

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Oral Presentation

ทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลขุนทะเล

อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

People's attitude in local elections Case study of Khun Thale Subdistrict Mueang

District. Surat Thani Province

ดร.สุพัฒพงศ์ แยมอิม

ผศ.ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง

ดร.พิสิฐ นิลเอก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

dr.supatpong1982@gmail.com

บทคัดย่อ

จากผลการศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น ทั้งหมด 20 คน โดยการเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านละ 2 คน จาก 10 หมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ทัศนคติของประชาชนในแต่ด้าน มีดังนี้ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นเรื่องที่สำคัญต่อประชาชนและการพัฒนาประเทศ เป็นอย่างยิ่ง รวมไปถึงความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชน ด้านไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ได้เล็งเห็นและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าประชาชนทุกคน มีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ซึ่งการเลือกตั้งในแต่ละครั้งจะต้องมีประชาชนที่เข้าไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ด้านการตัดสินใจในการเลือกตั้ง ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจะต้องเลือกบุคคลผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากกว่าที่จะเลือกญาติพี่น้องของตนเอง ด้านแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้ง ประชาชนสัมพันธ์ให้คนในครอบครัว ออกไปใช้สิทธิของตัวเองในการเลือกตั้ง

คำสำคัญ : ทัศนคติ การเลือกตั้ง การปกครองท้องถิ่น

ABSTRACT

From the results of the study of people's attitudes in local elections Case study of Khun Thale Subdistrict. Mueang District. Surat Thani Province The objective of the qualitative research is to collect data in an in-depth interview to study the

attitudes of the people in the local elections. a total of 20 people. Found that the sample population the attitude of people in all aspects is as follows: opinions about the election people think that elections are important to the people and the development of the country. Including living in the daily lives of people the right to use the right to vote most people see and pay attention to the right to vote. Election voting most people commented that all people have equal rights and freedoms In which each election must have people who use the right to vote Regarding the election decision. most people have the opinion that they should choose a person who has more knowledge and ability than choosing their own relatives. The guidelines for promoting elections Promote family members to exercise their rights in elections.

Key words: Attitude ; election ; local government

บทนำ (Introduction)

การเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรม การมีส่วนร่วมทางการเมืองประเภทอื่นแล้ว ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยถือว่า การเลือกตั้ง เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญอันหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ว่าคณะบุคคลใดได้ทำหน้าที่บริหารประเทศไปทิศทางใด โดยคณะบุคคลนั้นได้รับความเห็นชอบจากประชาชน ผู้ไปเลือกตั้งในจำนวนที่มากน้อยเพียงใด การเลือกตั้งจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีการปฏิบัติในระบบการเมือง ระบบการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งระบบ ขจัดกาทุจริต สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้าง และส่งเสริมประสิทธิภาพขององค์กรทางการเมือง และความเข้าใจของประชาชนต่อระบบการเลือกตั้ง (บรรยงค์ กุคำใส.2544)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตามวิธีการและรูปแบบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรม สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริม และ สนับสนุน การจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น การจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรม สาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่ และอำนาจโดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น หน่วยงานหลักในการดำเนินการใดให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องสอดคล้องกับรายได้ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐต้องดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ของตนเอง โดย จัดระบบภาษีที่เหมาะสมรวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาการหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพื้นฐานของการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ถือเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาดูแบบปฏิบัติเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยกับประชาชน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในภารกิจของท้องถิ่นและเกิดความสำนึกในสิทธิหน้าที่ของตนเองที่มีต่อชุมชนพื้นที่พลเมือง อันจะนำไปสู่การปกครองในตนเองในที่สุด จึงกล่าวได้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการปกครองของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในองค์กร ที่เรียกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะทำภารกิจเพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้ตรงตามเป้าหมาย รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากที่สุด (โกวิทย์ พวงงาม:2547)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนสามารถกระทำได้หลากหลายรูปแบบ วิธีการและขอบเขต เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจากตำแหน่ง การแสดงความคิดเห็น เสนอข้อเรียกร้อง ความต้องการ ทักท้วงหรือกระท้วงประท้วงเมื่อไม่เห็นด้วยกับนโยบายมาตรการหรือการดำเนินการต่างๆของผู้บริหารประเทศและผู้บริหารท้องถิ่นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนไป (เสนีย์ คำสุข. 2557 : 195)

การเลือกตั้ง (Election) “ ผู้แทน ” ของประชาชนในระดับท้องถิ่น ได้แก่การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นเป็นการให้สิทธิหรืออำนาจแก่พลเมืองในการเลือกตั้งแทนเข้าไปมีตำแหน่งสาธารณะทำหน้าที่แทนประชาชนในห้วงเวลาหนึ่ง การเลือกตั้งจึงต้องมีการแข่งขัน (Competition) ระหว่างผู้สมัครเข้าเป็นตัวแทนของประชาชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจเป็นไปอย่างราบรื่น (เสนีย์ คำสุข. 2557 : 1) จะเห็นได้ว่าการเมืองการปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานอันสำคัญของการปกครองประเทศถือได้ว่าเป็นการให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักปกครองตนเอง ให้อิสระในการบริหารงาน ให้มีการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลตามระบอบประชาธิปไตยผู้ที่ได้เสียงข้างมากนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่ได้รับตำแหน่งเพื่อมาทำหน้าที่บริหารท้องถิ่นจะต้องมีความรับผิดชอบในการบริหารงานท้องถิ่น รูปแบบการปกครองท้องถิ่นเปรียบเสมือนการได้แบ่งเบาระยะของรัฐบาล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในเรื่องของการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นเสมือนช่วยสนองนโยบายโครงการต่างๆของรัฐบาล โดยมีความจำเป็นบางประการ ภารกิจของรัฐบาลมีอยู่อย่างกว้างขวาง นับวันยิ่งจะเพิ่มขยายมากขึ้น ผู้นำที่เข้ามาบริหารท้องถิ่นนั้นๆก็ต้องสามารถรู้ปัญหาท้องถิ่นของตนจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างไรบ้าง กิจกรรมบางอย่างในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นที่ช่วยบริหารจัดการ เพื่อให้ควบคุมบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยดูแลผลประโยชน์โดยรวมให้ประชาชนทุกคนในท้องถิ่น ฉะนั้นแล้วเห็นได้ว่า ถ้าหากไม่มีองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล รัฐบาลจะเกิดความยุ่งยากในการรับภาระในการบริหารงานท้องถิ่นทุกอย่างและอาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการในท้องถิ่น ได้ดีเท่าที่ควรและอาจเกิดความล่าช้าในการตอบสนองดูแลทุกข์สุขประชาชน หากได้จัดให้มีการปกครองท้องถิ่นให้ดำเนินการเองแล้วภาระของรัฐบาลก็จะผ่อนคลายเป็นแต่รัฐบาลก็จะทำหน้าที่เฉพาะควบคุมดูแล

และเท่าที่จำเป็นเท่านั้นเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถมีมาตรฐานแนวทางการทำงานที่ดี ให้มีความเป็นระบบระเบียบในการบริหารงาน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวที่พบในการเลือกตั้ง คือการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในการที่จะเลือกคณะบุคคลใดบุคคลหนึ่งเข้ามาเป็นผู้แทน หรือผู้นำท้องถิ่น จะต้องมิบทย่างไรถึงจะได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และมีแนวทางการส่งเสริมอย่างไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และการได้มาซึ่งผู้นำที่ดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลขุนทะเล โดยใช้วิธีการศึกษาในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น ได้แก่ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง ด้านการตัดสินใจเลือกตั้ง ด้านแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้ง ซึ่งจะส่งผลอย่างไรต่อการเลือกตั้งท้องถิ่นพื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์ของวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

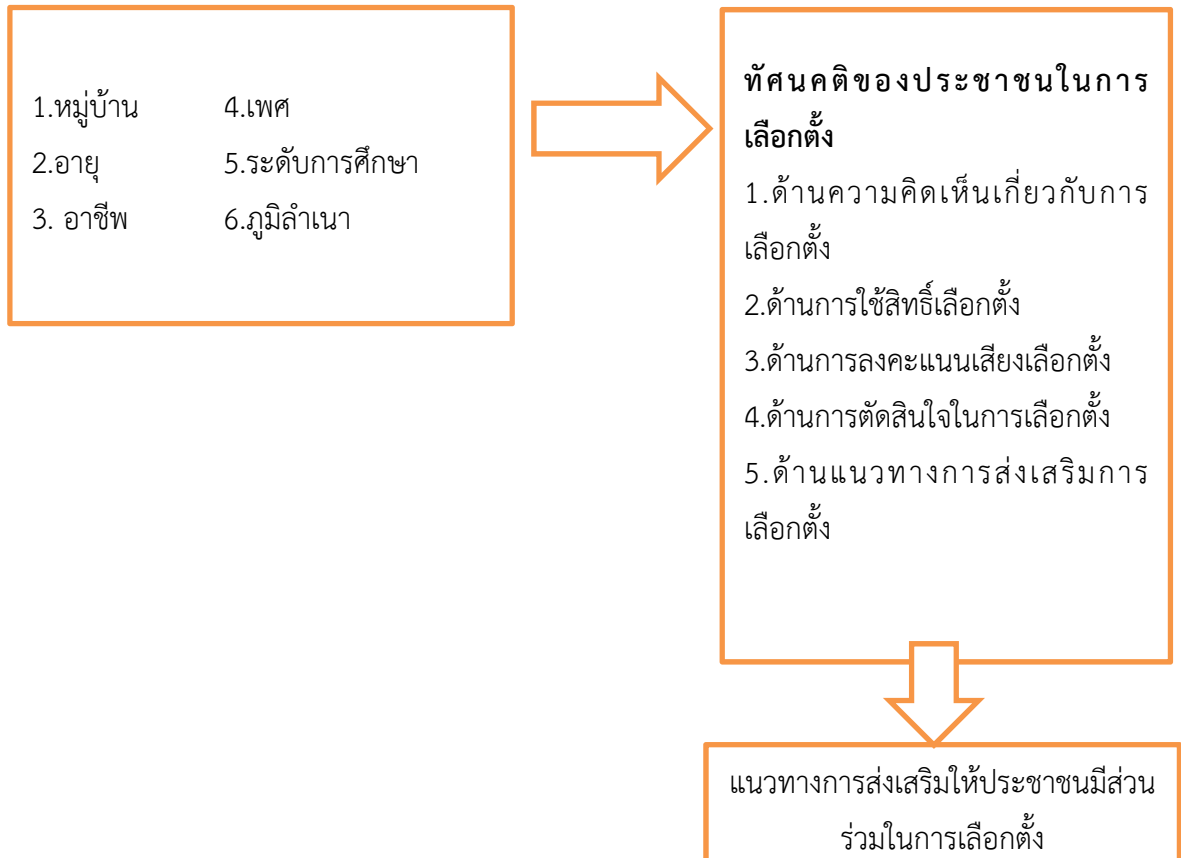
วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

การศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น พื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยแยกเป็นแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งของประชาชน ได้แก่ 1.ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง 2.ด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 3.ด้านการลงคะแนนเลือกตั้ง 4.ด้านการตัดสินใจเลือกตั้ง 5.ด้านแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้ง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม(Dependent Variables)

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผลการวิจัย (Results)

จากการศึกษาตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สรุปผลได้ดังนี้

1. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ที่ใช้ในการศึกษาจำนวนทั้งหมด 20 คน กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนในแต่ละหมู่บ้านเท่ากัน เป็น เพศชาย จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และเป็น เพศหญิง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 มีอายุอยู่ระหว่าง 36-59 ปี มีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 65.0 มีระดับการศึกษา อยู่ในระดับ มัธยมตอนปลาย/ปวช. มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 มีอาชีพ

เกษตรกร มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 อยู่ในพื้นที่ตำบลขุนทะเล มีจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 90.0

2. สรุปผลการวิจัยตามคำถามแบบสัมภาษณ์

ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีคำถามทั้งหมด 5 ประเด็น ประเด็นละ 1 ข้อ รวมทั้งหมด 5 คำถาม ได้แก่

ประเด็นที่ 1 ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

1.1 ท่านคิดว่าการเลือกตั้งมีความสำคัญและส่งผลอย่างไรต่อชีวิตประจำวันของประชาชน

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นเรื่องที่สำคัญต่อประชาชนและการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง รวมไปถึงความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นขบวนการทางด้านประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง เพราะผู้นำที่ได้มาจากการใช้สิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน คือตัวแทนของประชาชน ซึ่งได้มาจากเสียงข้างมากของประชาชนที่ได้ทำการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งได้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียม และเสมอภาคกัน เพื่อให้ได้ผู้นำที่ดี มีประสิทธิภาพ และสามารถสนองความต้องการของประชาชน และปกป้องผลประโยชน์ และดูแลแก้ไขปัญหาของประชาชนเพื่อที่จะได้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น แต่ก็มีประชาชนบางส่วนยังขาดความกระตือรือร้น และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เป็นต้น

ประเด็นที่ 2 ด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

2.1 ท่านเห็นว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งท้องถิ่นมีความสำคัญต่อระบบการปกครองอย่างไรบ้าง

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้เล็งเห็นและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เพราะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง นั้น เป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนทุกคน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ก็เพื่อการให้ได้มาซึ่งผู้แทนที่ใช้ อำนาจในการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ว่า “โดยประชาชน และ เพื่อประชาชน” เข้ามาบริหารปกครองภายในชุมชน เพื่อพัฒนาให้ตรงตามที่ต้องการเพื่อหาแนวทางในแก้ไขรวมไปถึงแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ที่เพิ่มขึ้น และสามารถที่จะพัฒนาระบบการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 3 ด้านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

3.1 ท่านคิดว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สามารถที่จะนำมาใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรม การเลือกตั้งได้อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าประชาชนทุกคน มีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันซึ่งการเลือกตั้งในแต่ละครั้งจะต้องมีประชาชนที่เข้าไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้แทนที่ดีหรือ ผู้ปกครองที่ดี เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารงาน โดยการที่ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งนั้น ถือว่าเป็นการส่งเสริมทางด้านทัศนคติของประชาชนในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการลงคะแนนเสียงและใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งถือว่าเป็นการรักษาสิทธิของตน และยังคงแสดงถึงการให้ความร่วมมือ ที่จะเลือกบุคคลที่มี ความรู้ ความสามารถ และมีภาวะในการเป็นผู้นำที่ดีเหมาะสมที่จะเข้ามาเพื่อพัฒนาในระดับท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 4 ด้านการตัดสินใจในการเลือกตั้ง

4.1 ท่านคิดว่าระหว่างญาติพี่น้อง หรือบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และเสียสละ ท่านคิดว่า ใน การเลือกตั้งท้องถิ่นในครั้งนี้ท่านจะตัดสินใจในการเลือกครั้งนี้ได้อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรที่จะต้องเลือกบุคคลผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มากกว่าที่จะเลือกญาติพี่น้องของตนเอง เพราะการใช้สิทธิในการเลือกตั้งนั้นประชาชนทุกคน ย่อมที่จะมีสิทธิเสมอภาคกันการที่จะคิดหรือตัดสินใจในการเลือกตั้งนี้ว่าจะเลือก หรือจะลงคะแนนให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่ประชาชนคิดว่าบุคคลนั้นจะสามารถเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ และบริหารรวมไปถึงการ พัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น ให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยประชาชนส่วนใหญ่ “กล่าวว่า” ต้องการที่จะเลือกผู้แทน หรือ ผู้นำที่มี ความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม มากกว่าญาติพี่น้องของตนเอง แต่ก็ยังมีประชาชนอีกส่วนหนึ่งที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกมา ที่อาจจะใช้สิทธิในการเลือกตั้งเลือก ญาติ พี่น้องของตนเอง แต่เป็นส่วนน้อย

ประเด็นที่ 5 ด้านแนวทางในการส่งเสริมการเลือกตั้ง

5.1 ท่านมีแนวทางใดบ้างที่จะช่วยส่งเสริมการเลือกตั้งท้องถิ่น ให้เป็นไปโดยโปร่งใส สุจริต และเที่ยงธรรม

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เสนอว่าควรที่จะมี การจัดอบรมและนำบุคคล หรือ เจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน มาอธิบายและให้ความรู้แก่ประชาชนภายในชุมชนหรือหมู่บ้านโดยให้ประชาชนเล็งเห็น ถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง การเลือกผู้นำที่ดี มีความรู้ และมีคุณธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เข้ามาบริหารงานซึ่งควรจะมีการณรงค์ให้ออกไปใช้สิทธิ ออกไปเลือกตั้ง “อย่างนอนหลับทับสิทธิ” สร้างจิตสำนึกและ หน้าที่ของตนเอง โดยการไม่รับเงินจากการขายเสียง หากเราไม่ขายเสียง นักการเมืองก็ไม่สามารถที่จะเข้ามาหาผลประโยชน์จากการเลือกตั้ง และควรมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครเลือกตั้งอย่างถี่ถ้วน รวมไปถึงการตรวจสอบรายชื่อบุคคลที่ย้ายเข้ามาภายในชุมชน ก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรับรู้ว่า ควรเลือกคนดีเข้าไปบริหารและปกครอง เพื่อการพัฒนาศักยภาพ เศรษฐกิจของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

การศึกษาศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลขุนทะเล เป็นวิธีการศึกษา เพื่อที่จะเข้าใจถึงทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้งว่าประชาชนจะมีการแสดงความคิดเห็นในการเลือกตั้งอย่างไร และมีแนวทางในการส่งเสริมในด้านใดบ้างที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด นอกจากนี้กระบวนการการวิเคราะห์ถึงปัญหานี้ อาจทำให้ทราบถึงการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องของประชาชน ก็อาจจะแก้ไข และสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องได้ทันที

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษาศึกษาทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น พบว่า

ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นเรื่องที่สำคัญต่อประชาชนและการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก รวมไปถึงความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นขบวนการทางด้านประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง เพราะผู้นำที่ได้มาจากการใช้สิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน คือตัวแทนของประชาชน ซึ่งได้มาจากเสียงข้างมากของประชาชนที่ได้ทำการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งได้เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน เพื่อให้ได้ผู้นำที่ดี มีประสิทธิภาพ และสามารถสนองความต้องการของประชาชน และปกป้องผลประโยชน์ และดูแลแก้ไขปัญหาของประชาชนเพื่อที่จะได้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น แต่ก็มีประชาชนบางส่วนยังขาดความกระตือรือร้น และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลจากการศึกษาแนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง พบว่า

ประชาชนส่วนใหญ่เสนอว่าควรที่จะมีการจัดอบรมและนำบุคคล หรือเจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน มาอธิบายและให้ความรู้แก่ประชาชนภายในชุมชน หรือหมู่บ้านโดยให้ประชาชนเล็งเห็น ถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง การเลือกผู้นำที่ดี มีความรู้ และมีคุณธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เข้ามาบริหารงานซึ่งควรจะมีการรณรงค์ให้ออกไปใช้สิทธิออกไปเลือกตั้ง “อย่านอนหลับทับสิทธิ” สร้างจิตสำนึก และ หน้าที่ของตนเอง โดยการไม่รับเงินจากการขายเสียง หากเราไม่ขายเสียง นักการเมืองก็ไม่สามารถที่จะเข้ามาหาผลประโยชน์จากการเลือกตั้ง และควรมีการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ลงสมัครเลือกตั้งอย่างถี่ถ้วน รวมไปถึงการตรวจสอบรายชื่อ

บุคคลที่ย้ายเข้ามาภายในชุมชน ก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรับรู้ ว่า ควรเลือกคนดีเข้าไปบริหารและปกครอง เพื่อการพัฒนาศักยภาพ เศรษฐกิจของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

สำหรับการศึกษาในครั้งต่อไปเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ทางการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะที่มีส่วนสำคัญดังนี้

1. ควรทำการศึกษาทัศนคติในการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในลักษณะเดียวกันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
2. ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมทางด้านนโยบายในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งผู้บริหารและสมาชิกเทศบาล
3. ควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

References

- กรมการ ทงธรรมาชาติ.(2540). การก่อตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- กวี วงศ์พัฒ. (2539). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพัฒนาวิสัยทัศน์นักบริหาร.
- โกวิท พวงงาม. (2546). การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- จิตติล คุ่มครอง. (2540). พฤติกรรมการเลือกตั้งของประชาชนในกรอบรัฐธรรมนูญ : ศึกษากรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต2 จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เชาวณะ ไตรมาส. (2545). การเลือกตั้งแบบใหม่ : ทำไมคนไทยต้องไปเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร : สุขุมและบุตร.
- บรรยงค์ กุคำใส. (2544). ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนใน อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ.กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันจิตพัฒนาฯ
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2523). กรอบการมองพฤติกรรมทางการเมือง. วารสารสังคมศาสตร์.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2553). รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วรทิพย์ มีมาก และคณะ. (2547). หน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. กรุงเทพมหานคร : ไร่ไทยเพรส.

- วิซรา ไชยสาร. (2544). ระบบการเลือกตั้งกับเมืองไทยยุคใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม
- สกนธ์ กรกฎ. (2544). พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง : ศึกษากรณีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดพัทลุง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมชาย กลิ่นบัวแก้วและคณะ. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกนายกเมืองพัทยา. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยสื่อสารการเมืองมหาลัทยเกริก.
- สียศ ไบแย้ม. (2545). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุภารัตน์ พุทธรักษา. (2549). การมีส่วนร่วมประชาชนในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดชลบุรี. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสนีย์ คำสุข. (2557). ความสัมพันธ์ของพรรคการเมืองกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Lester w. Milbrath. (1971). Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics. Chicago : Rand McNally College Publishing Company.
- Myron Winner. (1971). Political Participation : crisis of the Political Process in crisis on sequences in Political Development. Princeton : Princeton University Press.

ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคดิจิทัล

A STUDY OF BUDDHISM PROPAGATION IN THAILAND DIGITAL ERA

พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณธโร (ปิยวารกุล)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Yanataro04@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล (2) เพื่อศึกษาผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนา (3) เพื่อเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ในยุคดิจิทัลนั้น สภาพแวดล้อมทางสังคม พระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ควรมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น โดยอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแพร่ธรรมผ่านอินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อพุทธศาสนา ด้านบวกคือ พระสงฆ์ไทยมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนบาลีและสามัญดีขึ้น มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปได้ทั้งในและต่างประเทศในช่องทางสื่อดิจิทัล เยาวชนได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบสื่อแบบมัลติมีเดียได้มากขึ้น และการแจ้งข่าวสารคณะสงฆ์ได้เร็วขึ้นในช่องทางดิจิทัล ผลด้านลบ คือ การใช้งานที่ไม่ควรของพระสงฆ์ในการแชร์ภาพ การโพสต์ภาพที่ไม่ดีเป็นผลให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ไม่รู้จักการแบ่งเวลาในการกำจัดกิเลส และการทำกิจวัตรของสงฆ์ และเกิดผลกระทบการรักษาพระธรรมวินัยในการใช้โซเชียลมีเดียในด้านที่เป็นภัยต่อเพศสมณะ แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล คือ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น สังคมในเฟซบุ๊ก (Facebook). ไลน์ (Line). ยูทูบ (Youtube) และเว็บไซต์ (www.)

คำสำคัญ : การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. ยุคดิจิทัล

Abstract

The thesis entitled “A study of buddhism propagation in thailand digital era” has objectives as follows: 1) to study the social environment in the digital era. (2) to study the effects of the digital era on Buddhism. and 3) to present the guidelines of Buddhism propagation that suit for the digital era society by document study and then analyzing. This is a documentary the research. The study found that the social environment of monks in the digital era. monastic organizations should

therefore have more monks who study and develop in information technology. By relying on technological prosperity to spread the dharma through the internet or other channels. The impact of information technology on Buddhism found both positive and negative impacts. The positive impacts are Thai monks have improved learning achievement in Pali and ordinary. have spread Buddhism both in Thailand and abroad in digital media channels. allowing more youth to study Buddhism in multimedia systems. and informing the ecclesiastical news faster in the digital channel. The negative results are the unreasonable use of monks and novices to share images. post bad image. resulting in the decline of faith in Buddhism Monks do not know how to divide their time in the elimination of desires and the practice of monasticism. And the effect of preserving the discipline of using social media in areas that are harmful to monk status. The guidelines for appropriate Buddhism propagation that in the digital era society. is to propagate in various media channels such as Facebook. Line. Youtube and website (www.).

Keywords : Buddhism Propagation. Digital Era

บทนำ

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว ภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่มวลประชากร เพื่อความสุขสงบแก่ชีวิตและสังคม พระองค์ใช้เวลาที่มีอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษา เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนจนพุทธศาสนาแพร่หลายในแคว้นต่าง ๆ มีประชาชนศรัทธาเลื่อมใสและอุทิศตนเป็นพุทธสาวก พระพุทธองค์มีได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจันทาล พุทธธรรมได้แทรกซึมอยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ถูกเปิดออกโดยหลักการของพุทธศาสนา จึงถือว่าการเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโลกโดยแท้ ดังพุทธพจน์ตอนที่พระพุทธองค์ส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุพฺพชนิตาย พุพฺพชนสุชาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย สเทว มนุสฺसानิ” (ที.ม. (ไทย) 10/5/53)

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือมีหน้าที่ศึกษา

เรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้น แล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย (พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). 7 (2): 32 – 33).

ปัจจุบันพระพุทธศาสนามีอายุยาวนานกว่า 2556 ปีผ่านกาลเวลามาตามลำดับ โดยเฉพาะในเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพัฒนาการมาตามลำดับเริ่มจากยุคแรก ที่มีการเผยแผ่ศาสนาโดยวิธีปากต่อปาก เรียกว่า “มุขปาฐะ” จากนั้นค่อยพัฒนาตามยุคสมัย เช่น จารึก พิมพ์หนังสือ จนกระทั่งปัจจุบัน มีคำสอนของพระพุทธศาสนาปรากฏบนโลกไซเบอร์มากขึ้น ในหลากหลายรูปแบบ แม้แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ มีเว็บไซต์อธิบายคำสอนทางศาสนาเผยแผ่ทางอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก การใช้สื่อที่ทันสมัย ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในวงกว้าง คือ แม้จะมีประโยชน์มากแต่ก็มีโทษมหันต์ ดังจะเห็นได้จากข่าวเรื่องพฤติกรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ประพฤติไปในทางลบ หรือแม้แต่การใช้สื่อ เช่น เฟสบุ๊ก ที่ไม่เหมาะสมสร้างความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระสงฆ์ยุคใหม่จึงต้องเริ่มเรียนรู้ปรับตัว และรู้เท่าทันอย่างมีสติควรพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส นำปัญหาพัฒนาด้วยสื่อสมัยใหม่เพื่อให้เข้าถึงบุคคลทั่วไปในสถานการณ์ที่บุคคลต้องเร่งรีบในการทำงานเพื่อหาเงินมาดูแลครอบครัว และไม่มีเวลาเข้าวัด ได้ศึกษาธรรมะผ่านเทคโนโลยีระบบดิจิทัลนี้ (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. 17 (3): 212 – 213). ซึ่งจากวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนส่วนใหญ่เริ่มละเลยศีลธรรม ผู้บริหารบ้านเมืองไม่มองเห็นความสำคัญของการศึกษา จริยธรรม สังคมจึงยุ่งเหยิงสับสน ปัญหาโจรผู้ร้าย มีการแข่งขันเอา รัดเอาเปรียบ สภาพที่ไร้น้ำใจและขาดเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งนี้ เพราะคนไทยมองไม่เห็นความสำคัญ ของพระพุทธศาสนา คนไทยในปัจจุบันเจริญทางวัตถุ มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาก ทำให้เกิดสภาพความขาดแคลนทางศาสนาและจริยธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2548. หน้า 43).

อย่างไรก็ตาม รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ ในสังคมไทยจะเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ทำให้เนื้อหาธรรมสามารถเผยแพร่ไปทั่วโลก การบรรยายธรรมสามารถเข้าถึงผู้ชมได้มาก และข่าวสารยังกระจายไปอย่างรวดเร็วกว้างไกล สามารถศึกษาได้ด้วยตนเองโดยอาศัยการกระจายและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันได้อย่างหลากหลาย ทำให้พุทธธรรม เข้าถึงคนทั่วทั้งโลก ไม่เฉพาะแต่ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น (พระมหาธนิต สิริวัฒน. 16 (2): 23).

ดังนั้น ผู้วิจัยตระหนักถึงผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็นยุค ดิจิทัล จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล ผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อ พระพุทธศาสนาและหาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล อันจะเป็น ประโยชน์ต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล
2. เพื่อศึกษาผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ที่กล่าวถึงรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคดิจิทัล โดยทำการศึกษาจากคัมภีร์ เอกสาร ข้อมูล ทั้งที่เป็นหนังสือคือพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ตำราวิชาการ บทความต่าง ๆ จากห้องสมุด ข่าวสาร หนังสือพิมพ์ เทปบรรยาย โทรทัศน์ ค้นหาจากอินเทอร์เน็ต และอื่น ๆ และนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอความคิดเห็นของผู้วิจัย เรียบเรียงเขียนเป็นงานวิจัย แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

สรุปผลการศึกษา

การศึกษารายละเอียดพระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคดิจิทัล จากการศึกษารายละเอียดสรุปผลวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว ภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่มวลประชากร เพื่อความสุขสงบแก่ชีวิตและสังคม แม้ว่าจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาศัยพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว พระองค์ทรงการแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ หลังจากการตรัสรู้ผ่านไปเจ็ดสัปดาห์ จนกระทั่งปัญจวัคคีย์ได้อุปสมบท จากนั้นจึงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตรและสหายของยสกุลบุตร ในครั้งนั้นได้มีผู้อุปสมบทเป็นภิกษุจำนวน 60 รูป จึงได้เกิดเป็นคณะสงฆ์ขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคณะสงฆ์จึงได้เริ่มขึ้น วิธีการเผยแผ่จึงเป็นการเทศนาธรรมโดยใช้วิธีสอนที่เรียกว่ามุขปาฐะ พระองค์ใช้เวลาที่มีอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษา เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนจนพระพุทธศาสนาแพร่หลายในแคว้นต่าง ๆ มีประชาชนศรัทธาเลื่อมใสและอุทิศตนเป็นพุทธสาวก นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมากมาย พระพุทธองค์มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต หากเขามีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ ก็ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจัณฑาล พุทธธรรมได้แทรกซึม

อยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ถูกเปิดออกโดยหลักการของพุทธศาสนา จึงถือว่เป็นการเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโลกโดยแท้

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 3 ประการ คือ 1) หลักประโยชน์ 2) หลักไตรสิกขา 3) หลักศักยภาพของมนุษย์ ส่วนหลักการทั้ง 3 นี้ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปทุกสารทิศทำให้มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ และยำเกรงในพระรัตนตรัย เป็นต้น

หลักการวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 6 ประการ คือ หลักหัวใจในการเผยแผ่มีดังนี้ 1) อนุปวาโท คือไม่ว่าร้าย 2) อนุปฆาโต คือไม่ทำร้ายใคร 3) ปาฏิโมกเข จ ส่วโร คือการสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี 4) มตตถณฺญา จ ภาตตสมิ คือ รู้จักประมาณในการรับประทานอาหารและเครื่องใช้สอย 5) ปนตฺถจ สยนาสนํ คือนั่งนอน ในที่สงบ 6) อธิจิตเต จ อาโยโค คือการประกอบความเพียรในอธิจิต เพื่อให้บรรลุอรหัตผล เป็นต้น

หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาในการเผยแผ่ มี 7 ประการ 1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม 2) สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ 3) สอนด้วยอุปกณ์เสริม 4) สอนตรงจุด 5) สอนตาพอดีเท่าที่จำเป็น 6) สอนมีเหตุมีผล 7) สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าและพระสาวก นำมาใช้ในการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล จนทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดีย จนขยายพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมทางสังคมพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล มีดังนี้

องค์กรสงฆ์จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น จะได้นำไปเผยแผ่ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ เพราะพูดภาษาเดียวกัน หากไม่เดินทางไปด้วยกายก็สามารถอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมผ่านอินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ

การจะวิเคราะห์ว่าพระสงฆ์ไทยมีความจำเป็นกับการใช้ ICT หรือไม่จำเป็นต้องพิจารณาหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ไทยในมุมมองของพุทธบริษัท 4 ที่ประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งหน้าที่และบทบาทของพุทธบริษัทเป็น 4 ประการคือ 1) การศึกษาพระธรรม 2) การนำความรู้ขึ้นไปประพฤติปฏิบัติ (เพื่อประโยชน์ตน) 3) การเผยแผ่พระศาสนาเพื่อผู้อื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ (เพื่อประโยชน์ท่าน) 4) การปกป้องพระศาสนา เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือจ้วงจาบพระธรรมวินัย

ประโยชน์ของพระสงฆ์ในการใช้ ICT ตามหน้าที่และบทบาทดังที่กล่าวในมหาปริณิพพานสูตร คือ 1) ด้านการศึกษาพระธรรม 2) ด้านการนำความรู้ขึ้นไปประพฤติปฏิบัติ 3) ด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ และ(4) ด้านการปกป้องพระศาสนา ในเวลาเดียวกันหากมีผู้ใดจ้วงจาบพระธรรมวินัยไม่ว่าจะโดยตั้งใจ

2. ศึกษาผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนา

ภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น ประเทศไทยควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

ในปัจจุบัน การสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศโดยเฉพาะทางเอกสาร หนังสือต่าง ๆ ยังจำเป็นต้องใช้เป็นหลัก เพราะให้ประโยชน์แบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด และต้องรู้ธรรม ๆ นั้น เพื่อจะต้องเป็นผู้ส่งสารต้องมีคุณสมบัติ คือ รู้จริง รู้จักกาลเทศะ หรือบริบทในแต่ละพื้นที่ ในการที่จะสื่อสารออกไปหาผู้รับสาร และยังมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่เป็นในทางก่อประโยชน์แก่ผู้รับสารในสังคมนั้นด้วย และต้องมีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตน ดังนั้น แนวทางการปฏิบัติของผู้ส่งสารจึงต้องนำเสนอเนื้อหาสาระที่ดี และทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา และเป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษต่าง ๆ ส่วนแนวทางผู้ปฏิบัติในการส่งสาร คือทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติชอบฝึกฝนตนเองตามแนวหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา รวมถึงต้องมีมโนสัการโดยแยบคาย ในการพิจารณาว่าสิ่งใดควรทำการสื่อสารอย่างไร

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อพุทธศาสนา

กระแสจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น มีผลกระทบทั้งต่อพุทธศาสนาและสังคมโลกโดยรวมอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างไม่ระมัดระวังย่อมเกิดผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาด้านบวก และผลกระทบพระพุทธศาสนาด้านลบ

1) ผลกระทบพระพุทธศาสนาด้านบวก

1.1) ผลกระทบการศึกษาพระสงฆ์ไทย คือ มีผลสัมฤทธิ์ในการสอบเรียนบาลีได้มากกว่าในยุคที่ไม่มีระบบสารสนเทศ เพราะพระสงฆ์และสามเณร สามารถโหลดการเรียนการสอนบาลีและสามัญจากยูทูปเพื่อประหยัดค่าเดินทางไปเรียนตามสถานที่วัดต่าง ๆ

1.2) ผลกระทบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางดิจิทัล เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ เว็บไซต์ ได้รวดเร็วเข้าถึงบุคคลทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการได้ศึกษาพระพุทธศาสนาได้มากขึ้น และมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น เพราะในช่องทางดิจิทัล สามารถสนทนาธรรมและตอบกระทู้ต่าง ๆ ให้กับบุคคลที่สงสัยในธรรมนั้นได้ดี

1.3) ผลกระทบด้านศีลธรรม ทำให้เยาวชนและวัยรุ่นที่ไม่มีโอกาสเข้าวัดได้ศึกษาผ่านช่องทางยูทูป โดยใช้สื่อแบบมัลติมีเดีย ทำให้เข้าถึงสภาวะต่าง ๆ เช่น สื่อความกตัญญู ว่าทำร้ายพ่อแม่

ผลกระทบชีวิตหลังความตายแล้วไปที่ไหน หรือผลจากการทำแท้ง ติดยาเสพติด เมื่อเห็นสื่อ มติมติเดียก็ ละอายกับความบาปที่ได้ทำไป เป็นต้น

1.4) ผลกระทบการแจ้งข่าวสารคณะสงฆ์ ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารในเรื่องผลการ ประชุมต่างๆ และแจ้งข่าวงานในพระพุทธศาสนาได้เร็วขึ้น ประหยัดเวลาในการเดินทางต่าง ๆ

2) ผลกระทบพระพุทธศาสนาด้านลบ

2.1) ย่อมเกิดผลกระทบจากการใช้การใช้งานของพระสงฆ์ในสังคมดิจิทัลคือการโพ สต์ภาพหรือแชร์สิ่งที่ไม่ดี ในสังคมโซเชียลต่าง ๆ ทำให้บุคคลทั่วไปเกิดความเสื่อมศรัทธาใน พระพุทธศาสนา

2.2) ย่อมเกิดผลกระทบการเรื่องเวลา ทำให้พระสงฆ์และสามเณรไม่ได้รู้จักการแบ่ง เวลาจำกัดกิเลสภายในและภายนอก เช่น การทำกิจวัตรของสงฆ์ การทำสมาธิ เพื่อไปหาแหล่งความรู้ จจริงที่พระพุทธเจ้าได้บรรลุแล้ว

2.3) ย่อมเกิดผลกระทบการรักษาพระธรรมวินัย เช่น พระสงฆ์และสามเณรใช้สื่อ โซเชียลในด้านที่เป็นภัยต่อเพศสมณะ คือการสนทนากับสตรีในเรื่องที่ไม่เหมาะสมต่อพระธรรมวินัย

ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผลกระทบด้านพุทธศาสนาโดยตรงคือตัวบุคคลที่นับถือหลักคำสอน พระพุทธศาสนา โดยไม่มีเวลาที่จะเรียนรู้ตนเองเพราะสนใจต่อสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดอกุศลที่มาทางประตู ทั้ง 6 คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางร่างกาย และทางจิตใจ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้ ทำให้ เกิดผลกระทบตามมาทางด้านศีลธรรม ทางด้านการรับวัฒนธรรม โดยการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของ บุคคลในสังคมโลก

3. แนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

ในปัจจุบันในการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ทำให้ทราบข้อมูลข่าวสาร ของกันและกัน ระหว่างปัจเจกบุคคลกับบุคคล เป็นไปอย่างรวดเร็วและยังสามารถประหยัด ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการสื่อสารต่าง ๆ การถือกำเนิดระบบดิจิทัลหรือออนไลน์ จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วต่อมนุษย์ทั่วโลก และเป็นที่แน่นอนด้วยว่ากระแสความ เปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อความเป็นไปของพระพุทธศาสนา (พุทธบริษัท 4) อย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะพุทธ ศาสนิกมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเพื่อการสื่อสาร ซึ่งการใช้เครื่องมือเหล่านี้ต้องมีทั้งส่วนการ สร้างสรรค์ (Constructive Implement) และส่วนทำลาย (Destructive Implement) หากถ้าเราไม่ คำนึงถึงปทัฏฐานคือ หลักธรรมวินัย และผู้ทรงคุณวุฒิได้นำเสนอแนวคิดถึงกระบวนการสื่อสารพุทธ ศาสนาในโลกดิจิทัล โดยเน้นถึงรูปแบบดังนี้ คือ

จะเห็นว่าการสื่อสารพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลนั้น ต้องมีองค์ประกอบการสื่อสารธรรมจำเป็น และมีความสำคัญอย่างไรบ้าง หากองค์ประกอบไม่สมบูรณ์ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้ที่รับสาร จะเกิด ความไม่เข้าใจในสารนั้น ดังนั้นองค์ประกอบควรประกอบดังนี้

เมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาจึงพอจะแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

- 1) ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
- 2) ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำ จารึกลงใบลาน
- 3) ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎก คัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา
- 4) ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุโทรทัศน์
- 5) ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิทัลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต

ในแต่ละยุคมีรูปแบบ กระบวนการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป พระพุทธศาสนาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัย ในแต่ละยุคมีประวัติ รูปแบบ กระบวนการและประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัย

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัล

1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น สังคมใน เฟสบุ๊ก (Facebook) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือ เป็นสื่อวิดีโอ สั้น ไลท์สด (Live) เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมัย และเปิดช่องทางให้มีการถามตอบทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

2) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น สังคมในไลน์แอด (Line @) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือเป็นสื่อวิดีโอสั้น เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมัย

3) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น สังคมใน เว็บไซต์ (www.) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือเป็นสื่อวิดีโอสั้น เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมัย

4) ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดพระพุทธศาสนาโลกให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

5) การฝึกอบรมแก่พระสงฆ์สามเณร และผู้ที่สนใจโดยทั่วไป เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม ถูกต้องตามพระธรรมวินัย สำหรับพระสงฆ์สามเณร

6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ ไอซีทีชุมชน และเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็น สถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย

7) พัฒนา Course Ware หรือแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ สำหรับแท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ

8) สนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับประชาชน ซึ่งจะช่วยให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น ทั้งนี้โดยภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนชื่อเว็บไซต์และการเช่าพื้นที่จัดเก็บข้อมูลของเว็บไซต์

9) ควรมีองค์กรและผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะที่เผยแพร่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะทางเว็บไซต์ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเนื้อหานั้น มีความถูกต้องตามพระไตรปิฎก

10) สนับสนุนให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ แล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์หรือในรูปแบบ E-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ สามารถเข้ามาศึกษาได้

ทางด้านแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมดิจิทัลของพระสงฆ์ไทยผ่านทางช่องทางเฟสบุ๊ค (Facebook) ยูทูบ (Youtube) เว็บไซต์ (Website) ใช้การอัดโพลารูปภาพ วิดีโอ และการตอบปัญหาเป็นไปในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย เช่น การปาฐกถา การบรรยาย การสัมมนา การสัมภาษณ์ ฯลฯ แล้วนำเสนอพุทธธรรมด้วยการอัดโพลารูปภาพตามช่องทางสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังจะได้รับฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับบุคคลที่ไม่มีเวลาในการเข้าวัด ฟังธรรม เพื่อเป็นข้อคิดธรรมะสะกิดใจ หรือปลูกให้ต้นเพื่อจะได้ละเว้นจากการทำความชั่ว หรือได้กลับมาประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นต้น

สรุปแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

1. ใช้การวิเคราะห์แบบสวอท (SWOT Analysis) โดยการหาจุดแข็ง (Strength) ของตนเองอยู่ตรงไหนในการเป็นนักเผยแผ่จุดอ่อน (Weakness)ซึ่งต้องหาโอกาสพัฒนาตนเองตลอด เวลา (Opportunity)และรู้ว่าสิ่งที่คุกคาม (Threat) ของเราคืออะไร (Phradhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto). 2003) 2. ใช้ทฤษฎี 4ส. ประกอบด้วย 1) สัททส สนา (แจ่มแจ้ง) คือพูดให้คนฟังเข้าใจ แจ่มแจ้ง เหมือนเห็นกับตาตัวเอง 2) สมาทปนา (จงใจ) ปลูกใจให้อยากรับธรรมไปปฏิบัติพูดที่ดีต้องทำให้ ผู้ฟังเกิดศรัทธา 3) สมุเตชนา (แก้แล้วกล้า) พูดให้ กำลังใจด้วยการยกตัวอย่างผู้ประสบความสำเร็จ

มาประกอบ 4) สัมปหังสนา (ร่าเริง) พูดแล้วไม่ เกรียดมีความสุขสนุกในการฟังคนพูดมีอารมณ์ขัน ยกนิทานมาประกอบในการพูดผู้ฟังเกิดความปิติ ในธรรม 3. ใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประกอบ ด้วย 1) ปิโยเป็นที่รักเป็นที่พอใจในฐานะเป็นที่สบาย และสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม 2) ครุเป็นที่เคารพในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรับรองใจ 3) ภาวนีโยเป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง 4) วตตัจ เป็นนักพูดรู้จักชี้แจงให้เข้าใจว่าเมื่อไร ควรพูดอะไรอย่างไรเป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนกขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำคือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ 6) คมกิริยจกถกต ตา เป็นผู้พูดด้วยถ้อยคำลึกซึ้งได้สามารถอธิบาย เรื่องซับซ้อนให้เข้าใจได้และ 7) โนจกฐาเนนิโยชเย ไม่ชักนำในฐานะคือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

แนวโน้มในอนาคตพระพุทธศาสนาก็ควร ใช้ช่องทางเผยแผ่ให้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์เต็มรูปแบบแล้ว เราสามารถนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ใน สังคมออนไลน์ได้ดังต่อไปนี้

1. การมีหลักคำสอนของพระพุทธ ศาสนาในสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้มีการศึกษา ค้นคว้าพระพุทธศาสนาผ่านระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ตได้ทุกเวลา เพียงแต่มีอุปกรณ์การเชื่อมต่อ กับเครือข่ายเช่นคอมพิวเตอร์เน็ตบุ๊ก โทรศัพท์ มือถือ เป็นต้น จึงเป็นโจทย์อย่างหนึ่งขององค์กร พระสงฆ์ว่าจะทำอย่างไรให้หลักธรรมของพระพุทธ ศาสนามีการเคลื่อนไหวอยู่ในระบบเครือข่ายได้ ตลอดเวลา อาจจะเป็นเสียงริงโทน ข้อความผ่าน ผ่านมือ คำคมสุภาษิตของพระพุทธศาสนาต่างๆ

2. การให้บริการที่สามารถเปลี่ยนไป ตามสถานการณ์ทั้งสถานที่อุปกรณ์และปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในสื่อ สื่อสังคมออนไลน์หลักคำสอนก็ต้องสามารถเปลี่ยน ไปตามสถานการณ์ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น มีการปาฐกถาธรรมทางอินเทอร์เน็ต มีการ เผยแพร่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยน

เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนไป การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาก็ต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม และตามทันความเปลี่ยนแปลง จะทำให้กลายเป็น เครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนา โดยไม่ได้กระทบต่อหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใดเพราะผู้รับสารสามารถเลือกรับสารได้ตามความสะดวก หรือหากมีข้อสงสัยในหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธศาสนาก็สามารถใช้โทรศัพท์มือถือ เปิดดูทางเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใน อนาคตควรมีหลายภาษา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ อย่างทั่วถึง หากยังคิดว่าพระ ไตรปิฎกยังเป็นหลักคำสอนที่ยากแก่การทำ ความ เข้าใจ องค์กรสงฆ์ หรือคณะสงฆ์ก็ต้องหาทาง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาษาให้ทันสมัยเหมาะสม แก่ยุคสมัยซึ่งการปรับปรุง มิได้ทำให้หลักธรรม ดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ภาษาที่เหมาะสม กับคนในสื่อสังคมออนไลน์ ควรเป็นข้อความที่สั้น กระชับ เข้าใจได้ทันที

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลของพระสงฆ์ไทยที่ปรากฏในช่องทางการสื่อสารออนไลน์ในเฟซบุ๊ก (Facebook). ยูทูป (Youtube). เว็บไซต์ (Website) ในเวลาที่เผยแพร่สมควรจะมีเชิงอรรถของเอกสารนั้น ๆ และมีแหล่งอ้างอิงของพุทธธรรมนั้น เพื่อให้เกิดสามารถตรวจสอบที่มาว่าเป็นข้อมูลเท็จ ข้อมูลจริง เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสของศรัทธา และผู้ค้นหา ว่าได้ข้อมูลที่จริงจากพระไตรปิฎก เล่มไหน หน้าไหน

2. กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือมหาเถรสมาคม ตลอดจนหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ควรให้ความสนใจและมีความตระหนักในเรื่อง พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสื่อวัฒนธรรมดิจิทัล ให้มีคุณธรรมและจริยธรรม และควรเน้นอบรมบุคคลากรทั้งพระภิกษุสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกา ให้มีความรู้ในสื่อสมัยใหม่ (สื่อดิจิทัล) และนำไปใช้งานให้มีประสิทธิภาพ และให้เกิดความเหมาะสมกับพุทธบริษัท 4 ให้เข้าถึงสื่อพระพุทธศาสนาและน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากความทุกข์

3) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบการศึกษาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลภายในประเทศ และต่างประเทศ

4) ควรศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลของพระสงฆ์ฝ่ายมหายานกรณีศึกษาของมหายาน เช่น หลวงปู่ติชฺณชอันท์ หลวงปู่ดาไลลามะ

References

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). **คนไทยกับเทคโนโลยี**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิปัญญาประทีป

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2560). “กลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**. 17(3): 212 – 213.

พระมหาธนิต สิริวัฒนโน. (2558). “รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม”. **วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่**. 16(2): 23..

พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). (2554). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์”. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**. 7(2): 32 – 33.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การบริหารการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวประเทศไทยเชิงสร้างสรรค์

Development Management for Thai Creative Tourism

อรไท ปราบปราม

สำนักงานอัยการจังหวัดลำพูน

Aorathai1997enjoy@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์การบริหารการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวประเทศไทยเชิงสร้างสรรค์ ในสังคมโลกปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางการท่องเที่ยวที่หลายประเทศทั่วโลกให้การยอมรับเป็นผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงลักษณะการท่องเที่ยวที่มีเงื่อนไขหลักดันจากสามปัจจัยพื้นฐานสำคัญได้แก่ 1)กระแสโลกาภิวัตน์ผนวกกับพลังความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างมิติความแปลกใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว2)ความคิดเชิงสร้างสรรค์กับการกำหนดนโยบายสาธารณะและ3)การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในเชิงสังคมวิทยา จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยมีใจความสำคัญอยู่ที่การวิเคราะห์เชิงลึกของสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบันและความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การท่องเที่ยวใหม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยผู้เขียนได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวไทย อย่างเป็นรูปธรรมประกอบด้วยกระบวนการบริหารการพัฒนา 5 ขั้นตอน ได้แก่1)การค้นหาลักษณะ และทำความเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรม 2)การสร้างคุณค่าโดดเด่นและความแตกต่าง 3)การปรับเปลี่ยนกลวิธีในการพัฒนาตลาด 4)การเสริมสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและ5)การหยั่งรู้ความต้องการของตลาดในเชิงลึกผ่านกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ “ต่อยอดเพิ่มคุณค่า หาจุดต่าง สร้างสรรค์ และแบ่งปันชุมชน” นั้นแสดงให้เห็นถึงความยั่งยืนในการนำการท่องเที่ยวมาเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การบริหารการพัฒนา.การท่องเที่ยวไทยเชิงสร้างสรรค์

Abstracts

This article analyzes the development management of Thai tourism. In the present world. creative tourism is a new paradigm for tourism in many countries. Globally. acceptance is a result of changing tourist conditions. driven by three key factors: 1) Globalization. combined with creative power. creates a novelty that attracts

tourists. 2) Creative thinking and public policy. 3) Structural and behavioral changes in sociology.

This article is intended to provide an insight into the management of the development of creative tourism concepts. with a focus on in-depth analysis of current travel situations and the possibility of paradigm shift. The new tourism is a creative tourism. Realization consistent with the context of Thailand tourism is a concrete development process consists of 5 steps: 1) the search for identity and understanding of cultural values. 2) Creating a distinction and distinction. 3) Changing the Market Development Techniques 4) enhancing the value of tourism products. and 5) foreseeing in-depth market demand through creative tourism management processes. "adding value. finding a different point of origin. and sharing the community". demonstrates sustainability. Tourism is an important mechanism for community development.

Keywords : Development Management. Creative Tourism Thailand

บทนำ

ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจของโลกได้ก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่ที่ความรู้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตและการแข่งขัน ประเทศไทยก็เช่นกัน การพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับ ได้แก่ เศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น มีฐานการผลิตและบริการที่มีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา และความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคีรวมถึงความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียนมีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้นขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้นทั้งการท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นสำคัญ และการบริการทางสังคมทุกด้านที่มีความครอบคลุมทั่วถึงทำให้รายได้ประชาชนสูงขึ้น ปัญหาความยากจนลดลง และคุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้น(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรื.2560.น.1) ผลักดันการเปลี่ยนแปลงประเทศจากเศรษฐกิจยุคเก่าเข้าสู่เศรษฐกิจยุคใหม่คือ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษาการสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ของสังคมเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ (ภัยมณี แก้วสง่า.นิตยสาร จำนวน ศรี.2555.น.92)

การบริหารการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เริ่มเข้ามามีกระแสมากขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมนั้น

เป็นการเน้นเพียงแค่การพักผ่อนหย่อนใจ แม้ในระยะหลังจะมีการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษเข้ามา มีบทบาท แต่ก็ยังขาดการพัฒนาเพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นถือเป็นความท้าทายให้กับทั้งนักท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว คือ การทำให้สถานที่ท่องเที่ยวมีความสร้างสรรค์เพื่อที่จะพัฒนาทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้ให้กลายเป็นประสบการณ์ที่สร้างสรรค์กับนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างกระบวนการอยู่ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวที่เป็นแขกของพื้นที่กับเจ้าบ้านได้เป็นอย่างดีกล่าวคือประเทศใดก็ตามที่มีการสั่งสมทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมากย่อมมีข้อได้เปรียบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แต่ก็เชื่อว่าประเทศที่มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่จำกัดจะไม่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้บางประเทศสามารถใช้ทุนความคิดสร้างสรรค์ผสมผสานกับกลยุทธ์การสื่อสารอย่างถูกวิธีก็สามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกันการบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นวิธีที่เปิดกว้างและเอื้อต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวยุคใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่สภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่รวมถึงนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมและต้องการที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีภาพลักษณ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวราคาถูกในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศปัญหาดังกล่าวเกิดจากการแข่งขันอย่างรุนแรงในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะการแข่งขันแบบตัดราคาในขณะที่ภาครัฐก็มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553 :5) โดยที่ยังคงมีความอ่อนด้อยของประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมจึงเกิดความเสื่อมโทรมและเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยด้วยแนวทางการบริหารการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงมีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขปัญหาที่สะสมมานานควบคู่กับการสร้างโอกาสพัฒนาทางการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับประเทศอื่นอย่างไรก็ตามแม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาระยะหนึ่งแล้วก็ตามแต่กลับพบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ค่อนข้างมากประกอบกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยยังมีอยู่อย่างจำกัดผู้เชี่ยวชาญจึงประสงค์จะศึกษาปัจจัยแนวคิดองค์ประกอบในการบริหารตลอดจนการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักที่มุ่งวิเคราะห์การบริหารการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวไทยเชิงสร้างสรรค์นำไปสู่การท่องเที่ยววิถีไทย เกื้อกันอย่างยั่งยืน ต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

มหัศจรรย์ประเทศไทยเริ่มต้นด้วยผู้คน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่นำเอารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานเข้ากับศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวและของชุมชน ดังนั้นแนวคิดเรื่องนี้จะจึงเป็นของใหม่แต่ก็ได้รับการยอมรับจากองค์กรยูเนสโกแล้วว่าเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนและปัจจุบันก็ได้มีการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวหลายแห่งให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาใช้เป็นกลไกการชักนำนักท่องเที่ยวให้ไปเยือน (ภิสันต์ ตินะคัต..2557 : 1)

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับการกล่าวถึงโดย Pearce and Butler ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993)ในฐานะรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีศักยภาพขณะนั้นยังไม่มีกำหนดนิยามและความหมายที่ชัดเจน จนกระทั่งในระหว่างปี พ.ศ.2533-2542 ได้เริ่มมีการนำความคิดเชิงสร้างสรรค์ไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในเขตตัวเมืองและเขตชนบทด้วยการจัดโครงการ “การท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม” (Craftstourism) ในประเทศฟินแลนด์ ประเทศกรีซ และประเทศโปรตุเกส ในปี พ.ศ. 2539 และ พ.ศ. 2542 (Richards. G. 1998 : 6)ซึ่งให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจวัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตประจำวันตลอดจนประเพณีจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มากขึ้นผลลัพธ์ของโครงการดังกล่าวเป็นที่จุดเริ่มของการกำหนดนิยามและความหมายอย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา ดังต่อไปนี้

UNESCO (2006 : .25-27) ได้กำหนดคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้ในการประชุมนานาชาติว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จัดขึ้นในปี พ.ศ.2551 (ค.ศ. 2008) ที่เมืองซานตา เฟ มลรัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ว่า “การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความผูกพันและประสบการณ์ที่แท้จริงผ่านการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในงานศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมและคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่โดยเชื่อมโยงกับคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม” ทางด้านRichards and Raymond (1998 : 16-20)ได้ร่วมกันกำหนดคำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่า “การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้พัฒนาศักยภาพผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้จริงซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของจุดหมายปลายทางที่ไปเยือน”นอกจากนี้ “หากจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะต้องจัดให้มีกิจกรรมต่างๆที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ด้วย”

นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในภาพรวมจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันบ้างแต่ยังแสดงให้เห็นว่ามีองค์ประกอบร่วมในลักษณะเดียวกันคือประสบการณ์จริงและมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาศักยภาพและทักษะเชิงสร้างสรรค์รวมถึงการพบปะผู้คนในชุมชนหรือสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยตรง นอกจากนี้การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเลือก

กิจกรรมตามความต้องการและความสนใจนั้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คือเป็นการท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

ภาพที่ 1 ขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแนวกว้าง

ที่มา: ภิสันต์ ตินะคัต.การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เครื่องมือของการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน.รายงานวิจัย. (วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก.2557).หน้า 7.

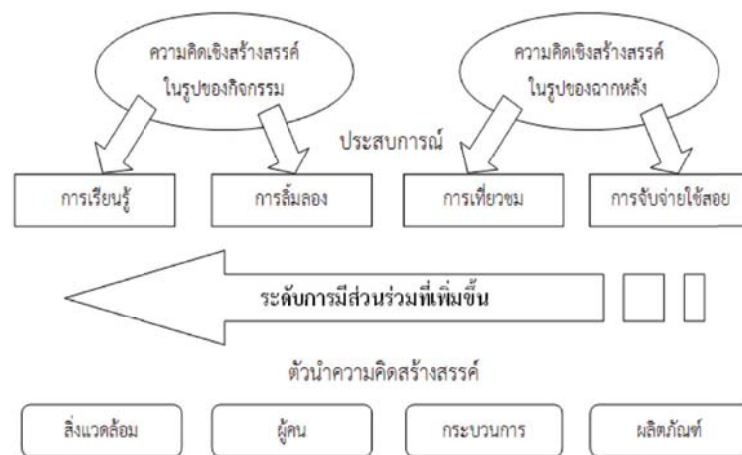
ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่อาศัยวัฒนธรรมเป็นฐานและใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวนำซึ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอย่างเห็นได้ชัดการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นการขยายขอบเขตและระดับการความเข้มข้นของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Richards. G. 1998 : 16-20)ดังนั้น การพิจารณาขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงสามารถอธิบายได้ 2 แนวทางด้วยกัน ดังนี้

ขอบเขตในแนวกว้างชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหรือที่เรียกว่า “คุณสมบัติเชิงพื้นที่” กล่าวคือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมจะเน้นการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นหลักในขณะที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะให้ความสำคัญกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือเป็นนามธรรม เช่น แหล่งวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living culture) วัฒนธรรมชีวิตประจำวันหรือวิถีชีวิตประจำวัน เป็นต้น รวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมหรือสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่โดยใช้แหล่งท่องเที่ยวเป็น “ฉากวัฒนธรรม” (Cultural scene) เช่น การจัดเทศกาลศิลปะในย่านเมืองเก่าหรือชุมชนเก่าการจัดแสดงแสงสีเสียงในแหล่งโบราณสถานเพื่อบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ใน

ท้องถิ่น เป็นต้น การใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์อาจจะปรากฏในลักษณะผสมผสานความรู้ ทักษะ (Skill) สุนทรียภาพทางกายภาพ ทunesทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนบรรยากาศ (Atmosphere) ให้เข้ากันอย่างกลมกลืนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนและได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ ดังภาพที่ 1

ขอบเขตในแนวคิดขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแนวคิดให้ความสำคัญกับความเข้มข้นของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับผ่าน “คุณสมบัติเชิงกระบวนการ” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองทั้งในแง่ “การรู้ตนเอง” (Self-realization) และ “การแสดงความเป็นตัวของตัวเอง” (Self-expression) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แทนการเรียนรู้แบบเป็นผู้รับ (Passive form) เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง ส่งผลดีในแง่ของการธำรงรักษาคุณค่าของชุมชน และนำไปสู่ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยอย่างไรก็ตาม ความเข้มข้นของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจะขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วม (Involvement) หรือการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับสิ่งต่างๆ รอบตัวเป็นสำคัญ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมผู้คน กระบวนการผลิตภัณฑ์ต่างๆ (Tan. S. K...et al. 2013 : 153-174) ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะทำให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนบทบาทไปสู่การเป็น “ผู้ร่วมผลิต” (Prosumer) หรือ “ผู้ร่วมสร้างสรรค์” (Co-creator) อีกด้วย

ภาพที่ 2 ขอบเขตการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแนวคิด

ที่มา: ภิสันต์ ดินะคีต. การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เครื่องมือของการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน. รายงานวิจัย. (วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก. 2557). หน้า 9.

องค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้บรรลุผลตามแนวคิดในข้างต้นนั้นนักวางแผนและพัฒนาควรทราบถึงองค์ประกอบย่อยๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทาง

ปฏิบัติที่เหมาะสม บ่อยครั้งที่องค์กรได้นำแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆไปใช้แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าหลายองค์กรมีความคิดเห็นและกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวจึงส่งผลเสียไม่ทางใดก็ทางหนึ่งองค์ประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มี 2 ด้านที่สำคัญ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดเนื่องจากเป็นผู้ได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวและแสดงพฤติกรรมบริการในลักษณะต่างๆที่ผ่านมายังไม่มีผลงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ระบุคุณลักษณะของคณนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้อย่างชัดเจนพบว่ามีเพียงการตั้งสมมติฐานจากการวิเคราะห์คำนิยาม ความหมายและการทบทวนวรรณกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถระบุคุณลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยสรุป (Salman. D. & Uygur. D. 2010 : 186-197.) ดังนี้

- มีความเต็มใจที่ก้าวออกมาจากวิถีแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม
- ค้นหาทางเลือกใหม่มองหาประสบการณ์จริงในวันหยุดพักผ่อนที่สร้างสัมพันธภาพการมีส่วนร่วมการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน
- ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาทักษะของตนเองคาดหวังประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนในท้องถิ่นใช้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง

2. มิติและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในแง่ของการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีโดยแบ่งออกเป็นมิติที่สำคัญ 3 ด้านและปัจจัยสนับสนุน 6 ประการ ดังนี้

มิติที่ 1 : พื้นที่ (Space)

พื้นที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วยเมืองและชุมชนที่มีศักยภาพ ความโดดเด่น และมีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวรวมถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงในเชิงการรับรู้ของนักท่องเที่ยว

1) ปัจจัยเมืองและชุมชนครอบคลุมตั้งแต่ผังเมืองในเชิงสัณฐานวิทยา (Urban morphology) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมทั้งในเชิงกายภาพและเชิงพื้นที่และวิถีชีวิตในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยพัฒนาควบคู่กับปัจจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องในเชิงบูรณาการไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา ฯลฯ

2) ปัจจัยอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์เป็นกลุ่มข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงและการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่ทางกายภาพคือ สิ่งที่สะท้อนตัวตนที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและพลวัตเชิงความหมายที่ไม่หยุดนิ่ง ในขณะที่เอกลักษณ์ คือ ลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวและ

เป็นพื้นฐานในการสร้างจุดขาย (Uniqueselling point) และภาพลักษณ์(Image)ของแหล่งท่องเที่ยว
นั้นๆ ทั้งนี้ ปัจจัยอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและ ความแตกต่างของจุดหมาย
ปลายทาง

มิติที่ 2 : การปฏิสัมพันธ์ (Interaction)

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับจุดหมายปลายทางเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์ มิติการปฏิสัมพันธ์ประกอบด้วยปัจจัยวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living culture) ซึ่งเป็นปัจจัย
สนับสนุนการสร้างประสบการณ์จริง (Authenticexperience) ให้แก่นักท่องเที่ยว

1)ปัจจัยวัฒนธรรมที่มีชีวิตวัฒนธรรมที่มีชีวิตในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
หมายถึง วัฒนธรรมที่มีการสืบสานมาแต่เดิมและวัฒนธรรมที่ถูกสร้างใหม่ซึ่งสามารถผสมผสานกับ
วัฒนธรรมร่วมสมัย วัฒนธรรมระดับชาติ วัฒนธรรมสมัยนิยม และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน

2) ปัจจัยประสบการณ์จริง (Authentic experience)ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวสามารถ
แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับปัจเจกและระดับระหว่างปัจเจกการได้รับประสบการณ์จริงทำให้นักท่องเที่ยว
หลุดพ้นจากกรอบโครงสร้างการจัดการชีวิตและสามารถสร้างพื้นที่สำหรับประสบการณ์ใหม่ตามความ
สนใจของตนเองได้

มิติที่ 3 : ตัวกลาง (Agents)

ตัวกลางในที่นี้หมายถึงแนวร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วยปัจจัย
ผู้มีความคิดสร้างสรรค์ในแต่ละสถานที่และปัจจัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1)ปัจจัยผู้มีความคิดสร้างสรรค์ในแต่ละพื้นที่ หมายถึง คนในชุมชนหรือท้องถิ่นซึ่งได้รับการ
ถ่ายทอดภูมิปัญญามีทักษะและความสามารถในการดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน

2)ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่าง
ชุมชนที่เป็นเจ้าบ้าน (Hostcommunity)กับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์(Creative tourists)หรือการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

1. กระแสโลกาภิวัตน์และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

โลกาภิวัตน์ (Globalization)หรือโลกไร้พรมแดน(Borderless world)เป็นกระแสหลักของ
โลกในยุคปัจจุบันซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นสำคัญส่งผลให้
เกิดความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองผ่านการเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ
สังคมโลกจึงมีลักษณะเป็น “สังคมฐานความรู้”ซึ่งผู้คนสามารถเข้าถึงแหล่งสารสนเทศต่างๆได้ง่ายและมี
ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเป็นจำนวนมากในปัจจุบันจึงมีความต้องการที่หลากหลายและซับซ้อน
โดยเฉพาะสินค้าและบริการที่บ่งบอกถึงตัวตนและสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจมากขึ้นอีก
ทั้งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางหลักในการหาข้อมูลและตัดสินใจเดินทาง

ห้องที่ด้วยตนเองประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลจึงเกิดการลอกเลียนแบบได้ง่าย และทำให้ธุรกิจห้องที่วิวแข่งขันกันอย่างรุนแรงซึ่งนำไปสู่การถดถอยของราคาและคุณภาพ สถานการณ์และพฤติกรรมการบริโภคดังกล่าวนี้เป็นตัวแปรหลักที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากสังคม ฐานความรู้ไปสู่“สังคมความคิดสร้างสรรค์”(Creativity society) กล่าวคือ ผู้บริโภคมีแนวโน้มความต้องการการตอบสนองที่มีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นการตอบสนองทางด้านจิตใจ การค้นหาความหมาย ของสิ่งต่างๆรอบตัวรวมถึงความคาดหวังที่จะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่จากมุมมองหรือวิถีคิด ใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น ฉะนั้น นักท่องเที่ยวยุคใหม่จึงมีพฤติกรรมการบริโภคที่เน้นองค์ประกอบเชิงอารมณ์ ในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากองค์ประกอบทางกายภาพหรือคุณสมบัติทั่วไปที่พึงจะได้รับสังคม ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวผลักดันให้เกิดระบบเศรษฐกิจหลังสมัยใหม่ที่เรียกว่า“เศรษฐกิจเชิง สร้างสรรค์”หรือ“เศรษฐกิจประสบการณ์”ซึ่งมีสาระสำคัญคือการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับธุรกิจ เพื่อประโยชน์ทางการค้าโดยผลผลิตที่ได้คือ ผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมซึ่งมีต้นทุนต่ำแต่สามารถสร้าง มูลค่าทางเศรษฐกิจได้เช่นเดียวกับสินค้าและบริการอื่นๆ (ภูริวัจน์ เดชอ้อม. 2556 :334-336)

2. ความคิดเชิงสร้างสรรค์กับการกำหนดนโยบายสาธารณะ

เป็นทางเลือกที่น่าสนใจไม่น้อยสำหรับการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เมืองและภูมิภาคทั้งในด้านการเติบโตเศรษฐกิจสภาพสังคมและชีวิตความอยู่ของผู้คนตลอดจน ศิลปวัฒนธรรมให้มีเอกลักษณ์และภาพลักษณ์ตราสินค้าระดับโลกในภาพกว้างๆความคิดสร้างสรรค์จะ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวใน 4 มิติที่สำคัญ ได้แก่บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ กระบวนการเชิง สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ และสิ่งแวดล้อมเชิงสร้างสรรค์โดยอาจจะปรากฏในรูปของฉากหลัง หรือบรรยากาศที่เสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวก็ได้ ดังนั้นการกำหนดนโยบายสาธารณะที่มี ความคิดเชิงสร้างสรรค์ของหน่วยงานภาครัฐจึงปรากฏอย่างแพร่หลายในปัจจุบันและมักจะ เกี่ยวข้องกับการพัฒนา 3 ด้านที่สำคัญ (Campbell. P. 2011 : 18-30)ดังนี้

2.1 พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ (Creative space) หรืออีกนัยหนึ่งคือ เมืองสร้างสรรค์เป็นการนำ ความคิดเชิงสร้างสรรค์ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของเมือง (Landry. C. 2000) รวมถึงการออกแบบให้มี บรรยากาศของสังคมแห่งการเรียนรู้สร้างสรรค์ด้วยการจัดให้มีพื้นที่และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ รูปแบบต่างๆ นอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าความคิดเชิง สร้างสรรค์ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้จากการศึกษาแบบทางการในสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังสามารถ เรียนรู้ผ่านระบบการเรียนรู้แบบ ไม่เป็นทางการได้อีกด้วยโดยเฉพาะการเดินทางท่องเที่ยวที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น ลานกิจกรรม การแสดงดนตรีสำหรับเยาวชน สถานที่ผลิตงานศิลปะและงานประดิษฐ์ เป็นต้น

2.2 กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์(Creative spectacles)เป็นการนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่าง “เวลา” (Time) และ “พื้นที่” (Space) ในรูปของงานเทศกาล (Festival) พิธีกรรม (Rite) และ

กิจกรรมพิเศษต่างๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานเทศกาลในมิติของภูมิทัศน์วัฒนธรรมงานเทศกาลที่จัดบนพื้นที่สาธารณะของเมืองเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชีวิตชีวาให้กับเมืองโดยในมุมมองของนักออกแบบชุมชนเมืองและภูมิสถาปนิกมักจะไม่ได้มองแค่การพัฒนาเชิงกายภาพ แต่ยังมองไปถึงการพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย ดังนั้นเมืองขนาดใหญ่ที่มีการบริหารจัดการที่ดีหรือเมืองน่าอยู่จึงมักจะจัดงานเทศกาลหลากหลายรูปแบบในพื้นที่สาธารณะของเมือง เช่น สวนสาธารณะ ลานคนเมือง เป็นต้น

2.3 กลุ่มผู้ประกอบการเชิงสร้างสรรค์หรืออุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนากระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ในแต่ละสาขา ปัจจุบันยังไม่มี การแบ่งประเภทธุรกิจที่จัดอยู่ในอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างชัดเจน แต่หากพิจารณาภาพรวมของการแบ่งประเภทตามแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติแล้ว จะประกอบด้วยธุรกิจทางด้านการออกแบบ งานสถาปัตยกรรม งานศิลปะและหัตถกรรม ดนตรี ศิลปะการแสดง งานโฆษณา สื่อและสิ่งพิมพ์ แฟชั่น และเครื่องนุ่งห่มตลอดจนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในบางกรณีอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์จะครอบคลุมถึงธุรกิจบริการการท่องเที่ยว

3. การเปลี่ยนแปลงชั้นทางสังคมกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว

ทางสังคมวิทยาระดับชั้นทางสังคมบ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างของพฤติกรรมบริโภค คือแนวคิดชนชั้นสร้างสรรค์ของ Richard Florida ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่กล่าวถึงชนชั้นสร้างสรรค์ไว้ในหนังสือ “The Rise of the creative Class” ว่าหมายถึง กลุ่มคนที่ทำงานในสาขาวิชาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์โดยจะต้องประยุกต์ความรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตัดสินใจ และสื่อสารโต้ตอบภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างดี ข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทักษะของแรงงานที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1) ทักษะการวิเคราะห์ขั้นสูง เช่น แพทย์ วิศวกรชีวภาพ เป็นต้น และ 2) ทักษะความฉลาดทางสังคม เช่น นักจิตเวช ผู้ให้บริการ นักบริหารจัดการ เป็นต้น (สมบัติ กุสุมาวสี. 2553 : 65-68) ลักษณะของทักษะทั้งสองประการบ่งชี้ให้เห็นถึงภูมิหลังทางการศึกษาของผู้คนในยุคปัจจุบันที่ปรับตัวไปสู่ระดับสูงขึ้น ส่งผลให้รายได้ กำลังซื้อ และการเลื่อนระดับชั้นทางสังคมปรับตัวดีขึ้นในทิศทางเดียวกัน “ชนชั้นกลาง” (Middle class) ซึ่งมีอยู่จำนวนมากของคนทั่วโลกและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของโลกในขณะนี้โดยคาดการณ์ว่าในอีก 10 ปีข้างหน้า ชนชั้นกลางจะเพิ่มจำนวนขึ้นโดยเฉพาะชนชั้นกลางในภูมิภาคเอเชียจะเพิ่มจำนวนมากกว่าชนชั้นกลางในทวีปอเมริกาและทวีปยุโรปเนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคมของจีน อินเดียและกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองที่เพิ่มมากขึ้น

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทย

หัวใจสำคัญของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การได้รับประสบการณ์จริงจากการเดินทางท่องเที่ยวโดยกระบวนการผลิตและการบริโภคเป็นส่วนสำคัญที่หล่อหลอมนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ทำอย่างไรจึงจะส่งมอบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อ การส่งมอบประสบการณ์การท่องเที่ยวได้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวประเทศไทยเชิงสร้างสรรค์ในเบื้องต้นผู้เขียนจึงได้ประมวลข้อมูลจากข้อคิดเห็น กรณีศึกษาและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในบริบทระดับชุมชนสู่ประเทศไทยประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาอัตลักษณ์และทำความเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อาศัยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหลักดังนั้นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการค้นหาอัตลักษณ์หรือการเรียนรู้ตนเองซึ่งครอบคลุมการวิเคราะห์ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต ศิลปะ ประเพณี ภูมิปัญญา ตลอดจนความหลากหลายทางธรรมชาติการสร้างวัฒนธรรมตระหนักและความภาคภูมิใจในคุณค่าของวัฒนธรรมเปรียบเสมือนการสร้างรากฐานที่เข้มแข็งและจุดยืนที่มั่นคงของสังคมโดยเชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติต่างๆได้เป็นอย่างดีทั้งนี้ วิธีการค้นหาอัตลักษณ์และการทำความเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นสามารถนำระเบียบวิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาประยุกต์รวมถึงการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในประเทศเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของผู้คนในประเทศไทย ยกตัวอย่างเช่น การจัดงานเทศกาลทางวัฒนธรรมประจำปีของภูมิภาควัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา- ความเชื่อ วัฒนธรรมอาหาร การกิน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาความโดดเด่นและสร้างความแตกต่าง

แม้ว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจะไม่มีสิ่งใดมาทดแทนได้อย่างสมบูรณ์แต่มีข้อเสียคือสามารถลอกเลียนแบบได้ง่ายดังจะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป อาทิ รายการนำเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวประเภทตลาดน้ำหรือตลาดบกที่สร้างขึ้นใหม่สินค้าที่ระลึก ดังนั้น การค้นหาความโดดเด่นหรือการสร้างเอกลักษณ์ รวมถึงการสร้างสร้างความแตกต่างจึงเป็นการป้องกันการถูกลอกเลียนแบบและทำให้นักท่องเที่ยวจำแนกลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนได้ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศญี่ปุ่นมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์สูงทั้งในแง่ศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่นโดยรวมจะมีราคาสูงเมื่อเปรียบเทียบกับจุดหมายปลายทางอื่นๆในภูมิภาคเอเชียแต่นักท่องเที่ยว

คุณภาพก็ยังตัดสินใจเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศญี่ปุ่นและพร้อมจะมีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายนอกเหนือจากการชื่นชมเพียงอย่างเดียว

ขั้นตอนที่ 3 การหยั่งรู้ความต้องการของตลาดในเชิงลึก

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หลีกเลี่ยงที่จะหิบบัณฑิตทางด้านการตลาดมาประยุกต์ไม่ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวในยุคปัจจุบันมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ตลาดแบบแยกเป็นส่วนเล็กๆ ความต้องการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบเชิงอารมณ์ในสัดส่วนสูงรวมถึงความต้องการของผู้บริโภคที่มีลักษณะเป็นปัจเจกนิยมมากยิ่งขึ้นทั้งนี้ผู้บริโภคยุคใหม่มักจะปิดบังอำพรางความรู้สึกนึกคิด โดยเฉพาะการพูดนั้นจะไม่ถือเป็นสิ่งที่บ่งชี้ความต้องการที่แท้จริง ดังนั้น การวิเคราะห์หรือทำความเข้าใจตลาดยุคใหม่จึงไม่สามารถใช้วิธีการทั่วไป(การใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์)ได้อีกต่อไปการทำความเข้าใจตลาดการท่องเที่ยวยุคใหม่จึงปรับไปสู่การทำความเข้าใจในเชิงลึกหรือการหยั่งรู้เพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวโดยการหยั่งรู้ความต้องการของตลาดเชิงลึกจะใช้วิธีการสังเกตการณ์เชิงบริบท)ยกตัวอย่างเช่น การสังเกตลักษณะใช้ชีวิตพฤติกรรม การบริโภคปฏิบัติตอบสนอง เป็นต้น จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาตีความและสร้างกรอบความคิดใหม่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการได้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างเสริมคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

คำว่า “คุณค่า (Value)” ถูกนำมาใช้ในบริบททางการบริหารจัดการตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เรียกว่า “การจัดการคุณค่า” และเป็นที่มาของ “วิศวกรรมคุณค่า(Value Engineering)” แนวคิดวิศวกรรมคุณค่ามีวัตถุประสงค์หลักกล่าวคือการเพิ่มองค์ประกอบที่สามารถสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อกระตุ้นให้ลูกค้ารู้สึกถึงมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นในขณะเดียวกันก็ลดต้นทุนการผลิตลงด้วยโดยทั่วไปการเสริมสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวจะใช้การออกแบบโดยเริ่มต้นตั้งแต่การออกแบบแนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการรวมถึงการออกแบบประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวพึงจะได้รับจากผลิตภัณฑ์นั้นๆยกตัวอย่างเช่น งานศิลปหัตถกรรมไทยแขนงต่างๆที่พัฒนาให้เป็นสินค้าประจำท้องถิ่นหากจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวแบบมุ่งขายเพียงอย่างเดียว นักท่องเที่ยวมักจะต่อรองราคาสินค้าให้ถูกลงเนื่องจากขาดความเข้าใจในมิติเชิงคุณค่า ดังนั้น จึงควรจัดให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสชมการสาธิตกระบวนการผลิตเพื่อสร้างการรับรู้หรือความตระหนักที่นำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง รวมถึงมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าที่ระลึกที่แสดงความเป็นตัวตนเพื่อนำไปสู่โอกาสในการขายสินค้าที่ระลึกด้วยมูลค่าที่สูงขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 การปรับเปลี่ยนกลวิธีการพัฒนาตลาด

กลวิธีการพัฒนาตลาดในปัจจุบันเปลี่ยนจากการมุ่งขายผลิตภัณฑ์แบบมวลชนมาสู่การส่งมอบคุณค่าด้วยผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้นที่เรียกว่า “การตลาดที่ใช้คุณค่าเป็นฐาน” เมื่อนำกลวิธีในการพัฒนาตลาดลักษณะนี้ประยุกต์กับการพัฒนาตลาด การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะ

หมายถึงการเชื่อมคุณค่าของความดั้งเดิมและความเป็นตัวตนเข้ากับความทันสมัยอย่างกลมกลืน และก่อให้เกิดแก่นคุณค่าที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ เช่น การปรับปรุงบ้านหรืออาคารเก่าในชุมชนให้เป็นที่พักนาคย่อมสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น จากนั้น จึงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายรับรู้/ตระหนักถึงคุณค่าที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เช่น การเล่าเรื่อง การใช้แนวคิดผลิตภัณฑ์มีจำกัด/ไม่ผลิตซ้ำการสร้างใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

การวิเคราะห์และข้อเสนอแนะการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทยคงจะไม่สัมฤทธิ์ผลหากปราศจากการบูรณาการความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาวะผู้นำของผู้บริหารชุมชนในแต่ละระดับผู้บริหารระดับประเทศไทย โดยมีข้อควรระวังที่สำคัญ คือ เมื่อการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีผลอย่างสมบูรณ์ การแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้จะมีแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนมีพื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกันโดยเฉพาะประเทศเวียดนาม ประเทศมาเลเซีย ประเทศเมียนมาร์ ประเทศลาว และประเทศกัมพูชาที่มีสภาพสังคมและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับประเทศไทยประกอบกับประเทศต่างๆ เหล่านี้ต่างพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วโดยอาศัยความช่วยเหลือจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะที่ประเทศไทยมียังคงอุปสรรคในด้านการขับเคลื่อนนโยบายที่มีความล่าช้าและจำกัดอยู่ในโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐระดับบนแม้ว่าจะปรับปรุงแบบการขับเคลื่อนนโยบายเป็นแบบตามวาระพิเศษหรือแบบตามพื้นที่บ้างแล้วก็ตาม นอกจากนี้ยังต้องอาศัยกลไกการจัดการความรู้จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลวเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ไปสู่ชุมชนอื่นๆ ที่มีศักยภาพและความพร้อมรวมถึงใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับพื้นที่ต่อไป

หากพิจารณาสถานการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยทั้งในระดับนโยบาย และระดับอุตสาหกรรมจะพบว่ายังอยู่ในระยะเริ่มต้น แต่ถือได้ว่ามีทิศทางการพัฒนาที่ดี แม้ว่าจะยังไม่สามารถนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่มีอยู่มากมายมาใช้ได้อย่างเต็มที่ก็ตาม อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งนอกเหนือจากจุดอ่อนในด้านนโยบายและการบริหารจัดการของภาครัฐ คือ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ของชุมชน การขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรม การเพิ่มคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา รวมถึงการพัฒนาตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเพื่อมุงขายโดยไม่คำนึงถึงความสอดคล้องกับภูมิสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้มูลค่าของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยยังไม่สูงหรือดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพได้มากเท่าที่ควร การศึกษาในครั้งนี้ จึงได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากการประมวลข้อคิดเห็นและผลการศึกษาจากเอกสารรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่เกิดจากการประยุกต์องค์ความรู้ รวมถึงเตรียมการค้นคว้าวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เฉพาะ

พื้นที่หรือเฉพาะกรณีต่อไป อย่างไรก็ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังคงมุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์เชิงพื้นที่ซึ่งเหมาะสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะเสริมสร้างประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ให้แก่นักท่องเที่ยวแต่ยังขาดศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์นอกพื้นที่ในลักษณะการนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ที่แสดงความเป็นตัวของตัวเองผ่านการแบ่งปันข้อมูลและบอกเล่าประสบการณ์การท่องเที่ยวทางสื่อเชิงสังคมซึ่งช่วยให้ประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ขยายไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวอื่นอย่างกว้างขวางและส่งผลดีต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนในทางอ้อมด้วย

บทสรุป

แนวคิดการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นผลผลิตจากกระแสโลกาภิวัตน์ ในทางกลับกัน การขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก็อาศัยกระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นเครื่องมือหลัก บ่อยครั้งคำว่า “ความคิดเชิงสร้างสรรค์” ถูกนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวในขณะที่ยังมีความไม่ชัดเจนทั้งในแง่คำนิยาม ความหมาย ขอบเขต รวมถึงวิธีการนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นเพียงวาทกรรมหรือการโน้มน้าวจากบรรดาผู้นำทางความคิดด้านการท่องเที่ยวตลอดจนข้อสงสัยถึงความเป็นไปได้ที่จะผลักดันไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงว่ามีอย่างน้อยเพียงใด ข้อค้นพบจากการศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาทำให้สามารถยืนยันได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นตัวนำและวัฒนธรรมเป็นฐาน โดยเฉพาะวัฒนธรรมชีวิตประจำวันที่มีความใกล้ชิดกับโลกประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและใช้เป็นปัจจัยในการสร้างประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งสามารถพิจารณาได้ทั้งในแง่ของการผลิตและการบริโภคนอกจากนี้ยังสามารถชี้ชัดถึงความแตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ได้จากการพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงจากการเที่ยวชมตามแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างผิวเผินไปสู่ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของจุดหมายปลายทางด้วยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในท้องถิ่นโดยมีแรงจูงใจที่สำคัญ คือ การพัฒนาศักยภาพของตนเอง ตลอดจนบรรยากาศ/สิ่งแวดล้อมและสาระสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดแทรกความคิดเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยเกี่ยวกับตัวแบบประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชั้นนำสุดได้ระบุลักษณะนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นนักท่องเที่ยวที่การรับรู้หรือตระหนักรู้ที่เชื่อมโยงกับตัวของตัวเอง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมโดยมีสัมพันธภาพกับผู้คนในท้องถิ่นอย่างแนบแน่นและแสดงบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วมสร้างประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญมากกว่าและยังชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์เชิง

สร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเกิดจากการปฏิสัมพันธ์จากภายนอกกับผลสะท้อนจากภายในโดยเฉพาะ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวไม่ว่าจะเป็นผู้คน สิ่งแวดล้อมรวมถึงกระบวนการบริการล้วนแต่มีส่วนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวทั้งสิ้นจึงสรุปได้ว่าการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเริ่มต้นจากบริบทเชิงสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการสร้าง การรับรู้หรือตระหนักรู้ของนักท่องเที่ยวซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทางการตลาดมาสนับสนุนเป็นสำคัญ

References

- ภัณณิ แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี. (2555). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์:ทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวไทย. **รายงานวิจัย**. (สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ภัสรินทร์ ตินะคัต. (2557). การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เครื่องมือของการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน.**รายงานวิจัย**. วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก.
- ภุริวัจน์ เดชอุ่ม.การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: **กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย**.วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 33. ฉบับที่ 2. กุมภาพันธ์ 2556 :334-336.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดอะบุคส์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). ระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายด้านการศึกษามหภาค.
- สมบัติ กุสุมาวดี. (2553). เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ชนชั้น และทุนมนุษย์สร้างสรรค์ .**รายงานวิจัย**.บททดลองนำเสนอความคิดเพื่อเตรียมการวิจัย. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์การ
- Campbell. P. (2011). You say “Creative” and I say “Creative.” **Journal of Policy Research in Tourism**. Leisure and Events .
- Landry. C. (2000).**The creative city: A Toolkit for urban innovators**. London: Earth scan.
- Ray. C. 1998) Culture. intellectual property and territorial rural development. **Sociologia Ruralis**.
- Richards. G. (1998). **Developing and marketing crafts tourism**. Arnhem:ATLAS.
- Richards. G. and Raymond. C. (2000). Creative tourism. **ATLAS News**

- Tan. S. K...et al. (2013). **A Model of creative example in creative tourism.** Annals of Tourism Research.
- Salman. D. & Uygur. D. (2010) Creative tourism and emotional labor: aninvestigatory model of possible interactions. **International Journal ofCulture.** Tourism and Hospitality Research.
- UNESCO. (2006) **Towards sustainable strategies for creative tourismdiscussion report of the planning meeting for 2008.** International Conference on Creative Tourism Santa Fe. New Mexico. USA.

ศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีอิทธิพลต่อล้านนา
A STUDY OF BELIEF IN DEVAS IN LANNA SOCIETY

กัณฑ์กวีนต์ ทัดทาน

นิสิตปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
bell_boy2006@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนาโดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาเทวดาในคัมภีร์พระไตรปิฎก 2) ศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาในสังคมล้านนา 3) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อสังคมล้านนา โดยศึกษาข้อมูลจากตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนา รวมถึงสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลจากการศึกษาพบว่าเทวดาตามความหมายในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ใน เทวโลก เทวดาผู้ชายคือเทพบุตร เทวดาผู้หญิงคือ เทพธิดา อาศัยอยู่ในชั้นสวรรค์มี 6 ชั้น จึงมีชื่อเรียกว่า ฉกามาพจร ซึ่งมีความหมายถึง ภพภูมิที่ยังติดอยู่ในบ่วงกามตัณหา ยังมีความอยาก ความใคร่ มีการจุติเกิดดับ คล้ายปุถุชนเหมือนดังโลกมนุษย์ และนอกจากนั้นในทางพระพุทธศาสนายังสามารถแบ่งแยกย่อยลงไปเป็นอีก 3 ประเภทคือ สมมุติเทพ อุบัติเทพ และวิสุทธิตเทพ โดยการอุบัติขึ้นมาของเทวดานั้นเกิดมาจาก ผลบุญที่ได้เพียรกระทำสั่งสมเอาไว้ และอาศัยคุณธรรมเบื้องต้น คือ หิริ โอตตปปะ นำพาให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นต่างๆ ได้สวยทิพย์สมบัติของเทวดา แต่กระนั้นเทวดาก็สามารถจุติดับลงจากภพสวรรค์ได้เช่นกัน หากหมดบุญหรืออายุขัยในเทวโลกลงแล้ว

ในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องเทวดามาจากวิวัฒนาการของความเชื่อทางจิตวิญญาณในธรรมชาติ ก่อให้เกิดคติความเชื่อในการนับถือ ผีสาง นางไม้ เทวดา สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในทางลัทธิความเชื่อดั้งเดิม อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดู และอิทธิพลของพระพุทธศาสนา สำหรับในล้านนานั้นเทวดาได้มีอิทธิพลทาง ด้านต่างๆ คือ 1. ด้านประเพณีและพิธีกรรม เช่น การขึ้นท้าวทั้ง 4 เป็นต้น 2. ด้านวรรณกรรม เช่น ชาดกคาถา คำเวหนาน 3. ด้านศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรมฝาผนัง ประติมากรรมปูนปั้น เป็นต้น 4. ด้านความศรัทธา เช่น การบนบานและการขอพร เป็นต้น

คำสำคัญ : ความเชื่อ. เทวดา. อิทธิพลต่อล้านนา

Abstract

The research explores how the beliefs in Devas influent Lanna society. The objectives of this study are 1) to study about Deities in Tripitaka. the Buddhist scripture. 2) to examine the influence of the belief in Devas in Lanna society and 3) to analyze how the belief in Deities affects Lanna society by exploring from various academic works in Buddhism and interviewing many experts individually.

The results of the study have shown that the meaning of Devas in Buddhism refers to a group of non-human beings who live in the heavens called Deva Lokas. A god is called Deva and a goddess is called Devi. They live in Chakamapajorn. the six heavenly spheres. which means the realm of desire. These beings still indulge in their desires. They are stuck in the incarnation cycle as ordinary human beings. Furthermore. Devas in Buddhism are also classified into three classes which are Sommutthithev. Aubatthithev. and Visutthithev. The emergence of the Devas depends on the merits and the moral shame and fear of wrongdoing. Hiri and Ottappa they have accumulated over lifetimes. Those will bring them to arise in different heavens where they can enjoy their angelic treasure. However. Devas can also be extinguished from the heavens if their merit or life in heaven is depleted.

That concept of belief in Deva that appears in Thai society was influenced by beliefs from ancestors in ancient times which comes from the evolution of spiritual beliefs in nature. This causes belief in the spirit of deuce. goddess nymphs. in accordance with the principles of traditional beliefs and Hindu Brahmanism therefore creating relationships in each society. In Lanna influenced from Deva by various aspects. including: 1. Traditions and rituals such as sacrifice to The Four deva of Heaven. 2. Literary aspects. such as Jataka spells. Introduction to offering sacrifice. 3. Fine arts such as wall art work or Stucco sculpture. 4. Faith. such as vowing and blessing.

บทนำ

ความเชื่อที่อ้างอิงตามพระไตรปิฎกว่า พระพุทธเจ้ามิได้ทรงปฏิเสธถึงความมีอยู่จริงของภพภูมิ เทวดา แต่คำสอนหากเมื่อเอ่ยถึงความมีอยู่จริงของเทวดา พระองค์ก็มีได้ยกย่องให้เทวดาอยู่เหนือบุคคลผู้มีธรรมเป็นที่พึ่งอาศัยได้ เพราะหากมนุษย์ผู้ใดได้เข้าถึงพระรัตนไตรอันประเสริฐแล้ว เหล่าเทพ

เทวดายังมาบูชาตอบ ดังนั้นเทวดาจึงหมายถึง ผู้ที่มีชีวิตและภาวะเป็นทิพย์ มีกายเป็นแสงสว่าง เปล่งรัศมีและเสวยสุขในสวรรค์ชั้นต่างๆ ไม่มีอาการเจ็บไข้แต่จะมีรูปโฉมงดงาม สามารถคงความเป็นหนุ่มสาวอยู่เช่นนั้น ตลอดอายุขัยของเทวดาทั้งหลาย เทวดาที่อยู่ในชั้นสวรรค์ต่างๆที่อยู่สูงขึ้นไป แต่ในความเห็นนั้นก็ยังมีเชื่อกันแบ่งออกมาอีกว่า ยังมีเหล่าเทวดาที่อาศัยอยู่ในโลกมนุษย์อยู่ร่วมกับมนุษย์อยู่อีกได้แก่ ภูมเทวดา รุกขเทวดา และอากาศเทวดา เป็นต้น

เทวดาที่คอยช่วยเหลือมนุษย์ตามประเพณีของไทย ได้แก่ท้าวสักกะ หรือพระอินทร์ นอกจากนี้แล้วในพระไตรปิฎกยังกล่าวถึง จตุโลกบาล เทพประจำทิศทั้งสี่ ที่สถิตอยู่ชั้นจตุมาหาราชา ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นที่อยู่ใกล้กับภพภูมิของมนุษย์มากที่สุด หรือความเชื่อเรื่องเจ้าที่เจ้าทาง เช่นเทพทั้ง 9 ที่เป็นบุตรของเจ้ากรุงพาลี ที่มาเป็นพระภูมิตามสถานที่ต่างๆ อย่างตามบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็ได้แก่พระชัยมงคล ในเมืองใหญ่ จะมีเทพารักษ์ประจำเมือง เช่นเจ้าพ่อ-หลักเมือง ซึ่งมีอยู่ทุกจังหวัดของไทย ในระดับประเทศ ก็มีเทพารักษ์ผู้ปกป้องคุ้มครองประเทศไทยอย่าง พระสยามเทวาธิราช พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง พระกาฬไชยี่ เจ้าพ่อเจตคุป เจ้าพ่อหอกลอง นอกจากพระฤๅษีครูในศาสตร์ต่างๆ ยังมีความเชื่อเรื่องเทพจากวิชาโหราศาสตร์ อย่าง เทพประจำวัน หรือประจำดาวต่างๆ แต่ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงอยู่เพียงสององค์ คือสุริยเทพ และ จันทรเทพ หรือแม้แต่เทวดาที่เป็นเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา รวมถึงเหล่าพญานาคที่ได้ถูกเล่าขานกันมาแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งยังไม่ได้รวมเหล่ากุมารทอง นางไม้ หรือนางตะเคียน ที่ผู้คนไปกราบไหว้บูชากันเรื่องโชคลาภเงินทอง และเทวดาในทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนไทยเชื่อสายต่างๆยังมีความเชื่อความศรัทธา ที่ได้รับอิทธิพลอยู่มากจากเทวดานั้นเอง

ความเชื่อในทางล้านนาก็มีการเอ่ยถึง เทวดาต่างๆที่คล้ายคลึงกันกับทางภาคกลาง แต่อาจจะเรียกชื่อต่างกันเล็กน้อย และพิธีกรรมก็จะมีคล้ายคลึงเช่น ดังที่อยู่ในบทสวดอัญเชิญเทวดาในพิธีกรรมฟังธรรมขอฝนด้วยคำบูชาท้าวทั้ง 4 (อุตม รุ่งเรืองศรี . 2546 : 45) และเทวดาอีกสององค์ว่า “บัดนี้ขอเทพยดา อินทร์ พรหม ยมราช และท้าวจตุโลกทั้ง 4 สักขิสากสี ขอหื้อเทพบุตรตนชื่อ ปัชชุนนะ อันรักษาฝั่งน้ำฝน และเทวบุตรตนชื่อ วลาหก อัครรักษาฝั่งเมฆ จูงนำมายังมหาเมฆ และทำฝนอันใหญ่ตกลงมา ในราชสัณฐานบ้านเมืองที่นี่ หื้อชุ่มเย็นเป็นสุขทุกข์ทาง กระทำไร่นา สวน เรือก เพ็ง ด้วยอานุภาพะสัจจะ-อิธิฐาน บารมีธรรม แห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” (ศรีเลา เกษพรหม 12 ตุลาคม 2560) หรือในพิธีกรรม การบูชาขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ที่มีการบูชาพญาแถน คือเทวดาผู้บันดาลฝนว่า “โหนโต เถน เทวราชา ดุราเจ้าพญา-แถนตนประเสริฐ อันเป็นตนทิพย์เกิดเมืองบน อันเป็นเจ้าแก่น้ำฟ้าและสายฝน บัดนี้มนุษย์โลกเมืองคน ก็เป็นอันแห้งแล้ง หาน้ำฟ้าและสายฝนอันจักตกลงมาชุ่มบ้านเย็นเมืองก็หาบได้”

จึงจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาได้ถูกลดความสำคัญลง นั่นคือผู้คนให้ความสำคัญกับหลักปฏิบัติในทางพุทธศาสนาเพียงแค่ว่า การมีศาสนาไว้เป็นเพียงสิ่งแทนตัวบุคคลว่าตนเองนั้นมีใช้บุคคลที่ไร้ศาสนา

แต่ทำให้การรับประกันได้ว่าพระพุทธศาสนาที่ตนเองสมัครใจรับเอามาเป็นนั่น จะสามารถเป็นที่พึ่งแก่ชีวิตหรือเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจได้อย่างแท้จริง ดังคำที่ตถาคตได้เคยตรัสกล่าวว่า “มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ถูกความกลัวคุกคามเอาแล้วย่อมถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์บ้าง สวรรค์ดีสิทธิ์บ้าง รุกขเจดีย์บ้างว่าเป็นที่พึ่งของตน นั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันทำความเกษมให้ได้เลย. นั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุด. ผู้ใดถือเอาสิ่งนั้นๆแล้ว ย่อมไม่หลุดพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวง” ด้วยเหตุนี้หากเราชาวพุทธ ละเลยคำสอนของพระศาสดาที่ได้ตรัสไว้กับอานนท์ว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้แลพวกเธอจึงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอย่างนี้แล อานนท์ ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ว่าจะในบัดนี้หรือเมื่อเราล่วงไปแล้ว ภิกษุเหล่านั้นจักอยู่ในความเป็นผู้เลิศกว่าเหล่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา” มิเช่นนั้นเราทั้งหลายก็คงจะหลงกับการอ้อนวอนร้องขอพรต่อเทวดา และไม่รู้จักหันกลับมาพึ่งพาตนเองเสียแล้ว ความเป็นชาวพุทธของเราทั้งหลายก็คงจะกลายเป็นเพียงแต่ชื่อภายนอกที่ไม่มีความหมายต่อความสำคัญภายในของเราได้เลย

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องเทวดาในทางพระพุทธศาสนา ว่ามีขอบเขตเพียงใด และแนวทางในการศรัทธาเคารพต่อเทวดาที่เหมาะสมแก่ชาวพุทธในล้านนาเป็นอย่างไร เพื่อจะได้นำผลวิจัยนี้ไปเป็นประโยชน์แก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาตนเอง และนำไปสู่ความศรัทธาอันเป็นสัมมาทิฐิ ยังประโยชน์แก่ผู้คนในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเทวดาในคัมภีร์พระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษา ความเชื่อเรื่องเทวดาในสังคมล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อสังคมล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) จากเอกสารพระไตรปิฎกออนไลน์ ตลอดจนงานเขียนของพระอาจารย์นักปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และนักการศึกษา ข้อมูลจากฐานข้อมูลหนังสือทางวิชาการ เครือข่ายสารสนเทศ

(Internet) สารานุกรม (Encyclopedia) คัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึง เทพ เทวดา รวมถึงเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศรัทธา นับถือบูชาเทวดาในทางพระพุทธศาสนาของไทย

2. ศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเข้าใจในเกี่ยวกับ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบูชา นับถือเทวดา จำนวน 10 รูป/คน

3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาเรียบเรียงเป็นงานวิจัย โดยข้อคำปรึกษา ชี้แนะจากอาจารย์ ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. นำเสนองานวิจัยฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่ผลงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. เทวดาตามความหมายในทางพระพุทธศาสนา ก็คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเทวโลก เทวดาผู้ชายคือ เทพบุตร เทวดาผู้หญิงคือ เทพธิดา อาศัยอยู่ในชั้นสวรรค์มี 6 ชั้น จึงมีชื่อเรียกว่า ฉกามาพจร ซึ่งมีความหมายถึง ภพภูมิที่ยังติดอยู่ในบ่วงกามตัณหา ยังมีความอยาก ความใคร่ มีกมลจิต เกิด ดับ คล้าย ปลูกชนเหมือนดังโลกมนุษย์ แบ่งออกได้เป็น ชั้นจตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี ดังที่มีปรากฏยืนยันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก และนอกจากนั้นในทางพระพุทธศาสนายังหมายรวมถึงผู้ที่มิใช่เทวธรรม มี 3 ประเภท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). 2548 : 4๗-48) คือ สมมุติเทพ คือเทพโดยสมมุติเช่น พระราชา พระมหากษัตริย์ อุบัติเทพ คือเทพที่เกิดโดยการอุบัติขึ้น และวิสุทธิเทพ คือผู้ที่ชำระกิเลสให้ผ่องใสแล้ว เช่นพระอริยสงฆ์ โดยการอุบัติขึ้นมาของเทวดานั้นเกิดมาจาก ผลบุญที่ได้เพียรกระทำสังฆสมาธิ จนเกิดเป็นเหตุปัจจัยของกุศลกรรม ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ และอาศัยคุณธรรมเบื้องต้น คือ หิริ โอตตปเปะ นำพาให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นต่างๆ ได้เสวยทิพย์สมบัติของเทวดา เช่น มีกายทิพย์ รัศมีทิพย์ อำนาจทิพย์ และเสวยอาหารที่เป็นทิพย์ แต่กระนั้นเทวดาก็สามารถจุติดับลงจากภพสวรรค์ได้เช่นกัน หากหมดบุญหรืออายุขัยในเทวโลกลงแล้ว หรือเกิดความโกรธทะเลาะวิวาทต่อกันดังนั้น จึงมีธรรมเนียมการปฏิบัติบูชาต่อเทวดาเพื่อการยกย่อง ในคุณงามความดีที่ได้กระทำตนเป็นแบบอย่าง อีกทั้งยังใช้เพื่อระลึกเป็นสติ เรียกว่า เทวานุสติ เพราะด้วยคุณธรรมที่มีอยู่ในเทวดา คือ สัปปริสธรรม ๗ ประการ เพื่อให้จิตใจบังเกิดกุศลธรรมนำไปสู่ความเบิกบานและผ่องใส รวมไปถึงการได้สละอุทิศบุญให้แก่เทวดา ในการทำพิธีกรรม คือเทวดาพลี เช่น การสังเคราะห์ บวงสรวง น้อมให้แก่เทวดา เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง และเป็นที่ยรักของเทวดา ซึ่งเทวดานั้นมีคำสอนรองรับในคัมภีร์พระไตรปิฎก ว่ามีอยู่จริงและเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกับมนุษย์ในฐานะของสัตว์ในสังสารวัฏ ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด เช่นกันกับมนุษย์ ดังนั้นผู้ใดที่ได้สั่งสมกระทำคุณงามความดีเอาไว้ในครั้งสมัยเป็นมนุษย์ ก็จะสามารถอุบัติเป็นเทวดา และผู้ที่ได้เป็นเทวดาแล้วก็มีโอกาสที่จะต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ในภพภูมิอื่นๆตามเหตุตามปัจจัยของผลบุญและคุณธรรมของตน

2. ความเชื่อเรื่องเทวดาในสังคมล้านนา แนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดาที่ปรากฏในสังคมไทย ได้รับอิทธิพลจากคติทางความเชื่อจากบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยโบราณ และได้สืบเนื่องกระจายไปตามแต่ละท้องถิ่นภูมิภาค โดยอาศัยหลักของการยอมรับ นับถือ และปฏิบัติตามกันมาจากการวิวัฒนาการของความเชื่อทางจิตวิญญาณในธรรมชาติ ที่มีพลังอำนาจ ก่อให้เกิดความเชื่อในการนับถือ ผีสาง นางไม้ เทวดา ทั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยที่พระโสณะ และพระอุตตระ ได้นำพระธรรมคำสั่งสอนเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ นำมาซึ่งพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ที่อิงอาศัยหลักคำสอนเรื่องศีลธรรม และการกระทำความดี และที่ไร้รูปแบบแต่มีแบบแผนให้ปฏิบัติสืบต่อกันมา จึงกลายเป็นเพียงความเชื่อดั้งเดิมที่มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในทางลัทธิความเชื่อดั้งเดิม และศาสนาพราหมณ์ฮินดู แต่แนวคิดความเชื่อทั้งสองนี้ ก็ได้สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในสังคมแต่ละด้าน เช่นอิทธิพลต่อวรรณกรรม ศิลปกรรมด้านต่างๆ อธิจิตรกรรม ประติมากรรม และได้ถูกผสมผสานแลกเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและยุคสมัยในเวลาต่อมา ชาวล้านนามีความเชื่อในเรื่องของเทวดา จากคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลมาจาก การเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักร ทั้งจากนครทริภุญไชย สุโขทัย อยุธยา ศรีลังกา และพม่า และอิทธิพลจากที่มาของความเชื่อดั้งเดิมล้านนาเป็นหลักสำคัญ (สรสวดี อ่องสกุล. 2553 : 42) ที่เชื่อและอาศัยในสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบกรบุญการกุศล นอกจากนี้ก็ยังมีเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ภูตผี วิญญาณ เทพเจ้า เหล่าเทวดา และความเชื่อในพลังลึกลับทางโหราศาสตร์ อธิฤทธิปาฏิหาริย์ ที่เป็นเวทย์มนต์คาถา คอยปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป และยังคงมีความเคารพยำเกรงต่อเทวดา หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า “ผี” สามารถแบ่งแยกเป็นประเภทได้เป็น 3 ประเภท โดยการยกย่องจากลำดับผี ขึ้นสู่ความเป็นเทวดาชั้นสูง คือ 1) ผีฟ้า และผีแกน ลดหลั่นลงมาตามลำดับความสำคัญ 2) เทวดาอารักษ์ ที่รักษาประจำบ้านเมือง หมู่บ้าน เช่น ผีเจ้านาย เสือเมือง เสือผ้า เสือวัด และ 3) ผีบรรพบุรุษที่คอยรักษาต้นตระกูล เครือญาติสายเลือด เช่น ผีปู่ย่า ผีมด ผีเม็ง ผีลัวะ ผียาง ผีปู่สะย่าสะ และนางแก้ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวล้านนาให้ความสำคัญกับเทพหรือเทวดาแต่ละลำดับชั้น ตามความสำคัญหน้าที่ที่เทวดาเหล่านั้นดูแลรักษา เป็นที่มาของการบูชากราบไหว้ตามแต่ละท้องถิ่น โดยจะมีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อด้วยการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปี นอกเหนือจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อเรื่องการดูฤกษ์ฤกษ์ยามยามดีอันเป็นเวลามงคลในการประกอบกุศลกรรมต่างๆด้วย ซึ่งอาจมีการเรียกชื่อที่แตกต่างกัน ผิดเพี้ยนกันไปบ้าง เกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมล้านนา ที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดานั้นเอง

3. วิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่องเทวดาที่มีต่อสังคมล้านนา แนวคิดความเชื่อของชาวล้านนาที่ได้รับอิทธิพลมาจาก เทวดา เมื่อได้ศึกษาเปรียบเทียบแล้ว อาจไม่ต่างอะไรกับคนปัจจุบันที่มีความเชื่อทั้งในเรื่องพุทธศาสนา โหราศาสตร์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น “ผี” และการบูชาของชาวล้านนาก็

นับเนื่องตามลำดับขั้นของผีเจ้านาย ที่ชาวล้านนาถือว่าเป็นระดับเทพที่มีอยู่ 9 ชั้น ซึ่งจะมีเทพที่ลงมาประทับร่างทรงได้เช่น เจ้าหลวงคำแดง เจ้าแสนเมือง เจ้าทิพย์เกศ เจ้าด่านฟ้า เจ้าสามฝั่งแกน เจ้าองค์อินทร์ เจ้าด้ายดอกแดง ฯลฯ (ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2545 : 38-39) แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความเชื่อของชาวล้านนาดังกล่าวเป็นความเชื่อสั่งสม ที่ผ่านการสั่งสอน และปลูกฝังจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีก รุ่นหนึ่งที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาด้วยระยะเวลาอันยาวนาน จึงปรากฏเป็นหลักฐานให้เห็นเด่นชัดทั้งใน รูปแบบด้านประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เช่นการบูชาท้าวทั้ง 4 ที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของ ล้านนาที่อาศัยหลักความเชื่อดั้งเดิม กับเรื่องราวในทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน และในทางวรรณกรรมที่มีปราชญ์ผู้รู้ทั้งที่เป็นพระสงฆ์ และฆราวาส ได้รจนาเรียงสรรค์เรื่องราวให้สอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อ นี้ เช่น ชาตกคคาถา ตามตำนานท้องถิ่น และในรูปแบบทางศิลปกรรมด้านต่างๆ ทั้งจิตรกรรม ภาพเขียน ตามผนัง บานประตู หน้าต่าง ตามโบราณสถาน โบราณวัตถุ และจารึกบันทึกไว้ รวมถึง การสร้างสรรค์ของช่างในสมัยโบราณที่สร้างสถาปัตยกรรม และประติมากรรม ที่สอดแทรกแนวคิด ความเชื่อ เรื่องเทวดา ได้อย่างงดงาม หรือทางนาฏยกรรม ฟ้อนรำ ที่สื่อถึงความเชื่อและการให้ความเคารพนับถือเทวดา สืบทอดเป็นความเชื่อที่มุ่งเน้นให้คนประกอบคุณงามความดีโดยมีจุดมุ่งหมายให้ เกิดความสุข ความเจริญแก่ตน ครอบครัว ชุมชนและบ้านเมือง อีกทั้งยังได้หล่อหลอมจนเกิดเป็นคติ ความเชื่อที่มั่นคง ดำรงไว้ได้ด้วยแนวคิดที่ผูกติดกับหลักการปฏิบัติทางรูปธรรม ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะ ผ่านไปหลาย ร้อยปี และมีการรับ สอดแทรก แทรกแซง หรือปรับของเก่าให้เป็นของใหม่ ด้วยผลจาก การแก่งแย่งทางการปกครองของแต่ละสมัยของกษัตริย์ของล้านนาก็ตาม แต่เราก็ยังคงรักษาแนวคิดที่ เป็นหัวใจหลักเอาไว้ได้ว่าดังนั้นความเชื่อในเทวดา เป็นบุคคลาธิษฐาน ที่อาจมีความหมายในทาง ธรรมาธิษฐานถึง ผู้ทำกรรมดี ผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ อยู่ในศีล อยู่ในธรรม จึงย่อมยังเกิดความสุขขึ้น ในบันดลนั้นแบบโอปปาทิกะก็ได้ คือเกิดความสุข ปิติความอิ่มเอิบกายใจในบันดลนั้น หรือย่อมได้รับ ความสุขในภายหน้าเป็นผลตอบแทน นำมาซึ่งผลผลิตทางความเชื่อ ที่ขยายไปสู่สังคมล้านนา ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ที่มีผลต่อค่านิยมของคนรุ่นใหม่ ที่ยังคงเชื่อและรักษาแนวคิดเกี่ยวกับเทวดา ตามหลักศาสนาพุทธ และไสยศาสตร์ในศาสนาพราหมณ์ ยังผสมผสานเจือปนกันอยู่ ถึงแม้ว่าจะมี ค่านิยมของผู้คนสมัยใหม่ที่ไม่พึ่งพาศาสนา หรือเรียกว่า คนไร้ศาสนา เพิ่มมากขึ้น แต่วิถีการใช้ชีวิตของ ชาวล้านนาก็ยังคงต้องพึ่งหลักแนวคิดความเชื่อนี้ ประโยชน์ที่ก่อเกิดจากแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดา ที่มีอิทธิพลต่อสังคมล้านนา นำมาซึ่งองค์ความรู้ว่ามนุษย์และเทวดาต่างมีความสัมพันธ์ที่สามารถบรรลุ ธรรมขั้นสูงได้ด้วยหลักการปฏิบัติปฏิบัติชอบ เพียรทำความดี และละเว้นความชั่ว ไม่หลงมัวเมาไปกับ การทำผิดบาปทั้งหลาย เมื่อแนวคิดนี้สามารถชี้ชัดให้เห็นคุณค่าทางความเชื่ออิงตามหลักธรรมคำสอน แล้ว การเชื่อในเทวดาย่อมทรงคุณค่าในทางจิตใจอย่างมาก และเมื่อใดที่คนในสังคมเกิดความเข้าใจใน ทิศทางที่ถูกต้องแล้ว ย่อมเข้าถึงความมั่นคงในศรัทธา คือไม่หวั่นไหวไปกับความเชื่อที่ไม่สมเหตุผล ไม่ต้องคอยหวังพึ่งสิ่งอื่นจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทวฤทธิ์ใดๆ สามารถดำรงตนเป็น

ชาวพุทธได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง ปัญหาที่จะตามมาจากศรัทธาที่คลาดเคลื่อนหรือมลายก็จะกลายเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ด้วยเหตุและผล ทำให้คนในสังคมล้านนาเกิดมีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ ไม่ประมาทกับการเอื้อต่อมิจฉาชีพต่างๆที่จะเข้ามา ทั้งมิจฉาธิฐิที่จะแอบแฝงมาในสังคมแห่งศรัทธา และไม่ตกเป็นทาสของผู้ที่ใช้ความเชื่อนี้ในการชักจูงไปในทางที่ผิด เพราะมัวหวังเพลินหวังผลจากฤทธาภาพและเทวดาภาพตลบันดาล จนละเลยความถูกต้องดีงามตามหลักการบูชาเทวดาที่สมควรจะเป็น เช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่า แม้แต่เทวดาอย่างจอมเทพยังเคารพบไหว้ มนุษย์ผู้มีศีล มีธรรม ที่ถือว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐที่ควรเคารพ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้ใดมีอำนาจวาสนากว่าใคร แต่ขึ้นอยู่กับคุณธรรมในตัวบุคคลนั้นๆ หรือแม้แต่การเข้าใจผิดด้วยการตั้งอำนาจฤทธิ์ของเทวดามาใช้ในการ ปลุกเสกเลขยันต์ ทำของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับต่างๆ มาใช้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนในสังคม โดยไม่ได้ให้ความรู้ที่ถูกต้อง ไม่พอยังเป็นตัวการในการทำลายศีลธรรมและหลักปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่สังคม

ซึ่งหากผู้ที่น่าไปเผยแพร่บอกต่อ หรือทำตามกันอย่างผิดๆ จนเกิดเป็นค่านิยมที่ผิดต่อคนในสังคมเสียแล้ว คงจะส่งผลเสียต่อภาพรวมของสังคมให้เสื่อมถอยลงไปและยากต่อการจะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับมาดีได้เหมือนเดิมนั่นเอง และท้ายที่สุดควรอาศัยแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดา เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ด้วยการใช้เป็นตัวขับเคลื่อนศูนย์รวมแห่งความศรัทธา ช่วยเหลือเยียวยาจิตใจเมื่อขาดกำลังใจ หรือสูญเสียความเชื่อมั่นในตัวเองลงไปเท่านั้นแต่อย่าให้มาสำคัญเกินกว่าหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา จนเกิดเป็นวิกฤตทางศรัทธาขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ คือการศึกษาจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีความรู้ทางด้านแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดาในเฉพาะล้านนา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้อง แต่อย่างไรก็ครอบคลุมเฉพาะในส่วนความเชื่อท้องถิ่นในล้านนาเท่านั้น จึงควรศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของแนวคิดความเชื่อเรื่องเทวดาที่ปรากฏในสังคมไทยร่วมด้วย เพื่อให้เกิดการศึกษาเปรียบเทียบ และถ่วงกรองเป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่ตรงตามจุดหมายสูงสุดคือ หลักธรรมคำสอน เพื่อแก้ไขวิกฤตศรัทธาที่ไม่ถูกต้องให้กลับกลายเป็นสัมมาธิฐิ และสัมมาปฏิบัติต่อไป

แม้ว่าเรื่องเทวดาจะเป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่มีเรื่องราวและความเป็นมาอย่างชัดเจนในพระไตรปิฎก แต่ก็ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในหมู่คนทั่วไปว่าเทวดามีจริงหรือไม่ เพราะเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ยาก ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทวดาไขว่เขวและถูกนำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น เกิดร่างทรงขึ้นมาเป็นจำนวนมากโดยอ้างเป็นเทวดา นำเรื่องราวเกี่ยวกับเทวดาไปสร้างช่องทางทำมาหากินที่ผิดศีลธรรม เป็นต้น สังคมล้านนาจึงควรที่จะมีการจัดระเบียบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทวดาอย่างเหมาะสมเพื่อไม่ให้หนักไปในทางงมงายและให้เกิดการบูชาตามทิศทางที่ควรเป็น คือ การบูชาในคุณงามความดีและ

แนวทางปฏิบัติต่อเทวดาอย่างถูกต้อง เพื่อให้ศรัทธาและปัญญาสามารถเดินไปคู่กันได้อย่างสมดุล และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในสังคมนั่นเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาความเชื่อเรื่องเทวดาในล้านนาจากคัมภีร์อื่นๆทางพระพุทธศาสนาหายาน
2. การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องเทวดาในล้านนาและภาคอื่นๆของไทย
3. การวิเคราะห์ผลกระทบการบูชาเทวดาในล้านนาที่มีต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

References

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. ฝึเจ้านาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง. 2545.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิ ปาฏิหาริย์เทวดา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา. 2548.
- ศรีเลา เกษพรหม. พิธีฝังธรรมปลาช่อน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/elanna51/cere/cere1-02.html> [12 ตุลาคม 2560].
- สร้อยดี อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์. 2553.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. วรรณกรรมล้านนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก.). 2546.

การบูรณาการพุทธธรรมในโครงการชีววิถี เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

THE INTEGRATION OF BUDDHADHAMMA IN THE BIO-WAY PROJECT
FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE ELECTRICITY GENERATING
AUTHORITY OF THAILAND, MAE MOH DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

จันทนา จิตวิริยานันท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

chaochiu@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาชีววิถีในบริบทปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมแม่เมาะ จังหวัดลำปาง 3) เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการพุทธธรรม ในโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบคุณภาพ พื้นที่วิจัยคือหมู่บ้านสบจาง ตำบลนาสัก กลุ่มเป้าหมายคือ 1) กลุ่มผู้ดำเนินการโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมแม่เมาะ จำนวน 3 คน 2) กลุ่มชุมชนบ้านสบจาง ตำบลนาสัก ผู้นำท้องถิ่น 1 คน แกนนำเกษตรกร 10 คน รวมจำนวน 12 คน 3) กลุ่มพัฒนาชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 2 คน โดยใช้เครื่องมือการวิจัย 3 ชนิด คือ 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก 3) การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชีววิถีอยู่บนแนวคิดเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ดำเนินกิจกรรมวิถีเกษตรปลอดสารพิษด้วยการประยุกต์ใช้ความรู้ทางชีววิทยา 3) บูรณาการอิตที่ปัจจัยตามด้วยการมองตามเหตุปัจจัยของสรรพสิ่งมีความเกี่ยวเนื่องต่อกันและกันไม่สิ้นสุด จึงยังรู้คุณค่าการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิถีแห่งปัญญาในระดับคุณธรรม

คำสำคัญ: ชีววิถี, การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, ภูมิธรรมชาติ

Abstract

The thesis entitled “The integration of Buddhadhamma in the Bio-way project for sustainable development of the Electricity Generating Authority of Thailand, Mae Moh district, Lampang province” consisted of three objectives. The study aimed: 1) to

study the Bio-way in nowadays' context, 2) to study the Bio-way project for sustainable development of the Electricity Generating Authority of Thailand, Mae Moh district, Lampang province, and 3) to analyze the integration of Buddhadhamma in the Bio-way project for sustainable development of the Electricity Generating Authority of Thailand, Mae Moh district, Lampang province. This is a qualitative research. The research area was the community around the Electricity Generating Authority of Thailand in Mae Moh district with the specific area scope in Baan Sop Chang community of Na Sak sub-district. The research target groups were 1) 3 active staffs from the Bio-way project for sustainable development of the Electricity Generating Authority of Thailand, Mae Mo district, 2) 1 local leader from Baan Sop Chang community of Na Sak sub-district and 10 farming leaders, and 3) the community development and learning center group e.g. staffs of the Non-Formal Education and skilled villagers in agriculture in total of 2 persons. The research instruments were 1) participant observation, 2) in-depth interview, and 3) group conversation. The data was created through the descriptive analysis and synthesis.

The results of the research were as follows:

1) The Bio-way was based on the eco-friendly concept which could be applied in daily life such as activities on social and economics for the purpose of sustainable development.

2) The Bio-way project for sustainable development of the Electricity Generating Authority of Thailand, Mae Mo district, Lampang province was carried out through the activity on promoting ways of non-toxic agriculture in Baan Sop Chang community.

3) The nature law of all existences and beings was impermanence (to arise, to exist and to perish) and everything was independent with other things according to the law of cause and effect. Humans, therefore, realized the values of circulation and use of resources efficiently through the way of wisdom.

Keywords: Biological way of life, The Electricity Generating Authority Of Thailand, Environment friendly, Natural law.

บทนำ

เกษตรกรรมปัจจุบันนี้ใช้สารเคมีทางการเกษตรมากมาย เช่น สารกำจัดวัชพืชและแมลงสารป้องกันและกำจัดโรคพืช ปุ๋ยเคมี เป็นต้น การนำไปใช้ทำให้เกษตรกรมีโอกาสสัมผัสและนำสู่อวัยวะได้ง่าย เกิดการตกค้างของสารเคมีในผลผลิตทางการเกษตรสู่ผู้บริโภค รวมถึงการแพร่กระจายความเป็นพิษลงสู่สิ่งแวดล้อม ทำลายพืชและแมลงบางชนิดที่มีประโยชน์ในระบบนิเวศ ผลกระทบมากมายที่เกิดขึ้นจากการนำสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมาใช้ไม่ถูกต้องเหมาะสม ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อมและความไม่สมดุลต่อระบบนิเวศโดยหมายถึงชีวิตมนุษย์เอาไว้ด้วย

ข้อมูลจากสำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค ด้านการเฝ้าระวังกลุ่มโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม ระหว่างปี พ.ศ. 2544 - 2560 แสดงรายงานผู้ป่วยได้รับพิษสารเคมีป้องกันการกำจัดศัตรูพืช มีผู้ป่วยสูงสุดในปี พ.ศ. 2560 จำนวน 5,235 ราย ต่อประชากรแสนคน เป็นที่น่าสนใจว่า เมื่อชุดข้อมูลจัดแบ่งตามรายภาค พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยสูงสุดอันดับหนึ่งในภาคเหนือ ถัดไปเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ (กรมควบคุมโรคติดต่อ, 2560: 242) สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้กันมากในภาคการเกษตร เข้าสู่ร่างกายมนุษย์จากการได้สัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ผ่านทางระบบการทำงานต่าง ๆ ของร่างกาย ทำให้เกิดอาการระคายเคืองหรือเจ็บป่วยตั้งแต่เล็กน้อยจนถึงเสียชีวิต ขึ้นอยู่กับระดับความเข้มข้น ระยะเวลา ปริมาณที่ได้รับ เมื่อสะสมในร่างกายเป็นเวลานาน จะส่งผลต่อความผิดปกติในระบบการทำงานของร่างกาย ผลกระทบชี้ชัดว่าสารเคมีทางการเกษตรมีความเป็นพิษสูง จัดว่าเป็นวัตถุอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การทำเกษตรกรรมในสมัยปัจจุบันจึงควรมีการปรับปรุงและพัฒนาหาวิธีการที่เหมาะสม โดยตระหนักความปลอดภัยทั้งเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ตลอดจนจัดการวิธีผลิตทางการเกษตรที่ไม่เจือปนสารเคมี หันมาใส่ใจเรื่องคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับโลกปัจจุบันที่กำลังให้ความสำคัญกับความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในทุกกิจกรรม เพื่อการมีส่วนร่วมไปสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยเหตุนี้ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมะเมาะ จังหวัดลำปาง ที่มีภารกิจหลักคือการจัดหาแหล่งผลิตและผลิตพลังงานไฟฟ้าให้เพียงพอแก่ความต้องการเพื่อการพัฒนาประเทศ มีการดำเนินงานภายใต้มาตรการการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานระดับสากลอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันต้องเป็นมิตรกับสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน (กองพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ฝ่ายกิจการสังคม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2559: 100) ครอบคลุมถึงงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนรอบการไฟฟ้าแม่เมาะ ซึ่งถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญในการเอื้อประโยชน์แก่สังคมและสิ่งแวดล้อม จึงได้นำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมสนับสนุนวิถีเกษตรกรรมแบบธรรมชาติ เป็นเครื่องมือเข้าไปสู่การมีส่วนร่วมกับชุมชนรอบการไฟฟ้าแม่เมาะด้วย “โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

จึงเป็นการผสมผสานภารกิจหลักของการไฟฟ้าแม่เมาะ ร่วมกับการดูแลคุณภาพวิถีชีวิตชุมชนและอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพสังคมกับสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ดังนั้นเมื่อการพัฒนาถูกดำเนินไปพร้อมกันทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง ย่อมเกิดแนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสวัสดิภาพอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาประกอบเข้ากับหลักพุทธธรรมซึ่งมองเรื่องการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน พึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างเป็นระบบ เมื่อสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงย่อมกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ ตามไปด้วย มองสิ่งทั้งหลายเป็นเรื่องของธรรมชาติและกฎธรรมชาติ เป็นความจริงที่เป็นอยู่อย่างนั้นตามธรรมชาติของมัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554 : 27) เช่นเดียวกับหลักอทิปปัจจยตาในแง่ความเป็นไปของทุกข์ การเกิดขึ้นของปัญหาต่าง ๆ เสมือนกลุ่มด้ายพันกันยุ่งเหยิงจะคลายปมย่อมทำได้ยาก เมื่อมนุษย์ไม่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งหลายตามเหตุและผล การดำเนินงานหรือการพัฒนาใด ๆ จึงประสบกับปัญหามากกว่า ประสบความสำเร็จ ภาครัฐและภาคเอกชนในปัจจุบันนี้เริ่มนำแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เข้ามาประยุกต์ใช้ภายใต้ภารกิจหลักขององค์กร เพื่อให้สอดคล้องตามทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในระดับสากล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การบูรณาการพุทธธรรมในโครงการชีวิวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางของวิถีชีวิตด้านการเกษตรกรรมด้วยระบบธรรมชาติ พึ่งพาฐานทรัพยากรในท้องถิ่นหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ในแปลงเกษตรของตนเอง สามารถทดแทนการใช้สารเคมีอันตรายในกิจกรรมภาคการเกษตร จึงมีความปลอดภัยทั้งด้านการผลิตและการบริโภค ผลที่เกิดตามมานั้นคือความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดปริมาณของเหลือใช้ทางการเกษตรและการเผาทำลายเช่นในอดีตที่ผ่านมา สอดคล้องด้วยหลักศาสนธรรมว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ มีความเกี่ยวเนื่องต่อกันอย่างกลมกลืน ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและกันโดยไม่สิ้นสุด ฉะนั้นการพัฒนาจึงควรปรับบทบาทการดำเนินงานด้วยความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม คู่ມครองทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาชีวิวิถีในบริบทปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาโครงการชีวิวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
- 3) เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการพุทธธรรมในโครงการชีวิวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ทั้งการวิจัยภาคเอกสารและภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูล ประมวลผลในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1 ภาคเอกสาร

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืน ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ที่คล้ายคลึงแนวทางชีววิถี ซึ่งหมายถึงการดำเนินชีวิต ที่พึ่งพาธรรมชาติ ปฏิเสธสารเคมี มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ระบบนิเวศ โดยศึกษาจาก งานเขียน งานวิจัย บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราทาง พระพุทธศาสนา ร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

2 ภาคสนาม

พื้นที่วิจัยครั้งนี้คือหมู่บ้านสบจาง ตำบลนาสัก อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง ได้กำหนด กลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มผู้ดำเนินการของโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอมะแมะ รวมจำนวน 3 คน
- 2) กลุ่มชุมชนในพื้นที่รอบการไฟฟ้าแม่เมาะ ได้แก่ บ้านสบจาง ตำบลนาสัก ผู้นำท้องถิ่น 1 คน แกนนำเกษตรกร 10 คน รวมจำนวน 11 คน
- 3) กลุ่มพัฒนาชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านด้านเกษตรกรรมหรือหมอดิน เจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน รวมจำนวน 2 คน

3 เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ชนิด คือ

- 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับกิจกรรมชีววิถีในพื้นที่วิจัย ภาคสนาม โดยการติดตามอย่างเป็นธรรมชาติ บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตามความเป็นจริง ซึ่งข้อมูลจากการสังเกตอาจไม่เพียงพอ จึงต้องการมีส่วนร่วมด้วยการปฏิบัติเพื่อข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น
- 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการค้นหาข้อมูลอย่างเป็นทางการที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีประสบการณ์ ความรู้ลึกซึ้ง เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) การสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ที่ผู้สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางตรงประเด็น เพื่อตอบคำถามการวิจัย

4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามหลายประเภท การจดบันทึก ถอดข้อความจากการ สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม นำมาจำแนกข้อมูลจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

นำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลภาคเอกสาร วิเคราะห์โดยการตีความเปรียบเทียบข้อมูล เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์และสรุปคำตอบอย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการดำเนินการวิจัยโดยเครื่องมือที่กำหนดไว้ 3 ชนิด รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคเอกสารและภาคสนาม จำแนกหมวดหมู่ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด นำไปสู่การประมวลผล วิเคราะห์ ตีความ เชื่อมโยงข้อมูลโดยหลักพุทธธรรมบูรณาการถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และสามารถประยุกต์ใช้ผลการศึกษาวิจัยเพื่อคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของคนในรุ่นต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นได้

1. ชีวิตวิถีในบริบทปัจจุบัน

ทิศทางการพัฒนาของประเทศทั่วโลก ได้ร่วมกันทำข้อตกลงการพัฒนาบนแนวทางแห่งความยั่งยืน ด้วยเป้าหมายทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นองค์รวมเดียวกัน ดังนั้นกิจกรรมที่สนับสนุนแนวคิดรักษโลกหรือความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงมีความเป็นสากล ที่สมควรนำมาสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม การบริโภคสินค้าและบริการสิ่งใดก็ตามควรต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด เพราะวิถีชีวิตมนุษย์ยังต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และจะต้องเป็นการพึ่งพากันในลักษณะเกื้อกูลไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อร่วมกันแผ่ขยายความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาสู่วิถีชีวิตและการพัฒนาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ชีวิตวิถีจึงหมายถึงการประยุกต์ใช้ความรู้ทางชีววิทยา (Biology) และกระบวนการทางชีวภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในวิถีชีวิต (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2548 : 39). ในลักษณะการพึ่งพาอาศัยเป็นมิตรที่เกื้อกูลต่อกัน โดยไม่ทำลายและรู้จักการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทดแทนการพึ่งพาสารเคมี จึงช่วยอนุรักษ์ระบบนิเวศรวมถึงความสามารถในการตอบสนองการดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในปัจจุบันและอนาคต

เรื่องนี้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านความตระหนักถึงความสัมพันธ์ของทุกชีวิตต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเกี่ยวข้องมีอาจแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้กฎของธรรมชาติอันสูงสุด ทรงแสดงพุทธบัญญัติต่อสิ่งแวดล้อมแก่เหล่าพระสาวกของพระองค์ ให้มีความยินดีพอใจในเครื่องปัจจัย ๔ โดยเฉพาะเรื่องการใช้จีวร ทรงตรัสสอนให้พิจารณาด้วยปัญญาถึงการใช้ประโยชน์จีวรจนถึงที่สุดของพระอานนท์ เมื่ออยู่ในวิสัยที่ยังใช้งานได้จึงหาวิธียืดอายุการใช้งานให้ยาวนานขึ้น ตลอดจนพุทธบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในพระธรรมวินัย เช่น ภูตคามสิกขาบท ห้ามการพรากของเขียว (วิ.ม. (ไทย) 2/90/278). สัปภาณสิกขาบท การปฏิบัติโดยไม่ระวังทำให้สิ่งมีชีวิตตาย (วิ.ม.

(ไทย) 2/139/314). การใช้ส่วนประกอบของพืชเป็นน้ำย้อมจีวร รวมถึงน้ำมูลรเนาตองลูกสมอในสมัย พุทธกาล ซึ่งแสดงถึงชีวิตวิถีด้านการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมตามหลักธรรมชาติบำบัดที่ไม่เกิดอันตราย เทียบได้กับการผลิตน้ำหมักชีวภาพเพื่อการรักษาโรค ถือเป็นยาชนิดหนึ่ง ฦภัทร เตียววิไล, 7 (1) : 68. ถือได้ว่าเป็นการแสดงเจตนาธรรมที่เด่นชัดเรื่องการหลีกเลี่ยงเพิ่มปริมาณของเสียในธรรมชาติ ป้องกัน การละเมิดต่อสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตในธรรมชาติ พุทธบัญญัติทั้งหลายจึงเป็นไปเพื่อสร้างภาวะสัมพันธ์ของ สรรพชีวิตในธรรมชาติให้เหมาะสมแก่การดำรงชีวิตโดยสันติสุข เพราะพระพุทธศาสนามองว่าการ เปียดเบียนต่อชีวิตเป็นการเพิ่มทุกข์ให้แก่กันไม่สิ้นสุด เป็นสิ่งขวางกั้นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

นอกจากนั้นความสงบสมบูรณ์ของธรรมชาติ ยังเอื้อประโยชน์แก่พระภิกษุผู้อยู่ใกล้ชิด ธรรมชาติ จักได้พิจารณาเห็นความจริงของสิ่งทั้งปวงอันเป็นเหตุเป็นผล อาศัยอิงกันโดยสอดคล้องเกี่ยว เนื่องกันไม่สิ้นสุดตามกระบวนการของกฎธรรมชาติ กล่าวได้ว่าเมื่อภิกษุกระทำความเป็นอยู่ในลักษณะ ผู้เลี้ยงง่าย เพียงสมควรแก่การกำจัดกิเลสซึ่งเป็นอุปสรรคบรรลुरुธรรมสูงสุด ธรรมชาติจึงเป็นเครื่องมือ ช่วยให้เห็นทุกแง่มุมของความเกาะเกี่ยวกันตามเหตุปัจจัย ดังนั้น พระพุทธศาสนาได้คอยเกื้อหนุน เฉพาะแนวทางอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล อนุเคราะห์ทั้งการเกิดปัญญาบรรลुरुธรรม และอนุเคราะห์ต่อมนุษย์ให้สามารถลดความรุนแรงจากปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

2. โครงการชีวิตวิถี เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอ แม่เมาะ จังหวัดลำปาง

โครงการชีวิตวิถี เป็นแหล่งศึกษาถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรกรรมปลอดภัยและสนับสนุน ส่งเสริมให้ชุมชนรอบการไฟฟ้าแม่เมาะ เรียนรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ชีวิตวิถีในเกษตรกรรมอันเป็น วิถีชีวิตของชุมชนรอบการไฟฟ้าแม่เมาะ ด้วยกระบวนการชีวภาพจากการทำหน้าที่ของจุลินทรีย์ที่มี ประสิทธิภาพในธรรมชาติ ได้ช่วยคืนความอุดมสมบูรณ์ของดินกลับสู่แปลงเกษตร โดยไม่พึ่งพาสารเคมี เกษตรกรรมของชุมชนรอบการไฟฟ้าแม่เมาะจึงมีความปลอดภัยทั้งเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่มีความสมบูรณ์ตามมา อันเป็นพื้นฐานในการเพิ่มความสามารถ การพัฒนาด้านอื่น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้

การดำเนินกิจกรรมของโครงการชีวิตวิถี มีทิศทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมใน อำเภอแม่เมาะคือเกษตรกรรม ด้วยการจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเข้ามาผสมผสานกับ ศาสตร์วิทยาศาสตร์สากล ทำจากสิ่งง่าย ๆ และใช้วัสดุในท้องถิ่นที่ชุมชนมีอยู่ โดยมีการวางแผนทำ ตามลำดับขั้นตอน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ร่วมรับฟังและรับรู้ข่าวสารหรือปัญหาจากชุมชน ทาวิถีกระตุ้นให้เกิดความสนใจ แล้วจึงชักชวนให้เข้าใจธรรมชาติระบบนิเวศ เมื่อเกิดความสนใจขึ้นแล้ว กระบวนการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นตามมา ทำให้เกิดระเบิดจากข้างในของเกษตรกร ด้วยการสมัครร่วม โครงการเพื่อแก้ปัญหาของตนเองเริ่มจากจุดเล็ก ๆ และทำง่าย ๆ ก่อน โดยการทำปุ๋ยหมักใช้เองแทน การซื้อปุ๋ยเคมี ทำน้ำหมัก ทำฮอร์โมนชีวภาพ ทำสารไล่แมลงจากสมุนไพรและการขยายจุลินทรีย์ วัสดุ

ที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติทำได้ง่ายจากธรรมชาติ ในไร่นาและครัวเรือน เช่น พาง เปลือกข้าวโพด ซากพืช มูลสัตว์ น้ำขาวข้าว เป็นต้น

กระบวนการดังนี้เป็นไปตามหลักการทรงงานของรัชกาลที่ 9 ที่โครงการชีววิถีนี้แนะนำให้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนสามารถบรรลุผลสำเร็จทั้งแก่คุณภาพชีวิต คุณภาพสังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยใช้จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือสำคัญในกิจกรรม ที่จะช่วยให้กระบวนการหมักการย่อยสลายมูลสัตว์และเศษพืชหรือวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรและครัวเรือน ให้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมัก ฮอริโมนชนิดต่าง ๆ มีความปลอดภัยเพราะไม่มีขั้นตอนใดใช้สารเคมี และเป็นการช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ในที่ดินเกษตรของตนเองด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลที่ได้จึงช่วยลดการทำลายเศษวัสดุเหลือใช้ในการเกษตร ไม่เพิ่มปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ไฟป่า ฝุ่น ควันพิษ เป็นต้น สภาพแวดล้อมในแปลงเกษตรที่ไม่เป็นพิษ แมลงที่มีประโยชน์ต่อระบบนิเวศจึงจะสามารถอยู่รอดและคอยกำจัดแมลงศัตรูพืชให้กับเกษตรกร ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าวจึงเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติได้หลายด้าน มีความปลอดภัยในคุณภาพชีวิตและระบบนิเวศที่ฟื้นคืนสู่ความสมดุล

โครงการชีววิถีจึงขยายกิจกรรมดังกล่าว ไปสู่ชุมชนรอบการไฟฟ้าแม่เมาะอย่างสม่ำเสมอซึ่งชุมชนบ้านสบจาง ตำบลนาสัก เป็นชุมชนหนึ่งซึ่งเกษตรกรและแกนนำอาชีพต่าง ๆ ให้ความสนใจต่อกิจกรรมชีววิถีและนำไปใช้ในแปลงนาข้าว เนื่องจากวิถีชีวิตมีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติมาโดยตลอดสภาพหมู่บ้านห่างไกลจากตัวอำเภอแม่เมาะประมาณ ๔๐ กิโลเมตร มีเขื่อนแม่จางตั้งอยู่ในเขตตำบลนาสัก แต่หมู่บ้านสบจางตั้งอยู่ในเขตเหนือเขื่อน แหล่งน้ำจึงหล่อเลี้ยงหมู่บ้านที่อยู่ใต้น้ำไปจนถึงอำเภอแม่เมาะ ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านสบจางเป็นไปในลักษณะพึ่งพาตนเองเป็นหลัก หมู่บ้านสบจางมีเอกลักษณ์ทางการอาหารการกิน คือ น้ำอ้อยกะทิเมืองจาง ในอดีตถือว่ามีความเสี่ยงมาก เป็นวัตถุดิบในการทำอาหารและขนม เนื่องจากชุมชนบ้านสบจางเคยมีพื้นที่ปลูกอ้อยเป็นจำนวนมาก และต่อมาพื้นที่ในการปลูกถูกประกาศให้เป็นป่าสงวน ประกอบการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวต้องใช้แรงงานมาก โดยเฉพาะแรงงานในครัวเรือนที่น้อยลง (สัมภาษณ์ ศนทยา หล้าวงศา, (13 มกราคม 2562).

3. การบูรณาการพุทธธรรมในโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

กิจกรรมของโครงการชีววิถี ซึ่งถ่ายทอดเทคนิคทางชีววิทยา ต้องการสร้างคุณภาพชีวิต สังคม และธรรมชาติ โดยการปฏิเสธการใช้สารเคมีในกิจกรรมการเกษตร ซึ่งเป็นฐานการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านสบจาง และการชักชวนให้เกิดความรู้ด้านการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ลักษณะความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่กันเช่นนี้ จะช่วยพัฒนาไปสู่ความสามัคคีเข้มแข็งในชุมชน มิตรไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เป็นจุดเริ่มของเครือข่ายที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือ ติดตามผลและแก้ไข ถือว่าเป็นการปูพื้นฐานการพัฒนาจากกลุ่มเป็นเครือข่ายที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน อันเกิด

จากการมีเป้าหมายที่ตรงกัน จึงมีการกระทำในลักษณะส่งเสริมและปรารถนาดีต่อกัน ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กัลยาณมิตร

สิ่งสำคัญของกิจกรรมชีวิตวิถี คือสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และสิ่งของที่ใช้ประโยชน์แล้ว นำมาเป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ กลวิธีการนำเศษซากเหลือใช้จากการเกษตรหลายชนิด มาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ทำให้ทุกคนเห็นการหมุนเวียนใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มาเป็นประโยชน์เกิดผลผลิตใหม่ ให้ประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ประเด็นนี้สอดคล้องอย่างยิ่ง กับกระแสความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการให้ความร่วมมือกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการไม่ทำลายรบกวนต่อกัน การกำจัดเศษซากทางการเกษตรโดยปกติ เกษตรกรมักใช้วิธีที่ง่ายและเข้าใจว่าเกิดประโยชน์ นั้นคือการเผาทำลาย โดยมีได้กังวลใด ๆ ว่าเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม สร้างมลภาวะหลายต่อหลายประการ กระทบส่งต่อความเป็นพิษแก่กัน

การมองไปตามสภาพความเป็นธรรมตาของสรรพสิ่ง ช่วยให้ความคิดด้านคุณค่าในมนุษย์ และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติมีความเด่นชัดขึ้น เพราะเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปตามความเป็นจริงและเมื่อมองตามกระบวนการอิทัปปัจจยตา ในลักษณะค้นหาสืบสาวหาเหตุปัจจัยที่กระทบส่งผลเกี่ยวเนื่องกัน จะทำให้เกิดแนวทางป้องกัน อนุรักษ์ รักษา ใช้ประโยชน์จากปัจจัยด้วยจิตใจแห่งเมตตาเกื้อกูลต่อกันและกัน รัฐบาลที่มนุษย์พึงมี คือ ต้องเกื้อกูลสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และคอยรักษาคุณภาพของชีวิต รวมทั้งสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้เป็นปกติเพื่อความยั่งยืนต่อไป เป็นไปตามพุทธ

สุภาชิต ดังกล่าวว่า อพฺยาปชฌิ สฺขํ โลก "ความไม่เบียดเบียน เป็นสุขในโลก (วิ. มหา. (ไทย) 5/6/9).

แผนภูมิที่ ๑ การหมุนเวียนวัสดุเหลือใช้ นำกลับมาใช้ใหม่ ตามเหตุปัจจัยของหลักอิทัปปัจจยตา

หากมองกระบวนการเกิดปัญหามลพิษต่อสิ่งแวดล้อมไปตามหลักอิทัปปัจจยตา ทุกสิ่งอย่างเป็นเหตุปัจจัยต่อกันและกัน มีความเชื่อมโยงสืบเนื่องกันไม่มีสิ้นสุด สามารถใช้อธิบายการเกิดขึ้นของสิ่งใด ๆ ได้ชัดในทุกแง่มุม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ในอดีต ปัจจุบันและอนาคต ก็จะเป็นการอธิบายเพื่อสืบสาวไปสู่ต้นตอของปัญหา สมดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงสัจธรรมในแง่ความ

เป็นไปของการที่มีทุกข์ มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นเสมือนกลุ่มด้ายพันกันยุ่งเหยิงจะคลายปมย่อมทำได้ยาก (ส.นิ. (ไทย) 16/16/87).

มนุษย์จึงควรทำความเข้าใจสิ่งทั้งหลายที่มีและเกิดขึ้นในโลกนี้ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตจะมีการเปลี่ยนแปลงตามหลักพุทธธรรมที่ว่าเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงและหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง ในสรรพสิ่งต่างๆ เหล่านั้นจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่สัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ โดยรอบก็ไม่ได้ แต่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งกันและกัน ผลที่เกิดขึ้นในขณะใดกับสรรพสิ่งโดยอ้อมมีสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น ตามหลักพุทธธรรมกฎแห่ง "อิทัปปัจจยตา"

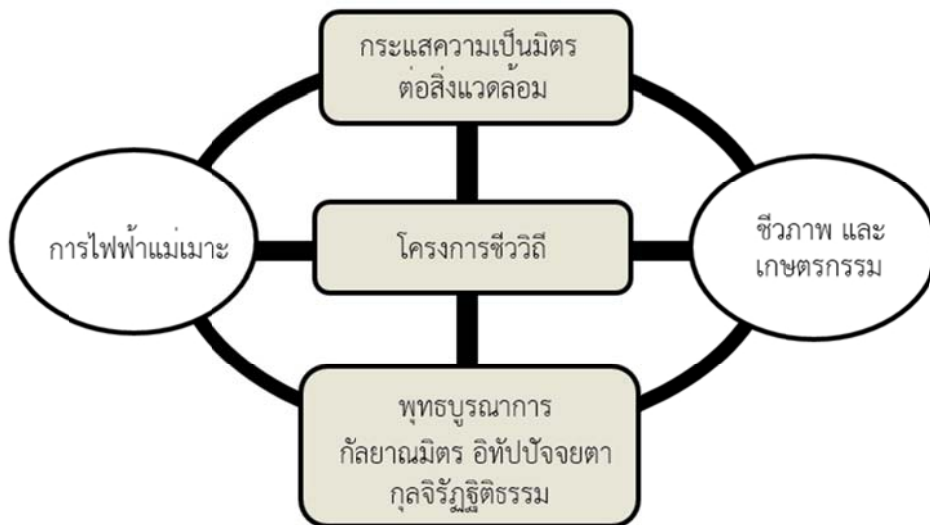
ในทางตรงข้ามกัน หากมองกระบวนการชีวิตวิถีไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา คือหลักการที่มองทุกสิ่งอย่างด้วยความเป็นองค์รวม ดำเนินไปด้วยความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันของปัจจัยหลายสิ่งหลายอย่าง มองให้เห็นความเกี่ยวข้องต่อเนื่องตามธรรมดาของเหตุปัจจัยที่เป็นอยู่ตามนั้น ความอิงอาศัยในความเป็นเช่นนั้นคือความพอเหมาะพอดีอย่างกลาง ๆ ธรรมชาติได้ทำหน้าที่เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ในความเป็นเหตุทำให้เกิดผล สิ่งที่เกิดผลนี้ ไม่สามารถตั้งอยู่ด้วยสภาวะนั้นได้อยู่ยาวนาน ทุกสิ่งย่อมมีความเปลี่ยนแปลงเสื่อมสลาย สิ่งนี้คือ ไตรลักษณ์ จากผลที่เคยตั้งอยู่จึงนำไปสู่ปัจจัยความเป็นเหตุและทำให้เกิดผลได้อีกแบบกลับไปกลับมา วนเวียนเป็นวัฏจักรไปตามกฎธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เพราะมีความสืบเนื่องกันดังกล่าวนี้ จึงเป็นประโยชน์เพื่ออธิบายสืบสาวไปสู่เป้าหมายดับทุกข์

กิจกรรมชีวิตวิถีที่ชูประเด็นการใช้ปัจจัยธรรมชาติทางการเกษตร หมุนเวียนกลับคืนฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์สู่วิถีเกษตรกรรมอีกครั้ง ในรูปแบบของปุ๋ยหมักและสารสกัดทางชีวภาพที่ได้จากวัสดุเกษตรเหลือใช้ แนวทางชีวิตวิถีมีความเด่นชัดที่เน้นปฏิเสธการใช้สารเคมีเกษตร เป็นเพราะเห็นในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาปรับปรุง สร้างคุณประโยชน์ต่อยอดไปได้อีกหลายอย่าง การมองปัจจัยต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจด้านคุณค่า จำเป็นต้องแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง รองรับไว้ด้วยหลักแนวคิดทฤษฎีที่สอดคล้องกับกิจกรรมทั้งหมดและวิถีชีวิตของชุมชน นั่นคือระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้ความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับการดำเนินชีวิตด้วยหลักคุณธรรม

ความเห็นที่ถูกต้องได้นำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับสิ่งทั้งหลาย ดังนั้นวัสดุเหลือใช้ในภาคการเกษตรที่ชาวบ้านสับจางนำมาใช้ในกิจกรรมชีวิตวิถี เช่น เศษใบไม้ ฟางข้าว เปลือกข้าวโพด มูลสัตว์ น้ำขาวข้าว เป็นต้น ประกอบเข้ากับความรู้ที่ถูกต้องด้านชีววิทยา ประยุกต์ใช้กระบวนการชีวภาพตามระยะเวลาของกิจกรรมนั้น ๆ ผลลัพธ์ที่ได้คือผลิตภัณฑ์ชีวภาพทางการเกษตรที่มีคุณสมบัติบำรุงดินนำมาใช้ทดแทนสารเคมีสังเคราะห์ที่มีแต่การทำอันตรายต่อชีวิตและธรรมชาติ กิจกรรมชีวิตวิถีได้คืนความอุดมสมบูรณ์กลับสู่แปลงเกษตรอีกครั้ง ขจัดปัญหาให้กับเกษตรกรหมู่บ้านสับจาง ซึ่งในอดีตเคย

ประสบปัญหา มีสาเหตุจากการเน้นความสะดวกในการเตรียมแปลงนา พึ่งพาสารเคมีปราบศัตรูพืช และการใช้วัสดุธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงสัดส่วน สิ่งแวดล้อมในแปลงเกษตรจึงขาดความเหมาะสมพอดี

ดังนั้น กิจกรรมชีววิถีจึงเป็นมิตรเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม พื้นฟูคืนความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างธรรมชาติที่ควรเป็นและปัญหาชีวิตของมนุษย์ ด้วยอาศัยกระบวนการทางชีวภาพที่สอดคล้องด้วยหลักอิทัปปัจจยตา อาศัยหลักการธรรมชาติหมุนเวียนกลับไปสู่ธรรมชาติอีกครั้ง เมื่อปัญหาคลี่คลายจึงได้ไตร่ตรองสืบค้นหาสาเหตุ ไม่บ่มเพาะต้นเหตตามกระแสสังคมซึ่งเป็นเครื่องพอกพูนอวิชชา (ความไม่รู้) เมื่อการเรียนรู้ของคนบ้านสบจางเกิดจากความเห็นถูก (สัมมาทิฏฐิ) ว่าธรรมชาติที่วิถีชีวิตสามารถใช้พึ่งพาได้ควรมีสภาพอย่างไร ควรทำอะไร เรียกว่าเข้าใจการมองตามเหตุปัจจัย รู้วิธีหมุนเวียนใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งช่วยลดปัญหามลภาวะในสิ่งแวดล้อม เข้าใจเหตุและผลอย่างถูกต้องในการจัดการเศษซากวัสดุในการเกษตรกร การมองลักษณะนี้เป็นการมองตามคุณค่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากการมองตามเหตุปัจจัยและคุณค่าเมื่อเกิดขึ้นพร้อมกันจึงเป็นการใช้วิถีแห่งปัญญาสร้างรากฐานให้แก่ชีวิต นำมาพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตและจิตใจให้ก้าวหน้าสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ไปสู่ระดับการมีคุณธรรม

แผนภูมิที่ ๒ การบูรณาการพุทธธรรมในโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
ของการไฟฟ้าแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

สิ่งที่ดียิ่งเกิดตามมาคือความสำนึกรักสิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อโลกมากขึ้น การใช้ปัญญา รู้ชัดสืบค้นเหตุปัจจัยทั้งบวกและลบ จึงเกิดแนวคิดร่วมแก้ไขและสร้างสรรค์โดยการปฏิบัติให้เป็นจริง ลดกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสายสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในโลก เช่นนี้ก็จะเห็นถึงคุณประโยชน์ของการอนุรักษ์ ในขณะที่เดียวกันก็จะเห็นถึงโทษของเกษตรกรรมแบบสารเคมีไปพร้อมกัน โดยมีอิทัปปัจจยตาเป็นฐานแนวคิดว่า ปัญหาเกิดจากอะไร เมื่อรู้ว่าเป็นพิษภัย ก็จะสืบสาว

หาเหตุปัจจัยเพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อไป การฝึกหัดความคิดด้วยอภิปัจจยตาว่า “สิ่งนี้สรรพสิ่ง
ทั้งหลายตั้งอยู่ได้ด้วยอาศัยความเป็นปัจจัยของกันและกัน เกี่ยวเนื่องกันไปตลอดเวลา” และ เมื่อสิ่งนี้
“มี” สิ่งนี้ ย่อมมี เมื่อสิ่งนี้ “ไม่มี” สิ่งนี้ ย่อมไม่มี ก็จะสามารถเกิดคุณธรรมที่งอกงามในคนที่ทำอย่างนี้
ลักษณะวิถีชีวิตจึงมีผลสำเร็จยิ่งย่นกว่าการพัฒนาทางกาย สามารถที่จะอยู่ดีมีสุข ด้วยเนื้อแท้ของ
จิตใจมุ่งกระทำสิ่งใด ๆ ก็เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์แก่สรรพชีวิต ทั้งเพื่อนมนุษย์ สัตว์และพืชในระบบ
ธรรมชาติของโลก เพราะปฏิบัติอย่างนี้ ผลอย่างนี้จึงเกิดขึ้น เพราะไม่ปฏิบัติอย่างนี้ ผลปฏิบัติย่อมไม่มี

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๑) ควรศึกษาฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมทางอาหาร คือ น้ำอ้อยกะทิบ้านสบจาง ที่มีการทำอยู่
ไม่กี่ครัวเรือนเท่านั้น เนื่องจากในอดีตเป็นผลิตภัณฑ์น้ำอ้อยที่มีชื่อเสียงมาก นิยมทำทุกครัวเรือนในช่วง
เดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ปัจจุบันการเข้ามาแทนที่ของน้ำตาลทรายและปัญหาด้านแรงงานในการหีบ
อ้อยมีจำนวนลดลงจึงคลายความนิยมลงไปมาก แต่ในปัจจุบันมีครัวเรือนจำนวนหนึ่งยังคงรักษา
วัฒนธรรมการกินอยู่ของหมู่บ้านสบจางไว้มิให้สูญหายไป

๒) ควรศึกษาแนวทางการสืบทอดชีวิตวิถีในกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านสบจาง เนื่องจากผู้เข้า
อบรมทั้งหมดเป็นเกษตรกรวัยกลางคนจนถึงผู้สูงอายุ หากไม่มีการส่งต่อแนวคิดหรือประยุกต์ใช้ชีวิตวิถี
ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน การกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมในอนาคตอาจสะดุดหยุดลง

References

- กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. (2560). **สรุปรายงาน การเฝ้าระวังโรค ประจำปี ๒๕๖๐**. กรุงเทพมหานคร: ส.โพบูลย์การพิมพ์.
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2559). **ชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสู่เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
- ณภัทร เตียววิไล. (2558). “น้ำหมักชีวภาพกับความเชื่อเรื่องการรักษาโรค”. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยปทุมธานี**. 7(1), 68
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2554). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาคุณธรรม กรมการศาสนา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2548). **เศรษฐกิจชีวภาพ**. ปทุมธานี: ฝ่ายสื่อวิทยาศาสตร์ สวทช.
- ศนทยา หล้าวงศา. (13 มกราคม 2562) **แกนนำกลุ่มน้ำอ้อย ข้าวแคบ**. สัมภาษณ์.

การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกพัฒนา
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

A Study of History. Culture and Local Wisdom in Muangkaen Municipality.
MaeTaeng District. Chiang Mai Province

อ้อมตะวัน สารพันธ์

เทศบาลเมืองแกพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

aomtawansaraphun@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของเมืองแก เทศบาลเมืองเมืองแกพัฒนา 2) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกพัฒนา 3) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกพัฒนา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชุมชน จำนวน 22 ท่าน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

1. เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของเมืองแก เทศบาลเมือง เมืองแกพัฒนา พบว่า คุณค่าของประวัติศาสตร์ช่วยสอนให้มนุษย์รู้จักตนเอง รู้จักและเข้าใจสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักอดีต ของมนุษย์ และมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาด และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาที่เน้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในการศึกษาหาความเป็นมาในอดีตของชุมชนองค์ประกอบในการจัดลำดับเหตุการณ์ เพื่อนำไปสู่ การอธิบาย และสรุปเป็นความคิดรวบยอดของเหตุการณ์ในแต่ละช่วงเวลา มี 2 ตำบล คือ ตำบลช่อแล และตำบลอินทิล ช่อแลน่าจะเป็นชื่อเรียก ตามชื่อดันไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง มีดอกเป็นพวงใช้ต้มหรือแกงได้ ชาวพื้นเมืองเรียก ชะแล หรือ สะแล ส่วนอินทิล หรือเสาหลักเมืองอยู่ที่วัดอินทิล หมู่ที่ 11 ตำบลอินทิล

2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกพัฒนา พบว่า **ข้อมูลทางวัฒนธรรม** มี 7 ประเภท ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสลากภัตต์ (ก๋วยสลาก) ประเพณีปอยหลวง ประเพณีลอยกระทง (ยี่เป็ง) ประเพณีเลี้ยงผีฝาย และเข้าโสภณกรรม **ข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่น** มี 23 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาการเพาะเห็ดโคนน้อย

การทำโคมไฟ 700 ปี กังหันวิดน้ำ (หลึก) พิธีกรรมยันต์มงคล พิธีกรรมเข้าคำปลิว พิธีกินอ้อผญา กระจดาษา การตีมีด การจ่อตอง ทำเครื่องรางของขลัง ยันต์ สีเทียน การทำของเล่นฉบับละอ่อน เมืองแกน (ของเล่นปะเก๋า) การชอยยา การจักรสานไม้ไผ่ จอบตุ้ม ขนมหันบ้าน (ข้าวแคบ) (ข้าวแต่น) ตำข้าว – ครกมอง ด้านยาพื้นบ้าน ยาต้ม ยาเมือง การแพทย์แผนไทย นวดแผนไทย-นวดประคบ การย้อมผ้า อาหารพื้นบ้าน การปั่นฝ้าย และภาษาล้านนา/อักษรล้านนา(ตัวเมือง)

3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา พบว่า **ปัญหาอุปสรรค** วิธีชีวิตการเกษตรเปลี่ยนไปไม่ได้ทำตลอด ความเชื่อของคนยุคใหม่ทำให้เกิดความห่างหายในความเชื่อ พิธีกรรมที่สืบทอดได้ยาก เด็กรุ่นใหม่เข้าถึงได้ยาก วิธีการค่อยข้างยากเพื่อแสดงวิถีให้คนรุ่นหลังชน ยังไม่มีผู้สืบทอดอย่างจริงจัง **แนวทางการพัฒนา** หาสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มเพื่อเพิ่มผลผลิตเพิ่มรายได้ เข้าร่วมอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้น จัดการแสดงและสาธิตเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักให้มากขึ้น รวมกลุ่มพร้อมให้คำแนะนำ และส่งเสริมผู้ที่อยากรู้และพร้อมสืบทอดเรียนรู้ต่อไปสามารถสร้างรายได้ ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง ควรส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน ควรจัดกิจกรรมการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างต่อเนื่องให้คนในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา และควรสร้าง เครือข่ายปราชญ์ด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่คนในชุมชนให้ได้เรียนรู้ให้เกิดการ เรียนรู้และสืบทอดได้อย่างเข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไป เปิดเวทีให้ปราชญ์ชุมชน ได้เปิดการเรียนรู้สร้าง แรงจูงใจให้คนรุ่นหลังสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

Abstract

The purpose of this research was 1) to study the collection of historical data of Muangkaen. 2) to study and collect the cultural data and local wisdom in the area of Muangkaen municipality. and 3) to study the situations, problems, obstacles and guidelines for developing local wisdom in the area for Muangkaen municipality area. This study was a qualitative research and the sample groups were twenty two community philosophers. In-depth Interview by using the content analysis techniques in context.

Research findings were as follow:

1. To study and collect the historical data of Muangkaen city in Muangkaen Municipality. it was found that the value of history helped to teach the people to know themselves, know and understand the social environment effectively, the past of human beings and there was a way to solve problems wisely. Local history was an

educational place that emphasized historical evidence. In the study was to find the history in the past of the community. the elements of arranging in order of occurrences to lead to explain and summarize the concept of occurrences in each period. there were two sub district. namely Cho Lae and Inthakhin. Cho Lae should be the name of a kind of tree that was a medium shrub and flowers were a bunch for boiling or curry. The native people called Cha-Lae or Sa-Lae. In a part of Inthakhin or the city pillars were at Inthakhin Temple. Moo 11. Inthakhin Subdistrict.

2. To study and collect the cultural data and local wisdom in the area of Muangkaen municipality found that the cultural data has seven types. namely Songkran Festival. Salakaphat Tradition (Kuay Salak). Poi Luang Tradition Loi Krathong Tradition (Yi Peng). Liang Phi Fai Tradition and Khao Sobhon Kamma. Local wisdom data has twenty three types. including wisdom in planting Coprinus fimetarrius (Het Khon Noi). lamp making for 600 years. water turbines (luk). sacred talisman Ceremony. Khao Kham Piew Ceremony. Kin O Phrya Ceremony. Mulberry paper. hitting knives. Kan Cho Tong. doing talismans. magic letters. crayons. toy making version for Muangkaen teenagers (Old toys). chopping up tobacco leaf . bamboo basketry. Chop Tum is local sweets (Khao Khaep) (Khao Tan). Tam Khao – Khrok Mong. folk medicine. decoction. city medicine. Thai traditional medicine. Thai massage - Compress massage. fabric dyeing. folk food. spinning cotton and Lanna language / Lanna alphabets (Tua Muang).

3. In order to study the problems. obstacles and guidelines for developing local wisdom in the area of Muangkaen Municipality. it was found that the problems and obstacles of agriculture in the way of life of agricultures were changed that was not done at all. The beliefs of the modern people have caused a lack of faith. rituals that are difficult to succession. young generations are difficult to access. the methods are often difficult for showing the way of new generations and don't have successors genuinely. Development guidelines find members to attend the group to increase productivity and income. attend the training to increase knowledge in more product design. manage the performances and demonstrations for young generations to know more. Grouping with advice and promoting those who want to know and be ready to inherit learning continually. can make income for the family in another way. should

promote learning to children and youth. should arrange activities to transfer local wisdom continuously to people in the area of Muangkaen Municipality and should create a network of local wisdom scholars for transferring knowledge to people in the community to learn to make strong learning and succession and permanence afterward. opening stage for community scholars. opening learning for creating motivation to young generations to sustainable succession.

Keywords: History . Culture . Local Wisdom

บทนำ

ปัจจุบันวิวัฒนาการของโลกก้าวไกล ทำให้มนุษย์ลืมประวัติความเป็นมาของตนเอง คำว่าประวัติศาสตร์จึงเป็นส่วนหนึ่ง ช่วยให้เข้าใจพื้นฐานของวิชาทางสายสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาส่วนใหญ่ เช่น นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ปรัชญา ภาษาศาสตร์การเรียนรู้ข้อผิดพลาดของคนในอดีต และป้องกันไม่ให้มันเกิดขึ้นอีก เพื่อเรียนรู้ข้อคิดวิธีคิดที่ดี ความพยายาม คุณธรรม การศึกษาความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันอาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ตั้งแต่ 2-3 ชั่วโมงคนสืบไปก็จะมีสำนึกร่วมขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันมีจารีต ขนบประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและกติกายในทางเศรษฐกิจร่วมกัน” (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2556:1) เรื่องราวในอดีตให้เข้าใจ ย่อมสามารถประเมินอนาคตได้อย่างแม่นยำมากขึ้น และสามารถวางแผนรับมือต่อสถานการณ์ในอนาคตได้ดีกว่าประโยชน์ในการใช้ชีวิตประจำวัน และการวิพากษ์วิจารณ์ประวัติศาสตร์ ก็ยังช่วยพัฒนาตรรกะของเราช่วยให้เราคิดเป็นเหตุเป็นผลได้ดีขึ้น ตลอดจนเข้าใจประวัติความเป็นมาชีวิตความเป็นอยู่ของคนของชาติบ้านเมือง ชาวโลก ความสัมพันธ์ของมนุษยอารยธรรม ยุคสมัย ต่างๆ ทำให้รู้ที่มาที่ไปร่องรอยอดีต ปัจจุบัน และสามารถเป็นประโยชน์ในอนาคตได้

ภูมิปัญญา เป็นองค์ความรู้ ทักษะต่าง ๆ และประสบการณ์ของมนุษย์ ผ่านการลองผิดลองถูก เป็นสิ่งที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยในแต่ละสังคม แต่ละชุมชนจะมีภูมิปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น รวมไปถึงประเทศชาติ (ภูมิปัญญาไทย : องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย. ประภัสสร ทองยินดี: มหาวิทยาลัย อีสเทิร์นเอเซีย)

วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมของชาติเพราะเป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณีพิธีกรรม และภูมิปัญญาของคนในชุมชน อันบ่งบอกถึงความเป็น อัตลักษณ์อันสะท้อนถึงวิถีชีวิตอันเรียบง่ายเป็นสังคมที่พัฒนาชุมชนให้ก้าวไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ โดยสร้างคุณธรรม และจริยธรรม อีกทั้งยังดำรงความเป็นชาติพันธุ์ วัฒนธรรมที่ดำรงไว้ใน

หลายหน้าที่เพื่อให้สังคมได้ดำเนินไปอย่างราบเรียบทำให้ผู้คนในสังคม มีชีวิตที่เป็นสุข เริ่มตั้งแต่การวางแนวทางในการปฏิบัติ การกำหนดพฤติกรรม ค่านิยม การดำเนินชีวิต รวมถึงแนวทางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นแสดงผลออกมาในลักษณะต่างๆ ทั้งทางวัฒนธรรมวัตถุ อาทิ อาหาร เครื่องแต่งกายต่างๆ บ้านเรือนที่พักอาศัย เป็นต้น หรือจะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุอันประกอบด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงงานศิลปะต่างๆ กฎเกณฑ์ และกฎหมาย ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคม ที่ดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อย และมีระเบียบแบบแผนนั้น (ศรีสุตา พรหมทอง, 2550)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม และมีภารกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ให้เทศบาลเมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและ หน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (ข้อ 11) การบำรุง รักษาศิลปะประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นหน่วยงานซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่สุด มีผลในการผลักดัน กระตุ้น ส่งเสริมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น รวมทั้ง การขยายโอกาสให้ประชาชน เยาวชน นักเรียนและผู้สนใจทั้งในท้องถิ่นและบุคคลภายนอกได้มีโอกาสสัมผัส และเข้าร่วมกิจกรรมผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นการสร้างโอกาสในการศึกษาค้นคว้า คิดวิเคราะห์ ทดลอง เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างนวัตกรรมใหม่ และนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าที่สุด เพื่อดำรงไว้ซึ่งความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเกียรติภูมิไทย สร้างความเข้มแข็งในชุมชนอย่างยั่งยืน

เมืองแกน เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ มีความเป็นมา และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ อันมีมาช้านาน ควรคู่แก่การรวบรวม รักษาและอนุรักษ์ไว้ให้ทรงคุณค่าต่อไป และเช่นกันประวัติศาสตร์ก็มีคนดี มีคุณธรรมเสียสละ ปกครองบ้านเมืองจนร่มเย็น ประชาชนมีสุข บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านก็มียุคสมัย และคนเก่งแบบนั้นอยู่ในประวัติศาสตร์การเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์เพื่อนำมาให้เกิดประโยชน์ เพื่อรวบรวมความรู้ ความเป็นมาความเป็นตัวตน และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาให้อยู่คู่ความเป็นคนเมืองแกนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของเมืองแกน เทศบาลเมือง เมืองแกน พัฒนา
2. เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมือง เมืองแกน พัฒนา

3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการวิจัยในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ใช้วิธีการเก็บข้อมูลสภาพปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 ท่าน ได้แก่ ประชาชนชุมชน

1.1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร คือ การทบทวนวรรณกรรม เอกสารข้อมูลลักษณะและสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่กรณีศึกษาในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และเอกลักษณ์ทางด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีหรือแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ การลงสำรวจพื้นที่ร่วมที่ทำกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ตามการศึกษา แบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1) ขั้นตอนการลงภาคสนามที่ 1 การเก็บข้อมูลโดยวิธีการดึงข้อมูลจากภาพถ่าย ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษากับเอกสาร และประชาชนชุมชน และ 2) ขั้นตอนการลงภาคสนามที่ 2 การประเมินกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

1.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์คือ การนำเอาข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนามมาวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์โดยการวิเคราะห์นั้นอาจทำควบคู่ ไปกับ ทั้ง 2 ขั้นตอนขั้นต้นที่กล่าวไว้

1.4 ขั้นตอนการสรุปผล คือ การสรุปผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้พร้อมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำองค์ความรู้มาเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 : แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 : แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ข้อมูลวัฒนธรรม

และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา สภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

สรุปผลการวิจัย

ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของเมืองแกน เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร การศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า **แนวคิดความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์** คุณค่าของประวัติศาสตร์ช่วยสอนให้มนุษย์รู้จักตนเอง รู้จักและเข้าใจสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักอดีต ของมนุษย์ และมีวิธีการ ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างชาญฉลาด และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาที่เน้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา หาความเป็นมาในอดีตของชุมชน องค์ประกอบในการจัดลำดับเหตุการณ์ เพื่อนำไปสู่การอธิบาย และสรุปเป็นความคิดรวบยอดของเหตุการณ์ในแต่ละช่วงเวลา ส่วน**แนวคิดความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรม** ผลงานทั้งหมดที่มนุษย์สร้างขึ้นนอกเหนือจากธรรมชาติ ดังนั้นวัฒนธรรมอาจเป็นได้ทั้งแนวคิด ทศนคติ มโนคติ ความรู้ ค่านิยม ประเพณีความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในสังคมเป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้งยอมรับและนำไปใช้ปฏิบัติร่วมกันตลอดจนการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดจากทั้งการเรียนรู้ของมนุษย์ และการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา **วัฒนธรรมท้องถิ่น** คือการดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และหมายรวมถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะ ส่วน**แนวคิดความหมายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น** มีวิธีการถ่ายทอดได้หลายลักษณะ อาจใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มผู้รับการถ่ายทอด เพื่อให้สามารถใช้เทคนิคหรือวิธีการถ่ายทอดได้อย่างเหมาะสม ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ช่วยให้เยาวชนรู้จักคิด รู้จักสังเกต รู้จักเปรียบเทียบ อันเป็นการเรียนรู้จากรากเหง้าของตนเอง เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจที่ได้เกิดมาในชุมชนท้องถิ่น **ประวัติศาสตร์เมืองแกน** มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ และความหนาแน่นของผู้คนทำให้เมืองแกนถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่หนึ่งของเมืองเชียงใหม่เรียกว่า พันทนาฝั่งแกน มีหน้าที่ส่งส่วย และกองกำลังเข้าไปเมืองเชียงใหม่ ลานนาแบ่งการปกครองออกเป็นสวนต่าง ๆ ดังนี้ 1.ศูนย์กลาง 2.เมือง 3.พันทนา และ 4.บ้าน

ศึกษารวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา พบว่า วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสลากภัต (ก๋วยสลาก) ประเพณีปอยหลวง ประเพณีลอยกระทง (ยี่เป็ง) ประเพณีเลี้ยงผีฝาย และเข้าโสภณกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้แก่ ภูมิปัญญาการเพาะเห็ดโคนน้อย ภูมิปัญญาการทำโคมไฟ 700 ปี ภูมิปัญญากังหันวิดน้ำ กังหันวิดน้ำ (หลึก) ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมพื้นบ้านล้านนา พิธีกรรมยันต์มงคล พิธีกรรมเข้าคำปลิว พิธีกินอ้อผญา ภูมิปัญญาช่างกระตาศสา ภูมิปัญญาการตีมีด ภูมิปัญญาการจ่อตอง ภูมิปัญญาพิธีกรรมทำเครื่องรางของขลังยันต์ สีเทียน ภูมิปัญญาการทำของเล่นฉบับละอ่อนเมืองแกน (ของเล่นปะเก๋า) ภูมิปัญญาการชอยยา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การจักสานไม้ไผ่ ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมการจอบตุ้ม ภูมิปัญญาขนมพื้นบ้าน (ข้าวแต๋น) ภูมิปัญญาพื้นบ้านตำข้าว – ครกมอง ภูมิปัญญาขนมพื้นบ้าน (ข้าวแคบ) ภูมิปัญญาด้านยาพื้นบ้าน ยาต้ม ยาเมือง ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย นวดแผนไทย-นวดประคบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การย้อมผ้า ภูมิปัญญาด้านอาหารและโภชนาการ ด้านอาหารพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม (ปั่นฝ้าย) และภูมิปัญญาด้านภาษาและวัฒนธรรม ภาษาล้านนา/อักษรล้านนา (ตัวเมือง) เป็นต้น

ภูมิปัญญาการเพาะเห็ดโคนน้อย **ปัญหาอุปสรรค** เชื่อเห็ดมีราคาสูง อุณหภูมิไม่เหมาะสม เชื้อเห็ดออกไม่ดี เชื้อเห็ดตายไวขึ้น เห็ดจะขาด(เน่า) ช่วงนี้ให้น้ำ วันเว้นวัน ไม่มีเพียงพอต่อการขาย **แนวทางการพัฒนา** หาสายพันธุ์เห็ดเพื่อความแข็งแรงของดอกเห็ด และสภาพแวดล้อมอุณหภูมิให้คงที่ เมื่อเก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้วควรรีบนำไปตัดแต่ง ทำความสะอาดแล้วนำไปจำหน่ายโดยเร็ว

ภูมิปัญญาการทำโคมไฟ 700 ปี **ปัญหาอุปสรรค** กลุ่มไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ทัน เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มจะทำในช่วงเวลาว่างหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเท่านั้น แบบผลิตภัณฑ์มีให้เลือกไม่หลากหลาย **แนวทางการพัฒนา**หาสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มเพื่อเพิ่มผลผลิต เข้าร่วมอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ให้มากขึ้น

ภูมิปัญญากังหันวิดน้ำ กังหันวิดน้ำ (หลึก) **ปัญหาอุปสรรค** วิถีชีวิตการเกษตรเปลี่ยนไปไม่ได้ ทำตลอดและไม่ได้นำมาใช้ในการเกษตรจริงทำเพื่อแสดงวิถีให้คนรุ่นหลังชนเท่านั้น และยังมีผู้สืบทอดอย่างจริงจัง **แนวทางการพัฒนา** ปัจจุบันมีเขื่อนแม่จัดทำให้มีน้ำใช้อย่างพอเพียง จัดการแสดงและสาธิตเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักให้มากขึ้น

ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมพื้นบ้านล้านนา พิธีกรรมยันต์มงคล พิธีกรรมเข้าคำปลิว พิธีกินอ้อผญา **ปัญหาอุปสรรค** พิธีกรรมนี้เริ่มสูญหาย ไม่มีผู้สืบทอด ความเชื่อคนเริ่มเปลี่ยนไปตามยุคสมัย**แนวทางการพัฒนา** จัดแสดงในงานหนานวี่ที่เมืองแกน ทำพิธีกรรมที่บ้าน

ภูมิปัญญาช่างกระตาศสา **ปัญหาอุปสรรค** ปัจจุบันจัดตั้งกลุ่มช่างกระตาศสาขึ้นมา โดยมีสมาชิกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุบ้านหนองออน ทำเพื่อเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุอีกทางหนึ่ง ตลาดเพื่อจำหน่ายยังมีน้อย **แนวทางการพัฒนา** ส่งเสริมการตลาดที่จำหน่ายหลักในงานหนานวี่ที่เมืองแกน

ภูมิปัญญาการตีมีด **ปัญหาอุปสรรค** ถ่านที่ใช้ในการตีมีดหาได้ยาก วิธีการตีค่อนข้างยากและยังไม่มีผู้สืบทอด **แนวทางการพัฒนา** ควรจัดแสดงและสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชม อย่างใกล้ชิด และเกิดความต้องการที่จะทำ

ภูมิปัญญาการจ่อตอง **ปัญหาอุปสรรค** ฝืนที่ใช้หาได้ยาก ใบตองขาดแคลนในช่วงฤดูแล้ง รายได้จะลดลง **แนวทางการพัฒนา** ควรกำหนดราคาตลาดรับซื้อใบตองให้เป็นมาตรฐานหากในฤดูแล้งใบตองหายากควรซื้อใบตองในราคาที่สูงขึ้นกว่าในฤดูปกติ

ภูมิปัญญาพิธีกรรมทำเครื่องรางของขลัง ยันต์ สีเทียน **ปัญหาอุปสรรค** ความเชื่อของคนยุคใหม่ทำให้เกิดความห่างหายในความเชื่อ ไม่มีผู้สืบทอดพิธีกรรม **แนวทางการพัฒนา** พร้อมให้คำแนะนำ และส่งเสริมผู้ที่อยากรู้และพร้อมสืบทอดเรียนรู้ต่อไป

ภูมิปัญญาการทำของเล่นฉบับละอ่อนเมืองแกน (ของเล่นปะเก๋า) **ปัญหาอุปสรรค** ไม่มีที่ใช้ในการทำยาแพง **แนวทางการพัฒนา** วิธีทำค่อนข้างยาก ต้องทำของเก่าให้ขายได้ในตลาดยุคปัจจุบัน ควรสร้างเด็กรุ่นใหม่ให้มีโอกาสได้ประดิษฐ์

ภูมิปัญญาการชอยยา **ปัญหาอุปสรรค** ปัจจุบันไม่มีการใช้เครื่องชอยมือแล้ว โดยนำเครื่องจักรมาใช้แทน **แนวทางการพัฒนา** ควรสาธิตการทำในงานต่างๆ ให้มากขึ้น

ภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่ **ปัญหาอุปสรรค** ไม้ไผ่มีราคาแพง ไม่ค่อยมีเวทีให้ได้สอนเด็กรุ่นใหม่ **แนวทางการพัฒนา** หาเวทีเพื่อแสดงสาธิตให้เด็กรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ สามารถนำไปเป็นวิชาชีพในการหารายได้อีกทาง

ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมการจอบตุ้ม **ปัญหาอุปสรรค** เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดได้ยากเด็กเยาวชนรุ่นใหม่เข้าถึงได้ยาก **แนวทางการพัฒนา** ควรเปิดโอกาสให้เข้าไปสาธิตและแนะนำให้เด็กได้เรียนรู้

ภูมิปัญญาขนมพื้นบ้าน (ข้าวแต๋น) **ปัญหาอุปสรรค** ไม่ได้ทำตลอด ค่าวัสดุอุปกรณ์มีราคาสูงขึ้น **แนวทางการพัฒนา** ควรเปิดสอนให้ความรู้แก่กลุ่ม และเด็กๆ เพื่อส่งเสริมในสร้างรายได้เสริม

ภูมิปัญญาพื้นบ้านตำข้าว - ครกมอญ **ปัญหาอุปสรรค** ปัจจุบันไม่มีแล้ว **แนวทางการพัฒนา** ควรเปิดโอกาสให้มีการจัดสาธิตบ่อยครั้งมากขึ้น

ภูมิปัญญาขนมพื้นบ้าน (ข้าวแคบ) **ปัญหาอุปสรรค** ไม้หินมีจำนวนน้อย เครื่องไม่มีราคาสูง ปริมาณที่ทำ ทำได้จำนวนน้อย **แนวทางการพัฒนา** ควรรวมกลุ่ม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้

ภูมิปัญญาด้านยาพื้นบ้าน ยาต้ม ยาเม็อง **ปัญหาอุปสรรค** ราคายาที่นำมาใช้ต้ม ค่อนข้างสูง **แนวทางการพัฒนา** ปัจจุบันถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่องยาต้มแก่น้องสาวแล้ว

ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย นวดแผนไทย-นวดประคบ **ปัญหาอุปสรรค** ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความชำนาญในการนวด **แนวทางการพัฒนา** รวมกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น การย้อมผ้า **ปัญหาอุปสรรค** มีผ้าให้ย้อมน้อยลง **แนวทางการพัฒนา** สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

ภูมิปัญญาด้านอาหารและโภชนาการ ด้านอาหารพื้นบ้าน **ปัญหาอุปสรรค** มีคนนิยมทานอาหารเหนือกินมากขึ้น แต่มีผู้ที่ทำน้อยลง **แนวทางการพัฒนา** ควรส่งเสริมการทำอาหารเหนื่อให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม (ปั่นฝ้าย) **ปัญหาอุปสรรค** ไม่มีผู้สืบทอดในการทำ**แนวทางการพัฒนา** ควรจัดการแสดงและสาธิตเพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักให้มากขึ้น

ภูมิปัญญาด้านภาษาและวัฒนธรรม ภาษาล้านนา/อักษรล้านนา(ตัวเมือง) **ปัญหาอุปสรรค** หาผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ยาก **ไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน** **แนวทางการพัฒนา** ควรส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ คือ 1. ชุมชนควรจัดกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างต่อเนื่องให้คนในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา และ 2. ชุมชนควรสร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์ด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่คนในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้และสืบทอดได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

2.ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย คือ 1.ควรวิจัยและพัฒนาแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างยั่งยืนของชุมชนคนเมืองแกน และ2.ควรวิจัยและพัฒนาเครือข่ายภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและการพัฒนาท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

References

กอตซัลค์. หลุยส์. (2525). การเข้าใจประวัติศาสตร์: มূলบทว่าด้วยระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์ (ธิดิมา พัททิกษ์ไพโรวัน. ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่สืบค้นข้อมูลจาก https://th.wikipedia.org/wiki_note-4 . เข้าถึงข้อมูลวันที่ 3 กรกฎาคม 2561.

ประภัสสร ทองยินดี. ภูมิปัญญาไทย :องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย. มหาวิทยาลัย: อีสเทิร์นเอเซีย. สืบค้นข้อมูล วันที่ 2 ธันวาคม 2561.[https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58\(500\)/page3-10-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-58(500)/page3-10-58(500).html)

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทูลอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศรีสุดา พรหมทอง. (2550). วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้านควาย-สุพรรณบุรี). **มหาบัณฑิตนิเทศศาสตร์ธุรกิจ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

การประเมินผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง
ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

Evaluation of Health Behavior Change Program in Hypertensive
Patients in Umong sub-district. Mueang district. Lamphun province

นิตยา ปาระโง้งค์

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

nidkano@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมินผล โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพกับโรคความดันโลหิตสูงในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 183 คน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยด้านบริบท พบว่า โปรแกรมที่เข้าร่วมมีความเหมาะสมและสมัครใจเข้าร่วมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 96.9 และ 97.1 ตามลำดับ ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่าโปรแกรมที่เข้าร่วมมีความเหมาะสมด้านสถานที่ในระดับมาก ร้อยละ 96.0 ด้านกระบวนการ พบว่า ความเหมาะสมวิทยากรในการรักษาเวลาในการบรรยาย ในระดับมาก ร้อยละ 93.9 มีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโปรแกรมในภาพรวมในระดับมาก ร้อยละ 88.5 ด้านผลผลิต ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงมีความคิดเห็นด้านพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับการรับประทานยาตรงตามจำนวน มีการปฏิบัติตามมากที่สุด ร้อยละ 97.8 และมีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงโปรแกรม คือ ควรมีการพัฒนา อสม.น้อย ในการเป็นผู้ช่วยประจำตัว คอยแนะนำให้กำลังใจในการดูแลตนเอง และควรมีเครื่องที่ใช้วัดความเค็มของอาหารที่รับประทาน เพราะจะได้ปรับรสชาติให้เหมาะสม

คำสำคัญ: การประเมินผล : โปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรม : ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

Abstract

Study is the evaluation research by using CIPP Model format. The objective of this study is to evaluate the result of health behavior change program and hypertension in hypertensive patients. Sample groups consist of 183 hypertensive patients. Quantitative data is collected by using questionnaire. analyzing data by using descriptive statistics. The results show that. in context. the program they join is

suitable and willing to participate in high level. 96.9% and 97.1% respectively. For the input. the program they participate has suitable location in high level. 96%. For the process. propriety of the lecturer in keeping time when doing lecture is at the high level. 93.9%. satisfaction in joining the program generally at high level. 88.5%. For the product. hypertensive patients has opinion regarding health behavior in having correct dose of medicine. practice the most. 97.8%. and has recommendations to improve the process by creating junior village volunteers to be personal assistants who can give advice and support with self care and should have device that can measure saltiness in the food consumed so it can be properly adjusted

Keyword: Evaluation : Health behavior change program : hypertensive patients.

บทนำ

ความดันโลหิตสูง เป็นปัญหาเกี่ยวกับสาธารณสุขของทั่วโลกที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รายงานจากองค์การอนามัยโลกพบผู้ที่มีความดันโลหิตสูงเกือบ 1.000 ล้านคน ซึ่ง 2 ใน 3 อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยคนในวัยผู้ใหญ่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีเพียงร้อยละ 50 ของผู้ป่วยทั่วโลกเท่านั้นที่รู้ว่าป่วย และได้คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2568 ประชากรวัยผู้ใหญ่ทั่วโลก จะป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงถึง 1.560 ล้านคน และสาเหตุของการเสียชีวิตอันดับที่ 3 ของประชากรโลกมาจากโรคความดันโลหิตสูง หากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อัตราการเสียชีวิตก็มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น และส่งผลกระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ระดับประเทศ และระดับโลก (World Health Organization. 2014) สถิติจากสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 - 2555 จำนวนผู้ป่วยที่มีภาวะความดันโลหิตสูงที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ป่วยรายใหม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2551 อัตราป่วย 500.65 ต่อประชากรแสนคน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2555 อัตราป่วย 937.58 ต่อประชากรแสนคน จากการเปรียบเทียบอัตราป่วยรายภาค พบว่าทุกภาคมีอัตราป่วยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาคเหนือมีอัตราป่วยสูงสุดในช่วงปี พ.ศ. 2551 - 2554 และพบว่าสาเหตุการตายของประชากรไทย 10 อันดับแรก ระหว่างปี 2550 - 2554 เกิดจากโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดในสมอง

ความรุนแรงของโรคความดันโลหิตสูงนั้น ถือได้ว่าเป็นฆาตกรเงียบ (Silent killer) เนื่องจากเป็นโรคที่ไม่ปรากฏอาการที่ชัดเจนในช่วงแรก หากเมื่อไม่ได้รับการดูแลรักษา หรือผู้ป่วยได้รับการรักษาแต่มีการปฏิบัติตัวไม่ถูกต้องเหมาะสม จนนำไปสู่การเกิดโรคแทรกซ้อนตามมามากมาย ซึ่งถ้ามีภาวะความดันโลหิตสูงอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญที่ทำให้เกิดโรคหลอดเลือดหัวใจ และโรค

หลอดเลือดสมอง อีกทั้งโรคความดันโลหิตสูง ยังเป็นปัจจัยเสี่ยงอันดับหนึ่งของการเกิดโรคอัมพาต ซึ่งผลกระทบจากความรุนแรงของโรคความดันโลหิตสูงนั้นไม่เพียงแต่จะมีผลโดยตรงต่อผู้ป่วยเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อบุคคลในครอบครัวทั้งด้านสุขภาพและเศรษฐกิจ และยังส่งผลไปยังภาวะเศรษฐกิจสังคมของประเทศชาติอีกด้วย

องค์การอนามัยโลกและสมาพันธ์ความดันโลหิตสูงโลก (World Hypertension League) ได้กำหนดให้วันที่ 17 พฤษภาคมของทุกปี เป็นวันความดันโลหิตสูงโลก เพื่อให้ทุกประเทศเร่งรณรงค์สร้างกระแสความตื่นตัวในการตระหนักต่อโรคความดันโลหิตสูง ซึ่งหลายประเทศได้นำแนวทางการจัดการโรคไม่ติดต่อเรื้อรังโดยใช้รูปแบบการดูแลโรคเรื้อรัง (Chronic Care Model) ไปปรับใช้ในการดำเนินงานที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละประเทศ สำหรับในประเทศไทยนั้นให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพมาอย่างต่อเนื่อง โดยในระยะ 5 - 10 ปีที่ผ่านมา มีการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนงานการส่งเสริมสุขภาพมาโดยตลอด ให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติรวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

สำหรับในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือเมือง จังหวัดลำพูน มีสถิติการป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุด โดยจำนวนผู้ป่วยความดันโลหิตสูงที่ขึ้นทะเบียนรักษาของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอุโมงค์ มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น จากจำนวน 385 คนในปี พ.ศ. 2555 เป็น 533 คน ในปี พ.ศ. 2560 (ระบบงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ ศูนย์สุขภาพชุมชน -JHCIS. 2559) การดำเนินงานในระยะที่ผ่านมาของพื้นที่ มีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาสุขภาพ ของกระทรวงสาธารณสุข อีกทั้งมีเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ร่วมดำเนินการ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมามีผลต่อการลดลงของอุบัติการณ์ของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงในพื้นที่ แต่ยังคงขาดการประเมินผลในระยะยาวโดยเฉพาะความต่อเนื่องและความยั่งยืนของการดำเนินงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพกับโรคความดันโลหิตสูงในประชาชนตำบลอุโมงค์ อำเภอมือเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อใช้เป็นข้อมูล และแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นช่วยป้องกันการเกิดภาวะแทรกซ้อนของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินผลของโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพกับโรคความดันโลหิตสูงในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ในด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product)

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงประเมินผล (Evaluation research) โดยใช้กรอบแนวคิดแบบจำลองซิป (CIPP Model) ของสต๊อฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการประเมินผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพกับโรคความดันโลหิตสูงในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่ได้รับโปรแกรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอุโมงค์ คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Simple randomised by computer-generated) จำนวน 183 คน

เครื่องมือในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อคำถามผู้ศึกษาสร้างขึ้นเองและบางส่วนประยุกต์มาจากการประเมินผลโปรแกรมตามแบบจำลองซิป (CIPP Model) ได้แก่ ด้านบริบททั่วไป ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ การมีญาติสายตรงเป็นโรคความดันโลหิตสูง

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ตามแบบจำลองซิป (CIPP Model) ประกอบด้วยการดำเนินโปรแกรมด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ซึ่งมีคำตอบเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลส่วนบุคคล นำมาวิเคราะห์ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา หาความถี่ ร้อยละ ตามลักษณะข้อมูล
2. ข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับประเมินผลโปรแกรมตามแบบจำลองซิป (CIPP Model) ได้แก่ ด้านบริบททั่วไป ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา นำมาแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามลักษณะข้อมูล

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59 อยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ คือ อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป มากที่สุด ร้อยละ 67.2 รองลงมาอยู่ในช่วงวัยทำงาน คือ อายุ 51 - 60 ปี ร้อยละ 27.9 มีสถานภาพสมรสมากที่สุด ร้อยละ 62.3 รองลงมา คือ หม้าย คิดเป็น ร้อยละ 25.7 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 82 รองลงมาเป็นระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 14.3 สอดคล้องกับข้อมูลด้านรายได้ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 5.000 บาท ร้อยละ 70.5 และมีญาติสายตรงเป็นโรคความดันโลหิตสูง มากที่สุด ร้อยละ 74.9

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ตามแบบจำลองชิป (CIPP Model) ประกอบด้วยการดำเนินโปรแกรมด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต (ตารางที่ 1 และ 2)

ด้านบริบท (Context) พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง มีความคิดเห็นว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพมีความเหมาะสมกับตนเองอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 96.7 รองลงมาคือความสนใจเข้าร่วมโปรแกรมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 95.1 ซึ่งผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงให้ความเห็นว่าโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพมีความน่าสนใจ สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง อีกทั้งมีการสาธิตเมนูสุขภาพที่สามารถนำไปปรับใช้กับตนเองและคนในครอบครัวได้

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง มีความคิดเห็นว่าการเหมาะสมในระดับมาก โดยเฉพาะด้านสถานที่ที่ใช้โปรแกรม ร้อยละ 97.3 รองลงมา คือ สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในโปรแกรมและระยะเวลาในการดำเนินงาน ร้อยละ 95.6 และ 89.1 ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ให้ความเห็นว่าโปรแกรมที่เข้าร่วมมีความเหมาะสมสถานที่ในระดับมาก เพราะจัดอยู่ใกล้กับสถานที่ตรวจและรับยา อีกทั้งสื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ ก็มีความเหมาะสมในระดับมาก ได้เรียนรู้จากอุปกรณ์สาธิตสูตรและเครื่องปรุงที่สามารถใช้ได้ให้เหมาะสมกับโรคความดันโลหิตสูง มีนวัตกรรมกระเป๋าสีใส่ยาแยกความรุนแรงของโรคสามารถนำมาใช้ใส่ยา และมีการติดสติ๊กเกอร์ว่าระดับความดันโลหิตอยู่ในระดับไหน มองเห็นชัดเจน แต่มีบางคนที่บอกว่ากระเป๋าสีใส่ยาใบเล็กไป อีกทั้งบางคนเกิดความอายผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงรายอื่นที่มารับยาด้วยกัน เนื่องจากระดับสีที่อยู่บริเวณกระเป๋าสีหากมีระดับที่รุนแรงก็จะแสดงว่าตนเองมีภาวะเจ็บป่วยที่รุนแรงและไม่สามารถควบคุมและดูแลตนเองให้เหมาะสมกับโรค จนบางครั้งไม่นำกระเป๋าสีใส่ยามาในวันที่แพทย์นัด ด้านเวลามีความเหมาะสมระดับมาก เพราะจะมีการจัดการเข้าร่วมโปรแกรมในวันที่ผู้ป่วยมารับการรักษาตามแพทย์นัด

ด้านกระบวนการ (Process) พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของวิทยากรในระดับมาก โดยให้ความเห็นว่าการรักษาระยะเวลาในการบรรยาย ร้อยละ 97.8 รองลงมา ความรอบรู้ในเนื้อหา และการถ่ายทอด และการบรรยายเสียงดังฟังชัด ได้สาระใจความ ร้อยละ 96.7 ด้านรูปแบบการจัดโปรแกรม ให้ความเห็นว่ามีเหมาะสมระดับมาก ในเนื้อหาของโปรแกรม ร้อยละ 89.1 รองลงมา วิธีการนำเสนอ ร้อยละ 86.9 ด้านความสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ ให้ความเห็นในระดับมาก ร้อยละ 97.3 และด้านความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโปรแกรมในภาพรวม ในระดับมาก ร้อยละ 94.5

ด้านผลผลิต (Product) พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ 5 ด้าน คือ ด้านโภชนาการ การออกกำลังกาย การจัดการกับความเครียด การใช้ยา และการพักผ่อน ดังนี้

ด้านโภชนาการ พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่รับประทานอาหารที่มีไขมันสูง 1 - 2 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 54.1 รับประทานอาหารรสเค็มหรือหวานจัด 1 - 2 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 51.4 รับประทานผักและผลไม้ 4 - 5 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 29 แต่ยังมีกรสูบบุหรี่ 6-7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 3.3 และดื่มสุรา 6 - 7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 2.7

ด้านการออกกำลังกาย พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่ออกกำลังกาย 1 - 2 วัน/สัปดาห์ และ 3 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 27.9

ด้านการใช้ยา พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่กินยาลดความดันโลหิตสูงตามจำนวน 6 - 7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 97.8 รับประทานยาตามจำนวน 4 - 5 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 2.2 ส่วนการรับประทานยาตรงตามเวลา 6 - 7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 96.2 รับประทานยาตรงตามเวลา 4 - 5 วัน/สัปดาห์ และรับประทานยาตรงตามเวลา 3 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 3.3 และ ร้อยละ 0.5 ตามลำดับ

ด้านการจัดการกับความเครียด พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีความเครียดที่ยากจะผ่อนคลาย 1 - 2 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 48.1 ส่วนการจัดการกับความเครียดผู้เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีการจัดการปัญหาด้วยการมองโลกในแง่ดี 6 - 7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 41.0

ด้านการพักผ่อน พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่พักผ่อน/นอนหลับอย่างเพียงพอ 6 - 7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 62.8 ส่วนที่เหลืออาจเนื่องด้วยผู้ป่วยความดันโลหิตสูงเป็นผู้สูงอายุทำให้อัตราการนอนหลับพักผ่อนลดลง ความเหนื่อยล้า/อ่อนเพลีย 6 - 7 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 6.6

ตารางที่ 1 แสดงการประเมินผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำแนกตามระดับความคิดเห็นต่อด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ (N=183)

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)					\bar{X}	SD
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
บริบทของโปรแกรม							
1.ความเหมาะสม	4(2.2)	177(96.7)	2(1.1)	-	-	4.01	0.18
2.ความสนใจเข้าร่วม	2(1.1)	174(95.1)	6(3.3)	1(0.5)	-	3.98	0.25
ปัจจัยนำเข้าของโปรแกรม							
1.ระยะเวลาในการดำเนินงาน	1(0.5)	163(89.1)	19(10.4)	-	-	3.90	0.32
2.สถานที่ในการจัดโปรแกรม	1(0.5)	178(97.3)	4(2.2)	-	-	3.98	0.17
3.สื่อ/อุปกรณ์ที่ใช้ในโปรแกรม	1(0.5)	175(95.6)	6(3.3)	1(0.5)	-	3.98	0.22
กระบวนการของโปรแกรม							
1.วิทยากร							
- ความรอบรู้ในเนื้อหา และการถ่ายทอด	4(2.2)	177(96.7)	2(1.1)	-	-	4.01	0.18
- การบรรยายเสียงดังฟังชัด ได้สาระใจความ	4(2.2)	177(96.7)	2(1.1)	-	-	4.01	0.18
- การเปิดโอกาสให้ซักถาม/ตอบคำถาม	2(1.1)	174(95.1)	6(3.3)	1(0.5)	-	3.97	0.25
- การรักษาเวลาในการบรรยาย	4(2.2)	179(97.8)	5(2.7)	1(0.5)	-	4.01	0.17
- ความเหมาะสม เพียงพอของวิทยากร	3(1.6)	174(95.1)	5(2.7)	1(0.5)	-	3.97	0.30
2.รูปแบบการจัดโปรแกรม							
- เนื้อหาของโปรแกรม	1(0.5)	163(89.1)	19(10.4)	-	-	3.90	0.32
- วิธีการนำเสนอ	-	159(86.9)	22(12.0)	2(1.1)	-	3.86	0.38
3.ความสามารถนำความรู้ไปปรับใช้							
4.ความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโปรแกรมในภาพรวม	6(3.3)	173(94.5)	4(2.2)	-	-	4.01	0.23

ตารางที่ 2 แสดงการประเมินผลโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำแนกตามระดับพฤติกรรมสุขภาพต่อต้านผลผลิต (N=183)

พฤติกรรมสุขภาพ	ระดับการปฏิบัติ					\bar{X}	SD
	ไม่ได้ปฏิบัติ	1-2 วัน/สัปดาห์	3 วัน/สัปดาห์	4-5 วัน/สัปดาห์	6-7 วัน/สัปดาห์		
1.ด้านโภชนาการ							
- รับประทานอาหารไขมันสูง	12(0.6)	99(54.1)	54(29.5)	8(4.4)	10(5.5)	2.48	0.89
- รับประทานอาหารเค็มหรือหวานจัด	48(26.2)	94(51.4)	28(15.3)	8(4.4)	5(2.7)	2.06	0.91
- รับประทานผักและผลไม้	7(3.8)	51(27.9)	35(19.1)	53(29.0)	37(20.2)	3.34	1.19
- สูบบุหรี่	171(93.4)	-	2(1.1)	4(2.2)	6(3.3)	1.22	0.85
- ดื่มสุรา	44(78.7)	19(10.4)	8(4.4)	7(3.8)	5(2.7)	1.42	0.94
2.ด้านการออกกำลังกาย							
	28(15.3)	51(27.9)	51(27.9)	27(14.8)	26(14.2)	2.85	1.26
3.ด้านการใช้ยา							
- รับประทานยาตามจำนวน	-	-	-	4(2.2)	179(97.8)	4.98	0.15
- รับประทานยาตรงเวลา	-	-	1(0.5)	6(3.3)	176(96.2)	4.96	0.23
4.ด้านการจัดการกับความเครียด							
- มีความเครียดที่ยากจะผ่อนคลาย	56(30.6)	88(48.1)	16(8.7)	16(8.7)	7(3.8)	2.07	1.04
- จัดการปัญหา มองโลกในแง่ดี	6(3.3)	16(8.7)	23(12.6)	63(34.4)	75(41.0)	4.01	1.09
- มีกิจกรรมคลายเครียด	12(6.6)	20(10.9)	29(15.8)	54(29.5)	63(37.2)	3.80	1.23
5.ด้านการพักผ่อน							
- พักผ่อน/นอนหลับอย่างเพียงพอ	3(1.6)	8(4.4)	7(3.8)	50(27.3)	115(62.8)	4.45	0.89
- มีความเหนื่อยล้า/อ่อนเพลีย	33(18.0)	85(46.4)	33(18.0)	20(10.9)	12(6.6)	2.42	1.11

สรุปผลการศึกษา

ด้านบริบท (Context) ผู้ป่วยเห็นว่าโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพมีความเหมาะสมกับตนเอง และมีความสนใจเข้าร่วมโปรแกรม สามารถนำไปปรับใช้กับตนเองและคนในครอบครัวได้ แสดงว่าโปรแกรมนี้สอดคล้องต่อความต้องการของผู้ป่วย เนื่องจากโปรแกรมตอบสนองต่อปัญหาของพื้นที่ มีแนวโน้มที่จะดำเนินการสำเร็จ

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ผู้ป่วยเห็นว่าสถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสมระดับมาก เพราะบรรยากาศสามารถที่จะกระตุ้นให้ผู้ป่วยเกิดความต้องการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมขึ้นมาได้ ด้านสื่อ/อุปกรณ์ ผู้ป่วยส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสม สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อได้ เช่น กระเป๋าใส่ยาแยกระดับความรุนแรงของโรค แต่จะมีบางคนที่เห็นว่ากระเป๋ามีขนาดเล็กและมีการติดสติ๊กเกอร์ระดับความรุนแรงเด่นชัดจึงเกิดความอายต่อผู้ป่วยรายอื่น ทั้งนี้อาจต้องมีการปรับปรุงสื่อให้มีความเหมาะสมมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้งานและความต้องการของผู้ป่วย ส่วนด้านระยะเวลาในการดำเนินงานมีความเหมาะสมในระดับมาก เพราะจะมีการจัดการเข้าร่วมโปรแกรมในวันที่ผู้ป่วยมารับการรักษาตามแพทย์นัด

ด้านกระบวนการ (Process) ผู้ป่วยเห็นว่าความเหมาะสมของวิทยากรอยู่ในระดับมาก เนื่องจากประทับใจการทำงาน ความรอบรู้ในเนื้อหา มีมิตรภาพที่ดีต่อผู้เข้าร่วมโปรแกรมด้วยความจริงใจ และปรารถนาดีที่จะให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้ระดับความพึงพอใจต่อภาพรวมของโปรแกรมอยู่ในระดับมาก

ด้านผลผลิต (Product) ผู้ป่วยรายงานว่ามีการปรับพฤติกรรมสุขภาพ 5 ด้าน ในทางที่ดีกว่าเดิม แสดงว่าเป็นไปตามเป้าหมายของโปรแกรมที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความรู้ ความเข้าใจเริ่มต้นที่เพียงพอสามารถนำไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของตนเองในอนาคตได้ แต่อาจมีบางคนที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายหรือเจ้าหน้าที่คอยติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1. ควรมีการวางแผนในการปรับปรุงการดำเนินการโปรแกรมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงให้เหมาะสมในทุกระยะดำเนินการ เพื่อลดการเกิดภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น
2. ควรมีการเพิ่มเติมรูปแบบการดำเนินงานให้เกิดความหลากหลาย ให้เกิดความน่าสนใจและแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การสร้างแรงจูงใจโดยใช้ต้นแบบที่ดีของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง การสร้างอาสาสมัครสาธารณสุขน้อย (อสม.น้อย)

3. ส่งเสริมให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโปรแกรม มีการพูดคุย ปรีกษา เรื่องการดูแลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

4. ควรบูรณาการหลักธรรมานามัยเข้าในโปรแกรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในผู้ป่วยโรคเรื้อรังเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อันจะส่งผลต่อการควบคุมโรคและลดภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้น

References

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข. (2555). ความชุกของโรคความดันโลหิตสูงในประชากรไทยอายุ 15 ปี ขึ้นไป จำแนกตามเพศและกลุ่มอายุ. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2558. จาก <http://interfetp thailand.net> > report_2012.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข. (2557). จำนวนและอัตราผู้ป่วยในต่อประชากรแสนคน ด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่สำคัญ พ.ศ.2546-2556. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2558. จาก <http://bps.ops.moph.go.th> > ill55 > ill-full2555.

สำนักระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข. (2557). อัตราตายต่อประชากรแสนคน ด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ที่สำคัญ พ.ศ. 2546-2556. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2558. จาก <http://boe.moph.go.th> > files > report

World Health Organization. (2014). **Global status report on noncommunicable diseases 2014**. Switzerland: WHO Document Production Services.

World Health Organization. (2014). **Noncommunicable diseases country profiles 2014**. Switzerland: WHO Document Production Services.

การสร้างพลังเยาวชนลำพูนสู่พลเมืองในอุดมคติใหม่

Awaken the consciousness. create power. develop Lamphun youth into new ideal citizens.

กัณฑ์ณ จงงามวิไล

เจ้าหน้าที่จัดการข้อมูลและไอที สถาบันวิจัยทริภูมูชัย

golfmew.gm@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาเยาวชนในยุคปัจจุบันที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและยุคสมัยในปัจจุบัน การสร้างพลเมืองตื่นรู้ที่ผ่านการพัฒนา ความคิด ทักษะ และจิตใจ การฝึกฝนทักษะก่อให้เกิดประสบการณ์ผ่านการลงมือทำ นำไปสู่การพัฒนาให้เกิดทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจากการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมกับเยาวชนที่ผ่านมาทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนลำพูนนั้นจะต้องประกอบไปด้วย การพัฒนาความสัมพันธ์ การพัฒนาความคิด เสริมพลังความกล้าพัฒนาทักษะ ทบทวนประสบการณ์ วิธีการเหล่านี้เป็นการพัฒนาเยาวชนเพื่อให้เกิดเป็นพลเมืองในอุดมคติใหม่ซึ่งก็คือบุคคลที่มีคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีทักษะความสามารถที่หลากหลาย มีความคิดสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกันเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาจังหวัดลำพูนตลอดจนประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ : การสร้างพลัง. เยาวชนลำพูน. อุดมคติใหม่

Abstract

Youth development in the present day that is in line with the current situation and problems. Creating Awakening Citizens through the development of thoughts, attitudes, and minds. Skill training creates experiences through action. Leading to the development of living skills for the world in the 21st century. From learning through activities with past youths, seeing the way of developing Lamphun youth must consist of Relationship development. Development of ideas Strengthen courage, develop skills, review experiences. These methods are to develop youth to become new ideal citizens, who are individuals with unique characteristics of citizens. Have a variety of

skills creativity Immune to change. To be an important force in the development of Lamphun Province as well as the nation

Keywords: empowerment. Lamphun youth. new ideals

บทนำ

ปัจจุบันส่วนหนึ่งของสังคมเมือง มีส่วนในการสร้างภาพสะท้อนทำให้เด็กและเยาวชนเห็นการละลายต่อการพัฒนาสังคมเป็นเรื่องปกติ และสิ่งต่างๆ เหล่านั้นคือการทำลายความเจริญของชาติ เป็นตัวจุดให้เด็กและเยาวชนและเยาวชนของชาติไม่ได้รับการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไปด้วย หากจะมองถึงความมั่นคงของประเทศชาติ สิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการเป็นอันดับแรกได้แก่ การพัฒนามนุษย์ให้กลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดเพราะมนุษย์คือตัวกำหนดและนำทิศทางของประเทศชาติให้ก้าวไปสู่การพัฒนา ถ้าจะมองถึงความก้าวหน้าของประเทศชาติในอนาคตสิ่งสำคัญที่ต้องบอกว่าเป็น ปัจจัยหลักของการพัฒนาคือการสร้างเด็กและเยาวชนและเยาวชนของชาติวันนี้ให้มีคุณภาพเพื่อโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า อันจะเป็นการเตรียมความพร้อมในการวางรากฐานของการพัฒนาประเทศไทยให้เกิดความมั่นคง ในจังหวัดลำพูนก็เช่นกันได้มีหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เข้ามาสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนได้ลงมือปฏิบัติในการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งการสร้างกิจกรรมเหล่านี้ยังไม่ได้ตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาของเยาวชนได้อย่างแท้จริง

เยาวชนเมื่ออยู่ในสังคม เป็นผู้ที่มีหลายบทบาทเกิดขึ้นพร้อมกัน การได้รับสถานภาพ เป็น “ลูก” เป็นอันดับแรก และมีสถานภาพต่าง ๆ ต่อมาโดยลำดับ เมื่อเข้าโรงเรียนก็เรียกว่าเป็น “นักเรียน . นักศึกษา. นิสิต” เป็นต้น เมื่อเติบโตขึ้นอีกระดับก็เรียกว่าเป็น “พลเมือง” เมื่อเข้าสู่ พระพุทธศาสนา ก็เรียกว่า “พุทธศาสนิกชน” เยาวชนจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ในฐานะเป็นสมาชิก และเมื่อเติบโตขึ้น ก็มีบทบาทและความสำคัญต่อสังคมมากขึ้นเช่นเดียวกัน (พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงศ์น้อย). 2544 : 57) ดังนั้นการที่เยาวชนจะประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ เป็นเยาวชนที่ดีเป็นคนเก่ง จะต้องฝึกฝน พัฒนาตนเองด้วยกันทั้งสิ้น หลักในการพัฒนาตนต้องมุ่งให้บุคคลรู้จักรับผิดชอบต่อตัวเองเสียก่อนแล้วค่อยพัฒนาคนอื่นและ สิ่งแวดล้อมภายหลัง ในการดำเนินชีวิตของเยาวชนในแต่ละวัน เยาวชนต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่ยั่วให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง จึงต้องสนับสนุนให้เยาวชนตระหนักที่จะให้ความสำคัญในการพัฒนาชีวิตให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ดีซึ่งในการขับเคลื่อนงานต่างๆ ได้พบว่า ในหลายๆ งานมักจะมีเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน อาทิ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สนับสนุนให้ชุมชนเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาตัวเองผ่านงานวิจัย โครงการเยาวชนป้องกันยาเสพติดในนามเครือข่ายเยาวชนจังหวัดลำพูนสนับสนุนโดย บปส. โครงการเยาวชนสืบสานชื่อบ้านนามเมืองที่ทำร่วมกับ อบจ.ลำพูน ซึ่งสนับสนุนให้เยาวชนและกลุ่มหนุ่มสาวในพื้นที่ 8 อำเภอ

ช่วยกันสืบค้นตำนานชื่อชุมชนของตนเอง งานทั้งหมดที่กล่าวมาได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ และพลังของเยาวชนในการขับเคลื่อนงานเพื่อชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนงานกับเยาวชนที่ผ่านมา ทางสถาบันวิจัยหรือศูนย์ พบว่ายังมีอุปสรรคหลายประการ เช่น ขาดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม เยาวชนไม่มีการสืบสานจากรุ่นสู่รุ่น การสนับสนุนจากหน่วยงานองค์กรที่ไม่ต่อเนื่อง สภาพสังคมในปัจจุบันที่ดึงเยาวชนออกจากชุมชน (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 2562 : 5)

สถานการณ์ปัญหาเยาวชน

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก สังคมไทยเองก็กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์แวดล้อม ที่มีผลกระทบต่อเยาวชนที่สำคัญหลายด้าน ส่งผลคุกคามด้านความมั่นคง ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ซับซ้อนมีความเชื่อมโยงกับหลายปัจจัยเช่น ปัญหา การก่อการร้ายในประเทศและต่างประเทศ ปัญหา ยาเสพติด ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศแวดล้อม การดำเนินการขององค์กรศาสนา องค์กรด้านการสื่อสารมวลชน องค์กรธุรกิจ รูปแบบการบันเทิงที่ ส่งผลผลกระทบต่อความมั่นคงด้านสังคมจิตวิทยาของชาติด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตพฤติกรรมที่มีปัญหาต่อ ความขัดแย้งทางความคิดของสังคมในเรื่องต่าง ๆ อาทิการเมืองการปกครอง ความเชื่อทางศาสนา และความไม่เท่าเทียมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความคิดเห็นที่แตกต่างทำให้เกิดความ แตกแยกทางสังคม ลูกหลานเป็นวงกว้างจนถึงระดับชุมชน นำไปสู่ความขัดแย้งเผชิญหน้าซึ่งผลของ การกระทำนั้นเป็นการบ่อนทำลายต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของสังคม (จันทนา อุดม และคณะ. 2559 : 228)

สถานการณ์ปัญหาของเด็กและเยาวชนและเยาวชนในจังหวัดลำพูนพบว่าส่วนใหญ่ เด็กและเยาวชนอยู่กับครอบครัวยากจน ลำบาก จำนวน 1.194 คน รองลงมาคือเป็นเด็กและเยาวชนที่มีอยู่อาศัยไม่มั่นคง สภาพที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสมต่อการพักอาศัย จำนวน 235 คน และเป็นเด็กและเยาวชนที่ต้องดูแลบุคคลในครอบครัว อาทิ เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการจำนวน 173 คน ตามลำดับเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมสูงสุด คือติดเกมส์ จำนวน 170 คน รองลงมาคือ ติดเหล้า เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จำนวน 110 คนและ ติดยาเสพติด จำนวน 103 คน เป็นปัญหาเด็กและเยาวชนตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรไม่พร้อมในการ เลี้ยงดูบุตร จำนวน 34 คน รองลงมาคือ เป็นเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้กระทำความรุนแรงต่อคนอื่น(เช่น ทำร้ายคนในครอบครัว เพื่อน ผู้อื่น) จำนวน 9 คนและเป็นเด็กและเยาวชนที่ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว ทารุณกรรมทางร่างกาย จิตใจ เพศที่มีการแจ้งเหตุ จำนวน 8 คน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน. 2560 : 37-38)

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น องค์กรอิสระที่ตั้งขึ้นเพื่อสืบสานเจตนารมณ์ตามปรัชญางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น” จึงได้หารือกับสถาบันวิจัยหรือศูนย์ เห็นควรให้จัดทำโครงการ “ปลูกสำนึก สร้างพลัง เสริมศักยภาพเยาวชนเมืองลำพูน” ขึ้นมาเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนากลไกในการพัฒนาเยาวชนเมือง

ลำพูนให้มีภูมิคุ้มกัน เรียนรู้ที่จะเท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นคนที่รู้จักและเข้าใจตัวเอง ผูกพันและเห็นคุณค่าของชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัย มีทักษะความพร้อมในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี ทักษะชีวิตและอาชีพและที่สำคัญ คือ การมีสำนึกความเป็นพลเมือง (Active citizen) ที่มองเห็นตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสังคม สามารถนำศักยภาพที่มีมาใช้ในการแก้ปัญหา หรือสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้น รวมทั้งผลักดันไปสู่การพัฒนาให้เกิดกลไก และกระบวนการการขับเคลื่อนงานพัฒนาเยาวชนในเมืองลำพูนต่อไป

การจัดโครงการ “ปลูกสำนึก สร้างพลัง เสริมศักยภาพ เยาวชนเมืองลำพูน” ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้เยาวชนเมืองลำพูน เกิดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาให้เกิดทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 และเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active citizen) ที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาจังหวัดลำพูน โครงการนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชนที่อายุ 15 – 25 ปี ที่สนใจทำโครงการเพื่อชุมชน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเยาวชนให้ได้จำนวน 15 กลุ่มต่อปี ครอบคลุมทั้ง 8 อำเภอในจังหวัดลำพูน ที่ผ่านมาการจัดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาทั่วโลกในการพัฒนาเยาวชนเมืองลำพูนให้มีภูมิคุ้มกัน เรียนรู้ที่จะเท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นคนที่รู้จักและเข้าใจตัวเอง ผูกพันและเห็นคุณค่าของชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัย มีทักษะความพร้อมในการดำเนินชีวิต ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี ทักษะชีวิตและอาชีพและที่สำคัญ การมีสำนึกความเป็นพลเมือง (Active citizen) ที่มองเห็นตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสังคม สามารถนำศักยภาพที่มีมาใช้ในการแก้ปัญหา หรือสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทั้งในกระบวนการ นอกจากการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนแล้วยังมุ่งเน้นการทำงานร่วมกับชุมชนและการเชื่อมประสานกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะสามารถพัฒนาทั่วโลกการขับเคลื่อนงานเยาวชนในพื้นที่จังหวัดลำพูนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการพัฒนาเยาวชน

กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเยาวชน ตัวอย่างเช่น การปฐมนิเทศ และการบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การสัมมนา การระดมสมอง การศึกษาดูงาน การฝึกงาน การสอนงาน การหมุนเวียนสับเปลี่ยนงาน การประชุมทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต การใช้บทเรียน แบบโปรแกรม การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เกมส์การบริหาร ขณะที่แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาทักษะชีวิต ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การ สร้างจิตสำนึก คุณธรรม วัฒนธรรม ตัวอย่างการพัฒนาเยาวชนด้านภาวะผู้นำ การพัฒนาทักษะชีวิต ที่เป็นที่นิยมและมีการใช้อย่างแพร่หลายในหลาย ประเทศคือ โครงการพัฒนาเยาวชนโปรแกรม 4-H โปรแกรม 4-H พัฒนาขึ้น

โดยมหาวิทยาลัย ไอโอวา(Iowa State University) เพื่อใช้เป็นเครื่อง มือในการพัฒนาทักษะเยาวชน ในการป้องกัน การมีพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่พึงประสงค์เช่น การเสพ ยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควร และ การตั้งครรภ์ของวัยรุ่นอีกด้วย (Baker. 2006) โดย มีหลักสำคัญ 4 ประการที่ เรียกว่า 4-H Clover มี รายละเอียด ดังนี้

1) การพัฒนาด้านความคิดและการจัดการ (head) ซึ่งจะส่งผลให้เยาวชนมีทักษะการเรียนรู้ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การให้บริการ การ วิพากษ์ทางความคิดการกำหนดจุดมุ่งหมายการ วางแผนและการจัดการ การใช้ทรัพยากร การเก็บ บันทึก และทักษะการยืดหยุ่น

2) การพัฒนาด้านความสัมพันธ์และการดูแล (heart) มีเป้าหมายที่ทำให้เยาวชนเกิดทักษะ การสื่อสารการร่วมมือร่วมใจ ทักษะทางสังคม การ แก้ไขความขัดแย้งการยอมรับความแตกต่างการให้ ความใส่ใจผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจการแบ่งปันความรู้สึก และทักษะการสร้างสัมพันธภาพ

3)การพัฒนาด้านการทำงาน และการ เป็นผู้ให้(hand) เพื่อให้เยาวชนมีทักษะการเป็น อาสาสมัครบริการในชุมชน ความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ การแบ่งปันให้กับสมาชิกในกลุ่ม ทักษะ ทาง การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และทักษะการ สร้างแรงจูงใจในตนเอง

4) การพัฒนาด้านการดำเนินชีวิตและการ พัฒนาตนเอง (health) เพื่อการพัฒนาการใช้ ชีวิตและการดูแลตนเอง เป็นทักษะการสร้างทาง เลือกลงในการดำเนินชีวิตเพื่อสุขภาพ การจัดการ ความเครียด ทักษะความปลอดภัยส่วนบุคคล การ เห็นคุณค่าของตนเอง การรับผิดชอบต่อลักษณะต่อ บทบาทตนเองการจัดการกับความรู้สึก และการมี วินัยในตนเอง (จันทนา อุดม และคณะ. 2559 : 234-235)

สรุปแนวคิดการพัฒนาเยาวชนได้ว่า เป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนซึ่งถือว่าเป็น ทรัพยากร บุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม ดังนั้นการพัฒนาเยาวชนควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เนื่องจากเด็กในวัยนี้เป็นระยะ ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่จะมีความสนใจต่อตนเอง และยึด ตนเองเป็น ศูนย์กลาง ดังนั้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้จึงต้องผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้การส่งเสริม ให้มีวิถีคิด ทักษะการปรับตัวด้วยตนเอง มีทัศนคติ

การพัฒนาเยาวชนลำพูนสู่พลเมืองในอุดมคติใหม่

การพัฒนาเยาวชนเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาสู่กระบวนการ เรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและยุคสมัยในปัจจุบัน การสร้าง “Active Citizen” หรือ การเป็นพลเมืองตื่นรู้ เป็นการพัฒนา ความคิด ทัศนคติ และจิตใจ เป็นการเรียนรู้จากการ “ลงมือทำ” ให้เยาวชนลำพูนเกิดกระบวนการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาให้เกิดทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกใน ศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เกิดเป็นพลเมืองในอุดมคติใหม่ซึ่งก็คือบุคคลที่มีคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความ

เป็นเอกลักษณ์ มีทักษะความสามารถที่หลากหลาย มีความคิดสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกันเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคม ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาความสัมพันธ์ ทำให้เยาวชนสามารถพัฒนาการสื่อสารการร่วมมือร่วมใจ ทักษะทางสังคม การแก้ไขความขัดแย้งการยอมรับความแตกต่างการให้ ความใส่ใจผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจ การแบ่งปันความรู้สึก และทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพ การเรียนรู้วิธีการพัฒนาสัมพันธ์ภาพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ก่อนอื่นต้องรู้ว่าคนเยาวชนแต่ละคนต้องการสิ่งใดบ้าง ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะเป็นสิ่งที่พัฒนาให้เกิดความไว้วางใจของเยาวชน ทั้งไว้วางใจตัวเอง ไว้วางใจผู้อื่น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการปลดปล่อยทางจิตใจ เป็นการเปิดใจเพื่อที่พร้อมจะเรียนรู้ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข จำเป็นต้องทำให้เกิดความไว้วางใจด้วย เช่น เรื่องการตรงต่อเวลา การรักษาสัญญาพร้อมที่จะรับฟัง และพร้อมที่จะเรียนรู้ไปพร้อมกับเยาวชน

2. การพัฒนาความคิด เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจ ทั้งในเรื่องของความเป็นเด็กและเยาวชนและเยาวชนแต่ละคน ที่จะมีความแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ซึ่งอาจคล้ายกันแต่ก็ยังมีความเป็นปัจเจก มีความต่างเฉพาะ เข้าใจคำว่าช่องว่างระหว่างวัย การจะพัฒนาเยาวชนด้านความคิด ต้องเข้าใจก่อน ว่าคนจากแต่ละยุคมีวิถีคิดไม่เหมือนกัน การตัดสินใจ และการใช้เหตุผลก็ต่างกัน ช่องว่างตรงนั้นสามารถเติมเต็มได้ด้วยความเข้าใจ การคิดอย่างสร้างสรรค์จากการทำงานด้านเยาวชนที่ผ่านมาเยาวชนแต่ละคนค่อนข้างจะมีความคิดสร้างสรรค์แต่ไม่ได้นำมาใช้อย่างถูกต้องหรือขาดโอกาสที่นำมาใช้ การสร้างนักคิด โดยมุ่งพัฒนาให้เยาวชนคิดนอกกรอบ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้อย่างมีระบบ การพัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกที่ดีต่อสังคม ให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพมีความสำคัญเป็นอย่างมาก การส่งเสริมให้เยาวชนเหล่านี้ได้มีบทบาทในการคิดนอกกรอบในการดูแลสังคม การได้ค้นหา ลองคิด ลองพิจารณาสิ่งต่างด้วยตัวเองโดยคำตอบเหล่านั้นไม่มีผิดมีถูก แต่เป็นการให้เยาวชนได้พิจารณาจากสิ่งที่เป็บบนความเป็นจริงผ่านการใช้เครื่องมือในการวิจัย เช่น แผนที่ชุมชนใช้ในการทบทวนชวนมองในชุมชน ไทม์ไลน์ใช้ในการทบทวนตัวเอง ปฏิทินรอบปี(อาหาร. ประเพณี) เป็นต้น แล้วก็มีกรเข้าไปช่วยเสริมด้วยการตั้งคำถามชวนคิดเพื่อให้เกิดการพิจารณาอย่างรอบคอบ ทำให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าในตัวเองจากการทำเพื่อส่วนร่วม จะเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนสังคมในอนาคต นอกจากนั้นการให้เยาวชนได้คิดและทำงานร่วมกับชุมชนจะเป็นผลดีในการให้เยาวชนได้เห็นถึงความสำคัญและตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาในชุมชน รวมไปถึงคุณค่าขององค์ความรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น จึงจะเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาความคิดเยาวชนให้รู้จักตัวเอง รู้จักชุมชนนั่นเอง

3. เสริมพลังความกล้า จากการทำงานด้านเยาวชนที่ผ่านมาเยาวชนส่วนใหญ่จะมีความกลัวในการที่จะคิดจะทำอะไรก็ตาม ไม่กล้าที่จะคิด ไม่กล้าที่จะแสดงออก กลัวที่คิดและแสดงออกไปแล้วจะไม่ถูกต้อง การให้กำลังใจประคับประคองให้เขากล้าที่จะเริ่มต้นใหม่ และสิ่งที่ไม่ควรให้อย่างยิ่งก็คือ คำ

วิจารณ์ ตำหนิ หรือเปรียบเทียบ เพราะการตอกย้ำบ่อยๆ จะทำให้เขาวงกตยิ่งรู้สึกตัวเองแย่งลงไปทุกที เพิ่มพูนความรู้สึกมีปมด้อยของเขาวงกตให้ชัดเจนยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งไม่เป็นผลดีแม้แต่น้อย การใช้กิจกรรมสนทนาก็เป็นตัวช่วยที่ดีในเรื่องการเสริมสร้างความกล้า กล้าที่จะออกจากมุมที่ตัวเองเคยอยู่ กล้าที่จะร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น อีกวิธีการหนึ่งก็คือการตั้งคำถามก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดพลังโดยเป็นคำถามบวกที่ทำให้รู้สึกดี เป็นคำถามเพื่อชวนเขาวงกตทบทวนบทบาทหน้าที่ของตัวเอง และการพยายามพูดเสริมพลังให้ตัวเขาวงกตเองมองเห็นศักยภาพของตัวเองให้มากที่สุด เขาวงกตต้องการคนที่มาช่วยเสริมแรงใจให้กับเขา การสร้างวิธีการเพื่อให้เขาวงกตรู้สึกอยากลอง กล้าที่จะคิด กล้าที่จะถาม กล้าที่จะทำ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้ที่จะทำให้ตัวเขาวงกตเองเกิดการพัฒนาไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป เขาวงกตที่จะนำการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องเป็นคนดี มีความสามารถ เก่ง และมีความกล้า กล้าที่จะคิด กล้าที่จะลงมือทำ โดยเริ่มต้นจากการสร้างการเปลี่ยนแปลงจากตนเอง

4. พัฒนาทักษะ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน อาจไม่สามารถใช้วัดศักยภาพของเด็กและเขาวงกตได้ เนื่องจากพบว่าเด็กและเขาวงกตๆ ส่วนใหญ่ ยังขาดทักษะการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ จากปัญหาที่เด็กและเขาวงกตไทยยังรู้ไม่เท่าทันสื่อ คือมุ่งเน้นการใช้งานเพื่อความบันเทิงมากกว่าการแสวงหาสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่เนื้อหาสาระที่มีอยู่มากมายไม่ได้ถูกนำมาใช้ เป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งพบในการทำงานเขาวงกตในจังหวัดลำพูนที่เห็นเด็กและเขาวงกตใช้เทคโนโลยีเพื่อความสนุกเท่านั้น มีวิธีการมากมายที่สามารถปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ ซึ่งวิธีการที่นำมาใช้คือการใช้เทคโนโลยีในการค้นหาเรื่องราวของสิ่งที่ตนเองทำ และการใช้สมาร์ตโฟนในการทำสื่อทั้งภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหวเพื่อการเก็บข้อมูลและนำเสนอผ่านการเล่าเรื่องในสิ่งที่เขาวงกตได้ลงมือทำ การพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง รู้จักใช้สิ่งที่เรียนรู้เหล่านี้อย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสามารถนำไปประกอบอาชีพเพื่อการดำเนินชีวิตต่อไป นอกจากนี้ในเรื่องของเทคโนโลยีส่วนสำคัญในการต่อยอดองค์ความรู้ที่มีไปสู่การใช้งานได้จริง โดยเริ่มฝึกจากการช่างคิด ช่างสังเกต กล้าที่จะถาม มุ่งมั่นเพื่อหาคำตอบ จะช่วยให้บรรยากาศในการเรียนรู้ของเด็กๆสนุกมากขึ้น โดยการทำกิจกรรมผ่านวิธีการต่างๆ ทั้งการสำรวจชุมชน การใช้เครื่องมือต้นไม้ปัญหาในการวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุต่างๆในเรื่องที่ตนเองสนใจ ซึ่งเครื่องมือที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาทักษะของเขาวงกตนี้จะทำให้เขาวงกตรู้จักการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถแยกแยะทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านั้นได้ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้กับเขาวงกตบนพื้นฐานเหตุและผลต่อไป

5. ทบทวนประสบการณ์ เป็นการชวนเขาวงกตคิดย้อนถึงสิ่งที่ได้ปฏิบัติหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม ซึ่งการที่เราได้มีโอกาสทบทวนตนเอง ก็เหมือนกับการอ่านหนังสือ ยิ่งทบทวนมากเราก็ยิ่งจดจำ มีประสบการณ์และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีสติ รู้จักข้อดี ข้อเสียของตนเอง รวมถึงข้อผิดพลาดต่างๆ ในการเรียนรู้และการนำไปประยุกต์ใช้ว่าเหตุใดที่ทำให้ไม่บรรลุผลสำเร็จ เมื่อ

เวลาผ่านไป ช่วงอายุและประสบการณ์ที่มากขึ้น ย่อมส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของความคิดและความชอบ ทำให้ไม่ยึดติดกับความคิดเดิมบางอย่างที่เคยคิดไว้ สามารถเรียนรู้ได้อย่างอิสระ แล้วนำประสบการณ์ที่นำมาทบทวนทั้งในด้านที่ประสบความสำเร็จ และที่ไม่บรรลุผลสำเร็จ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่ผู้อื่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สรุปได้ว่าการพัฒนาเยาวชนเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนและเยาวชนได้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและยุคสมัยในปัจจุบัน การสร้างพลเมืองตื่นรู้ เป็นการพัฒนาความคิด ทักษะ และจิตใจของเยาวชน โดยการเรียนรู้จากการลงมือทำให้เยาวชนลำพูนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจากการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมกับเยาวชนที่ผ่านมาทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนลำพูนนั้นจะต้องประกอบไปด้วย การพัฒนาความสัมพันธ์ทำให้เยาวชนสามารถพัฒนาการสื่อสารทักษะทางสังคม การพัฒนาความคิดใช้ความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้ที่มีระบบการพัฒนาให้มีสำนึกที่ดีต่อสังคม เสริมพลังความกล้าการพยายามพูดเสริมพลังให้ตัวเยาวชนเองมองเห็นศักยภาพของตัวเองให้มากที่สุด พัฒนาทักษะเป็นส่วนหนึ่งในการฝึกฝนเพิ่มประสบการณ์ ทบทวนประสบการณ์เป็นการทบทวนถึงสิ่งที่เราได้ปฏิบัติหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดเป็นเยาวชนที่มีคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ฝึกให้มีทักษะจำเป็นในการใช้ชีวิต มีภูมิคุ้มกันเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาจังหวัดลำพูนตลอดจนประเทศชาติต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเยาวชนในยุคปัจจุบันที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและยุคสมัยในปัจจุบัน การสร้าง “Active Citizen” หรือการเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่ผ่านการพัฒนา ความคิด ทักษะ และจิตใจ การฝึกฝนทักษะก่อให้เกิดประสบการณ์ผ่านการลงมือทำ นำไปสู่การพัฒนาให้เกิดทักษะในการดำรงชีวิตสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจากการเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมกับเยาวชนที่ผ่านมาทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนลำพูนนั้นจะต้องประกอบไปด้วย การพัฒนาความสัมพันธ์ การพัฒนาความคิด เสริมพลังความกล้า พัฒนาทักษะ ทบทวนประสบการณ์ เพื่อให้เกิดเป็นพลเมืองในอุดมคติใหม่ซึ่งก็คือบุคคลที่มีคุณลักษณะของพลเมืองที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีทักษะความสามารถที่หลากหลาย มีความคิดสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกันเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคม

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีการเช็คความรู้สึกของเยาวชนเป็นระยะ เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกในขณะนั้นและเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีให้คงอยู่
- การสร้างเครือข่ายเยาวชนที่มีมากกว่าในจังหวัดลำพูน ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พื้นที่อื่น

- การสนับสนุนจากชุมชน องค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนด้านความรู้ อุปกรณ์ สถานที่ เพื่อให้เกิดพื้นที่การดำเนินกิจกรรมของเยาวชน

References

- จันทนา อุดม และคณะ. (2559). สถาบันหลักของสังคมกับการพัฒนาเยาวชน. **วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ 11. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคมธันวาคม-)
พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย(แก้ววงศ์น้อย). (.2544 “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต . (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2560) . **ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ปี 202560 .ศ.พ - 2579**.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 2562.รายงานการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์โครงการปลูกสำนึก สร้างพลัง เสริมศักยภาพ เยาวชนเมืองลำพูน.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน. (2560).รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดลำพูน ประจำปีงบประมาณ .2560

การศึกษาทรัพยากรเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวจีน

The Study of Cultural Resource Assets in the Laotian Village Tawaraj sub-district
Chaiyo district Angtong Province to Promote to Chinese Tourist

ธัญญารัตน์ มะลาศรี

สุชนา หลงเจริญ

Wei Jingru

Li Tianzhi

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

memory_tu@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ครั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรเชิงนิเวศวัฒนธรรมและเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวชาวจีน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม โดยสอบถามนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในวัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 392 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าด้านกิจกรรม กิจกรรมล่องเรือแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อชมทัศนียภาพสองฝั่งแม่น้ำมีความน่าสนใจในระดับมากที่สุด ด้านประเพณี พบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าพิธีพาดหมากมีความน่าสนใจในระดับปานกลาง ด้านเครื่องแต่งกาย นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าสวมเสื้อแขนกระบอก ท่มสไปเฉียง ด้านเครื่องดนตรีและทำรำ นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าเครื่องดนตรีของชาวลาวเวียงมีความน่าสนใจในระดับมาก ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวจีนเห็นว่าข้าวต้มลาวมีความน่าสนใจในระดับปานกลาง ด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าวัดเยื้องคงคารามและวัดสุขเกษมธรรมมีการมามีความน่าสนใจในระดับมาก

คำสำคัญ: ทรัพยากรเชิงนิเวศวัฒนธรรม; หมู่บ้านลาว; การท่องเที่ยว; อ่างทอง; นักท่องเที่ยวชาวจีน

ABSTRACT

This reearch aims to study and compare the motivation factors of Chinese tourists who travel to visit histotical park of Phra Nakhon Si Ayutthaya

in Ayutthaya. The research tools consist of questionnaires. The sample size is 392 people. The researcher analyze data by means of finding the average percentage and the standard deviation. The survey result in each factor that motivate Chinese tourists come to visit in the Laotian Village Tawaraj sub-district Chaiyo district Angtong Province are as following.

- 1 .The motivation from an environment is $\bar{x}= 4.28$.
- 2 .The motivation to meet local people is $\bar{x}= 4.14$.
- 3 .The motivation to learn about Thai culture is $\bar{x}= 4.11$.
- 4 .The motivation to tighten family relationship is $\bar{x}= 4.14$.
- 5 .The vacational motivation is $\bar{x}= 4.26$.
- 6 .The motivation from special interests is $\bar{x}= 4.29$.
- 7 .The motivation to be healthy is $\bar{x}= 4.33$.
- 8 .The motivation to gain social status is $\bar{x}= 4.19$.
- 9 .The motivation to give self-reward is $\bar{x}= 4.25$.

Keywords: Cultural Resource; Laotian Village; Travel; Angtong Province; Chinese Tourist

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก จากสถิติกรมการท่องเที่ยวพบว่า การนักท่องเที่ยวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนตุลาคม ปี 2560 มีจำนวนทั้งหมด 8.199.510 คน จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 28.824.753 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวจีนมากถึง 44.58 พันล้านบาท จากรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 1.472.698.81 ล้านบาท และจากระบบฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยวพบว่า ในปี 2560 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้าท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเฉลี่ย จำนวน 160.586 คน และมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้าท่องเที่ยวในจังหวัดอ่างทองเฉลี่ย จำนวน 2.907 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่าจังหวัดอ่างทองยังเป็นจังหวัดที่นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังไม่มากเท่าที่ควร ทั้งๆที่จังหวัดอ่างทองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนน่าสนใจมากมาย อีกทั้งยังอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดอ่างทอง โดยเฉพาะหมู่บ้านลาว

ตำบลทวารวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองเพื่อให้อีกหนึ่งทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวชาวจีน และสนับสนุนให้ชุมชนบ้านลาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมแห่งใหม่

The Ecotourism Society (1991) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวไปตามแหล่งวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆเพื่อศึกษาเรียนรู้ ชื่นชมในวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ โดยท่องเที่ยวอย่างเคารพวัฒนธรรมในท้องถิ่น ไม่ล่วงละเมิด ตามที่พยอม ธรรมบุตร (2549: 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้า หัตถกรรม พิพิธภัณฑสถานทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมก็คือการเดินทางไปเยือนตามสถานที่ต่างๆ เพื่อชื่นชมและศึกษาเรียนรู้ วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อีกทั้งยังต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายระบบนิเวศและวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งยังเป็นการช่วยสร้างรายได้และโอกาสให้คนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นรักและหวงแหน อนุรักษ์พื้นที่ของตนในทางอ้อมอีกด้วย

ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมหน่วยงานหรือรัฐบาลส่วนที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามีการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านการพัฒนาทางกายภาพควรมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ เส้นทางการเดินทาง และสาธารณูปโภค ต่าง ๆ ในสถานที่ท่องเที่ยวให้พร้อมสำหรับการบริการนักท่องเที่ยว ดังการศึกษาของรอดแจ่ม (2555) ที่ได้ศึกษาเรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยวและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมาท่องเที่ยว ได้แก่ ค่าบอกเล่า การแสวงหาสถานที่ทำบุญ การมาไหว้พระ การชมโบราณสถานและศึกษาศิลปวัฒนธรรม มีคนรู้จักชักชวน มาให้อาหารปลา ทราบจากสื่อออนไลน์ ป้ายประชาสัมพันธ์ตามไหล่ทาง มาซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว เส้นทางผ่านการแนะนำจากรายการโทรทัศน์ และตั้งใจมารับประทานอาหาร ข้อเสนอแนะของรอดแจ่มจากการศึกษา คือหน่วยงานราชการในระดับท้องถิ่น ควรมีการสำรวจความต้องการของชุมชนถึงความพร้อมในการปรับปรุง พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในระยะยาว เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หน่วยงานราชการระดับท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

วัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆเป็นอีกมรดกหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมเยือนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จึงควรสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นหันมาดูแลฟื้นฟูวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนให้คงยืนอยู่ต่อไป โดยต้องมีแผนยุทธศาสตร์ที่รัดกุมและรอบคอบ ตามผลการศึกษาแนวคิดของกาญจนา แสงลือสุวรรณ และ ศรีนยา แสงลือสุวรรณ (2555) ที่ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน พบว่า การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ต้องพัฒนาประเทศไทยเพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทย

มัชฌิมา อุดมศิลป์ (2556) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคนจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวในชุมชน คลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาการปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทร สงคราม และศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงครามในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก (ด้านความประทับใจ ด้านกิจกรรม การท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว) 2) การปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้นแบบในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ความมีจิตสาธารณะของชุมชนในความร่วมมือและการจัดการ รวมไปถึงการร่วมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชนในการทำกะปิคลองโคนจาก ภูมิปัญญาชาวบ้านจนมีชื่อเสียงโด่งดัง และการใช้ชีวิตแบบพอเพียง 3) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้มากกว่านี้เพื่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องระดับจังหวัดควรเร่งรัดและสนับสนุน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง และ ควรประชาสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ ควรมีการฝึกอบรม หรือมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากว่าการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติที่ผนวกเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนชี้แนะแนวทางให้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดและเชื่อมโยงกับแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านการคมนาคม ตลอดจนพัฒนาบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆให้กับนักท่องเที่ยว

การประชุมสัมพัทธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นล้วนกล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้ 1) คนรู้จักชักชวน 2) ทราบจากสื่อออนไลน์ 3) ป้ายประชาสัมพันธ์ตามไหล่ทาง 4) หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว 5) เป็นเส้นทางผ่านการแนะนำจากรายการโทรทัศน์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่างานวิจัยเรื่องการศึกษาศรีวิทยาราชวิทยาลัยนิเวศวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจีนในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยวทางนิเวศวัฒนธรรมแหล่งใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวชาวจีน ผ่านสื่อออนไลน์และหนังสือแนะนำที่ชาวจีนสามารถเข้าถึงได้

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศผู้วิจัยสามารถนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมลาวเวียงของหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ดังนี้ 1) พัฒนารูปแบบและผลิตภัณฑ์โอท็อปให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวจีน 2) การวางแผนจัดการกับสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยวหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองของชาวจีน รวมทั้งการวางแผนการพัฒนาก่อสร้างอย่างเป็นระบบและประชาสัมพันธ์แหล่งทรัพยากรเชิงนิเวศวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน 3) หาจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวจีนและพัฒนาทรัพยากรนิเวศวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว อาทิ การให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตสองฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยา การวางแผนในการสร้างโฮมสเตย์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวชาวจีนได้มาสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวลาวเวียง

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศรีวิทยาราชวิทยาลัยนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวจีนในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดพื้นที่เพื่อทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลภายในหมู่บ้านลาว ตำบลไชโย อำเภอเทวราช จังหวัดอ่างทอง ในด้านข้อมูลการท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว เพื่อที่จะหาแนวทางการวิจัยที่เหมาะสมในพื้นที่ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางด้านกายภาพ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าว ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในวัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จำนวน 392 คน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้วางแผนเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต และลงพื้นที่ ควบคู่กับการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยจัดทำเค้าโครงวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองซึ่งได้แบบสอบถามคืนจำนวน 392 ชุดคิดเป็นร้อยละ 100

เมื่อได้รับแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมดนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ และค่าสถิติร้อยละ (Percentage)
2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) ซึ่งมีเกณฑ์การแปลผลดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง ระดับความน่าสนใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง ระดับความน่าสนใจมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง ระดับความน่าสนใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง ระดับความน่าสนใจน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความน่าสนใจน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การศึกษาทรัพยากรเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาวตำบลเทวราชอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวจีนสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนต่อทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาวตำบลเทวราชอำเภอไชโยจังหวัดอ่างทองด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว ชาวจีนพบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่ากิจกรรมล่องเรือแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อชมทัศนียภาพสองฝั่งแม่น้ำมีความน่าสนใจในระดับมากที่สุดเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะใกล้ชิดกับธรรมชาติสัมผัสกับความสวยงามของธรรมชาติส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่ากิจกรรมล่องเรือแม่น้ำเจ้าพระยาชมทัศนียภาพสองฝั่งแม่น้ำมีความน่าสนใจในระดับมากที่สุด

ส่วนกิจกรรมล่องเรือแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อตกปลามีความน่าสนใจในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Zhang Tianying . He Zhen (2015) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย กล่าวว่าวัฒนธรรมตกปลาในประเทศไทย

นั้นมีมาอย่างยาวนาน กว่าห้าพันปี การตกปลาสำหรับชาวจีนจึงถือเป็นทั้งกิจกรรมการเสพสุขอย่างหนึ่ง ทำให้นักท่องเที่ยวชาวจีนจำนวนมากสนใจกิจกรรมการตกปลาริมแม่น้ำเจ้าพระยา

อีกทั้งนักท่องเที่ยวเห็นว่าสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกมีความน่าสนใจในระดับมาก สอดคล้องกับผลวิจัยของ Zhang Zhengsi (2013) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องนโยบายทางการตลาดของตลาดนัดจตุจักรที่มีต่อนักท่องเที่ยวชาวจีนพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสนใจกับสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึกของสถานที่นั้นๆ

กิจกรรมชมสวนผักและผลไม้ปลอดสารพิษมีความน่าสนใจในระดับปานกลาง จะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ให้ความสนใจกิจกรรมชมสวนผักปลอดและผลไม้ปลอดสารพิษมีความน่าสนใจในระดับปานกลาง เนื่องจากผักและผลไม้เหล่านั้นมีให้เห็นได้โดยทั่วไปในประเทศไทย จึงไม่มีแรงดึงดูดต่อนักท่องเที่ยวมากพอ

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองด้านประเพณีของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวจีน พบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าพิธีพืชมงคลมีความน่าสนใจในระดับปานกลาง และนักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าพิธีไหว้ศาลปู่ตาพ่อสรสุริยาวงศ์ มีความน่าสนใจในระดับปานกลาง จากผลงานวิจัยของสอดคล้องกับผลวิจัยของ Ma Xiaoyan (2008) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อของชาวจีนในปัจจุบัน พบว่า ชาวจีนไม่นับถือศาสนาแต่จะเน้นที่ความกตัญญูและนับถือบรรพบุรุษมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนที่ได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่แล้วจะมองว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ทุกคนเกิดมาสามารถที่จะควบคุมชะตาชีวิตของตนเองได้ อีกทั้งประเพณีที่จัดขึ้นไม่ตรงกับช่วงวันหยุดยาวของชาวจีน นักท่องเที่ยวชาวจีนจึงไม่ค่อยให้ความสนใจต่อกิจกรรมด้านประเพณี

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองด้านเครื่องแต่งกายของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวจีนพบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าสวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบเฉียง มีความน่าสนใจในระดับปานกลาง และนักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าผ้าชิ้นครึ่งเข้ามีความน่าสนใจในระดับปานกลางเนื่องจากเครื่องแต่งกายดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับเครื่องแต่งกายของชาวไทย ส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่ค่อยให้ความสำคัญหรือสนใจเท่าที่ควร

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองด้านเครื่องดนตรีและทำรำของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวจีน พบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าเครื่องดนตรีของชาวลาวเวียงมีความน่าสนใจในระดับมาก ส่วนการรำรำของชาวลาวเวียงมีความน่าสนใจในระดับปานกลาง ในส่วนของเครื่องดนตรีและทำรำ ประเทศจีนนับตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบันเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับ

ดนตรี และการรำร่า ดังนั้นนักท่องเที่ยวชาวจีนจึงให้ความสำคัญกับดนตรีและการรำร่าเป็นอย่างมาก

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวจีน พบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นต่อขนมต้มลาว ขนมปาด ข้าวต้มมัดใต้ และปลาร้ามีความน่าสนใจในระดับปานกลาง เนื่องจากนักท่องเที่ยวชาวจีนไม่ชื่นชอบอาหารที่มีความเหนียว ส่วนอาหารคาวที่ปรุงด้วยปลาร้าเป็นหลักแบบลาวเวียง ชาวจีนไม่ค่อยคุ้นชินกับกลิ่นและรสชาติเพราะเป็นเครื่องปรุงที่ไม่มีในประเทศจีน ส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศจีนไม่ชอบอาหารของชุมชนบ้านลาวเท่าที่ควร

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวจีนเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในหมู่บ้านลาว ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทองด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวจีนพบว่านักท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าวัดเอื้องคงคารามมีความน่าสนใจในระดับมาก ส่วนวัดสุขเกษมธรรมมีการมิกท่องเที่ยวชาวจีนมีความเห็นว่าความน่าสนใจในระดับมากเช่นกัน

สรุปผลการศึกษา

จากผลการสำรวจจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวชาวจีนสนใจและชื่นชอบกิจกรรมที่ต้องสัมผัสกับธรรมชาติของหมู่บ้านลาว วัดวาอาราม และด้านดนตรีมากกว่ากิจกรรมด้านประเพณี ด้านเครื่องแต่งกาย การรำร่า และด้านอาหาร เนื่องจากความเคร่งเครียดจากการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบัน ทำให้นักท่องเที่ยวชาวจีนต่างแสวงหาความสุขจากการท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติ หรือกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นธรรมชาติ ส่วนกิจกรรมด้านอื่นๆ เช่น ด้านประเพณี ด้านการแต่งกาย การรำร่าและด้านอาหารมีข้อจำกัดต่างๆอันเนื่องมาจากความแตกต่างของวัฒนธรรม และความคิด ทำให้ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากที่ควร ดังนั้น หากต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวจีนให้มาเยือนยังหมู่บ้านลาว ควรจะประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมที่อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากกว่าวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น ปรับปรุงภูมิทัศน์ริมน้ำ เปิดร้านอาหารหรือร้านกาแฟริมน้ำ จัดกิจกรรมล่องเรือชมทิวทัศน์และวิถีชีวิตริมฝั่งคลองของคนในชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1.หน่วยงานในระดับท้องถิ่นควรมีการสำรวจความพร้อมและปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เข้ามาเที่ยวชม

2.ชาวบ้านในหมู่บ้านควรมีการส่งเสริมให้ลูกหลานรักในความเป็นลาวเวียง ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ดนตรี การแต่งกาย และอาหาร เป็นให้วัฒนธรรมความเป็นลาวเวียงดำรงอยู่สืบไป

3. บริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ควรมีการปรับปรุงสถานที่ให้มีจุดบริการให้อาหารปลา ที่นั่งสำหรับชมทิวทัศน์ริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

4. ควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในหลายๆรูปแบบเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. ควรมีร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายเส้นทางทางการท่องเที่ยว โดยให้บ้านลาว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวจุดหนึ่งในเส้นทางทางการท่องเที่ยวของจังหวัดอ่างทอง

References

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และ ศรีนยา แสงลี้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม อย่างยั่งยืนวารสารนักบริหาร.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ชุมพล รอดแจ่ม. (2555). เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี.กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชพฤกษ์.

นงลักษณ์ จันทภากุล นรินทร์ สังข์รักษา. การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีนจังหวัดราชบุรี วารสารวิทยบริการ. ปีที่ : 24 ฉบับที่ : 2 : 143-156 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2556.

พยอม ธรรมบุตร.(2549). เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มัชฌิมา อุดมศิลป์. (2555). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนคลองโคกนาคจังหวัดสมุทรสงคราม. การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Ma Xiaoyan. On The Belife of Contemporary Chinese People. Shandong University. 2008.

The Ecotourism Society. 1991. “The Ecotourism Society’s Definition.” The Ecotourism Society Newsletter.

Zhang Zhengshi. A Study of CHATUCHAK MARKET Weekend Marketing Research -- A Case Study of Chinese Tourists. Kunming University of Technology.2013

Zhang Tianying He Zhen. (2015). Chinese Tourists to Thailand Travel Satisfaction Research. Kejifeng.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Poster Presentation

วิเคราะห์อภุศลกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรตในพระพุทธศาสนาเถรวาท
AN ANALYTICAL STUDY OF UNWHOLESOME ACTION CAUSING BEING TO HUNGRY
GHOST EXISTENCE IN THERAVADA BUDDHISM

พระสมคิด สิริบุญโญ

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาอภุศลกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อวิเคราะห์อภุศลกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรต งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร และทำการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า อภุศลกรรม คือการกระทำชั่วประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะเป็นพื้นฐานกิเลสทั้ง 3 นี้เป็นที่เกิดของความชั่ว ซึ่งอภุศลกรรมแสดงออกมาทางทวารทั้ง 3 ได้แก่ กายทวาร วจีทวาร และมโนทวาร เรียกว่า อภุศลกรรมบถ 10 จำแนกเป็น กายกรรม 3 (ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม) วจีกรรม 4 (พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ พูดคำหยาบ)มโนกรรม 3 (ความโลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้าย เห็นผิดจากครองธรรม)เป็นเหตุชักนำไปสู่ทุกข์ และโดยเฉพาะไปเกิดเป็นเปรตได้ คำว่า เปรต มีความหมายที่ใช้อยู่ในพระพุทธศาสนา 2 ประการ ได้แก่ 1. หมายถึง บุคคลที่ล่วงลับจากโลกนี้ไปสู่สุปรโลกอาจจะไปเกิดในสุคติ หรือ ทุกคติ ก็ได้ 2. หมายถึง บุคคลที่ตายแล้วไปเกิดเป็นเปรตในพระพุทธศาสนาจำแนกเปรตออกเป็นหลายชนิด ในอภุศลกรรมบถ 10 ประการ ที่นำสัตว์ให้ไปเกิดเป็นเปรต 4 ประเภท โดยเฉพาะมีดังนี้ 1) การขโมยของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ทำให้ไปเกิดเป็น พรทัตตบุชีพิกเปรต 2) การไม่ให้ทาน ไม่รักษาศีล ทำให้ไปเกิดเป็น ขุปปีปาสิกเปรต 3) ฆ่าสัตว์ และการลักขโมย ทำให้ไปเกิดเป็น นิชฌามตณทิกเปรต และ 4) ทำทั้งกรรมดีและชั่วมาพอกัน ทำให้ไปเกิดเป็น กาลกัญจิกเปรต ดังนั้น เปรตเกิดจากผลกรรมชั่วของบุคคลและต้องทุกข์ทรมานด้วยกรรมของตนเองที่ได้ทำไว้ในโลกมนุษย์

คำสำคัญ: อภุศลกรรม. เปรต.

Abstract

This Research is of three aims : 1) to study the Unwholesome Actions in Theravada Buddhism; 2) to study the concept of Pretas or the Hungry Ghosts in Theravada Buddhism; 3) to analyze the mainly Unwholesome Actions those cause to

become the Pretas or the Hungry Ghosts. This is the documentary research and it is analyzed by the content analysis.

The results of this research are as the followings: The Akusalakamma or unwholesome action is the bad deed motivated by greed. anger. delusion. Those three defilements are the roots of unwholesome. The bad deeds are shown in three ways: the physical. the verbal and the mental. It is named 10 unwholesome courses of action ; 3 bodily actions; a destruction of life or a killing. a taking what is not given; stealing sexual misconduct; 4 verbal actions; a false speech. tale-bearing; malicious speech. harsh speech. frivolous talk; vain talk; gossip and the 3 mental actions; a covetousness; avarice illwill. false view or wrong view. This unwholesome causes the performers to have a rebirth in the lower realm of existence or in the world of the hungry ghost.

The term “Pretas or the Hungry Ghost” as found in Buddhism is applied in to two ways: 1) It means a person who passed away from this world to the hereafter may be born in a state of the happiness or unhappiness. 2) It means the one who passed away. thereafter. becomes the Pretas or the hungry ghosts. As appeared in Buddhist Texts. there are a lots of Pretas or hungry ghosts.

From the 10 unwholesome actions. the main causes of becoming the 4 kinds hungry ghost are as the followings; 1) the stealing is the cause of being born as the Paraddattupajivipreta. 2) a non-giving and non reserving 5 precepts are the causes of being born as the Khuppipasikavantapreta. 3) A killing and a taking what is not given are the causes of being born as the Nijjhamatanhikapreta. 4) the equality of a good deed and a bad deed performed is the cause of being born as the Kalakancikapreta. So the Pretas or the hungry ghosts are resultants of the unwholesome actions of one self. They have to suffer in accordance with the bad deeds those performed in their human past lives.

Keywords: Unwholesome Action. Hungry Ghost.

บทนำ

นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก เพราะพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมไทยวิถีชีวิตของคนไทยจึงปฏิบัติ

ตนอยู่ในกรอบคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้หลักการของพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมากเป็นเครื่องกลมเกลียวจิตใจคนในสังคม ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่มีแต่ความสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อกัน การปฏิบัติตนของคนในสังคมอันเป็นผลมาจากคำสอนพระพุทธศาสนาบวกกับความเชื่อเดิมของศาสนาอื่นเช่นศาสนาพราหมณ์ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมด้านต่าง ๆ

กรรมเป็นหลักคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งชาวพุทธทุกคนควรศึกษาเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องก็เนื่องมาจากเราได้มีชาวพุทธไทยจำนวนมากทั้งในอดีตและปัจจุบันเข้าใจความหมายของกรรมคลาดเคลื่อนผิดไปจากความหมายที่ถูกต้องจึงพูดว่ากัมหนำรับกรรมคำว่ากรรมในที่นี้เป็นผลมักพูดถึงกรรมโดยมุ่งเอาแง่ชั่วแ่งไม่ดีเรื่องร้าย ๆ อย่างที่ว่ากัมหนำรับกรรมหรือว่ากรรมของสัตว์ก็หมายถึงแง่ไม่ดีทั้งนั้นคือเป็นเรื่องร้าย ๆ เป็นเรื่องทุกข์เรื่องโศกเรื่องภัยอันตรายความวิบัติเหตุร้ายนานา (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) . 2549 : 3-4) นอกจากนี้ยังเข้าใจว่ากรรมคือผลของความชั่วร้ายที่เราได้กระทำไว้แต่ชาติปางก่อนเชื่อว่ากรรมเป็นกฎสำเร็จรูปตายตัวที่เราไม่มีโอกาสแก้ไขหรือทำอะไรไม่ได้และเชื่อว่าทำอย่างไรก็ต้องได้รับอย่างนั้นไม่มีเปลี่ยนแปลง (เสฐียรพงษ์ วรรณปก. 2544 : 2)อีกทั้งกำลังสับสนและไม่ค่อยมั่นใจการให้ผลของกรรมเพราะเห็นบุคคลบางคนทำชั่วมาโดยตลอดกลับได้ผลดีมากมายเต็มไปดด้วยลาภยศสุขสรรเสริญแต่ในทางตรงกันข้ามบุคคลบางคนทำความดีมาโดยตลอดกลับได้รับแต่ผลร้ายเต็มไปดด้วยความทุกข์ทรมานต่าง ๆ เช่นเสื่อมลาภเสื่อมยศถูกนินทาถูกใส่ความให้ร้ายและเจ็บป่วยอยู่เสมอ ๆ (วศิน อินทสระ. 2540 : 4)

ตามหลักความเชื่อเรื่องกรรมทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงทราบรายละเอียดถึงขั้นตอนและกระบวนการเวียนว่ายตายเกิดใน“สังสารวัฏ” โดยมีความเป็นไปตามกฎแห่งกรรมหรือว่า“กรรมนิยาม” จึงตรัสถึงการเกิดของสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์และสัตว์ไปเกิดตามกรรมที่ตนเองทำไว้ กรรม ในหนังสือ กรรมที่ปณี เล่มที่ 1 แบ่งประเภทของกรรมออกเป็น 4 อย่างด้วยกัน คือ 1. ชนกกรรม 2. อุปถัมภกกรรม 3. อุปปีฬกกรรม 4. อุปฆาตกรรม (พระพรหมโมลี (วิลาศธาดา) ป.ธ.9). 2545 : 24) ในโลกปัจจุบันนี้ยังมีปัญหาอยู่หลายเรื่องที่อยู่ในความสงสัยและความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับชาตินี้ชาติหน้าความดีความชั่วตายเกิดนรกสวรรค์ต่างกันไป เรื่องดวงวิญญาณที่จะต้องเกิดใหม่เป็นมูลเหตุให้เกิดนรกและสวรรค์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของคนทำความดีและทำความชั่วสวรรค์จึงกลายเป็นรูปเป็นถิ่นที่อยู่อันสำราญบริบูรณ์ด้วยทรัพย์และวิมาน ส่วนอบายภูมิกลายเป็นที่เต็มไปดด้วยทุกข์ทรมานมีแต่ความน่าเกลียดน่ากลัว

สำหรับเปตวิสัยเป็นหนึ่งในอบายภูมิ โดยปกติแล้วเปตตามความเชื่อของคนไทยจะมีรูปร่างสูงเท่าต้นตาลผอมโซท้องโตมีมือเท้าใบตาลแต่ทว่ามีปากเท่ารูเข็มและเปตจะมีอาการหิวอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากกินอะไรก็ไม่ได้จึงชอบที่จะมาขอส่วนบุญเมื่อสะสมบุญได้แล้วผลบุญนั้นจะส่งผลให้เกิดใหม่ในชาติหน้าจะได้ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างที่เป็นอยู่สำหรับความหมายที่แท้จริงของเปตแปลว่าผู้ตาย

ไปแล้วในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงสัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในเปรตวิสัยเป็นอบายภูมิ 1 ใน 4 ภูมิ ตามคติโบราณมีความเชื่อว่าถ้าหากใครก็ตามได้ทำร้ายพ่อแม่ชาติหน้าจะไปเกิดเป็นเปรตมีลักษณะอาการอันอดอยากอาหารมีเพียงแต่การอุทิศส่วนบุญไปให้เท่านั้นจึงจะสามารถมีอาหารบริโภคได้ (อนุโทนาบุญ) เมื่อตายจากโลกนี้ไปด้วยผลของกรรมชั่วที่กระทำไว้อย่อมจะส่งผลให้เราไม่มีโอกาสไปเกิดในอบายภูมิ อบายภูมิเป็นสถานที่สถิตของชีวิตหลังความตายของปรโลกฝ่ายทุกคติซึ่งเป็นแดนที่ปราศจากความสุขเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานจากความร้อนของไฟนรกและจากการทรมานของผลกรรมชั่ว ซึ่งเปรตนั้นมีหลายประเภทตามผลของกรรมชั่วที่ทำไว้ในโลก เปรตทั้งหลายเมื่อมีชีวิตอยู่ไม่ประกอบกุศลกรรมทำแต่อกุศลกรรมเป็นประจำครั้งเมื่อใกล้จะละโลกภาพไมติที่ตนได้กระทำไว้มากปรากฏให้เห็นทำให้จิตใจของเขาเศร้าหมองเมื่อละจากอัฐภาพมนุษย์ย่อมไปเกิดในเปรตวิสัย ผลของกรรมย่อมตามสนองตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในพาลบัณฑิตสูตรว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายคนพาลนั้นแลประพฤติทุจริตทางกายทางวาจาทางใจแล้วเมื่อแตกกายทำลายขันธตายไปย่อมเข้าถึงอบายทุกติวินิบาตนรก”(ม.อ. (ไทย) 23/4๗2/150)

จากพุทธภาษิตนี้แสดงให้เห็นถึงการกระทำความชั่วของมนุษย์ทั้งทางกายวาจา และใจนั้นย่อมมีผลต่อการไปสู่อบายภูมิ 4 หรือ อบาย ทุกติ วินิบาต นรก คำศัพท์เหล่านี้มาขยายความให้เข้าใจมากขึ้นดังนี้ อบายหมายถึงสถานที่สัตว์เกิดแล้วไม่มีโอกาสกระทำกุศลกรรมเพราะเป็นแดนที่ปราศจากความเจริญเป็นแดนที่มีแต่ความทุกข์ล้วนๆทำให้ไม่สามารถสร้างกุศลได้ ทุกติหมายถึงสถานที่ที่ต้องเสวยทุกข์อย่างเดียวและเป็นสถานที่เกิดขึ้นมาเพราะกรรมอันชั่วร้ายของตนเองที่ทำไว้ครั้งเป็นมนุษย์ที่มีโทษมาก วินิบาต หมายถึงภูมิของพวกสัตว์ผู้ทำชั่วเมื่อตกไปที่ภูมินี้จะเป็นผู้ไร้อำนาจวาสนาหรือหมายถึงเป็นสถานที่พวกสัตว์ผู้กำลังพินาศมีอวัยวะน้อยใหญ่แตกกระจัดกระจายน่ากลัวมาก นิรยหรือนรกหมายถึงสถานที่ไม่มีความเจริญเป็นดินแดนที่ไร้ความยินดีมีแต่ความน่าหวาดเสียวน่าสะพรึงกลัวอยู่ตลอดเวลาเมื่อตกลงไปในนรกแล้วไม่มีสัตว์นรกตัวไหนอยากอยู่ในนรกนั้น

สรุปได้ว่าอบายภูมิเป็นสถานที่เกิดที่ขีดใช้กรรมของมนุษย์ซึ่งไม่มีใครเลยที่จะหลีกเลี่ยงได้ ไม่ว่าจะเขาคอนนั้นจะมีเชื่อชาติศาสนาใด หรือเผ่าพันธุ์ใดก็ตามด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาลักษณะของการทำกรรมที่ส่งผลทำให้ไปเกิดในเปรต ว่าเปรตนั้นมีจริงหรือไม่ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาเถรวาท และอกุศลกรรมความเชื่อเรื่องเปรต ซึ่งเป็นหัวข้อสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ว่า อกุศลกรรมที่เป็นกรรมชั่วมีผลทำให้สัตว์โลกนั้นไปเกิดเปรตวิสัย นั้นมีมูลเหตุมาจากอะไร จึงต้องทำให้ไปเกิดเป็นเปรตซึ่งเป็นผลกรรมที่ไม่ควรทำเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอกุศลกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อวิเคราะห์ทฤษฎีกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรต

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเล่มนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) มีขอบเขตการวิจัย 2 ด้าน ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องของเปรตที่ต้องเสวยผลกรรมของตนเอง ที่ได้ทำไว้ในโลกมนุษย์ ผู้ศึกษาจึงกำหนดขอบเขตของการวิจัยคือ ศึกษาเรื่องความหมายของ อุกุศลกรรม แนวคิดเรื่องเปรต และศึกษาอุกุศลกรรมที่ทำให้เกิดเป็นเปรต

ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้อาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539 และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดังนั้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากเอกสารที่เป็นข้อมูลจากพระไตรปิฎกก่อนโดยการสำรวจเอกสารและรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นฐานรองลงไป ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และอรรถกถาที่อธิบายเพิ่มความ
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสารทางวิชาการรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง
3. นำข้อมูลที่ได้มา ศึกษาข้อมูล เขียนงานวิจัย พร้อมนำเสนอสิ่งที่ได้ศึกษาที่ปรากฏเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุกุศลกรรมและเปรต
4. สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องอุกุศลกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรตนั้นพอสรุปผลการศึกษาได้เป็นประเด็นว่ากรรมในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งออกเป็นส่วนได้ดังนี้ คือ

อุกุศลกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดเรื่องกรรมในพระสูตร 2 สูตร คือ สามัญญผลสูตร และ อจินตยสูตร

1. สามัญญผลสูตร ว่าโดยเรื่องของเจ้าลัทธิตีหรือครุฑทั้ง 6 ท่าน ซึ่งมีความเชื่อเรื่องกรรมที่สุตไถ้ง ยึดมั่นไม่มีเหตุผล อธิบายตามมติของตนเอง เช่นว่า กรรมไม่มีผล ตายแล้วสูญชาติหน้าไม่มี บาปไม่มี

บุญไม่มีจริงซึ่งเป็นความเห็นที่ผิด ตรงข้ามกับคำสอนพระพุทธที่สอนว่ากรรมมีจริงแต่กรรมนั้น เป็นเรื่องที่เราไม่สามารถกำหนดว่าจะให้ผลกาลใด

2. อจินตยสูตร เป็นเรื่องของความคิดที่เกิดขึ้น หรือความคิดที่คนทั่วไปไม่สามารถอธิบายได้ ในพระสูตรนี้มี 4 เรื่อง คือ 1) วิสัยของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย 2) วิสัยของผู้ที่มีฌาน 3) วิบากกรรมการให้ผลของกรรม 4) การเกิดขึ้นของโลก เพราะทั้งเรื่องทั้ง 4 นี้คนทั่วไปไม่สามารถอธิบายได้ โดยอย่างยิ่งการเกิดขึ้นของโลกนั้น แม้ว่าวิทยาเครื่องมือก็ยังไม่สามารถที่จะหาข้อยุติได้ แต่โลกนั้นมีธาตุ 4 ทั้งที่ตั้งได้แก่ ดิน น้ำ ลม และ ไฟ เป็นต้น

ความหมายของกรรมตามที่อยู่ทั้งหลายได้ให้ความหมายไว้สั้นพอสรุปได้ว่ามีความหมายว่า การกระทำไม่บอกว่ากรรมดีชั่ว แต่คนส่วนมากเข้าใจคำว่ากรรมไปในทางผิดจากความหมายเดิม กรรมในเบื้องต้นนั้นแบ่งเป็น 2 คือ กุศลกรรม คือ กรรมดีส่งผลให้ผู้ที่ทำความสบายใจ อกุศลกรรม คือ กรรมชั่วผู้ที่ทำกรรมชั่วแล้วยอมให้เกิดทุกข์ในภายหลัง แยกให้ชัดเจนเป็นฝ่ายดีกับไม่ดี กรรมที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมนั้นจะสำเร็จคือการแสดงออกได้มี 3 ทางได้แก่ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม

กายกรรม คือ การแสดงออกทางกาย กรรมที่กระทำด้วยกาย มี 3 อย่าง

วจีกรรม คือ การแสดงออกทางวาจา กรรมที่กระทำด้วยวาจา มี 4 อย่าง

มโนกรรม คือ กรรมที่เกิดจากใจนั้น เป็นที่เจ้าตัวเท่านั้นที่รู้ได้ มี 3 อย่าง

กรรมทั้ง 3 นั้นจะรู้ได้ว่าเป็นกรรมที่ดีหรือชั่วนั้นต้องมีกรรมมูล 3 เป็นเครื่องประกอบเข้าที่มี 2 ฝ่าย ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ จัดอยู่ในพวกเป็นฝ่ายอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) ส่วนอโลภะ อโทสะ และ อโมหะ ทั้ง 3 นั้นจัดว่าเป็นฝ่ายกรรมข้างดีเรียกว่า กุศลกรรม (กรรมดี)

อกุศลกรรม หมายความว่า กรรมชั่วไม่ดี กรรมที่ไม่มีผลดีกับผู้ที่ทำกรรมชั่ว คือ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความโกรธ และโมหะ ความหลง แบ่งออกเป็น 10 คือ อกุศลกรรมบถเกิดขึ้นทางกายทวารมี 3 วจิตวารมี 4 มโนทวารมี 3 อย่างนี้จัดเป็นกายทวารมี 3 อย่างจัดเป็นกายกรรม

ปาณาติบาตคือทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง (ฆ่าสัตว์) อทินนาทานคือถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมยกาเมสุมิฉฉาจารคือประพฤติผิดในกาม

วจิตวารมี 4 อย่างนี้จัดเป็นวจีกรรม

มุสาวาท คือ พูดเท็จ สุณาวาจา คือ พูดส่อเสียด มรุษวาจา คือ พูดคำหยาบ สัมผัสปลาลปคือ พูดเพ้อเจ้อ

มโนทวารมี 3 อย่างนี้ จัดเป็นมโนกรรม

อภิชมา คือ โลภอยากได้ของเขา พยาบาท คือ ปองร้ายเขา มิจฉาทิฎฐิ คือ เห็นผิดจากคลองธรรม

แนวคิดเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. เรื่องภพภูมิในพระพุทธศาสนา คือ ภพ 3 ภูมิ 31 เป็นที่อาศัยอยู่ของสัตว์ที่ยังไม่เข้าสู่ นิพพาน ยังต้องวนเวียน เกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ในกฎของไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน พอที่จะเล่าโดยย่อเรื่องของภพภูมิ ดังนี้

ภพมี 3 คือ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งปวง

1. กามภพ คือภพที่เป็นกามาวจรตั้งแต่ อบาย 4 ไปจนถึง สวรรค์ 6 ชั้น

2. รูปภพ คือภพที่เป็นรูปาวจรภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน

3. อรูปภพ คือภพที่เป็นอรูปาวจรภพของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน

ภูมิมี 31 แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายได้แก่ ทุคติ และ สุคติ

สัตว์ที่ต้องทนทุกข์ทรมานผลจากกรรมชั่วที่ตนเองได้กระทำไว้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลก กรรมชั่วที่เกิดจากอกุศลกรรมทั้ง 3 คือ โทสะ โลภะ โมหะ ซึ่งเป็นอกุศลกรรมที่นำพาสัตว์ไปเกิดใน ทุคติ อกุศลกรรมที่ทำแล้วยอมให้ผลหนักเบาตามวาระแห่งจิตว่ามีเจตนามากน้อยเพียงใด ได้กระทำ โดยชาติ อาชีพการประกอบโดยการฆ่าสัตว์ยังชีพไม่รู้ผลของกรรมชั่วอาจต้องได้รับผลกรรมในทุกตีก

ทุคติมี 1) นรก 8 ขุม 2) เปรต 3) อสุรกาย 4) สัตว์เดรัจฉาน

สุคติมี 1) มนุษย์ 2) สวรรค์ 6 ชั้น 3) รูปภูมิ 16 ชั้น 4) อรูปภูมิ 4 ชั้น

2. แนวคิดเรื่องเปรตพอสรุปเป็นเรื่องของความหมาย ที่มาของเปรตที่ได้นำมาเป็นเนื้อหาในการวิจัยมีเนื้อหา ดังนี้

ความหมายของเปรตมี 2 ความหมายคือ 1) บุคคลผู้ล่วงลับจากโลกนี้ไปสู่ปรโลก 2) คนตายที่ไปเกิดเป็นเปรต

ประเภทของเปรตแบ่งออกเป็น 3 คือ 1) เปรตในคัมภีร์โลกปกรณ 2) เปรตในอรรถกถาพระสูตรและอรรถกถาพระอภิธรรม 3) เปรตในคัมภีร์มหาวิงค์แห่งพระวินัยปิฎกและลักษณะสังยุตแห่งสังยุตตนิกาย

ลักษณะการเสวยกรรมของเปรตที่นำมาศึกษาอ้างอิงนั้นมาจาก เปตวัตถุ ซึ่งมีทั้งหมด 51 เรื่อง แต่ละเรื่องนั้น มีทั้งหมดที่ต้องตายไปเกิดเป็นเปรตคือเสวยกรรมชั่วเป็นส่วนมาก แต่เราก็ยังมีเรื่องที่ยังตายแล้วไปเกิดเป็นเทวดา แล้วกลับมายังโลกนี้เพื่อมาบอกเรื่องโลกหน้ามีจริง บางเรื่องยังมีเรื่องของการตายไปแล้วว่าญาติที่อยู่ในโลกนี้ยังเชื่อว่าญาติของแคว้นกลับไปเท่านั้นยังไม่ตาย และเปรตบางตัวยังกลับมาเพื่อขอส่วนบุญ

วิเคราะห์อกุศลกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรตในพระพุทธศาสนา

1. ปรทัตตูปชีวิกเปรต เป็นเปรตที่ต้องทุกข์ทรมานด้วยผลกรรมที่ตนเองนั้นขโมยของผู้อื่นมาเป็นของตน เปรตประเภทนี้นั้นสามารถที่จะอยู่ในโลกได้อยู่กับคนทั่วไป เพื่อที่จะขอส่วนบุญจากญาติของตนที่ทำบุญกับพระสงฆ์แล้วอุทิศผลบุญนั้นให้เปรตโดยตรง ดังนั้นเปรตประเภทนี้นั้นเปรตชนิด

เดียวที่จะต้องขาดอาหารไม่สามารถกินอะไรได้ ต้องได้รับส่วนบุญจากญาติเท่านั้นจึงจะพ้นจากความทุกข์อันเกิดการเป็นเปรตเช่น เรื่องเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสาร

2. ขุปีปาลิกเปรต เปรตที่หิวข้าวและกระหายน้ำเป็นผลมาจากอกุศลกรรมชั่วที่ไม่ให้ทาน หรืออาจเกิดจากการไม่รักษาศีลข้อที่ว่าด้วยมุสาวาทอันเป็นเหตุให้ไปเกิดเป็นเปรตเหมือนเรื่องของปัญญาบุตรทากเปรต นางเปรตกินลูกตัวเองอันเป็นเหตุมาจากการผิดศีลมุสาวาท

3. นิชฌามตัมทิกเปรต เปรตที่ถูกไฟเผาเผาให้เร่าร้อนอยู่เสมอ อันเป็นผลจากการฆ่าสัตว์เป็นต้น เป็นเหตุให้ต้องเป็นสัตว์ในนรกก่อน เมื่อเศษกรรมที่เหลือจากการเกิดเป็นสัตว์นรกยังมีอยู่จึงไม่สามารถที่จะไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือว่าเป็นเทวดาได้ต้องเป็นเปรตก่อนเพื่อใช้เศษกรรมที่เหลือ เหมือนเรื่องของ เปรตที่ถูกก้อนเหล็กทุบหัวอยู่ตลอดเวลาอันเป็นผลมาจากตนเองนั้นได้ทำร้ายพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง

4. กาลกัญจิกเปรต เปรตที่เป็นอสุร เปรตที่มีร่างกายที่มีเรียวแรงน้อย อันเกิดจากผลของกรรมที่ให้ผลในเวลาเดียวกัน คือไม่ได้ทุกข์เหมือนกับเปรตอื่นแต่กลับได้รับความสุขบ้างในบางครั้ง เช่น เรื่องของ เปรตที่เป็นพ่อค้าเนื้อที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นได้เว้นการฆ่าสัตว์ในเวลากลางวัน แต่กลางวันก็ยังฆ่าสัตว์อยู่บ้าง เมื่อตายไปเป็นเปรตแล้วเขาก็ได้สวยผลกรรมดีในเวลากลางวัน ส่วนในเวลากลางวันนั้นต้องสวยผลของกรรมชั่ว

เรื่องเปรตที่มีในเปตวัตุนั้นมี 51 เรื่องแต่นำมาศึกษานั้นมี 4 เรื่อง ใน 4 เรื่องที่นำมาศึกษานั้นมีส่วนที่อธิบายที่น่าสนใจอยู่ แต่หากว่าใครที่สนใจอยากทราบเรื่องกรรมของเปรตนั้นควรที่จะอ่านเพิ่มเติมได้

ข้อเสนอแนะ

1) เพื่อนำองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเปรตไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมให้ประชาชนทำดีละความชั่ว

2) เพื่อนำความรู้เรื่องเปรตไปผลิตเป็นสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียนสถานการศึกษา

3) เพื่อนำความรู้เรื่องเปรตไปส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามนโยบายของคณะสงฆ์

4) เพื่อส่งเสริมองค์กร ส.ส.ส.เพื่อให้ประชาชนรักษาสุขภาพ และเห็นโทษของสิ่งเสพติดทั้งปวง

5) เพื่อให้ความรู้เรื่องเปรตเพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการวิเคราะห์อภุศลกรรมที่นำสัตว์ไปเกิดเป็นเปรต ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ควรศึกษาวิเคราะห์เศษกรรมของพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนamahayan

3) ควรศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการเสวยผลกรรมชั่วเปรตของชาวล้านนา

References

- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2549). *กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมโมลี (วิลาศญาณวโร ป.ธ.9). (2545). *กรรมที่ปณี เล่มที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- วศิน อินทสระ. (2540). *หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2544). *เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม*. กรุงเทพมหานคร: หจก. หอรัตนชัยการพิมพ์.

ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

AN ANALYTICAL STUDY ON PHRADEBPARIYATI'S ECCLESIASTICAL
ADMINISTRATION FOR PUBLIC ASSISTANCE (SA-AD KHANTIKO)

พระมหาธัมมจารี ปุณฺณธมฺโม (จารินทร์)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย 2) เพื่อศึกษางานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ซึ่งทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย เป็นองค์กรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งตราขึ้นในภาวะที่บ้านเมืองอยู่ในระยะปฏิบัติและอยู่ในระยะกาลที่ได้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาแล้ว 2 ฉบับ ครั้นเมื่อตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ คงได้ทบทวนพระราชบัญญัติ 2 ฉบับเทียบเคียง แล้วยึดเอาโครงสร้างของฉบับที่ 1 เป็นหลักเอาส่วนประกอบขององค์กรของฉบับที่ 2 บางส่วนมาผสม โดยปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การบริหารงานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ท่านได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยเฉพาะงานสาธารณูปการทั้งในวัดและนอกวัดในตำแหน่งเจ้าอาวาสและในฐานะผู้บริหารคณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัด ทำให้งานสาธารณูปการที่ท่านรับผิดชอบประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ผลจากการศึกษาวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) พบว่า พระเทพปริยัติได้อาศัยปัจจัยภายในคือคุณสมบัติส่วนตัวโดยใช้หลักธรรมในการบริหารงานและปัจจัยภายนอกคือองค์กรคณะสงฆ์ ภาครัฐ และเอกชน ขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้งานสาธารณูปการสัมฤทธิ์ผลในระดับหนึ่ง

คำสำคัญ : การบริหารงาน. สาธารณูปการ

Abstract

The thesis entitled ‘An Analytical Study on Phradebpariyati’s Ecclesiastical Administration for Public Assistance (Sa-ad Khantiko)’ is of three objectives: 1) to

explore the concepts and principles of Thai ecclesiastical administration for public assistance. 2) to investigate on the public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko) and 3) to analyze the public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko). Data in this research were analyzed by using the descriptive analysis.

The results revealed that the administration of Thai Buddhist monks is an organization under the Sangha Act. BE 2505. which was enacted in a state in which the country was in the revolutionary period and was in the interim period that there had been two Sangha Acts. This Act has been reviewed from the 2 statutes in order to compare and then adopt the organizational structure of Issue 1 as a basis. incorporating some components of the organization of the 2nd edition to be mixed by improving it to be more appropriate.

Regarding the administration of public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko). Chiang Mai Ecclesiastical Provincial Governor. he has directed the monastic affairs in 7 areas: government. education. propagation. public facilities. welfare education and public welfare. In particular. public assistance. both in temples and outside temples. in the position of abbot and as an executive of the Ecclesiastical Provincial Governor. he made the work of public assistance responsible for success very well.

When analyzing the work of public assistance of Phradebpariyati (Sa-ad Khantiko). it was found that he relied on his personal qualities and the Buddhist Doctrines for administration. He also relied on external factors i.e. Sangha Organization. government and private sector. He asked for cooperation from Sangha. government and private agencies. together to help him on the public assistance and achieving a certain level.

Keywords: Administration. Public Assistance.

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะโดยอาศัยการนับอายุ พรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโสมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินใจวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระ

ธรรมวินัย (แสง อุดมศรี. 2530 : 5)ใช้ภาวะผู้นำและพุทธวิธีต่าง ๆ ในการบริหารคณะสงฆ์ทำให้คณะสงฆ์รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ บรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วการบริหารงานคณะสงฆ์เปลี่ยนไปจากเดิมที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาเป็นการบริหารโดยถือพระธรรมวินัยเป็นประมุขคณะสงฆ์เป็นผู้บริหารโดยก่อนปรินิพพานพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “โย โว อานนท มยาธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญตโต โส โว มมจเจยน สตถา” (ที. ม. (บาลี) 10/140/1๗8)แปลว่า ดูกรอานนท์ ธรรมที่เราแสดงแล้ว วินัยที่เราบัญญัติแล้ว จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงไป

ปัจจุบันการบริหารงานคณะสงฆ์ก็ยังมีหลักที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้อย่างเคร่งครัดคือถือพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ แบ่งการบริหารงานคณะสงฆ์ออกเป็น 6 ส่วน เรียกว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีมิตินหาเถรสมาคมและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ และประกาศต่าง ๆ การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้เพื่อป้องกันมิให้กระจัดกระจายในภายหลังพุทธกาลไม่นานคณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไปจนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ หลังจากนั้นอานิสงส์จากทำสังคายนาครั้งที่ 3 ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจากดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิสู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ไทยก็ยังปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักรการพึงอำนาจรัฐน่าจะเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนาในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศ ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์ก็ยังคงอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). 2539 : 6.)

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคงการปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตนและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ (กรมการศาสนา. 2550 : 1) การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์คือด้านการปกครองการศึกษาการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอด

ถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการและสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). 2539 : ๗8)

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมายพระราชบัญญัติข้อบังคับระเบียบต่าง ๆ มากี่กู่ลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลการเป็นนักบริหารที่ดีต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่าง ๆ อย่าเป็นผู้ตกข่าวบริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำการจะแก้ไขปัญหาใด ๆ นั้น ต้องแก้ไขในขณะนั้นให้ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง การปกครองเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องดูทันทีแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้นอย่าชะลอจนเรื่องเสียหายไปโดยไม่สนใจหรือหนึ่งเฉย จะทำให้เสียระบบการทำงานเสียระบบการปกครองการบริหารงานต้องมีระบบจัดการระบบให้ดีลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ต้องชวนช่วยหางานอยู่เสมอการข่าวข้อมูลสื่อสารต้องรวดเร็วทันใจทันเหตุการณ์แล้วต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองเป็นลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าสถานการณ์และการทำเชิงรุกที่รู้ทันรู้คนรู้กาลเป็นแมวมองเลือกหาคนดีมีฝีมือมาร่วมทีมเพื่อสนองงานและให้พิจารณาความดีความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำนั้นคือการส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงานการทำงานนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครองในระดับเบื้องต้นหรือระดับสูงขึ้นไป

ดังนั้น งานในคณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมในส่วนของวิทยาการด้านการบริหารและการจัดการต้องก้าวหน้าไปมากทันโลกทันเหตุการณ์คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์เพราะกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมืองกิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัยจะเห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันได้ทำให้การบริหารคณะสงฆ์บางอย่างล่าช้าเพราะยึดติดขั้นตอนตามระบบราชการมากเกินไป ฉะนั้นคณะสงฆ์ควรมีระบบการบริหารและการปกครองของตนเองที่ผสมผสานส่วนดีของระบบราชการและเอกชนเข้ากับหลักพระธรรมวินัยให้ทันกับเหตุการณ์พัฒนาไปตามยุคสมัย

ผู้วิจัย เล็งเห็นปัญหาของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่จะต้องมีการบูรณาการให้เท่าทันกับสภาพการณ์ปัจจุบันนี้ จึงทำให้เกิดความใคร่รู้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เช่น การยกฐานะวัดราษฎร์ เป็นวัดพระอารามหลวง การยกวัดร้างให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการร่วมมือกับองค์กรอื่นเป็นต้น เป็นการศึกษาเพื่อนำเอาผลของการวิจัยไปพัฒนาการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ที่อยู่แล้วก็จะได้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้นแนวทางในการบริหารงานยังคาดว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้การบริหารงานในองค์กรนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ส่วนที่ต่อยักจะได้ประมวลข้อเสนอแนะให้เกิดแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนยิ่ง ๆ ขึ้นไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการบริหารงานสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทย
2. เพื่อศึกษางานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์งานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาชีวประวัติผลงานและวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ของของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

ขอบเขตด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

- 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานของพระเทพปริยัติ ทุกเล่มทุกประเภท ทั้งหนังสือ เอกสาร วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด และพระไตรปิฎก ทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาบาลี และฉบับอรรถกถา เป็นต้น
- 2) ศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล ผู้เคยร่วมงาน เคยฟังการเทศน์ การบรรยาย หรือสัมผัสผลงานด้านการเขียนหนังสือของท่าน ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ ตลอดถึงสัทธิดาภริกาและอันตเวทสิกของท่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเชิงเอกสารและเชิงคุณภาพและเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ศึกษาเอกสาร และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา
- 2) ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับผลงานและวิธีการบริหารงานของพระเทพปริยัติ
- 3) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยสัมภาษณ์ พระสังฆาธิการและคฤหัสถ์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารงาน สาธารณูปการของพระเทพปริยัติ มาทำการวิเคราะห์ และเขียนสรุปเป็นรายงานเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน สามารถสรุปได้ ดังนี้

ด้านการปกครอง พระเทพปริยัติ เป็นผู้บริหารในการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ การ ตรวจสอบการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นมติมหาเถรสมาคม และทำการตรวจตราวัดวาอารามอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยัง ได้จัดโครงการเพื่อยกระดับความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยจัดการ ประชุมพระวินยาธิการ โครงการอบรมสอบความรู้พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาจารย์

ด้านการศาสนศึกษา พระเทพปริยัติ เป็นผู้ดำเนินการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และ แผนกบาลี สำหรับในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พระเดชพระคุณสนับสนุนการเรียน การ สอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีทั่วทุกวัดในจังหวัดเชียงใหม่ และได้จัด โครงการ อบรมเสริมความรู้แก่พระนวกะในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้สามารถเรียนรู้หลักธรรมคำ สอนของพระพุทธศาสนาได้มากที่สุดในระยะเวลานี้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการเป็น พลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป หลังจากลาสิกขาแล้ว

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระเทพปริยัติ ได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็ก นักเรียนใน ระดับประถมศึกษา และทำการเพิ่มทุนการศึกษาอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังเป็นประธาน ในการมอบ ทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนอีกด้วย

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระเทพปริยัติ ได้ตระหนักในหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการ เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่เสมอ โดยจัดทำหนังสือเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่าง ๆ มากมาย ยังได้เป็นผู้แสดงธรรมและบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุอยู่เสมอ แม้แต่ข้าราชการตามหน่วยงานต่าง ๆ

และประชาชนคนธรรมดาทั่วไป ก็ยังได้บรรยายธรรมอบรมอยู่เสมอเช่นกันและยังสนับสนุนการอบรม พระสังฆาธิการ ในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระอุปัชฌาย์ที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ โดยเน้นให้มีการเข้าอบรมทั้งความรู้ และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการสาธารณูปการ ตั้งแต่พระเทพปริยัติ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ก็ได้เป็นผู้นำบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานต่าง ๆ ทั้งในเขตสังฆาวาส และเขตพุทธาวาสที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับมามีความโดดเด่นสวยงามอีกครั้งหนึ่ง เป็นที่ชื่นชม และอนุโมทนาของสาธุชนที่ได้พบเห็น อีกทั้งยังตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลการก่อสร้าง และสาธารณูปการ เพื่อให้งานด้านสาธารณูปการนั้นเป็นไปตามแผนงานที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ พระเทพปริยัติ ยังได้ให้คำปรึกษาแก่พระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดในเขตการปกครองจังหวัดเชียงใหม่อย่างทั่วถึง

ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระเทพปริยัติ เป็นผู้นำในการดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การจัดการหน่วยอบรมประชาชนของชุมชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงให้ใช้สอยพื้นที่วัดบางส่วนให้เป็นการส่งเสริมอาชีพของประชาชน นอกจากนี้ยังช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อันเป็น สาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์ ทั้งนี้ยังเป็นผู้บริหารงานในการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยในปี พ.ศ. 2558 ในจังหวัดลำปาง แพร่ น่าน ทั้งภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป และยังเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ณ มณฑลพิธีศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่ต่าง ๆ ตลอดถึงการตรวจเยี่ยมการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา เป็นต้น

วิเคราะห์งานสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก)

การบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งงานสาธารณูปการในส่วนของวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง และในส่วนนอกเหนือจากในวัดและในส่วนที่รับผิดชอบส่วนของอำเภอภักดีพัฒนา แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการบริหารงานของท่าน และทำให้เห็นคุณค่าของงานด้านสาธารณูปการในส่วนของคณะสงฆ์ ควรแก่การส่งเสริมและอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง

1) วิเคราะห์ด้านนโยบายงานสาธารณูปการ

นโยบายงานสาธารณูปการเป็นการจัดการศาสนสมบัติของวัดซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบดูแลรักษาให้เป็นไปตามกฎหมาย พระธรรมวินัย หรือมติ มหาเถรสมาคมโดยคำนึงถึงการสร้างสิ่งที่เป็นรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อ ประโยชน์แก่ชุมชน และพระสงฆ์ สำหรับศาสนสมบัติกลาง เช่น ที่ดินและผลประโยชน์ วัดร้าง หรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง เป็นต้น เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงสุดแล รักษา ส่วนความพร้อมด้านนโยบาย

เป็นการสนับสนุนด้านนโยบายการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ วัดและศาสนสถาน มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีหน่วยงานหรือองค์กรมารองรับอย่างเป็นระบบ

2) วิเคราะห์ด้านแผนงานงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้วางแผนงานเกี่ยวกับงานด้านสาธารณูปการไว้ 5 ประการ ทั้งนี้เพื่อให้งานสาธารณูปการเป็นไปตามแผนงาน ดังนี้ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นกิจที่ต้องทำด้วยแรงความคิด กล่าวคือ การวางโครงการให้พอเหมาะกับการที่จะดำเนินการ เมื่อดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์และใช้หลักบัญชีควบคุมด้วย

3) วิเคราะห์ด้านโครงการงานสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้จัดทำโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาดเรียบร้อยร่มรื่นเพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น
2. มุ่งในการปกครองศาสนบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อยและสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน
3. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนและช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

4) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ

พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดกิจกรรมพัฒนาใน วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาในด้านวัตถุ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ การมอบเงินให้โรงเรียนเป็นทุนอาหารกลางวัน การมอบทุนการศึกษา การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด การจัดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดประกวดสวนดมน์หมู่สรภัญญะ บรรยายธรรมะ การจัดอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยต่อประชาชนในวัดเขตปกครอง การจัดสร้างสวน จัดสร้างถังเก็บน้ำฝนสาธารณประโยชน์ การจัดโครงการอาหารเสริม การจัดโรงทาน การสร้างศาลาการเปรียญสร้างหอระฆัง สร้างกุฏิ สร้างอุโบสถ สร้างกำแพงวัด สร้างถนนรอบวัด ขุดสระน้ำ สร้างหอพระไตรปิฎก สร้างเมรุ การดูแลและสร้างสรรคสภาพแวดล้อม การสร้างสภาพแวดล้อมการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติในหลวง ในวาระต่าง ๆ เช่น วัน

พ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันวิสาขบูชา เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่
ชั่วลูกหลานชาวจังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ ยังได้จัดสร้างห้องน้ำและสุขา จัดสร้างถังเก็บน้ำฝน จัดโครงการอาหารเสริม ช่วย
รักษาผู้ติดยาเสพติด โดยใช้สมุนไพร การพัฒนาการเกษตรกรรม สร้างฝายน้ำล้น อ่างเก็บน้ำขนาด
เล็ก ส่งเสริมให้ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชสมุนไพรที่ทำได้ง่ายจัดอบรม
การขยายพันธุ์พืช จัดแปลงพืชสวนครัวสาธิต การอำนวยการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม การอนุรักษ์ป่าไม้และ
รักษาสภาพแวดล้อมปลูกต้นไม้ จัดตั้งวัดเป็นพุทธอุทยาน สร้างห้องสมุดประชาชน สร้างศาลา
ประชาคม ขุดสระน้ำ สร้างถนน สร้างกุฏิ สร้างอุโบสถ สร้างหอพระไตรปิฎก สร้างสะพาน ต่อไฟฟ้า
เข้าหมู่บ้าน ชุมชน สร้างหอรบขัง ขุดบ่อน้ำ สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน สร้างศาลาการ
เปรียญ สร้างสนามเด็กเล่น สร้างที่พักในวัด ปรับปรุงสถานที่ภายในวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม สร้าง
เจดีย์และสร้างพระธาตุ สร้างที่ทำการสาธารณสุขมูลฐาน บริจาคเงินซื้อที่ดินขยายเขตที่วัด สร้างศาลา
พักผ่อน ต่อระบบนาประปาให้ชุมชน ต่อเติมอาคารและจัดซื้อโต๊ะเก้าอี้ สร้างกำแพงวัด บริจาคเงินสร้าง
ที่ทำการสภาตำบล สร้างห้องสมุดและซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดโรงเรียน สนับสนุนการตั้งศูนย์เพาะชำ
กล้วยไม้ มอบโต๊ะหมู่บูชาพร้อมอุปกรณ์ให้โรงเรียน สร้างอาคารอเนกประสงค์ และสร้างเมรุ

5) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ด้านสาธารณูปการ

ปัจจัยภายในคือคุณสมบัติส่วนตัวที่ทำให้พระเทพปริยัติบริหารงานสำเร็จ พระเทพปริยัติ
(สอาด ขนติโก) ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่าง ๆ ให้มีความรื่นรมย์ และชักจูงให้
พุทธศาสนิกชนเข้าวัดในงานก่อสร้างเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ จัดหา ช่วยเหลือทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายคฤหัสถ์
สม่าเสมอ จัดหา มอบหมาย ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ และคณะสงฆ์ให้ดำเนินการด้าน
เสนาสนะให้มีความพร้อมสะอาดร่มรื่นรมย์ มีแหล่งเรียนรู้มากมาย ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมให้การ
สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการปกครองการเอื้อเพื่อแบ่งปันประโยชน์แก่บุคคลอื่นเพื่อการสาธารณูปการ
ท่านบริจาคทรัพย์ในการก่อสร้าง ซ่อมแซมเสนาสนะภายในวัดและวัดต่าง ๆ ที่ขอความอนุเคราะห์
ทั้งนี้ พระเทพปริยัติ ได้ยึดหลักธรรมต่าง ๆ ในการบริหารงานคณะสงฆ์ จึงทำให้งานเกิดผลสัมฤทธิ์
อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยภายนอกคือองค์กรคณะสงฆ์ ภาครัฐ และเอกชนที่ทำให้พระเทพปริยัติบริหารงานสำเร็จ
พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ได้บูรณปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะในวัดต่าง ๆ ในวัดเจ็ดยอด พระ
อารามหลวง ในฐานะเจ้าอาวาส และได้สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในอำเภอถลางวัฒนา จำนวน 9
วัด ได้ตั้งวัดอย่างสมบูรณ์ ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัด รับผิดชอบในหน้าที่บริหารงานฝ่าย
สาธารณูปการ ระดับจังหวัด ด้วยความสามารถและการทุ่มเทเพื่องานการสาธารณูปการจึงทำให้
พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) ประสบความสำเร็จได้อย่างงดงาม นอกจากปัจจัยภายในคือตัวท่านเอง
ที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงานแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกคือคณะสงฆ์

องค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนช่วยอีกแรงหนึ่งซึ่งสามารถผลักดันให้งานสาธารณูปการที่ท่านรับผิดชอบในหน้าที่ในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดในขณะนั้นประสบผลสำเร็จหรือสัมฤทธิ์ผลได้ในระดับหนึ่งเช่นกัน

6) คุณค่างานด้านสาธารณูปการของพระเทพปริยัติ

คุณค่าของงานด้านสาธารณูปการที่พระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ได้บริหารในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายสาธารณูปการโดยเฉพาะ ในส่วนที่รับผิดชอบโดยตรงนั้นคือ การดูแลบริหารงานสาธารณูปการวัดทั้ง 9 วัด ในอำเภอภักดีวงษา จนประสบความสำเร็จเป็นวัดครบตามจำนวนการปกครองทางคณะสงฆ์ นับเป็นผลงานที่พระเดชพระคุณได้ทำให้แก่คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่สัมฤทธิ์ผลเป็นที่ประจักษ์ ดังนั้น งานสาธารณูปการจึงนับว่าเป็นงานที่มีคุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ทางพระพุทธศาสนาโดยแท้ และนับเป็นผลงานที่โดดเด่นในการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระเดชพระคุณ พระเทพปริยัติ อีกรางหนึ่งในบรรดาภารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

ข้อเสนอแนะ

1) การบริหารงานคณะสงฆ์ตามภารกิจหลักทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ในส่วนของวัดเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร ในระดับจังหวัดมีคณะสงฆ์ระดับผู้บริหารระดับสูง คือ เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้บริหาร มอบหมายงานส่วนใดส่วนหนึ่งให้รองเจ้าคณะจังหวัดช่วยรับผิดชอบบริหาร ในงานวิจัยนี้ พระเทพปริยัติ ขณะดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะจังหวัดให้ดูแลรับผิดชอบงานด้านการสาธารณูปการ จึงทำให้งานการบริหารประสบความสำเร็จได้ระดับหนึ่ง

2) พระเทพปริยัติ (สอาด ขนติโก) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้บริหารงานการสาธารณูปการ นอกจากตัวท่านเองที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารแล้ว ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอกคือขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้งานบริหารของท่านสัมฤทธิ์ผลได้ ดังนั้น การที่จะบริหารงานการสาธารณูปการให้สำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกช่วยด้วย

References

- กรมการศาสนา. (2550). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทูลอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____ . การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิกจำกัด.

2539.

แสวง อุดมศรี. (2530). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของเพลโต

Plato's aesthetic concepts.

ดร. สรวิชญ์ วงษ์สะอาด

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พระครูปลัดทnung ขยาภรณ์ พระมหาธีรวัฒน์ ธีรจิตโต

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

sompong_25@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาเรื่องแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของเพลโต พบว่าคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบที่มีอยู่ในโลกตามความคิดของเพลโต 2 ประเภท คือ โลกที่ปรากฏหรือโลกทางประสาทสัมผัสและโลกแห่งแบบหรือมโนคติ ทั้งทฤษฎี 2 นี้ ซึ่งเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนทางอุดมคติแห่งความงามที่เป็นเนื้อแท้แห่งวัตถุและเป็นเอกภาพ โดยความสมบูรณ์ในองค์ประกอบของศิลปะ ที่แสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกที่เพลโตเห็นว่า โลกอยู่เหนือประสาทสัมผัสอย่างแท้จริงที่ประจักษ์ในชีวิตประจำวัน (ผัสสะ) มีลักษณะอย่างเดียวกับแบบหรือมโนคติ ประกอบด้วยมโนคติ แบบหรือมโนคตินี้ ในโลกแห่งมโนคติอยู่กันอย่างเป็นระเบียบ โดยลดหล่นกันเป็นชั้นเป็นลำดับตามเหตุผลแห่งฐานันดรของแบบ (มโนคติแห่งความดี) ซึ่งเป็นแบบและเป็นผู้ร่างแบบหรือมโนคติทั้งหมด แบบหรือมโนคดีย่อมตั้งอยู่ในโลกแห่งแบบหรือมโนคติ ไม่ได้อยู่ในโลกที่เราประจักษ์อยู่ทุกวันนี้ (ผัสสะ) ที่มีทัศนคติเห็นทางด้านงานศิลปะ ก็คือ การเลียนแบบสิ่งเฉพาะบนโลกแห่งผัสสะและการเลียนแบบของศิลปิน เป็นเพียงความคล้ายคลึงหรือเป็นเพียงบางส่วนของต้นแบบ ที่มีการเลียนแบบอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกระจกเงาสะท้อนธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่การถ่ายแบบรูปร่างภายนอกวัตถุ แต่เป็นการถ่ายแบบเนื้อแท้ภายใน ความเห็นของเพลโตกับอริสโตเติล ท่านทั้งสองเชื่อเหมือนกันว่า ธรรมชาติหรือความจริงของศิลปะ ก็คือ การเลียนแบบโลกภายนอก แต่โลกภายนอกที่เลียนแบบนั้นแตกต่างกัน เพราะเพลโตคิดว่าโลกภายนอกที่เป็นศิลปะเลียนแบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏต่อผัสสะ และเป็นรูปธรรม นอกจากนี้เพลโตยังเห็นว่า ศิลปะเป็นสิ่งด้อยค่า เพราะสร้างภาพลวงตา และเข้าไม่ถึงความจริง ส่วนอริสโตเติลเห็นว่า โลกภายนอกที่ศิลปะเลียนแบบนั้น อริสโตเติลเห็นว่า เป็นสิ่งที่เข้าถึงด้วยความคิดเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม ศิลปะจะมีคุณค่าสูงเพราะเข้าถึงความจริง ดังนั้นเพลโตกับอริสโตเติล เชื่อเหมือนกันว่า ธรรมชาติหรือความจริงของศิลปะ และเข้าถึงความจริงได้ นั่นเอง

คำสำคัญ : สุนทรียศาสตร์, ศิลปะ, ความงาม, คุณค่า.

ABSTRACT

This article aims to study the content of Plato's aesthetics concept. It is found that the complete aesthetic value that exists in the world. according to Plato's two kinds of ideas. is the world that appears or the sensory world and the world of form or ideology. Both these two theories. which are only phenomenal changes in the ideal of beauty that is the essence of material and unity By the perfection of the elements of art That shows the emotions and feelings that Plato sees The world is beyond the real senses that are manifested in daily life (Phassa). with the same style or concept. consisting of ideas. This form or concept in a world of ideological order by descending into layers according to the reason of the dignity of the pattern (The concept of goodness). which is a model and is a form of all form or ideology. The model or concept is set in a world of style or conceptual Not in the world in which we live today (Phatsa). whose viewpoints in art are imitating specific things on the world of sensuality and imitation of artists. Is just a resemblance or just some of the prototypes with real imitation which is a mirror reflecting nature Art is not taking shape outside the object. But is an intrinsic model Plato's comments with Aristotle They both believe that the nature or truth of art is to imitate the outside world. But the outside world that mimics that is different Because Plato thinks that the outside world is an imitation of art Which is what appeared to Phalsa And concrete. Plato also said Art is an impairment Because creating an illusion And not reaching the truth Aristotle saw that The outside world that art imitates Aristotle saw that it was an abstraction Art will be of high value because of access to truth. So Plato and Aristotle Believe too Nature or truth of art and can access the truth itself

Keywords: Aesthetics. Art. Beauty. Value.

บทนำ

เพลโตเป็นนักปรัชญาเมธีที่ยิ่งใหญ่ของโลกพอๆ กับท่านโสคราตีส แต่เพลโตนั้นเป็นนักปรัชญาเมธีที่แตกต่างจากโสคราตีส (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. 2529. หน้า 19–20) เพราะเพลโตมีเขียนงานเขียนมากกว่า 25 เรื่อง (พินิจ รัตนกุล. 2516. หน้า 162) และจดหมายถึงคนอื่นในนามของเพลโตอีก 13 ฉบับ ซึ่งงานเขียนต่างๆ นี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับหัวข้อต่างๆ เช่น ทฤษฎีการเมือง. การศึกษา. ศิลปะ. จริยศาสตร์. ศาสนา. ความรัก ฯลฯ ซึ่งประเด็นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณธรรม (arete) โดยส่วนใหญ่ความคิดของ

เพลโตหรืองานเขียนของท่านนั้น จะเป็นลักษณะของบทสนทนาระหว่างบุคคลต่างๆ ที่สำคัญของเพลโตในเรื่องสังคมหรือรัฐ (อุดมรัฐ) ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาต่างๆ ในด้านการเมือง, จริยศาสตร์, การศึกษา, ทฤษฎีความรู้, ศิลปะและศาสนา (วันฉัตร สุวรรณกิตติ, 2538, หน้า 44) ซึ่งเพลโตให้ความสำคัญทางพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นเพลโตเห็นว่า (เพลโต, (แต่ง) โสกราตีส, แปลโดย, ส. ศิวรักษ์, 2523, หน้า 76) ความรู้ของมนุษย์นั้น ก็คือ “ศิลปะ” ที่สร้างคุณค่าทางจิตใจให้แก่ตนเอง และทำให้ชีวิตสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในความรู้เรื่อง “ศิลปะ” เพื่อรู้และเข้าใจวิวัฒนาการทาง “ศิลปะ” ตามที่ความเหมาะสมสำหรับเราท่านที่ชอบใฝ่รู้ ซึ่งเป็นผู้บริโภคที่ดี และสามารถทำให้ได้ประโยชน์ทางจิตจาก “ศิลปะ” ได้อย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน ในเรื่องของความงามหรือเรียกอีกอย่างว่า “สุนทรียศาสตร์” ตามที่ท่านคันทู และสามารถบริโภคสุนทรียจากผลงานที่ผู้อื่นที่ได้สร้างสรรค์เอาไว้ ตามแนวคิดของเพลโต (Plato) ซึ่งเป็นนักปรัชญากรีกยุคคลาสสิกตั้งแต่สมัยของปรัชญาเมธีกรีก 2 ท่าน คือ เพลโตกับอริสโตเติล ซึ่งเล็งเห็นว่า คุณค่าของ “ศิลปะ” ที่มีต่อมนุษย์ ทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วย “คุณค่า” คำว่า “คุณค่า” หรือ “ค่านิยม” นั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมของมนุษย์ ซึ่งมีความเชื่อและทัศนคติไม่คงที่ ยิ่งเป็นค่านิยมทาง “ศิลปะ” ด้วยแล้ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง บางครั้งก็เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบหมุนวนเวียนเป็นวัฏจักร ดังนั้นงาน “ศิลปะ” บางชิ้นมีค่านิยมสูงมากสำหรับกาลสมัยหนึ่ง และอาจเสื่อมลงในเวลาต่อมาและแล้วก็กลับมีค่านิยมสูงขึ้นอีกครั้ง นั่นเอง

อะไรที่เรียกว่า “สุนทรียศาสตร์”

คำว่า “สุนทรียศาสตร์” มาจากศัพท์ภาษาสันสกฤตคือ “สุนทรียะ” (ความงาม, ความดี) และ “ศาสตร์” (ความรู้) ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Aesthetics” ซึ่งมีที่มาจากศัพท์ภาษากรีกโบราณ aisthētikós แปลว่า “การบรรลุสิ่งที่รับเข้ามา” สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความสวย ความงาม และความไม่ศาสตร์ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสที่ 7 เกิดความรู้สึกปีติยินดี อิ่มเอมใจ พอใจ และชื่นชมในสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาปะทะ อาจจะเป็นในธรรมชาติเอง หรือที่มนุษย์ผลิตคิดค้นขึ้น โดยมีจุดประสงค์ให้เกิดประสบการณ์ทางความงาม ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ประสบการณ์อ้อม มีผลต่อการรับรู้คุณค่าสุนทรียได้ น้อยที่สุด และประสบการณ์ที่มาจากภาระอันยิ่งใหญ่จากพลังยิ่งใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นและไม่มีโอกาสได้ชมของจริง (ผศ. วิชาน สุชีวกุปต์, 2529, หน้า 67-69)

ส่วนคำว่า “ความงาม” คือ สถานภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดความเพลิดเพลิน และความชื่นชมผ่านการเข้าใจและรับรู้ถึงความสมดุล สัดส่วน และแรงดึงดูด ของสิ่งๆ นั้น ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สัตว์ สิ่งของ เหตุการณ์ สถานที่ ดนตรี ศิลปะ หรือ ความคิด สิ่งตรงกันข้ามกับความงาม ก็คือ ความน่าเกลียด น่าชัง ซึ่งมีผลกระทบอย่างตรงกันข้ามต่อผู้ที่รับรู้จากความรู้สึกของมนุษย์ในแต่ละคนอันเนื่องมาจากการได้สัมผัสกับสิ่งที่มีความงาม และสามารถรับรู้ความงามได้มากน้อยที่ต่างกัน จากการตีความหมายของความงามของสิ่งทั้งในงานศิลปะและในธรรมชาติ โดยศึกษาประสบการณ์ คุณค่าความงามและ

มาตรฐานในการวินิจฉัยว่าอะไรงาม อะไรไม่งาม (ราชบัณฑิตยสถาน. 2548. หน้า 4) ตามทัศนะของสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics Elements) ซึ่งมีอยู่ 3 อย่าง คือ ความงาม (Beauty) ความแปลกหูแปลกตา (Picturesqueness) ความน่าทึ่ง (Sublimity) ดังที่ นักปราชญ์สมัยกรีก เช่น เพลโตกับอริสโตเติล ที่กล่าวถึง เรื่องของความงาม ความสะเทือนใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกทางการรับรู้ (Sense Perception) ของมนุษย์ ปัญหาที่พวกเขาได้เถียงกัน เช่น ความงามคืออะไร ค่าของความงามนั้น เป็นจริงมีอยู่โดยตัวของมันเองหรือไม่ หรือว่าค่าของความงามเป็นเพียงข้อความที่ใช้กับสิ่งที่เราชอบ

การจะเข้าใจถึงธรรมชาติและของความงามนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงหลักปรัชญาของสุนทรียศาสตร์ ในสุนทรียศาสตร์นั้นมีนักปรัชญาหลายกลุ่ม รวมถึงกลุ่มที่เชื่อว่าความงามนั้นเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับผู้รับรู้ (subjective) และอีกกลุ่มที่เชื่อว่าความงามนั้นมีค่าที่เที่ยงแท้ (absolute. objective) โดยธรรมชาติ คือ ความสุนทรีย์ทางอารมณ์ และความงามที่เกิดโดยมนุษย์คือความเข้าใจในผลงานศิลปะชิ้นนั้น ดังที่ โทมัส อาร์คิมิดีส ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งสุนทรียศาสตร์สมัยใหม่ในฐานะที่เดิมเชื่อไฟแห่งสุนทรียศาสตร์ที่กำลังจะมอดดับให้กลับลุกโชติช่วงขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง (ทวีเกียรติ ไชยงยศ. 2538. หน้า 1) ไปถึงศิลปะกับชีวิตและ สังคมร่วมทั้งความงามที่ปรากฏการณ์งดงามของธรรมชาติในด้านของวัตถุกับสุนทรีย์ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ (1) วัตถุทางธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ต้นไม้ แม่น้ำ เป็นต้น และ (2) ผลงานศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างทุกอย่าง เช่น บ้าน ภาพเขียน รูปปั้น เป็นต้น

สุนทรียศาสตร์คืออะไรในทัศนะของเพลโต

แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของเพลโต

แนวคิดเรื่อง “สุนทรียศาสตร์” ของเพลโตนั้น ที่เกี่ยวกับความงาม ก่อนคริสตศักราช เพลโต (Plato 428-348) มีความเห็นว่าเรื่อง Symposium โดยทั่วไปเรื่องของความรักเกี่ยวกับความงามด้านวัตถุธรรมของความรัก (beauty is the object of love) ดังที่ Socrates ได้แสดงทัศนะของตนในลักษณะการสนทนากับผู้หญิงที่มีชื่อว่า Diotima แห่ง Mantinea เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่จะรักในความงาม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับความรักในเรือนร่างที่งดงามทั้งหมดของตนในระดับวัตถุ เป็นสิ่งที่สูงส่งกว่าความงามในระดับของเรือนร่างที่เรียกว่า เป็นระดับของจิตวิญญาณ (spiritual stage) จัดเป็นความงามในระดับสติปัญญา ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมในเรื่องเกี่ยวกับแบบ (forms) เช่น ความงาม. ความดี. ความยุติธรรม. ที่เป็นปรากฏการณ์บนโลก ที่เป็นวัตถุต่างๆ ในแบบของความเป็นนามธรรม 2 อย่าง คือ (1) สิ่งสวยงามต่างๆซึ่งถูกรวมอยู่ในระดับของวัตถุที่เราเห็นได้ และได้ยินเสียง เช่น ความไพเราะหรือที่เราสัมผัสได้ในโลกของความรู้สึกเป็นสิ่งเฉพาะ และ (2) ความงามในตัวของมันเอง ซึ่งดำรงอยู่พ้นไปจากโลกของการเห็นและการได้ยินเสียงหรือเหนือโลกแห่งกายสัมผัสต่างๆ ที่เพลโตเชื่อว่า ความงามเป็นความคิดที่สมบูรณ์ ความงามเป็นชนิดและเป็นเนื้อแท้เป็นแบบที่เป็นนิรันดร์ มีอยู่ในโลกแห่งความคิดซึ่งอยู่เหนือโลก

ที่เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน ความงามทางอุดมคติไม่เปลี่ยนแปลง และสมบูรณ์ในตัว สิ่งที่ปรากฏการณ์ยิ่งงามเพียงใด ก็ยิ่งใกล้อุดมคติแห่งความงาม ซึ่งเป็นเนื้อแท้แห่งวัตถุ ดังที่เพลตินุสยกย่องแนวความคิดของเพลโตว่า ความงามแจ่มแจ้งแห่งเหตุผล อันเป็นทิพย์บริสุทธิ เพราะว่า ความงามเป็นการแสดงออกของสิ่งสมบูรณ์อย่างเต็มที่ของศิลปิน ย่อมเห็นว่าความงามอันเป็นทิพย์ ซึ่งเป็นทฤษฎีว่าด้วยความงามทางวิญญาณ ดังที่เพลโตได้เน้นเรื่องของการวัดมาตรฐาน และเรื่องของสัดส่วน ที่เกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีแบบ และรวมไปถึงเรื่องความคิดที่เกี่ยวกับความงามโดยธาตุแท้แล้ว ที่เป็นเรื่องที่อยู่เหนือโลก ดังที่นักปรัชญาเมธีบางคนพยายามที่จะพิสูจน์เรื่องของความงามกับจังหวะสัดส่วน จากประสบการณ์ทางผัสสะ 2 แห่งใหญ่ๆ ด้วยกัน ก็คือ (1) ความงามที่ประจักษ์ชัดอยู่ในธรรมชาติ และ (2) ความงามที่มนุษย์สร้างสรรค์หรือปรุงแต่งขึ้นรูปแบบของสุนทรียะที่เกิดขึ้นจากปัจจัย ที่มีผู้ควบคุมรูปแบบทางความงาม มักปรากฏให้เห็นได้ในผลงานสร้างสรรค์ของศิลปิน (พระทักษิณคณาธกร. 2544. หน้า 228)

สุนทรียศาสตร์กับการเลียนแบบของเพลโต

ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์กับการเลียนแบบของเพลโต จะเห็นได้ว่าในทางอภิปรัชญา คือ แก่นสารของศิลปะ กล่าวคือ การเลียนแบบสิ่งเฉพาะบนโลกแห่งผัสสะ และการเลียนแบบของศิลปิน เพลโตเห็นว่าศิลปินเลียนแบบด้วยผัสสะจากธรรมชาติสามารถมองได้หลายด้านแตกต่างกันออกไป ในขณะที่จิตรกรเขียนภาพมุมใดมุมหนึ่งของต้นแบบ และไม่สามารถเลียนแบบออกมาได้ทั้งหมด เพลโตถือว่า ผลงานที่เกิดขึ้นเป็นเพียงจินตภาพ (Image) หรือภาพลวงตา (Illustion) เหมือนภาพสะท้อนในกระจก ซึ่งจะหลอกให้เราคิดว่าผลงานที่เกิดขึ้นนั้นเป็นต้นแบบจริงๆ การเลียนแบบหรือทฤษฎีการเลียนแบบเกิดขึ้นจากศิลปะตามธรรมชาติที่มีอยู่ของโลกภายนอกทั้งที่เป็นธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ คน สัตว์ สิ่งของ และวัตถุ ที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมทั้งการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ สิ่งเฉพาะแต่ประเภทบนโลกแห่งผัสสะจำนวนหลายหน่วยนับไม่ถ้วนเป็นสิ่งเฉพาะแต่ละประเภทที่เกิดจากการเลียนแบบของต้นแบบ ซึ่งมีเพียงแบบเดียวในโลกของแบบที่สมบูรณ์ และเป็นจริงที่สุด ของแต่ละคนที่เกิดจากการเลียนแบบ แบบของความกล้าหาญ ที่เป็นสากล ซึ่งมีเพียงแบบเดียวในโลกแห่งแบบโดยพระเจ้า แบบของความกล้าหาญ สากลจะเป็นแบบที่สมบูรณ์และเป็นจริงมากที่สุด แต่ความกล้าหาญ ที่เป็นสิ่งเฉพาะเป็นได้แค่เพียงความคล้ายคลึงของแบบแห่งความกล้าหาญสากลเท่านั้น และไม่มีแบบแห่งความกล้าหาญใดเลยที่สมบูรณ์เหมือนกับต้นแบบแห่งความกล้าหาญสากลนั่นเอง จะเห็นได้ว่า การเลียนแบบ (พระทักษิณคณาธกร. หน้า 22-30) และการเลียนแบบเป็นความสัมพันธ์แบบง่าย ๆ และตรงไปตรงมาระหว่างศิลปะกับโลกภายนอกที่ปรากฏต่อสายตาของศิลปิน เมื่อรับรู้สิ่งใดเขาจะถ่ายทอดสิ่งที่รับรู้ออกมาทางความรู้สึก (อารี สุทธิพันธ์. 2528. หน้า 19) ดังที่ เพลโตได้อธิบายถึงเรื่องความจริงเกี่ยวกับโลก 2 ประเภท คือ (1) โลกแห่งแบบ (world of form) หมายถึง โลกแห่งความเป็นจริงมีความเป็นอมตะและเป็นนิรันดร์เป็นโลกที่สมบูรณ์แบบและมีค่ามากที่สุด มีลักษณะเป็นนามธรรมสามารถเข้าถึงได้โดยการคิดด้วยเหตุผล ทุกๆสิ่งในโลกแห่งแบบเรียกว่า สิ่งสากล หรือแบบสากล (Universal thing) และ (2) โลกแห่งผัสสะ (world of sensible) หมายถึง โลก

ที่มนุษย์อาศัยอยู่เป็นเพียงโลกแห่งมายา หรือ โลกแห่งสภาพที่ปรากฏ เป็นโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงและขาดความสมบูรณ์ เป็นโลกที่สามารถเข้าถึงโดยการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น และกาย) ทุกๆ สิ่งในโลกแห่งผัสสะเรียกว่า “สิ่งเฉพาะ” (particular thing) โลกทั้ง 2 นี้เป็นเรื่องราวของชีวิตของโลกแห่งผัสสะ อันเป็นโลกซึ่งห่างไกลจากโลกแห่งความจริงเช่นเดียวกับจิตรกร เพราะว่า ความงามเป็นประสบการณ์ที่สร้างความพอใจให้แก่ผู้ได้พบเห็น แม้ความงามที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งไม่มีใครสร้างขึ้นมาก็สามารถสร้างพึงพอใจให้แก่ผู้ได้พบเห็นได้เช่นกัน เช่น เมื่อมองที่ต้นไม้ที่มีดอกสวยงาม เราก็พอใจและอยากได้เป็นของเรา หมายถึง ความงามเป็นหน่วยความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ทางความรู้สึกกับการสื่อความหมายของศิลปะนั่นเอง

คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของเพลโต

คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของเพลโต ซึ่งเป็นคุณสมบัติของวัตถุที่เชื่อวัตถุต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีความงามในตัวของวัตถุเอง เช่น สวยเพราะสี สัน ทรวดทรง พื้นผิว ไม่ว่าเราจะสนใจวัตถุนั้นหรือไม่ การที่เราเริ่มให้ความสนใจในวัตถุนั้น ก็เป็นเพราะความงามของวัตถุนั้นนั่นเอง เพราะว่าความงามเป็นแค่เสี้ยวหนึ่งของความรู้สึกก็มักจะรู้สึกที่มีความเป็นอื่นตามมาอยู่เสมอ เป็นแค่ห้วงหนึ่งงามๆ นี้ก็รู้กันอยู่ทุกคนแล้วแต่ควรจะรู้สึกลงไปถึงว่า ความงามเป็นสิ่งที่รู้สึกได้ตามธรรมชาติ หรือโดยสัญชาตญาณ ให้เป็นความรู้สึกที่เกิดเองตามธรรมชาติ และรู้สึกว่างามลักษณะที่เห็นแล้วชวนชื่นชมยินดีและพึงพอใจ ด้วยสาเหตุใดก็ตาม ก็ได้ถูกติดตั้งไว้ในระบบการรับรู้คุณค่าทางศิลปะของผู้คนโดยรวมให้มองเพียงการสนองตอบสุนทรียารมณ์ไว้ เช่น ภาพนี้ช่างงามเหลือเกิน อาจจะเป็นความรู้สึกที่เป็นส่วนตัว ซึ่งบางคนอาจจะดูแล้วไม่งามก็ได้ เป็นความรู้สึกส่วนบุคคลที่รับรู้ได้จากประสบการณ์และเข้าถึงได้ (สิวลี ศิริไธ. 2539. หน้า 36) ที่เรียกว่า “มโนคติ” (พิน ดอกบัว. 2532. หน้า 141-142) ในการอาศัยตาแห่งจิตหรือปัญญาเท่านั้น ดังที่เพลโตได้กล่าวไว้ว่า...

ท่านเคยเห็นสิ่งเหล่านี้ด้วยตาหรือไม่ ไม่เคย ท่านเคยประสบสิ่งเหล่านี้ด้วยประสาทสัมผัสอื่น ๆ หรือไม่... หรือว่าผู้ที่ใช้ปัญญาเท่านั้นที่จะเห็นแก่นแท้ของสรรพสิ่งได้แน่นอนและผู้ที่จะได้ความบริสุทธิ์ที่สุด คือ ผู้ที่ไปหาสิ่งเหล่านี้ด้วยจิตเท่านั้นอย่าไปรบกวนและขัดขวางกิจกรรมของจิตด้วยตาหรือประสาทสัมผัสอื่นๆ ใช้ได้แต่เพียงดวงประทีปที่เรืองแสงจงจิตสอดส่องหาความจริงใครก็ตามที่ออกห่างจากตา หู ฯลฯ ซึ่งขัดขวางวิญญาณในการแสวงหาความรู้ เขาย่อมไม่เห็นสัจธรรมที่แท้จริง (Plato. Phaeton 65 b) (อนงค์ โกวิทเสถียรชัย. 2541). หน้า 60)

กระบวนที่เพลโตได้กล่าวนั้น ก็คือ การรับรู้ทางสุนทรียะของมนุษย์ที่มีต่อวัตถุต่างๆ เหล่านั้น ที่เรียกว่า “คุณค่าทางสุนทรีย” ซึ่งคุณค่าทางสุนทรียนี้เองเป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เลือกบริโภคผลงานศิลปะที่มีคุณค่า เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอารมณ์ความรู้สึกภายในของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความงาม เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและ การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกภายในของมนุษย์ได้ชัดเจน คือ (1) ทางกาย คือ นักศิลปะมีภาวะของฝีมือในการลงมือกระทำแล้วเกิด

ความประทับใจของคนที่เห็น เช่น ภาพวาด ภาพแกะสลักรูปต่างๆ หรือ แม่นักศิลปะ ที่ซบเนื้อร้องออกมาให้คนเห็น ได้ยินแล้วเกิดอยากฟังเสียงนั้นอีก เช่น ร้องเพลง หรือนักดนตรีต่างๆ มนุษย์ทำขึ้นอย่างรู้ตัวโดยใช้สื่อที่สัมผัสได้ เพื่อแสดงออกให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และ (2) ทางจิต คือ นักศิลปะจะมีความรู้สึกภายในที่เกิดจากสัญชาตญาณในตัวเอง เกิดจากความพอใจ เช่น เขาเชิญไปตัดสินใจเกี่ยวกับการประกวดร้องเพลง ถ้าคนที่ตัดสินนั้นเป็นนักศิลปินที่มีนักคิดเป็นศิลปะอยู่ในตัวแล้ว เขาจะสามารถบอกได้ทุกส่วน เช่น การร้องด้วยเสียงที่ไพเราะ การกำหนดต้นเสียง การเปล่งเสียง เนื้อหาของเพลง จังหวะการออกเสียง อักขระ พยัญชนะ เสียงสูง เสียงต่ำ ประสบการณ์ในการร้อง ผลที่แสดงออกมาเป็นความงาม ไพเราะ น่าฟัง น่าติดตาม โดยประมวลภาพออกมาจากจิตสำนึกหมายความว่า เขาจะมองทุกส่วนเป็นศิลปะหมด

เปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโตกับอริสโตเติล

แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโต

เพลโตเชื่อว่า ความจริงนั้นมนุษย์จะต้องรู้หรือเข้าใจด้วยการใช้เหตุผลอันบริสุทธิ์หรือการเพ่งพินิจทางจิตวิญญาณ ส่วนศิลปะจะแสดงให้เห็นถึงเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวกับผัสสะ หมายถึง ความรู้ที่ได้รับจากประสาทสัมผัส มีตา หู จมูก กาย ใจ เป็นต้น. สิ่งที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นการกระทำหรือขั้นตอนของการสร้างผลงานศิลปะ ที่ศิลปะเป็นความหมายกว้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วจะมีความหมายเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ หรือการสร้างอารมณ์ต่างๆ งานศิลปะจะรวมถึงชิ้นงานหลายๆ ชนิดโดยผู้สร้างตั้งใจสร้างชิ้นงานเพื่อสื่อสารและ สื่ออารมณ์หรือใช้สัญลักษณ์เพื่อให้ผู้ชมผลงานที่ดีความ ศิลปินเป็นผู้สร้างงานศิลปะ ศิลปะอาจรวมไปถึงงานในรูปแบบต่างๆ เช่น งานเขียน บทกวี การเต้นรำ การแสดงดนตรี งานประติมากรรม ภาพวาดภาพเขียน หรืออื่นๆ (อนงค์ โกวิทเสถียรชัย. 2541. หน้า 21) เกิดจากการมีความรู้ในเรื่องแบบ (Idea) อันเป็นสิ่งนิรันดร์ไม่เปลี่ยนแปลงและเหนือโลกกว่าวัตถุเหล่านั้น (สุเชาวน์ พลอยชุม. 2545. หน้า 132) ที่มีค่าในตัวอย่างแท้จริง (เหตุผล) หมายถึง ความสุขทางร่างกาย และไม่ได้หมายถึงความพอใจตามทัศนะของพวกโซฟิสต์ หมายถึง ความสุขในปรัชญา ซึ่งเพลโตเรียกว่า “ความดีสูงสุด” (ผศ. ขเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. ม.ป.ป.. หน้า 87) ในเรื่องความจริงของโลกและมนุษย์ เพราะเพลโตให้ความสนใจที่จะตอบปัญหาโดยได้เสนอทางออกอันหนึ่งให้แก่การโต้แย้งเหล่านี้ และอธิบายเรื่องความจริง (เหตุผล) ของเพลโตไว้ 3 ระดับ ได้แก่ (1) ความเป็นจริงระดับอัตวิสัย (Subjective reality) หมายถึง ความเป็นจริงที่อยู่กับการรับรู้หรือการพิจารณาของตัวผู้รู้ ตัวอย่างเช่น เราฝันเห็นสุนัข ความจริงของสุนัขตัวนั้นขึ้นอยู่กับตัวผู้รู้แต่เพียงผู้เดียว ความจริงในระดับดังกล่าวนี้ เพลโตไม่ถือว่าเป็นความรู้ แต่เป็นเพียงแค่ความเชื่อเท่านั้น (2) ความเป็นจริงระดับวัตถุวิสัย (Objective reality) หมายถึง ความจริงที่มีอยู่โดยตัวมันเอง โดยไม่ขึ้นกับการรับรู้ หรือการพิจารณาของผู้ใด ความจริงดังกล่าวถึงแม้ไม่มีผู้รับรู้ก็ยังคงอยู่ได้ เช่น ความจริงของสุนัขตัวหนึ่ง แม้ว่าจะไม่มีผู้รับรู้ ไม่มีผู้เห็นสุนัขตัวนั้นก็ยังคงอยู่ได้ ความ

จริงระดับดังกล่าว เพลโตถือว่า ยังไม่ใช่ความจริงสูงสุด เพราะเห็นเป็นจริงที่ลอกเลียนแบบและยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และ (3) ความเป็นจริงระดับสมบูรณ์ (Absolute reality) หมายถึง ภาวะสมบูรณ์ที่มีอยู่เอง เป็นอยู่เอง เป็นอิสระขึ้นกับเหตุปัจจัยอื่น เช่น ทฤษฎีแบบของเพลโต ถ้าจะกล่าวโดยรวมแล้ว คือ หัวใจของปรัชญาของเพลโตที่ขึ้นอยู่กับทฤษฎีแบบ

แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของอริสโตเติล

อริสโตเติล เห็นว่า ศิลปะ ก็คือ การเลียนแบบความแท้จริง ซึ่งเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายแบบรูปร่างภายนอกของวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการถ่ายแบบเนื้อแท้ภายในด้วยการเลียนแบบของศิลปะไม่ใช่เป็นการถ่ายแบบที่เหมือนของจริงทีเดียวเพราะเป็นการแสดงความต้องการทางอารมณ์ของศิลปิน ความต้องการทางอารมณ์ที่ศิลปินเก็บกดไว้จึงถูกระบายออกมาทางศิลปะซึ่งเป็นวิธีที่ไม่มีอันตราย หน้าที่ของศิลปะก็คือการระบายอารมณ์ ซึ่งทำให้เกิดความสมดุลในจิตใจมนุษย์แต่ศิลปะชั้นสูงเป็นการแสดงออกถึงวุฒิปัญญาและความรู้สึกของศิลปิน ดังนั้นเพราะเหตุนี้ ศิลปะของอริสโตเติลเลียนแบบสิ่งที่แฝงเร้นในโลกภายนอกที่ปรากฏต่อผัสสะ หรือที่เรียกว่าแก่นแท้ของสิ่งต่างๆ อริสโตเติลยังเชื่อเหมือนเพลโตว่า การเลียนแบบหรือการเข้าถึงความจริง คือ สิ่งประเมินค่าศิลปะดังความจริงได้ มีปัญหาที่เกิดขึ้นแก่อริสโตเติลเหมือนกับเพลโตอันหนึ่งคือ การเลียนแบบไม่ใช่สิ่งเดียวในการประเมินค่าทางศิลปะ ศิลปะที่มีคุณค่าหรือไม่ ไม่ใช่ดูเพียงว่ามันเข้าถึงความจริงหรือไม่ แต่เราต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติทางรูปทรงและอารมณ์ที่แสดงออกมาด้วย แต่อริสโตเติล มีทัศนะแตกต่างไปจากเพลโตว่า ความจริงสากลบางอย่างนั้นสามารถอธิบายและถ่ายทอดได้อย่างดีที่สุดด้วยสื่อทางศิลปะ เพราะว่าศิลปะจะช่วยสรรหาสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือรูปร่างที่เหมาะสมมาอธิบายความจริงได้ นอกจากนี้ยังถือว่า ความจริงที่ถ่ายทอดมาทางศิลปะจากจิตสำนึกอันเป็นตัวให้ความสนใจสามารถรับรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความจริงเหล่านั้นถ่ายทอดมายังจิตสำนึก โดยอาศัยสื่อหรือเครื่องมือทางผัสสะกระตุ้นให้จิตสำนึกสนใจ แต่ยังคงรักษาแนวความคิดเกี่ยวกับแบบเอาไว้ และยังยืนยันว่าพวกมันได้ถูกทำให้ปรากฏเป็นรูปเป็นร่างอยู่ในธรรมชาติ โดยประสบการณ์เกี่ยวกับแบบมิได้ดำรงอยู่อย่างอิสระ สำหรับอริสโตเติลแล้ว ไม่มีโลกสองโลกอย่างที่เพลโตเชื่อว่า มันมีเพียงโลกเดียว และเป็นโลกซึ่งสามารถเข้าใจได้อย่างสมบูรณ์ อริสโตเติลเชื่อว่า โลกแห่งผัสสะหรือที่เราสัมผัสประสบการณ์สัมผัสโดยพื้นฐานแล้ว มันไม่ได้เป็นเรื่องของมายาการแต่อย่างใด และปรัชญาของเขาได้เตรียมรากฐานอันหนึ่งขึ้นมาสำหรับการที่จะให้ความสนใจ ทางปรากฏการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและศิลปะภายในแวดวง เทววิทยาของคริสเตียน เพราะอริสโตเติลได้แสดงออกอย่างเต็มที่ และเต็มไปด้วยพลังซึ่งสื่อให้เห็นถึงอิทธิพลที่มีอยู่อย่างมากมายในงานเขียนของเซนต์. โรมัส อีควอนัส (ค.ศ.1225-1274)

เปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโตกับอริสโตเติล

ทฤษฎีศิลปะการแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะอย่างมีหลักการศิลปะเป็นการใช้ทฤษฎีศิลปะเป็นฐาน เพื่อค้นหาคุณค่า ความงามในผลงานศิลปะนั้นๆ ฉะนั้น การศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีศิลปะในที่นี่ จึง

ไม่ใช่เพื่อนำไปใช้ในการสร้างงานศิลปะ เพื่อนำความรู้ไปใช้ประกอบการทำศิลปะวิจารณ์ เพราะการเข้าถึงความงามทางศิลปะต้องเข้าใจในหลักการและทฤษฎีซึ่งเปรียบเป็นไวยากรณ์ทางศิลปะ เช่น เดียวกับการเข้าใจไวยากรณ์ภาษา ก็มีประโยชน์ในการวิจารณ์ศิลปะประเภทวรรณกรรม ทฤษฎีทางศิลปะประกอบด้วย ค่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 ส่วน คือ ส่วนประกอบมูลฐานของศิลปะ และหลักการศิลปะ เพลโตเห็นว่าศิลปะ คือ การเลียนแบบสิ่งเฉพาะบนโลกแห่งผัสสะและการเลียนแบบของศิลปินที่เป็นเพียงความคล้ายคลึง หรือเป็นเพียงบางส่วนของต้นแบบ (จรรยา โกมุทร์ัตนานนท์. 2539. หน้า 25) ส่วยอริสโตเติลทางด้านงานศิลปะ คือ การเลียนแบบอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกระเจงเงาะสะท้อนธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่การถ่ายแบบรูปร่างภายนอกวัตถุ แต่เป็นการถ่ายแบบเนื้อแท้ภายใน (รศ.ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม. 2545. หน้า 141)

จากแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโตกับอริสโตเติล ท่านทั้งสองเชื่อว่า เหมือนกัน เพราะว่าธรรมชาติหรือความจริงของศิลปะ ก็คือ การเลียนแบบโลกภายนอกและการเลียนแบบ โดยประเมินค่าของศิลปะโลกภายนอกที่เลียนแบบ มีความแตกต่างกันจึงทำให้ผลการประเมินค่าต่างกันไปด้วย เพลโตคิดว่าโลกภายนอกที่ศิลปะเลียนแบบ คือ สิ่งปรากฏต่อผัสสะเป็นรูปธรรม ศิลปะเป็นสิ่งด้อยค่าเพราะสร้างภาพลวงตาและเข้าไม่ถึงความจริง แต่โลกภายนอกที่ศิลปะเลียนแบบสำหรับอริสโตเติลเป็นสิ่งที่เข้าถึงด้วยความคิดเป็นสิ่งที่ป็นนามธรรมศิลปะมีคุณค่าสูงเพราะเข้าถึงความจริง ซึ่งทำให้อริสโตเติลเขียนเรื่องศิลปะขึ้นมาเพราะต้องการต่อต้านความคิดของเพลโต และเพื่อปกป้องศิลปะว่า มิใช่เป็นสิ่งที่ไร้ค่าดังความเชื่อของเพลโตศิลปะเป็นสิ่งที่มีความและมีประโยชน์กับสังคม อิทธิพลความคิดของอริสโตเติลส่งผลต่อศิลปินในยุคฟื้นฟู (Renaissance) เป็นอย่างมาก เช่น ราฟาเอล (Raphael) ไมเคิลแองเจโล (Michelangelo)

วิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโต

ทฤษฎีรูปทรง (Formalism Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีการสร้างงานศิลปะที่ใช้ส่วนประกอบมูลฐาน ของศิลปะ เช่น เส้น รูปร่าง รูปทรง มาใช้โดยตรง และอาจจะเป็นลักษณะผสมผสานกันระหว่างรูปแบบธรรมชาติที่ถูกลดสกัดตัดทอน กับรูปแบบนิกคิตจินตนาการของศิลปิน โดยผู้วิจารณ์งานศิลปะตามทฤษฎีนี้ พอจะสามารถระบุได้ว่าเป็นภาพอะไร ดังนั้น รูปแบบกึ่งนามธรรมจึงมีลักษณะแปลกตาต่างไปจากรูปแบบเหมือนจริงในธรรมชาติ สิ่งสำคัญที่ต้องใช้ในการวิจารณ์ศิลปะรูปแบบต้องใช้จินตนาการเป็นตัวเชื่อมโยงการรับรู้เคลื่อนไหวต่อเนื่องเป็นเรื่องราวได้ เพื่อที่จะให้สอดคล้องกับการถ่ายทอดของศิลปิน ที่ใช้จินตนาการในการสร้างสรรค์รูปแบบให้เป็นภาพแสดงเนื้อหาเรื่องราวและความรู้สึกที่ต้องการบันทึกถ่ายทอดให้ผู้อื่นรับรู้

ดังนั้น ศิลปะคือรูปทรง (ArtasPureForm) หมายถึง งานศิลปะไม่สามารถจะสร้างขึ้นมาได้ถ้าปราศจากรูปทรง (form) การที่เราชื่นชมเพราะว่าในศิลปะวัตถุมีรูปทรงที่สวยงาม ทั้งนี้เพราะลักษณะที่สำคัญคือมีความกลมกลืนขององค์ประกอบที่ทำให้เป็นเอกภาพ ตัวอย่างเช่นความสัมพันธ์ของดนตรีตาม

กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และรูปทรงของเสียงดนตรี สามารถถ่ายทอดมายังจิตใจได้ นักสุนทรียศาสตร์เรียกสิ่งนี้ว่า รูปทรง (form) บางที่ใช้คำว่ารูปแบบ (รศ.ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม. 2545. หน้า 35) รูปทรงในศิลปะคือส่วนประกอบหนึ่งในสองที่สำคัญที่ประกอบขึ้นเป็นศิลปะส่วนประกอบอีกส่วนหนึ่ง คือ เนื้อหา (content. subject) รูปทรงในศิลปะ คือ องค์ประกอบศิลป์หรือสื่อที่ถูกจัดวางหรือรวบรวมขึ้นให้สัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน และอย่างมีเอกภาพ เพราะว่า ศิลปะเป็นการแสดงออกทางความงามทางด้านผลงานทางศิลปะช่วยทำหน้าที่ขนส่งจากโลกของกิจกรรมมนุษย์ไปสู่โลกแห่งความสูงส่งทางสุนทรียภาพการแสดงออกทางความงามมักจะเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของสังคมและวัฒนธรรมประเพณีด้านความงามของศิลปะครอบคลุมไปถึงความงามในด้านเรื่องราวและเนื้อหาสาระ เพราะเรื่องราวเนื้อหามักจะก่อให้เกิดความพึงพอใจ ความบันเทิง เพราะจุดประสงค์ของความงามอยู่ที่รูปลักษณ์ที่มองเห็นกับคุณสมบัติของสิ่งที่เราเห็น กฎเกณฑ์ของความงามของศิลปะตามธรรมชาติ ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจเป็นศาสตร์ของความงาม คือ สิ่งที่พบเห็นแล้วให้ความเพลิดเพลินประกอบด้วยความสมบูรณ์ของสัดส่วนและความเด่นชัดทางด้านทฤษฎีรูปทรงที่มีความแตกต่างจากทฤษฎีการเลียนแบบขณะที่ทฤษฎีการเลียนแบบเป็นทฤษฎีที่เก่าแก่ ทฤษฎีรูปทรงคือทฤษฎีสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อโต้แย้งความเชื่อของทฤษฎีเลียนแบบ ทฤษฎีเลียนแบบให้ความหมายของศิลปะขึ้นอยู่กับโลกภายนอก แต่ทฤษฎีรูปทรงคิดว่าศิลปะเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเอง บางที่นักทฤษฎีรูปทรงเรียกรูปทรงที่เป็นแก่นแท้ของศิลปะว่ารูปทรงบริสุทธิ์นั่นเอง

วิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะ

คุณค่า (Value) มีลักษณะเป็นนามธรรม จับต้องและมองเห็นไม่ได้ จึงถือว่า คุณค่าเป็นอุดมคติ คือ สภาพที่ทุกสิ่งต้องการเข้าถึงหรือให้ถึงจุดๆ นั้น โดยคุณค่ามีความแตกต่างจากข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะหรือคุณค่าทางความงามเป็นเรื่องที่เข้าใจและตัดสินยาก ทั้งเป็นที่ถกเถียงกันในแวดวงนักสุนทรียศาสตร์อย่างมากว่า คุณค่าทางสุนทรียะมีความหมายว่าอย่างไร ในการใช้หลักเกณฑ์อะไรในการตัดสิน เป็นต้น คำตอบเหล่านี้ได้มีนักสุนทรียศาสตร์ให้คำตอบไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งสามารถแยกเป็นได้ 3 ทฤษฎี ดังนี้ (รศ.ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม. 2545. หน้า 82-95)

1) ทฤษฎีจิตวิสัย (Subjectivism) หรือเรียกว่า คุณค่าเชิงอัตวิสัย เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า คุณค่าทางสุนทรียะ ก็คือความรู้สึกหรือรสนิยมที่ตอบสนองทางสุนทรียะของผู้รับรู้ที่มีต่อวัตถุนั้นๆ ความรู้สึกตอบสนองแบ่งได้ คือ ความรู้สึกตอบสนองในลักษณะชอบ เช่น ความชอบ ความพึงพอใจ ความเพลิดเพลิน และความรู้สึกตอบสนองในลักษณะไม่ชอบ และความไม่ชอบ ความไม่พึงพอใจ ความไม่เพลิดเพลิน การตัดสินของทฤษฎีจิตวิสัยจะไม่มีคำว่าถูกหรือผิดแม้จะเป็นการตัดสินที่แตกต่างกัน เพราะถือว่าการตัดสินมีน้ำหนักเท่ากัน ดังนั้น จึงมีนักสุนทรียศาสตร์ที่สำคัญของทฤษฎีนี้ คือ ซี.เจ.ดูแคลส กลุ่มโซฟิสต์ (Sophist) ฮอบส์ (Hobbes) ออร์เตกา (Ortega) เป็นต้น (พวง มีนอก. 2530. หน้า 251)

2) ทฤษฎีวัตถุวิสัย (Objectivism) หรือเรียกว่า คุณค่าเชิงสภาวะวิสัยเป็นทฤษฎีที่มีความเชื่อขัดแย้งกับทฤษฎีจิตวิสัย ที่เชื่อว่า คุณค่าทางสุนทรียะ มีคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติ

ดั้งเดิมที่ติดมาจากวัตถุทางสุนทรียะตั้งแต่แรกเริ่ม มีความเกี่ยวข้องกับวัตถุ คุณสมบัติหรือคุณค่าทางสุนทรียะเป็นสิ่งสัมบูรณ์ (Absolute) มีค่าอยู่ในตัวของมันเอง มีความคงที่ แน่นนอน ไม่มีความเปลี่ยนแปลง และไม่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกตอบสนองของผู้รับรู้ เพราะคุณสมบัติหรือคุณค่าทางสุนทรียะไม่สัมพันธ์กับสิ่งอื่นใด การตัดสินวัตถุว่าจะมีคุณค่าทางสุนทรียะหรือไม่ ให้ดูคุณสมบัติของวัตถุเป็นสำคัญ ถ้าวัตถุมีคุณสมบัติที่ตัดสินได้ว่า มีคุณค่าทางสุนทรียะ แต่ถ้าวัตถุไม่มีคุณสมบัติก็ตัดสินว่า ไม่มีคุณค่าทางสุนทรียะด้วย คุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะนั้น เป็นทฤษฎีวัตถุวิสัยอธิบายได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บอกว่า นิยามไม่ได้ เพราะต้องรู้ได้โดยตรงด้วยตนเอง (Intuition) กลุ่มที่ 2 บอกว่า นิยามได้ คือสามารถสังเกตเห็นหรือเข้าใจได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เรียกว่า คุณสมบัติรูปร่าง (Formal Properties) เช่น การจัดองค์ประกอบอันสมดุลในภาพเขียน ความสมส่วน ในประติมากรรม ความกลมกลืนของเสียงในดนตรี นักสุนทรียศาสตร์ที่สำคัญของทฤษฎีนี้ คือ ซี.อี.เอ็ม.โจด (C.E.M. Joad) เพลโต (Plato) อาริสโตเติล (Aristotle) เฮเกิล (Hegel) เป็นต้น (พวง มินอก. 2530. หน้า 252)

3) ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า การตัดสินวัตถุว่ามีคุณค่าทางสุนทรียะจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างจิตวิสัยกับวัตถุวิสัย ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อยู่กึ่งกลางรวมทฤษฎีทั้งสองเข้าด้วยกัน คุณสมบัติของวัตถุตามความเชื่อของทฤษฎีวัตถุวิสัย ไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์หรือมีค่าในตัวเอง เพราะต้องอาศัยหลักฐานการรับรู้หรือความรู้สึกตอบสนองของทฤษฎีจิตวิสัยจึงจะรู้ว่า มีคุณสมบัติได้ ขณะเดียวกันก็เชื่อว่า การรับรู้หรือความรู้สึกตอบสนองของทฤษฎีจิตวิสัย จะเกิดขึ้นอย่างอำเอใจไม่ได้ ต้องมีหลักฐานคือคุณสมบัติของวัตถุรองรับด้วย นักสุนทรียศาสตร์ที่ให้ความสำคัญของทฤษฎีสัมพัทธนิยม เช่น ซานตายานา (Santayana) แซมมวล อาเล็กซานเดอร์ (Samuel Alexander)

วิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโตกับอริสโตเติล

เพลโตให้ความเห็นทางศิลปะ ในหนังสือ “อูตมรัฐ” และกล่าวในเชิงตำหนิศิลปะว่าเป็นสิ่งที่ไร้ค่า เนื่องจากว่าเพลโตต้องการปฏิเสธความคิดของบรรดาพวกที่ยกย่องกวีเอกโฮมเมอร์ (Homer) และจิตรกรผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้นว่า เป็นผู้มีความรอบรู้ในทุกสิ่งและเหมาะแก่การเป็นครูผู้นำทางชีวิตของคนในรัฐให้เดินไปอย่างถูกต้องและเข้าถึงความจริง สำหรับเพลโตเห็นว่า ศิลปินมิใช่บุคคลผู้นำสรรเสริญ และศิลปินนั้นเข้าถึงสิ่งต่างๆ โดยใช้ผัสสะ เพราะว่า ศิลปิน ก็คือ ผู้มีความชำนาญในการหลอกลวงให้ผู้คนเข้าใจว่า สิ่งที่เขาทำขึ้นมาเป็นความจริง เพราะเหตุนี้ เพลโตยกย่องพวกนักปรัชญาผู้ซึ่งเข้าถึงความจริงได้ โดยการใช้เหตุผล ความคิดของเพลโตนี้ ส่งอิทธิพลต่อความคิดของศิลปินบางคน เช่น นักประพันธ์ชื่อ ยูริปิเดส (Euripides) และจิตรกรชื่อ ซีอูซีส (Zeuxis) ดังนั้น ในการเลียนแบบสามารถตีความออกมาได้หลายประการ และมักจะก่อปัญหาขัดแย้งกันเสมอ เมื่อพูดถึงการเลียนแบบในศิลปะ 4 อย่าง คือ (1) การทำเสียงหรือท่าทางของคนหนึ่งให้เหมือนกับคนอื่น (2) การทำสิ่งใหม่ขึ้นอีกสิ่งหนึ่งให้เหมือนหรือคล้ายกับต้นแบบ (3) การทำศิลปะขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งให้ดูเหมือนหรือคล้ายต้นแบบ และ (4) การทำสิ่งหนึ่งขึ้นมา

ใหม่ให้เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ ทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมานี้ (ผศ. บุญมี แทนแก้ว, 2545, หน้า 80–81) เพลโต เชื่อว่า ความงาม เป็นความคิดที่สมบูรณ์ ความงามเป็นชนิด เป็นเนื้อแท้เป็นแบบที่เป็นนิรันดร์ มีอยู่ในโลกแห่งความคิด ซึ่งอยู่เหนือโลก ท่านถือเอาความงามที่อาศัยความสัมพันธ์เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน ความงามทางอุดมคติไม่เปลี่ยนแปลงสมบูรณ์สิ่งที่ปรากฏการณ์ยิ่งงามเพียงใด ก็ยิ่งใกล้อุดมคติแห่งความงาม ซึ่งเป็นเนื้อแท้แห่งวัตถุที่งามทั้งหมดที่เป็นนิรันดร์ โพลติอุส ผู้ยกย่องแนวความคิดของเพลโตว่า ความงามแจ่มแจ้งแห่งเหตุผล อันเป็นทิพย์บริสุทธิ์ ความงามเป็นการแสดงออกของสิ่งสมบูรณ์อย่างเต็มที่ ศิลปินเมื่อคอยอมเห็นความงามอันเป็นทิพย์ ดังกล่าวมานี้ เป็นทฤษฎีว่าด้วยความงามทางวิญญาณ นั่นเอง

ส่วนอริสโตเติล (384–322 B.C.) เห็นว่า เพลโตเป็นผู้ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักทฤษฎีการเลียนแบบคนสำคัญ และถึงแม้ความคิดของอริสโตเติลจะมีรากฐานมาจากเพลโต แต่ความคิดของอริสโตเติลมีความลึกซึ้งและแตกต่างซับซ้อนกว่าความคิดของเพลโตว่า “ความงาม” ก็คือ “การเลียนแบบ” โดยกล่าวว่า ความงามนั้น เป็นแบบที่มีอยู่แล้วในสรรพสิ่งที่อยู่บนโลกนี้ แนวคิดนี้ส่งผลให้ศิลปินกรีกแสดง ความงามของเทพเจ้าเป็นประติมากรรมในรูปของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นความสมบูรณ์ของรูปร่างทรวดทรง ศิลปินที่ยึดถือนิยามนี้นิยมสร้างงานศิลปะในลักษณะเลียนแบบเหมือนจริง (Realistic) นอกจากนี้ อาริสโตเติลยังแสดงถึงทัศนะเรื่องศิลปะในหนังสือเล่มสำคัญที่ชื่อว่า กวีนิพนธ์ (Poetics) ในหนังสือเล่มนี้ อาริสโตเติลได้กล่าวถึง ศิลปะของเพลโต มีศิลปะหลายประเภทที่ถูกกล่าวถึง แต่กวีนิพนธ์ประเภทโศกนาฏกรรม (Tragedy) คือ ศิลปะประเภทที่อริสโตเติลเน้นและกล่าวถึงมากที่สุด ดังนั้นอริสโตเติล มีรากฐานความเชื่อเรื่องการเลียนแบบของศิลปะที่ชัดเจนและเห็นผลกระทบที่ได้รับจากการเลียนแบบว่าเป็นสิ่งมีคุณค่า ท่านกล่าวว่าการเลียนแบบคือสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ต่างจากสัตว์อื่นตรงที่รู้จักการเลียนแบบ บทเรียนบทแรกของมนุษย์เกิดจากการเลียนแบบแม้สิ่งที่เลียนแบบนั้นในในความเป็นจริงจะเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวเข้าหากศพหรือสัตว์ก็ตาม ท่านคิดว่าการเรียนรู้ทุกอย่างให้ความเพลิดเพลินแก่เรา และการเลียนแบบคือการเรียนรู้อย่างหนึ่ง ดังนั้นการเลียนแบบจึงไม่เพียงแต่ให้ความรู้แต่ยังให้ความเพลิดเพลินแก่เราอีกด้วย

ทฤษฎีการเลียนแบบของอริสโตเติลยังคงความสัมพันธ์เกี่ยวกับความคิดทางอภิปรัชญา เช่นเดียวกับกับเพลโต แต่อภิปรัชญาของอริสโตเติลมีบางส่วนแตกต่างออกไปจากความคิดของเพลโต และทำให้ความเชื่อทางศิลปะแตกต่างไป อริสโตเติลยังคงมีความเชื่อเรื่องการเมืองของโลกของแบบและโลกของผัสสะ แต่โลกของแบบและโลกของผัสสะคือโลกเดียวกันไม่ได้แยกกันอยู่ดังความเชื่อของเพลโต แบบสากลอันเป็นสิ่งแท้จริงอย่างสมบูรณ์และมีค่าสูงสุดแบบสากลของสิ่งใดมิได้แยกอยู่ในโลกแห่งความคิด แต่เป็นสิ่งแฝงเร้นอยู่ในสิ่งเฉพาะที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งผัสสะแบบของคนสากลเป็นสิ่งแฝงเร้นอยู่ในคนทุกคนที่เป็นสิ่งเฉพาะ แบบของความกล้าหาญสากลแฝงอยู่ ในการกระทำแห่งความกล้าหาญในแต่ละคนของทุกคนในโลกแห่งผัสสะ อริสโตเติล ยังคงเชื่อว่า แก่นสารของศิลปะคือการเลียนแบบโลกภายนอก แต่โลก

ภายนอกที่ศิลปะเลียนมิใช่สิ่งเฉพาะ แต่เป็นสิ่งสากลอันแฝงเร้นอยู่ในสิ่งเฉพาะศิลปะมิใช่สิ่งที่เลียนแบบตามที่เลียนแบบมาอีกทอดหนึ่งตามที่ศนะของเพลโต แต่ศิลปินมองลึกเข้าไปข้างใน ต้นแบบหรือแก่นสาร” ของสิ่งต่างๆซึ่งผัสสะของเราเข้าไม่ถึงศิลปินไม่ได้มองสิ่งต่างๆในฐานะที่เป็นสิ่งๆหนึ่ง แต่พิจารณาในฐานะที่เป็นสิ่งสากลของสิ่งนั้น ถ้าจิตรกรวาดภาพคนเขาจะไม่สนใจที่จะวาดภาพคนให้เหมือนกับคนที่เป็นต้นแบบ แต่เขาจะวาดภาพ ที่แฝงอยู่ในคนที่เป็นต้นแบบนั้น จิตรกรไม่เลียนแบบความเป็นสิ่งเฉพาะของคนใดคนหนึ่ง แต่จะเลียนแบบความจริงของทุกคนที่ปรากฏผ่านคนที่เป็นสิ่งเฉพาะในทำนองเดียวกันถ้ากวีเลียนแบบการกระทำดี เขาจะไม่เลียนแบบการกระทำดีของใครคนใดคนหนึ่ง แต่จะเลียนแบบการกระทำความดีสากล อันสมบูรณ์ที่แฝงอยู่ จากความคิดเรื่องแก่นสารของศิลปะในด้านอภิปรัชญาของอริสโตเติล ได้นำไปสู่ประเด็นการดำเนินค่าทางศิลปะเช่นเดียวกันกับเพลโต แต่มีผลลัพธ์ต่างกัน อริสโตเติลเชื่อว่าศิลปะคือการเลียนสิ่งสากลที่แฝงอยู่ในสิ่งเฉพาะ แต่สิ่งสากลคือสิ่งที่ป็นจริงและมีค่าสูงสุด ดังนั้นศิลปะสำหรับอริสโตเติลจึงเป็นสิ่งที่มีความสูงเพราะเน้นความจริงให้ปรากฏจาก ภาพเขียนของศิลปะที่มีคุณค่าเพราะเปิดเผยความจริงของศิลปินที่ปรากฏในบทกวีนิพนธ์ที่เลียนแบบการกระทำของมนุษย์ที่มีคุณค่า เพราะทำให้ผู้อ่านมองเห็นการกระทำที่เป็นจริงสำหรับทุกคน ศิลปะในความรู้ของอริสโตเติลจึงมิใช่เป็นสิ่งที่ไร้ค่าดังความเชื่อของเพลโต (พระทักษิณคุณากร. 2544. หน้า 228)

จากแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ในทัศนะของเพลโตกับอริสโตเติล ทั้งสองท่านเชื่อว่า เหมือนกัน เพราะว่าธรรมชาติหรือความจริงของศิลปะ ก็คือ การเลียนแบบโลกภายนอกและการเลียนแบบ โดยประเมินค่าของศิลปะโลกภายนอกที่เลียนแบบที่มีความแตกต่างกัน จึงทำให้ผลการประเมินค่าต่างกันไป เพลโตเห็นว่า โลกภายนอกที่ศิลปะเลียนแบบ คือ สิ่งที่ปรากฏต่อผัสสะเป็นรูปธรรม ศิลปะเป็นสิ่งด้อยค่า เพราะสร้างภาพลวงตาและเข้าไม่ถึงความจริง ส่วนอริสโตเติลเห็นว่า เป็นสิ่งที่เข้าถึงด้วยความคิดเป็นสิ่งที่ป็นนามธรรมของศิลปะมีคุณค่าสูงเพราะเข้าถึงความจริงได้ ดังความเชื่อของเพลโตศิลปะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์กับสังคม และส่งผลต่อศิลปินในยุคฟื้นฟู (Renaissance) เป็นอย่างมาก เช่น ราฟาเอล (Raphael) ไมเคแองจิโล (Michelangelo) เป็นต้น

บทสรุป

แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ของเพลโต พบว่า คุณค่าทางสุนทรียะเป็นผลงานทางศิลปะที่มีแง่มุมที่ควรคุณค่า ที่ช่วยให้เข้าถึงคุณค่าทางสุนทรียะจากบทบาท การตีความเกี่ยวกับความงามของเพลโต ซึ่งเป็นทฤษฎีโลกแห่งแบบ ที่เริ่มมาจากความต้องการของมนุษย์ ที่เข้าถึงสัจจะที่แท้จริง อันเป็นความคิดที่ซับซ้อนของเพลโต คือ ความไม่สมบูรณ์ และมันถูกลอกแบบมาจากโลกอีกแห่งหนึ่ง หากเปรียบเทียบกันแล้ว โลกที่ว่าก็ไม่ผิดอะไรกับสวรรค์ ที่ทุกสิ่งทุกอย่างเต็มพร้อมไปด้วยความงามอย่างสมบูรณ์ทั้งปวง ก็คือสิ่งที่สมบูรณ์ในอุดมคติที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่แสดงออกมาในโลกที่เปลี่ยนแปลง อันเป็นเนื้อแท้ที่เป็นแบบ ที่เป็นนิรันดร์ มีอยู่ในโลกแห่งความคิด ที่อยู่เหนือโลกที่อาศัยความสัมพันธ์เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่

เปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน ความงามทางอุดมคติไม่เปลี่ยนแปลงสมบูรณ์สิ่งที่ปรากฏการณ์ยิ่งงามเพียงใด ก็ยิ่งใกล้อุดมคติแห่งความงาม ซึ่งเป็นเนื้อแท้แห่งวัตถุที่งามทั้งหมดที่เป็นนิรันดร์ ดังที่ โพลิตินุส ยกย่องแนวความคิดของเพลโตว่า ความงามแจ่มแจ้งแห่งเหตุผล อันเป็นทิพย์บริสุทธิ์ ความงามเป็นการแสดงออกของสิ่งสมบูรณ์อย่างเต็มที่ ศิลปินเมื่อดูยอมเห็นความงามอันเป็นทิพย์ เพราะเหตุนี้ ความงามที่เป็นเอกภาพและมีความสมบูรณ์ในองค์ประกอบของศิลป์ นั่นก็คือ ความงามที่เกิดขึ้นในผลงานศิลปะ โดยการนำทัศนธาตุทางศิลปะมาจัดองค์ประกอบศิลป์ให้มีความสมบูรณ์ ศิลปะเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และมีคุณค่าอย่างมหาศาลของมนุษย์ ซึ่งศิลปินนำมาประยุกต์เอาศิลปะเป็นผลงานที่มนุษย์พบเห็นในชีวิตประจำวันล้วนๆ ทำให้มีคุณค่าขึ้นมาและประโยชน์แก่มนุษย์ที่แสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกภายในของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความงาม ความพอใจของแต่ละคน 2 ประเภท คือ (1) โลกที่ปรากฏหรือโลกทางประสาทสัมผัส และ (2) โลกแห่งแบบหรือมโนคติ เพลโตเห็นว่า โลกที่อยู่เหนือประสาทสัมผัสเป็นโลกที่แท้จริงกว่าโลกที่ประจักษ์ในชีวิตประจำวันที่มีลักษณะอย่างเดียวกับแบบหรือมโนคติ ประกอบด้วยมโนคติ แบบหรือมโนภาพ แบบหรือมโนคตินี้ มิได้อยู่กันอย่างสับสนในโลกแห่งมโนคติ แต่มันอยู่กันอย่างเป็นระเบียบ โดยลดหลั่นกันเป็นชั้นเป็นลำดับตามระเบียบเหตุผลสูงสุดแห่งฐานันดรของแบบ คือ มโนคติแห่งความดี ซึ่งเป็นแบบและเป็นผู้ดำรงแบบหรือมโนคติอื่นๆ ไว้ทั้งหมด ดังนั้นแบบหรือมโนคดีย่อมตั้งอยู่ในโลกแห่งแบบหรือมโนคติ ไม่ได้อยู่ในโลกที่เราประจักษ์อยู่ทุกวันนี้ ที่มีทัศนคติเห็นทางด้านงานศิลปะ นั่นก็คือ การเลียนแบบสิ่งเฉพาะบนโลกแห่งผัสสะและการเลียนแบบของศิลปิน เป็นเพียงความคล้ายคลึงหรือเป็นเพียงบางส่วนของต้นแบบ ที่มี การเลียนแบบอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกระจกเงาสท้อนธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่การถ่ายแบบรูปร่างภายนอกวัตถุ แต่เป็นการถ่ายแบบเนื้อแท้ภายในความเห็นของเพลโตกับอริสโตเติล ท่านทั้งสองเชื่อเหมือนกันว่า ธรรมชาติหรือความจริงของศิลปะ ก็คือการเลียนแบบโลกภายนอกและการเลียนแบบ คือ ตัวประเมินค่าของศิลปะ แต่โลกภายนอกที่เลียนแบบนั้นแตกต่างกันที่เพลโตคิดว่าโลกภายนอกที่ศิลปะเลียนแบบ นั่นคือ สิ่งที่ปรากฏต่อผัสสะ และสิ่งที่เป็นรูปธรรม ศิลปะเป็นสิ่งด้อยค่าเพราะสร้างภาพลวงตาและเข้าไม่ถึงความจริง แต่โลกภายนอกที่ศิลปะเลียนแบบสำหรับอริสโตเติลเป็นสิ่งที่เข้าถึงด้วยความคิดเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมศิลปะมีคุณค่าสูงเพราะเข้าถึงความจริงนั่นเอง

References

- กীরติ บุญเจือ. (2522). **ชุดปัญหาปรัชญา ปรัชญาศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- กীরติ บุญเจือ. (2529). **ชุดพื้นฐานปรัชญา : แก่นปรัชญากรีก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- จรรุญ โภมุทร์ตานนท์. (2539). **สุนทรียศาสตร์**. นนทบุรี : เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.

- ชเอิญศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา. (ม.ป.ป). **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ (ปรัชญากรีก) (Ancient Western Philosophy)**. กรุงเทพมหานคร: มหาลัยรามคำแหง.
- ทวีเกียรติ ไชยงยศ. (2538). **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิมพ์ลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- บุญมี แทนแก้ว. (2545). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- พระทักษิณคณาฎกร. (2544). **ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2529). **ความคิดทางการเมืองเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- พ่วง มินอก. (2530). **สุนทรียศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายตำราและอุปกรณ์การศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พินิจ รัตนกุล. (2516). **ทฤษฎีความรักของเพลโต**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพลโต. (แต่ง) **โสคราติส**. แปลโดย. ส. ศิวรักษ์. (2523). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- พิน ดอกบัว. (2532). **ปวงปรัชญากรีก**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิธาน สุชีวกุปต์. (2529). **อิปรัชญา (Metaphysics)**. กรุงเทพมหานคร : มหาลัยรามคำแหง.
- สิวลี ศิริไล. (2539). **จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2545). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรวิพัฒน์.
- สุเชาวน์ พลอยชุม. (2545). **สุนทรียศาสตร์: ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามละศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : มหามงกุฎราชวิทยาลัย.
- อารี สุทธิพันธ์. (2528). **ศิลปะนิยม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กระดาศสา.
- เอกชัย สุนทรพงศ์ และเสานิตย์ แสงวิเชียร. (2529). **ความงามสุนทรียศาสตร์สำหรับผู้ใฝ่รู้**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย

Conservation and local wisdom of in the Loei Province

ศตวรรษ สงกาผัน

ดร.สามารถ บุญรัตน์

วิภาพร สุรินธรรม

ประธานหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

Rak2125252499@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย” ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการได้แก่ 1) เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย 2) เพื่อศึกษานโยบายและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย โดยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนจังหวัดเลยถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้ โดยมีกระบวนการในการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนจังหวัดเลย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นในด้านต่างๆ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่น ควรมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน และมีการส่งเสริมการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกรในจังหวัดเลย จะปฏิบัติตามวัตถุประสงค์และงบประมาณ ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ โดยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบระดับจังหวัดและปศุสัตว์อำเภอที่เกี่ยวข้อง ร่วมคัดเลือกพื้นที่ ชี้แจงโครงการถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงโคพื้นเมือง การจัดการด้านอาหารสัตว์ การดูแลสุขภาพสัตว์ การป้องกันโรคในโคพื้นเมือง ทั้งรูปแบบการฝึกอบรม การสาธิต การทัศนศึกษา ดูงาน และรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้เกษตรกรได้รับความรู้สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ : การอนุรักษ์. การสืบทอดภูมิปัญญา. คนเลี้ยงโค

Abstract

Research "Conservation and inheritance of local wisdom of cowboys in Loei Province". has three objectives: 1) to study the policy and inheritance process of local cows in Loei Province. Mechanisms of Local Government Organizations in the Conservation and Transmission of Local Wisdom of cowboy Breeds in Loei Province. 3)to study conservation and inherited wisdom of cattle native to the province. Qualitative Research

The study found that. The local wisdom of Loei Province is a social and cultural capital that must be preserved. The process of capital conservation. local wisdom of the province. Local wisdom should be studied and collected in various areas. Local. provincial. region and country Especially the local wisdom. It should be studied in the past and the current situation. In addition. there is the promotion of native cattle farming in Loei Province. To follow the objectives and budget. The project has been defined. The responsible officer at the provincial level and the related livestock department. Select area Bring the knowledge of native cattle breeding. Animal Feed Management Animal health Disease prevention in native cattle. Forms of training. demonstrations. studies. views and other forms. For farmers to get knowledge can take. Actual practice

Keywords : Conservation. Inheritance wisdom. Cowboy

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ตระหนักถึงสถานการณ์และความเสี่ยงซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกและภายในประเทศ โดยเฉพาะภาวะผันผวนด้านเศรษฐกิจพลังงาน และภูมิอากาศ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทั้งเชิงบวกและลบดังนั้น ทิศทางการบริหารจัดการประเทศภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นการใช้จุดแข็งและศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตภาคเกษตร และการประกอบกิจการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องปรับตัวในการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ เพื่อสามารถใช้โอกาสที่เกิดขึ้นและเพิ่มภูมิคุ้มกันของทุนที่มี

อยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม พร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องสร้างความพร้อมสำหรับเชื่อมโยงด้านกายภาพทั้งโครงสร้างพื้นฐาน การทำงานที่ควบคู่กับการยกระดับการพัฒนาคุณภาพคนในท้องถิ่น การเสริมสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร นอกจากนี้ การเสริมสร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน ได้แก่ 1.การค้นคว้าวิจัย 2.การอนุรักษ์ 3.การฟื้นฟู 4.การพัฒนา 5.การถ่ายทอด 6. การส่งเสริมกิจกรรม 7.การเผยแพร่แลกเปลี่ยน และ8.การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น (บุญมา พงษ์ โหมด.2550.หน้า 173-175.)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงโคเป็นที่มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ที่นิยมเลี้ยงเพื่อเป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจ และทำให้คนในชุมชนมีงานทำ คนในชุมชนมีความรักและผูกพันในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางด้านสังคมให้มาอยู่และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นอกจากนี้ ภูมิปัญญาการเลี้ยงหลายฝ่ายได้ให้ความสำคัญอย่างมากเพราะการเลี้ยงโคถือว่าเป็นวิถีชีวิตที่ตกทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของคนไทยที่ผูกพันกับอาชีพทางเกษตรกรรม ทำให้เกิดวิธีการทางองค์ความรู้มากมายที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชนบท แต่ในปัจจุบันปัญหาในการเลี้ยงโคเพราะขาดองค์ความรู้ไปอย่างเห็นได้ชัด ถึงแม้ว่าจะมีการเลี้ยงโคก็จริง แต่องค์ความรู้ด้านการเลี้ยงโคไม่ใช่เฉพาะการให้หญ้าและน้ำเท่านั้นยังมีวิธีการดูแลรักษาโคไม่ให้เป็นโรคและความเจ็บป่วยที่เกิดจากสิ่งต่างๆ อีกทั้งการเลี้ยงโคในปัจจุบันมีการเลี้ยงเพื่อธุรกิจมากขึ้นกลับทำให้ชาวบ้านที่เลี้ยงแบบธรรมชาติพลอยประสบปัญหาต่าง ๆ ไปด้วยอย่างเช่น การซื้อขายมาผิดให้กับโคที่เป็นโรคซึ่งบางครั้งก็ต้องอาศัยเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งผิดกับคนสมัยก่อนที่ไม่ได้ใช้สิ่งเหล่านั้นแต่สามารถจะเลี้ยงโคให้อยู่รอดปลอดภัยได้ตามภูมิปัญญาพื้นที่มีอยู่ ซึ่งโคนั้นมีหลายชนิด ได้แก่ โคพื้นเมือง โคขุน โคเนื้อ โคนม และอื่นๆแต่พยายามมุ่งเน้นไปที่ภูมิปัญญาการเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมืองของไทย(ปรางสุวรรณ ศักดิ์ โสภณก.2558.หน้า45-47.) แต่ในปัจจุบันวิกฤติการณ์ปัญหาด้านจำนวนโคพื้นเมืองลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วทำให้เกิดแนวคิดการอนุรักษ์สัตว์พื้นบ้านที่อยู่คู่กับประเทศไทยมาช้านานซึ่งทางด้านคณะรัฐมนตรีเห็นชอบตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ในการประชุมเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2557 ที่ผ่านมา จำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตกระบือ วงเงินดำเนินการ 5.816.60 ล้านบาท โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและผลิตน้ำนมโค วงเงิน 1.057 ล้านบาท และโครงการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตไก่พื้นเมือง วงเงิน 16.27 ล้านบาท กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

รายงานสถานการณ์การผลิตโคเนื้อและกระบือ มีปริมาณลดลงอย่างรวดเร็ว ไม่สามารถเพิ่มผลผลิตได้ทันความต้องการ ประกอบกับโคและกระบือเป็นสัตว์ใหญ่ รอบการผลิตต้องใช้เวลามากกว่า 1 ปี และลักษณะการเลี้ยงของเกษตรกรเป็นรายย่อย และมีแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างจากปศุสัตว์ชนิดอื่น และส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง "โดยเฉพาะกระบือที่ประเทศไทยเคยมีความยิ่งใหญ่ แต่ปัจจุบันสถานการณ์แนวโน้มกระบือลดลง และจะหมดภายใน 5 ปี จึงต้องเร่งแก้ไขปัญหาลักษณะ ส่วนโคนมจะขาดแคลนแรงงานและมีแนวโน้มลดลง จึงต้องปรับโครงสร้างการผลิต เพื่อขยายปริมาณและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตน้ำนมโค รวมทั้งการวิจัยพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เพื่อเสริมสร้างอาหารให้ชุมชนและท้องถิ่น”(สรวิศ ธาณีโต รองอธิบดีกรมปศุสัตว์. 2557.หน้า34-36.)

จังหวัดเลยมีพื้นที่ที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ควบคู่กับการเกษตรด้านอื่นๆ มีเกษตรกรส่วนหนึ่งที่ประกอบอาชีพรับจ้างเลี้ยง ไก่ไข่ ไก่เนื้อ สุกร จากบริษัทเอกชน พื้นที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จำนวน 23.336 ไร่ ปลูกสวนป่า 20.719 ไร่ คอกสัตว์ 9.022 ไร่และมีพื้นที่เลี้ยงสัตว์อื่นๆอีกจำนวน 183.722 ไร่ ภาครัฐฯได้ให้การสนับสนุน ได้แก่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเลยสถานีวิจัยและทดสอบพันธุ์สัตว์เลย สถานีพัฒนาอาหารสัตว์เลย ด้านกักกันสัตว์เลยศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อำเภอด่านซ้าย การเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรในจังหวัดเลยเป็นแบบเกษตรกรรายย่อย โรงเรือนอยู่บริเวณเดียวกันกับที่อยู่อาศัย และแรงงานเป็นสมาชิกในครอบครัว ส่วนการเลี้ยงโค ที่เป็นฟาร์มมาตรฐานขนาดใหญ่ มีจำนวนน้อย ด้านการตลาด เกษตรกรจะจำหน่ายโคผ่านพ่อค้าคนกลางหรือนำเข้าไปจำหน่ายในตลาดนัด โค ซึ่งในพื้นที่จังหวัดเลย มีตลาดนัดโค กระบือ จำนวน 2 แห่ง ที่อำเภอเมืองเลย และอำเภอหนองหิน การเลี้ยงโคนม ของเกษตรกรในจังหวัดเลยมีการเลี้ยงในพื้นที่ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเลย อำเภอเอราวัณ อำเภอนาดัง และอำเภอวังสะพุง พันธุ์โคนมที่เลี้ยงในพื้นที่จังหวัดเลย ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ลูกผสมโฮลสโตล์ฟรีเขียนเลือด 75 % ขึ้นไป ด้านการตลาดในพื้นที่จังหวัดเลย มีสถานที่รับซื้อน้ำนมดิบ 2 แห่ง คือ สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดเลย และสหกรณ์การเกษตรเมืองเลย จำกัดซึ่งจากข้อมูลสัตว์เศรษฐกิจจังหวัดเลย ปี 2553 พบว่า มีโคเนื้อ 41.179 ตัว มูลค่า 494.148.000 บาทและโคนม 1.220 ตัว มูลค่า 12.200.000 บาท(กรมส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเลย. 2558.หน้า 38.) กล่าวได้ว่า การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย ซึ่งประกอบด้วย 14 อำเภอ 89 ตำบล 840 หมู่บ้าน มีประชากร 518.582 คน มีการเลี้ยงโคพื้นเมืองกันแทบทุกอำเภอแบบปะปนและมีความสำคัญอย่างมากในการสืบทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ของปู่ ย่า ตายาย พ่อแม่ ซึ่งมีลักษณะจากรุ่นสู่รุ่นและเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันในครอบครัวและสังคมใกล้เคียงเท่านั้น หากไม่อนุรักษ์และช่วยกันสืบทอดภูมิปัญญาของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองจะทำให้องค์ความรู้จะสูญหายไปตามกาลเวลาจึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง และนอกจากนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลังได้รู้ถึงวิธีการอนุรักษ์โคพื้นเมืองและชาวเกษตรกรผู้สนใจในการเลี้ยงโคพื้นเมืองสามารถนำภูมิปัญญาที่ได้จากการวิจัยนำไปใช้ในวิถีชีวิตกับ

การเลี้ยงโคพื้นเมืองได้ถูกต้อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย นโยบาย กลไก และแนวทางการเลี้ยงโคพื้นเมืองตามแบบพื้นบ้านอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษานโยบายและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย ประกอบด้วย 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองเลย อำเภอหนองหิน อำเภอวังสะพุงและอำเภอเชียงคาน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลยการศึกษครั้งนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ โดยเฉพาะข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องทางด้านประวัติของคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลยผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้เอกสารต่างๆที่ปรากฏขึ้นนำมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ตลอดจนได้นำเอาข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคนเลี้ยงโคพื้นเมืองและเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงข้อมูลเชิงลึกในการสัมภาษณ์เพื่อมาเป็นข้อมูลในการเทียบเคียงของผู้วิจัยในการลงภาคสนาม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นลำดับกระบวนการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคผู้วิจัยจึงจัดลำดับความสำคัญของการวิจัยเพื่อง่ายต่อการศึกษาตามหัวข้อรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย
- 3) แนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
- 4) แนวคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงโคพื้นเมืองของไทย

3. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) กลุ่มผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย มี 4 อำเภอคือ อำเภอเมืองเลย อำเภอหนองหิน อำเภอวังสะพุงและอำเภอเชียงคาน กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย จำนวน 3 ราย ประกอบด้วยเทศบาลเมืองเลย จำนวน 3 ราย เทศบาลวังสะพุงจำนวน 3 ราย เทศบาลหนองหินจำนวน 3 ราย เทศบาลเชียงคานจำนวน 4 ราย รวมทั้งหมด 16 ราย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 16 ราย

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และพื้นที่การศึกษา

การคัดเลือกกลุ่มชาวบ้านผู้เลี้ยงโคในจังหวัดเลยจำนวน 5 ราย ประกอบด้วย นักวิชาการเกษตรจำนวน 5 ราย และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 6 ราย รวมทั้งหมด 16 รายโดยมีกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ผู้เลี้ยงโคจังหวัดเลย

3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา วิธีการศึกษา รวมทั้งข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งแหล่งข้อมูล โดยศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย หนังสือ เอกสารและตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ นโยบาย กลไก และแนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโค

2. ขั้นตอนในการวิจัยภาคสนาม

1) ติดต่อประสานงานเพื่อกำหนดวัน และเวลาในการลงพื้นที่ในแต่ละรายตามกลุ่มผู้เลี้ยงโคพื้นเมือง นักวิชาการเกษตร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย

2) กำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล โดยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2558 ถึงเดือน มีนาคม 2559 ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูล รวม 5 เดือน

3. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 ราย ซึ่งผ่านตรวจสอบและการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยการกำหนดผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาในการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 5 ท่าน เพื่อช่วยในการปรับปรุงแก้ไข ให้คำแนะนำคำถามการวิจัยให้มีความชัดเจนมากที่สุดและเมื่อผ่านการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้วจะนำมาถอดเนื้อหาและนำมาสรุปประเด็นไปนำไปแยกแยกตามวัตถุประสงค์ในเขตจังหวัดเลย ว่าตรงกับความเป็นจริงและสอดคล้องกับปัจจุบันมากน้อยเพียงใด

4) วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ด้วยเทคนิควิธีการจำแนก และจัดกลุ่มข้อมูลไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการอภิปรายวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และนำผลการวิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะและนำเสนอต่อที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามลำดับเสร็จแล้ว จัดทำเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์นำเสนอผลการวิจัยที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย สรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

5.1 กระบวนการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้ โดยมีกระบวนการในการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ดังนี้

แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยสามารถกระทำดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่น ควรมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ กระทำโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มในการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดในการผลิต การตลาดและการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรอง ด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

6. การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนา ภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่น ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนาความรู้ ความสามารถได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ รวมทั้งส่งเสริม ให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

8. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่แลกเปลี่ยน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและ วิธีการต่างๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชนและท้องถิ่นต่างๆ อย่าง กว้างขวาง รวมทั้งประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องร่วมมือ ร่วมใจกันดำเนินการ ซึ่งไม่เพียงการรักษาให้คงอยู่เท่านั้น หากแต่ต้องสามารถยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การใช้ ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและเมื่อพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานสำคัญ ของประเทศ ประเทศก็จะเติบโตด้วยฐานที่มั่นคงและยั่งยืน (จักรกฤษณ์ ดาวไธสง.2559.หน้า 26-28)

5.2 นโยบายและกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย พบว่า การศึกษานโยบายและกลไกขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้จัดออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ นโยบายทั่วไปขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย และกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของคน เลี้ยงโคในจังหวัดเลย

1) นโยบายทั่วไปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย

นโยบายการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดเลย ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นองค์การ บริหารส่วนตำบลศรีสองรัก เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ 10 ระบุว่า รัฐจะส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตโคพื้นเมืองให้เพียงพอต่อการบริโภคของประเทศ เพื่อทดแทนการนำเข้าและส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึง เล็งเห็นความสำคัญของนโยบายแห่งชาติ จึงได้มีการสนับสนุนให้เกษตรกรในท้องถิ่นของตนสามารถ เลี้ยงโคพื้นเมืองเป็นระบบธุรกิจได้ โดยรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนปัจจัยการผลิตพื้นฐาน เงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ภายใต้งบประมาณที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงโค สนับสนุนให้มีการส่งออกโคพื้นเมือง โคพันธุ์ และผลิตภัณฑ์ โคออกไปขายยังต่างประเทศ โดยรัฐเป็นผู้เจรจากับประเทศคู่ค้าและอำนวยความสะดวกในการส่งออก

และจากนโยบายดังกล่าวสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเลยในฐานะผู้รับผิดชอบงานด้านการผลิต การพัฒนาปศุสัตว์และการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ต่างๆมาโดยตลอด จึงเล็งเห็นความสำคัญในการผลิตโค เนื้อ โดยเฉพาะโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อของชาวจังหวัดเลย และที่สำคัญ จะมีโครงการต่างๆ

มากมาย อาทิเช่น โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร โครงการธนาคารโค – กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ เป็นต้น แต่การส่งเสริม การเลี้ยงโคเนื้อต่างๆ เหล่านี้ ยังมีปัญหาอยู่หลายประการ เช่น ปัญหา ด้านการส่งเสริม ด้านการผลิต ด้านการตลาด และด้านโรคระบาดสัตว์ เป็นต้น (สัมภาษณ์. นายประจวบ ศีลธรรม. นายกองค้การ บริหารส่วนตำบลศรีสองรัก. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2559.)

โคเนื้อเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ความนิยมและความ ต้องการบริโภคเนื้อโคภายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น จังหวัดเลยก็ เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีเกษตรกรให้ความสนใจในการเลี้ยงโคจำนวนมาก รูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อใน ปัจจุบันจึงปรับเปลี่ยนเป็นการเลี้ยงเชิงธุรกิจมากขึ้น เกษตรกรมีรูปแบบการเลี้ยงแบบจริงจัง เลือกรูปร่างที่ เหมาะสมต่อรูปแบบการผลิตและมีการวางแผนการผลิตอย่างเป็นระบบ ทำให้เนื้อโคที่ได้มี คุณภาพดีกว่าเดิม และสามารถทดแทนเนื้อโคคุณภาพดีที่นำเข้ามาจากต่างประเทศได้ การผลิตโคเนื้อใน จังหวัดเลยคิดเป็นร้อยละ 4.03 ของจำนวนโคเนื้อทั้งหมดในประเทศไทย ระบบการตลาดโคเนื้อใน จังหวัดเลยอยู่ในระดับขนาดกลางๆและตลาดระดับล่างเป็นรูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดเลย มีทั้ง แบบการขังคอกและการแบบปล่อยฝูง ในการเลี้ยงโคเนื้อแบบขังคอกเป็นการเลี้ยงระยะสั้น การเลี้ยง โคเนื้อในแต่ละรูปแบบอาศัยปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน (สัมภาษณ์. นายเจษฎา สอนเสียง. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่4 ตำบลปากตม. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559.)

ตามกรอบและนโยบายของรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพยายามผลักดันให้เกษตรกร ปฏิบัติตามนโยบายการส่งเสริมเกษตรกรให้เลี้ยงโคเนื้อในทุกภูมิภาค แต่เนื่องด้วยสภาพโดยทั่วไปไม่ ค่อยเอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงโค จึงทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคไม่สอดคล้องกับนโยบายการเลี้ยงโคมาก เท่าที่ควร ตามนโยบาย ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อ ด้านการกำหนดราคาซื้อขาย โคเนื้อ ด้านคุณภาพของเนื้อโคและด้านการตลาด

2) กลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย

การส่งเสริมการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกรในจังหวัดเลย จะปฏิบัติตามวัตถุประสงค์และ งบประมาณ ของโครงการที่ได้กำหนดไว้ โดยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบระดับจังหวัดและปศุสัตว์อำเภอที่ เกี่ยวข้อง ร่วมคัดเลือกพื้นที่ ชี้แจงโครงการถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงโคพื้นเมือง การจัดการด้าน อาหารสัตว์ การดูแลสุขภาพสัตว์ การป้องกันโรคในโคพื้นเมือง ทั้งรูปแบบการฝึกอบรม การสาธิต การ ทัศนศึกษา ดูงาน และรูปแบบอื่นๆ เพื่อให้เกษตรกรได้รับความรู้สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง อย่างไรก็ตามการดำเนินกลไกสำหรับการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรในจังหวัดเลย มีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคใน การส่งเสริมอยู่หลายประการ ได้แก่ อุปสรรคด้านบุคลากรของหน่วยงาน งบประมาณ คุณสมบัติและ ความต้องการของเกษตรกร รวมถึงระบบส่งเสริมการปศุสัตว์ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นปัญหาต่อ ความสำเร็จ และไม่สนองตอบต่อความต้องการของเกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดเลยอย่างแท้จริง

ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้กำหนดกลไกสำหรับคนเลี้ยงโคในจังหวัดเลย แยกออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ กลไกด้านผลิตโคเนื้อ กลไกด้านการควบคุมป้องกันโรคระบาดสัตว์ กลไกด้านพัฒนาระบบการตลาด กลไกด้านตลาดเนื้อโค และกลไกด้านการบริหารจัดการองค์กร (สัมภาษณ์. ดร.อรุณีย์ ราชภักดิ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาโคก. เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2559.)

5.3 กลไกด้านผลิตโคเนื้อ

- 1) จัดให้มีการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีด้านผลิตโคเนื้อให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโค
- 2) สนับสนุนให้เกษตรกรเก็บรักษาแม่โคเนื้อพันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ เพื่อผลิตโคเนื้อที่มีคุณภาพ โดยให้ทุนในการสนับสนุนเอาใจใส่ดูแลเกษตรกรต่อไป
- 3) เพิ่มการผลิตเนื้อโคคุณภาพสำหรับตลาดระดับสูงโดยใช้วิธีผสมเทียม และโคพ่อพันธุ์ ฝึกฝนเกษตรกรให้ทดลองทำจริงเพื่อเกิดความชำนาญ
- 4) สนับสนุนให้เกษตรกรผลิตพืชอาหารสัตว์เพื่อจำหน่าย หรือผลิตเพื่อการเลี้ยงโคเนื้อของตนเองให้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่
- 5) สนับสนุนและส่งเสริมการถ่ายพยาธิลูกโคเนื้อของเกษตรกรเพื่อลดอัตราการตายของลูกโคเนื้อ
- 6) มีการพัฒนาฟาร์มโคเนื้อของเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เข้าสู่ระบบมาตรฐานฟาร์มโคเนื้ออย่างแท้จริงและยั่งยืนถึงรุ่นสู่รุ่น
- 7) สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาให้มีการผลิตโคเนื้อพื้นเมือง ในรูปเนื้อโคธรรมชาติและเนื้อโคอินทรีย์ (สัมภาษณ์. นายเหล่าทอง สายวิเศษ. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากหมาก. เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2559.)

5.4 กลไกด้านการควบคุมป้องกันโรคระบาดสัตว์

1. เพิ่มการผลิตวัคซีนป้องกันโรคที่สำคัญให้มีคุณภาพและมีปริมาณให้เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร
2. การกระจายอำนาจให้เอกชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการเกี่ยวกับวัคซีน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลด้านคุณภาพ
3. เพิ่มประสิทธิภาพด่านชายแดนในการป้องกันโรคและควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ โดยเฉพาะชายแดนที่ติดริมน้ำโขง ประกอบด้วย อ.เชียงคาน อ.ท่าลี่ อ.นาแห้ว อ.ปากชม เป็นต้น
4. ควบคุมโรคจากการนำเข้าโคมีชีวิต และเนื้อโคจากต่างประเทศ เพื่อลดการติดเชื้อที่ไม่สามารถตรวจสอบได้เนื่องจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีเครื่องมือที่ทันสมัยมากเท่าที่ควร
5. ฝึกอบรมให้ความรู้ในด้านการควบคุม ป้องกันโรคระบาดสัตว์แก่เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประเทศเพื่อนบ้านอย่างรัดกุมและต่อเนื่องอยู่ตลอด

6. ควรจัดให้มีการจัดทำเครื่องหมายและขึ้นทะเบียนโคเนื้อแห่งชาติ (สัมภาษณ์. นางจีระพันธ์ พิศถาน. ผู้ใหญ่บ้านหัวนาหมู่ที่ 8 ตำบลนาโป่ง. เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2559.)

5.5 กลไกด้านการพัฒนาระบบการตลาด

1. สนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยรวมตัวเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์ โดยสร้างเครือข่ายความเชื่อมโยงด้านการผลิตกับด้านการตลาดมีการประสานงานกันอย่างเป็นระบบ

2. จัดทะเบียนฟาร์มเกษตรกรที่เลี้ยงโคและจัดตั้งศูนย์สารสนเทศโคเนื้อ เพื่อให้ทราบข้อมูลด้านการผลิตและความต้องการของตลาดโคเนื้อมีความชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น

3. พัฒนาตลาดโคมีชีวิต ให้มีระบบตรวจสอบย้อนกลับได้ เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน

4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการขยายตลาดขายพันธ์โคเนื้อและเนื้อโคคุณภาพในต่างประเทศ โดยเน้นประเทศในเขต อาเซียน เป็นอันดับแรกเพื่อการรองรับไปสู่ระดับโลกในอนาคต

5. บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรแนะนำ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้มีการบริโภคเนื้อโคขุนที่ผลิตภายในประเทศให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับตลาดที่จะเพิ่มขึ้น

6. มีการตรวจสอบและพัฒนาโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐาน สะอาด ถูกสุขอนามัย พร้อมทั้งมีเครื่องหมายรับรองคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

7. ปรับปรุงรูปแบบการจำหน่ายเนื้อในตลาดสด โดยกำหนดให้เก็บรักษาเนื้อสัตว์ในตู้เย็นเพื่อการจำหน่าย เพื่อสร้างระบบอาหารปลอดภัย

8. ศึกษา วิจัยการแปรรูปเนื้อโคเป็นอาหารประเภทพร้อมบริโภค

9. สร้างเครื่องหมายสินค้าจากเนื้อโคพื้นเมืองในรูปเนื้อธรรมชาติหรือเนื้ออินทรีย์

10. การควบคุมการนำเข้าเนื้อโคจากต่างประเทศ เพื่อป้องกันราคาเนื้อโคในประเทศตกต่ำ

11. พัฒนาความรู้ให้แก่ผู้ประกอบการ หรือเจ้าของโรงฆ่า และผู้ตัดแต่งเนื้อโคให้มีความรู้ความสามารถ ในการเก็บรักษาเนื้อโคหลังถูกฆ่า แยกชนิดของเนื้อตามคุณภาพ

12. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายและศูนย์กระจายสินค้าเนื้อโคให้มีคุณภาพของสหกรณ์โคเนื้อในเมืองใหญ่ๆและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ เช่น ภูเรือ ภูกระดึง และอำเภอยางชุมน้อย เป็นต้น (สัมภาษณ์. นายประจักษ์ คุณพันธ์. กำนันตำบลศรีสองรัก. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559.)

5.6 กลไกด้านการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเนื้อโคคุณภาพของสหกรณ์โคเนื้อโดยการนำระบบการบริหารจัดการแบบคล่องตัวมาขับเคลื่อนตลอดห่วงโซ่การผลิตและการตลาด

2) จัดตั้งศูนย์สารสนเทศโคเนื้อ เพื่อทำหน้าที่ประสานความร่วมมือด้านข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลการนำเข้า ส่งออก และการค้าเนื้อโค โคเนื้อผลิตผลและผลิตภัณฑ์จากโคเนื้อความเคลื่อนไหวทั้งภายในและภายนอกประเทศ

3)ปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดโคเนื้อให้มีความสมดุลเท่าเทียมกัน

4)ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อรวมตัวเป็นสถาบันเกษตรกรและสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาโคเนื้อทั้งระบบการผลิตและการตลาดกระจายทั่วทุกเทศบาล

5)บริหารจัดการรวบรวมข้อมูลให้เป็นปัจจุบันมากที่สุด กลั่นกรองและเผยแพร่สู่ผู้เลี้ยงโคเนื้อทั่วทุกอำเภอในจังหวัดเลย

6)วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อซึ่งได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะ ในทางลบ อันเนื่องมาจากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีต่อรัฐบาล (สัมภาษณ์. จำสิบเอกสุภรณ์ ประเสริฐไทย. ข้าราชการบำนาญ. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559.)

5.7 แนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคพื้นเมืองในจังหวัดเลย พบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเป็นสิ่งที่ดึงมาสู่สังคมไทยซึ่งคนไทยควรภาคภูมิใจและช่วยกันอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่ต่อไป แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การตั้งสถาบันในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ที่ดำเนินงานส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นต้น

2. สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ต้องมีผลงานที่เป็นรูปธรรมและเข้าถึงวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนเพื่อให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

3. คุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทยเพื่อรักษาภูมิปัญญาไทย เช่น ชื่อมวยไทย ชื่อข้าวหอมมะลิไทย เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลเรื่องการจัดลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทย

4. ประกาศยกย่องผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติและประกาศยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาไทย เช่น ศิลปินแห่งชาติครูภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านศิลปกรรม ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านปรัชญา ศาสนา ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านภาษาและวรรณกรรมและประเพณี และ ด้านโภชนาการ ตัวอย่างเช่น ครอบครัวไทยมีปู่ย่าตายาย พ่อแม่ลูก

วงศาตคณาญาติสั่งสอนสืบทอดความคิด ความเชื่อ และความรู้ที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เด็กเรียนรู้
ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับธรรมชาติ ทำงานเป็น ปรับตัวได้ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ สร้างสรรค์

สังคมไทยสังคมไทย ความเป็นชาติไทย มีฐานที่มั่นคงของภูมิปัญญาไทย คนไทยรู้จักเลือกถิ่น
ฐานสร้างบ้านเรือน เรามีสถาปัตยกรรมสองฝั่งคลอง บนที่ดอน บนเนิน ตามหุบเขา สร้างบ้านใต้ถุนสูง พื้น
น้ำท่วม หลังคาหน้าจั่วรับลมฝน ทำเหมืองฝาย กักน้ำไว้ทำนาทำไร่เรามีเครื่องมือทำมาหากิน มีไถ มี
คราด แร้ว เบ็ดราว ระหัดวิดน้ำ ชาวสวนแช่ยาฉุน เปลือกสะเดา เพื่อพ่นทำลายแมลงที่กัดกินไม้ผล
แม่บ้านเก็บดอกฝ้าย กรอใยไหม ทอผืนผ้าลายงดงาม ย้อมผ้าด้วยแก่นขนุน มีสีสันสดสวยของดอกไม้ เย็บ
เสื้อผ้าแบบไทยชาติไทยมีอักษรไทยและเลขไทยของเราเอง เรามีถ้อยคำร้อยกรองที่ไพเราะ เพลงกล่อม
เด็ก เพลงพื้นบ้าน ทำร้ายรำที่ดังมาอ่อนช้อย ร่าเริงสง่างาม ตามเสียงดนตรีไทย สมุนไพรนานาชนิด
คิดค้นนำมาผสมเป็นยาสมุนไพรแก้อาการไทยนั้นปรุงอย่างประณีต รสอร่อยเลิศ ทั้ง หลน ยำ ปลา
แกง คั่ว ผัด ทอด งานครุฝีมือประณีตหลากหลาย เช่น ปิ้ง ย่าง หลาม เผา ผิง คำสั่งสอนชวนคิดเป็น
สุภาษิต คำพยาน จารึกโบราณวรรณกรรมตัวอย่างที่กล่าวมานี้ เป็นศักดิ์ศรีของชาติ เป็นความฉลาด
ความเชี่ยวชาญ ของบรรพบุรุษที่สั่งสมสืบทอดกันมาเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ดังภาพที่ปรากฏ
6.ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเลี้ยงโคในจังหวัด
เลย” ทำให้ผู้วิจัยเห็นสภาพการอนุรักษ์และข้อจำกัดมากมายที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพและคุณภาพใน
การปฏิบัติงานของคนในท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ ซึ่งประกอบ กระบวนการอนุรักษ์ กลไก และ
แนวทางในการจัดการต่างๆในการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงทำให้ผู้วิจัยได้นำ
หลักการบริหารจัดการที่ดีมาประกอบเพื่อนำเสนอการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พึง
ประสงค์ให้สามารถยกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการได้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอแนะเพื่อการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการปรับปรุงการบริหารจัดการให้ผู้นำท้องถิ่น ด้วยการวางระบบให้กระจายหรือเผยแพร่
แผ่ความรู้ให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคให้มีความชัดเจน เช่น การกำหนดปฏิทินการประชุม
ประจำเดือน การกำหนดมาตรฐานของเกษตรกรในการผลิตหรือการเลี้ยงโคพื้นเมือง การกำหนดให้
กลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจในการเลี้ยงโคพื้นเมือง การกำหนดการวัดและประเมินที่สอดคล้องกัน การ
กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการเลี้ยงโคพื้นเมือง เป็นต้น

2. ควรมีการปรับปรุงการบริการด้านบุคลากรในท้องถิ่น ด้วยการสร้างระบบการพัฒนา
บุคลากรให้มีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายของรัฐที่ได้กำหนดไว้

3. ควรมีการบริหารจัดการส่งเสริมวิชาการและด้านการผลิตโคพื้นเมือง ด้วยการกำหนด
รายละเอียดการผลิตผลในทางวิชาการด้านการเลี้ยงโคเพื่อบริการแก่สังคมให้มากที่สุดอย่างน้อยปีละ 2
เล่ม เพื่อยกระดับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองให้เข้มแข็งต่อไป

4. ควรมีการบริหารจัดการด้านการงบประมาณ ด้วยการพัฒนากระบวนการวางแผนงบประมาณ ที่เกิดความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรให้มากที่สุด และกำหนดให้กลุ่มผู้เลี้ยงโคทุกคนได้วิพากษ์วิจารณ์ ถึงการจัดการจัดแผนบริหารความเสี่ยงทางการเงินที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรโดยตรง

5. ควรมีการบริหารจัดการด้านการวัดผลและประเมินผล ด้วยการกำหนดให้ผู้นำท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลอย่างแท้จริง

References

กรมส่งเสริมการเกษตรจังหวัดเลย. 2558.(ม.ป.ป.)

บุญมา พงษ์โหมด. **วิถีไทย**. (ฉะเชิงเทรา : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์. 2550). หน้า 173-175.

ปรากฏสุวรรณ ศักดิ์โสภณกุล. ออนไลน์.(ม.ป.ป.) กรมปศุสัตว์

สรวิศ ธาณีโต รองอธิบดีกรมปศุสัตว์. 2557. (ม.ป.ป.) กรมปศุสัตว์

จักรกฤษณ์ ดาวไธสง. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2559. (โรงเรียนพิมาย วิทยา. <http://www.pm.ac.th>. 2554).

สัมภาษณ์. จำสืบเอกสุภรณ์ ประเสริฐไทย. ข้าราชการบำนาญ. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. นางจีระพันธ์ พิศาน. ผู้ใหญ่บ้านห้วยนาหมู่ที่ 8 ตำบลนาโป่ง. เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. นายประจักษ์ คุณพันธ์. กำนันตำบลศรีสองรัก. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. ดร.อรุณีย์ ราชภักดิ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาโคก. เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. นายเหล่าทอง สายวิเศษ. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากหมาก. เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. นายประจวบ ศีลธรรม. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลศรีสองรัก. เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2559.

สัมภาษณ์. นายเจษฎา สอนเสียง. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่4 ตำบลปากตม. เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559.

การพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
THE CITIZEN DEVELOPMENT IN BUDDHIST INTEGRATION OF BAAN SAM-KHA.
MAE-THA DISTRICT. LAMPANG PROVINCE

พระชวลิต ปญญาชีโร (แสงบุญเรือง)

Phra Chawarit Panyawachilo (Sangboonreung)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Pingvolume@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาพลเมืองตามบรรทัดฐานของสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาพลเมือง และ 3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขาอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคเอกสารผสมภาคสนาม พื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนาวัฒนธรรม ผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้าราชการ จำนวน 12 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) สัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาพลเมืองตามบรรทัดฐานของสังคมไทย การพัฒนาคุณภาพคนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างคนให้มีความเป็นพลเมืองดีปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อสังคม มีความสุขดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ มีปัญญาและมีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ซึ่งความเป็นพลเมืองดีเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญของบุคคลในฐานะที่ทุกคนล้วนเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดีที่เหมาะสมกับสังคมศตวรรษที่ 21 2) หลักธรรมมงคลสูตรเป็นเป้าหมายการพัฒนาพลเมือง ได้แก่ (1) อตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ (2) วินโย จ สุสิกขิโต การมีระเบียบวินัย (3) อนากุลา จ กัมมันตา การทำงานไม่คั่งค้าง (4) อนวัชชานิ กัมมานิ การประกอบอาชีพสุจริต (5) ญาคานัญญจ สังคโห การสงเคราะห์ญาติ (3) แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา พบว่าสมาชิกในหมู่บ้านสามขาทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติอย่างอิงอาศัย มีกฎระเบียบของหมู่บ้านที่ผ่านการประชาคม

คำสำคัญ: พลเมือง. ชุมชนเข้มแข็ง. หมู่บ้านสามขา. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

The purposes of this thesis were to: 1) study concepts and theories of citizen development in accordance with Thai society norms; 2) study Buddhist principles supporting citizen development; and 3) synthesis guidelines for developing citizen of Samkha Village. Mae Tha District. Lampang Province based on Buddhism integration. Besides. this was a qualitative research comprising document research and field research. The analysis and synthesis were conducted with documents. concepts and relevant research papers. The in-depth interviews were made with 12 key informants

The findings revealed that: 1) Concepts and theories of citizen development in accordance with Thai society norms. human quality development was one of key mechanisms for building good citizenship. social norm observation. decent attitude and value to society. able to live with others in society and wisdom and potential to develop society and country. The good citizenship obviously reflected basic qualifications of individual as citizen under the democracy. Meantime. the good citizenship qualifications suitable for the 21st century; 2) Buddhist principles supporting citizen development. the Five Strengths were basic support significant for individual development and for implementation with other principles. Moreover. Mangala Sutta was target for citizen development. such as (1) Attasammapanidhi. living with sufficiency. self-reliant and does not full of lust; (2) Winayo Cha Susikkhito. disciplines or rules as social norm; (3) Anakula Cha Kammanta. responsibility to duties of citizen; (4) Anawatchani Kammani. working without harms to oneself and others for living together peacefully in the society; (5) Yatakanancha Sangkhaho. public mind to help society; and 3) Synthesis guidelines for developing citizen of Samkha Village. Mae Tha District. Lampang Province based on Buddhism integration. Samkha Village had citizen development under the communitarian. Each members of Samkha Village had equal rights. listen to each other. self-reliant. living together with nature. and comprehensive and clear village rules. Subsequently. the rules have been improved to acquire strict rules. It maintained rights and benefits for everyone and live together peacefully. The rules covered environment and infrastructure with aims to allow villagers to utilize resources in the village.

Keywords: Citizen. Community Empowerment. Baan Sam-Kha. Local Wisdom

บทนำ

คำว่า "พลเมือง" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ หมู่คนที่กำลังของเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 254) โดยความหมายของคำว่า “พลเมือง” จึงหมายถึง คนที่สนับสนุนหรือเป็นกำลังอำนาจของผู้ปกครอง เป็นคนที่อยู่ในการควบคุมของผู้ดูแลหรือของผู้ปกครอง ส่วนคำว่า "พัฒนา" ความหมายว่า ความเจริญ หรือทำให้เจริญก้าวหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน. 2556 : 591) สำหรับแนวคิดการพัฒนาความเป็น พลเมืองให้กับคนในสังคมไทย ภายใต้บริบทของรัฐธรรมนูญได้ปรากฏขึ้นนับตั้งแต่หลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครองวันที่ 27 มิถุนายน 2475 ที่อำนาจสูงสุดของประเทศหรืออำนาจอธิปไตยได้ กลายเป็นของประชาชน เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยใน พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 มาตรา 1 บัญญัติว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” (ปรีดี พนมพงค์. 2552 : 463) คำว่า “พลเมือง” หมายถึง หมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง คำว่า พลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง ซึ่งคือ คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับ ต่างประเทศ โดยพลเมืองมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ มีสภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิเสรีภาพอย่าง เท่าเทียมกัน แต่ต้องคำนึงถึงสิทธิสมาชิกในประเทศผู้อื่นด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2555 : 10)

ในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับสภาพปัญหาคุณภาพพลเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ยังมีปัญหาการเลือนไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยผ่านสังคมยุคศตวรรษที่ 21 ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งผล ต่อวิกฤตค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ ขาดความเคารพสิทธิในการใช้สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในปัจจุบัน ยังขาดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดความสงบสุข จึงมี ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดีของสังคม ที่เรียกว่า ความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) ซึ่งคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย 6 ประการ ได้แก่ 1) มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น 3) เคารพความแตกต่าง มีทักษะในการฟัง และ ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง 4) เคารพหลักความเสมอภาค 5) เคารพกติกาและกฎหมาย 6) รับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2554 : 13-15)

ในพระพุทธานุภาพพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนหลักพละ 5 เป็นแนวทางให้ศึกษาและนำมา ปฏิบัติจนเกิดเป็นกำลังนำไปสู่จุดหมายสูงสุดของการฝึกตน ดังพระพุทธพจน์ที่สรุปได้ว่า หลักพละ 5 เป็นธรรมเกื้อหนุนพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาตน อันประกอบด้วย สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ สมาธิพละ และปัญญาพละ และเป็นหลักธรรมที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงในหลักธรรมอื่น ๆ

(ส.ม. (ไทย) 19/705-716/369). และมีหลักมงคลสูตรเป็นเป้าหมายการพัฒนาตน ประกอบด้วย (1) หลักการตั้งตนชอบ (อตตสมมาปณิธิ) หมายถึง การประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ การตั้งตนชอบ เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เป็นแนวทางในการสร้างความสุข ความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิต เพราะถ้าบุคคลใดตั้งเป้าหมายชีวิตที่เป็นมิจฉาทิฐิ พระครูสิริสุตานุยุต. (2556) (2) หลักการมีวินัย (วินโย จ สุกฺขิโต) หมายถึง วินัยที่ศึกษาดีแล้ว เมื่อคฤหัสถ์และบรรพชิตปฏิบัติวินัยถูกต้องแล้ว ชื่อว่าได้ศึกษาวินัยมาดี เป็นผู้มีระเบียบอันดีงาม วินัยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วินัยของชาติ และวินัยของศาสนา (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ป.ธ.9). 2542 : 54-56) (3) หลักการทำงานไม่คั่งค้าง (อนากุล จ กมมนตา) หมายถึง คนนั้นมีภาระหน้าที่ที่ตนจะต้องกระทำในฐานะต่าง ๆ งานทุกอย่างที่บุคคลกระทำลงไปจะต้องมีลักษณะที่ไม่อากุล (4) หลักการทำงานไม่มีโทษ (อนวชชานิ กมมานิ) หมายถึง การทำงานที่ไม่มีโทษ หมายถึง งานที่ไม่มีเวรไม่มีภัย แต่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ งานที่ไม่มีโทษต้องไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดประเพณี ไม่ผิดศีล และไม่ผิดธรรม (5) หลักการสงเคราะห์ญาติ (ญาติกานนญ สงคโห) ได้แก่ ญาติซึ่งเกิดจากการคั่นเคยกันอยู่ในชุมชนสังคมเดียวกัน ช่วยเหลือยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ทำให้เกิดความสามัคคี ทำให้เกิดสังคมแบบตระกูลใหญ่มั่นคง สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีน่าอยู่ให้เกิดขึ้นและเป็นเหตุให้เกิดสังคมสันติสุข (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2559 : 69) ด้วยเหตุนี้หลักธรรมพละ 5 และหลักมงคลสูตรจึงเหมาะแก่การนำมาประยุกต์ใช้เป็นกำลังขับเคลื่อนในการพัฒนาตนของประชาชน ให้ก้าวสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี

ชุมชนบ้านสามขา หมู่ที่ 6 ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นชุมชนเล็กๆ ที่มีชื่อเสียงได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างหลายรางวัล เช่น (1) รางวัลการป้องกันและกำจัดหมอกควันในชุมชนระดับภาค พ.ศ. 2552 (2) รางวัลถ้วยพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ การจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวพระราชดำริ พ.ศ. 2550 (3) ได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนเข้มแข็งระดับประเทศ จากกรมการปกครองประจำปี พ.ศ. 2543 นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในการสร้างฝายชะลอน้ำ และในชุมชนยังมีระบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีคุณค่ายิ่งต่อการศึกษาแนวทางการพัฒนาพลเมืองในหมู่บ้านสามขา

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” ทั้งนี้ เพื่อต้องการที่จะศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์พัฒนาพลเมืองเชิงพุทธของสังคมไทยให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ตลอดจนนำผลของการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาพลเมืองตามบรรทัดฐานของสังคมไทย

2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาพลเมือง

3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัย 2 อย่าง คือ การวิจัยภาคเอกสารและภาคสนาม พื้นที่วิจัยคือ หมู่บ้านสามขา อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ที่มาของข้อมูล

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารงานวิจัย หนังสือตำราทางวิชาการ วารสาร สิ่งพิมพ์ และข้อมูลชนิดอื่นๆ

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งหมดจำนวน 12 ท่าน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนาวัฒนธรรม และข้าราชการ จำนวน 9 ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพลเมืองของหมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง

เครื่องมือการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาพลเมืองของหมู่บ้านสามขา อำเภอมะเข่ จังหวัดลำปาง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในช่วงเดือนตุลาคม 2561 – ธันวาคม 2561 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (1) ประเด็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองตามบรรทัดฐานของสังคมไทย (2) ประเด็นแนวคิดการพัฒนาพลเมืองตามหลักพุทธธรรม โดยศึกษารวบรวมข้อมูลภาคเอกสารจากคัมภีร์มิ่งคลัตถที่ปณี ตำราวิชาการ หนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2) รวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาพลเมืองของหมู่บ้านสามขา จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 12 ท่าน

4 การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปเรียงข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยกระบวนการจัดข้อมูลจากหลักฐานทั้งหลาย แล้ววิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา แล้วนำมาสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัย

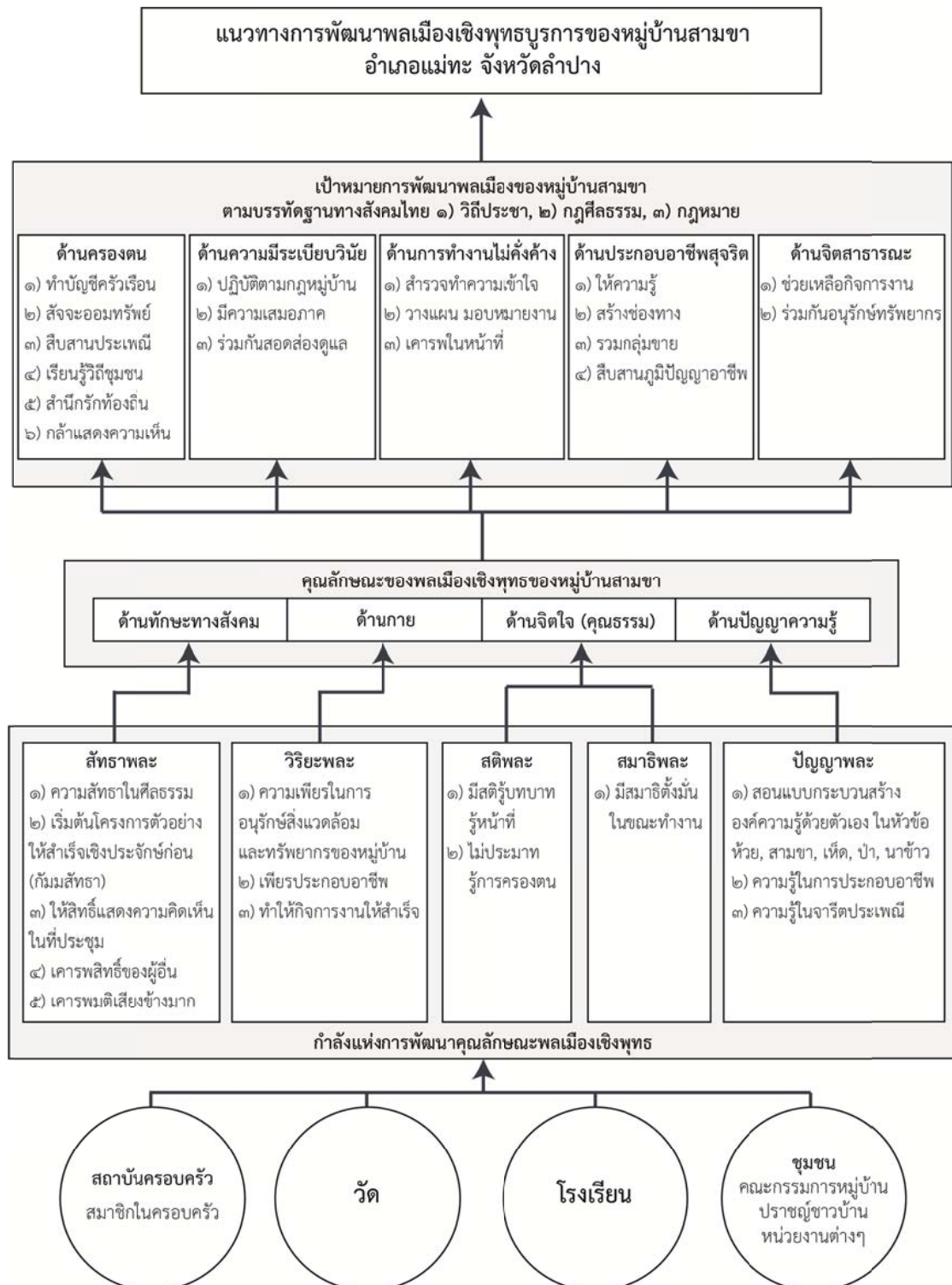
แนวทางการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

1) ปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธของหมู่บ้านสามขา ประกอบด้วย (1) สถาบันครอบครัว มีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางรากฐานชีวิตเด็ก การเลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เด็กเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ในฐานะพลเมืองของชุมชน (2) สถาบันทางศาสนา ในการอบรมสั่งสอนที่เน้นอุดมการณ์ทางสังคม เพื่อช่วยให้สังคมดำรงสันติสุขไว้ (3) สถาบันการศึกษา เป็นเครื่องมือสำคัญของภาครัฐ สร้างพลเมืองตามแบบที่นโยบายภาครัฐต้องการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นแนวคิดที่สะท้อนถึงเรื่องการเป็น "คนดี" และการเป็น "พลเมืองดี" ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ และเคารพกฎหมายของสังคม (4) สถาบันชุมชน การรวมตัวของคนที่อยู่ในชุมชน ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สนับสนุนพลังความคิด พลังการกระทำ มีการดำรงไว้ซึ่งจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

2) กำลังแห่งการพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองเชิงพุทธของหมู่บ้านสามขา ทั้ง 4 ด้าน (1) กำลังแห่งความเชื่อเกื้อหนุนต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านทักษะทางสังคม หมายถึง ความศรัทธา ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและบุคคลอื่น และการเชื่อในผลการกระทำ (วิปากัสถา) ก่อให้เกิดการมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันทางสังคม คือ เคารพสิทธิเพื่อนพลเมืองด้วยกัน ที่ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อน ตั้งอยู่ในวินัย มีอาชีพที่สุจริต มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย มีความซื่อสัตย์สุจริต (2) กำลังความเพียรเกื้อหนุนต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านกาย หมายถึง การเพียรพยายาม มีความวิริยะเป็นภาวะของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือวัตถุ มีความเพียรวิริยะร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (3) กำลังสติและกำลังสมาธิเกื้อหนุนต่อคุณลักษณะด้านจิตใจ (คุณธรรม) หมายถึง การส่งเสริมจิตใจให้ประกอบด้วยกำลังสติและสมาธิ ทำให้จิตใจสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต (คุณธรรม) เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออารี มีมิตตา ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต เช่น มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียร อุดม เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต เช่น มีจิตใจร่าเริง ผ่องใส สงบเป็นสุข มีสำนึกความเป็นไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ (4) กำลังปัญญาเกื้อหนุนต่อคุณลักษณะด้านปัญญา (ความรู้) หมายถึง การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิต การมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ แก้ปัญหาแบบสันติวิธี สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) เป้าหมายการพัฒนาพลเมืองของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (1) ด้านครองตน การครองตนของพลเมืองหมู่บ้านสามขามุ่งเน้นการครองตนตามแบบวิถีชุมชน ตั้งแต่วัยเด็กมีการปลูกฝังภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งการสอนแนวทางการดำเนินชีวิตตามวิถีท้องถิ่นในด้านต่างๆ การฟังฟังและปลูกจิตสำนึกร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า ตลอดจนสร้างวินัยการออมและการทำบัญชีครัวเรือน ส่งเสริมการเป็นคนดี ละเว้นอบายมุข และใช้ชีวิตพอเพียง (2) ด้านความมีระเบียบวินัย กฎระเบียบของหมู่บ้านสามขา มีมากมาย เพื่อให้คนในหมู่บ้านอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความเสมอภาค เหนือสิ่งอื่นใดหมู่บ้านสามขาไม่ได้มองเพียงให้คนในชุมชนอยู่อย่างสงบเท่านั้น แต่ยังออกกฎให้ครอบคลุมด้านถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสาธารณูปโภคต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่อยู่หมู่บ้านได้อย่างคุ้มค่าและเท่าเทียมกัน (3) ด้านทำงานไม่คั่งค้าง หมู่บ้านสามขามีวิธีการวางแผนการทำงานเป็นขั้นเป็นตอน ก่อนการลงมือทำจริง มีการแบ่งหน้าที่ให้งานสำเร็จราบรื่น เคารพในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายและเคารพในหน้าที่ของผู้อื่น เรียกว่า เป็นการงานที่ถูกต้อง ทำงานถูกวิธี และลงมือปฏิบัติสมควรแก่เวลา นอกจากนี้การทำงานให้สำเร็จควรมีอิทธิบาท 4 คือ (1) ฉันทะ คือ ความเต็มใจทำงาน (2) วิริยะ คือ ความพากเพียรทำงาน (3) จิตตะ คือ ความตั้งใจทำ (4) วิมังสา คือ ความเข้าใจทำงาน (4) ด้านประกอบอาชีพสุจริต หมู่บ้านสามขา มีการส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริตจากทางวัดที่คอยอบรมสั่งมาอาชีพคณะกรรมการหมู่บ้านที่ประสานองค์กรต่างๆ มาเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพให้แก่ชาวบ้าน และยังสร้างช่องทางการจำหน่าย โดยจัดตั้งกองทุนรับซื้อและจัดจำหน่ายในนามหมู่บ้านเพื่อเพิ่มกำลังการต่อรองทางการค้า นอกจากนี้ทางสถาบันการศึกษายังได้มีการประสานนักวิชาการ เพื่อทดลองเพาะพันธุ์เห็ด พิษสมุนไพรรักษาโรคความรู้ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้าน (5) ด้านจิตสาธารณะ หมู่บ้านสามขา มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันเป็นอย่างดี ทั้งการงานส่วนตัว เป็นบทบาทที่ทุกคนควรช่วยเหลือกันตามสมควร ถือเป็นวิถีประชา ในด้านงานส่วนรวมนั้นทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่ๆ จะต้องร่วมมือกันทำงานของหมู่บ้าน คือ การร่วมกันซ่อมแซมฝายกั้นน้ำ ทำแนวไฟป่า รักษาทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านที่ต้องบำรุงรักษาตลอดทุกปี ซึ่งอาจจะช่วยเหลือทางตรง คือ เป็นผู้ร่วมแรงงาน หรือทางอ้อมด้วยการร่วมสมทบทุนปัจจัยวัสดุอุปกรณ์เข้ากองทุนอนุรักษ์ป่าตามแต่สะดวก

สรุปผลการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 ฝั่งแสดงแนวการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านสามขา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากวัตถุประสงค์และผลการศึกษาการพัฒนาพลเมืองเชิงพุทธบูรณาการเชิงพุทธของหมู่บ้านสามขา อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งยังมีประเด็นที่น่าสนใจ เช่น

1) ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาต้นกล้าหมู่บ้านสามขาที่มีวิธีการสอนแบบการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructionism) ภายใต้ 5 หัวข้อประกอบด้วย ห้วย, สามขา, เห็ด, ป่า, นาข้าว โดยมีชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้เปิดโอกาสให้ประชาชนชาวบ้านได้มีส่วนร่วมช่วยในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาและความสำนึกที่ท้องถิ่นให้แก่เด็กเยาวชนในหมู่บ้าน

References

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). **งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีดี พนมยงค์. (2552). **แนวความคิดประชาธิปไตยของ ปรีดี พนมยงค์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนฺทโร). (2556). “ศึกษาพัฒนาการมงคลสูตรในพระพุทธศาสนา” (สารนิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ป.ธ.9). (2542). **มงคล 38 ประการ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). **ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561**. กรุงเทพมหานคร: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.

ศึกษาวิเคราะห์โรคในตำราแพทย์แผนไทยกับโรคในพระพุทธศาสนา

AN ANALYSIS STUDY OF DISEASES IN THAI TRADITIONAL MEDICINE TEXTS AND
DISEASES IN BUDDHISM

พระครูวิชัยวุฒิกุล (ภาณุภัทร) เพ็ชรนารอด

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร.

ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยเดิม (2) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท (3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลของการวิจัย พบว่า

การแพทย์แผนไทยถือว่า โรคหรือ การเจ็บป่วยนั้นมีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลภายในตัวผู้ป่วย หรือไม่สมดุลกับสิ่งภายนอกและสิ่งแวดล้อม สมดุลต่างๆ ในเรื่ององค์ประกอบของร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนโรคในทางพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยโรคทางกาย โรคทางใจ คือ ความเจ็บไข้ ความเจ็บป่วย ความไม่สบาย โรคประจำตัวคือโรคที่ติดตัวอยู่ประจำรักษาไม่หาย ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์ทุกคน ปัญหาของชีวิตคือทุกข์ อาจเป็นโรคแอบแฝงตัวโดยที่ไม่มีการผิดปกติออกมา ภาวะผิดปกติที่เกิดขึ้น ทำให้รู้สึกไม่สบาย เสียดวงใจให้เจ็บปวด หรือมีอาการที่ผิดปกติแสดงออกมาให้เห็น ผลการวิเคราะห์โรคในทางแพทย์แผนไทยและพระพุทธศาสนานั้นที่เหมือนกันคือโรคและการรักษานั้น จะเป็นไปในลักษณะของหลักธรรมคือ อริยสัจสี่ ซึ่งประกอบด้วยโรค คือ ทุกข์ สมุฏฐานของโรค คือสมุทัย การรักษาให้หายนั้นคือ นิโรธ และวิธีการรักษานั้น คือ มรรคซึ่งโรค และที่ต่างกันคือ วิธีการรักษาแพทย์แผนไทยรักษาให้หายได้ในระดับโลกียะ แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถหายจากโรคในระดับ โลกียะและสามารถพ้นทุกข์เข้าถึงโลกุตระได้

คำสำคัญ : โรค,แพทย์แผนไทย,พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research has 3 objectives (1) to study the concept of disease in the traditional Thai medicine textbook (2) to study the concept of disease in Theravada

Buddhism (3) to study and analyze the disease in Thai traditional medicine and Buddhism. Doctrine

The results of the research found that Thai traditional medicine considering disease or illness is caused by an imbalance within the patient or unbalanced with external and environmental balance in the composition of the human body consisting of four elements: soil, water, wind, fire. The disease in Buddhism consists of physical disease, and mental disease, namely illness, discomfort, congenital disease is a persistent disease that is incurable which a problem is for every human being. The problem of life is the suffering which may be a latent disease without any abnormalities. Abnormal conditions that occur causes discomfort, painfully mordant feeling, or there are unusual symptoms shown..

The results of the analysis of diseases in Thai traditional medicine and Buddhism are the same in the sense of disease and treatment. They would be in the nature of the Dhamma, namely the Four Noble Truths, which consist of diseases: Dukha - the suffering, Samuthaya – the cause of the disease. The healing is Nirod, and the method of treatment is Magha that the disease and the difference is how to treat Thai traditional medicine to heal at the level of lokiya, but in the way of Buddhism could heal the disease at the level of the Lokiya - worldly pleasure, and could escape the suffering to reach Loguttara-supermundane.

Keywords : Disease, Thai Traditional medicine, Theravada Buddhism

บทนำ

การแพทย์แผนไทยหมายความว่า การประกอบโรคศิลปะตามความรู้หรือตามตำราไทยที่ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาหรือตามการศึกษาจากสถานที่คณะกรรมการรับรองการแพทย์แผนไทย เป็นภูมิปัญญาที่มีการดูแลสุขภาพ แบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย ได้แก่ การรับประทานอาหาร พื้นบ้าน การบริหารร่างกายแบบฤๅษีตัดตน และการดูแลสุขภาพทางด้านจิตใจ ได้แก่ การฝึกจิตและอารมณ์ การนั่งสมาธิหรือปฏิบัติกิจกรรมตามหลักของศาสนาแต่ละศาสนา ส่วนการดูแลสุขภาพทางด้านชีวิต ได้แก่ การดำรงชีวิตด้วยทางสายกลาง การมีอาชีพสุจริต การมีความสุขในการดำเนินชีวิต การสร้างและการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยที่การดูแลสุขภาพตนเองด้วยการแพทย์แผนไทยมีความเหมาะสมในการเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรสายสอนทั้งในด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา

ในแนวคิดของคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย จากการศึกษาพบว่า ปกติร่างกายคนเราประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คำว่าชีวิตคือชั้น 5 แบ่งย่อยๆ เป็น รูปกับนาม คือกาย กับจิต ตัวรูปคือมหาภูตรูป คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอุปาทายรูป คือรูปอันเกิดจากมหาภูตรูป ได้แก่ ความเป็นหญิงชาย ความรู้สึก เห็น รู้สกรู้กลิ่น ได้ยิน การสัมผัส เย็นร้อนอ่อนแข็ง หรือช่องว่างในร่างกายที่มีแก๊สทั้งรูปและนามที่เรียกว่า ชั้น 5 คือชีวิต อยู่ในท่ามกลางธรรมชาติ อยู่ในอิทธิพลของความจริงในธรรมชาติ ได้แก่ ธาตุเจ้าเรือน ที่เกิดมาแล้วย่อมมีจุดอ่อนจุดแข็งที่ติดตัวมาแต่เกิด เปรียบได้รับ สารพันธุกรรม ต้องเผชิญกับภูมิอากาศ เรียก ฤดูกาล ต้องเผชิญกับความจริงของชรา การเกิด แก่ เจ็บ ตาย สิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความทุกข์น้อยที่สุด คือการมีพฤติกรรมกรกินที่ถูกต้อง การพักผ่อน การปรับปรุงอริยาบถ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การพัฒนาจิตให้สงบ การมีความพอดีของการทำงาน คือทางสายกลาง (ยงยุทธ ชูชัยเจริญออนไลน์) ปัญหาสุขภาพเป็นปัญหาใหญ่สำหรับทุกคนที่ต้องเรียนรู้และศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เพื่อจะได้รู้จักวิธีการดูแลและรักษาตนในเบื้องต้น จากข้อความดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจใคร่ศึกษาเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ว่ามีสมุฏฐานเกิดมาจากอะไร มีอะไรเป็นปัจจัยให้เกิด ประเภทของโรคในตำราแพทย์แผนไทยกับโรคที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร มีวิธีการดูแลรักษาอย่างไร ตามที่ปรากฏในคัมภีร์แพทย์แพทย์ไทย และที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุ สมุฏฐานของโรคและวิธีการรักษาดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง เหมาะสมและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยเดิม
- ๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องโรคในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องโรคในตำราแพทย์แผนไทยกับพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลหลักฐานจากเอกสารระดับปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
2. การรวบรวมข้อมูลโดยรวบรวมจากเอกสารระดับทุติยภูมิ (Secondary Sources) เช่น เอกสารประเภทตำราแพทย์แผนไทย หนังสือต่าง ๆ และประเภทวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาซึ่งได้ค้นคว้ารวบรวมไว้บ้างแล้ว

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อให้ได้ข้อมูล สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

4. การสังเคราะห์ข้อมูลและการเขียนงานวิทยานิพนธ์ตามหลักฐานความเป็นจริงในการเก็บ ข้อมูลแบบมีโครงสร้างของเนื้อหาและขอบเขตด้านเนื้อหาและข้อมูลเป็นตัวกำหนด

5. นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

กล่าวโดยสรุปการแพทย์แผนไทยต้องเป็นการประกอบโรคศิลปะที่อาศัยการถ่ายทอดจากครู รับผิดชอบตัวศิษย์หรือเป็นการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการรับรองประกอบด้วยการแพทย์ แผนไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยพ.ศ. 2542 รวมถึงการ เตรียมการผลิตยาแผนไทยและการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้ หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาสรุปวิชาชีวะแพทย์แผนไทยต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ข้อได้แก่ ความรู้ การฝึกฝนทักษะ ประสบการณ์ คุณธรรมและจริยธรรม และที่ เกี่ยวข้องการแพทย์แผนไทยอันได้แก่เวชกรรมไทยเภสัชกรรมไทย ซึ่งตามหลักแห่งแพทย์แผนไทยนั้น ต้องมีความรู้หลายอย่างประกอบกัน คือ การรู้จักโรค สมุฏฐานของโรคเพื่อวินิจฉัยได้ถูกต้อง วิธีการ รักษาด้วยสมุนไพรตามวิธีแพทย์แผนโบราณ การดำเนินการรักษาและมีผลหายแล้วพบความสุขทั้ง ผู้รักษาและผู้ป่วยส่วนในทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลักสำคัญในการค้นพบในครั้งนี้คือ โรคในทาง พระพุทธศาสนานั้น มีการแยกประเภท คือ โรคทางกาย โรคทางใจ และโรคทางวิญญาณ

วิจารณ์

การแพทย์แผนไทยต้องเป็นการประกอบโรคศิลปะที่อาศัยการถ่ายทอดจากครูรับผิดชอบตัวศิษย์ หรือเป็นการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการรับรองประกอบด้วยการแพทย์แผนไทยตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยพ.ศ. ๒๕๔๒ รวมถึงการเตรียมการ ผลิตยาแผนไทยและการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาสรุปวิชาชีวะแพทย์แผนไทยต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ได้แก่ ความรู้ การฝึกฝนทักษะ ประสบการณ์ คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งตามหลักแห่งแพทย์แผนไทยนั้น ต้อง มีความรู้หลายอย่างประกอบกัน คือ การรู้จักโรค สมุฏฐานของโรคเพื่อวินิจฉัยได้ถูกต้อง วิธีการรักษา ด้วยสมุนไพรตามวิธีแพทย์แผนโบราณ การดำเนินการรักษาและมีผลหายแล้วพบความสุขทั้งผู้รักษาและ ผู้ป่วยส่วนในทางพระพุทธศาสนานั้น มีหลักสำคัญในการค้นพบในครั้งนี้คือ โรคในทางพระพุทธศาสนา นั้น มีการแยกประเภท คือ โรคทางกาย โรคทางใจ และโรคทางวิญญาณ ซึ่งผู้ศึกษานั้น ต้องเข้าใจหลัก ในทางพระพุทธศาสนา คือ การรู้จักโรค การรู้สาเหตุประเภทของโรค การรู้วิธีการรักษาโรคด้วยพุทธ

วิธีและวิธีที่ทรงอนุญาติ การดำเนินการรักษาและมีผลหายจากโรคทางกาย และพบวิมุติได้ด้วยการรักษาโรคทางใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรมีการส่งเสริมในการรักษาโรคตามหลักแพทย์แผนไทยอย่างจริงจัง โดยการส่งเสริมให้หมอพื้นบ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ได้เข้าถึงแหล่งทุน และอุปกรณ์ในการผลิตยา และควรต่อยอดให้แพทย์แผนโบราณได้มีการเปิดทำการรักษาโดยไม่ผิดกฎหมาย

2. ภาครัฐควรมีการส่งเสริมให้สงฆ์มีโรงพยาบาลเฉพาะทางเพื่อทำการรักษาพระสงฆ์และชาวพุทธที่ต้องการเข้ามารักษาเพราะเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ได้มีหลักการและวิธีการไว้อย่างครบถ้วนแล้ว

3. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้ทุกวัดมีการปลูกพืชที่เป็นสมุนไพร และมีโครงการผลิตยาสมุนไพรได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

การทำวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ๓ ประการ และค้นพบว่ายังมีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า อีกหลายประเด็นที่น่าศึกษาค้นคว้าในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเรื่อง “การรักษาโรคตามแนวทางแพทย์แผนไทยตามแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการรักษาโรคแพทย์แผนจีนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2. ควรมีการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การรักษาโรคตามแนวพระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ไทย ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร”

3. ควรมีการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การรักษาโรคโดยการสวดพระปริตรตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่าผลสัมฤทธิ์เป็นอย่างไร

References

- จิระภา ศิริวัฒนเมธานนท์ และกฤตยา แสงวงเจริญ. (2537). ความคิด ความเชื่อ และการรักษาโรคแผนโบราณ. กรณีศึกษาที่วัดชัยภูมิพิทักษ์ จังหวัดชัยภูมิ. งานวิจัย. คณะพยาบาลศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
- นภาพร นำบุญจพล. (2539). บทบาทของพระสงฆ์ไทยที่มีต่อสาธารณสุขมูลฐาน : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระยาวิฆณุประสาทเวช (คง ถาวรเวช). **เวชศึกษาแพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม 1,2,3 กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนเวชสโมสร, รัตนโกสินทรศก 127.**
- พระยาประเสริฐ คาตรดำรง(หนู). (2560). **เวชสตาร์วิถณา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ พิศาลบรรณินดี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม. (2536) **การแพทย์ไทยเดิม (แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์)**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธากาพิมพ์.
- สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.(2539).**การแพทย์แผนไทย การแพทย์แบบองค์รวม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์ไทยไทย. (2554). **ตำราการแพทย์ไทยเดิม(แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์) อายุรเวท วิทยาลัย (ชีวกโกมารภักจ)**. พิมพ์ครั้งที่สอง เมษายน.
- ประทีป ชุมพล. (2550). “เรื่องปรัชญา ความเชื่อ เกี่ยวกับการเกิดและการตายของคนไทยในพระคัมภีร์ ประถมจินดาและคัมภีร์มรณะญาณสูตรในสถานการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน”, **งานวิจัย, กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก : กระทรวงสาธารณสุข.**
- ประทีป ชุมพล. (2547). “เวชศาสตร์ ฉบับหลงกับการบูรณาการการแพทย์แผนไทย : ศึกษากรณีในเขตกรุงเทพมหานคร”, **งานวิจัย, สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยศิลปากร.**
- ศศิธรเขมาภีรัตน์. (2548). **การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนา
บนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน

The Practical Guidelines and the Learning Process of Cultural Communication of
the Highland Buddhist Monk Developer Network: Target Areas in the Districts of
Sop Moei, Mae La Noi, Khun Yuam, and Muang Maehongson

วิสุทธิชัย ไชยสิทธิ์ และ วรวิทย์ นิเทศศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

wisuttichai@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรม ติดตามผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรม วิเคราะห์แนวปฏิบัติของเครือข่ายพระนักพัฒนาและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ และสังเคราะห์องค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบ (Model) ในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียน (Lesson Learned Focus Group Discussion) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลของการศึกษาพบว่า แนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรม คือ ทำงานเชิงรุกเน้นธรรมะที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การใช้สื่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างในชุมชนเป็นตัวอย่าง และเทคโนโลยีช่วยในการเผยแพร่ ผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรมคือ ชาวบ้านในชุมชนสามารถอ่าน เขียนภาษาถิ่นได้ดีขึ้น มีความรู้และเข้าใจหลักธรรมพระพุทธศาสนามากขึ้น ชาวบ้านมีความสามัคคี ประกอบอาชีพสุจริต และสนับสนุนกิจกรรมของอาศรม และชาวบ้านอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยดังต่อไปนี้ 1. ผู้ส่งสาร (Sender) 2. สาร (Message) 3. ช่องทางสื่อสาร (Channel) 4. ผู้รับสาร (Receiver) 5. เครือข่าย (Network) พระนักพัฒนากับกลุ่มชาติพันธุ์ทำงานร่วมกันเป็นทีมและเครือข่าย ดังรูปแบบแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ไยแมงมุม + ภูเขา + สายน้ำ ที่ช่วยกันสื่อสารวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

คำสำคัญ: การสื่อสารวัฒนธรรม, เครือข่าย, พระนักพัฒนา, ชุมชนบนพื้นที่สูง

ABSTRACT

This study aimed to study the practical guidelines for applying Buddhist principles in the cultural communication. to monitor the outcome of the learning process of cultural communication. to analyze the practical guideline and the learning process of the cultural communication. and to synthesize the model of the practical guidelines and the learning process of the cultural communication with the highland ethnic groups of the Buddhist monk developer network: target areas in the districts of Sop Moei. Mae La Noi. Khun Yuam. and Muang Maehongson. The tools for data collection include the structured in-depth interview and the lesson-learned focus group discussion. Data were analyzed by the descriptive analysis.

The results were found as follows: the practical guidelines for applying Buddhist principles in the cultural communication are to be proactive and to teach people in the community with the basic Buddhist principles that they can practice in their daily lives; to use the personal examples in the community and technology for propagation; the outcomes of learning process of cultural communication are people in the community can read and write their own dialect language better; and they can have more understanding about the Buddhist principles; they have harmony. earning their lives in a right way. and support the temples' cultural activities; and they preserve and continue their own ethnic culture; the practical guidelines and the learning process of the cultural communication depend upon the following factors: 1. Sender. 2.message. 3.Channel. 4.receiver and 5. Network: they must work with the highland ethnic groups as a team and networks as the model of the practical guidelines and the learning process of the cultural communication consists of spider web. mountain. and river that support each other for learning process of the cultural communication with the highland ethnic groups.

Keywords: Cultural Communication. Network. Buddhist Monk Developer. Highland Ethnic Groups

บทนำ

แนวคิดวัฒนธรรมโลก (Global Culture) มิได้เกิดจากวัฒนธรรมโลกชุดใดเพียงชุดหนึ่ง หากแต่เกิดจากวัฒนธรรมหลายชุดผสมผสานกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยกระแส “โลกาภิวัตน์ (Globalization)” ที่ได้รับการกล่าวขานและวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลายตั้งแต่ทศวรรษ 1980-90 เป็นต้นมา (กฤตินี ณัฏฐ์ วุฒิสัทธี และคณะ. 2553. หน้า 57) ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นจากการกระจายของสื่อเทคโนโลยีในโลกยุคปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้สัมผัสรับรู้เรื่องราวภาพและเหตุการณ์ในเวลาเดียวกันทั่วโลกปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้โลกที่หลากหลายแตกต่างกัน กลายสภาพเป็น “หมู่บ้านโลก” ซึ่งนักวิชาการบางคนเห็นว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการกลืนกลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่หากมองในมิติการสื่อสาร กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปในเชิงผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมโลก ทั้งในเชิงบวก คือ วัฒนธรรมภายนอกนำพาสิ่งดีๆ เข้าสู่ชุมชน เช่น รายได้จากการท่องเที่ยว และเชิงลบ คือ ความรู้สึกที่ว่าวัฒนธรรมของตนเองด้อยกว่า และแบบผสมผสาน กล่าวได้ว่า การปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถแสดงออกมาในรูปแบบของการข้ามสายพันธุ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Hybridity) ที่มีได้มีเพียงหนึ่งเดียว ในบางครั้ง กระบวนการผสมผสานอาจเป็นไปแบบลงตัว (Articulation) บางครั้งอาจเป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมโลกและท้องถิ่นเดินไปอย่างคู่ขนาน (Running in a parallel line) หรือที่ต่างฝ่ายต่างแยกกันอยู่ บางครั้งก็อาจเป็นส่วนผสมที่เข้ากันไม่ได้สนิท (Unplugging) อาทิ วัฒนธรรมภายนอกบางอย่าง เช่น ค่านิยมหรือกระแสแฟชั่นนิยมที่เป็นตัวแบ่งเขตระหว่างผู้ใหญ่และเด็กวัยรุ่น และในบางครั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรมก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง (Conflict) ได้เช่นกัน อาทิ กระแสการต่อต้านความเจริญจากภายนอกที่เข้ามาในท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนและวัฒนธรรม เช่น พื้นที่ในเขตอำเภอสบเมย อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ประกอบด้วยคนเมือง (ล้านนา) ชาวไทใหญ่ จีนฮ่อ พม่า และชาวเขาเผ่าต่างๆ ราวร้อยละ 60 ของประชากรทั้งหมด ได้แก่ ม้ง (แม้ว) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาวและม้งลาย ลีซู (ลีซอ) ล่าหู่ (มุเซอ) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ มุเซอแดง และมุเซอดำ ลัวะ พบได้มากที่เขตรอยต่ออำเภอแม่ลาน้อย และ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ซึ่งแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กะเหรี่ยงโปว์ พบมากที่อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย กับกะเหรี่ยงสะกออาศัยอยู่ทุกอำเภอ ปาดองหรือกะเหรี่ยงคอยาว (ลักษณะประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน. 2561) โดยต่างชนเผ่าก็ยังรักษาวัฒนธรรมของตนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็อยู่ร่วมกับเพื่อนบ้านที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกันได้โดยไม่เคยปรากฏความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมแต่อย่างใด มีประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงรักษาสืบสานกันไว้หลายร้อยปี ถือว่าแม่ฮ่องสอนเป็นที่มั่นทางวัฒนธรรมแห่งสุดท้ายที่เหลืออยู่ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ สังคมและวัฒนธรรม กำลังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากปัจจุบันสังคมของชุมชน

ชาวเขาเปิดสู่สังคมภายนอกมากขึ้น มีการโยกย้ายมาหางานทำ เรียนหนังสือ และมาใช้ชีวิตในสังคมเมือง มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด โรคเอดส์ รวมทั้งปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน เหล่านี้ส่งผลต่อการถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมได้ง่าย

จากการดำเนินงานของพระบัณฑิตอาสาที่ผ่านมา ทำให้รู้ว่าชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ มีความเชื่อในวัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย ภาษาพูดและภาษาเขียน ข้อห้าม ข้อนิยมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่เป็นหลัก มีความเชื่อในผีนางไม้ควบคู่กับการนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลาช้านาน แต่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร เพราะในชุมชนยังไม่มีวัดหรืออาศรมที่มีพระสงฆ์อยู่ประจำ ทำให้ไม่สามารถทำบุญเข้าวัดฟังธรรมและเรียนรู้หลักธรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ประกอบกับชุมชนตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลจากความเจริญ การสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ส่งเสริมการศึกษา สร้างศาสนทายาททางพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรณรงค์ให้ลด ละ เลิกอบายมุข สอนภาษาไทยแก่ชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือ ส่งเสริมด้านอาชีพ ให้ความรู้ด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า นำชาวบ้านแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสร้างแกนนำชาวพุทธและการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนบนพื้นที่สูงเป็นพลเมืองที่ดีต่อประเทศชาติ มีการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. 2550. หน้า 73-107)

ดังนั้น ควรมีการศึกษาวัฒนธรรมด้วยการสื่อสารวัฒนธรรม คือ การติดต่อสื่อสารของคนที่ใช้ภาษาต่างกันและมาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากข้อสงสัยที่ว่า คู่สื่อสารซึ่งมีภาษาและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจะเข้าใจกันได้อย่างไร มีส่วนไหนที่น่าจะเข้าใจกันได้ ส่วนไหนที่น่าจะเป็นอุปสรรคขวางกั้นความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีวิถีทางใดที่คู่สื่อสารต่างวัฒนธรรมจะสื่อสารกันได้ด้วยความเข้าใจที่ดีต่อกัน มีความเคารพต่อกันและกัน โดยที่ความรู้สึกเหล่านั้นมิได้อยู่ในวงกรอบของความอดทนต่อกัน แต่เป็นความรู้สึกที่ดีคือมีความเข้าใจซาบซึ้งต่อความแตกต่างของกันและกัน เนื่องจากวัฒนธรรมเล็กๆ เช่น ประเพณี และพิธีกรรมในชุมชนบนพื้นที่สูงกำลังมีแนวโน้มค่อยๆ เริ่มสูญสลายไป จึงต้องมีกระแสการรื้อฟื้นและรณรงค์วัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่ต่อไป รวมทั้งกระบวนการผลิตงานวัฒนธรรมเกิดขึ้นและขยายตัวมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ พระบัณฑิตอาสา ในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนบนพื้นที่สูงก็ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ตามพันธกิจหนึ่งของโครงการฯ ซึ่งโครงการวิจัยจะนำไปพัฒนาต่อยอดในขอบเขตพื้นที่ที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติงานอยู่ โดยมุ่งเน้นการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ จัดทำเป็นเขตพื้นที่ (Zone) ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างพื้นที่ต้นแบบ (Model) ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติและกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของเครือข่ายพระนักพัฒนา
2. เพื่อติดตามผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา
3. เพื่อวิเคราะห์แนวปฏิบัติของเครือข่ายพระนักพัฒนาและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา
4. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ของพื้นที่ต้นแบบ (Model) ในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอนของเครือข่ายพระนักพัฒนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้ สัมภาษณ์และสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มพระสังฆาธิการในพื้นที่ ประกอบด้วย เจ้าคณะปกครองระดับอำเภอหรือตำบล หรือพระนักพัฒนา 2. กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองคการ บริหารส่วนตำบล 3. กลุ่มแกนนำในชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว กลุ่มหน่วยงานหรือองค์กรพัฒนาภาครัฐหรือภาคเอกชนในพื้นที่ต้นแบบ จำนวน 2๗ รูป/คน และสนทนา กลุ่มเพื่อถอดบทเรียนสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน (Lesson Learned Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) จำนวน 30 รูป/คน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง

ผลการวิจัย

สภาพพื้นที่ต้นแบบของอำเภอสบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอนส่วนมากเป็นภูเขา ป่าเขาทิวเขาดินแดนกลางหุบเขาที่สลับซับซ้อนล้อมรอบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และบางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขา มีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน ประชาชนส่วนมากมีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เช่น ปลูกข้าวโพด ถั่วแดง ถั่วเหลือง กระเทียม งา เลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริม คือ ทอผ้า จักสาน ค้าขาย รับจ้าง และหาของป่าขาย หน่วยงานที่มาสสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งภาครัฐและ

เอกชน เช่น หน่วยงานราชการของอำเภอ เกษตรอำเภอ ประมงอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล พระธรรมจาริก พระบัณฑิตอาสา พัฒนาสังคม มูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาถิ่นกันดาร ศูนย์ฝึกอาชีพ แม่ฮ่องสอน สาธารณสุขตำบล และเกษตรบนพื้นที่สูง และองค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไร (NGO) เป็นต้น

1. แนวทางปฏิบัติในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของเครือข่ายพระนักพัฒนา คือ ทำงานเชิงรุกเน้นธรรมะที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ศีล 5 การปฏิบัติธรรม ไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น และการใช้สื่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างในชุมชนเป็นตัวอย่าง และเทคโนโลยีช่วยในการเผยแผ่

2. ผลการดำเนินการด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบของเครือข่ายพระนักพัฒนา คือ ชาวบ้านในชุมชนสามารถอ่าน เขียนภาษาถิ่นได้ดีขึ้น มีความรู้และเข้าใจหลักธรรมพระพุทธศาสนามากขึ้น ชาวบ้านมีความสามัคคี ประกอบอาชีพสุจริต สนับสนุนกิจกรรมของอาศรมชาวบ้านอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเอง

3. การวิเคราะห์แนวปฏิบัติของเครือข่ายพระนักพัฒนาและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน ของเครือข่ายพระนักพัฒนาตามกรอบทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล ประกอบด้วย 1. การสื่อสารของพระนักพัฒนา (Sender) ต้องเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ มีทักษะในการสื่อสารภาษาถิ่นกับกลุ่มชาติพันธุ์ ทำงานด้วยใจรักและมีปณิธานที่ชัดเจน บางครั้งอาจประสบปัญหาที่ย่ำแย่ถอยในการทำความเพียร และไม่เพียงพอต่อการทำความดี 2. เนื้อธรรม (Message) ของพระนักพัฒนา ควรเป็นหลักธรรมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชน มีประโยชน์แก่ชาวบ้าน ชุมชน และประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต 3. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ของพระนักพัฒนาเน้นเกี่ยวข้องการใช้สื่อเทคโนโลยีและช่องทางที่จะสื่อสารกับชาวบ้านในชุมชน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อที่จูงใจ มีวิธีการสอนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ 4. ผู้รับสาร (Receiver) ของพระนักพัฒนาต้องมีการวิเคราะห์ผู้รับสาร เพื่อจะได้หาวิธีที่จะเข้าไปสื่อสารกับเป้าหมายของตนเองในแต่ละชุมชนให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่ได้ฟัง มีแรงจูงใจในการพัฒนาตน มีความพยายามในการปฏิบัติ และมีความสุขจากการเรียนรู้และทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา 5. การสร้างเครือข่าย (Network) ของพระนักพัฒนาที่มีหลายกลุ่ม ได้แก่ พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา พระธรรมจาริก หรือพระสงฆ์นักพัฒนาอื่นๆ ในพื้นที่เพื่อทำเป้าหมายเดียวกัน เป็นหัวใจสำคัญในการช่วยสนับสนุนการสื่อสารกระบวนการวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. สังเคราะห์องค์ความรู้ของแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ขุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะสัมฤทธิ์ผลได้มากน้อยเพียงใดต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบและปัจจัยต่อไปนี้

ผู้ส่งสาร (Sender): พระนักพัฒนาในพื้นที่ต้องมีความรู้ มีคุณธรรม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นกัลยาณมิตรต่อผู้รับสาร สามารถทำงานกับชาวบ้านในชุมชน และประสานกับเครือข่าย หน่วยงาน และองค์กรอื่นๆ ได้ดี

สาร (Message): เนื้อหาที่พระนักพัฒนานำมาสื่อสารกับกลุ่มชาติพันธุ์ต้องมีสาระที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในชีวิตประจำวัน ได้แก่ หลักธรรม ตำนาน คติชนและนิทาน โดยพระนักพัฒนาสามารถถอดแทรกหลักธรรมต่างๆกับสิ่งที่ชาวบ้านนับถือและปฏิบัติในชุมชน เช่น ตำนาน คติชนและนิทาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ช่องทางสื่อสาร (Channel): ช่องทางสื่อสารนั้นเกี่ยวข้องกับสื่อบุคคลได้แก่ พระนักพัฒนาเอง ที่จะต้องพูดให้ฟัง ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นตัวอย่างให้กับชาวบ้านในชุมชน สามารถใช้เทคโนโลยี หนังสือ วิทยุ อีเมล ต่างๆ ในการช่วยสื่อสารในวันสำคัญและวันเวลาที่เหมาะสมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อสารผ่านประเพณี วัฒนธรรมที่ได้ปฏิบัติมาตามวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติและของกลุ่มชาติพันธุ์เอง

ผู้รับสาร (Receiver): ผู้รับสารที่ดีและจะได้รับประโยชน์จากการฟังนั้นต้องมีหลักธรรมสำหรับอุบาสกอุบาสิกา 5 ประการ (อุบาสกธรรม 5) คือ 1. มีศรัทธา เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศรัทธา 2. มีศีล สำรวมกาย วาจาของตนให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษ 3. ไม่ถ่มมรดกคืนชาว 4. แสวงหาเขตบุญในทางพระพุทธศาสนา 5. ไม่แสวงหาเขตบุญนอกเขตพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผู้รับสารควรมีปฏิบัติตามหลักกาลามสูตร พิจารณาไตรตรองก่อนเชื่อ แยกแยะข้อมูลที่ได้รับว่าอะไรควรเชื่อ อะไรไม่ควรเชื่อ เพื่อประโยชน์จากการเผยแผ่แก่ตนเอง 5 ประการ คือ 1. ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 2. ได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด เข้าใจสิ่งนั้นชัดขึ้น 3. บรรเทาความสงสัยเสียได้ 4. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ 5. จิตของผู้ฟังย่อย่องใส (อง.ปญจก. (ไทย) 22/202/276.) เพื่อนำไปปรับใช้ตามวิถีชีวิตของตนเอง ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

เครือข่าย (Network): พระนักพัฒนากับชุมชนทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ให้ทำงานร่วมกันผ่านระบบเปลี่ยนเรียนรู้อะหว่างกันและการเชื่อมโยงที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ เครื่องมือ และวิธีการปฏิบัติ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่ายและอาศัยชาวบ้านในชุมชนนั้นๆมีส่วนร่วม เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ สบเมย แม่ลาน้อย ชุนยวม เมืองแม่ฮ่องสอน

ดังนั้น พระนักพัฒนา ผู้นำชุมชนและตัวแทนของชุมชนที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียนรูปแบบ “แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ อำเภอสบเมย อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอชุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอน” คือ ไยแมงมูม + ภูเขา + สายน้ำ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้ ไยแมงมูมเป็นสัญลักษณ์ของการทำงานเชื่อมสัมพันธ์

เป็นเครือข่ายกัน ภูเขาเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีหลากหลายชาติพันธุ์ หลายหมู่บ้าน บนพื้นที่สูง และสายน้ำเป็นสัญลักษณ์ที่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านการศึกษา สุขอนามัย จิตอาสา และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นตั้งสายน้ำที่ไหลผ่านไปแต่ละพื้นที่ เพื่อความยั่งยืนของคนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อภิปรายผล

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า แนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสารวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของ เครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ อำเภอสบเมย อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอน เกี่ยวข้องกับพระนักพัฒนาเองในฐานะผู้ส่งสารที่จะต้องเลือกสรรเนื้อหาสาระ รวมทั้งช่องทางที่จะสื่อสารกับกลุ่มชาติพันธุ์ หรือผู้รับสารในแต่ละชุมชนในพื้นที่ต้นแบบให้เหมาะสม ตามกรอบทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล (SMCR) ประการแรก พระนักพัฒนาต้องที่เริ่มต้นที่ตนเองก่อน เนื่องจากนอกจากจะมีใจรักในการทำงานกับกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงแล้ว พระนักพัฒนาต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในด้านความรู้ด้านพุทธศาสนา หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วิธีการสอนและการเผยแผ่ด้วยวิธีการที่หลากหลายบูรณาการกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่กลุ่มชาติพันธุ์ ดังพุทธโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่พระสาวกรุ่นแรกที่ส่งไปประกาศพระศาสนาว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย ฯเปฯ เทเสถ ภิกขเว ธมฺมํ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเถิด” (วิ.มทา. (ไทย) 4/32/40.)

นอกจากนี้ พระนักพัฒนาต้องศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษาถิ่นเบื้องต้นของชุมชนที่ตนเองจะต้องเข้าไปอยู่ประจำ เรียนรู้บริบทชุมชน ความเชื่อ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพปัญหาของชุมชน แล้วนำมาปรับใช้ในการเผยแผ่สื่อสารวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงมอบหลักการงานแก่ข้าราชการไว้ทำงาน คือ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา อย่างที่เห็นได้จากผลลัพธ์จากการสื่อสารวัฒนธรรมของเครือข่ายพระนักพัฒนาเองได้จัดกระบวนการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยคิดวางแผนงานตั้งแต่ขั้นตอนปัญหาที่มีในชุมชน วางแผนแก้ปัญหา ดำเนินงานและติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดกิจกรรมต่างๆของอาศรมหรือวัดในพื้นที่นั้นๆ ประสบความสำเร็จมากขึ้น สอดคล้องกับนิตยา เงินประเสริฐศรี (2544. หน้า 61-71) ที่ได้อธิบายถึงการทำอะไรจึงจะเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปได้ดังนี้ ต้องถือว่า ชาวบ้านคือตัวหลัก (Main Actor) ในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์กรภายนอกเป็นเพียงตัวกระตุ้นให้เท่านั้น ให้ชาวบ้านเป็นผู้ทบทวนหรือประเมินกรรมที่ผ่านมาในชุมชนว่าเป็นอย่างไร กับชุมชนที่ตนอาศัย ซึ่งทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมมากขึ้น หรือล้มเหลว องค์กรพัฒนาจะต้องปรับทัศนคติของตนไปปรับกับทัศนคติของชาวบ้าน เพื่อสามารถจะรับ

กระแสดวงความคิดของชาวบ้านได้ เพื่อทำงานได้อย่างสอดคล้องกับชาวบ้าน กิจกรรมพัฒนาจะต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน เพื่อจะเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนในการพัฒนา หน่วยงานภายนอกจะต้องมีความชัดเจนในแง่เป้าหมายของการมีส่วนร่วมว่าในที่สุดแล้วภาพรวมที่ต้องการคืออะไร เพื่อจะได้ไม่เกิดการพัฒนาผิดเป้าหมาย

อีกประการหนึ่ง พระนักพัฒนาเองได้ทำงานเชิงรุก โดยออกเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือชาวบ้าน ด้วยปัจจัยสี่ มีกิจกรรมธรรมสังฆจร ทำบุญสังฆจร การสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ปฏิบัติธรรมรักษาอุโบสถศีล การจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ การสืบชะตาปลา การสืบชะตาน้ำ เป็นต้น ตลอดจนการสอดแทรกพิธีกรรม โดยบูรณาการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นการเรียนรู้หลักธรรมแล้วชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง เช่น หลักจากะ หลักการครองชีวิตคู่ (สมชีวิตธรรม4) ศีล 5 ทิศ 6 กิริยาวัตร 10 กัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นต้น สอดคล้องกับพระครูพิพิธสุตาท.ดร. และคณะ (พระครูพิพิธสุตาท.ดร.และคณะ. 2551. หน้า 158-160) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า เมื่อพระบัณฑิตอาสามีความรู้ความเข้าใจเรื่องทฤษฎีการสื่อสาร (SMCR) สื่อพื้นบ้าน/วัฒนธรรมชุมชน การดำเนินกิจกรรมเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและสามารถนำไปผสมผสานกับหลักพุทธธรรมและมีการประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้ มีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมเช่น ศีล 5 พร้อมมีการแปลงสู่การปฏิบัติ โดยมีชาวบ้านทั้งเด็กเยาวชน พ่อบ้าน แม่บ้านและผู้สูงอายุเข้าร่วมมากขึ้น

พระนักพัฒนามีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อช่วยสนับสนุนกันทุกมิติ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานความร่วมมือและการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เมื่อพื้นที่ใดประสบปัญหา เครือข่ายก็สามารถเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาคำเนินการทดแทนได้ เช่น พระนักพัฒนาที่เข้าไปในพื้นที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นได้ ก็สามารถร้องขอให้เครือข่ายช่วยในการส่งพระภิกษุที่สามารถสื่อสารภาษาถิ่นเข้าไปช่วยเหลือได้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นสังคมเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันสอดคล้องกับพระมหาสุทิตย อากาศโร (2548. หน้า 55-58) ได้เสนอว่า หากพิจารณาถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่ายแล้ว พบว่ามีหลักการที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ 1. สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม 2. การสร้างพื้นที่ทางสังคม 3. การประสานผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ด้วยเหตุนี้ การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะช่วยกระตุ้นให้เกิดเครือข่าย และเกิดการรักษัพันธกรณีร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ดังนั้น การรวมตัวเป็นเครือข่ายของหน่วยย่อยของภาคส่วนต่างๆ จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ ในสถานะที่มีการแข่งขันและการต่อรองสูง นอกจากนี้ การดำเนินการภายใต้ระบบที่มีการรักษาผลประโยชน์ต่อกันนั้น จะทำให้เครือข่ายนั้นมีจังหวะในการก้าวเดินและมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ตามกรอบทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล (SMCR) ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร ช่องทางในการสื่อสาร และผู้รับสาร รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างพระนักพัฒนา และเครือข่ายกับ เครือข่ายต่างๆ ที่มีในพื้นที่และนอกพื้นที่ สามารถช่วยสร้างแนวปฏิบัติและกระบวนการสื่อสาร วัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของเครือข่ายพระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง: พื้นที่ต้นแบบ อำเภอสบเมย อำเภอ แม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และเมืองแม่ฮ่องสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และหวังว่าจะสามารถนำไป ขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปได้ด้วย

ข้อเสนอแนะ

ควรนำผลการวิจัยที่ได้เผยแพร่ในรูปของการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม และจัดพิมพ์ลงตาม วารสารหรือเว็บไซต์ในรูปของบทความวิชาการ หน่วยงานราชการและหน่วยงานพัฒนาภาคเอกชนที่ เกี่ยวข้องควรนำไปเป็นเอกสารประกอบการพิจารณาในการศึกษาข้อมูลและกำหนดนโยบายวางแผน ในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง สามารถใช้เป็นคู่มือหรือแนวทางของการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย พระนักพัฒนาบนพื้นที่สูง ให้สามารถเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาพื้นที่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- กฤตินิณัฐ วุฒิสลธิ์ และคณะ. (2553). **โครงการศึกษาวิจัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของโลกที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย**. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน บัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 กรกฎาคม-ธันวาคม
- พระครูพิพิธสุตาทรร.ดร.และคณะ. (2551). “**โครงการการสื่อสารเพื่อการพัฒนาพระบัณฑิตอาสา พัฒนาชาว เขา**”. รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2548). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี การพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. (2550). **คู่มือการปฏิบัติศาสนกิจของ พระบัณฑิตอาสา**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์ พี.ดี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ- มหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลักษณะประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอน. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: [http://www.maehongson.go.th/usrup/maehongson /document/mhs_popchar.pdf](http://www.maehongson.go.th/usrup/maehongson/document/mhs_popchar.pdf) สืบค้น 4 มีนาคม 2561.

การพัฒนาตนตามหลักฆราวาสธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง
Self-development according to the Gharavasa Dhamma principle of Lampang
investigating officers

พันตำรวจโท ไกรสร ไชยอินทร์

Police Lieutenant Colonel. Kraisorn chai-in

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Kraisorn.chain@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง“การพัฒนาตนตามหลักฆราวาสธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตนตามหลักฆราวาสธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาตนตามหลักฆราวาสธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ ประชาชนผู้มาติดต่อพนักงานสอบสวนจำนวน 29 คน และเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง จำนวน 11 นาย ส่วนกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ พนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง จำนวน 9 นาย

ผลการวิจัย พบว่า

ด้านสัจจะ พนักงานสอบสวนมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือประชาชนและมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ อยู่ในลำดับสูงสุด ด้านทมะ พนักงานสอบสวนสามารถฝึกอบรมในด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอและปลูกฝังความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อยู่ในลำดับสูงสุด ด้านขันติ พนักงานสอบสวนมีความอดทนต่อการปฏิบัติหน้าที่และทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎระเบียบ อยู่ในลำดับสูงสุด ด้านจาคะ พนักงานสอบสวนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชนอยู่ในลำดับสูงสุด การพัฒนาพนักงานสอบสวนควรนำหลักฆราวาสธรรมไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ดังนี้ 1) มีความจริงใจช่วยเหลือและให้บริการประชาชนอย่างเต็มความสามารถ 2) รับฟังปัญหาของประชาชนและวางตัวเป็นกลาง ไม่เห็นแก่อำภิสสินจ้าง 3) มีความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบากทางกายและใจในการปฏิบัติหน้าที่ และ 4) เสียสละเวลาส่วนตัวเมื่อมีหน้าที่หรือภารกิจเข้ามา

คำสำคัญ: การพัฒนา. ฆราวาสธรรม. ตำรวจ. การสอบสวน.

Abstract

The research on “Self-development according to the Gharavassa Dhamma principle of Lampang investigating officers” aims to: 1) study the opinions about the self-development according to the Gharavassa Dhamma principle of Lampang investigating officers. and 2) offer the self-development guidelines according to the Gharavassa Dhamma principle of Lampang investigating officers. This research is a mixed methods research consisting with quantitative and qualitative. The respondents were 28 people who contacted the investigating officers and 11 police officers in Lampang Police Station. The interviewers’ group was 9 of Lampang investigating officers.

It was found that Sacca (truth). the investigators are sincere to help people with transparency. which can be checked in the highest level. Dama (taming). the investigators can regularly train academically and cultivate loyalty to the nation. religion. and the king at the highest level. Khanti (tolerance). the investigators have patience in performing duties and comply with regulations with the highest level. Caga (generosity). the investigators are not seeking personal interests and are generous to the people in the highest level. The ways of development of interviewers suggestion should be used Gharavasa Dhamma principle for applying to be appropriately and perfectly in the performance. namely 1) they support services to people with sincerity and efficiency. 2) listening to the people problems without prejudice. 3) having patience or tolerance for physical and mental difficulties in performing duties. and 4) sacrifice personal time when having duties or missions.

Keyword: Development. Gharavassa Dhamma. Police. Inquiry

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

งานสอบสวนเป็นหัวใจสำคัญและเป็นบันไดขั้นแรกของกระบวนการยุติธรรม ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะเสริมสร้างความถูกต้องชอบธรรมให้กับสังคม แม้ทุกวันนี้จะมีกำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจจำนวนมากขึ้น แต่ก็มีส่วนน้อยเท่านั้นที่มีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ยิ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมบางหน่วยงานได้พยายามที่จะเข้ามาควบคุมงานสอบสวนของตำรวจโดยตรง โดยได้เสนอให้มีการแก้ไขกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องใหม่ พนักงานสอบสวนจึงต้องมีความละเอียดรอบคอบ

ขยันและอดทน ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ต้องทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจในการปฏิบัติงานมากกว่างานในหน้าที่อื่น เช่น งานจราจร หรืองานป้องกันและปราบปราม เนื่องจากงานเหล่านี้มีระยะเวลาในการปฏิบัติที่แน่นอน เป็นงานที่ทำแล้วเสร็จสิ้นลงหลังจากออกเวร แต่พนักงานสอบสวนบางครั้งไม่สามารถจะทำการสอบสวนให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาอันสั้นได้ เนื่องจากจะต้องเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดี เพื่อพิสูจน์ความผิดและนำเอาผู้กระทำผิดมาส่งฟ้องลงโทษตามกฎหมาย ด้วยจิตสำนึกและภาระหน้าที่ของพนักงานสอบสวน จะต้องตระหนักในเรื่องของการดำเนินคดีอาญาให้เป็นตามกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ถึงแม้จะลำบากตรากตรำ เหน็ดเหนื่อย และเป็นงานที่ไม่มีโอกาสจะได้รับการพิจารณาความดีความชอบหรือได้รับการเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้นหรือได้รับความก้าวหน้าในหน้าที่การงานดังเช่นผู้ปฏิบัติงานในสายงานอื่น ก็ตาม แต่ถ้าหากพนักงานสอบสวนเกิดความย่อท้อ เกิดความท้อแท้ในการปฏิบัติงาน ความเสียหายทั้งหลายก็จะไปบังเกิดแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ โดยเฉพาะปัจจุบันแนวโน้มของเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนมีมากขึ้นเท่าใด ระบบการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่มีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือต่อพนักงานสอบสวนก็ต้องมีมากขึ้น ฉะนั้น หากต้องการให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ของพนักงานสอบสวนมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนหลายๆ ประการ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความสามารถ เทคนิคและวิธีการในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการนำหลักธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาประสิทธิภาพของพนักงานสอบสวน

จากปัญหาเรื่องการให้บริการประชาชนในหน้าที่ของตำรวจนั้น ตำรวจจะต้องมีความมุ่งมั่นและใส่ใจต่อการพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนด้วยความจริงใจ โดยเฉพาะในงานด้านการสอบสวนที่จำเป็นต้องมีการปฏิบัติควบคู่กับการมีหลักธรรมสำหรับใช้ประกอบในการปฏิบัติตนของพนักงานสอบสวนให้บรรลุเป้าหมายและมีความสุขจากการปฏิบัติงาน หลักธรรมดังกล่าวได้แก่หลักฆราวาสธรรม 4 ประกอบด้วย 1) สัจจะ คือ ความจริงใจ ซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ คือ การรู้จัก ข่มจิตของตน 3) ขันติ คือ ความอดทน และ 4) จาคะ คือ ความเสียสละ (ส.ส. (ไทย) 15/246/354.) ซึ่งในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนที่ยึดหลักฆราวาสธรรมนั้นย่อมส่งผลหรือมีอานิสงส์ที่สำคัญ โดยสรุปคือ การปลูกนิสัยความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว เป็นคนหนักแน่นมั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบหน้าที่การงาน ได้รับการเคารพยกย่อง มีคนเชื่อถือและยำเกรง ครอบครัวมีความมั่นคง ได้รับเกียรติยศชื่อเสียง การปลูกฝังนิสัยรักการฝึกฝนตนให้เกิดขึ้นในตัว ทำให้เป็นคนมีความสามารถในการทำงาน ยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดทำความชั่วได้ มีอารมณ์ผ่องใสและมีนิสัยเสียสละให้เกิดขึ้นในตัว เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่ตนเอง เป็นที่ นับหน้าถือตาของคนทั่วไป ครอบครัวและสังคมเป็นสุข ดังที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าหลักฆราวาสธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่มีประโยชน์เกื้อกูลอย่างมากในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานสอบสวนซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการ

ที่จะเสริมสร้างความถูกต้องชอบธรรมให้กับสังคม เพื่อให้การปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง เกิดประสิทธิผล และทำให้ประชาชนได้รับการปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เทียบธรรมและเสมอภาค ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะวิจัยเรื่อง “การพัฒนาตนตามหลักธรรมาธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง” โดยวิธีการนำหลักธรรมาธรรม คือ สัจจะ ความจริงใจ ทมะ การควบคุมจิตใจ ขันติความอดทน และ จาคะ ความเสียสละ มาเป็นแนวทางการพัฒนาตนในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนโดยหวังว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการพัฒนาตนของพนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ตำรวจในอื่นๆ อันจะสามารถนำข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่ได้ไปพัฒนาตนในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตนตามหลักธรรมาธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาตนตามหลักธรรมาธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธร เมืองลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) จากแบบสอบถามประชาชนที่มาติดต่อพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับคดีอาญา จำนวน 29 ราย และเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกสังกัดพนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง จำนวน 11 นาย และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง จำนวน 9 นาย โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาตนตามหลักธรรมาธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง ด้านความจริงใจ การข่มใจ ความซื่อสัตย์ ความอดทนอดกลั้น และความเสียสละ มาเป็นฐานการบังคับใช้กฎหมาย การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ การพัฒนาตนเอง การศึกษาหาความรู้ และการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาตนตามหลักธรรมาธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปาง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบบผสมวิธี ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มาติดต่อราชการกับพนักงานสอบสวน

ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ผลพบว่า ด้านเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 17 คน และที่เป็นเพศชาย มีจำนวน 12 คน ด้านอายุ มีอายุ 26-30 ปี จำนวน 12 คน มีอายุ 20-25 ปี จำนวน 7 คน อายุ 36-40 ปี จำนวน 4 คน มีอายุ 51-55 ปี มีจำนวน 3 คน มีอายุ 56 ปีขึ้นไป มีจำนวน 2 คน มีอายุ 51-45 ปี จำนวน 1 คน ด้านระดับการศึกษาปริญญาตรี มีจำนวน 16 คน ปวส. มีจำนวน 7 คน ปริญญาโท มีจำนวน 3 คน ประถมศึกษา มีจำนวน 2 คน และมีธยมศึกษา มีจำนวน 1 คน ด้านอาชีพ อาชีพธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน 12 คน รับจ้าง มีจำนวน 11 คน และพนักงานบริษัทเอกชน มีจำนวน 2 คน ด้านประสบการณ์ในอาชีพ 6-10 ปี มีจำนวน 12 คน ต่ำกว่า 5 ปี มีจำนวน 9 คน 21 ปีขึ้นไป มีจำนวน 4 คน 11-15 ปี มีจำนวน 3 คน และ 16-20 ปี มีจำนวน 1 คน ตามลำดับ

ปัจจัยส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ตำรวจนอกสังกัดพนักงานสอบสวน สรุปผลได้ว่า ด้านเพศ เป็นเพศชาย มีจำนวน ๗ คน และเป็นเพศหญิง มีจำนวน 4 คน ด้านอายุ มีอายุ 40-50 ปี จำนวน 4 คน มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 3 คน มีอายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวน 2 คน และมีอายุ 51-60 ปี มีจำนวน 2 คน ด้านระดับการศึกษาปริญญาตรี มีจำนวน 8 คน และปริญญาโท มีจำนวน 3 คน ด้านตำแหน่งงาน รองสารวัตร มีจำนวน 7 คน สารวัตร มีจำนวน 3 คน และรองผู้กำกับการ มีจำนวน 1 คน ด้านประสบการณ์ในอาชีพ 21 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน ต่ำกว่า 5 ปี มีจำนวน 3 คน 6-10 ปี, 11-15 ปี และ 16-20 ปี มีจำนวนกลุ่มละ 1 คน ตามลำดับ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกการพัฒนาตนตามหลักฆราวาสธรรม พบว่า **ด้านสัจจะ:** พนักงานสอบสวนต้องมีความจริงใจและช่วยเหลือประชาชน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ปฏิบัติหน้าที่ตนให้เหมาะสมและสามารถปรับเปลี่ยนโยกย้ายผู้บังคับบัญชาได้อย่างเหมาะสม **ด้านทมะ:** พนักงานสอบสวนต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รู้จักการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และมีการฝึกอบรมตนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านข้อกฎหมายและวิชาการที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ **ด้านขันติ:** พนักงานสอบสวนต้องมีความอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก กล้ายืนหยัดกระทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ อดทนไม่หวั่นไหวต่อคำติฉินนินทา และไม่เกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพล เพื่อผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม **ด้านจาคะ:** พนักงานสอบสวนต้องเป็นผู้รู้จักการเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อประชาชนที่มาใช้บริการด้วยความเต็มใจ และมีน้ำใจไมตรีพร้อมให้ความช่วยเหลือแก่กุลประชาชนทุกครั้งเมื่อมีโอกาส

แนวทางการพัฒนาตนตามหลักขรรวาศธรรมของพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรเมืองลำปางเพื่อนำหลักขรรวาศธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน สรุปผลได้ว่า

ด้านการประยุกต์ใช้สังจะ ต่อบุคคล: เว้นการพูดส่อเสียดใส่ร้ายเพื่อนร่วมงาน และมีความจริงใจกับทุกคน รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย วิเคราะห์นำสิ่งที่เป็นประโยชน์มาใช้กับชีวิตประจำวัน ตรงต่อเวลาในการทำงาน มาเปลี่ยนเวรตรงตามตารางเวลา การรักษาคำพูด ให้บริการประชาชนที่มาแจ้งความร้องทุกข์ด้วยความจริงใจและให้การช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ มีความแน่วแน่ในจิตใจว่าจะเป็นคนซื่อสัตย์ ไม่คดโกงต่อผู้มาติดต่อราชการและหน่วยงาน ต่อการงาน: มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่ได้รับแจ้งความไว้ ดูแลเอาใจใส่ในเรื่องนั้นๆ เพื่อให้งานเดินหน้าอย่างรวดเร็ว งานสำเร็จไม่คั่งค้าง ต้องรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อได้ข้อมูลครบถ้วนในการแก้ไขปัญหา มีการมอบหมายงานโดยเสมอภาค ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลัง มีความรักต่องานของตนเอง การแต่งเครื่องแบบให้เรียบร้อย รักษาความสะอาดของสถานที่ราชการ มีความซื่อตรง ซื่อสัตย์ วินิจฉัยข้อกฎหมายตามข้อเท็จจริง ความภักดี: มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยการตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด มีความยึดมั่นและมั่นคงในงานประจำและงานที่ได้รับมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น มีความภักดีต่อองค์กรสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้บริการประชาชนด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง เป็นธรรม ความกตัญญู: แสดงความจริงใจ มีความกตัญญูรู้คุณต่อแผ่นดิน ต่อบุพการี มีความสุภาพอ่อนโยน มีไมตรีจิตต่อประชาชน รู้คุณผู้ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและตอบแทนตามสมควร มีจิตสำนึกในหน้าที่ที่รับผิดชอบ โดยการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดต่อประชาชน เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรม ต่อเวลา: มีความซื่อสัตย์ต่อเวลา ไม่เบียดบังเอาเวลาราชการไปทำประโยชน์ส่วนตัว รักษาเวลาในการทำงาน การออกตรวจสถานที่เกิดเหตุให้เร็วที่สุด อุทิศตน อุทิศเวลาในการทำงาน ไม่เอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน และมีการกำหนดระยะเวลาให้เสร็จสิ้นตามที่กำหนด เป็นคนตรงต่อเวลา ไม่ให้งานคั่งค้างเพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนและทางราชการ

ด้านการประยุกต์ใช้ทมะ คือ รู้จักปล่อยวางในคำพูดที่ถูกส่อเสียด หมั่นฝึกฝนด้านจิตใจให้ให้สงบ ฝึกการใช้กริยาวาจาให้สุภาพ และมีความอดทนในการอธิบายขั้นตอนการทำงานของตำรวจให้ทราบ เนื่องจากประชาชนที่มาใช้บริการไม่เข้าใจขั้นตอนการทำงาน พนักงานสอบสวนจะต้องรับฟังข้อปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นกลาง ไม่เลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ดึงเครียดตามอารมณ์ของตน กรณีที่ประชาชนได้มาใช้บริการที่สถานีตำรวจ ส่วนใหญ่ต้องมีปัญหาความทุกข์ร้อนใจ หรือมีปัญหาข้อพิพาทระหว่างบุคคล ที่ต้องการคนกลางช่วยจัดการไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจมีอารมณ์รุนแรง ดังนั้นจึงต้องใช้สติพิจารณาใคร่ครวญและไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนจะทำการใดๆ

ด้านการประยุกต์ใช้ขันติ คือ มีการฝึกสมาธิ ในกรณีที่มีคดีจำนวนมากต้องอดทนเสียสละเวลาส่วนตัวมาดำเนินการให้เรียบร้อย ต้องใช้สติควบคุม มีความอดทนอดกลั้น มีการฝึกจิตใจในการทำงานให้ดี เสียสละเวลาเที่ยวเตร่และเอาเวลาส่วนนี้มาทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อคดีที่

ประชาชนมาร้องทุกข์จะได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยเร็ว ต้องฝึกฝนความอดทนอดกลั้น และพยายามมีสติอยู่เสมอเมื่อมีอะไรมากระทบในการทำงาน อดทนอดกลั้นต่อปัญหาอุปสรรคทั้งหลาย รวมถึงอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทางใจ อาทิ ความยากลำบากในการทำงานคำติเตียนจากผู้อื่น เป็นต้น

การประยุกต์ใช้จาคะ คือ รู้จักเสียสละเวลา รู้จักเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวในการซื้ออุปกรณ์วัสดุต่างๆ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงผ่านพ้นไปได้ด้วยดี ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานในการบำเพ็ญประโยชน์และเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมทุกครั้ง การยอมเสียสละทรัพย์สินส่วนตัว เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่ากระดาษ ค่าหมึก เป็นต้น เพื่อให้การทุ่มเทกับการทำงาน มีจิตอาสาช่วยเหลือประชาชนอย่างเต็มใจ ต้องเสียสละเวลาส่วนตัวเมื่อมีหน้าที่หรือภารกิจเร่งด่วนเข้ามา รู้จักเสียสละความสุขและผลประโยชน์ของตน รวมทั้งการละกิเลส มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมที่จะประนีประนอมความทุกข์ร่วมกับผู้อื่น การประพฤติตามหลักจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนที่ว่า ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เสียสละ และอดทน เพื่อประโยชน์แห่งการอำนวยความยุติธรรม

การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ดี จึงต้องอาศัยหลักฆราวาสธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมแก่พนักงานสอบสวน เป็นการให้บริการแก่ประชาชนที่มาติดต่อราชการ และได้รับความยุติธรรมด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง โปร่งใสและเป็นธรรม โดยปราศจากอคติ ยังประโยชน์ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุข ให้ประชาชนมีความสงบสุขในสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

ด้านสังขะ: ความจริงใจ พบว่า ข้อที่ 4 มีความจริงใจที่จะช่วยเหลือประชาชนอยู่ในลำดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า กลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ อาจเห็นว่า พนักงานสอบสวนมีบทบาทสำคัญในการดูแลความยุติธรรมให้แก่ประชาชน จึงควรมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องของเจตคติ คือความรู้สึกรู้สึกส่วนบุคคล สอดคล้องกับแนวคิดของ **เชดคักดี โฆวาสัทธู** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรม หรือแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งเรานั้นๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง” (เชดคักดี โฆวาสัทธู. 2520 : 38) ส่วนข้อที่ 5 การกำหนดลงโทษอย่างยุติธรรม อยู่ในลำดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า กลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนส่วนหนึ่ง อาจเห็นว่า การที่ประชาชนจะได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ผู้ให้ความยุติธรรมนั้น จะต้องมิใช่เป็นกลาง ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความรัก ความชิงความกลัว และความหลง และขึ้นอยู่กับการแสวงหาหลักฐานมาสู่คดีกัน เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากที่ผู้ทำหน้าที่ให้ความยุติธรรมจะกำหนดลงโทษอย่างยุติธรรม เพราะทุกคนล้วนเป็นปุถุชน ย่อมหวั่นไหวไปตามอำนาจความรัก ความชิง ความกลัว และความหลงเป็นธรรมดา

ดังนั้น ศาลยุดิธรรมของไทย จึงต้องมีถึง 3 ศาล คือ ศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา เพื่อช่วยกัน กลั่นกรองคดีความให้ถูกต้องที่สุด และลงโทษผู้ต้องคดีให้เป็นไปตามกฎหมายมากที่สุด ดังนั้น ความคิดเห็น การกำหนดลงโทษอย่างยุติธรรม จึงมีส่วนหนึ่งเห็นด้วย อีกส่วนเห็นว่าเป็นไปได้ยากซึ่งเป็นเรื่องของการมี เจตคติ สอดคล้องกับแนวคิดของ **สุชา จันทรหอม** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “เจตคติ คือ ความรู้สึกหรือท่าที ของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่างๆ เป็นไปในทำนองที่พอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยก็ได้ หรือหมายถึง ความรู้สึกของคนที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ คนที่มีความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่ง หนึ่งในทางบวกนั้นคือ มีเจตคติชอบต่อสิ่งนั้น และในทางกลับกัน คนที่มีความรู้สึกต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่งในทาง ลบนั้น ก็แสดงว่ามีเจตคติไม่ชอบต่อสิ่งนั้น” (สุชา จันทรหอม. 2525 : 242)

ด้านทมะ: ควบคุมจิตใจ พบว่า ข้อที่ว่า ฝึกอบรมในด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในลำดับ สูงสุดมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า กลุ่มประชากรที่เป็น ประชาชน อาจเห็นว่าการที่พนักงานสอบสวนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณภาพ มีความ เป็นอยู่ที่ดี เป็นชีวิตที่พึ่งตัวเองได้ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข จำต้องฝึกอบรม ในด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและการงานของตน เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถขึ้น สอดคล้องกับ แนวคิดของ **ปราชญา กล้าผจญ** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “คุณภาพชีวิต หมายถึง การที่มนุษย์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณภาพ มีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นชีวิตที่พึ่งตัวเองได้และสามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ยืนยาว เพียบพร้อมด้วย ความสุขและความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ เมื่อมนุษย์เติบโตขึ้น ต้องหางานทำ ก็ปรารถนาที่จะมีชีวิตการ ทำงานที่มีคุณภาพอีกด้วย งานนั้นต้องเป็นงานที่ทำแล้วให้ตนเองเกิดความสุขจากการปฏิบัติหน้าที่การ งานนั้นๆด้วย ทำแล้วมองเห็นหนทางที่จะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป” (ปราชญา กล้าผจญ. 2548 : 8) ส่วนข้อที่ว่า ปลูกฝังให้ไม่เห็นแก่อำมิสสินจ้างรางวัล อยู่ในลำดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ที่เป็น เช่นนี้ อภิปรายได้ว่า กลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนส่วนหนึ่งอาจเห็นว่าการรับอำมิสสินจ้างรางวัลของ พนักงานสอบสวน ที่ไม่ทำให้การทำงานเสียความยุติธรรม เช่น รับอำมิสมีมูลค่าไม่เกิน 3.000 บาท โดยผู้ให้ต้องการให้พนักงานสอบสวนมีกำลังใจในการทำงานให้ดีขึ้น ไม่น่าจะมีความผิด ดังนั้น จึงทำให้ ประชากรบางส่วนเท่านั้นที่เห็นคล้อยตามว่า พนักงานสอบสวนไม่ควรเห็นแก่การรับอำมิสสินจ้าง รางวัล อย่างไรก็ตามเป็นเรื่องที่พนักงานสอบสวนความพิจารณาว่า อำมิสประเภทใดควรรับได้ ประเภทใดไม่ควรรับ สอดคล้องกับแนวคิดของ **บังอร เสรีรัตน์** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “ลักษณะ ของบุคคลที่รู้จักตนเองจะมีวิธีการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เหมาะสม และเตือนตนเองให้ทำงานตามที่วาง ไว้ให้บรรลุเป้าหมายได้” (บังอร เสรีรัตน์. 2545 : 18-22)

ด้านขันติ: ความอดทน พบว่า ข้อที่ว่า ไมโลภในผลประโยชน์ที่มีพึงจะได้ อยู่ในลำดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า กลุ่มประชากรที่เป็นประชาชน อาจเห็นว่าการไม่โลภ อดอยากได้ประโยชน์หรือทรัพย์สินของคนอื่น เป็นหนทางนำผู้มีความโลภนั้นไปสู่ความหายนะ ไร้เกียรติ

ถูกสาปแช่งจากสังคม ดังนั้น พนักงานสอบสวนจะดำรงความดีและความมีเกียรติ จะต้องไม่โลภในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน สอดคล้องกับแนวคิดของ **สมใจ ลักษณะ** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงแก้ไข สรรค์สร้างเกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ความดี ความงาม ความเจริญในตนเอง โดยมีความมุ่งหมายสูงสุด คือ การมีชีวิตที่มีคุณภาพ” (สมใจ ลักษณะ. 2543 : 85) ส่วนข้อที่ว่า มีความพยายามแก้ปัญหาด้วยความอดทน อยู่ในลำดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า กลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนส่วนหนึ่ง อาจเห็นว่า พนักงานสอบสวนทำงานเกี่ยวกับเอกสาร ไม่ได้ทำงานหนักเหมือนชาวไร่ ชาวนา ที่หลังสู้ฟ้า หน้ามองแผ่นดิน รายได้ต่ำ จึงไม่จำเป็นต้องใช้ความอดทนอะไรมาก แต่ก็ยังมีประชากรอีกส่วนหนึ่ง เห็นว่า พนักงานสอบสวนต้องทำงานให้ทันเวลาในแต่ละคดี หากทำงานช้าไม่ทันใจประชาชนผู้มาร้องเรียนคดีความ ก็จะถูกประชาชนเหล่านั้นตำ เรังเร้า แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีเข้าไป ดังนั้น พนักงานสอบสวนต้องอดทนอดกลั้นในการทำงานให้ทันเวลาที่ประชาชนต้องการ และอดกลั้นความรู้สึก เมื่อถูกประชาชนแสดงกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองได้ทำงานที่รับผิดชอบตามระเบียบและจรรยาบรรณของตำรวจ สอดคล้องกับแนวคิดของ **คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเชียงใหม่** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “ความอดทน ได้แก่ ความมีน้ำอดน้ำทน หนักเอาเบาสู้อยู่ ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ทนต่อความลำบาก ตรากตรำ คนมีความอดทนย่อมตั้งตัวได้ คนขยันหมั่นเอาธุระทำให้เหมาะเจาะ ย่อมหาทรัพย์ได้” (คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเชียงใหม่. 35 : 172-173)

ด้านจาคะ : ความเสียสละพบว่า ข้อที่ว่า ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อยู่ในลำดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่ากลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ อาจเห็นว่า ส่วนรวมอยู่ได้ ส่วนตนจึงอยู่ได้ ดังนั้น การที่ตำรวจจะทำงานด้านพนักงานสอบสวน ซึ่งมีช่องทางหาประโยชน์ได้มาก เพราะสามารถชี้ผลบวกหรือผลลบแห่งคดีความของคู่กรณีได้ เมื่อพนักงานสอบสวนทำงานด้วยความยึดมั่นในความยุติธรรม เพื่อชื่อเสียงและความเจริญของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ย่อมส่งผลดีมาถึงพนักงานสอบสวนนั้นด้วย เช่น ได้รับความดีความชอบ และได้รับตำแหน่งสูงขึ้น เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิด **ธ. ธรรมรักษ์** ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “การมีจาคะ ทำให้มีอารมณ์ผ่องใส ติดตัว มีนิสัยเสียสละแก่ผู้อื่น รักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ทำให้ตนเองปลอดภัย คนอื่นนับหน้าถือตา ครอบครัวยุติธรรมเป็นสุข มีเพื่อนดีๆ รอบตัว จิตใจมีความสุข ช่วยชำระล้างจิตใจที่สกปรกเห็นแก่ตัว ทำให้คนรักเรามากขึ้นเป็นต้น” (ธ. ธรรมรักษ์. 2556) ส่วนข้อที่ว่า ให้ความช่วยเหลือแก่กุลประชาชน อยู่ในลำดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ที่เป็นเช่นนี้ อภิปรายได้ว่า ประชากรที่เป็นประชาชนจำนวนหนึ่ง อาจมีความรู้สึกว่าคุณและคนรอบข้างยังไม่ได้ประโยชน์อะไรๆ จากพนักงานสอบสวน และพวกตนยังไม่มีคดีความอะไรๆ ที่จะให้พนักงานสอบสวนช่วยเหลือ จึงรู้สึกที่ไม่จำเป็นอะไรที่จะให้พนักงานสอบสวนให้ความช่วยเหลือ ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้เป็นเรื่องของเจตคติ สอดคล้องกับแนวคิดของ **ปรียาพร วงศ์อนุตร**

โรจน์ ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “เจตคติ เป็นเรื่องของความคิดเห็น ความรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ มักจะเกิดขึ้นเมื่อเรารู้หรือประเมินผู้คนหรือเหตุการณ์ในสังคม” (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2543 : 207)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. พนักงานสอบสวนควรให้ข้อมูลที่เป็นจริง เป็นประโยชน์ต่อประชาชนที่มาติดต่อขอรับบริการ เพราะการให้ข้อมูลที่เป็นจริง จะทำให้ผู้ขอรับบริการมองภาพลักษณ์ของตำรวจว่าเป็นที่พึงของประชาชนอย่างแท้จริง

2. พนักงานสอบสวนควรให้การต้อนรับผู้มาเยือนด้วยความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ เพราะการไม่เลือกปฏิบัติต่อผู้มาเยือนหรือมาติดต่อ จะเป็นหลักการเบื้องต้นให้ประชาชนเห็นว่าพนักงานสอบสวนมีความเป็นกลาง ไม่ตกไปในอำนาจความชอบ ความชัง ความกลัวหรือความหลง

3. พนักงานสอบสวนควรปฏิบัติงานอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันกับเพื่อนร่วมงาน เพราะการทำงาน เป็นทีม แบ่งงานกันทำตามความถนัด ไม่เอาเปรียบกัน จะทำงานงานเสร็จเร็วและเกิดมิตรภาพที่ดีต่อกัน

4. พนักงานสอบสวนควรฝึกควบคุมจิตใจไม่เห็นแก่อำภิสสินจ้างรางวัล เพราะพนักงานสอบสวนสวมเครื่องแบบตำรวจอันทรงเกียรติ และเป็นผู้รักษาและใช้กฎหมายเพื่อความเป็นธรรมในบ้านเมือง หากมีผู้ใดปฏิบัติงานเพราะเห็นแก่อำภิสสินจ้างรางวัลที่มีชอบธรรม ความเป็นผู้ทรงเกียรตินั้นก็ยังไม่ปรากฏให้ประชาชนได้พบเห็น

5. พนักงานสอบสวนควรตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เนื่องจากความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ จะทำให้มีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่และจะมีความภาคภูมิใจ ไม่มีจุดดำใจ ในเพราะการได้ตำแหน่งนั้นมา

6. พนักงานสอบสวนควรมีความพยายามแก้ไขปัญหาด้วยความอดทน เนื่องจากการทำหน้าที่สอบสวนคดีความต่างๆ ที่รับเรื่องมา อาจมีผู้แสดงกิริยาและคำพูดด้วยอารมณ์ที่รุนแรง ฉุนเฉียว ของผู้กล่าวหาและผู้ต้องหาคดีความ พนักงานสอบสวนจึงต้องมีความอดทนต่อสิ่งที่ปรากฏขึ้นนั้น เพื่อให้การทำงานดำเนินไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรวิจัยเกี่ยวกับ “การประยุกต์ใช้สัจจะเป็นฐานการสร้างความเข้มแข็งของพนักงานสอบสวน” เนื่องจากการทำงานหนักของพนักงานสอบสวนอาจทำให้เกิดอาการอ่อนล้า แต่ถ้าพนักงานสอบสวนตั้งมั่นในสัจจะว่างานไม่เสร็จจะไม่ละทิ้งงาน จะเป็นการสร้างความเข้มแข็งในตนเอง

2. ควรวิจัยเกี่ยวกับ “การนำขันติมาเป็นพลังพัฒนาความมีวินัยในตนเองของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์” เนื่องจากงานของตำรวจ คือ ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ แต่ละวันต้องรับรู้ความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ ของบุคคล ถ้าไม่อดทน อาจทำให้ตำรวจผู้นั้นมีการปฏิบัติตนเบี่ยงเบนจากวินัยของตำรวจได้

3. ควรวิจัยเกี่ยวกับ “การสร้างปัจจัยที่ส่งผลต่อความเสียสละของตำรวจชั้นผู้น้อย” เนื่องจากตำรวจชั้นผู้น้อย มีเงินเดือนน้อย การใช้จ่ายในชีวิตประจำวันค่อนข้างฝืนเคือง ดังนั้น หากมีการสร้างเงื่อนไขที่จะช่วยกันในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคหรือขาดแรงงานในการทำภารกิจ ก็จะเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่กันและกัน

References

- คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเชียงใหม่.(2535).ธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติ ฉบับมาตรฐาน.กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- เชิดศักดิ์ โฆวาสัทธ.(2520).การวัดเจตคติและบุคลิกภาพ.กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ธ. ธรรมรักษ์.(ออนไลน์).หลักพรวาธรรม 4 ปฏิบัติตนได้ดี สมหวังในรักตั้งตั้งใจ.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://torthammarak.wordpress.com/2012/05/08/>. [9 มกราคม 2562].
- บังอร เสรีรัตน์. (2544). แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพหุปัญญา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปราชญา กล้าผจญ.(2545).คุณภาพชีวิตของมนุษย์นักบริหารกับการออกกำลังกาย. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์.(2534).จิตวิทยาการศึกษา.กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริม.
- สุชา จันท์ธอม.(2527).จิตวิทยาสังคม.กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมใจ ลักษณะ.(2543).การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน.(กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

วิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์
AN ANALYSIS ON AWARENESS OF ONE'S MONKHOOD IN USING ONLINE SOCIAL
MEDIASBASED ON BUDDHIST ETHICS

พระอนุชิต โอวาทกขโม (นาก่อนทอง)

ชูชาติ สุทธิระ, วิโรจน์ วิชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสมณสัญญาในพุทธจริยศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ปัจจุบัน 3) เพื่อวิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นการวิจัยเอกสาร ข้อค้นพบจากการวิจัยคือ 1) พบว่า สมณสัญญาคือ ความระลึกว่าตนเป็นสมณะ ความจำได้หมายความว่าตนเป็นสมณะ ความรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าตนเป็นสมณะ มีสติรู้ตัวและระลึกอยู่เสมอว่าตนเป็นสมณะ 2) พบว่า สถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ปัจจุบันแบ่งได้ 3 จุดประสงค์คือ 1.การใช้สื่อออนไลน์เพื่อความเพลิดเพลินบันเทิง 2.การใช้สื่อออนไลน์เพื่อการสื่อสารธรรมและการประกาศศาสนา 3. ความจำเป็นในการใช้สื่อออนไลน์ในการศึกษา ดังนั้น ในยุคปัจจุบัน สังคมก็ไม่ควรห้ามพระสงฆ์ใช้สื่อออนไลน์ เพราะจะเป็นการปิดกั้นการเข้าถึง และการใช้งานข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในปัจจุบัน 3) พบว่าสมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ทำให้ทราบว่า พระสงฆ์ สามเณรควรใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสม ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย การที่พระภิกษุใช้สื่อออนไลน์ในการส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ การแสวงหาความรู้และเพื่อเผยแผ่ธรรมะ การประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ สิ่งสำคัญคือพระสงฆ์ต้องรู้จักใช้สื่อออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สื่อออนไลน์จะมีคุณหรือโทษขึ้นอยู่กับผู้ใช้ถ้าพระสงฆ์ใช้เพื่อการเกี้ยวผู้หญิง ท่องเว็บลามก หรือติดต่อสื่อสารในทางที่ล่อแหลมต่อการละเมิดพระธรรมวินัยก็เป็นสิ่งไม่สมควร สื่อนั้นก็โทษ จะนำความเสื่อมเสียมาให้กับตัวผู้ใช้ และสถาบันทางศาสนาถ้าพระสงฆ์ใช้สื่อสังคมอย่างมีสติสัมปชัญญะ สรรวมระวางตามกรอบพระวินัยเหมาะสมกับสถานะที่ตนพึงปฏิบัติ สื่อนั้นก็เป็นคุณ และอำนวยความสะดวกแก่สังคมในวงกว้างต่อไป

คำสำคัญ: สมณสัญญา, สื่อสังคมออนไลน์, พุทธจริยศาสตร์

Abstract

This thesis entitled "An Analysis on Awareness of one's monkhood in using online social medias based on Buddhist Ethics" is of three objectives: 1) to study

the sense of being a monk in Buddhist ethics 2) to study the situations of monks in using online social medias in the present 3) to analyze the sense of being a monk in using the online social medias based on the Buddhist ethics. The results were found that: The Pali word “Samaññaññā” means the sense of being a monk; the recognition and identification of oneself as a monk. It is entirely aware of monkhood, the mindfulness and recovering that I am a monk. The situations of monks in using online social medias in the present can be divided into 3 purposes: 1) the usage only for entertainment and enjoyment 2) the usage for religious communication and religious announcements 3) the necessity in using it for education. Therefore, in the present day, Society should not prohibit monks to use online social medias. It will, thereby, block the access and the use of the current necessary information. To analyze the sense of being a monk in using the social Medias based on the Buddhist ethics is that: the monks should use the technology appropriately. They should not break the Buddhist disciplines. On usage of social medias in sending the information, searching for knowledge, the propagation of Buddhism or the Dharma Public relation activities, the important thing to keep in mind is that the monks should use social medias only for the most benefits of the others. The online media will be counted as a good or a bad, it depends upon the particular user, such as, if it is used for chat, courtship or surfing porn websites, that is not appropriate. That media is a penalty and will bring about discredit to the user and the religious institutions. If monks, on the contrary, carefully use social media following on the discipline that is suitable for the monk's status. That media is a good value and provides the benefit to the global society.

Keyword : Samaññaññā, online social media, Buddhist ethics.

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่โบราณกาล พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา มีศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่บรรพบุรุษไทยเราได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็น ระยะเวลายาวนาน เป็นฐานรองรับทำให้สังคมไทยเป็นสังคมวิถีพุทธ มีวัฒนธรรมที่หล่อหลอมจาก คำสอนทางพระพุทธศาสนา ในอดีตการศึกษาของคนไทยมีรากฐานอยู่ที่

วัด วังและบ้าน วัดเป็นแหล่งสรรพวิทยาการทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ และแหล่งถ้ำยทอดวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมมากมาย โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนา และเป็นที่พึ่งทางใจของสังคมมาโดยตลอด แต่ปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและนับวันจะยิ่งทวีคูณ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี เป็นต้น นอกจากนี้ ปัญหาระดับชาติยังเกิดขึ้นอีก เช่น ปัญหาโจรก่อการร้ายในภาคใต้ เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะคนชาติศีลธรรม ขาดวินัยที่จะนำไปพัฒนาในชีวิตของตนเองและสังคม ซึ่งเป็นข้อควบคุมให้สังคมมีความเป็นระเบียบวินัยมากขึ้น (พระเมธีวราภรณ์, 2553, : น. 2.)

พระวินัยถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยเอาไว้เพราะ อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่าด้วยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท ความว่า..ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัฏฐานियธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะ ความชั่วต่างๆ เช่นการกล่าวร้ายคนอื่น ความเดือดร้อน และการจองจำ) บางอย่างในสงฆ์เมื่อเกิดอาสวัฏฐานियธรรมบางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น (วิ.มหา. (ไทย) 1/21/13-14)

สังคมโลกในยุคปัจจุบัน สังคมสื่อออนไลน์เป็นหนึ่งทางเลือกของการสื่อสารข้อมูลในรูปแบบที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง การสื่อสารข้อมูลของมนุษย์ประกอบไปด้วย ผู้ส่งสาร ข้อมูล และผู้รับสาร ซึ่งไม่ว่าจะสื่อสารด้วยวิธีใดสิ่งที่ต้องการ คือ การที่ผู้รับสารได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันเวลา สื่อออนไลน์จึงเป็นพื้นที่สาธารณะในการแสดงออกในด้านต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และความหลากหลายทางเพศ ในความหลากหลายนั้น พระภิกษุสามเณร ได้เป็นส่วนหนึ่งของผู้ใช้งานสื่อออนไลน์ และได้ใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางสังคม ในด้านพฤติกรรมกระทำหรือการแสดงออกที่ส่งผลเป็นพฤติกรรมต่างๆ อันมีผลต่อสถานะภาพทางศาสนา

ปัจจุบันพระภิกษุและสามเณรได้ใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือในการศึกษาธรรมและเผยแผ่ธรรม แต่ก็มีพระภิกษุและสามเณรอีกจำนวนหนึ่งเช่นเดียวกัน ใช้สื่อออนไลน์โดยขาดการระมัดระวังทั้งการพูด การสื่อข้อความ การนำเสนอภาพ และคลิปวิดีโอที่ไม่เหมาะสมแก่ความเป็นสมณเพศ จะเห็นว่าภาพและเสียงจำนวนมากที่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรได้เผยแพร่หรือนำเสนอในพื้นที่ของสื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ เฟสบุ๊ก ไลน์ ทวิตเตอร์ การแสดงออกของพระภิกษุและสามเณรในสังคมสื่อออนไลน์นับว่าเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายจับตามองและนำไปวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ดังเห็นได้จากที่ปรากฏบนสื่อต่างๆ เช่น ตามหน้าหนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ ซึ่งก็ถูกมองว่าเป็นปัญหาของคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษาเรื่อง วิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ เพื่อจะได้เป็นกระจกเงาสะท้อนพระภิกษุสงฆ์และ

สามเณร ได้ตระหนักถึงความเป็นสมณะที่สมบูรณ์ตามแนวพุทธจริยศาสตร์ อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติการใช้งานสื่อออนไลน์ให้ไปในแนวทางที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อพระธรรมวินัยตามแนวทางแห่งไตรสิกขา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมณสัญญาในพุทธจริยศาสตร์
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ปัจจุบัน
3. เพื่อวิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากแหล่งข้อมูลตามสถานที่ต่างๆ คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุดเท่าที่จะค้นหาได้

2. สืบค้นข้อมูลทางวิชาการ โดยสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ และผู้มีความรู้ เป็นต้น

3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเรียบเรียงจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้บรรลุตรงตามกรอบของวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบดังที่ได้ตั้งไว้

4. นำข้อมูลเหล่านั้นไปขอปรึกษาขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ ครูบาอาจารย์ เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไข

5. ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ คณาจารย์ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6. สรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะและนำเสนอการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสมณสัญญาในพุทธจริยศาสตร์, เพื่อศึกษาสถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ปัจจุบัน, เพื่อวิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ คือ พระไตรปิฎก/ อรรถกถา/ หนังสือเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับสมณสัญญา แล้วจึงวิเคราะห์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งจะสรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย ดังต่อไปนี้

สมณสัญญาในพุทธจริยศาสตร์ พบว่า สมณสัญญา คือ ความสำคัญว่าตนเป็นสมณะ ความจำได้หมายความว่าตนเป็นสมณะ ความมีสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าตนเป็นสมณะ ความกำหนดในใจว่า

ตนเป็นสมณะ สมณสัญญาเป็นเหตุให้พระสงฆ์มีสติรู้ตัว และสำนึกอยู่เสมอว่าตนเป็นพระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมทำให้มีความระมัดระวังกาย วาจา รักษาระเบียบวินัยเรียบร้อยและเป็นอยู่อย่างสันโดษมีกนน้อยเหมาะสมกับเพศภาวะ หากไม่มีสมณสัญญาพระสงฆ์ก็จะทำอะไรตามใจชอบ ด้วยความเปลอสติลืมตัว และไม่รู้ว่าการทำผิดระเบียบวินัยไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป

สถานการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ปัจจุบัน พบว่า ยุคปัจจุบันนี้ความเจริญก้าวหน้า เทคโนโลยีมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบายพร้อมแทบทุกประการ แต่เทคโนโลยีนั้นก็เป็นเพียงเครื่องประกอบของชีวิต มีขอบเขตจำกัดเพียงเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยมีคุณและโทษขึ้นกับผู้ใช้ (พระเทพเวที (ประยูร ญัตโต), 2543, : น. 43) สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติภารกิจทางสังคม เพื่อใช้สื่อสารระหว่างกันในเรื่องข่าวทางสังคมผ่านทางเว็บไซต์และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใดๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตโดยเน้นให้ผู้ใช้ทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในการผลิตเนื้อหาขึ้นเองในรูปของข้อมูลภาพและเสียง (สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนการสอน, (3 กุมภาพันธ์ 2557). การใช้งานสื่อออนไลน์ที่เป็นปัญหาของพระสงฆ์อยู่ที่ วัตถุประสงค์ว่าใช้เพื่ออะไร ใช้ในสิ่งที่ควรหรือไม่ควร แต่ก็ควรเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยไม่ขัดกับพระธรรมวินัย การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในยุคปัจจุบันมาใช้ช่วยในการติดต่อสื่อสารไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ แอปพลิเคชันต่างๆ ที่มีความทันสมัย แต่การใช้งานเพื่อประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นต้องมีความระมัดระวัง ในการใช้ให้เหมาะสมกับความเป็นพระภิกษุสามเณร และสมณสัญญา จึงจะเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ในการใช้งานสื่อออนไลน์ในการสื่อสารและมีความเหมาะสมมากที่สุด การใช้งานสื่อออนไลน์เป็นทั้งปัญหา อุปสรรค และโอกาส ทุกวันนี้ข่าวสารพระสงฆ์ที่บวชอย่างอนุพรชนน้อย ไม่รู้ข้อวัตรไม่รู้ปฏิบัติ ก็ดำเนินไปด้วยความคึกคะนอง ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อใช้อะไรต่างๆ แสดงความคิดเห็นหรือพฤติกรรม ที่ไม่ไปตามครรลองอันงดงามตามพระธรรมวินัยเปิดช่องโหว่ให้คนทั้งหลายทั้งปวงโจมตี หรือว่าบิณฑบาตไปไหนทางเสื่อมเสียได้ ดังนั้นวิกฤตนี้แม้จะปฏิบัติที่ไหนหรือทำตัวอย่างไร ต่างถิ่นต่างแดน คนทั้งหลายสามารถแชร์ไปในโลกโซเชียลต่างๆ รู้กันไปทั่วโลก ดังนั้น สมณสัญญาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในยุคปัจจุบันนี้เลย เพราะว่าเป็นคุณและโทษในตัว ส่วนเป็นทั้งคุณก็คือโอกาสอย่างไร นั่นก็เป็นการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนเข้าไปถึงตัวตนบุคคลหรือว่าเปิดโอกาสให้บุคคลทั้งหลายที่ใคร่หรือสนใจที่จะฟังรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในแง่มุมมองต่างๆ สำนึกต่างๆ ข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ หรือพระธรรมเทศนาที่ตัวเองยังสนใจก็สามารถเลือกชมเลือกศึกษาได้ในบริบทนั้นๆ โดยเอกเทศ อ่านแล้วแต่ความชอบแล้วแต่จริตของแต่ละบุคคลได้ก็โดยง่าย ดังนั้นโซเชียลหรือโลกสื่อสาร จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็เป็นดาบสองคมนั้นด้วยเช่น แทนที่จะใช้โลกสื่อสารดังกล่าวนี้ให้เป็นประโยชน์ในการเผยแผ่และการศึกษาหาความรู้ให้ยิ่งๆขึ้นไปแต่กลับใช้การสื่อสารนี้ไปเพื่อกล่อมเกลากิเลส มากขึ้นทวีความรุนแรงมากขึ้น แทนที่จะเป็นประโยชน์กับเป็นโทษ เหนือกว่าบุคคลโดยทั่วไปนั้นด้วย ดังนั้นการใช้โซเชียลทั้งหลายเป็นได้ ทั้งคุณและโทษขึ้นอยู่กับคนที่ใช้จะใช้ไปในแง่

ไหนมุมมองไหนอย่างไร ทั้งนี้ทั้งนั้นพึงพิจารณาให้เกิดความเหมาะสมพอดีถึงว่าแม้มีก็ไม่ควรไปประเจิดประเจ้อหรือไปอวดอ้างเพื่อให้เกิดความสูญเสียนี้ก็เป็นลักษณะ การตื่นรู้ในสมณะสัญญา ได้ด้วยกัน หรือการใช้หูฟังเสียงหูนี้ก็ไม่พึงกระทำหรือการใช้โทรศัพท์มือถือในที่สาธารณะก็ไม่พึงกระทำ หรือแม้กระทั่งการใช้โซเชียลในลักษณะต่างๆเหมือนคลัทธ์สท์เขาทำก็ไม่พึงกระทำ แต่เราจะใช้เพื่อการติดต่อสื่อสาร ในกิจการของคณะสงฆ์หรือเพื่อเกื้อกูลคณะสงฆ์ ประชุมหรือเพื่อการส่งข้อมูลที่สำคัญทางศาสนาเป็นไปเพื่อคณะสงฆ์แบบพัฒนาสภาพ และได้เป็นการเกิดความสัมพันธ์สามัคคีหน่วยงานของวัดตำบลอำเภอจังหวัด ก็จะถือว่าการใช้โซเชียลต่างนั้นเป็นประโยชน์ ทั้งในแง่การเผยแผ่พุทธศาสนา การศึกษาและการจรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่กับวัฒนธรรมสมัยใหม่ควบคู่กันไป สัมภาษณ์ พระครูสมุห์พอใจ ฉนทโก, เจ้าอาวาสวัดช่างเคี่ยน ต.ช่างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่, (30 ตุลาคม 2561). ต้องยอมรับว่าพระเณรเราอยู่ยาก คำว่าพระเณรเราอยู่ยาก หมายถึง โลกมันเปลี่ยนไปไกลมากเพราะโลกเปลี่ยนไปไกล บางทีข้อวัตรปฏิบัติบางอย่างซึ่งเราเคยทำได้ เช่น อาจจะเป็นเรื่องของอาบัติเล็กน้อยๆ แต่ในปัจจุบันนี้ซึ่งโลกสมัยใหม่เข้ามามันก็มีคำว่าโลกวิเศษเข้ามา ซึ่งคำว่าโลกวิเศษ คนทั่วไปก็ไม่คิดว่าเป็นความผิดเล็กน้อยๆ แต่ว่ามันเป็นปัญหาใหญ่ในสังคม สถานการณ์สมณสัญญาพระภิกษุสามเณร ในปัจจุบันเรียกว่าอาจจะอ่อนลง เริ่มตั้งแต่กิริยามารยาท ข้อวัตรปฏิบัติต่างๆก็อาจจะอ่อนลงหรือไม่เข้มข้นเหมือนกับในอดีต เราจะเห็นว่าความมีสัมมาคารวะ หรือความอ่อนน้อม ถ่อมตน สัมมาคารวะหรือว่าคุณธรรมที่มีในใจ พ่อแม่ครูบาอาจารย์เราสมัยก่อนท่านจะให้ความเคารพในเรื่องนี้สูงมากนั้นบ่งบอกให้เห็นว่าคุณธรรมหรือคุณงามความดีในใจนี้เข้มข้นมาก พอปัจจุบันโลกมันเปลี่ยนไปสัมมาคารวะหรือว่าคุณงามความดี มันหายไปหรือไม่อย่างไร มันไม่ได้หายไป แต่ว่าคนยุคใหม่ พระเณรยุคใหม่อาจจะไม่ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ในความเป็นพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน หมายถึง พระภิกษุสามเณรยุคใหม่อาจจะมอง ในมิติเรื่องของการใช้ชีวิตที่ทันสมัยขึ้น เช่น เทคโนโลยีมากขึ้น เสพอะไรที่มันเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น แต่ว่าเราก็ควรให้ความสำคัญ ว่าการที่เราเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณร ถือว่าเสียสละ การใช้เทคโนโลยีถ้าใช้ไปในทางที่เกิดประโยชน์ มันก็เป็นประโยชน์ต่อความเป็นพระเณรของเรา แต่ถ้าเอาเทคโนโลยีมาใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควร หรือเอามาใช้แล้วภาพมันไม่เหมาะสม เช่นฟังเพลง ตามที่สาธารณะต่างๆ มันผิดมากไหม ก็ไม่ผิดมาก แต่มันเป็นเรื่องของโลกเขามองว่ามันไม่เหมาะสมไม่ควร สัมภาษณ์ พระครูสุนทรมหาเจตยานุรักษ์ (จิตติชัย จิตติขโย) ดร., รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตลำานา, 31 ตุลาคม 2561). ในยุคปัจจุบัน ความเปลี่ยนของกาลเวลาความเปลี่ยนของยุคสมัย ในยุคสมัยก่อน ในยุคพุทธกาลไม่มีเทคโนโลยี สื่อออนไลน์ต่างๆ ก็มีการพัฒนามาเรื่อยๆ เช่น ในสมัยก่อนสื่อต่างๆก็จะมีเฉพาะหนังสือพิมพ์ แล้วก็วิทยุเวลาจะดูข่าวสารอะไรเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมก็ไปดูตรงนั้น แต่ปัจจุบันนี้มันมีสื่อที่เร็วกว่านั้นไววกว่านั้น ก็ยิ่งควรระมัดระวังมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร การใช้สื่อควรระมัดระวังต้องดูกาลเทศะ ต้องดูความเหมาะสมเวลาไหนควรใช้เวลาไหนไม่ควรใช้ สถานที่แห่งใด ดั่งนั้นสื่อนี้มันมีทั้ง

คุณและโทษ มีทั้งประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ถ้าเรานำไปใช้ในทางที่เหมาะสมในทางที่ถูกต้อง เรา
นำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจะทำให้เกิดประโยชน์มากมายมหาศาล
แต่ถ้าเรานำไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องก็เป็นโทษได้ อย่างทุกวันนี้ไม่ใช่แต่ที่เป็นพระภิกษุสามเณร แม้แต่
ญาติโยมชาวบ้านเด็ก ๔-๕ ขวบก็ใช้ได้หมด อย่างสามเณรในยุคสมัยปัจจุบัน ส่วนใหญ่ก็จะมาจาก
สามเณรภาคฤดูร้อน เด็กๆ บางคนก็คุ้นเคยกับการเล่นเกม ดัดเกม พอมาบวชแล้วบางที่พ่อแม่ก็ตามใจ
หรือบางทีก็ให้ลูกใช้ติดต่อสื่อสารถามข่าวคราวสารทุกข์สุขดิบว่าเป็นอย่างไร ถ้าไปใช้อย่างนี้ก็เป็น
ประโยชน์แต่ถ้าเอาไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้องก็เป็นโทษ เพราะฉะนั้นสื่อออนไลน์ก็จะมีบทบาทสำคัญที่
ทั้งคุณและโทษ ถ้าเราใช้ในทางที่ถูกต้องก็เป็นประโยชน์อย่างมากในการเผยแพร่ แต่ถ้าไปใช้ในทางที่ไม่
ถูกต้องก็เป็นโทษได้เหมือนกัน ดังนั้น พระภิกษุสามเณรก็ต้องใช้สมณสัญญาตัวนี้มาเป็นตัวจัดการว่าเราควร
จะใช้เวลาไหน แบ่งกาลเทศะให้ถูกต้อง สัมภาษณ์พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ), รอง
อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, (31 ตุลาคม 2561). ปัจจุบัน
การใช้สื่อออนไลน์นี้ ถ้าเราจะว่าไปก็เป็นดาบสองคม ถ้าใช้เป็นก็มีประโยชน์อย่างมาก เพราะว่าคน
เข้าถึงสื่อออนไลน์เยอะ ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ในสมัยปัจจุบัน เราไปที่ไหนเราจะเห็นว่าคนที่นั่งคนเดียว
เงิบๆ แต่มันไม่เงิบหรือมันดูไลน์ดูเฟสในมือถือของเขา ถ้าใช้เป็นก็มีประโยชน์ ถ้าใช้ไม่เป็นก็มีโทษ
เช่น พระสงฆ์สามเณรมือถือทุกรูปอยู่แล้ว มีน้อยนักที่จะไม่มี ครูบาอาจารย์ระดับสูง ท่านบอกว่าอย่า
เล่น เพราะฉะนั้นต้องใช้ให้เป็นโดยเฉพาะในสถานที่สาธารณะ เดินทางก็ดี ในที่เป็นชุมชนก็ดี ในที่เป็น
ตลาด ในห้างสรรพสินค้าก็ดี โดยรวมพูดง่ายๆก็คือในที่ใดที่มีชุมชน ในที่เป็นที่สาธารณะ ไม่ควรจะใช้
โทรศัพท์ โดยเฉพาะพระสงฆ์เวลาขึ้นอาสน์สงฆ์ ไปงานมงคลอวมงคล อยู่ที่สูงกว่าประชาชน มัวแต่เล่น
โทรศัพท์กดไลค์กดเฟส พูดโทรศัพท์โดยไม่รู้ตัวเองว่าเป็นอะไร อันนี้เป็นผลกระทบถ้าประชาชนเห็น
แล้ว คือมันไม่ต่างกับเด็กลูกหลานของเขาเหมือนกับชาวบ้าน ต้องสำรวจต้องระมัดระวัง ถ้าไม่จำเป็นก็
ไม่ยากให้ใช้เก็บไว้ก่อน ปิดโทรศัพท์ไว้ก่อนเหมือนกับเราขึ้นเครื่องบิน เครื่องบินขึ้นทางพนักงานเขา
ประกาศให้ปิดเครื่องเล่นทุกชนิด โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ ต้องปิดอันตรงต่อสัญญาณทางเครื่องบินเขา
ได้รับ ไม่กวนสัญญาณเขาเป็นอันตราย เช่นเดียวกันพระสงฆ์ถ้าไม่สำรวจ ก็ทำให้ตัวเองเสียหาย โดย
ศรัทธาประชาชนเสื่อมศรัทธาโดยไม่รู้สึกรวมไปถึงหมู่คณะพระสงฆ์ ถ้าใช้ให้เป็นประโยชน์ควรใช้ใน
ที่เหมาะสม อันนี้ใช้ให้เป็นประโยชน์เพราะว่า ปัจจุบันนี้เวลาออกจากวัดไปแล้ว โดยเฉพาะผู้ปกครอง
เจ้าคณะพระสังฆาธิการ สำนักงานลูกศิษย์ที่จะล่าช้าไม่ได้ มันก็มีประโยชน์ ดังนั้น ต้องใช้ให้เป็น สัมภาษณ์
พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก), เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่เจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, (1
พฤศจิกายน 2561). ยุคปัจจุบันนี้สื่อออนไลน์มันให้ทั้งคุณและโทษ หากผู้ที่บริโภคหรือจะใช้ ก่อให้เกิด
ประโยชน์อย่างมหาศาล ย่นระยะหนทางประกาศพระพุทธศาสนา ได้เข้าถึงอย่างที่สุด แต่ถ้าใช้ในทาง
ที่ผิดก็ทำร้ายตัวเราเอง อย่างง่ายตาย มีทั้งคุณและมีทั้งโทษ สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิญาณ (ฤทธิรงค์
ญาณวโณ), เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ลำพูน-เชียงใหม่(ธ) เจ้าอาวาส วัดป่าดารารัถมย์, (1

พฤศจิกายน 2561). โทรศัพท์มือถือ ถ้าใช้อย่างมีประโยชน์ เช่น อยู่ในที่กั้นคานหรือมีเหตุมีภัยที่จะหาความช่วยเหลือหรือว่าใช้เป็นที่พักอาหารหรือเพื่อความสะดวก แต่ถ้าหากว่าใช้ในฐานะที่ไม่สมควร ยิ่งไม่สมควรจะใช้แล้วไปใช้เข้า บางรูปเคยเห็นบ่อยๆว่าใช้ คล้ายๆอวดดีว่ามีมือถืออะไรทำนองนี้ เป็นต้น ในที่ชุมชน สาธารณะนั้นไม่สมควร จึงเรียกว่า ใ้ให้ถูกต้องกับกาลเทศะที่จะจำเป็นอันนี้มีคุณ อนึ่ง เฉพาะอย่างยิ่งกิริยาที่แสดงออกจำเป็นต้องใช้คราวใด ให้มีความสำรวมไว้อยู่เสมอให้เหมาะสม ผู้ที่เข้ามาบวชใหม่ ถ้าได้สำนักที่ดี คือ เจ้าอาวาสดี ผู้นำดี พระพี่เลี้ยงดีคอยแนะนำตักเตือน อนึ่งเจ้าอาวาสนั้นมีงานมาก หน้าที่ของท่านต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความสามารถช่วยเหลือ มีรองเจ้าอาวาสหรือแม่กัผู้ช่วย พระอุปัชฌาย์ก็มีคู่สวด พระกรรมวาจาจารย์ พระอนุสาวนาจารย์ พระศีลาจารย์ และกัพระอุเทศาจารย์ผู้ที่สั่งสอนธรรมวินัยคอยดูแล คอยช่วยเหลือ คอยตักเตือน เพราะฉะนั้นวัดจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่จะต้องมึบุคคลากรเจ้าอาวาสที่ดี อาจารย์ที่ดี ครูสอนที่ดีให้เป็นสำคัญ การสอนนั้น คือให้ปรัยติควบคู่กันไปกับการปฏิบัติ อย่าสอนแต่เพียงความรู้อย่างเดียวให้ควบคู่กันไป ถ้ายกสืขาบทได้ ขึ้นว่าถ้าทำอย่างนี้ เช่นว่าภิกษุฆ่าสัตว์ต้องปาจิตตีย์ อย่างนี้เป็นต้น ถ้าจะเห็นว่าอาบัติเล็กน้อยแสดงก็หาย ถ้าหากคิดอย่างนี้เสียหาย ถ้าหากว่ามีหิริโอตตะปะว่า การฆ่าสัตว์ๆเขาต้องรับความลำบากจนถึงตายถ้าเขาจะมาฆ่าเรา เขาจะมาตีเรา มาด่าว่าเรา เราเพียงไม่พอใจแล้วสัตว์ทั้งอื่นทั้งหลายก็เหมือนกันก็มีสมณสัญญา เพราะฉะนั้นจึงต้องมีหิริโอตตะปะทั้ง ๒ อย่างคู่กันวินัยไป สัมภาษณ์ พระครูวิบูลธรรมกิจ (บัวเกตุ ปทุมสีโร), ประธานสงฆ์วัดป่าปางกัต ต.อินทขิล อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่, (22 พฤศจิกายน 2561). ปัจจุบันโลกก็เปลี่ยนแปลงไปเยอะเทคโนโลยีก็มาเยอะ หลายอย่างก็อำนวยความสะดวกให้กับทั้งพระด้วยทั้งคนบ้านด้วย ซึ่งสื่อออนไลน์หรือว่าสื่อต่างๆนี้มีทั้งประโยชน์ และกัมีทั้งโทษกัอย่างกัที่ทราบกักันว่าในพระธรรมวินัยเองในเรื่องของอนิยต ห้ามอยู่ในที่ลับหู 1 ห้ามอยู่ในที่ลับตา 1 บางครั้งอย่างเช่น โทรศัพท์ ถ้ามันไม่ได้เปิด Speaker Phone อย่างนี้ มันก็สองแง่สองง่ามว่าจะสื่อหรือไม่สื่อแน่นอนอยู่แล้วว่าหลักการสำคัญมันไม่ได้อยู่ที่ว่าลับหรือไม่ลับ หลักการสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติตนของพระภิกษุรูปนั้น ถ้าท่านมีสมณะสัญญาอยู่ว่าท่านกำลังทำอะไร กำลังพูดอะไร กำลังสื่อสารอะไร ต่อให้มันอยู่ในที่ลับหูกัก็ตามอย่างเช่นว่า คุณโทรศัพท์ หรือไลน์ ถ้าท่านไม่ได้ประพฤติดนนอกความเป็นสมณะ มันก็จะไม่เกิดปัญหา ซึ่งหลายๆครั้งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี หมายถึงว่าเครื่องมือเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีในการเผยแพร่แก่พระพุทธศาสนาได้ ถ้าใ้ให้เกิดประโยชน์ ก็เป็นประโยชน์ใ้ไม่เกิดประโยชน์ก็เป็โทษ ตอนนีก็ขึ้นอยู่กับสมณะสัญญาของท่านในแต่ละรูปไป สมณะสัญญาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการครองเพศบรรพชิต ขณะเดียวกันก็เหมือนกับข้าราชการกัควรสำนึกถึงความเป็นข้าราชการ พ่อค้ำกัควรสำนึกถึงความเป็นพ่อค้ำ เพราะว่าสมณะสัญญา หมายถึง การระลึกถึงความเป็นสมณะเมื่อระลึกถึงความเป็นสมณะ เรากัจะรู้ว่าเรามีหน้าที่อะไร เรามีสิ่งที่ต้องทำคืออะไรบ้าง และสิ่งที่ไม่ควรทำเรามีอะไรบ้าง แต่หากเราละเลยไม่ได้ระลึกถึงในส่วนที่เป็นสมณะสัญญานั้นกัอาจจะทำให้เราพลั้งเผลอประพฤดิอะไรผิดไปบ้าง ความผิดบางอย่างก็เป็นความผิดเล็กน้อยอาจจะเป็อาบัติเล็กน้อย เช่น อาบัติปาจิตตีย์

แต่หากพลังไหลไปประพฤติในสิ่งที่ไม่สมควรอย่าง เช่น อาบัติสังฆาติเสส เกี่ยวพาราสีผู้หญิงโดยที่ไม่รู้ตัวล้มไปว่าตัวเองเป็นสมณะมันก็อาจจะเกิดผลต่อศรัทธาของประชาชนได้และเกิดผลต่อตัวของท่านเอง ดังนั้นสมณะสัญญาจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่พระภิกษุสมาเณรทุกรูปพึงสังวรสัมภาษณ์ นายกิตติพงศ์ กาวี, นักวิชาการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่, (12 ธันวาคม 2561).

การใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันนี้ พอจะแบ่งการใช้เทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ได้ 3 จุดประสงค์คือ

1) การใช้ไอทีเพื่อความเพลิดเพลินเทคโนโลยีความบันเทิง (มะลิวัลย์ จงจิตชอบ, (11 มิถุนายน.2561). เทคโนโลยีเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อความบันเทิงที่เชื่อถือได้มากที่สุด การใช้เทคโนโลยีหรือไอทีในทางการบันเทิงจะไม่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ เพราะว่าการใช้เทคโนโลยีนั้นจะขัดต่อการปฏิบัติสมณธรรม หรือเป็นอุปสรรคของการปฏิบัติธรรม จึงไม่เหมาะสมและไม่ควร แต่ในยุคปัจจุบัน ไอทีเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ก็จำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยีในการดำรงอยู่ในสังคมเช่นกัน

2) การใช้ไอทีเพื่อการสื่อสารธรรมและการประกาศศาสนา (พจนารถ สุพรรณกุล, 20 กันยายน 2557). ในปัจจุบันการสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน การเผยแพร่พระพุทธศาสนาก็ต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศในการประกาศศาสนาโดยเฉพาะ ทางเอกสารหนังสือต่างๆ ก็ยังจำเป็นต้องใช้เป็นหลัก เพราะให้ประโยชน์แบบประโยชน์สูงสุด ทั้งยังเป็น หลักฐานเก็บรักษาไว้ได้ในระยะเวลาอันเหมาะสมแก่ผู้ศึกษา ผู้รับข้อมูลสารสนเทศ และสะดวกในการผลิต การเผยแพร่ได้อย่างกว้างไกลมากยิ่งขึ้น

3) ความจำเป็นในการใช้ไอที การจัดการศึกษาในปัจจุบันนี้จะเน้นการจัดการศึกษาที่เน้นเทคโนโลยีเป็นส่วนใหญ่ จึงจำเป็นที่พระสงฆ์จะต้องเรียนรู้โลกในปัจจุบันผ่านระบบไอที ดังนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางไปทั่วโลก ภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องผ่าน เครื่องมือต่างๆ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น พระสงฆ์ควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวต้องเป็น ไปอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

วิเคราะห์สมณสัญญาในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ พบว่า พระสงฆ์สามเณรควรใช้เทคโนโลยี สื่อสังคมออนไลน์ให้เหมาะสมไม่ขัดกับพระธรรมวินัย การที่พระภิกษุใช้สื่อออนไลน์ในการส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ การแสวงหาความรู้ และเพื่อเผยแพร่ธรรมะ การประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ สิ่งสำคัญคือการที่พระสงฆ์รู้จักใช้สื่อออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ซึ่งสื่อออนไลน์จะมีคุณหรือโทษสำคัญที่ผู้ใช้ แต่ถ้าใช้เพื่อการแชทเกี่ยวพาราฮีผู้หญิงหรือท่องเว็บลามก ติดต่อสื่อสารในทางที่ไม่เกี่ยวกับพระธรรมวินัยก็เป็นสิ่งไม่สมควร ซึ่งโลกปัจจุบันไม่ควรห้ามใช้สื่อออนไลน์ เพราะเป็นการปิดกั้นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ต้องใช้อย่างมีสมณสัญญา มีสติสัมปชัญญะ สำรวมระวัง การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ให้มีความเหมาะสมกับสถานะที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ เพราะถือเป็นสื่อที่ให้ความอิสระกับผู้ใช้งาน หากพระสงฆ์ สามเณรใช้งานในทางไม่เหมาะสม จะนำความเสื่อมเสียมาให้กับตัวผู้ใช้งาน และสถาบันทางศาสนาในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษา สมณสัญญาในพุทธจริยศาสตร์ พบว่า การใช้หลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามพระวินัยของพระภิกษุสงฆ์จะทำให้การปฏิบัติธรรมเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์ ไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เพราะหลักพุทธธรรมจะช่วยทำให้พระสงฆ์อยู่ในระเบียบวินัย และส่งเสริมให้รู้จักเป้าหมายของการประพฤติปฏิบัติพฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้บุคคลผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสความศรัทธาต่อพระสงฆ์ และทำให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น การใช้หลักเกณฑ์การตัดสินพระธรรมวินัย หลักมหาปเทศ ๔ มาใช้ในสังคมไทย จะพบว่า ปัญหาบางเรื่องที่มีการตัดสินโดยใช้หลักพระธรรมวินัยในสังคมปัจจุบัน เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามยุคตามสมัย โดยให้ใช้หลักการตัดสินปัญหานั้นๆ ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ในสังคมไทย

References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- พระเมธีวราภรณ์. **เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้น บัญ, 2553.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **เทคโนโลยีกับศาสนา เกณฑ์วินิจฉัยความหมายและคุณค่าของพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บุพนิมิต, 2534.
- พระครูสมุห์พอใจ ฉนทโก. (30 ตุลาคม 2561). เจ้าอาวาสวัดข้างเคียน ต.ข้างเผือก อ.เมือง จ. เชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์ (จิตติชัย จิตติชัย) ดร. (31 ตุลาคม 2561). รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. สัมภาษณ์.

- พระเทพสิงหาราจารย์ (โสภณ โสภโณ). (31 ตุลาคม 2561). รองอธิการบดี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนดีโก). (1 พฤศจิกายน 2561). เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาส วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, สัมภาษณ์.
- พระราชาวิสุทธิญาณ (ฤทธิรงค์ ญาณวโณ). (1 พฤศจิกายน 2561). เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ลำพูน-เชียงใหม่(ธ) เจ้าอาวาสวัดป่าตาราภิรมย์. สัมภาษณ์.
- พระครูวิบูลธรรมกิจ (บัวเกตุ ปทุมสีโร). (22 พฤศจิกายน 2561). ประธานสงฆ์วัดป่าปางก๊อต ต.อินทขิล อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- นายกิตติพงศ์ กาวี. (12 ธันวาคม 2561). นักวิชาการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.
- พจนารถ สุพรรณกุล. (20 กันยายน 2557). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับเทคโนโลยีสารสนเทศ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :<http://www.phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-28-08-57-4/106-2014-09-20-08-27-56>.
- มะลิวัลย์ จงจิตชอบ. (11 มิถุนายน 2561). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านความบันเทิง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.l3nr.org/posts/434160>.
- สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนการสอน. (3 กุมภาพันธ์ 2557). สัมนาออนไลน์ หัวข้อ “สื่อสังคมออนไลน์กับการเรียนการสอน”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://smforedu.blogspot.com/2014/02/blog-post.html>.

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง

ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

THE DEVELOPMENT OF THE STRENGTHEN COMMUNITY IN BUDDHIST PERSPECTIVE
OF BAN SALAMENG. THAPHA SUB-DISTRICT.
KOKHA DISTRICT. LAMPANG PROVINCE

กัญจนพรพรรณ จุพรหมณี

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Kanchanaphat219@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ 2. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (ภาคสนาม) พื้นที่วิจัยคือ หมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง กลุ่มเป้าหมาย คือ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม.ประชาชนหมู่บ้านศาลาเม็ง เจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้ประกอบการและหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องจำนวน 8 รูป/คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชน มีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี ชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทุกกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจะใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ระดับ คือ ขั้นการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ ขั้นตอนการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ขั้นการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและ

จิตใจ ขั้นตอนการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด 2. แนวทางพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง นอกจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแล้วนั้น แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ที่นำมาบูรณาการใช้ในการดำเนินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย นอกจากส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้วยังได้บ่มเพาะปูพื้นฐานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเข้มแข็งทางจิตสำนึก สามารถสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนา ชุมชนเข้มแข็ง เชิงพุทธบูรณาการ

ABSTRACT

The thesis entitled “Development of Buddhist strong community of Salameng village. Thapa sub-district. Ko Kha district. Lampang province” consisted of two objectives. The study aimed: 1) to study the development of Buddhist strong community and 2) to propose ways for the development of Buddhist strong community of Salameng village. Thapa sub-district. Ko Kha district. Lampang province. This is qualitative research with the data collection through fieldwork. The research area was within Salameng village. Thapa sub-district. Ko Kha district. Lampang province. The research target groups were abbot of the temple. community leader. community president. president of the housewife group. president of Village Health Volunteer. members of Salameng village. government officers. entrepreneurs and related network agencies in total of 8 persons.

The results of the research were as follows:

1) From the study of the development of Buddhist strong community. the strength of the community was based on the consciousness of members that wanted to participate in helping each other and solving problems harmoniously. Any community that could analyze problems and decide the alternatives that led to successful solutions. that community would be able to rely on themselves and members in the community would have a better quality of life. Every successful activity had to apply the principles of community participation which could be divided into 5 levels. namely 1) problem finding process; the participation of the community to find causes of problems in the community as well as defining the

needs of the community and participating in prioritizing the needs. 2) development planning process; the participation of the community in determining the policies and objectives of the project as well as defining methods of operation and resources. 3) development operation process; the participation of the community to make benefits by supporting materials, equipment and labor, to join the administration, coordination, and to request for help from outsources. 4) receiving benefits from development process; the participation of the community to receive or accept benefits that should be gained from the development both in terms of material objects and psychological values, and 5) development evaluation process; the participation of the community in assessing how successful the development had been achieved. In community strength aspect, it was found that members of the society had love and harmony for each other.

2) Ways for the development of Buddhist strong community of Salameng village, Thapa sub-district, Ko Kha district, Lampang province, apart from the participation of members in developing strong community, the Dhamma on *Sappurisa-dhamma* or virtues of a good man could be integrated in developing strong community. Not only it increased the strength of members in the community, it also cultivated young generation to have mentally strength with a spirit of community preservation and able to continue to strengthen the culture and way of life of people in the community.

Keyword: Development of strong community, Buddhist integration

บทนำ

ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วมีปัจจัย 2 ด้าน คือ ภายในประเทศเช่นการเพิ่มขึ้นของประชากรการโยกย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงลักษณะของอาชีพความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐ ความต้องการในบริการของรัฐที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นต้น แต่ปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยภายนอกประเทศที่เข้ามามีอิทธิพลโดยตรงหรือผสมผสานกับปัจจัยภายในประเทศดังกล่าว ที่เปิดให้มีการค้าขายและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเทศต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดและไร้พรมแดนหรือเรียกว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” ซึ่งได้รับการเอื้อความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การเดินทาง การขนส่ง สินค้า ตลอดจนความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องกำหนดแนวทางหรือวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาวให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานภาครัฐทั้งนี้ เพื่อมิให้ประเทศต้องประสบกับสภาพล้มหลังสูญเสียโอกาสที่จะแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ในเวทีโลกและเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการและเข้าถึงประชาชนให้ได้มากที่สุด (พระมหานเรศ โฆสภิตติโก (ฤทธิเดช). 2557)

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการให้ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตน เพื่อให้เกิดความเจริญในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมขึ้น จากสภาพในปัจจุบันของสังคมไทยปัญหาที่ชุมชนในชนบทประสบอยู่ทั่ว ๆ ไปก็คือปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนประสบกับความยากจนมีความเป็นอยู่แร้นแค้น เนื่องจากการขาดแคลนความรู้ในการผลิตสมัยใหม่ วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต ขาวนามักจะขายผลผลิตของตนเอง ให้แก่พ่อค้าคนกลางในราคาต่ำและช่องทางในการประกอบอาชีพอื่น มีจำกัดหลังจากทำมาแล้วชาวนาส่วนใหญ่จะว่างงาน การนำเอางานพัฒนาชุมชนมาใช้จะทำให้เศรษฐกิจของ ชวชนบทดีขึ้น คือ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น นำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจของประชาชน ทำให้ประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นและประเทศชาติมีความมั่นคงขึ้นงานทางด้านพัฒนาชุมชน เป็นงานที่สำคัญเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมและมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยให้ข้าราชการปัญญาชนของชาติและผู้นำท้องถิ่นลงไปทำงานในชุมชน เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างประชาชนที่อยู่ในชนบทและประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง จึงนับว่างานพัฒนาชุมชนจะก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสามัคคีต่อกันระหว่างคนในชาติทำให้ประชาชนในชนบทเกิดความรักในถิ่นฐานของตนเอง การพัฒนาชุมชนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะนำมาซึ่งความมั่นคง ความรักความสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติของสังคมไทย

งานการพัฒนาชุมชนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ ซึ่งก็จะพัฒนาด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพราะทุกภาคส่วนการพัฒนาจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างมาก กล่าวคือหากให้การพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวโดยละทิ้งหรือไม่ให้ความสำคัญแก่ด้านอื่นอย่างเท่าเทียมกันแล้วด้านที่ได้รับการพัฒนานั้นจะ ไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เพราะมีด้านที่ไม่ได้รับการพัฒนาจะกลายเป็นปัญหาที่แฝงอยู่ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อม ๆ (พระบุญ โชค กิตติสารโร (คำภีระ). 2555)กัน จากสภาพที่แตกต่างกันย่อมมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมชนเป็นอย่างมากและยิ่งชุมชนที่กำลังพัฒนาจะต้องประสบปัญหาอย่างมากไม่ว่า

จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสาธารณูปโภคสาธารณูปการ และประสบกับปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีก เช่น การไม่ได้
รับความร่วมมือจากประชาชน ปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ขาดการประสานงานหรือการให้
ความร่วมมือกับส่วนราชการ ปัญหาการจัดสรรงบประมาณ ความรู้ความสามารถของผู้นำชุมชน เป็น
ต้น (ทานตะวัน อินทร์จันทร์. 2546)

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญ ในการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และเป็นสิ่งที่
ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความสงบสุขร่มเย็นจากการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักพระธรรมคำสอนโดยการนำ
หลักธรรมทางพุทธศาสนา มาปฏิบัติ เป็นวิถีชีวิตที่มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความกตัญญูทุกเวที
ความเมตตากรุณา มีการปฏิบัติตามค่านิยมให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตตามแบบอย่างชาวพุทธครบครัน
มีความมั่นคงเข้มแข็ง มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้ยึดมั่นในคุณงามความดี มีการขัดเกลาพฤติกรรมให้อยู่
ร่วมกันมีคุณธรรมยึดถือพระรัตนตรัยและปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา มาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต
สืบเนื่องต่อกับหลักพุทธธรรมมุ่งหมายให้บุคคลทำลายความเห็นแก่ตัวให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วน
ร่วมเป็นสิ่งสำคัญรู้เท่าทัน ความเป็นจริงแห่งสังขารเข้าใจตนเองและสังคม ความเป็นมาของโลกล
ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสาร แม้กระทั่งตัวของตัวเองเตือนให้บุคคลมีความเกรงกลัวและ
ละอายต่อบาปประพฤตินให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนา
จิตสำนึกทางสังคมและเศรษฐกิจตามแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับอบายมุข
และสิ่งเสพติดพระพุทธร่องค์ทรงแนะนำหนทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรม เพื่อนำไปใช้
ดำเนินชีวิตให้พบกับความสุขหรือรู้จักการละอายเกรงกลัวต่อบาปละความชั่วทั้งหลาย ซึ่งจะส่งผล
ให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุขและนำไปสู่สังคมที่มีแต่ความสงบสุข

พระพุทธศาสนาอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ ให้มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูล
ผูกมิตรไมตรีถือว่าเป็นหลักที่สร้างความสงบสุข ให้เกิดขึ้นในสังคมและโลก (อง.จตุกก. (ไทย)
21/32/51.)งานพัฒนาชุมชนด้านสังคมด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่
จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนได้ ฉะนั้นในงานพัฒนาชุมชนจึงพยายามที่จะพัฒนาด้าน
สังคม ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและ
กันเพราะทุกภาคส่วน การพัฒนาจะมีส่วนช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะทางพระพุทธศาสนา
ก็เช่นเดียวกันยังเป็นหน่วยสนับสนุนในการที่จะพัฒนาชุมชนซึ่งในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำ
หลักธรรมที่เป็นประโยชน์ในการที่จะพัฒนาชุมชนคือ หลักสัพบุริสธรรม 7 คือ ธรรมของผู้ดีหรือ
คุณสมบัติของคนดี ถ้าผู้ใดมีหลักสัพบุริสธรรม 7 ประการจะได้รับคุณประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะ
เป็นคุณสมบัติของคนดี คือ รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิตเป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยไม่
คิดว่าตนเองวิเศษหรือฉลาดกว่าคนอื่น เป็นผู้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บเพราะไม่ทำอะไร หักโหมเกิน
กำลังของตน ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดีและยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วย
ความไม่ประมาทเพราะรู้จักคบเพื่อน เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและ

กันอยู่เสมอ ในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมไปใช้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาชุมชนโดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ใช้สอนชาวบ้านศาลาเม็งให้ทุกคนเป็นคนดีบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสังคมและส่วนรวม มีความสามัคคีต่อสังคมที่เราดำเนินชีวิต การที่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญถึงความสามัคคี เนื่องมาจากมนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีสังขมาต้องมีความสามัคคีได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการอยู่ร่วมกันและดำรงชีวิตของมนุษย์โดยมนุษย์ไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง โดยสังขมาของมนุษย์เริ่มต้นตั้งแต่สถาบันครอบครัว ซึ่งการอยู่ร่วมกันของสังขมามนุษย์จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในฐานะต่าง ๆ (จ้านง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. 2532 : 25) หลักธรรมสัปปริสธรรม 7 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2546 : 25-28) คือ 1. ฉัมมัญญุตตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ กฎเกณฑ์ รู้เหตุที่ทำให้เกิดผล รู้สาเหตุ ความเป็นไป การดำเนินชีวิต บทบาทของผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ 2. อัตถัญญุตตา คือ รู้จักผล รู้ ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจาก การกระทำรู้ว่าการดำเนินชีวิตอยู่นั้นประสงค์ประโยชน์ใด 3. อัตตัญญุตตา คือ รู้จักตน รู้ความเป็นจริงของตนว่า เป็นใคร มีความรู้ ความ สามารถ ความถนัด มีคุณธรรม เช่นใด เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมและการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องถูกต้องต่อไป 4. มัตถัญญุตตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะ พอควร 5. กาลัญญุตตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาอันเหมาะสม เช่น ตรงต่อเวลา ทัน เวลา และพอเวลา เป็นต้น 6. ปริสัญญุตตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักการประพาสต่อชุมชน รู้จักการวางตัว การแต่งกาย และกริยามารยาทให้ถูกต้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี 7. บุคคลัญญุตตา คือ การรู้จักบุคคล เข้าใจลักษณะของบุคคล รู้จักการปฏิบัติต่อบุคคลได้เหมาะสม

จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของชุมชนดังกล่าว จนได้รับรางวัลเพื่อเป็นสิ่งจรรโลงถึงความสามัคคี ความเข้มแข็งของหมู่บ้าน เช่น โครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวชรามิคและท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ โครงการคิดแยกขยะ ขยะเหลือศูนย์ มีรางวัลพัฒนาชุมชนดีเด่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่น ระดับจังหวัด ได้รับรางวัลหมู่บ้านที่มีผลงานการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น ได้รางวัลชนะเลิศ โครงการ หน้าบ้านนำมอง ท่าผานำอยู่ ได้รับรางวัลการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่นตามโครงการหมู่บ้านสะอาดตา เกาะคาประทับใจ ผู้วิจัยตั้งใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผาอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีความสอดคล้องและครอบคลุมกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นและเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษา เพื่อพิจารณาเป็นนโยบายและเพื่อ

นำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนอื่นให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

ก. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ภาคเอกสาร โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ บทความและงานแปลตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสารอื่นๆ ได้แก่ 1. ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและคัมภีร์อรรถกถา 2. ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางวิชาการต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ swot และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน จำนวน 8 รูป/คน สัมภาษณ์ในเรื่องเกี่ยวกับการได้มาอย่างไรเกี่ยวกับรางวัลของหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการการวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างไร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม.ประชาชนเจ้าหน้าที่ภาครัฐผู้ประกอบการและหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยสิ่งที่สนใจศึกษาอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมในพื้นที่ในการศึกษา อาศัยการติดตามอย่างเป็นธรรมชาติ ต่อสถานการณ์ สภาพแวดล้อม การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งลักษณะเด่น อุปสรรคปัญหา สิ่งที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรค ทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตความเป็นจริง การศึกษาซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอาจไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงต้องมีการสอบถามข้อมูลเชิงลึกต่อไป

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการค้นหาข้อมูลอย่างเป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยแบบสอบถามที่ได้รับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องในการวิจัย เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาได้ตรงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

3) การสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ให้ผู้สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางตรงประเด็นสำหรับการตอบคำถามวิจัย โดยการนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญร่วมกันกำหนด วัน เวลา สถานที่เพื่อจัดเวทีพูดคุยแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยนัดหมายขอสัมภาษณ์ล่วงหน้าสัมภาษณ์เกี่ยวกับรางวัลที่หมู่บ้านได้มาอย่างไร มีกระบวนการทำงาน วิธีการอย่างไร ในการแบ่งหน้าที่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หลังจากจัดเวทีสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยถอดบทเรียนจากเวทีแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการตามกรอบสัปปุริสธรรม 7

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ให้อยู่ภายใต้แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า

1. ศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ จะพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ตรงกันจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี ชุมชนสามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทุกกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจะใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ระดับ คือ ขั้นการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ ขั้นการวางแผนพัฒนา

โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นตอนการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ขั้นตอนประเมินผล การพัฒนา

ด้านความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชาวบ้านมีความรักความสามัคคี สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหัวใจหลักของหมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง คือ การแบ่งการงานเป็น 3 รุ่น คือผู้สูงอายุ วัยทำงาน เยาวชน การทำงานเยาวชนจะมีส่วนร่วมทุกงานทุกกิจกรรมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และประเพณีวัฒนธรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมต่อไป

ด้านอาชีพ พบว่า มีการสร้างอาชีพให้ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่สุจริต การที่เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเซรามิคทำให้เกิดอาชีพอื่น ๆ เช่น การนวดสปาเซรามิค นวดสปาสมุนไพร การขายของฝาก การขายผลิตภัณฑ์กระดาษสา เครื่องจักรสาน มีการฝึกอาชีพสงวนของไทยให้กับกลุ่มเยาวชน เพื่อสืบ ต่องาน

ด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่า มีการปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีให้กับเยาวชนรุ่นหลัง เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน มีการรักษาประเพณีและวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการดูแลและเอาใจใส่โดยเฉพาะการจัดการด้านขยะมูลฝอยประชาชนให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน

2. แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง

จากผลการศึกษา พบว่า ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง มีการประยุกต์ใช้หลักสี่ปรัศธรรม 7 ในการอยู่ร่วมกัน มีการนำมาประยุกต์ใช้อย่างครบถ้วน ทั้งในด้านความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักหลักการ รู้จักหลักเกณฑ์และข้อปฏิบัติ ด้านความเป็นผู้รู้จักผลรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมายรู้หน้าที่และรู้ประโยชน์ที่พึงประสงค์ ด้านความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้ว่าตัวตนของเราเป็นใคร มีฐานะหรือทำหน้าที่อะไร ด้านความเป็นผู้รู้จักประมาณหรือความพอดี ความพอเพียงในความเป็นอยู่ ในการใช้จ่ายทรัพย์ ด้านความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมว่า เวลาไหนควรทำ เวลาไหนไม่ควรทำและระยะเวลาในการทำงาน ด้านการจัดคนเข้าทำงาน ด้านความเป็นผู้รู้จักชุมชน ด้านความเป็นผู้รู้จักบุคคล ความแตกต่างแห่งบุคคล

ความสามารถและคุณธรรมจริยธรรมปฏิบัติภายใต้ขอบเขต ภาระหน้าที่ของตน มีการวางแผนการทำงานอยู่เสมอ เพื่อมิให้เกิดการสับสนในขั้นตอนการทำงาน

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลวิจัยได้ ดังนี้

1. ด้านความเป็นผู้รู้จักเหตุ (ธัมมัญญตา)

จากการศึกษาพบว่า จากกิจกรรมที่ร่วมกันของผู้นำชุมชน มีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมาย และปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน

2. ด้านความเป็นผู้รู้จักผล (อัตถัญญตา)

จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีมุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมาย มีการบริหารจัดการที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

3. ด้านความเป็นผู้รู้จักตนเอง (อัตถัญญตา)

จากการศึกษาพบว่า จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีการวางตัวได้อย่างเหมาะสม เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ปรับตัวเข้ากับประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

4. ด้านด้วยความเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตถัญญตา)

จากการศึกษา พบว่า จากกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีการพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นของชุมชน มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด จัดกิจกรรมส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

5. ด้านความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา (กาลัญญตา)

จากการศึกษาพบว่า จากกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีการลำดับขั้นตอนในการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและตรงต่อเวลา แก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ทันท่วงที และรู้ว่าอะไร ควรทำก่อนอะไรควรทำทีหลัง

6. ด้านความเป็นผู้รู้จักชุมชน (ปริสัญญตา)

จากการศึกษาพบว่า จากกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ให้บริการต้อนรับ ดูแลผู้เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนเป็นอย่างดี

7. ด้านความเป็นผู้รู้จักบุคคล (บุคคลัญญาตา)

จากการศึกษาพบว่า จากกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มอบหมายหน้าที่ในชุมชนให้กับบุคคลที่มีความสามารถในชุมชน จัดกิจกรรมที่บุคคลทุกคนในชุมชนเข้าร่วมได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ในด้านการพัฒนาสังคมควรมีการนำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาสังคมไปปรับใช้ในหมู่บ้านศาลาเม็ง ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางต่อไป ส่วนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจควรมีหน่วยงานติดตามตรวจสอบการเสนอแนวคิดทางด้านเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการและควรเน้นที่พัฒนาเรื่องปากท้องของประชาชนให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควรมุ่งเน้นการพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยการประชาสัมพันธ์กิจกรรมรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนให้ประชาชนรับทราบและควรมีการเน้นให้มีการอนุรักษ์รักษาแบบยั่งยืน

References

- จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. (2532). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. (2546). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน. **การค้นคว้าแบบอิสระรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญโชค กิตติสารโร (คำภีระ). (2555). ประสิทธิภาพการบริหารการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหานเรศ โฆสกีตติโก (ฤทธิเดช). (2557). การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการของเทศบาลตำบลศรีรัตนอำเภอศรีรัตนจังหวัดศรีสะเกษ. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ
The Process of Cultivating Public Mind into Youth According to Buddhist Way

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ ใจสิทธิ์
ดร.ทักษิณ ประชามอญ
พระมหาอินทวงศ์ อินทร์วงศ์ อิศสรภานี,
พระอธิการสมนึก จรโณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
jaisit12@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณลักษณะและแนวทางการปลูกฝังจิตอาสา เพื่อพัฒนาหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาและ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ประกอบด้วย 4 ระยะ คือ **ระยะที่ 1** การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน **ระยะที่ 2** การจัดทำร่างหลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสา **ระยะที่ 3** การพัฒนาหลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสา และ**ระยะที่ 4** การประเมิน แก้ไข และปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งมีประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 120 คน วิเคราะห์เนื้อหา และตีความ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน และเชิงปริมาณมาวิเคราะห์สถิติพื้นฐานได้แก่ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัยพบว่า

คุณลักษณะและแนวทางการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมของกลุ่มจิตอาสาในจังหวัดลำพูนพบว่า คุณลักษณะของการปลูกฝังจิตอาสา ได้แก่ คุณลักษณะการรับรู้ ตระหนัก และกระทำการอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม สำหรับแนวทางการเสริมสร้างจิตอาสา พบว่า การจัดตั้งชมรมต่าง ๆ คือ ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ชมรมสร้างสรรค์สังคมชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชมรมพัฒนาชุมชน ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ชมรมพัฒนาชุมชน ชมรมสร้างสรรค์สังคม ชมรมนิตอาสาพัฒนาสังคม ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน และชมรมคนดีศรีสังคม

การพัฒนาหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน พบว่า โครงสร้างหลักสูตรเสริมสร้างจิตอาสา สำหรับนิตาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 4 หน่วย 8 กิจกรรม ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมตลอดหลักสูตรรวม 40 ชั่วโมง

และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบของหลักสูตร 6 ด้าน พบว่า ทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ส่วนความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตอาสาสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน พบว่า ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: กระบวนการปลูกฝังจิตอาสา. จิตสาธารณะ. จิตสาธารณะเชิงพุทธ.เยาวชนจังหวัดลำพูน

Abstract

This research is aimed at To study the characteristics and guidelines for cultivating volunteering To develop the curriculum to cultivate volunteerism and To study the satisfaction of those who attended the training And those involved in the process of cultivating volunteers for youth in Lamphun Province Is research and development (R&D) consisting of 4 phases: Phase 1: study and analysis of basic data Phase 2: Drafting of curriculum curriculum. Voluntary mental cultivation phase 3. curriculum development. volunteer cultivation process and stage 4 Assessment. revision and improvement of curriculum Which has a population of 120 people collecting data. analyzing content and interpreting data from different sources And quantitative to analyze basic statistics such as average Standard deviation (S.D.)

research result

Characteristics and guidelines for cultivating social volunteerism of the volunteer group in Lamphun province showed that the characteristics of volunteer cultivation are characteristics of awareness. awareness and action that benefit the public. For the guideline for enhancing the volunteer spirit. it was found that the establishment of a collective audience was a friend-to-friend club Society for Creative Society. Natural Resources Conservation Club Community Development Club Friends Friends Help Community Development Club Creative Society Social Development Law Club Friends Friends Help And the Srisaket Society

The development of curriculum for social volunteer cultivation for young people in Lamphun province found that the curriculum of curriculum building volunteers For undergraduate students Lamphun Buddhist College Consisting of 4 units of learning units. 6 activities. using time for organizing activities throughout the course. including 40 hours and organizing learning experiences When considering the

individual components of the curriculum. 9 aspects were found that all aspects were appropriate at a high level. The satisfaction of those who attended the training And those involved in the volunteer cultivation process for youth in Lamphun province. found that in the overall picture and every aspect in every aspect is at a high level

Keyword: Voluntary cultivation process. public mind. Buddhist spirituality. Lamphun youth.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมไทย ก่อผลกระทบทั้งในด้านเป็นคุณและโทษ ในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะความเติบโตทางด้านวัตถุที่เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดอิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยม วัตถุนิยม ได้กระตุ้นโน้มน้าวส่งเสริมให้บุคคล โดยเฉพาะเยาวชน วัยหนุ่มสาว อันเป็นพลังสำคัญของสังคมในอนาคต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่เป็นการแสวงหาความมั่งคั่ง และวิถีชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อ รักสบาย เน้นการแข่งขันชิงดีชิงเด่นเกิดวิถีคิดแบบตัวใครตัวมันขาดจิตสำนึกสาธารณะ(สฤณา บัณชรัตน์และคณะ. 2542: 21) ซึ่งหากมอง“คนไทยจำนวนมากขาดจิตสำนึกสาธารณะ ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และยังไม่มิจิตวิญญานของการเป็นอาสาสมัคร เพื่อสังคมเท่าที่ควร โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน รวมทั้งไม่มีการจัดบรรยากาศและกลไกให้เกื้อหนุนการทำงานเพื่อสังคมอีกด้วย เช่น ขาดการปกป้องคนดีของสังคม ขาดแบบอย่างที่ดี ฯลฯ ซึ่งเป็นข้อจำกัดทำให้มนุษย์ที่มีคุณค่าไม่ได้ทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมเท่าที่ควร”(สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550)เพราะฉะนั้น เด็กและเยาวชน เป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคม ที่ควรจะได้รับการทะนุบำรุงอย่างดีที่สุดต้องช่วยกันสร้างโอกาสในด้านการพัฒนาทางสรีระและสติปัญญา ตลอดจนโอกาสทางสังคมอื่น ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนไทยให้มากขึ้น เพราะการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อพัฒนาการของมนุษย์ต้องมีโครงสร้างและการทำงานทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญาที่สมบูรณ์มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ (พวงเพชร สุรัตน์ภวิกุล. 2542 : 139) เพื่อพัฒนาปลูกฝัง ความมี“จิตอาสา”ซึ่งเป็นการให้และช่วยเหลือสังคม และได้กำหนดไว้ในวาระแห่งชาติ เป็นการปลูกจิตใจคนไทยให้องกงามขึ้นอีกครั้ง ในการมาช่วยกันดูแลสังคมไทย ดูแลสิ่งแวดล้อม ชุมชนตลอดจนปัญหาต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว สนใจดูแลความทุกข์ของคนรอบข้าง เข้าใจผู้อื่นร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดี ทำดีให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย และรับผิดชอบสังคมร่วมกัน (อรพินท์ ชูชมและคณะ. 2549 : 35)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เห็นความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกจิตอาสาให้เยาวชนในจังหวัดลำพูน จึงจัดโครงการจิตอาสาโดยใช้กิจกรรมโครงการจิตอาสาของเยาวชนขึ้นได้ฝึกปฏิบัติจริงในการอาสา พัฒนาชุมชน ดูแลรักษาของส่วนรวมและอาสาทำ

บางอย่างเพื่อส่วนรวม ซึ่งสามารถสร้างจิตสำนึก ในการเสียสละ มีความรับผิดชอบ ความสามัคคีในหมู่ คณะการทำงานเป็นทีมสร้างอุดมการณ์ใน การทำงานเพื่อส่วนรวมโดยใช้โครงการจิตอาสาเป็นเวทีและ ในการสร้างจิตอาสาธารณะตามวัยที่เหมาะสมระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับอุดมศึกษา อายุ ระหว่าง 16-20 ปี การปลูกฝังจิตอาสาธารณะให้กับเยาวชนในวัยนี้การใช้กิจกรรมค่ายอาสาเป็น เวทีจึง เหมาะสม ในขั้นการทำหน้าที่ทางสังคม การตัดสินใจโดยถือว่ามีหน้าที่ที่จะทำสิ่งนั้น ในฐานะที่เป็น หน่วยหนึ่งของสังคมนั้นคาคาหมายที่จะทำให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และสามารถพัฒนา จิตสำนึกจิตอาสาถึงขั้นการทำตามคำมั่นสัญญาคือการการตัดสินใจโดยเห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิ อันพึงได้ของผู้อื่น เพราะฉะนั้น การสร้างคนให้มีจิตอาสา มีความสำคัญต่อ บุคคลองค์กร สังคมและประเทศชาติอย่างมากถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้คนในชาติ มีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มี การใช้อย่างสมบัติส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่าใช้อย่างทะนุถนอมรู้จักแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวม ให้ผู้อื่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การทำลายสาธารณะสมบัติ ต่าง ๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องก็จะลดลง และจะนำมาสู่ชุมชนและสังคมที่ เข้มแข็ง เมื่อนักเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจะมีคุณลักษณะจิตอาสาติดตัวแบบคงทน ช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยต้องการ ศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการจิตอาสาที่ปรากฏออกมาด้านพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้า ร่วมโครงการ : กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนจังหวัดลำพูนในครั้งนี้ ซึ่งเน้นจิตอาสาเพื่อสังคมแนวพุทธ ดังนั้น ผู้วิจัยได้ พิจารณาเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงมีความสนใจทำการวิจัยศึกษากระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อ สังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคูณลักษณะและแนวทางการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมของกลุ่มจิตอาสาใน จังหวัดลำพูน
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ ปลูกฝังจิตอาสาสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย กระบวนการปลูกฝัง จิตอาสา และพุทธธรรมที่ เกี่ยวข้องกับจิตอาสา

2. ขอบเขตด้านประชากรประกอบด้วย :

2.1 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการอบรม จำนวน 30 คน

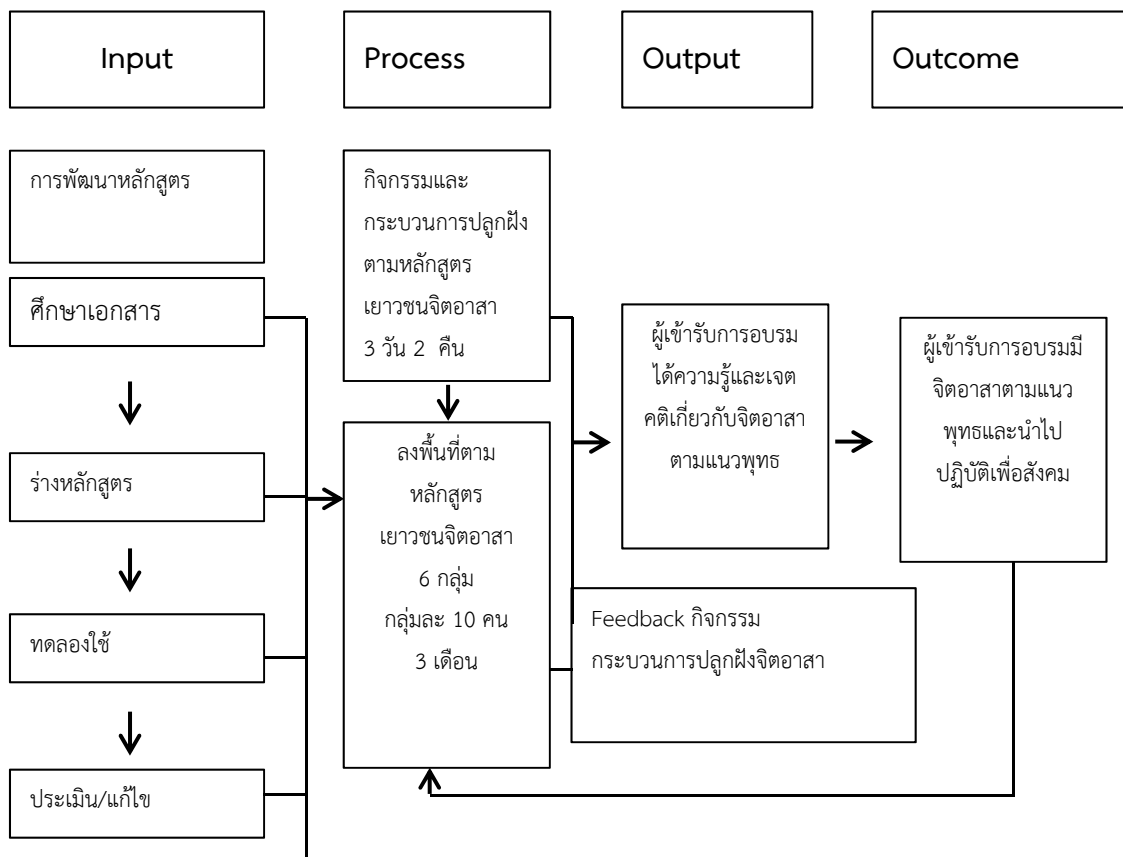
2.2 นักเรียนระดับชั้นมัธยมปลายที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการอบรม ได้แก่ โรงเรียนบ้านแป้นวิทยาคม โรงเรียนน้ำดิบวิทยาคม โรงเรียนธีรกาหน้บ้าน จำนวน 30 คน

2.3 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชน ได้แก่ ผู้ปกครองของเยาวชน 60 คน และครูของเยาวชนที่ผ่านการอบรม 60 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 120 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ : โรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย 3 โรงเรียนในจังหวัดลำพูน

4. ขอบเขตด้านเวลาการศึกษาวิจัย 2 ปี 2559 ถึง 2560

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดการวิจัยการใช้หลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ มีขั้นตอนดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษา สํารวจ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธโดยในขั้นตอนนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ศึกษา และวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับคุณลักษณะและแนวทางการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมของกลุ่มจิตอาสาในจังหวัดลำพูน จากเอกสาร หนังสือ ตำราวารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ และตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรฝ่ายกิจการนิสิต และผู้นำนิสิต เกี่ยวกับการมีจิตอาสาของนิสิตในปัจจุบัน และแนวทางกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ โดยการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 3 ศึกษารูปแบบการจัดโครงการ และ/หรือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างจิตอาสาของเยาวชนกลุ่มกิจกรรมฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์ โดยการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การร่างหลักสูตร เป็นการนำผลการศึกษาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรฉบับร่าง

ขั้นที่ 2 การประเมินหลักสูตรฉบับร่าง เป็นการตรวจสอบร่างหลักสูตรที่ได้จากขั้นที่ 1 ซึ่งประเมินในด้านความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่างโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน แล้วทำการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนนำหลักสูตรไปทดลองใช้

ตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำผลการสร้างหลักสูตรที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2561 วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน จำนวน 40 คน เพื่อหาประสิทธิผลของหลักสูตร

ตอนที่ 4 การประเมิน แก้ไข และปรับปรุงหลักสูตร เป็นการนำผลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรในขั้นตอนที่ 3 มาแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจะนำไปใช้ต่อไป

ผลการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธนิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน สรุปผลได้ ดังนี้

1. คุณลักษณะและแนวทางการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมของกลุ่มจิตอาสาในจังหวัด

ลำพูน พบว่า คุณลักษณะของการปลูกฝังจิตอาสา ได้แก่ คุณลักษณะการรับรู้ ทัศนคติ และกระทำการอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขรวมทั้งติดตามประเมินผลปัญหานั้น นอกจากนี้ ยังพบว่า องค์ประกอบของคุณลักษณะการมีจิตอาสา ได้แก่ การปลูกฝังจิตอาสา ได้แก่ ด้านการรู้คิด (Cognition) ด้านเจตคติ (Attitude) และด้านพฤติกรรม (Behavior) สำหรับแนวทางการเสริมสร้างจิตอาสา พบว่า การปรับพฤติกรรมด้วยกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification : CBM) ที่เน้นการจัดประสบการณ์เรียนรู้ ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Active Learning) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการกระทำของตนเองด้วยการบูรณาการให้ครบทั้ง 3 มิติ คือ มิติพฤติกรรม ได้แก่ การกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจ ได้แก่ ความภาคภูมิใจที่ได้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง และมิติทางปัญญา ได้แก่ การเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ตนทำจึงจะทำให้เกิดจิตอาสาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังพบว่า ยังมีแนวทางการจัดโครงการ และ/หรือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดตั้งชมรมต่าง คือ ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ชมรมสร้างสรรค์สังคมชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชมรมพัฒนาชุมชน ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ชมรมพัฒนาชุมชน ชมรมสร้างสรรค์สังคม ชมรมนิติอาสา พัฒนาสังคม ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน และชมรมคนดีศรีสังคม

2. การพัฒนาหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน

พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ฉบับร่าง ประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐาน คือ การมีจิตอาสาตามพฤติกรรมการเรียนรู้ขอมุขย์ จำแนกได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการรู้คิด (Cognition) เป็นการตระหนักรู้ถึงปัญหา 2. ด้านเจตคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกดีที่มีต่อผู้อื่น และ 3. ด้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นการปฏิบัติ หรือการกระทำ ที่แสดงออกถึงการมีจิตอาสา มีหลักการและเหตุผล กล่าวคือ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนต้องเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ที่ปลูกจิตสำนึกของบุคคลให้รู้จักการเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ และร่วมมือในการทำประโยชน์เพื่อสังคมและส่วนรวม สำหรับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ประกอบด้วย การปลูกฝังด้านพฤติกรรม (Behavior) โดยการใช้ปฏิบัติ ด้านเจตคติ (Attitude) โดยมีความรู้ สิกดิ์ต่อผู้อื่น และด้านการรู้คิด (Cognition) โดยตระหนักรู้ถึงปัญหา ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างหลักสูตรเสริมสร้างจิตอาสา สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ จำนวน 4 หน่วย 8 กิจกรรม ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมตลอดหลักสูตรรวม 40 ชั่วโมง และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จำแนกเป็น 4 ขั้นตอน ตามกระบวนการพัฒนาจิตอาสา ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perceiving or Receiving) ขั้นที่ 2 ขั้นการตอบสนอง (Responding) ขั้นที่ 4 ขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัย (Organizing and Characterizing) และขั้นที่ 3 ขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) สำหรับการวัดและประเมินผลหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อ

สังคมสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน พบว่า ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมสร้างจิตอาสา ฉบับร่าง สำหรับผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 ท่านมีความเห็นว่หลักสูตรเสริมสร้างจิตอาสา ฉบับร่างโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายองค์ประกอบของหลักสูตร 6 ด้าน ได้แก่ ด้านกรอบแนวคิดและหลักการของหลักสูตรเสริม ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม ด้านโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรเสริม ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ทุกด้านมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. ความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการศึกษาฝึกอบรม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตอาสาสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน พบว่า ความพึงพอใจของผู้ที่เข้ารับการศึกษาฝึกอบรม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตอาสาสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเสริมสร้างจิตอาสา สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($X = 4.00$, $S.D. = 0.71$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้าน ได้แก่ ด้านเจตคติต่อหลักสูตรเสริม ด้านเนื้อหาหลักสูตรเสริม ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านความสามารถของวิทยากรดำเนินการ ด้านสื่อการเรียนรู้ และ ด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ผลการประเมิน แก่ไข และปรับปรุงหลักสูตร พบว่า 1. จุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เป็นเชิงพฤติกรรมเพื่อให้ผู้นำหลักสูตรไปใช้มีความเข้าใจและสามารถวัดผลประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 2. เอกสารหลักสูตร ผู้วิจัยได้เขียนคำแนะนำสำหรับการใช้เอกสารหลักสูตรเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้นำหลักสูตรไปใช้มีความเข้าใจและเตรียมการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1. คุณลักษณะและแนวทางการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมของกลุ่มจิตอาสาในจังหวัดลำพูน พบว่า คุณลักษณะของการปลูกฝังจิตอาสา ได้แก่ คุณลักษณะการรับรู้ ตระหนัก และกระทำการอันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และมีส่วนร่วมในการหาแนวทางแก้ไขรวมทั้งติดตามประเมินผลปัญหานั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐชุต สุกภาพจน์ (2561 : 78)** ได้ศึกษาเรื่อง จิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า จิตอาสา เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ สมัยครใจที่จะทำกระทำให้ไม่หวังผลตอบแทน ช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม สอดคล้องกับงานวิจัย **จิตรวลีย์ ศรีแสงฉาย (2551 : 22)** นักศึกษาส่วนใหญ่แล้วได้ให้ความสนใจกับกิจกรรมของกลุ่มอาสาพัฒนาวิทยาลัยมหิตล และได้มีการออกค่ายอาสา ร่วมกับกลุ่มอาสาพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาทำโดยเกิดจากจิตที่เป็นอาสาจริงๆ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือในสังคมชนบทมีความสุขมากขึ้น

2. การพัฒนาหลักสูตรการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนในจังหวัดลำพูน

พบว่า การศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย การร่างหลักสูตร และการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรก่อนนำไปใช้ 3) การทดลองใช้หลักสูตร และ 4) การประเมินแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรจึงทำให้หลักสูตรมีองค์ประกอบครบถ้วนเหมาะสม สอดคล้องกันทั้งองค์ประกอบภายใน และแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตสาธารณะได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ โดยให้นิสิตมีโอกาสรับรู้และสนใจในเรื่องของ จิตสาธารณะ เพื่อนำไปสู่ ขั้นที่ 2 ขั้นการตอบสนอง โดยให้นิสิตมีโอกาสแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งที่สนใจและพัฒนาไปยัง ขั้นที่ 3 ขั้นการเห็นคุณค่าสอดคล้องกับงานวิจัยของวราพร วันไชยธนวงศ์และคณะ (2551 : 221) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล พบว่า การทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น กระบวนการสร้างจิตอาสา มี 4 ประเด็นคือ 1) ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา 2) การเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร 3) การสร้างความเชื่อมั่นในตนเองและ 4) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ต่อการพัฒนาจิตอาสา คือทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองนำไปสู่ขั้นที่ 4 ขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัย โดยส่งเสริมให้นิสิตนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ท้ายที่สุด นิสิตก็จะเกิดการพัฒนาจิตสาธารณะที่เป็นลักษณะนิสัย

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ นิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน อภิปรายได้ดังนี้

2.1 ระดับจิตอาสาของกลุ่มเป้าหมายในภาพรวม และรายด้าน ได้แก่ ด้านการรู้คิด ด้านเจตคติและด้านพฤติกรรมก่อนการทดลอง และ หลังการทดลองใช้หลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ นิสิตระดับปริญญาตรี วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยค่าเฉลี่ยระดับจิตอาสาของนิสิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และมีจิตอาสาในด้านพฤติกรรมหลังจากการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าด้านการรู้คิดและด้านเจตคติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเป็นอาสาสมัคร ซึ่งโดยปกติจะมีความรู้ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีในเรื่องจิตอาสาอยู่แล้วจึงอาจส่งผลให้ระดับจิตอาสาด้านการรู้คิด และด้านเจตคติ ก่อน และ หลังการทดลองใช้หลักสูตร มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักส่วนด้านพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงภายหลังจากการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าด้านอื่น ๆ

2.2 ผลการปฏิบัติโครงการเสริมสร้างจิตอาสาของนิสิตผ่านเกณฑ์การประเมินทุกขั้นตอน จากผลการศึกษากิจกรรมโครงการจิตสาธารณะ พบว่า นิสิตสามารถเขียนโครงการตามแบบฟอร์มที่กำหนดได้ถูกต้องตามหลักการเขียนโครงการ และมีการนำความรู้ด้านการประกันคุณภาพไปใช้ในการจัดโครงการสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เบญจวรรณ รอดแก้ว (2553 : 80) ที่ศึกษาการ

พัฒนาจิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครจากการทำโครงการกิจกรรมพัฒนาสังคม พบว่าการใช้โครงการพัฒนาสังคมเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัย และพัฒนาจิตอาสาของนักศึกษาสามารถทำให้นักศึกษามีจิตอาสาที่สูงขึ้นได้ โดยหลังดำเนินโครงการพัฒนาสังคมนักศึกษามีจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนดำเนินโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และอาจเป็นเพราะผู้วิจัยใช้การประเมินตามสภาพจริงซึ่งกระทำไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้นิสิตลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จริงเน้นให้นิสิตได้แสดงพฤติกรรมจริงตามความสามารถ โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการสัมภาษณ์แบบประเมินโครงการ และมีการให้คะแนนแบบเป็นเกณฑ์กำหนดรายละเอียดการให้คะแนนอย่างชัดเจน

2.3 นิสิตกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรกระบวนการปลูกฝังจิตอาสาเพื่อสังคมสำหรับเยาวชนตามแนวพุทธ ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านได้ แก่ด้านเจตคติต่อหลักสูตรเสริมด้านเนื้อหาหลักสูตรเสริมด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านความสามารถของวิทยากรดำเนินการด้านสื่อการเรียนรู้และด้านการวัดและประเมินผลในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุนิสา ทรงอยู่ และคณะ** (2550 : 153) พบว่า 1) นักศึกษาวิชาชีพครูที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาจิตอาสาตามแนวคิดการเรียนรู้จากการ ให้บริการสังคมมีจิตอาสาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักศึกษาวิชาชีพ ครูที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาจิตอาสาตามแนวคิดการเรียนรู้จากการให้บริการสังคม มีจิตอาสาหลังการทดลองสูงกว่า นักศึกษาวิชาชีพครูที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการ เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาจิตอาสาตามแนวคิดการเรียนรู้จากการให้บริการสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แต่ละหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตรออกแบบมาให้ นิสิตได้เรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริงในสิ่งที่แปลกใหม่และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากที่สุดทุกกิจกรรมอย่างทั่วถึง มีกิจกรรมกลุ่มให้นิสิตได้ฝึกคิด พูด ถามแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างอิสระ มีการทำกิจกรรมที่ต้องใช้การเคลื่อนไหวไม่น่าเบื่อมีการฝึกปฏิบัติจริง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการสร้างสรรค์ผลงานนอกจากนี้ผู้วิจัยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตรด้วยการเสริมแรงในทางบวก เช่น การกล่าวชมเชย การจัดทำเสื้อสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้นิสิตเกิดความไว้วางใจและรู้สึกเป็นกันเองในการแสดงพฤติกรรมตามความรู้สึที่แท้จริง สอดคล้องกับ **วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา** (2544 : 12) ที่กล่าวถึงวัยหนุ่มสาวสรุปได้ว่า เป็นวัยที่มีพลังกำลังมีความคิด ความสนใจ และมีความอยากรู้ อยากเห็น มีความพร้อมในการเรียนรู้ กระตือรือร้น สนใจบทเรียนที่แปลกใหม่ สนใจเรื่องที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และนำไปช่วยเหลือสังคมได้สอดคล้องกับ **มนัส สุวรรณ**(2537:44-49)ที่กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นศาสตร์แก่เยาวชนในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยศิลปะชั้นสูง เพื่อกลม

เกลาจิตใจ โน้มน้าวความสนใจ เปลี่ยนแปลง เจตคติ และเปี่ยมเบนแนวคิดของเยาวชนจากสิ่งที่ผูกพัน อยู่เดิมซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นตามกระบวนการพัฒนาจิตอาสาทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการรับรู้ 2) ขั้นการตอบสนอง 3) ขั้นการเห็นคุณค่า 4) ขั้นการจัดระบบและสร้างอุปนิสัยสามารถใช้เสริมสร้างจิตอาสา ด้านการรู้จักดี ด้านเจตคติ และ ด้านพฤติกรรม ให้แก่นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้น วิทยาลัย สามารถนำหลักสูตรนี้ไปปรับใช้ในการพัฒนานิสิต โดยจัดเป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียน หรือ จัดทำเป็นรายวิชาเฉพาะโดยอาจจะนำไปบูรณาการร่วมกับรายวิชาศึกษาทั่วไป และเน้นการให้นิสิตได้ลงมือปฏิบัติจริง และควรเพิ่มวิธีการประเมินหลาย ๆ แบบ หลาย ๆ มิติให้ครอบคลุมทั้ง ด้านการรู้จักดีด้านเจตคติ และ ด้านพฤติกรรมโดยอาจใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หรือใช้การศึกษาระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อศึกษาและติดตามความคงทนของจิตอาสา

References

- จิตรวลีย์ ศรีแสงฉาย. (2551). “จิตอาสาพัฒนาชนบทกรณีศึกษา : กลุ่มอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล”. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. (2542). **มนุษย์สังคม**. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐรัฐชดา สุภาพจน์. (2561). จิตอาสาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. **วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม**. ปีที่ 13. ฉบับที่ 1. (มกราคม – มิถุนายน). 78.
- เบญจวรรณ รอดแก้ว. (2553). การพัฒนาจิตสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร จากการทำโครงการกิจกรรมพัฒนาสังคม. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร**. ปีที่ 2. ฉบับที่ 3. (มกราคม-มิถุนายน). : 80.
- มนัส สุวรรณ. (2537). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **วารสารศึกษาศาสตร์**. ปีที่ 19. ฉบับที่ 1. : 44-49.
- วรภาพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ. (2551). **การพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษายพบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่**. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2544). **การพัฒนาการเรียนการสอนทางการอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สกุณา บัณฑิตน์และคณะ. (2542). **แนวคิด รูปแบบและวิธีการของการพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัคร**. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท..
- สุนิสา ทรงอยู่ และคณะ. (2560). ผลของโปรแกรมพัฒนาจิตอาสาตามแนวคิดการเรียนรู้จากการให้บริการสังคม ของนักศึกษาวิชาชีพรู มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยธนบุรี**. ปีที่ 11. ฉบับที่ 25. (พฤษภาคม – สิงหาคม). : 153.
- อรพินท์ ชูชมและคณะ. (2549). “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญา และคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”. **รายงานการวิจัยฉบับที่ 104**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

การบูรณาการหลักธรรมมงคลสูตรเป็นฐานการพัฒนาตน

INTEGRATED THE MANGGALA SUTRA AS THE BASIS FOR SEIF DEVERLPMENT.

พระครูสุลีสถาวร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักธรรมมงคลสูตรเป็นฐานการพัฒนาตน” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาตน 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมมงคลสูตรสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตน เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี ประกอบด้วยเชิงเอกสารและคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า

การพัฒนาตน คือการที่บุคคลพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนด้วยตนเองให้ดีขึ้นเหมาะสมกว่าเดิม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรม แสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการ หรือเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพของตนด้วยตนเองให้ดีขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่ 1) พาหุสัจจะ คือความที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมากทรงความรู้กว้างขวาง ใส่ใจสดับรับฟัง ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ 2) ศิลปะ คือความเป็นผู้ฉลาดในการแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม ศิลปะทางกาย คือ การปรับตนดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่เหมาะสม 3) วินัย คือความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ นั้นมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม

หลักธรรมมงคลสูตรเป็นฐานการพัฒนาตน 1) การบูรณาการหลักพุทธสูตร โดยการฝึกตนให้รู้จักการศึกษาเรียนรู้ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 2) การบูรณาการหลักศิลปะ โดยฝึกตนให้มีทักษะความชำนาญในการประกอบอาชีพ และพิจารณาหาจุดสำคัญ นำมาใช้ในการทำงาน 3) การบูรณาการหลักวินัย โดยการยึดถือกฎเกณฑ์การประกอบอาชีพ โดยเน้นการประกอบอาชีพสุจริต การประหยัด

คำสำคัญ: การบูรณาการ. มงคลสูตร. การพัฒนาตน

Abstract

This research of “Integrating the principle of Mongala Sutra as the basis for self-development” has tree objectives; 1) to study the concepts and theories about self-development. 2) to study the principle of Mongala Sutra as the basis for self-

development. This research is a mixed method research consisting with document and qualitative research.

The research found that:

Self-development is that people try to improve their self-improvement to be more appropriate than before. allowing them to conduct behavioral activities to meet the needs or goals set. This is to develop their own potential to improve both physical. mental. emotional and social in order to be an effective member of society and beneficial to others including; 1) Bāhusacca is a study that has extensive knowledge. empathy. listening and searching for knowledge. 2) the arts is the ingenuity of being able to make it beautiful and admirable. Physical art is a good self-improvement with appropriate human relations. and 3) the discipline is the ability to force oneself to follow the rules and regulations that benefit both oneself and society in general.

The principle of Mongala Sutra is the basic of developing oneself as follows; 1) the integration of Bāhusacca principle in training oneself to know education learning about the sufficient economy. 2) integrating the arts by training oneself with skills for careers and determine the important point used for working. and 3) integrating the Vinaya principle by adhering to occupational rules with a focus on honesty and saving.

Keywords: Integrated. Manggala Sutra. Self-Developmant

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นผู้เจริญกว่าสัตว์อื่นเพราะรู้จักการพัฒนา คือการทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้นหรือเป็นการเพิ่มคุณค่าของสิ่งต่างๆให้มีค่าสูงขึ้น การพัฒนาอาจพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่เดิมหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมาก็ได้ (สมโภช เอี่ยมสุภาชิต. . 2539 :124.) จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าว “การพัฒนา” จึงเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้นอย่างมีเป้าหมาย ด้วยวิธีการที่มีระบบ เพื่อขจัดความด้อยพัฒนาให้หมดไปจากสังคม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหา และนำไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า จุดประสงค์หลักของการพัฒนาอยู่ที่ “มนุษย์” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และประสิทธิภาพของมนุษย์ให้ดีขึ้น เพื่อให้มนุษย์ได้รู้จักนำความรู้ความสามารถของตนไปพัฒนาสังคม และประเทศอีกต่อหนึ่ง ดังนั้น ผู้ที่มีภาระหน้าที่สำคัญในการพัฒนาจึงได้แก่ประชาชนแต่ละคนใน

ครอบครัวทุกครอบครัว ชุมชน องค์กรของรัฐ องค์กรของเอกชน สื่อมวลชน นักวิชาการ และประชาชนทั่วไป เพื่อก้าวไปสู่สังคมที่เป็นสุข

การพัฒนาตนเอง เป็นการพัฒนาความสามารถของตนเองให้มีศักยภาพ และมีสมรรถนะของตนที่ทันต่อสภาพความจำเป็นตามความก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น การที่จะพัฒนาตนเองได้ดี จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจหลักการพัฒนาและมนุษย์ทุกคนจะต้องพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะมนุษย์มีสังคมที่เกี่ยวข้องต่อกัน จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ดังนั้น คนทุกคนจึงมีการเปรียบเทียบตนเองกับคนอื่น ทั้งในความคิด ในการดำเนินชีวิต หน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนการแสดงออกของความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในสถานการณ์ต่าง ๆ และนำมาปรับปรุงพัฒนาตนเอง ให้มีบุคลิกภาพที่ถูกต้องเหมาะสม ส่งผลต่อการเจริญก้าวหน้าต่อไป

การพัฒนาตนเองเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดการเจริญส่วนตน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ด้วยความมุ่งมั่นปรารถนา และค่านิยมอันเป็นพฤติกรรมภายใน ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอกด้านการกระทำที่ดี เช่นเดียวกับกับมงคลสูตร หรือ มังคลทีปนี “มงคลสูตร คือสูตรที่ว่าด้วยการกระทำของมนุษย์ทั้งหลายที่เป็นมงคล เป็นคุณงามความดีที่ทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่อาจจะโต้แย้งได้ มี 38 ประการ” ข้อที่ 1: ไม่คบคนพาล ข้อที่ 2: คบบัณฑิต ข้อที่ 3: บูชาบุคคลที่ควรบูชา ข้อที่ 4: อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ข้อที่ 5: มีบุญวาสนามาก่อน ข้อที่ 6: ตั้งตนชอบ ข้อที่ 7: เป็นพหูสูต ข้อที่ 8: มีศิลปะ ข้อที่ 9: มีวินัยที่ดี ข้อที่ 10: มีวาจาอันเป็นสุภาสิต ข้อที่ 11: ดูแลบำรุงบิดา มารดา ข้อที่ 12: ดูแลสงเคราะห์บุตร ข้อที่ 13: ดูแลสงเคราะห์ภรรยา สามีย ข้อที่ 14: ทำการงานไม่ให้คั่งค้าง ข้อที่ 15: ให้ทาน ข้อที่ 16: ปฏิบัติธรรม ข้อที่ 17: ช่วยเหลือสงเคราะห์ญาติ/พี่น้อง ข้อที่ 18: ทำงานที่ไม่มีโทษ ข้อที่ 19: ละเว้นการทำบาป ข้อที่ 20: สำรวมจากการดื่มน้ำเมา หรือสุรา ข้อที่ 21: ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาท ข้อที่ 22: มีความเคารพในบุคคลที่ควรเคารพ ข้อที่ 23: มีความถ่อมตน ข้อที่ 24: มีความสันโดษ ข้อที่ 25: มีความกตัญญู ข้อที่ 26: พึ่งธรรมตามกาล ข้อที่ 27: มีความอดทน ข้อที่ 28: เป็นผู้ว่าง่าย ข้อที่ 29: ได้เห็นสมณะ ข้อที่ 30: สนทนธรรมตามกาล ข้อที่ 31: บำเพ็ญตบะ ข้อที่ 32: ประพฤติพรหมจรรย์ ข้อที่ 33: เห็นอริยสัจ ข้อที่ 34: ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ข้อที่ 35: มีจิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม ข้อที่ 36: มีจิตไม่เศร้าโศก ข้อที่ 37: มีจิตปราศจากอริสัจ ข้อที่ 38: มีจิตเกษม แต่สิ่งที่จะศึกษาวิจัยคือ ข้อที่ 7: เป็นพหูสูต ข้อที่ 8: มีศิลปะ ข้อที่ 9: มีวินัยที่ดี

จากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า หากบุคคลได้นำหลักการพัฒนาดังนั้นมาบูรณาการกับหลักธรรมในมงคลสูตร แล้วใช้เป็นแนวฝึกปฏิบัติตน ย่อมเป็นการพัฒนาตนให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นโดยลำดับ เป็นต้นว่า เป็นการวางพื้นฐานให้แก่ชีวิต โดยเลือกสรรสิ่งที่ดีงามให้แก่ชีวิต ด้วยรู้จักวิธีเลือกคบคนดี มีความระมัดระวังเข้าใกล้คนชั่ว รู้จักสร้างความพร้อมให้กับตนเอง ด้วยการอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสม และสร้างเครดิตโดยตั้งตนไว้ในทางที่ถูกต้อง รู้จักทำตนให้มีคุณค่าพึ่งตนเองได้ในด้านเศรษฐกิจ โดยอาศัยการศึกษา สร้างทักษะในอาชีพ และมีวินัยในตนเอง เป็นสำคัญ

รวมทั้งรู้จักพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าแก่ผู้อื่น อาทิ คนในครอบครัว และเครือข่าย เป็นต้น ผลสัมฤทธิ์ดังกล่าว เป็นการแสดงถึงความสำเร็จแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมในวัยแห่งปัญญาผู้ครองเรือน เพราะทำให้ชีวิตมีความสุข สังคมเกิดสันติภาพ ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยในอดีต ได้พบงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมในมงคลสูตรเฉพาะบท คือ มีการวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์เรื่องควมมีวินัยที่ปรากฏในมงคลสูตร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตัดสินใจทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การบูรณาการหลักธรรมมงคลสูตรเป็นฐานการพัฒนาตน” ทั้งนี้ เพื่อต้องการศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักธรรมในมงคลสูตรที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตนของปัจเจกชน ในด้านการพัฒนาความรู้ การพัฒนาทักษะอาชีพ และการพัฒนาบทบาททางสังคม โดยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน และนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาตนให้เป็นผู้มีคุณภาพชีวิตดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาตน
- 2 เพื่อศึกษาหลักธรรมในมงคลสูตรสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตน
- 3 เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักธรรมในมงคลสูตรสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยเชิงเอกสารและคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1 ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาหลักธรรมมงคลสูตรตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเถรวาท จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตน จากตำราวิชาการมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา ศึกษาคำให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนด้วยดี จำนวน 15 ราย

2 ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ศึกษาเนื้อหาสาระและขอบข่ายของหลักธรรมต่างๆ ในมงคลสูตรเพื่อเลือกสรรมาใช้เป็นฐานของการพัฒนาตน โดยศึกษาจากเอกสารสิ่งตีพิมพ์ รวมทั้งสื่อออนไลน์ ศึกษาหลักการ วิธีการ และเป้าหมายการพัฒนาตน จากเอกสารงานเขียนของทรงคุณวุฒิ ตลอดถึงสื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกื้อหนุนต่อการการพัฒนาตน จากเอกสารสิ่งตีพิมพ์ สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3 รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิด้วยวิธีการทางปรัชญา วิเคราะห์แนวทางการบูรณาการหลักธรรมในมงคลสูตรสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตน จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักธรรม และคำให้สัมภาษณ์ โดยอาศัยศาสตร์แห่งการตีความ และวิธีการทางปรัชญา

กำหนดแนวทางการบูรณาการหลักสูตรในมงคลสูตรที่เหมาะสมกับการใช้เป็นฐานการพัฒนาตน เรียบเรียงเนื้อหาให้ตรงประเด็นของวัตถุประสงค์ในแต่ละข้อที่ตั้งไว้ สรุปผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

หลักสูตรมงคลสูตรสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตน

1. หลักสูตรที่ว่าด้วยพหุสัจจะ

พหุสัจจะในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นจริงที่แท้ซึ่งไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้ เรียกว่าความจริงแท้ ซึ่งความจริงแท้มีอยู่ 3 ประการ คือ 1) ความจริงแท้ที่แท้ 2) ความจริงแท้ที่ปรากฏ 3) ความจริงแท้ที่สัมผัสได้ ซึ่งความจริงแท้ที่แท้ คือ ความจริงแท้ที่แท้ ซึ่งความจริงแท้ที่ปรากฏ คือ ความจริงแท้ที่ปรากฏ ซึ่งความจริงแท้ที่สัมผัสได้ คือ ความจริงแท้ที่สัมผัสได้ ซึ่งความจริงแท้ที่แท้ คือ ความจริงแท้ที่แท้ ซึ่งความจริงแท้ที่ปรากฏ คือ ความจริงแท้ที่ปรากฏ ซึ่งความจริงแท้ที่สัมผัสได้ คือ ความจริงแท้ที่สัมผัสได้

อุปสรรคต่อความเป็นพหุสัจจะ การถูกราคะ ลากะ โทสะ และโมหะครอบงำจิตใจ รวมทั้งการติดสารเสพติด ความเกียจคร้าน และการขาดความรับผิดชอบในภารกิจที่ควรทำ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ติดเป็นนิสัยในบุคคลใด บุคคลนั้นจะขาดความสนใจใฝ่รู้สิ่งต่างๆ รอบตัว

ความเป็นพหุสัจจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความก้าวหน้าในชีวิต ในฐานะเป็นวิถีที่สำคัญ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายแห่งชีวิต และคุณค่าที่แท้จริงแห่งการดำรงอยู่ ผู้เป็นพหุสัจจะ ย่อมสำเร็จประโยชน์ต่างๆ คือ 1) ทำให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ 2) ทำให้แก่กล้าองอาจในทุกที่ทุกสถาน 3) ทำให้บริบูรณ์ด้วยลาภ ยศ สรรเสริญสุข 4) ทำให้ได้รับคำชมเชย ได้รับความยกย่องเกรงใจ 5) เป็นพื้นฐานของศิลปะ และความสามารถอื่นๆ ต่อไป

2. หลักสูตรที่ว่าด้วยศิลปะ

ความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรม สามารถแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม ประกอบด้วยความกลมกลืน สมส่วน และลงตัวอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย วาจา และงานฝีมือต่างๆ มีมนุษย์สัมพันธ์ที่เหมาะสม และมีทักษะการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะทางวาจา คือ พูดน่าเชื่อถือ พูดสร้างสรรค์ พูดสุภาพ และพูดมีสารประโยชน์ ส่วนศิลปะทางใจ คือ ความคิดพอใจในสิ่งที่ตนมี มีใจปรารถนาดีต่อผู้อื่น และมีใจเป็นธรรม ใช้หลักสูตรเป็นฐานของการดำเนินชีวิต 1) ฝึกตนเองให้เป็นคนช่างสังเกต รู้จักหาจุดเด่นของสิ่งรอบตัว 2) ตั้งใจทำงานทุกอย่างที่มาถึงตนให้ดีที่สุด อยู่อาศัยหรือเกี่ยวข้องงาน 3) ตั้งใจทำงานทุกอย่างด้วยความประณีต ละเอียดลออ 4) ตั้งใจปรับปรุงงานให้ดีขึ้นเสมอ ไม่ทำอะไรร้อย่างขี้ขลาด 5) หมั่นใกล้ชิดกับผู้มีศิลปะอย่างแท้จริง ในสายงานนั้นๆ และ 6) ฝึกสมาธิอยู่เสมอเพื่อให้ใจสงบผ่องใสเกิดปัญญาที่จะฝึกและปรับปรุง ตนเอง ให้มีคุณสมบัติของผู้มีศิลปะได้

3. หลักธรรมที่ว่าด้วยวินัย

วินัยเป็นความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์นั้นๆ เห็นว่าการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ นั้นมีโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคมโดยรวม และเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

ประเภทของควมามีวินัยในมงคลสูตร: วินัย คือ ระเบียบข้อบังคับ สำหรับควบคุมความ ประพฤติของคนในหมู่คณะให้มีความเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกันวินัยแบ่งออก เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1) อนาคติยวินัย (วินัยของบรรพชิต) โดยประการที่ตั้งอยู่ในจิตอุปาริสุทธิศีลนั้นแล้ว บรรพชิต อรหัต ได้ชื่อว่าศึกษาดีแล้ว ในจิตอุปาริสุทธิศีลนั้น ปาฏิโมกข์สังวรศีล ย่อมบริสุทธิ บริสุทธิได้ด้วยการ พิจารณาปัจจัยก่อนบริโภค

2) อนาคติยวินัย วินัยของผู้ครองเรือน คือ คฤหัสถ์ ได้แก่ ได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 และกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจาของคนในสังคมให้เรียบร้อย ดีงาม เป็นแบบแผนเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นคนมีศีลธรรมหรือมนุษยธรรม

ประกอบด้วย 1) กายกรรม คือ การกระทำทางกาย 2 ประการ คือ เว้นจากการปลงชีวิต เว้น จากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย เว้นจากการประพฤตินิดในกาม 2) วจีกรรม คือ การ กระทำทางวาจา 4 ประการ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ เว้น จากพูดเพื่อเจ้อ และ 3) มโนกรรม คือ การกระทำทางใจ 3 ประการ คือ ความไม่คิดเฟื่องเลี้ยงอยากได้ ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักธรรมในมงคลสูตรสำหรับใช้เป็นฐานการพัฒนาตน ในประเด็นที่เกี่ยวกับ ความเป็นพหูสูต การรอบรู้ในศิลปะ และการมีวินัยที่ดี ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการศึกษาและพัฒนาตนตามแนวทางทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าว ดังนี้

หลักธรรมที่ว่าด้วยพหุสัจจะ

พหุสัจจะในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความที่ได้ศึกษาเล่า เรียนมากทรงความรู้กว้างขวาง ใส่ใจสดับรับฟัง ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอความที่ได้ศึกษามากได้ยินได้ฟังมากนี้เรียกได้ 3 อย่างคือ พหุสัจจะ พหูสูต หรือ สุตะเพราะต่างมีความหมายเหมือนกัน คือ ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะเป็นผู้ได้ สดับมาก ทรงจำไว้ได้คล่องปากและขึ้นใจ การรู้ซึ่งถึงหลักการ รู้ออบทุกแง่มุม และรู้กว้างครอบคลุม เขตแดนแห่งความรู้ในสาขาต่างๆ ความรอบรู้ศิลปวิทยา จนได้ชื่อว่าเป็นผู้คงแก่เรียน

หลักธรรมว่าด้วยศิลปะ

ความเป็นผู้ฉลาดในเหตุการณ์สามารถแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม ประกอบด้วย ความกลมกลืน สมส่วน และลงตัวอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกาย วาจา และงานฝีมือ ต่างๆ มีมนุษย์สัมพันธ์ที่เหมาะสม และมีทักษะการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะทางวาจา คือ พูด น่าเชื่อถือ พูดสร้างสรรค์ พูดสุภาพ และพูดมีสารประโยชน์ ส่วนศิลปะทางใจ คือ ความคิดพอใจในสิ่งที่ตน มี มีใจปรารถนาดีต่อผู้อื่น และมีใจเป็นธรรม ใช้หลักธรรมเป็นฐานของการดำเนินชีวิต

หลักธรรมว่าด้วยวินัย

วินัยเป็นความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์นั้นๆ เห็นว่าการ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ นั้นมีโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคมโดยรวม และเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีอีกหลายประเด็นที่ควรนำหลักธรรมมงคลสูตร ดังกล่าวมาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตน เป็นต้นว่า

1) ควรศึกษา เนื่องจากหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา นักเรียนจะต้องศึกษาทั้ง ส่วนวิชาสามัญ และวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งมีปริมาณวิชามากกว่าหลักสูตรอื่นๆ ในระดับเดียวกัน จึง จำเป็นจะต้องการจัดการศึกษาเรียนรู้ให้เป็นระบบ

2) ควรศึกษา เนื่องจากพระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักประมาณ เช่น ให้รู้จักประมาณในการจ่าย ทรัพย์ไม่ให้เกินรายรับ ให้รู้จักประมาณในการใช้แรงงาน ไม่ให้ทำงานเกินตัว และให้รู้จักประมาณในการ แสดงบทบาททางสังคม ดังนั้น การพัฒนาตนให้มีศิลปะ มีความฉลาด และเชี่ยวชาญ จึงเป็นปัจจัย สำคัญในการขับเคลื่อนชีวิตให้เป็นไปตามวิถีพุทธ

3) ควรศึกษา เห็นว่า นิสิตส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ ต้องรับผิดชอบตนเองในการศึกษาใน มหาวิทยาลัย ดังนั้น วิธีการสร้างเสริมวินัยในตนเอง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะช่วยให้ นิสิต ประสบความสำเร็จการศึกษาด้วยดี

References

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์จำกัด.

สมโภช เอี่ยมสุภาชิต. (2539). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธแก่ผู้สูงอายุบ้านล้อง

หมู่ 2 ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

THE PARTICIPATORY PROMOTE ON HEALTH BEHAVIORS AMONG BUDDHIST
PERSPECTIVE OF BAN LONG, MOO 2, NONG LOM SUB-DISTRIC, HANG CHAT DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE.

พระครูเกษมอินทเขต

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มจร.

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธแก่ผู้สูงอายุบ้านล้อง หมู่ 2 ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาข้อปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ 3) เพื่อแสวงหารูปแบบทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุ บ้านล้อง หมู่ 2 อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ประกอบด้วยเชิงเอกสารและเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย พบว่า

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมกันของครอบครัว ชุมชน หรือสังคม เพื่อดำเนินการในกิจกรรมที่ควรทำร่วมกันด้วยความสมัครใจ เป็นพลังสำคัญในการร่วมกันจัดกิจกรรมสาธารณะ คือ หลักการสร้างความสัมพันธ์ สร้างพลังชุมชน การประสานประโยชน์ ข้อปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ พบว่า ด้านทาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติในข้อเตือนสติญาติผู้สูงอายุให้ทำใจให้สบาย ด้านศีล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ โดยการพูดกับผู้สูงอายุด้วยความเมตตา กรุณา ด้วยใจจริง ด้านภาวนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้เตือนญาติผู้สูงอายุเสมอๆ ให้ระวังในเรื่องการรับประทานอาหาร และยารักษาโรค โดยต้องตรวจสอบให้เห็นชัดเจนก่อนว่า เป็นสิ่งที่ควรรับประทานได้ ไม่มีโทษ จึงค่อยรับประทาน การส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุ ด้านทาน ใช้หลักการสร้างความสัมพันธ์ โดยการดูแลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด การอนุเคราะห์เกื้อกูลโดยชุมชนหมั่นให้กำลังใจผู้สูงอายุ ในด้านของศีล ผู้สูงอายุมีความภูมิใจที่ได้เห็นชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าต่อชุมชน และสังคม ด้านภาวนา ใช้ หลักการประสานประโยชน์ที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าตนเองยังมีคุณค่า

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ส่งเสริมสุขภาพ, ผู้สูงอายุ

Abstract

The research on “The Community and participation in promoting Buddhist health for the elderly in Ban Long, Section 2, Nong Lom Subdistrict, Hang Chat District, Lampang Province”, aims to; 1) to study the concept of participation in health promotion for the elderly, 2) to study the health promotion practices for the elderly in accordance with the Buddhist way, 3) to seek the theory form of participation in promoting Buddhist health for the elderly in Ban Long, Section 2, Nong Lom Subdistrict, Hang Chat District, Lampang Province. This research is a mixed methods research consisting of documents and quantitative.

The research found that;

The concept of participation in health promotion for the elderly participation is the sharing of family, community, or society in order to carry out activities that should be done voluntarily together. It is an important force in organizing public events, which is the principle of building relationships, creating community power, and coordinating benefits.

The practices for health promotion for the elderly in accordance with the Buddhist way found that, in term or Dāna (Giving), most of the sample groups had practiced in reminding elderly relatives to feel comfortable. In Sīla (Precepts), most of the sample groups give importance to the elderly by speaking to the elderly with kindness and compassion. In term of Bhāvanā (Spiritual cultivation), most of the samples groups had always reminded the elderly relatives to be carefully about eating and medicine by checking clearly before eating.

The promoting Buddhist health in the elderly in Dāna uses the principles of relationship building by caring for the elderly closely and supporting the community by encouraging the elderly. In terms of Sīla (precepts), the elderly are proud that the community realizes the importance of being a valuable elderly for the community and society. In term or Bhāvanā uses the coordination principle to make the elderly feel that they are valuable.

Keywords: participation, health promotion, elderly

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อัตราการเพิ่มของจำนวนผู้สูงอายุ ในที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้นย่อมเป็นผลให้สังคม มีภาระที่ต้องดูแลเพิ่มขึ้น ในเรื่องการดูแลสุขภาพพยาบาล การรักษาสุขภาพอนามัย เงินสวัสดิการ เงินบำเหน็จบำนาญ การจัดบริการด้านที่พักอาศัย รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้สูงอายุ ประเทศไทยให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ เห็นได้จากจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 มุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม มีคุณภาพ มีคุณค่า สามารถ ปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นพลังในการพัฒนาสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2555 – 2559) โดย 1. ส่งเสริมการสร้างรายได้และการมีงานทำในผู้สูงอายุ โดยกำหนดลักษณะประเภทงานและอัตราค่าจ้างที่เหมาะสม ควบคู่กับการเพิ่มพูนความรู้ทักษะทั้งด้านวิชาการและการใช้สื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ให้แก่ ผู้สูงอายุ เพื่อการประกอบอาชีพ และการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง 2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นคลังสมองของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ 3. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเอง โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและความจำเป็นทาง กายภาพ ให้เหมาะกับวัย และการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในด้านการจัดการบริการสุขภาพ และสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องรวมทั้งพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อม ให้เป็นต้นแบบของการดูแลผู้สูงอายุเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากสังคมเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ความเจริญก้าวหน้ามีมากขึ้น ลูกหลานเริ่มมีเจตคติต่อผู้สูงอายุเปลี่ยนไป ผู้สูงอายุมีคุณค่าลดลง เพราะไม่ต้องพึ่งพาการถ่ายทอดความรู้ อาชีพ และประสบการณ์เหมือนในอดีต ผู้สูงอายุมีประโยชน์เพียงเป็นคนเฝ้าบ้าน ช่วยดูแลลูกหลาน การเคารพนับถือและการกตัญญูรู้คุณมีน้อยลง มโนทัศน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมเปลี่ยนแปลง ยึดถือด้านวัตถุนิยมคือ เศรษฐกิจเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ของคนส่วนใหญ่ในสังคมเปลี่ยนแปลง ยึดถือด้านวัตถุนิยมคือ เศรษฐกิจเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ของคนโดยอาศัยความสามารถในการทำงานหาเงิน ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงถูกมองว่าขาดคุณค่า ขาดความสามารถ ทำให้ผู้สูงอายุแยกตัวเองออกจากสังคม กลายเป็นสมาชิกกลุ่มน้อย และอาจมีบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไปตามแบบอย่างของสมาชิกกลุ่มน้อย คือ มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย ใจน้อย มีความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย คิดถึงแต่ตนเอง มีความวิตกกังวลสูง โกรธง่าย พึ่งพาอาศัยผู้อื่นมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจมากขึ้นแตกต่างกันขึ้นกับสภาวะเหตุการณ์สิ่งแวดล้อม และภาวะวิกฤต ซึ่งแต่ละคนกำลังเผชิญอยู่ ความสามารถในการเผชิญกับปัญหา ความรู้สึกมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีของตนเอง ปรัชญาในการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความหวัง และความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในสังคม ในรายที่มีแรงกดดันมากๆ และไม่สามารถปรับตัวได้ บุคลิกภาพจะเสียมากขึ้น

กลายเป็นภาระต่อสังคม ก่อให้เกิดปัญหาทางจิตอาจทำลายตัวเองและผู้อื่นได้ (บุษยา สังขชาติ, วรวรรณ จันทวีเมืองและสุรียพร ชูแสง, มปป.)

ในสภาพปัจจุบันนี้ ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ซึ่งมีปู่ ย่า ตา ยาย มี แนวโน้มลดลง ในขณะที่ผู้สูงอายุมีมากขึ้น จึงทำให้ผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลานที่ ละทิ้งไร่นาไปทำงานในเมือง ทำให้ผู้สูงอายุในครอบครัวประสบปัญหาด้วย นอกจากนี้ ค่านิยมของ สังคมได้จำกัดบทบาทของผู้สูงอายุไว้เพียงการไปวัด ฟังเทศน์ ช่วยดูแลเฝ้าบ้านและเลี้ยงหลานเท่านั้น โดยมองข้ามคุณค่าของความรู้และประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุได้สะสมมาตลอดชีวิต โดยเฉพาะความรู้ด้าน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรมและจริยธรรม หากมีการถ่ายทอดและรับไว้ได้อย่าง เหมาะสมก็จะทำให้ได้ประโยชน์จากผู้สูงอายุและเป็นการเพิ่มบทบาทผู้สูงอายุ ให้กับครอบครัวและ สังคมอีกด้วย

ชุมชนบ้านล่อง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีครัวเรือน จำนวน 193 ครัวเรือน มีประชากร จำนวน 640 คน จำแนกเป็นชาย จำนวน 334 คน และหญิง จำนวน 306 คน มีประชากรผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 107 คน (ข้อมูล อสม.บ้านล่อง 2561) ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำไร่ และอาชีพอื่นๆ เช่น รับจ้าง และ อุตสาหกรรมครัวเรือน เป็นต้น ประชากรที่ว่างงาน ส่วนมากเป็นแรงงานภาคเกษตรนอกฤดูกาล เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องใช้กำลังแรงงานอย่างมากในการประกอบ อาชีพ เมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ไม่มีกำลังเพียงพอในการประกอบกรงาน จึงพักผ่อนอยู่กับบ้าน บางคนมี หลานเล็กๆ ก็ช่วยเลี้ยงหลาน ซึ่งอาจทำให้ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยรู้สึกเบื่อหน่ายในการดำเนินชีวิตในแต่ ละวัน ที่ต้องจำใจอยู่กับบ้าน และอาจรู้สึกว่าตนเองด้อยค่า เพราะไม่สามารถประกอบกรงานหาเงิน เข้าบ้านได้ หากเป็นเช่นนี้ ย่อมทำให้จิตใจของผู้สูงอายุเศร้าหมอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจในการ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุของชุมชนบ้านล่อง อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง” ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาแนวทางให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพ ตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุของชุมชน ทั้งในด้านการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา เพื่อให้ ผู้สูงอายุมีอารมณ์แจ่มใสเบิกบาน ไม่หงุดหงิด ไม่ซึมเศร้า ไม่วิตกกังวลหรือเครียดง่าย ซึ่งจะส่งผลให้คน ในครอบครัวรู้สึกดีมีความสุขไปด้วย โดยผู้วิจัย มุ่งศึกษาถึงสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตามคติ พระพุทธศาสนา เพื่อนำผลการศึกษาไปเผยแพร่ให้ประชากรในชุมชนได้รับรู้และเข้าไปมีส่วนร่วมใน การสร้างเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่เป็นบูรพการีของตนๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการของวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ
- 2 เพื่อศึกษาข้อปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ

3 เพื่อแสวงหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุของชุมชน บ้านล้อง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุ ในชุมชนบ้านล้อง” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และเชิงปริมาณ ในลักษณะผสมผสานกัน โดยใช้ชุมชนบ้านบ้านล้อง ตำบลหนองหล่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง เป็นแหล่งศึกษาวิจัย และได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ ดังต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และเชิงปริมาณ ในลักษณะผสมผสานกัน

ที่มาของข้อมูลการวิจัย

ข้อมูลเอกสาร

1. เอกสารด้านแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ จากตำราทางวิชาการทางสังคมวิทยา
2. เอกสารด้านข้อปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีพุทธ จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย
3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และหนังสืออธิบายหลักธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ข้อมูลประชากร

- 1) ประชากร ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านล้อง ตำบลหนองหล่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง จำนวน 640 คน
- 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านล้อง ตำบลหนองหล่ม อำเภอกำแพงแสน จังหวัดลำปาง จำนวน 640 คน ได้มาโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ได้กลุ่มตัวอย่าง 239 คน (Robrt V. Krejcie and Earyle W. 1970 : 608-609)

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามปลายปิด และแบบสอบถามปลายเปิด โดยมีขั้นตอนการรวบรวม การสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเองจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และการปฏิบัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการ

ส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งข้อเสนอแนะ จากกลุ่มตัวอย่าง ตามจำนวนที่กำหนดไว้ ตามตารางการสุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ซึ่งกำหนดประชากรไว้จำนวน 640 คน และได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 239 โดยสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบบบังเอิญ แล้วแจกแบบสอบถามให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง 2) เก็บรวบรวมข้อมูลจนครบจำนวนที่กำหนดไป คิดเป็นร้อยละ 100 และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ ในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ โดยการประมวลผลข้อมูล และใช้สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์เชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยดำเนินการดังนี้ 1. ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ได้ใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย 2. ข้อมูลด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีธรรม แก่ผู้สูงอายุ ที่ได้จากแบบสอบถามปลายปิด ได้ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย 3. ข้อมูลด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีธรรม แก่ผู้สูงอายุ ที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด ได้ใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย 4. สูตรสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมกันของครอบครัว ชุมชน หรือสังคม เพื่อดำเนินการในกิจกรรมที่ควรทำร่วมกันด้วยความสมัครใจ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของบุคคลในสังคม จึงเป็นพลังสำคัญในการร่วมกันจัดกิจกรรมสาธารณะ หรือภารกิจที่เอื้อประโยชน์แก่สมาชิกในชุมชนนั้นๆ การส่งเสริมสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ จึงเป็นภารกิจหนึ่งที่ทุกคนในชุมชนควรร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมรณรงค์การงดเว้นอบายมุข กิจกรรมเสริมความรู้วิทยาการสมัยใหม่ และกิจกรรมสันทนาการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนนั้น มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจที่ดี มีความรู้ทันสถานการณ์ปัจจุบัน และมีอารมณ์แจ่มใส

การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน มีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหานั้น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย

ของการดำเนินการ 3) การร่วมกันรับผิดชอบในการปฏิบัติการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินการนั้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธแก่ผู้สูงอายุ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยในข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในระดับสูงสุด และต่ำสุดได้ ดังนี้

ด้านทาน: ข้อที่มีผู้ตอบแบบสอบถามปฏิบัติสูงสุดที่สุด ได้แก่ ได้เตือนสติญาติผู้สูงอายุให้ทำใจให้สบาย

ด้านศีล: ข้อที่มีผู้ตอบแบบสอบถามปฏิบัติสูงสุดที่สุด ได้แก่ ชุมชนให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ โดยการพูดคุยกับผู้สูงอายุด้วยความเมตตา กรุณา ด้วยใจจริง

ด้านภาวนา: ข้อที่มีผู้ตอบแบบสอบถามปฏิบัติสูงสุดที่สุด ได้แก่ ได้เตือนญาติผู้สูงอายุเสมอๆ ให้ระวังในเรื่องการรับประทานอาหาร และยารักษาโรค โดยต้องตรวจสอบให้เห็นชัดก่อนว่า เป็นสิ่งที่ควรรับประทานได้ ไม่มีโทษ

ข้อเสนอแนะ

ด้านทาน:

ลูกหลานและสมาชิกในครอบครัว ควรให้การอนุเคราะห์ในด้านอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้สูงอายุในครอบครัว เพื่อเป็นการเลี้ยงดูท่านให้สุขสบายทั้งกายและจิตใจ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุพการีบุคคล ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลานในรุ่นต่อไป

ด้านศีล:

ครอบครัวควรร่วมกับชุมชนหาวิธีการให้ผู้สูงอายุในชุมชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เช่น การดื่มสุรา การเล่นการพนัน หรือการเกี่ยวข้องกับสารเสพติด เพราะอบายมุขทุกประเภท จะทำให้ผู้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย มีสภาพชีวิตเสื่อมลง เสียเกียรติ เสียชื่อเสียง และร่างกายทรุดโทรม ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อผู้สูงอายุ

ด้านภาวนา:

ลูกหลานและสมาชิกในครอบครัว ควรหาโอกาสนำพาญาติผู้สูงอายุไปร่วมงานบุญ ฟังพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ ที่บ้านงานในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้จิตใจของผู้สูงอายุเป็นสุขที่ได้ร่วมทำบุญ และยังช่วยให้ท่านตื่นตัวที่ได้พูดคุยกับผู้คนจำนวนมากในชุมชน ทำให้ท่านหายเหงา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพตามวิถีพุทธ แก่ผู้สูงอายุ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีอีกหลายประเด็นที่ควรนำมาเป็นหัวข้อการวิจัย อาทิ

1. คว้าวิจัยเรื่อง การให้ทานเป็นฐานการเสริมสร้างเมตตาธรรม ทำให้จิตใจมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น
2. คว้าวิจัย การรักษาศีลแบบสัมปัตติวิธี เป็นการตั้งเจตนางดเว้นสิ่งที่เห็นว่าเป็นโทษ
3. คว้าวิจัย หลักภาวนา เป็นหลักการฝึกตนให้สมบูรณ์ทั้งกาย จิตใจ และสติปัญญา

References

- บุษยา สังขชาติ, วรวรรณ จันทร์เมืองและสุรีย์พร ชูแสง, พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุ **ชมรม ผู้สูงอายุเทศบาลนครสงขลา, สงขลา, วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี , มปป** มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี้, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559.**
- สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต, การส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :www.sorporsor.com, [9 ก.ย. 2561].

สังฆพัฒนา : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาจังหวัดลำปาง

SANGKHA DEVELOPMENT : THE DEVELOPMENT OF STRENGTH COMMUNITY OF
LAMPANG'S SANGKHA DEVELOPMENT

พระมหาธีรวัฒน์ญาณธีโร (หมายคอย)

Phramaha theerawat Yanatheelo (Maikoy)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

wat5227@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนา จังหวัดลำปาง รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคเอกสารผสมภาคสนาม พื้นที่วิจัย คือ พระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดลำปาง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยวิธีการเจาะจง พระสงฆ์พัฒนาทั้ง 6 ด้าน 6 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้การวิเคราะห์สังเคราะห์และเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของความจริงจังมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การพัฒนาศึกษา จนถึงการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) การพัฒนาชุมชนตามการปฏิบัติกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ พร้อมทั้งศีลธรรม จริยธรรม เชิงพุทธอื่น ๆ ทั้งด้านกาย จิตใจ สติปัญญา สังคม เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในลำดับต่อไป 3) การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์พัฒนาจังหวัดลำปาง ในการพัฒนาคณะสงฆ์ คือการจัดสรรงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุดโดยเน้นเรื่องหลัก ๆ ที่จะพัฒนาคณะสงฆ์ เช่นเรื่องการศึกษาธรรม ศึกษาบาลี ช่อมแซมส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ช่วยอบรมเผยแผ่หลักธรรม อนุเคราะห์และสงเคราะห์ ด้านการศึกษา การช่วยเหลือประชาชนทั้งจิตใจ และสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ หาสิ่งกระตุ้นที่จะทำให้คณะสงฆ์ทำงานได้อย่างว่องไว ชัดเจน จัดการให้เจ้าอาวาสทุกวัดอบรมหาความรู้เรื่องพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายเถรสมาคม ระเบียบ ทาวิธีแก้ไขข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์และบ้าน อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกัน รู้จักมีการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทั่วถึง สิ่งเหล่านี้ที่มีความโดดเด่นในแต่ละด้าน เพื่อหวังให้คณะสงฆ์จังหวัดลำปาง และ

ประชาชนในชาติ มีความรักและเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างให้มีความเจริญ โดยใช้กลไกทางพระพุทธศาสนา ในการพัฒนาชุมชนสืบไป
คำสำคัญ: สังฆพัฒนา, ชุมชนเข้มแข็ง, องค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Abstract

The research objectives are 1) to study the concepts and theories about strong community development in Thailand 2) to study the role of monks on the development of strong Buddhist communities 3) To study the guidelines for developing a strong community of development monks in Lampang Province This is resear mixed nethod research The research area is Lampang province. The target group of 6 development monks acquired by a specific selection method Research tools is In-depth interview data The was analysed by analysis By using synthetic analysis and descriptive.

The research found that 1) Strengthening community development create changes based on consciousness, contributing to economic development, rural development, industrial development, development of communities, educational development, until solving other problems in the community enabling the community to have self-reliance and a better quality of life 2) Community development according to the practice of the Sangha in all 6 areas, namely government administration, education, welfare education, public utilities and public welfare along with other Buddhist morals, both physical, mental, and social 3) Strong community development of the development monks in Lampang Province is outstanding in each side It is hope for the people in the nation To love and honor in the national institution, religion, monarchy. and strengthen to be prosperous by using the Buddhist mechanism.

Keywords: Sangkha Development,Strength Community,Buddhist Propagation Organization,

บทนำ

ครั้งในอดีตพระพุทธองค์เผยแผ่หลักธรรมที่ พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึก 5 ประการ คือ 1) อนุพุทฺธิกถึ คือแสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชา 2) ปริยายทสสาวิ คือชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่ประเด็น 3) อนุทยตฺปฏิจจ คือสอนเขาด้วยจิตเมตตามุ่งให้เป็นประโยชน์แก่เขา 4) น อามิสฺนฺตโร คือสอนเขามีใช้เพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภผลประโยชน์ตอบแทน 5) อตฺตทานญจปรณฺยจฺจนุพฺพจ คือสอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถแสดงธรรมไม่ยกตนไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/205). การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น องค์กระณะสงฆ์นี้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะส่งเสริม เผยแผ่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์ คือ การเข้าถึงและเข้าใจธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างกว้างขวาง (พระมหาสุทิตย์ อาภาภิโร ดร.และคณะ, 2556:1)

คำว่า “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้นหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้(คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2547 : 173) การพัฒนาชุมชน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วยการจัดการวางแผนทำข้อตกลงกัน และลงมือปฏิบัติในการพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชนสร้างความสุขขอมวลมนุษยนั้น ให้มีทั้งคุณธรรม จริยธรรม ไปด้วยกัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปวัตถุภายนอกที่มองเห็นอย่างเดียว(วิทยา เชียงกุล, 2527: 17-18)

ส่วนนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนนั้นมีการกำหนดเป้าหมาย คือ 1) มีมนุษย์ที่สร้างอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมสร้างสรรค์ให้ชุมชนนั้นอยู่อย่างมีความสุข 2) มีสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตัวเองและชุมชน 3) การบริหารการจัดการ 4) มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง 5) ทุนหรืองบประมาณ 6) เครือข่ายนวัตกรรมความร่วมมือร่วมใจ 7) สิทธิและอำนาจการต่อรองทางการเมืองนั้น ๆ 8) เกิดการยอมรับของสังคมภายนอกรวมเป็นเครือข่ายทั้งหมดนี้

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตั้งแต่ พ.ศ.2560 – 2564 นี้ ประกอบด้วยพันธกิจ 6 ด้าน ตามพันธกิจคณะสงฆ์ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ของรัฐบาล (พระราชวรเมธี, ดร. และคณะ, 2560 : 21)เพื่อให้เป็นไปตามบทบาทข้างต้น พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคมหรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้องค์ความรู้ซึ่ง เป็นบทบาทที่จะต้องชี้แนวทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบ อย่างที่ดี เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความ

เข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เมื่อคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์สามัคคีกันดี เป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อย ๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น(อภิชัย พันธเสน, 2539: 154)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “สังฆพัฒนา: การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง” ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการพัฒนานั้นให้กระจ่างแจ้งและชัดเจน เพื่อจะได้นำผลของการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเชื่อมโยงกับนโยบายแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาอันจะนำผลของการวิจัยไปใช้เป็นประโยชน์ต่อกิจการคณะสงฆ์และงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย
- 2) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัย 2 อย่าง คือ การวิจัยภาคเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 รูป ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1 รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีวิจัย 2 อย่าง ได้แก่

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา เอกสารงานวิจัย หนังสือตำราทางวิชาการ วารสาร เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งและศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ทั้ง 6 ด้าน

2 เครื่องมือการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 6 ด้าน จำแนกเป็นด้านละ 1 รูป รวมทั้งหมด 6 รูป

3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1) รวบรวมข้อมูลผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ ห้องสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชนจังหวัดลำปาง เป็นต้น รวมถึง E-Search คือการสืบค้นข้อมูลวิชาการงานวิจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (1) ภาคเอกสาร (Documentary Research) ใน 2 หัวข้อใหญ่ คือ 1) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง 2) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (2) ภาคสนาม (Field Research) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อนำไปเก็บข้อมูลทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 ท่าน

2) วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเรียบเรียงข้อมูลผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อ่านรวบรวมมา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์และเขียนบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดลำปาง

3) สรุปและนำเสนอผลการศึกษารายงานวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้และเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาของจังหวัดลำปาง รวมทั้งนำผลงานวิจัยนี้ไปเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์วารสารต่อไป

ผลการวิจัย

1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนเริ่มต้นจากการเอื้อเพื่อส่งเสริมกันในเรื่องของการอุปถัมภ์ต่าง ๆ ซึ่งวัดและพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้ที่เคารพศรัทธาของประชาชน เป็นหน่วยงานที่มีความเสียสละต่อการพัฒนาท้องถิ่นเกิดความผูกพัน เพราะพระสงฆ์ดำรงอัตภาพได้ด้วยการอาศัยประชาชนในชุมชน และมีบทบาทโดยตรงในการอบรมสั่งสอนศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนตามบทบาทหน้าที่ทั้งฐานะของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่คนในชุมชน และเป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน พระสงฆ์ส่งเสริมในหลาย ๆ ด้านต่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชน

2) บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธ

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธสามารถจำแนกได้ คือ

(1) ด้านการปกครอง พระมหากัสสปเถระ เป็นผู้เหมาะสมและชาญฉลาดที่ทำการวางแผนในด้านต่าง ๆ เพื่อความเป็นระเบียบของคณะสงฆ์ที่ต้องยึดแบบพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลง (พระมหาจรรุญ ปญญาโร (อินทร์รงค์), 2540 : 38)

(2) ด้านศาสนศึกษาพระราหุลเป็นผู้ใฝ่การศึกษาอย่างยิ่ง เล่ากันว่าความกระหายใคร่เรียนรู้ของสามเณรราหุลตามหลักฐานในพระไตรปิฎกว่า ทุกเช้าสามเณรราหุลจะเดินลงมาที่ลานวิหาร

(3) ด้านศึกษาสงเคราะห์พรหมมังคลาจารย์ (ธงชัย ธรรมโช) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นพระสงฆ์ที่อุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต การให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาการศึกษา การแข่งขัน “เพชรยอดมงกุฏ” ใน 13 สาขาวิชาสำคัญ(ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2560: 68-71)

(4) ด้านการเผยแผ่พระอานนทเถระ ผู้เลิศในการเผยแผ่พระอานนท เป็นพระสาวกองค์หนึ่งในบรรดาพระสาวกที่มีชื่อเสียงโดดเด่นแตกต่างไปจากพระสาวกรูปอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน เช่น เป็นผู้มึรูปงาม ช่างคิดช่างสังเกตช่างถาม สุขภาพอ่อนโยน มีจิตเมตตาอนุเคราะห์ผู้อาพาธ

(5) ด้านสาธารณูปการครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แสดงออกมาในรูปแบบของกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เช่น สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์งานสถาปัตยกรรมเพื่อศาสนาและสาธารณประโยชน์ ถือว่าเป็นการสร้างทานบารมีอันยิ่งใหญ่ประการหนึ่งของท่าน งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย พระธาตุเจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร และอาคารอื่น ๆ ในศาสนสถาน

(6) ด้านสาธารณสงเคราะห์พระราชธรรมนิเทศ (พะยอม กลยาโณ) เป็นพระนักเทศน์และพระผู้เสียสละท่านได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อการบูรณะวัดอย่างเต็มที่และได้นำทรัพย์ส่วนตัวมาพัฒนาวัดแก้ว ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดสวนแก้ว” ตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการเข้าค่ายอบรม จริยธรรม โครงการช่วยน้องหิว โครงการรอบปราบ โครงการสลับมาฟื้นฟู โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือผู้ขาด

3) แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนา จังหวัดลำปาง

ด้านการปกครอง จะได้ดำเนินการที่คงค้างอยู่ตามแผนโครงการพระพุทธศาสนา 4.0ตามโครงการ 4 ด้าน คือด้านบริหารข้อมูลศาสนบุคคลเร่งรัดให้พระสงฆ์ สามเณร จัดทำบัตรประจำตัวประชาชน (Smart Card)ตลอดถึงการเก็บข้อมูลพระสงฆ์ สามเณร เชิงบูรณาการและตรวจสอบความครบถ้วน และปรับปรุง ข้อมูลที่จัดเก็บแล้วให้เป็นปัจจุบัน ด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

ตารางที่ 1 ด้านการปกครอง พระจินดารัตนาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัด

พระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม พระอารามหลวง

กิจกรรม ผลงานเด่น	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
บุคลิกภาพ - ภาวะผู้นำ - กล้าตัดสินใจ - รับผิดชอบ	- การบริหารงานคณะสงฆ์ เท่าที่พบเห็น ทำงานแบบขอไป ที่ไม่ทำจริงจัง ทำเพียงเพื่อให้ ตนเองได้เท่านั้น - เจ้าอาวาสบางรูปยังคงใช้วิธี บริหารจัดการในรูปแบบเก่า เจ้าอาวาสบางรูปไม่สนใจใฝ่รู้สิ่ง ใหม่	- การจัดโครงการพัฒนาศักยภาพของ พระสังฆาธิการตลอดปี- มีการส่งเสริมให้ พระสังฆาธิการเข้ารับการเรียนรู้เกี่ยวกับ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านให้ เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้- พัฒนาในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ต่อไปเมื่อได้เรียนเกี่ยวกับการบริหาร กิจการคณะสงฆ์แล้วส่งให้มีการต่อยอด การเรียนรู้

ด้านศาสนศึกษา วัดจองคำ พระอารามหลวง จังหวัดลำปาง บริหารจัดการศึกษา จะสำเร็จไป
ไม่ได้หากปราศจากความเมตตาในการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองในแต่ละระดับ
ตั้งแต่เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะภาค เจ้าคณะหน และมหาเถรสมาคมที่ให้การเกื้อหนุน
และอำนวยความสะดวก รับรู้รับทราบการดำเนินงานของวัดมาโดยตลอด เมื่อมีอุปสรรคก็จะให้
คำแนะนำและหาหนทางช่วยเหลือแก้ปัญหาพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศรัทธาสาธุชนคอยส่งเสริมด้าน
การศึกษาคณะสงฆ์

ตารางที่ 2 ด้านศาสนศึกษาของ พระปิฎกโมลี รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดจองคำ พระอารามหลวง

กิจกรรม ผลงานเด่น	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
ส่งเสริมพระภิกษุ สามเณร สอบ บาลี ได้ ป.ธ.9 ทุกปี *ปี 2561 สอบได้ 2 รูป เป็นนาคหลวง 2 รูป ครบ 24 ปีมาแล้ว รวมสอบได้ทั้งหมด 2,352 รูป มีผู้ที่สอบ	- บุ ค ล า กร ที่ มี ค ว า ม ร ู้ ความสามารถในการสอนธรรม และบาลีมีจำนวนน้อย - พระสังฆาธิการบางรูปขาด ความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลี - ขาดแคลนพระสังฆาธิการที่มี ความรู้ความสามารถความ เข้าใจในการเผยแผ่	- องค์กรภาครัฐและเอกชนควรเข้ามา ส่งเสริมสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการ เรียนการสอนธรรมและบาลี - เพิ่มขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและ ผู้เรียนนักรธรรมและบาลี - รวมพลให้คณาจารย์ออกแนะแนวทาง บุคลากรในการเรียนนักรธรรมและบาลี

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”

วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้ เปรียญธรรม ป.ธ. 9 ทั้งสิ้น 38 รูป เป็น นาค หลวง สามเณร 23 รูป	- ไม่ได้ส่งเสริมยกย่องเชิดชู เกียรติพระปริยัติธรรมเปรียญ ธรรมประโยคต่าง ๆ และครูพระ สอนศีลธรรมให้มีขวัญและ กำลังใจ	
--	--	--

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ท่านพระครูสิริรัตนโสภิต,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้า
สุชาดาราม พระอารามหลวง ได้จัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่สังคม 2 โครงการ โครงการ
แรกมีกิจกรรม คือ 1) จัดทำแผนแม่บทศึกษาสงเคราะห์แบบบูรณาการ 2) ส่งเสริมการศึกษาในพื้นที่
ผ่านการมอบธรรมมอบทุน โครงการที่ 2 คือโครงการพัฒนาศูนย์รวมองค์ความรู้พระพุทธศาสนามี
กิจกรรม 1) จัดทำแผนแม่บทการจัดการความรู้ด้านพระพุทธศาสนา 2) จัดเก็บองค์ความรู้ด้าน
พระพุทธศาสนาในแต่ละจังหวัด

ตารางที่ 3 ด้านศึกษาสงเคราะห์ พระครูสิริรัตนโสภิต, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชา
ดาราม พระอารามหลวง

กิจกรรม ผลงานเด่น	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
เพิ่มทักษะวิชาการ ด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มลำปาง B-NET บาลี ระดับประเทศ	- ภาครัฐให้การส่งเสริม สนับสนุนด้านการศึกษาปริยัติ ธรรมไม่ดีเท่าที่ควร - ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความ สามารถเข้ามาช่วยพัฒนางาน ด้านศึกษาสงเคราะห์ - การจัดสรรงบประมาณ กระจายลงไปไม่ถึงมือผู้รับและ ไม่ทั่วถึง - พระสังฆาธิการไม่ได้ให้การ สนับสนุนในเรื่องของการศึกษา สงเคราะห์เท่าที่ควร	- พระสังฆาธิการสนับสนุนการจัด ตั้ง โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นในวัด - จัดเงินทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ไว้ อีกส่วนหนึ่งเพื่อการช่วยเหลือโดยตรง - ตั้งกองทุนช่วยเหลือและสนับสนุนด้าน การศึกษาสงเคราะห์ - จัดหางบประมาณสนับสนุนเยาวชน และเด็กด้อยโอกาส

ด้านการเผยแผ่ พระมหานพต สุวณฺณเมธี รองเจ้าคณะอำเภอวังเหนือ เจ้าอาวาส วัดบรรพตสถิต กล่าวว่าถ้าพระสงฆ์นักพัฒนาเป็นกลไกที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน พร้อมกับมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีอุดมการณ์บนฐานพุทธธรรม ได้รับการพัฒนา ศักยภาพและมีการพัฒนาคุณสมบัติในวงกว้าง ด้านข้อเสนอแนะนั้นคณะสงฆ์ควรส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพมัคทายกและผู้ผ่านการบวชเรียนมา ให้มาเป็นเครือข่ายและมีส่วนร่วมการทำงานบำรุง พระพุทธศาสนา ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานด้านการเผยแผ่แบบเชิงรุก พัฒนาและสร้างศาสนาบุคคล ด้านการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมวัดทุกวัดมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมสวดมนต์ภาวนาให้เข้มแข็งมากขึ้น กิจกรรมธรรมสัญจร

ตารางที่ 4 ด้านการเผยแผ่ พระมหานพต สุวณฺณเมธี รองเจ้าคณะอำเภอวังเหนือ วัดบรรพตสถิต

กิจกรรม ผลงานเด่น	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
สนับสนุนกิจกรรม 5 ส ให้เป็น สัปปายะ	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดแผนพัฒนาในการบริหารจัดการพัฒนาวัดที่ชัดเจน -ขาดการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมาย - พระสังฆาธิการขาดความรู้ในด้านการวางแผนพัฒนาระบบสาธารณูปการภายในวัด - ขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาควบคุมดูแลเสนาสนะและของส่วนรวมและขาดงบประมาณในการซ่อมแซมระบบสาธารณูปการภายในวัด 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ - จัดตั้งคณะกรรมการวัดที่มีความรู้ความสามารถมาควบคุมดูแลในด้านสาธารณูปการร่วมกับพระสงฆ์ภายในวัด - ไม่ว่าจะทำโครงการหรือจัดงานใดก็ตามควรมีการนำเสนอในรูปแบบโครงการให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของงาน - ควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่ขัดต่อหลักกฏระเบียบกฎหมาย

ด้านสาธารณูปการ ที่ได้รับมอบหมายขณะนี้ทางเจ้าคณะจังหวัดลำปางร่วมกับประธานสงฆ์ฝ่ายสาธารณูปการพร้อมพระสังฆาธิการจังหวัดลำปาง ชูโครงการ “วัด ประชา รัฐ สร้างสุข” พระสงฆ์สุขภาพแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง สร้างสุขภาวะทางปัญญา ด้วยกิจกรรม 5 สร่วมมือดำเนิน

โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขฯ สสส. ร่วมกับ กิจกรรมพระพุทธศาสนาต้านสาธารณูปการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนา
ตารางที่ 5 ด้านสาธารณูปการ พระวิสุทธิธรรมพิลาส รองเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดต้นธงชัย

กิจกรรม ผลงานเด่น	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
พิธีเผยแผ่เชิงรุก โครงการจัด ปฏิสัมพันธ์กับ สถานศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจวิธีการเผยแผ่ธรรมยังมีน้อยและไม่แพร่หลาย - ไม่รู้จักวิธีการในการนำเสนอและกระบวนการในการเผยแผ่ธรรม - ยังขาดการติดต่อประสานงานและการทำงานเป็นทีมในด้าน การเผยแผ่พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการเผยแผ่ - ขาดงบประมาณสนับสนุนบุคลากรในการทำงานด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนา 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดให้มีการฝึกอบรมในส่วนของการเผยแผ่ธรรมแก่พระภิกษุและสามเณรเพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน - จัดใช้สื่อที่ทันสมัยในการเผยแผ่ธรรม เช่นวิทยุกระจายเสียงวารสารสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ - เผยแผ่สั่งสอนธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงรุกให้มากกว่าเดิม - ตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่และนำไปใช้จ่ายที่มีอยู่ในกองทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ

ด้านสาธารณะสงเคราะห์ งานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านบวก 1 มีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นเพื่อเป็นการขับเคลื่อนตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ระยะ 5 ปี และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ต้องบริหารจัดการงานทั้ง 6+1 คู่ขนานไปด้วยกันไม่มากก็น้อย ตามเหตุปัจจัยตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยโดยไม่ขัดแย้งกับกฎของศีลธรรม พระธรรมวินัย กฎหมายต้องมีการปรับปรุงพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 6 ด้านสาธารณสงเคราะห์ พระมหาอินจันทร์ คุณะสโก รองเจ้าคณะอำเภอเมืองลำปาง วัดพระเจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง

กิจกรรม ผลงานเด่น	ปัญหา อุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
หน่วยปฐมพยาบาลเบื้องต้นภายในวัด	<ul style="list-style-type: none"> - วัดกับชุมชนการขาดการติดต่อประสานงานที่ดีต่อกันในการจัดกิจกรรม - ขาดการวางแผนในการทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ - พระสังฆาธิการยังขาดความกระตือรือร้นที่จะเสียสละทุนทรัพย์บางส่วนเพื่อช่วยเหลือแก่สังคม - การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งกองทุนเพื่อการสาธารณสงเคราะห์ขึ้นมาโดยเฉพาะ - วัดกับชุมชนควรมีการจัดประชุมร่วมกันและวางแผนกันทำงานอย่างเป็นระบบ - สนับสนุนเงินทุนในการก่อสร้างซ่อมแซมถนนประปาหมู่บ้านและชุมชนและภัยพิบัติต่างๆ - สนับสนุนส่งเสริมจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลให้เข้มแข็ง

กล่าวได้ว่า สังคมพัฒนาทุกด้านการทำงานต้องเริ่มจากเจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจ ที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษา และปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพ และแสดงถึงประสิทธิภาพของการบริหารจัดการของคณะสงฆ์นั้น ก็คือ วัด บ้าน และโรงเรียน (ราชการ) ซึ่งสถานที่เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญยิ่ง

การศึกษาที่สมบูรณ์ครบถ้วนทั้งส่วนวิชาการและส่วนศีลธรรม คุณธรรม จรรยาอันเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะรากฐานและปัจจัยเครื่องส่งเสริมให้บุคคลสามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างแท้จริงคือเมื่อทุกคนมีความรู้พร้อมทั้งมีศีลธรรมอันดีงาม เพื่อพัฒนาชุมชนของเราให้ได้ผลอย่างแท้จริง ชาวบ้านเมืองจักได้เจริญมั่นคงอยู่ตลอดไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสังฆพัฒนา: การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ในภาระงานทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

1. ด้านการปกครอง จากผลการศึกษาพบว่า การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดลำปาง เรื่องการบริหารวัดบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าเป็นศาสนาสถานที่สัปปายะและน่าเลื่อมใสศรัทธา การปกครองคณะสงฆ์ด้วยความมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ยึดตามหลัก พระธรรมวินัยและมีระเบียบแบบแผนเหมาะสมดีงาม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะ ในเรื่องการปกครองหรือการบริหารตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่าการปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบ เรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้จุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่ เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครอง แบบพยายามกำจัดคนเลว

2. ด้านการศาสนศึกษา จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการศาสนศึกษา เรื่องการควบคุมดูแลตรวจสอบการปฏิบัติงานการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม บาลีและธรรมศึกษาให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม ส่งเสริม และการพัฒนาครูสอนนักธรรม บาลีและธรรมศึกษา ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับพระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้นจะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหาปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อ สภาวะการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่าและใช้ให้เป็นประโยชน์ได้และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้วจะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์วิทยาศาสตร์และประวัติศาสตร์เป็นต้น ซึ่งจะเพิ่มบูรพาคณะของผู้ที่จะศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์เรื่องการจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในทุกระดับชั้น การจัดตั้งและส่งเสริมโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน การจัดตั้งและส่งเสริมศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจจวาทิ) กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์

ปวงชนทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควร และการศึกษาสงเคราะห์ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็น การสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือ สถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทคือ

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
2. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
3. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
4. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
5. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากผลการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อง การจัดเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในวันสำคัญ และเทศกาลสำคัญ การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความเข้าใจในศีลาจริยวัตร มารยาทการ ปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีทางพระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม การส่งเสริมสนับสนุนและ การให้การศึกษอบรมบุคลากรพระภิกษุสามเณรให้ ทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อค้นพบ ดังกล่าวสอดคล้องกับ พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ให้ ความหมายของการเผยแผ่เป็น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพ เลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อม นำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่ง การปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่ง สันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลก สากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูป ออกไป เผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรต ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺ ชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺตาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และ ความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ เหล่าทวยเทพ และมนุษย์และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า 3 ประการ คือ

1. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป
3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมาย สูงสุด คือ พระนิพพาน

5. ด้านการสาธารณูปการ จากผลการศึกษาพบว่า ด้านการสาธารณูปการ เรื่องการวางแผน ควบคุมหรือวางแผนผังในการก่อสร้างอาคาร เสนาสนะภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์อาคาร เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์คงคปญโญ) ได้ให้ความหมายงานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุทิศทุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมาก หรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและ จัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด

ได้แก่การก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานให้วัดเรียบร้อยดีงาม ซึ่งได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

6. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ จากผลการศึกษาพบว่า เรื่องการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศลงานต่าง ๆ ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ) กล่าวถึง ความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่ง ของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสุขสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ควรมีการศึกษารูปแบบของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ครบ 6 ด้านของกิจการคณะสงฆ์ โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัยที่แคบลงยิ่งขึ้น ด้วยการปรับเปลี่ยนจากระดับจังหวัดเป็นระดับอำเภอ เพื่อให้ได้แนวทางที่สอดคล้องตอบรับเหมาะสมกับพื้นที่ยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษา ตัวชี้วัดเกี่ยวกับองค์คณะสงฆ์ ด้านมิติความสุข ด้านสุขภาพ และประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถทราบแนวการปรับปรุงการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรเมธี, ดร. และคณะ. (2560). **แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). **พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรคตอนที่ 3 ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ชลวิทย์ เจียรจิตต์.(2560). **ศาสนากับการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโรและคณะ. (2556). **การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้าง
เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พระมหาจรรุญ ปญญาวโร(อินทร์รงค์). การศึกษาบทบาทของพระมหากัสสปเถระในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาเถรวาท.(2540). **วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยา.

วิทยา เชียงกุล.(2527). **พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. (2547). **ความจริงของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ประเพณีตานต้อด: การสร้างเสเปียงบุญของพุทธศาสนิกชนชุมชนศรีดอนชัย

อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

TAN TOD CEREMONY: THE MERIT-MAKING OF BUDHIST IN SRIDONCHAI

COMMUNITY, MAUNG DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

พระฉัตรมงคล ฐานิสฺสโร (พรหมเสน)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Phrachatmongkol@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีตานต้อด 2) เพื่อศึกษาการสร้างเสเปียงบุญผ่านประเพณีตานต้อดของชุมชนศรีดอนชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เครื่องมือที่ใช้โดยการใช้การสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีตานต้อด ประเพณีการให้ทานของภาคเหนือเป็นการถวายทานแด่พระสงฆ์ฆราวาสหรือพระสงฆ์อาหารและให้ทานแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากในชุมชน การให้ทานเป็นลักษณะของการวางข้าวของเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพไว้ให้ โดยผู้รับไม่สามารถรู้ได้เลยว่าใครเป็นผู้ให้ มี 2 แบบ คือ แบบเจาะจงผู้รับทานและไม่เจาะจงผู้รับ กล่าวคือ หากใครมาพบเจอก็สามารถนำเอาไปได้ เป็นการให้ทานโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ การให้ทานลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความเอื้ออาทร การมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน การสร้างเสเปียงบุญของชุมชนศรีดอนชัยผ่านตามขั้นตอนต่าง ๆ ในประเพณีตานต้อดเริ่มจากการที่จะช่วยเหลือคนยากไร้ในชุมชนผ่านการคัดสรรโดยมีข้อสรุปที่เห็นตรงกัน การบริจาคแบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชนที่ร่วมสร้างสรรค์วัตถุกานที่สมบูรณ์และดำเนินกิจกรรมจนสำเร็จลุล่วง ส่งผลให้เกิดความปิติยินดีทั้งผู้รับและผู้ให้อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็งจึงถือปฏิบัติสืบต่อมาทุกปี

คำสำคัญ: ตานต้อด, เสเปียงบุญ.

Abstract

The thesis entitled “Tan Tod ceremony: The merit-making of Buddhists in Sridonchai community, Mueang district, Lampang province” consisted of two objectives. The study aimed: 1) to study the background of Tan Tod ceremony and 2) to study the merit-making through the Tan Tod ceremony of Buddhist in Sridonchai

community, Mueang district, Lampang province. The research instruments were focus group discussion and the in-depth interview. The data was created through the descriptive analysis. From the study, it was found that the Tan Tod ceremony was a ceremony of giving (*dána*) in the North of Thailand for the elderly monks, ill monks and poor people in the community. The ceremony was conducted by contributing stuff and equipment that were necessary for living by which the recipients could not know who were the givers. There were two ways of giving, namely, specified recipients and non-specified recipients. In another word, anyone found the necessary appliance that they wanted, they could simply take it away. This was a kind of giving that the givers did not expect anything in return or any recompense. This showed the generosity, the participation in helping each other, love and harmony among the people in the community. Through the Tan Tod ceremony, the merit-making of Sridonchai community started by helping poor people in the society through the selection and the conclusion must be agreed by everyone. To donate stuff and equipment that were necessary for living showed the harmony and unity among the people in the community that helped bringing about the ceremony and proceeded it until it's finished resulting in the joy and happiness of both the givers and recipients, which was the basis of the coexistence of the people in the community and helped strengthening the community, therefore, this Tan Tod ceremony had been carried out every year.

Keywords: Tan Tod, Merit.

บทนำ

ล้านนา หรือ อาณาจักรล้านนา คือเขตจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในปัจจุบันดินแดนล้านนาหมายถึง ดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน เชียงใหม่ถือเป็นศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนา นับจากอดีตถึงปัจจุบัน ล้านนาเป็นเขตพื้นที่ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำสาละวิน ที่มีความสัมพันธ์กันของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ทั้งด้าน ภาษา ศิลปวัฒนธรรมความเชื่อและประเพณี ฯลฯ ด้วยเหตุที่มี วัฒนธรรมฐานรากที่ใกล้เคียงกัน มีวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม รวมทั้งมีการนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักทำให้มีการหล่อหลอมกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีอารยธรรมที่ยึดถือปฏิบัติ สืบทอดกันมาตลอดทั้งปีจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในประเพณี 12 เดือนของล้านนา ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน

จะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็ตาม วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอารยธรรมของคนล้านนายังคงมีการยึดถือ ถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา

ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคมรับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิตประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคมโดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัดวาอารามต่าง ๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยและชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมที่งดงาม เพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาลปัจจุบันความเจริญก้าวหน้ามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมไทยเราอย่างมากไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม ซึ่งความเจริญนี้เองที่ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมที่เคยสืบทอดกันมาแต่ครั้งอดีตกลับเริ่มเลือนหายไป

ประเพณีมีความสำคัญหลายประการแบ่งออกได้ 6 หลัก ดังนี้ 1. ประเพณีเป็นหลักยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของมนุษย์มนุษย์ทุกสังคมได้กำหนดประเพณีและพิธีกรรมในชีวิตทั้งด้านความเป็นอยู่การประกอบกรงาน การครองเรือน ซึ่งเป็นการสืบทอดความคิดความเชื่อของบรรพบุรุษ โดยหวังผลว่าเมื่อได้กระทำตามแล้วจะทำให้เกิดผลดีเป็นสิริมงคลกับตนเองทำแล้วสบายใจจึงนับว่าประเพณีเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของมนุษย์ 2. ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน ประเพณีของกลุ่มชนโดยอ้อมมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนนั้นหากได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง แม้จะย้ายไปถิ่นใดก็ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ไว้ได้ 3. ประเพณีเป็นการสร้างความสามัคคีในกลุ่มชน ประเพณีต่าง ๆ จะต้องมีการบุคคลหลายคนมาร่วมกันจัดขึ้นเป็นการแสดงความมีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันหรือสร้างความสนุกสนานบันเทิงร่วมกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ประเพณีนั้นเป็นการสร้างความสามัคคีให้กลุ่มชนอีกวิธีหนึ่ง 4. ประเพณีเป็นเครื่องมือให้คนประพฤติปฏิบัติตาม เพราะคนเราเมื่ออยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก มีการประพฤติปฏิบัติตัวตามใจชอบ อาจทำให้เกิดความวุ่นวายไม่สงบสุขในสังคมได้ ดังนั้นจึงมีการคิดแบบแผนขึ้นมาปฏิบัติกันในหมู่คณะเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและปฏิบัติสืบกันมากลายเป็นประเพณี 5. ประเพณีเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดำรงชีวิต นับตั้งแต่การเกิดการโกนจุก การบวช การแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ช่วงชีวิตที่สำคัญจะต้องมีประเพณีซึ่งในสังคมคิดจัดทำขึ้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งสำคัญที่ทำเป็นประเพณีส่วนรวมอีกมากมาย เช่น ประเพณีลอยกระทง สงกรานต์ เป็นต้น 6. ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยกันรักษาและทำนุบำรุงศาสนา เพราะประเพณีส่วนใหญ่จะเกี่ยวพันกับศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม การประกอบพิธีกรรมตามประเพณีบางอย่างเป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาเป็นอย่างดี เช่น ประเพณีวันเข้าพรรษา ประเพณีวันออกพรรษา ทอดกฐิน เป็นต้น หรือแม้แต่ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตยังต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมด้วย

ประเพณีตานตอดถือเป็นจารีตที่เคยมีที่คนในชุมชนได้ร่วมช่วยกันลงขันด้วยข้าวของเครื่องใช้ ข้าวปลาอาหาร และทรัพย์สินเล็กน้อยตามที่ตนมีอยู่ เพื่อนำไปเป็นการถวายทานแด่พระสงฆ์ชรา หรือพระสงฆ์อาพาธและให้ทานแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตกทุกข์ได้ยาก อันเนื่องจากขาดคนดูแลในยามชรา ซึ่งสมัยโบราณมักเกิดจากไม่มีลูกหรือทายาทหรือลูกได้เสียชีวิตเสียก่อนแต่สมัยนี้มักเกิดจากลูกหลานทอดทิ้งผู้เฒ่าผู้แก่ไป เนื่องจากเจริญต่าง ๆ ได้เข้ามาสู่ชุมชนทำให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตมีการโยกย้ายถิ่นไปทำงานยังต่างท้องที่มากขึ้น ชาวบ้านบางส่วนมุ่งประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวเด็กและเยาวชนมีการแข่งขันกันสูงจำเป็นต้องเข้ารับการศึกษาที่สถานศึกษาทั้งในตัวอำเภอและต่างจังหวัดปิดเทอมต้องเรียนพิเศษ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับคนอื่น ๆ ได้ทำให้ไม่มีเวลาว่างส่งผลให้ละเลยในการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนโดยเฉพาะงานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆและส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในชุมชนโดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่อดีตมีความรักใคร่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีจิตใจโอบอ้อมอารีได้เริ่มลดลงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความโอบอ้อมอารีจึงลดน้อยถอยลงไปด้วย

ผู้วิจัยมีความตั้งใจที่จะศึกษาการสร้างระเบียบบุญของพุทธศาสนิกชนชุมชนศรีดอนชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่จะทำให้ทราบถึงกระบวนการและขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมในประเพณีตานตอดที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อนำผลของการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของประเพณีตานตอด
2. เพื่อวิเคราะห์การสร้างระเบียบบุญผ่านประเพณีตานตอดของชุมชนศรีดอนชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ/ภาคสนาม ใช้ทั้งการวิจัยภาคเอกสารและภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลประมวลผลในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1 ภาคเอกสาร

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบุญ การทำบุญ อานิสงส์ของการทำบุญ การให้ทานโดยศึกษาจากงานเขียนตำราวิชาการ งานวิจัย บทความ รวมถึงคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราทางพระพุทธศาสนา ร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

2 ภาคสนาม

พื้นที่วิจัยครั้งนี้คือชุมชนศรีดอนชัย หมู่ 5 ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มผู้ที่เคยร่วมในการตานต๋อด 10 คน
- 2) กลุ่มผู้ที่เคยได้รับการตานต๋อด 5 คน

3 เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ชนิด คือ

- 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการค้นหาข้อมูลอย่างเป็นทางการที่ได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 2) การสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้เกิดการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงให้ผู้สนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะกันอย่างกว้างขวางตรงประเด็นสำหรับการตอบคำถามวิจัย โดยการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาหาความสอดคล้องกับหลักบุญกิริยาวัตถุ เพื่อตอบคำถามการวิจัย

4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามหลายประเภท การจดบันทึก ถอดข้อความจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม นำมาจำแนกข้อมูลจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำไปวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลภาคเอกสาร วิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักธรรมเพื่อหาความสอดคล้องและสรุปด้วยจัดการความรู้ในมิติทางสังคมและบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ประเพณีตานต๋อด

คำว่า “บุญ” และ “กุศล” นั้นในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นคำที่ถูกนำมาใช้เพื่อกล่าวความดีหรือสิ่งที่ดีในลักษณะที่มีความคาบเกี่ยวและคล้ายคลึงกันอยู่พอสมควร อีกทั้งเมื่อพิจารณาในรายละเอียดก็จะพบว่ามีความหมายค่อนข้างกว้าง โดยเฉพาะบุญ-กุศล ในความหมายที่เราเข้าใจกันดีโดยทั่ว ๆ ไปว่า “ความดี” หรือ “การทำความดี” ก็เข้าใจในกรอบความหมายเดียวกันและในความหมายที่จำเพาะตามรูปศัพท์ เช่น หมายถึง “เครื่องชำระสันดาน” (หลวงเทพรัตนนุศิษย์, 2518: 243) และ “สภาวะทำลายบาปธรรมอันน่าตำหนิ” (พระคันธสาราภิงค์, 2546: 201) ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงคำว่า “บุญกุศล” แล้วอาจมีบางคนเข้าใจว่าเป็น เพียงการทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือรูปแบบพิธีกรรมที่กระทำตามความเชื่อทางศาสนาหรือประเพณีนิยมที่สังคมถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเท่านั้นและอาจมีความเข้าใจสับสนในเรื่องผลสำเร็จของบุญและกุศลทำให้เกิดความมุ่งหวังผลสำเร็จในเชิงรูปธรรมที่ตนเชื่อว่าจะพึงได้รับจากการกระทำนั้น ๆ

เมื่อความเชื่อถือศรัทธาเกี่ยวกับการทำบุญและกุศล ประกอบเข้ากับประเพณีการให้ทานของภาคเหนือ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าแต่ก่อนเป็นการถวายทานแด่พระสงฆ์หรืออาพาธรวมทั้งผู้ที่ตกทุกข์

ได้ยากในชุมชน การให้ทานจะเป็นลักษณะของการทิ้งทานไว้ โดยที่ผู้รับไม่สามารถรู้ได้เลยว่าใครเป็นผู้ให้ การทิ้งทานนี้มี 2 แบบ คือ การทิ้งทานแบบจำเพาะเจาะจงผู้รับทานและการทิ้งทานที่ไม่เจาะจงผู้รับ กล่าวคือ หากใครมาพบเจอก็สามารถเอาไปได้เป็นการทิ้งทานโดยมีพร้อมด้วยฐานะและทรัพย์สินเงินทอง ข้าวของใช้อุปโภคบริโภคที่จะนำไปให้ทานนั้นได้จากการบริจาคของชาวบ้านในชุมชน ขึ้นอยู่กับว่าบ้านใครมีอะไร บ้านใครปลูกอะไรก็นำเอาสิ่งของเหล่านั้นมาร่วม สมกับภาษาล้านนาประโยคที่ว่า “พริกมีบ้านเหนือ เกลือมีบ้านใต้ กอนใครได้ กะเอิ้นข้ามฮั่วเอา” เป็นการร่วมแบ่งปันสิ่งของที่ตนมี ตามกำลัง ตามติดเป็นการให้ทานโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ การให้ทานนี้เป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทร การแสดงถึงความมีน้ำใจและการร่วมทุกข์ร่วมสุขไม่ทอดทิ้งกันทำให้เกิดความรักความสามัคคีอันเป็นพื้นฐานที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2. แนวทางและกระบวนการสร้างเสถียรภาพบุญจากประเพณีการทานทอด

จากการศึกษาการดำเนินกิจกรรมประเพณีทานทอดของชุมชนศรีดอนชัย เริ่มด้วยอยากช่วยเหลือพระสงฆ์อาพาธหรือพระสงฆ์ชราและผู้ที่ยากในชุมชน การคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้รับทานทอดโดยการทำประชาคม จากนั้นจึงเป็นกระบวนการเปิดรับบริจาคของใช้อุปโภค บริโภคยารักษาโรครวมทั้งปัจจัยเพื่อนำไปทำพิธีทานทอดให้กับผู้ที่ถูกคัดเลือก โดยที่คนชุมชนมีความยินดี เต็มใจ และร่วมใจกันเสียสละ แบ่งปัน แสดงถึงความรักความเอื้ออาทร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ห่วงใยซึ่งกันและกันในชุมชน สิ่งของทั้งหลายที่ได้รับบริจาคถูกจัดตกแต่งด้วยความปราณีตสวยงามแบ่งแยกตามประเภทของอุปโภคและบริโภค เพื่อความสะดวกในการใช้สอยสำหรับผู้ที่ได้รับการทานทอด ตามกำหนดเวลานัดหมายช่วงกลางคืนผู้คนในชุมชนที่ทราบข่าวและว่าวันจากการทำงานต่างรวมตัวกันที่วัด เพื่อการเตรียมพร้อมสำหรับการประกอบพิธีกรรมการทานทอด พระสงฆ์แสดงธรรมโปรดศรัทธาญาติโยมและเจริญพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลและสร้างขวัญกำลังใจให้กับคนในชุมชนก่อนขบวนมหาทานจะเริ่มขึ้น

ได้เวลาตามกำหนดที่นัดหมายคือเวลาประมาณ 4 ทุ่ม ของคืนวันแรม 1 ค่ำ เดือน 12 ค่ำหลังวันลอยกระทง ผู้มาร่วมงานต่างช่วยกันนำข้าวของต่าง ๆ ที่จะทำการทานทอดไปยังบ้านของผู้ที่ถูกคัดเลือกแล้ววางไว้ตามนัดแนะด้วยความเงียบสงบแล้วหาที่ซ่อน มีการจุดประทัดทำให้เกิดเสียงดังเพื่อให้ผู้ที่มารับทานทอดนั้นตกใจตื่นแล้วออกมาดูตามสัญญาณ แล้วทำการรับเอาข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ พร้อมกับให้พรแก่ผู้นำมาทานทอด ถึงแม้จะไม่เห็นหน้า ไม่รู้ว่าใครบ้างเป็นผู้นำมาให้ แต่ทำให้ช่วงเวลานั้นเกิดความรู้สึกปิติยินดี ความซาบซึ้งและตื่นตันใจในฐานะผู้ที่ได้รับ เกิดความอึ้งอัมมใจ ความสุขใจในฐานะที่เป็นผู้ให้ หลังจากกล่าวรับว่า สาธุ สาธุ สาธุ แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ความสอดคล้องประเพณีตานต้อดกับบุญกิริยาวัตถุ

ประเพณีตานต้อด	บุญกิริยาวัตถุ
การตานต้อดเป็นเรื่องของการทำบุญเพื่อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก	ทิวสุชุกรม
การให้ความเคารพผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ	อปายนมาย
การบริจาค ทรัพย์ สิ่งของต่าง ๆ	ทานมาย
บริจาคของที่ตนเองมีอยู่ ข้าวสาร ผัก ผลไม้ ของใช้	ปัตติทานมาย
ร่วมอนุโมทนาบุญกับผู้ที่มีส่วนร่วมในการตานต้อดตานต้อด	ศีลมัย
การรับพรจากผู้ที่ได้รับการตานต้อด	ปัตตานูโมทนามาย
การมีส่วนร่วมและชักชวนผู้อื่นมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการตานต้อด	เวยาวัจจมาย
การสละสิ่งของช่วยในการตานต้อด โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ	ภาวนามัย
การประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในทางที่ถูก	ฉัมมเทศนนามัย
นำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สืบต่อไป	ฉัมมัสสวนมาย

จากตารางที่ 1 อธิบายขยายความได้ ดังนี้

1. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย มีความเชื่อเรื่องของการทำบุญว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการได้ช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากแล้วอานิสงส์ของผลบุญที่ได้ทำการตานต้อดนั้นจะส่งผลให้ตนเองและครอบครัวพบแต่ความสุขความเจริญและเมื่อตายไปผลบุญนี้จะนำดวงวิญญาณไปจุติบนสวรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิวสุชุกรม คือ ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง ความเข้าใจในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ สิ่งที่เป็นแก่นสารสาระหรือที่ไม่ใช่แก่นสารสาระ

2. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ให้ความรัก ให้ความเคารพผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ เปรียบเสมือนเป็นญาติในครอบครัวเดียวกัน จึงมีความเป็นห่วงเป็นใย ซึ่งสอดคล้องกับ อปายนมาย คือ ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม การให้ความเคารพ ผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ

3. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ร่วมกันบริจาคทรัพย์ สิ่งของต่าง ๆ บางคนก็ใช้แรงกายแรงใจในการช่วยเหลือแทนสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยากซึ่งสอดคล้องกับ ทานมาย คือ ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ การเสียสละนับแต่ทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง ตลอดจนกำลังกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยส่วนรวม

4. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ข้าวของที่นำไปร่วมบริจาคจึงเป็นที่ตนเองมีอยู่ เช่น ข้าวสาร ผัก ผลไม้ บ้างก็จักสาน จึงนำกระบุง ตะกร้าไปร่วมบริจาคเพื่อนำไปใส่ของต่าง ๆ เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำบุญ ได้ช่วยเหลือแบ่งปันด้วยสิ่งของต่าง ๆ ตามที่ตนเองมีอยู่ว่าใครเพาะปลูกอะไร ก็สามารถนำมาร่วมด้วยช่วยกันคนละเล็กคนละน้อย ตามคำสัมภาษณ์ นายประหยัด ชัดสมภาร, (30 ตุลาคม 2561) จึงถือเป็นวัตรทานอันบริสุทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับ

ศีลมัย คือ ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี การตั้งใจรักษาศีล และการปฏิบัติตนไม่ให้ละเมิดศีล เพื่อรักษากาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์สะอาด

5. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ร่วมกันการสละสิ่งของและทรัพย์สินในการทานตอด โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ จากผู้ที่ได้รับการทานตอดกลับคืน เพียงเพื่ออยากช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยากในชุมชนที่เปรียบเสมือนเป็นพี่น้องครอบครัวเดียวกันให้คลายจากทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับ ภาวนามัย คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือฝึกอบรมจิตใจ การอบรมจิตใจในการละกิเลส

6. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ร่วมอนุโมทนาบุญกับผู้ที่มีส่วนร่วมในการทานตอด ซึ่งสอดคล้องกับ ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น การอุทิศส่วนบุญกุศลที่ได้กระทำไว้ ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง การบอกให้ผู้อื่นได้ร่วมอนุโมทนาด้วย ทั้งมนุษย์และอมมนุษย์ ได้ทราบข่าวการบุญการกุศลที่เราได้กระทำไป

7. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ร่วมแรงร่วมใจกันมีส่วนร่วมตามความถนัดเช่น ทำอาหารเตรียมจัดดา และช่วยกันแจ้งข่าวสารการทำบุญ แสดงความรักความสามัคคีมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในกิจกรรมการทานตอดตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เวยยาวัจจมัย คือ ทำบุญด้วยการช่วยชวนชวยรับใช้ การกระทำสิ่งที่เป็นคุณงามความดี ที่เกิดประโยชน์ต่อคนส่วนรวม

8. จากคำสัมภาษณ์ แม่ปิ่น มีรัตน์, (30 ตุลาคม 2661) ผู้เคยได้รับการทานตอด ทำให้ทราบว่าหลังจากผู้ที่ได้รับการทานตอดได้ออกมารับข้าวช่องเครื่องใช้อุปโภค บริโภคต่าง ๆ แล้วก็จะให้พร ชาวบ้านที่ชื่อนอยู่ก็จะตั้งใจรอรับพรจากผู้ที่ได้รับการทานตอด ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทานตอด ซึ่งสอดคล้องกับ ปัตตานุโมทนา มัย คือ ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น การได้ร่วมอนุโมทนา เช่น กล่าวว่ “สาธุ” เพื่อเป็นการยินดี ยอมรับความดีและขอมีส่วนร่วมในความดีของบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าเราไม่มีโอกาสได้กระทำ ก็ขอให้ได้มีโอกาสได้แสดงการรับรู้ด้วยใจปิติยินดีในบุญกุศลนั้นผลบุญก็จะเกิดแก่บุคคลที่ได้อนุโมทนาบุญนั้นเองด้วย

9. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ผู้ใหญ่จะชักชวนบุตรหลานมาร่วมในการทานตอดเพื่อเป็นการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในทางที่ถูก ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาถ่องถิ่นไว้ให้ลูกหลานเพื่อให้เห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าของประเพณีทานตอด ซึ่งสอดคล้องกับ อัมมเทสนนามัย คือ ทำบุญด้วยการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควรและทำตนให้เป็นแบบอย่างต่อคนรุ่นหลัง

10. ชาวบ้านชุมชนศรีดอนชัย ได้สืบสานประเพณีทานตอดจากรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่อดีตและยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ อัมมัสสวนมัย คือ ทำบุญด้วยการประพฤติปฏิบัติตนตามแบบอย่างที่ดีของคนในชุมชนและนำความรู้ที่ได้มาใช้และพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากพระพุทธรูปที่แสดงถึงการกระทำบุญและกุศล รวมทั้งอานิสงส์ที่เกิดจากการกระทำนั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล 4 ประการนี้ นำความสุขมาให้อำนวยการอันเลิศให้มีความสุข เป็นวิบาก เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขอันน่าปรารถนา นำใคร่นำพอใจ” (อง.จตุกก. 21/52/73) โดยที่บุญและกุศลต่างก็แสดงถึงการทำความดีเหมือนกันและเป็นที่ตั้งแห่งอานิสงส์หรือผลดีที่จะพึงได้รับจากการทำความดีนั้น ๆ เช่นกัน จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหลายอย่างมีความบริสุทธิ์แห่งจิตของผู้กระทำเป็นต้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องการทำบุญหรือการทำความดีเป็นหลักสำคัญ ชาวพุทธในสังคมล้านนาจึงมีวัฒนธรรม ประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือศรัทธาเรื่องการทำบุญสร้างกุศลนำมาซึ่งความสุข การสืบทอดและปฏิบัติจากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จึงกลายมาเป็นส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวล้านนาอย่างลึกซึ้ง ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่หลอมรวมการดำเนินชีวิตของชาวล้านนาผสานเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีอันงดงามเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชาวล้านนาเรื่อยมาจนปัจจุบัน

จากการวิจัยการสร้างเสปียงบุญผ่านประเพณีตานตอดของชุมชนบ้านศรีดอนชัย นอกจากความยึดถือเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เด่นชัดแล้ว ผู้วิจัยได้พบเห็นคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมหลายด้าน ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมได้เป็นอย่างดี ดังต่อไปนี้

ด้านสังคม

ผู้วิจัยพบว่า คุณค่าของประเพณีตานตอดที่มีต่อสังคมนั้นเห็นได้ชัดเจนคือ ความเสียสละเพื่อก่อให้เกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม จัดได้ว่าเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สามารถผูกไมตรีและความชื่นชมยินดีให้กับคนในสังคมเดียวกัน เป็นเครื่องมือขัดเกลาความตระหนี่ ความโลภ รวมถึงการแสดงออกที่ปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยมุ่งประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผู้ที่กำลังเผชิญอยู่ด้วยความเดือดร้อน หรือสังคมที่กำลังประสบปัญหา

จุดประสงค์หลักของประเพณีตานตอดคือการเสียสละความสุขส่วนตน ส่งไปถึงคนในสังคมเดียวกันที่ประสบความขาดแคลนและกำลังต้องการความช่วยเหลือ ผ่านการทำงานร่วมกันของสมาชิกทางสังคมหลายฝ่าย เช่น วัด ผู้นำชุมชน กลุ่มพัฒนาและชาวบ้านภายในชุมชน ผสานความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นภายนอก เช่น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น โรงพยาบาล สถานศึกษา เป็นต้น ดังนั้นการเสียสละที่เกิดขึ้นจากประเพณีตานตอดจึงลดทอนความเป็นตัวตนของสมาชิกในสังคมได้ เนื่องจากทุกฝ่ายสร้างทัศนคติความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมให้เกิดขึ้น การแสดงออกทางสังคมจึงมีความยินดีต่อการเสียสละโดยเจตนาบริสุทธิ์ใจต่อสิ่งที่ตนเสียสละไปเพื่อยังประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนกลับมาเพื่อตนเอง

การมองเห็นความทุกข์ยากที่ผู้อื่นกำลังประสบและเข้าให้การช่วยเหลือแบ่งปันบรรเทาทุกข์ซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมอีกประการหนึ่ง ที่มี

จุดเริ่มต้นจากประเพณีทางพระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์ต่อจุดเริ่มต้นการพัฒนาสังคม อันมีที่มาจาก การเสียสละ ด้วยความปรารถนาให้สมาชิกในสังคมผ่านพ้นความทุกข์ เข้าให้ความช่วยเหลือดูแล ประดุจญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน สมาชิกสังคมที่มีลักษณะดังนี้จำนวนมากจึงสามารถรองรับการ พัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าได้ทุกรูปแบบ

ด้านศิลปวัฒนธรรม

การเตรียมงานก่อนทำทานต้อด กลุ่มกิจกรรมภายในหมู่บ้านและตัวแทนขององค์กร ภายนอก จะช่วยกันตกแต่งต้นคาที่ทำด้วยหญ้าคาหรือฟางแห้ง เพื่อเป็นที่รวมปัจจัยที่ได้รับบริจาค การตกแต่งมีลักษณะคล้ายกับต้นคาในพิธีกรรมผ้าป่า ใช้ไม้พันกระดาษเสียบปัจจัยปักตามต้นคา ในปัจจุบันนี้การตกแต่งใช้ความสามารถเฉพาะตัวในการประดิษฐ์ โดยใช้ธนบัตรพับอย่างสวยงาม ร่วมกับวัสดุที่สื่อสารถึงพระพุทธศาสนาเป็นรูปต่าง ๆ เช่น นกยูง ธรรมจักร พุ่มดอกไม้ ต้นไม้ใบโพธิ์ เป็นต้น

การร่วมมือตกแต่งต้นคาสำหรับประเพณีทานต้อด แม้จะเป็นวิธีการส่งมอบปัจจัยแก่การ ดำเนินชีวิตสงเคราะห์ให้กับบุคคลธรรมดาที่สมควรรับการทานต้อด แต่ด้วยวิธีการมีพระพุทธศาสนา เข้ามาเกี่ยวข้อง การตกแต่งต้นคาจึงมีความสวยงามเช่นเดียวกับต้นคาในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น การตกแต่งที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือของทุกคนจึงมีเหตุผลด้านบุญทานและอันสงส์ของการ กระทำ การตกแต่งจึงสอดใส่ความประณีตบรรจงลงไปให้เป็นศิลปะ สร้างคุณค่าเกิดแก่จิตใจของ ผู้กระทำเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในเบื้องต้น ชาวชุมชนศรีดอนชัยจึงทำการทานต้อดได้ครอบคลุมทั้ง ความตั้งใจอันเป็นกุศลตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา พร้อมด้วยความปรารถนาดีด้วยการสงเคราะห์ สิ่งของปัจจัยต่าง ๆ อันเกิดจากความบริสุทธิ์เป็นที่ตั้ง ทำให้ประเพณีทานต้อดเป็นที่รวมของผู้จรโลง ความดีงามทางพระพุทธศาสนา เป็นสื่อให้ผู้ตกแต่งคาเข้าถึงความงามทางด้านจิตใจที่ผ่องใส บันดาลใจ ให้เกิดศรัทธาและกำลังใจประสานความตั้งใจดีของทุกฝ่าย ผ่านศิลปะและประเพณีทาง พระพุทธศาสนาของชุมชนศรีดอนชัยสืบไป

ด้านการศึกษา

การรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ช่วยสร้างความเข้าใจต่อ สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นและเรื่องราวนั้นถูกปลูกฝังสืบทอดเป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม ถือเป็นประเพณีของ ท้องถิ่นที่ยังคงดำเนินอยู่คู่กับชุมชน นับว่าเป็นการศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนได้เป็นอย่างดี เพื่อทราบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา ศิลปะและ วัฒนธรรม การศึกษาในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ผู้ศึกษาได้สัมผัสคุณค่าที่ชุมชนในอดีตสั่งสมมาอย่าง ยาวนาน

การใช้เครื่องมือวิจัยด้วยการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ช่วยให้ผู้วิจัยทราบเรื่องราว ความเป็นมาอันยาวนานของชุมชนรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งไม่หยุดนิ่ง สร้างความเข้าใจต่อความ

เคลื่อนไหวทางสังคมและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ในข้อนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โดยส่วนมากเมื่อเวลาผ่านไปย่อมนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตหรือทัศนคติดั้งเดิมของชุมชน แต่ประเพณีที่อดทนอดกลั้นในชุมชนบ้านศรีดอนชัยที่ผ่านช่วงเวลาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยาวนาน ยังคงรักษาสืบทอดประเพณีที่ดีงามนี้ไว้ได้อย่างมั่นคง

การศึกษาข้อมูลที่ได้จากคนภายในชุมชนร่วมกันถ่ายทอดสิ่งที่เกิดขึ้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการศึกษารเรียนรู้เหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ภายในชุมชนของคนในสังคมเอง ในการอยู่ร่วมกันของทุกคนในชุมชนนั้นมีลักษณะของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันมาตั้งแต่อดีตนั้น ประเพณีที่อดทนอดกลั้นเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาผนวกเข้ากับภาคสังคม มีเป้าหมายการกระทำเพื่อเอื้อเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ชุมชนบ้านศรีดอนชัยจึงได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างกันของชุมชนที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร ผู้วิจัยเห็นว่าความสามารถถ่ายทอดการกระทำที่ดีจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป คือ การศึกษาร่วมกันของสมาชิกทุกคนในชุมชนที่เป็นกลไกสำคัญ นำไปสู่ความเข้าใจบริบทของชุมชนตนเองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ของการให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของชุมชนมากกว่ากระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเพณีที่อดทนอดกลั้นจึงแสดงให้เห็นถึงการศึกษาร่วมกันอย่างมีความสุขในเชิงสังคม และการสืบทอดประเพณีทางพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคงของชุมชนบ้านศรีดอนชัย ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถใช้เป็นหลักฐานชนิดหนึ่งที่สามารถสืบค้นความเป็นมาของชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาหรือส่งเสริมในด้านอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนต่อไป

ด้านพระพุทธศาสนา

ชาวล้านนาเป็นผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ได้ยึดถือหลักธรรมคำสอนจากพระพุทธศาสนา เข้าสู่แนวคิด ความเชื่อ ศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี สืบทอดปฏิบัติรองรับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ลักษณะอุปนิสัยของชาวล้านนาจึงมีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโส เมื่อพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลาจิตใจได้ดีแล้ว การยึดมั่นในการกระทำที่ดีต่าง ๆ จึงมีพื้นฐานของศีลธรรมเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวสร้าง ความเข้าใจระหว่างบุคคลในการอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุข ไม่กำหนดความแตกต่างของสถานภาพบุคคลจึงเกิดความเสมอภาคและยุติธรรมของคนในสังคม หลักพุทธธรรมจึงมุ่งสอนให้มนุษย์เห็นความสัมพันธ์ที่ต่างต้องอาศัยพึ่งพากันและกันอยู่ตลอดเวลา ด้วยความมุ่งหมายเกื้อกูลประโยชน์สุขและอนุเคราะห์ต่อชนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อสมาชิกในทุกสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกสร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้สังคมที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมสามารถดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงศีลธรรมของคนในสังคมนั้นได้อย่างมั่นคง

ชุมชนบ้านศรีดอนชัยยังคงรักษาอัตลักษณ์ประเพณีที่อดทนอดกลั้นให้เป็นที่สือในเรื่องการอยู่ร่วมกันของสังคมแบบชาวพุทธ เป็นชุมชนที่สามารถปลูกฝังพฤติกรรมและทัศนคติทางด้านศีลธรรมให้

บังเกิดในจิตใจของทุกคนในชุมชน ด้วยความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือไม่ทอดทิ้งผู้ตกทุกข์ได้ยาก การกระทำลักษณะนี้เป็นกลไกในการควบคุมสังคมที่สอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ที่จะช่วยลดความขัดแย้งและปัญหาสังคมได้นานัปการ และสร้างระบบคุณธรรมให้เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านศรีดอนชัยได้อย่างดี ด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกคนในการดำเนินตามขั้นตอนต่างๆ ของประเพณีตานต้อด ที่ช่วยหล่อหลอมยกระดับจิตใจของทุกคนในชุมชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม แต่ชาวพุทธบ้านศรีดอนชัยยังคงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง เมื่อพิจารณากิจกรรมที่เกิดขึ้นตลอดการตานต้อด สิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนบ้านศรีดอนชัย คือสามารถคลี่คลายปัญหาทางสังคมปัจจุบันที่เด่นชัดคือ ผู้สูงอายุอยู่โดยลำพัง ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้การดูแลผู้สูงอายุของสมาชิกภายในครอบครัวทำได้ไม่ทั่วถึง เมื่อแนวโน้มสังคมไทยเข้าสู่สังคมสูงวัย ปัญหาสังคมที่มีความสำคัญจำเป็นจึงเป็นเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งทางด้านสุขภาพกายและใจ พระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธนับถือล้วนมีแนวคำสอนอันเป็นมงคล ที่ส่งเสริมทัศนคติในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น มีบทบาทในการพัฒนาจิตใจหันมาสร้างคุณงามความดีด้วยการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นพุทธวิธีชำระจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้ว เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และสังคม เป็นทิศทางการสร้างสันติสุข ความเจริญของทางสังคมที่มนุษย์ใช้ความสามัคคีประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้น

การสงเคราะห์ด้วยการทำบุญบริจาคทานผ่านประเพณีตานต้อด ในเบื้องต้นอาจถือได้ว่าเป็นการสงเคราะห์ที่สามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุในระยะสั้นหรือเฉพาะหน้า เป็นการสงเคราะห์ต่อกันที่ผ่านการคัดกรองแนะนำผู้ที่มีความเหมาะสม หรือต้องการได้รับความช่วยเหลือโดยเร็ว เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ต่อไป แต่เนื่องจากประเพณีตานต้อดเป็นการประสานความร่วมมือจากองค์กรภายนอก เช่น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น โรงพยาบาล จึงทำให้ประเพณีตานต้อดเป็นสื่อกลางให้เกิดการรับรู้ นำมาซึ่งความช่วยเหลือในระยะยาวได้ ผู้วิจัยสังเกตได้จากการตานต้อดผู้สูงอายุมีความเจ็บป่วยร่วมอยู่ด้วยและขาดการดูแลจากสมาชิกในครอบครัว เมื่อทุกฝ่ายลงความเห็นให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นสงเคราะห์ต่อกันโดยมิได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า ตานต้อดที่ผู้รับไม่สามารถทราบมาก่อนทำให้เกิดความปิติยินดี ซาบซึ้งต่อกันทั้งผู้ให้และผู้รับ หน่วยงานภายนอกได้เข้ามารับรู้ปัญหาสุขภาพ ขาดการดูแลที่เหมาะสมกับวัย จึงมีความพร้อมรับกับปัญหาและให้หนทางแก้ไขตรงกับความรับผิดชอบของหน่วยงาน รวมถึงลูกหลานที่ร่วมรับรู้การตานต้อดก็จะยิ่งเพิ่มความดูแลเอาใจใส่ผู้มีพระคุณของครอบครัว หันกลับมาทำหน้าที่กตัญญูต่เวทีที่สมควรเกิดขึ้นภายในครอบครัวให้ดียิ่งขึ้น ผู้เข้าร่วมการตานต้อดจึงเป็นผู้รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความซาบซึ้งใจด้านการเอื้อเฟื้อต่อกันโดยเท่าเทียม ไม่เลือกชั้นวรรณะ การให้ความช่วยเหลือด้วยความจริงใจต่อกันจึงสำเร็จด้วยเป้าหมายที่หลักพุทธธรรมได้สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอน สามารถสร้างค่านิยม จุดมุ่งหมายที่ยังผลแห่งความเป็นกุศลให้เกิดขึ้นตามมา เป็นแบบแผนประเพณีตานต้อดของชุมชนบ้านศรีดอนชัยอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานราชการควรสนับสนุนส่งเสริมประเพณีอันดีงามของการให้ทาน การแบ่งปัน เพราะทุกกิจกรรมเกิดจากความเชื่อในเรื่องการสร้างบุญและผลของบุญ เป็นรากฐานทำให้ชุมชนเข้มแข็งง่ายต่อการพัฒนา อีกทั้งยังสามารถนำไปบูรณาการกับภารกิจของหน่วยงานจนเกิดประสิทธิผลของแผนพัฒนาที่วางไว้

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัย ประเพณีตานต๋อด: การสร้างเสปียงบุญของพุทธศาสนิกชน ชุมชนศรีดอนชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปางแล้ว พบว่าการตานต๋อดเกิดขึ้นจากความห่วงใย ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร่วมแบ่งปัน แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสาธารณะ ที่จะสงเคราะห์พระสงฆ์อาพาธ รวมถึงคนในชุมชนที่ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งวิธีการคัดเลือกส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชนร่วมกับสมาชิกในชุมชน แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ไม่มีเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมคัดเลือก ในอนาคตอาจจะทำให้คนรุ่นหลังไม่เห็นความสำคัญของการให้ทานที่มีมายาวนาน หากชุมชนมีการทำธรรมนุญชุมชน หรือข้อกำหนดของชุมชนขึ้นมา เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาและปฏิบัติตามประเพณีตานต๋อดคงอยู่สืบไป

References

- พระคันธสาราภิวงศ์. (2546). **อภิธัมมัตถสังคหะ และปรมัตถทีปนี**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2539). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2543). **บุญเป็นหลักของโลก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม.
- สร้อยศรี อ่องสกุล. (2557). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- หลวงเทพธรรมานุศิษฏ์ (ทวี ธรรมธัช). (2518). **ธาตุปทีปิกา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิ่น มีรัตน์, (30 ตุลาคม 2561). ผู้เคยได้รับการตานต๋อด. สัมภาษณ์.
- ประหยัด ชัดสมภาร, (30 ตุลาคม 2561). ผู้ใหญ่บ้านบ้านศรีดอนชัย. สัมภาษณ์.

นิเวศวิทยาเชิงพุทธ: การพัฒนาวิถีชีวิตที่ยั่งยืน

Buddhist Ecological: Developing a Sustainable life

รินทร์ภัส เลิศศรีชัยกุล

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

rinraphat6363@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอมุมมองของการพัฒนาวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ระดับของการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจัยพื้นฐานของความยั่งยืน แนวคิดการนำหลักพุทธธรรมเข้ามาบูรณาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการนำเสนอแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยใช้แนวคิดนิเวศเชิงพุทธเป็นพื้นฐานของการพัฒนา

การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยของการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบของความยั่งยืนในระดับของการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่องว่างของการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดยผลการศึกษาพบว่าพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ปัจจัย คือ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยการพิจารณาถึงความยั่งยืนมักมีที่มาจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดทุนนิยม ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีมุมมองในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เชื่อว่าเมื่อแก้ปัญหาได้ก็สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้ แต่มนุษย์ที่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาหากกลับไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง เช่น การเปลี่ยนวิถีคิด การปรับเปลี่ยนการปฏิบัติที่ยากที่จะให้กลไกของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเกิดขึ้น ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีกิจกรรมของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงระบบนิเวศไปอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าช่วงเวลาใดๆ ในประวัติศาสตร์ อิทธิพลแนวคิดด้านวิทยาศาสตร์แบบลดทอนทำให้มนุษย์เข้าใจผิดว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ฉลาดกว่าผู้ใดและสามารถเอาชนะพลังยิ่งใหญ่ของธรรมชาติได้ทั้งยังได้สร้างความเสียหายแก่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาที่มากเกินไปก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวและขาดจิตวิญญาณของการรับผิดชอบต่อทุกสรรพสิ่ง การประยุกต์หลักพุทธธรรมบูรณาการกับนิเวศวิทยาเพื่อการพัฒนาจิตและสังคมอย่างยั่งยืนได้วิเคราะห์ตัวอย่างจากกรณีศึกษา และพบว่าหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมที่ทุกหน่วยงานได้นำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้เรียกว่า “พุทธบูรณาการ” และมีการพัฒนาแปรเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ถ้าทุกองค์กรได้นำ

หลักไตรสิกขาไปปฏิบัติย่อมหวังได้ว่าจะประสบความสำเร็จในการดูแลระบบนิเวศ พร้อมทั้งเกิดการ
พัฒนาจิตและสังคมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาเชิงพุทธ, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This article aims to present the perspective of development sustainable Life, the level of sustainable development, the fundamental factors of sustainability concept, and the Buddhist Integral for Sustainable Development. Also, this study aims to propose guidelines for sustainable development based on the concept of Buddhist ecology.

The documents methodology was used in this study by collecting, analyzing, and synthesizing information in relation to the factors of sustainable development, models of sustainability, the level of sustainable development, and the gap of sustainable development.

The study found that the definition of sustainable development is fundamentally based on a sustainable relationship between three factors: social factor, economic factor, and environmental factor. Usually, sustainable development is considered after the emergence of environmental problems from economic development based on the concept of capitalism. Therefore, it is believed that if these kinds of problems are solved, the sustainability will be created. However, The found that in the past years human activities had been changing the ecosystem more rapidly than ever before. The influence from the Reductionism concept led the people to misunderstand that they were the cleverest creatures and could overcome the nature's power. In fact, they had damaged nature, the environment, the economy and society. In addition, the excess development may have caused human selfishness and lack of spirit on responsibility of everything. The application of Buddhist integration to ecosystem for sustainable mind and social development, analyzed from case studies, found that the Threefold Training--Sila, Samadhi, and Panna—was the dhamma that all sectors had already applied but may have used different dhamma words. But the working process demonstrated that these three dhammas cannot be separated, specifically in this research called “Buddhist integral” and development

will change according to the Dependent Origination or to the states arise in dependence upon the related factors. Furthermore, if any organization would apply the Threefold Training doctrine, it could hope that the ecology will be nurtured successfully while attaining the sustainable mind and social development.

Keywords: Buddhist Ecology, Sustainable Development.

บทนำ

กระแสการพัฒนาของโลกหรือกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกลไกการตลาดที่ก่อให้เกิดกระแสบริโภคนิยม การผลิตเป็นไปในเชิงอุตสาหกรรมเน้นตอบสนองการบริโภคอย่างไม่มีขีดจำกัด ส่งผลกระทบต่อระบิเศรษณมิติชาติโดยรวมของโลก การไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านศักยภาพในการบริหารจัดการ การบริโภคและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นทุนเดิม

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสพัฒนาสังคมโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่สหประชาชาติจึงได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและต่อมาในปีพ.ศ. 2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “Brundtland Commission” ได้เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อมและ สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติรวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิด "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ขึ้นมาได้

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้นเมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ.2535 เป็นการประชุมครั้งที่ 2 เมื่อสิ้นสุดการประชุม 153 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญา 2 ฉบับ ว่าด้วยการป้องกันแก้ไขปัญหาอุณหภูมิผิวโลกสูงขึ้น (global warming) และว่าด้วยการอนุรักษ์สภาพหลากหลายทางชีวภาพของโลก (biological diversity) นอกจากนี้ ยังได้มีมติเห็นชอบออกประกาศหลักการแห่งสิ่งแวดล้อม และร่างแผนปฏิบัติการสำหรับทศวรรษ 1991-1999 และศตวรรษที่ 21 เพื่อดำเนินการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ที่เรียกว่า Agenda 21 มีความยาวถึง 800 หน้า ซึ่ง ถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและ เห็นความสำคัญที่จะร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน รัฐบาลไทยรับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

(พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้น "คน" เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง เน้นชุมชนเข้มแข็งและอื่นๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 54)

ภายใต้มิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Dimension of Sustainability) ต่างมีการตั้งคำถามถึงวิธีการ (Methodology) หรือกระบวนการ (Process) ที่นำมาซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นแนวคิดสำคัญอย่างหนึ่งที่ถูกนำเสนอเพื่อที่จะเยียวยารักษาวิกฤตการณ์ของโลก อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนก็มีผู้นำเสนอในมิติต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นแหล่งที่มาของแนวทางในการพัฒนามนุษย์และสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง จึงน่าจะเป็นอีกมิติหนึ่งที่จะช่วยก่อให้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ในการแสวงหาความยั่งยืนได้ เพราะพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่จะให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะองค์ประกอบของความยั่งยืนเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบอื่น ๆ คือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคมอย่างเชื่อมโยงประสานกันเป็นระบบ

อารยธรรมที่ผ่านมา คือ การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

ประวัติศาสตร์โลกเรามีการปฏิวัติมาแล้ว 2 ครั้ง คือครั้งที่ 1 เมื่อ 10,000 ปีมาแล้วเรียกว่าการปฏิวัติเกษตรกรรม (Agricultural Revolution) ทำให้มนุษย์ตั้งหลักแหล่งอยู่กับที่แล้วก็มีอารยธรรมวัฒนธรรมเกิดขึ้น จนกระทั่งต่อมาเมื่อ 250 ที่แล้วจึงมีการปฏิวัติครั้งที่ 2 เรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ขณะนี้การปฏิวัติครั้งที่ 2 ยังขยายไปไม่ทั่วโลกเลย มนุษย์ก็ต้องประสบปัญหาที่ทำท่าจะไปไม่รอด เพราะแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมซึ่งเป็นรากฐานของทุนนิยมในปัจจุบันที่สนับสนุนการเติบโตและการสะสมความมั่งคั่งอย่างโจ่งแจ้ง โดยไม่คำนึงถึงจริยธรรม และกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ยืนอยู่บนรากฐานการพัฒนาในระบบทุนนิยม และส่งเสริมการบริโภค อย่างไม่ยั้งคิด จนถือว่าเป็นเงื่อนไขที่เป็นสาระสำคัญของการเติบโตทางเศรษฐกิจ นั่นคือมนุษย์เริ่มถอยห่างออกไปจากโลกแห่งคุณธรรมที่ยืนอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมมากขึ้นนับตั้งแต่ก้าวเข้าสู่โลกแห่งการบริโภคในยุคแห่งทุนนิยม และเห็นได้ว่าต้นทางของการพัฒนาที่กำเนิดขึ้นในประเทศตะวันตกได้พัฒนาและถ่ายทอดความคิด การปฏิบัติมายังโลกตะวันออก และในที่สุดขยายไปทั่วโลก แต่จากการพัฒนาดังกล่าวอาจจะขาดจิตสำนึกในเรื่องคุณธรรม และจริยธรรม จึงถูกตราว่า “ขาดโฉมหน้าที่เป็นมนุษย์” (อนุช อาภาภิรม, 2545)

แนวทางการพัฒนาที่เน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจและการสะสมความมั่งคั่งในรูปแบบของเงินทุนในลักษณะต่างๆ ตามรูปแบบหรือแนวทางตะวันตกและบีบบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ประเทศกำลังพัฒนาปฏิบัติตาม มีสัญญาณที่บ่งชี้ให้เห็นว่าอาจเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องสำหรับการพัฒนา เช่น ลักษณะวิกฤตที่เกิดจากทุนนิยม ทั้งวิกฤตเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 1990 รวมทั้งวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เหมือนกับว่าเป็นสิ่งที่เกิดคู่ขนานไปกับระบบทุนนิยม จากวิกฤตที่เกิดขึ้นนอกจากเรื่องของเศรษฐกิจแล้วยังรวมถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมก็ล้วนแต่มีจุดกำเนิดจากการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงคุณธรรม

จริยธรรมต่อสภาพแวดล้อม ละเลยผลกระทบที่ตามมา อาจกล่าวได้ว่า “ที่ผ่านมาเราเร่งรีบในการพัฒนามากเท่าใด ก็ย่อมที่จะคอยตามแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น และส่งผลกระทบกับสังคมมนุษย์รวดเร็วมากขึ้นเท่านั้น” และดูเหมือนกับจะก้าวไปไกลกว่าที่จะแก้ไขปัญหาได้ทัน ผลแห่งการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาเพียงบางส่วนนั้น เป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน เพราะมนุษย์ในปัจจุบันส่วนใหญ่ก็อยู่ในกระแสแห่งความเจริญดังกล่าว อย่างไรก็ตาม คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า ผลจากการพัฒนาในปัจจุบัน ทำให้โลกกำลังประสบกับภาวะวิกฤติในด้านต่าง ๆ อย่างมากมายชนิดที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติเช่นกัน จนอาจนำไปสู่การล่มสลายของโลก ทั้งนี้เพราะวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนแต่นำไปสู่วิกฤตทางด้านนิเวศทั้งสิ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นทั้งแก่มนุษย์ สังคม และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภาวะดังกล่าวจึงนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนเป็นอย่างยิ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ “ความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมที่ผ่านมาทั้งหมดตลอดยุคสมัยใหม่ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” ประวัติศาสตร์แห่งอารยธรรมที่ผ่านมา จึงเป็นประวัติศาสตร์แห่งการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนนั่นเอง (อนุกุล ต้นสุพล, 2559: 201)

จึงจำเป็นที่จะต้องแสวงหาหนทางใหม่ที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ถูกต้อง คือ ความยั่งยืน รวมถึงปรับเปลี่ยนวิธีการ กระบวนการ รวมทั้งวิถีคิดเพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่าจึงต้องมีการปฏิวัติครั้งที่ 3 ซึ่งจะเป็นการพลิกความคิดใหม่อย่างไม่เป็นมาก่อน การปฏิวัติครั้งที่ 3 นี้จะเป็นการปฏิวัติครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและต้องใช้เวลารวดเร็วที่สุดก่อนทรัพยากรบนโลกจะศูนย์สิ้น การปฏิวัตินี้ คือ การปฏิวัติเพื่อความยั่งยืน(Sustainable Development)

นิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาได้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมที่รุนแรงอันเป็นปัญหาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดในระบบทุนนิยม โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา เนื่องจากเหตุผลการผลิตเป็นปัจจัยบวกต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงขาดการเอาใจใส่ดูแลจริงจังจากรัฐ เอกชน แนวคิดที่เป็นจุดเริ่มของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เรื่องการคำนึงถึงขีดจำกัดของการเติบโต (The limits to growth หรือ carrying capacity ในปัจจุบัน) จากการเสนอของ Club of Rome ในปี 1970 ที่เน้นการควบคุมจำนวนประชากรเพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ในความจริงจากรายงานของธนาคารโลกปี 1992 กลับพบว่าประเทศที่ร่ำรวยกลับใช้ทรัพยากรที่มากกว่าประเทศที่ยากจนและมีประชากรมาก

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการหาทางออกจากระบบทุนนิยม ซึ่งระบบทุนนิยมได้ผูกติดกับแนวความคิดหนึ่ง คือ แนวคิดโลกาภิวัตน์ (Globalisation) ที่องค์ประกอบสำคัญของ กระแสโลกาภิวัตน์ คือ ระบบเศรษฐกิจ การเคลื่อนตัวของระบบทุน การแข่งขันในตลาดโลก การบริโภคนิยม และวัฒนธรรมในการซื้อขาย (Martin Carnoy, 1993 อ้างถึง ไนเซนเซอร์ เจริญเมือง, 2540) แนวคิดโลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นพลังทุนนิยมที่มีต่อโลกสามารถทำให้ระบบการผลิต การบริโภค การ

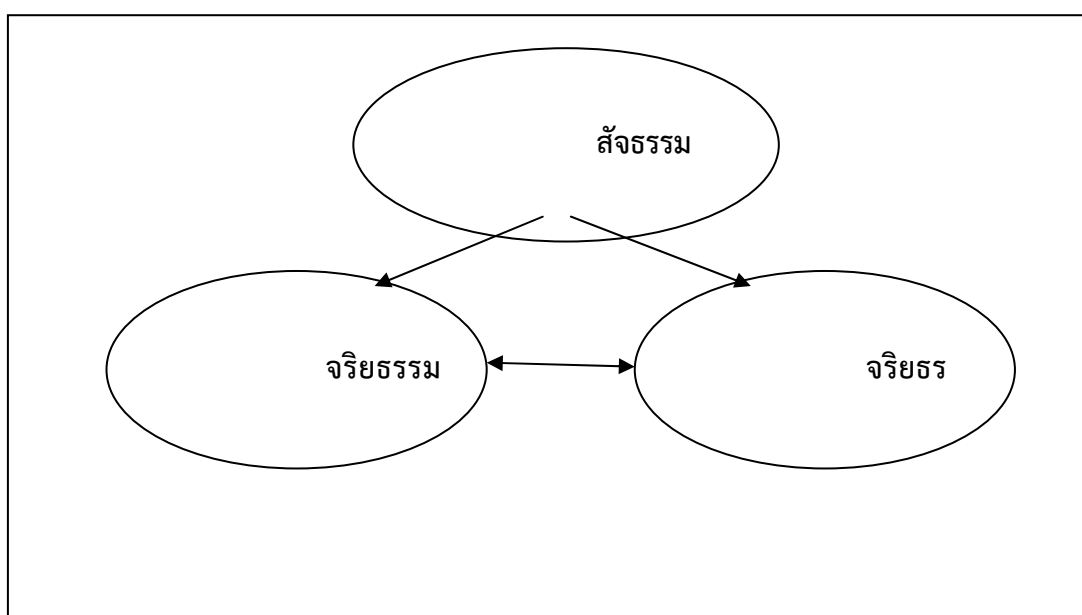
ติดต่อสื่อสารเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแทบทุกพื้นที่บนสังคมโลก (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2542) แต่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ไม่ได้ หมายความว่าโลกจะต้องเป็นเหมือนกันในทุกๆ เรื่อง เนื่องจากปัจจัย ลักษณะภายในของแต่ละสังคมแตกต่างกัน นั่นคือมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งเราไม่อาจปฏิเสธการยอมรับแนวคิดอิทธิพลการพัฒนาแบบทุนนิยมแบบตะวันตกได้ ซึ่งปัจจัยภายในจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าจะเดินตามกระแสแห่งการพัฒนาตามแบบทุนนิยมตะวันตกหรือไม่ซึ่งปัจจัยภายใน คือพลังวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่พยายามปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์และพัฒนาแนวคิดสู่กระแสท้องถิ่นนิยม (Localisation, Communitisation) นั่นคือแต่ละท้องถิ่นล้วนแต่มีวัฒนธรรมของตนเอง และย่อมไม่ต้องการถูกรอบงำจากกระแสโลกาภิวัตน์จนนำความหายนะมาสู่สังคม จึงควรเน้นที่การพัฒนาชุมชน และท้องถิ่นให้เข้มแข็งไม่ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำ และให้สามารถคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

อย่างไรก็ตามมีแนวคิดอีกกลุ่มที่เห็นว่าจะต้องมีการผสมผสานแนวคิดโลกาภิวัตน์ (Globalisation) กับแนวคิดท้องถิ่นนิยม (Localisation) เข้าด้วยกัน เรียกว่า “Glocalisation” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน นั่นคือ การปรับตัวเองให้เข้ากับความเป็นเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก นั่นคือ กระแสการพัฒนาแบบตะวันตก แต่ท้องถิ่นก็ต้องรักษาความเข้มแข็งและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ไม่ให้สูญสลาย ถูกกลืนกลายเป็นสังคมที่เหมือนกันไปทั่วโลก ไร้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนเอง รวมทั้งสูญหายในสิ่งที่เรียกว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ทั้งแนวคิดท้องถิ่นนิยม รวมถึงแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างท้องถิ่นนิยมกับ โลกาภิวัตน์เป็นการต้านทานกระแสของการพัฒนาตามโลกแห่งทุนนิยม และพยายามเพื่อให้เกิดความยั่งยืนเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และรวมไปถึงวัฒนธรรม (อนุกุล ต้นสุพล, 2559: 204 – 205)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่า ต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหาการพัฒนาในปัจจุบัน นั้น มาจากทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และทัศนคตินี้ได้นำไปสู่การปฏิบัติการต่อสิ่งอื่น ๆ ตามพื้นฐานทางด้านความรู้และทัศนคติที่มีต่อสิ่งอื่น ๆ ดังกล่าวนั้น เป็นสำคัญซึ่งในที่นี้คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ หรือทัศนะแม่บทอันเป็นความคิดหรือทัศนะพื้นฐานของมนุษย์ที่มีต่อชีวิตและโลก อันเป็นรากฐานแห่งการดำเนินชีวิตทั้งหมดของมนุษยชาติ ซึ่งกระบวนทัศน์ตามแบบอย่างตะวันตกนั้น ก็คือ กระบวนทัศน์แบบอุตสาหกรรม ที่เน้นความเจริญเติบโตทางด้านวัตถุและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มองธรรมชาติและมนุษย์เป็นเพียงเครื่องจักรกลในโรงงานอุตสาหกรรม มนุษย์เป็นผู้ค้นพบและสามารถไขความลับของธรรมชาติได้อย่างหมดสิ้นดังกล่าวมา

กระบวนทัศน์แบบพุทธ (Buddhist Paradigm) จึงเป็นแนวคิดพื้นฐานแบบใหม่ที่เป็นทางเลือกของมนุษยชาติ เพราะเป็นกระบวนทัศน์ที่จะช่วยปรับเปลี่ยนทิศทางการสัมพันธระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ปัจจุบันแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติหรือเน้นการพิชิตและครอบครองธรรมชาติ

มาสู่การมองความจริงแห่งสรรพสิ่งใหม่ว่า ทุกสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกันเป็นองค์รวม (Holistic) ตามหลักปฏิจางสมุปบาท (Dependent Origination) ไม่มีอะไรที่จะดำรงอยู่ได้โดยไม่พึ่งพิงสิ่งอื่น เชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกันตามระบบธรรมชาติ นั่นคือ หลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนา จะประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก กล่าวคือ ส่วนแรกกล่าวถึงธรรมชาติ ความจริงของธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติแล้วนำมาเผยแพร่ ทำให้เข้าใจง่ายหรือนำความรู้ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ธรรมชาตินั้น มาวางเป็นหลักปฏิบัติสำหรับมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนมากที่สุด ซึ่งเรียกว่า สัจธรรมและจริยธรรม ซึ่งแสดงดังภาพ

ภาพที่ 1 นิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ : นิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการการพัฒนาสังคมไทย แนวคิดองค์รวมในพระพุทธศาสนาแสดงผ่านทาง การอธิบายถึงความสัมพันธ์และการอิงอาศัยกันของสรรพสิ่ง และความไม่มีตัวตน ดังนั้นปรากฏการณ์ต่าง ๆ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาจึงเป็นเพียงการปรากฏชั่วคราวเท่านั้น โดยอาศัยขยายเฝ้าระวังความสัมพันธ์อันซับซ้อนแบบเหตุปัจจัยเชื่อมโยงกันอยู่ไม่รู้จบซึ่งมีนักคิดทางพระพุทธศาสนาได้ให้นิยามไว้หลายท่านในทางที่สอดคล้องกันว่า องค์รวมคือแบบแผนที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างมีความหมายในบริบทมีประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของความคิดมนุษย์และสิ่งที่ทำให้ทั้งหมด “โยงถึงกัน” ได้ในลักษณะหนึ่งก็คือแบบแผนที่อิงอาศัยความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การแยกส่วน (Fragmentation) ก็เปรียบเสมือน (Reduction) ไม่ใช่สิ่งเดียวกันและเมื่อพิจารณาแนวความคิดหลายประการที่มักถือกันว่าเป็นแนวทางลดทอนแยก

ส่วนแล้วจะพบว่าแท้ที่จริงก็มืองค์รวมและความหมายเป็นพื้นฐานอยู่ ทั้งยังมีการให้ความสำคัญต่อความหมายของบริบทและพยายามนำเอาประเด็นเรื่องความหมายในบริบทต่างๆ กลับเข้ามาสู่บทการสร้างสรรค์ความรู้ ดังนั้นประเด็นหลักขององค์รวมจึงอยู่ที่การตระหนัก (Awareness) (วีระ สมบูรณ์, 2550)

ความหมายขององค์รวมในหนังสือ พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) คือการประชุมเข้าของปัจจัยหรือองค์ประกอบต่างๆ องค์ประกอบเหล่านี้ต่างๆ ก็สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมื่อสัมพันธ์กันพอดีก็จะ ทำให้ทุกอย่างเป็นไปพอดีพุทธศาสนา มองว่า มนุษย์อยู่ในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติทั้งหมด สิ่งทั้งหลายเราเรียกว่า โลกหรือธรรมชาติคือระบบความสัมพันธ์ที่สิ่งทั้งหลายเป็นเหตุปัจจัยส่งผลกระทบต่อกันหากองค์ประกอบบางอย่างไม่ดีก็จะเกิดผลเสียต่อระบบทั้งหมด อีกทั้งในพระพุทธศาสนามีได้มองเพียงความหมายเท่านั้น แต่ยังมองถึงเป้าหมายและวิธีดำเนินการเพื่อให้เห็นถึงบูรณาการภาพสูงสุด คือการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งหรือธรรมชาติการอยู่ร่วมกันด้วยสันติควรจะเป็นอุดมการณ์และระเบียบร่วมกันของมนุษยชาติ ซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีความถูกต้อง (ธรรม) ในทุกเรื่องและทุกขั้นตอน และต้องเป็นทั้งปัจเจกบุคคลธรรมและสังคมธรรมที่บูรณาการกันเป็นธรรมะใหญ่หรือที่เรียกว่าบรมธรรม (ประเวศวาณี (บก.), 2545)

แนวคิดขององค์รวมในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงความถึงแนวคิดที่มองเห็นความจริง ว่าไม่มีสิ่งใดที่มีตัวตนเที่ยงแท้แน่นอน การมีอยู่ของสิ่งหนึ่งๆ จำเป็นต้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ตามเหตุปัจจัยเสมอและไม่สามารถจะแยกสิ่งต่างๆ ออกจากกันได้เด็ดขาด เนื่องจากความสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการดำรงอยู่ของสิ่งอื่นในระบบทั้งหมด ดังนั้นในการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายด้านเพื่อให้เกิดผลที่มีต่อทั้งระบบธรรมดาของชีวิตก็คือความจริงที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จนทำให้ผู้ที่ยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นทุกข์พระพุทธศาสนาเรียกว่าไตรลักษณ์ (ส.สพ. (ไทย) 18/1/1, ชุ.ธ. (ไทย) 25/30/51) หมายถึง ลักษณะ หรือข้อกำหนดที่ทำให้มองเห็นและเข้าใจได้ถึงความจริงของชีวิตและโลก หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญลักษณะ คือ ลักษณะที่เสมอกันหรือเหมือนกันของสรรพสิ่งที่ตกอยู่ในลักษณะนี้ ไตรลักษณ์มีข้อกำหนดที่สามารถกำหนดรู้ได้อยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1. อนิจจตา 2. ทุกขตา และ 3. อนัตตตา (ที.ม. (ไทย) 10/185/131, ส.ส. (ไทย) 15/186/259) (ปิระมาศ ใจไฝ่, 2558: 172 – 173)

สิ่งต่างๆ ในโลกนี้ดำเนินไปตามวิธีแห่งธรรมชาติ มีการพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างเป็นเอกภาพ ไม่มีสิ่งใดเป็นอิสระเด็ดขาดและมีความหมายในตัวเองอย่างสมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาได้มีการอธิบายหลักการที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกันและกัน หรืออาการที่สิ่งต่างๆ อาศัยกันและกันเกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปเป็นหลักปฏิจจสมุปบาท ที่แสดงเหตุผลเป็นกลางๆ ว่าสิ่งทั้งหลายเป็นปัจจัยเนื่องอาศัยกันเกิดสืบเนื่องต่อกันมาตามกระบวนการแห่งเหตุผลอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มูลการณ์เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ไม่

ว่าจะในรูปพระผู้เป็นเจ้าของหรือสิ่งใดๆ ด้วยเหตุนี้การแปลความหมายปฏิจจสมุปบาทให้เป็นคำอธิบายวิวัฒนาการโลกและชีวิต จึงเป็นเพียงการอธิบายให้เห็นความคลี่คลายขยายตัวแห่งกระบวนการธรรมชาติในทางที่เจริญขึ้น และในทางที่ทรุดโทรมลงตามเหตุปัจจัย หมุนเวียนกันไปเรื่อยๆ ไม่มีเบื้องต้นไม่มีเบื้องปลาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2539:85) ถือเป็นกฎธรรมชาติในความหมายที่ว่า มีความจริงแบบภววิสัย (Objective) มิได้เป็นสิ่งที่จิตมนุษย์สร้างขึ้นแต่ไม่มีมนุษย์ก่อดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่ นอกจากนี้

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องการตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมและการดำรงอยู่ของมนุษย์อยู่เรื่อยๆ เช่น ธรรมชาติโดยทั่วไปก็ตกอยู่ในหลักธรรมนิยาม ที่แสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งมีชีวิต หมายถึง มนุษย์และสัตว์ และสิ่งที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ ต้นไม้ พืช พระองค์เพียงทรงชี้ให้เห็นว่าธรรมชาตินั้น มนุษย์ควรจะทำตัวอย่างไร ควรจะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาตินั้นอย่างไร ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายของธรรมชาตินั้นก็คือการที่คนได้เข้าสู่หลักไตรลักษณ์ ดังนั้นสถานะของมนุษย์จึงไม่ได้แยกเป็นอิสระต่างหากจากระบบอื่นๆ ตั้งแต่สถานะของมนุษย์ในระบบที่ใหญ่ที่สุด คือ จักรวาล และในสถานะของมนุษย์ที่เป็นกัลยาณมิตรกับสิ่งแวดล้อม จึงมีแง่คิดที่สรรพสิ่งล้วนดำรงอยู่อย่างสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดเป็นอิสระแล้วดำรงอยู่ได้ หรือใคร สิ่งใดมีอำนาจเหนืออีกคนหนึ่ง หรือสิ่งหนึ่ง แนวคิดว่าด้วยการดำรงอยู่อย่างองค์รวมนี้ สามารถพิจารณาเทียบเคียงกับหลักปฏิจจสมุปบาทในพระพุทธศาสนา ที่เชื่อมโยงเป็นห่วงโซ่สำคัญทั้งชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นหลักที่ยืนยันว่าสรรพสิ่งล้วนอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีสิ่งใดอยู่ได้อย่างเอกเทศเป็นอิสระ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า ท่าทีของพระพุทธศาสนาดังกล่าวเป็นการสะท้อนถึง “ความกตัญญู” ความรู้สึกเห็นคุณค่าของกันและกัน และกล่าวถึงพื้นฐานของจิตใจที่มีเมตตาต่อพืชและสัตว์ และเป็นการมองแบบความเป็นเพื่อนร่วมโลกเดียวกัน เป็นญาติมิตรกัน โดยมองว่าทั้งมนุษย์และสรรพสิ่งล้วนตกอยู่ในกฎอนิจจัง คือ ไม่เที่ยง เมื่อเป็นเพื่อนร่วมโลกกันแล้วก็ไม่ควรเบียดเบียนกัน ควรรู้สึกถึงการเป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์กันดีกว่าคิดจะเบียดเบียนรังแกกันและกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2539: 24 - 25)

จะเห็นได้ว่า เมื่อวิทยาการและศาสตร์ต่าง ๆ ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เริ่มไหลบ่าเข้ามาสู่สังคมไทยนั้น มีข้อที่แตกต่างไปจากแหล่งกำเนิดเดิมในประเทศตะวันตกมาก ที่เกิดมาจากภูมิหลังของสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องเพียรพยายามที่จะแก้ไขปัญหาความขาดแคลน ต่อสู้สร้างสรรคเพื่อให้เกิดผลผลิตต่าง ๆ ขึ้น จนทำให้เกิดระบบอุตสาหกรรมขึ้นมา ซึ่งโดยรากศัพท์แล้ว อุตสาหกรรม หรือ Industry ในภาษาอังกฤษ แปลว่า ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน อุตสาหกรรมเพียร อันเป็นความหมายที่แท้จริง เพราะถ้าหากไม่ขยันหมั่นเพียรแล้ว ตะวันตกก็ไม่สามารถที่จะสร้างอุตสาหกรรมได้สำเร็จ วัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมอุตสาหกรรมนี้ จึงมีส่วนในการสร้างพื้นฐานให้คนในสังคมตะวันตกมีข้อได้เปรียบในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มาพร้อมกับสภาพจิตใจที่มีความใฝ่รู้และใฝ่สิ่งยาก คนตะวันตกจึงมีจิตใจแบบวิทยาศาสตร์และได้พัฒนาเทคโนโลยีมาพร้อมกับวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ คือ “การที่บุคคลมีลักษณะจิตใจแบบใฝ่รู้ ชอบเหตุผล ชอบพิสูจน์ ทดลอง ไม่ยอมเชื่ออะไรง่าย ๆ” นั่นเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 117)

ในขณะที่สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานแห่งความอุดมสมบูรณ์มาก มีภูมิอากาศภูมิประเทศที่อยู่สบาย ดังคติที่แสดงภูมิลักษณะของไทย คือ “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ดังนั้น จึงไม่ต้องดิ้นรนต่อสู้หรือขยันหมั่นเพียรก็มีอยู่มีกิน และเมื่อเงื่อนไขต่าง ๆ เปลี่ยนไป วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามา คนไทยก็ก้าวไปสู่การเป็นนักบริโภคที่ไม่มีความสามารถในการผลิต ความสัมพันธ์ของคนไทยกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีปัญหาที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ ประการแรก สังคมไทยไม่มีพื้นฐานวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ คือ คนไทยขาดวิถีชีวิตจิตใจที่ชอบใฝ่รู้ ชอบเหตุผล ไม่เชื่อ้ง่าย ไม่หลงงมงาย ชอบค้นคว้า ชอบพิสูจน์ทดลอง และชอบวิเคราะห์สืบสาวหาเหตุปัจจัย หรืออาจจะเรียกว่า ขาดความใฝ่รู้ และประการที่สองสังคมไทยไม่มีพื้นฐานวัฒนธรรมอุตสาหกรรมหรือวัฒนธรรมแห่งการสร้างสรรค์ สังคมไทยไม่มีฐานแห่งการเป็นนักผลิต ทั้งนี้ก็เพราะว่าสังคมไทยมีภูมิหลังของชีวิตที่สุขสบาย ถือคติว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ธรรมชาติอานวย มีความอุดมสมบูรณ์ จึงไม่ต้องดิ้นรนต่อสู้หรือสร้างสรรค์สิ่งใด ๆ และยิ่งเมื่อรับเทคโนโลยีที่คนอื่นผลิตเข้ามา ก็ยิ่งส่งเสริมการเสพบริโภคมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่ความเป็นคนมักง่าย ขาดความเพียรพยายาม เห็นแก่ความสนุกสนานและสะดวกสบายลักษณะปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จะชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อหันไปพิจารณาการพัฒนาประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอเมริกาที่ได้พัฒนาประเทศไปโดยอาศัยรากฐานแห่งวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม และความต้องการเป็นหนึ่งในโลก แม้ว่าจะมีการปฏิรูปวิทยาศาสตร์ศึกษาขึ้นในอเมริกาก็ตาม ก็เกิดจากความจำเป็นที่หนึ่งในโลกไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการทหาร ลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้โลกต้องประสบกับปัญหามากมาย อันนำไปสู่ผลร้ายนานาประการดังที่ประสบอยู่ในปัจจุบัน

สรุป ความเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการพัฒนาสมัยใหม่ นอกจากจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่มนุษยชาติอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนแล้ว ส่วนหนึ่งยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์และธรรมชาติอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนเช่นกัน สภาพเช่นนี้ได้กลายเป็นที่มาของวิกฤตการณ์ของโลก ทำให้โลกต้องประสบกับ “ความยับเยิน” จนต้องพยายามแสวงหา “ความยั่งยืน” ในปัจจุบันการแสวงหาความยั่งยืนจากมิติทางด้านพระพุทธศาสนาดังกล่าวจะชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาจากบริบทของสังคมไทยที่ได้พัฒนาประเทศก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ตามแบบอย่างตะวันตก และในปัจจุบันได้ก้าวไปสู่ภาวะที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” การที่สังคมไทยจะก้าวไปสู่ความยั่งยืนได้นั้น จึงต้องหันมาให้ความสำคัญกับรากฐานเดิมของสังคมไทย คือ พระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานที่ให้ความสำคัญกับระบบคุณค่า และวิถีการปฏิบัติที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับธรรมชาติแวดล้อมและสังคมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเป็นปัจจัยตัวกระทำ เจตจำนงของมนุษย์ที่มีภูมิธรรมภูมิปัญญาหนุนชกน้า ในการพัฒนาจึง

ถือเอาการพัฒนาคนและเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นปัจจัยตัวกระทำดังกล่าวมาแล้วการพัฒนาคนก็เป็นระบบ ระบบการพัฒนาคนประกอบด้วย 3 ด้านแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้ มีความสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกัน เป็นปัจจัยแก่กันในกระบวนการพัฒนา จึงต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้ง 3 ด้าน ให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคน ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่องเรื่อยไป

References

- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). 100 ปีการปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ.2440-2540. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คบไฟ.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2542). “จากโลกานวัตรถึงโลกเทศานวัตรในสังคมศาสตร์” วารสารวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 11(2).
- ประเวศ วะสี (บก). (2545). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสำนึกกรบ้านเกิด,
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลคิมทอง, 2551.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2539). **พระพุทธศาสนากับชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม,
- ปิยะมาศ ใจไผ่. (2558). “การพัฒนาแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดนิเวศวิทยาเชิงพุทธเพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน”วารสารวิชาการพินนเศรษฐสาร. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. 11(2).
- วีระ สมบูรณ์. (2550). **แบบแผนและความหมายแห่งองค์รวม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลคิมทอง,
- อนุช อภาภิรม. (2545). **การพัฒนาอย่างยั่งยืน : คำตอบอยู่ในความหลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิศูนย์สื่อเพื่อการศึกษา,
- อนุกุล ต้นสุพล. (2559). “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม : ญุณแจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 12 (1).

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร
AN ANALYSIS OF BUDDHIST DOCTRINE AS FOUND IN
JARAN MANOPETCH'S SONGS

พระศรีนรินทร์ ธนปาโล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiangmai campus

narindej@hotmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเพลงในพระไตรปิฎก เพื่อศึกษาชีวิต ผลงานเพลง เนื้อหาสาระในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร และเพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร จากการศึกษาวิจัยพบว่า คนไทยได้รู้จักบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร มาตั้งแต่ พ.ศ.2520 ซึ่งได้รับการขนานนามจากวงการเพลงและกลุ่มชนที่เป็นคนท้องถิ่น โดยตั้งชื่อว่า “โพล์คของคำเมือง” บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางคติธรรม เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิงและสอดแทรกหลักธรรมสั่งสอนประชาชนในด้านจริยธรรม ความประพฤติ ตลอดจนการดำเนินชีวิต จรัล มโนเพ็ชร เป็นทั้งผู้แต่งเพลง และเป็นผู้ขับร้องเพลง มีกุศโลบายอันดี นำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาสอดแทรกไว้ในบทเพลงโพล์คของคำเมือง เพื่อให้สะดวก ง่ายต่อการจดจำ โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ เพื่อให้สังคมเป็นคนดี มีเมตตา กรุณา มีความกตัญญู กตเวทิต์ สังคมนั้นก็จะอยู่กันอย่างมีความสุขสงบจากการศึกษาบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร มีบทเพลงที่ประกอบด้วยหลักธรรมอยู่มากและค่อนข้างชัดเจน ในที่นี้ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรมทั้ง 2 ส่วน คือ หลักศีลธรรมและหลักจริยธรรมบางส่วนมาสังเคราะห์เข้ากับบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร หลักศีลธรรมประกอบด้วย หลักไตรลักษณ์หลักไตรสิกขา และหลักกรรม ส่วนหลักจริยธรรมคือ หลักความกตัญญู กตเวทิต์ และหลักทิวฏฐมิกัตถะประโยชน์หรือหัวใจเศรษฐกิจ อู อา กะ สะ

คำสำคัญ: หลักพุทธในเพลงจรัล; จรัล มโนเพ็ชร; โพล์คของคำเมือง

Abstract

Thesis on the analysis of Buddhist principles that appear in the songs of Charan Manopetch, aimed to study the songs in the Tripitaka. To study the life of

music work, content in the songs of Charan Manopet, and to analyze the principles of Dharma appearing in the lyrics of Jaran Manopetch. Thai people have known the word song of the city of Jaran Manopet since 1977, which has been paralleled by the music industry and folk groups. By name "Folk Songkham Mueang", the song of Charan Manopetch is considered a culture of morality. Is a literary mantra that aims to entertain and insert the principles of teaching people in ethics, conduct throughout their lives. Jaran Manopet is both a composer. And as a singing driver Have a good strategy Bring Buddhist teachings to be inserted in the folk song of Khok Mueang. For convenience Easy to remember The aim is to make the society a good person, benevolent, and grateful. The society will live happily from the study of the songs of Charan Manopetch. The song contains a lot of principles and is quite clear. In this case, the researcher applied the two principles of the Dharma principle: the truth and some ethical principles to be synthesized with the songs of Charan Manopetch. Trinity principles, threefold principles, and the principle of ethics. Gratitude and the principle of Tikamatta, the benefit or the heart of the rich Arakasa

Keywords: Buddhist principles in Charan's songs; Charan Manopetch; Folksong's Lanna

บทนำ

บทเพลงเกิดขึ้นมาจากชีวิตมนุษย์ สร้างสรรค์โดยมนุษย์ (จินตนา ดำรงเลิศ, 2533) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ทำให้มนุษย์มีความสุข สนุกสนานรื่นเริง ผ่อนคลายความเครียดโดยทางตรงและทางอ้อม เป็นเครื่องกล่อมเกล่าจิตใจมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย (อศิมภรณ์ มงคลหว่า, 2555) ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ผูกพันอย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนไทย รายงานจากสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า ในปีพุทธศักราช 2557 ประชากรของประเทศไทยที่นับถือศาสนาพุทธ มีถึงร้อยละ 94.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ดังนั้น ความเชื่อถือและการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงได้หล่อหลอมชีวิตจิตใจและลักษณะนิสัย จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของคนไทยที่ไม่เหมือนประเทศใดในโลก

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่หลักธรรมเข้ามาในประเทศไทยโดยรูปแบบต่าง ๆ เช่น วรรณกรรม บทเพลงพื้นบ้าน ความเชื่อเรื่องกรรม บาป-บุญ (พระมหาสาคร ศรีดี, 2559) เป็นต้น ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา บทเพลง จัดเป็นวรรณกรรมที่สำเร็จรูป มีปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ปญจสิขะ คัน

ธรรพบุตร ได้ พรรณานาเนื้อเพลงถึงความรักของคนที่มิต่อนางสุริยวัจนสา มีการเปรียบเทียบพาดพิงถึง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์และอรหันต์ทั้งหลาย (เสถียรพงษ์ วรณปก, 2531) แต่บทเพลงก็เป็น ดาบสองคม เป็นทั้งที่ที่สามารถทำให้บรรลุดุธรรมได้ (พระมหาสมชาย สิริวิฑฒโน, 2527) และสร้างความเสื่อมเสียได้ด้วย เช่น สามเนตรหลานชายของพระจักษุบาล เมื่อได้ยินเพลงขับของสตรีเกิดศีลวิบัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในขณะที่พระเจ้าเอระเดินทางกลับบ้าน พระพุทธเจ้ายังได้กล่าวถึงการขับกล่อม เป็นสิ่งเจือปนด้วยกิเลสตัณหา จึงได้บัญญัติเป็นศีลว่า ให้เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรีและดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปีพุทธศักราช 2520 จรัล มโนเพ็ชร ได้แต่งทำนองจากเพลงสากล ที่มีเนื้อร้องเป็นภาษา ท้องถิ่นภาคเหนือ (คำเมืองล้านนา) ด้วยการใช้คำง่ายๆ มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมที่เป็น ธรรมชาติ จนประสบความสำเร็จระดับประเทศ จรัล มโนเพ็ชร มีความโดดเด่นในการแต่งเพลง การ ผสมผสานดนตรีที่หลากหลาย การประยุกต์ทำนองเพลงตะวันตก และเนื้อเพลงที่บ่งบอกถึงกำเนิด (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2539) ในวงการเพลงของไทยกล่าวได้ว่า จรัล มโนเพ็ชร เป็นศิลปินนักประพันธ์ เพลง และนักร้องที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีผู้หนึ่งโดย ได้รับการขนานนามว่า “ราชาโฟล์ค ของคำเมือง” และได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณมากมาย

จรัล มโนเพ็ชร นับว่าเป็นปูชนียบุคคลทางดนตรี ในวงการเพลงครือเป็นแบบอย่าง ในเรื่อง การสอดแทรกวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นไปในทางที่ดี เป็นการช่วยยกระดับความบันเทิงทาง ดนตรีของไทยไม่ให้ไร้สาระ และมีแต่เรื่องรักๆ ใคร่ๆ เท่านั้น (อรชร เรือนคำ, 2537) เพราะในปัจจุบัน เพลงสตริง มีคำร้องเกี่ยวกับความรักมักจะเป็นเรื่องราวที่เสียดๆ การผิดศีลธรรมในแง่ของการผิด จารีตประเพณี ความไม่ซื่อสัตย์ พฤติกรรมไม่เหมาะสม การตีค่า ของความรักที่ไม่เหมาะสม ขาดความ จริงใจ โดยที่คำร้องของเพลงมักจะนำเรื่องราวชีวิตจริงของคน ในสังคมมาสะท้อนหรือประพันธ์เป็นคำ ร้องของเพลง การฟังเพลงดังกล่าวอาจจะทำให้เกิดปัญหา ต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นและเยาวชน

จึงควรหาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยการประพันธ์เพลงที่มีความไพเราะ มีคุณภาพ คำร้องที่มี สาระดี ทางด้านพฤติกรรม มีผู้นำบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร มาทำการวิจัยอยู่หลายเรื่อง หลาย ประเด็น แต่ยังไม่มีการนำมาวิเคราะห์ในประเด็นหลักพุทธธรรมอย่างเป็นวิชาการ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจ ที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ว่า มีหลักพุทธธรรมอะไร สอดแทรกอยู่ในบทเพลงบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการให้พุทธศาสนิกชน ได้ศึกษาและส่งเสริมหลักพุทธ ธรรมในบทเพลง ให้เป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตในสังคมล้านนา และประเทศไทยสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาบทเพลงในพระไตรปิฎกประกอบด้วย บทเพลงในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และในอรรถกถา

2. ศึกษาประวัติและผลงานเนื้อหาสาระของบทเพลงซึ่งเป็นบทเพลงที่จรัล มโนเพ็ชรเป็นผู้แต่งคำร้องหรือเป็นบทเพลงที่จรัล มโนเพ็ชร เป็นผู้เรียบเรียงคำร้องจากเพลงพื้นบ้าน ทั้งที่ขับร้องเอง และให้ผู้อื่นขับร้อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 – 2541 รวม 19 ชุด
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาข้อมูลด้านเอกสารจากหนังสือต่างๆ ต่อไปนี้ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 อรรถกถา รายงานการวิจัย หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความต่างๆ สื่อออนไลน์ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย กลุ่มประชากรคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยื้อง ปั่นแห่งเพ็ชร อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ นายจำเเหลาะ สมจิตต์ ครูแต่งเพลงคนแรกจรัล และนายมานิต อชวงค์ อดีตผู้จัดการส่วนตัวจรัล มโนเพ็ชร จำนวน 3 คน การคัดเลือกกลุ่มประชากรที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ โดยเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 1 ชุด มี 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ชื่อ-นามสกุล การศึกษา อาชีพ ที่อยู่อาศัย ประสบการณ์ในการฟังเพลงของจรัล มโนเพ็ชร

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลของบทเพลงจรัล มโนเพ็ชร ที่มีอิทธิพลต่อสังคมด้านต่างๆ

ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาสาระทางพุทธธรรมในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร

โดยการนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปหาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เมื่อผ่านการตรวจแล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์ได้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้เสาะแสวงหากลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติตรงกับเงื่อนไขในแบบสัมภาษณ์
2. รวบรวมข้อมูลที่เป็นผลงานการแสดง ผลงานเพลงเป็นชุด เอกสาร ตำรา หนังสือวารสาร และข้อมูลเก่าจากนายมานิต อชวงค์ อดีตผู้จัดการส่วนตัวจรัล มโนเพ็ชร จากจรัลมิวเซียมกรุงเทพมหานคร
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ เมื่อมีประชากรที่พร้อมให้สัมภาษณ์ จึงนัดเวลาสถานที่ ขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ จากศูนย์บัณฑิต มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่ แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ได้ ทำการอัดเสียง และถ่ายภาพขณะสัมภาษณ์
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม มีบางข้อมูลที่ไม่เพียงพอในการวิเคราะห์ ได้เดินทางไปสัมภาษณ์ซ้ำอีกครั้งส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและทำการตรวจสอบข้อมูลครบถ้วนถูกต้อง ทำการจำแนกตามวัตถุประสงค์พร้อมทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง หากข้อมูลยังไม่ตรงประเด็น ผู้วิจัยต้องเดินทางไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมและวิเคราะห์ข้อมูลซ้ำอีกครั้ง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาการแสดงในงานต่างๆ ผลงานเพลงที่ออกเป็นชุด เอกสาร ตำรา หนังสือ วารสาร ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับจรัล มโนเพ็ชร มาทำการวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เป็นภาพรวมเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้อง แล้วจึงเขียนเป็นรายงานในลักษณะพรรณนาวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงจรัล มโนเพ็ชร สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า บทเพลงที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎก เป็นบทเพลงที่ไม่ได้กล่าวถึงเนื้อร้อง เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัย และสิกขาบท และโทษ เพื่อให้การขับร้องเพลงเป็นเรื่องที่สมณะนักบวชไม่สมควรกระทำ เน้นให้เห็นความประพฤติที่แตกต่างชัดเจน จากความเป็นคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม บทเพลงในพระสุตตันตปิฎกพบว่า เป็นบทเพลงที่มีเนื้อร้อง หรือเรียกว่า คาถา ที่ชัดเจนและมีบุคคลที่ขับร้องไว้ มีทั้งเป็นบทเพลงที่แต่งขึ้นไว้ก่อน และเป็นบทเพลงที่ร้องขึ้นในขณะนั้นทันที ที่เกิดจากความดีใจ ความรัก หรือความทุกข์ จนสามารถขับขานเป็นบทเพลงออกมา ส่วนมากจึงเป็นบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะ บทเพลงที่มีอยู่ในพระอภิธรรมปิฎก เป็นเรื่องการบรรลุธรรมและการเข้าถึงธรรมโดยผ่านบทเพลงเมื่อฟังแล้วสามารถส่งกระแสจิตมนสิการตามบทเพลง ทำให้เกิดปัญญาสามารถละกิเลส บรรลุธรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า ธรรมทั้งปวง มีมนสิการเป็นต้นกำเนิด บทเพลงที่ปรากฏในอรรถกถา ต่าง ๆ มีเพลงจำนวนมากที่สุด ประกอบด้วยบทเพลงที่ว่า เรื่องราวของปुरुชนผู้ครองเรือน ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อการบรรลุธรรม เรียกว่า โลกียธรรม และบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติของอริยะอันเป็นพุทธจริยธรรมในชั้นสูงของอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ เรียกว่า โลกุตระธรรม

จรัล มโนเพ็ชร เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2494 ย่านประตูเชียงใหม่ เป็นบุตรคนที่ 3 จากพี่น้องทั้งหมด 7 คน บิดาชื่อนายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร มารดาชื่อ เจ้าต่อมคำ (ณ เชียงใหม่) มโนเพ็ชรเรียนจบชั้น ป.4 จากโรงเรียนพุทธวิเศษณ์ เรียนจบชั้น ม.ศ.3 ที่โรงเรียนเมตตาศึกษา ศึกษาต่อจนจบปวส. สาขาบัญชีที่วิทยาลัยเทคนิคภาคพายัพในปี 2516 และจบปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เข้าทำงานหลายแห่ง เช่น เป็นพนักงานเติมน้ำมัน ทำงานในไร่อ้อย เล่นดนตรีในร้านไถ่ย่าง เป็นพนักงานแขวงทางพะเยา พนักงานบริษัทไทยฟาร์มมิ่ง และเป็นพนักงานสมุห์บัญชีที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2520 ก็ได้ลาออกมาร้อง

เพลงตามร้านอาหาร ตามโรงแรม ต่อมาจรัส มโนเพชร ได้แต่งเพลงเองและขับร้องเองด้วยภาษาถิ่นล้านนาโดยใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองผสมกับดนตรีตะวันตกเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ล้านนาเรียกว่า “โพล์คของคำเมือง” จนได้รางวัลมากมาย อาทิ รางวัลศิลปินสันติภาพ จากองค์การยูนิเซฟ เมื่อ พ.ศ.2534 รางวัลบุคคลดีเด่นทางการใช้ภาษา จากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานรางวัล เมื่อปี พ.ศ.2537 และเป็นนักแสดงนำฝ่ายชายที่ได้รางวัลสุพรรณหงส์ทองคำ จากภาพยนตร์เรื่องด้วยเกล้า เมื่อปี พ.ศ.2530 เป็นต้น และในวันที่ 3 กันยายน 2544 เวลา 03.00 ได้เสียชีวิตด้วยโรคหัวใจล้มเหลวเฉียบพลัน ณ บ้านดงดอกไม้ จังหวัดลำพูน ในอายุ 50 ปีพอดี ตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร 5 วัน

จรัส มโนเพชรได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - พ.ศ. 2544 เป็นเวลา 25 ปี มีผลงานเพลง 21 ชุด รวม 200 กว่าเพลง พบว่า บทเพลงพรรณนาและบทเพลงเล่าเรื่อง มากกว่ากลุ่มบทเพลงสะท้อนสังคม ส่วนคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในบทเพลงอยู่ที่ลีลาการใช้คำที่เรียบง่าย เสียงของคำไพเราะ มีความหมายสะท้อนอารมณ์และมีเนื้อหาที่ชวนให้ขบคิด ในการด้านใช้ภาษาถิ่นล้านนาในบทเพลงพบว่า บทเพลงที่จรัส มโนเพชร แต่งคำร้องทั้งหมด 83 เพลง มีการใช้ภาษาพื้นเมืองตลอดเพลงรวม 30 เพลง และใช้ภาษาพื้นเมืองแทรกเป็นส่วนหนึ่งของเพลงรวม 9 เพลง ผลงานเพลงโดยรวมของจรัส มโนเพชร สะท้อนให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่น ในด้านต่าง ๆ คือ เศรษฐกิจ การศึกษา ค่านิยมชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ปัญหาท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากร การให้ความสำคัญต่อคุณธรรมและความหมายของการดำรงชีวิต

จรัส มโนเพชร ได้นำเสนอความเป็นอยู่ของชาวล้านนาผ่านบทเพลงว่า เป็นดินแดนแห่งธรรมะอันประกอบด้วยความร่วมมือกันภายใต้บรรพพุทธานุภาพ มีพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในศีลาจารวัตร ชาวล้านนามีจิตใจดีงามเพราะมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอย่างแนบแน่นลึกซึ้ง เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ น้ำตก เป็นต้น ดังเนื้อเพลงบางตอนของเพลงล้านนา และเพลงบ้านป่าเมืองดอย จากการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัส มโนเพชร พบว่าประกอบด้วยหลักพุทธธรรมดังต่อไปนี้

หลักความกตัญญู คือ 1. พรหมวิหาร 4 มีเมตตา ความรักใคร่ ประารถนาดีอยากให้ความสุข เช่น เพลงฉันมีความรักมาให้ กรุณาเป็นความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ได้แก่ บางส่วนของเพลงฉันมีความรักมาให้ มุทิตา พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เช่น บางส่วนของเพลงสาวมอเตอร์ไซด์ อุเบกขา คือ ภาวะความเป็นกลางของจิต ดุจตาชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง ได้แก่บางส่วนของบทเพลงบ้านบนดอย 2. สังคหวัตถุ 4 ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้คนได้แก่ ทาน คือการให้แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ได้แก่บางส่วนของบทเพลงฮานี้บ่าแฮ้ย ปียวาจา คือวาจาที่สุภาพอ่อนโยน เช่น เพลงพี่สาวครับ อตถจริยา คือการชวนช่วยเหลือกิจการงานสาธารณะ เช่น เพลงรางวัลแต่คนช่างฝัน เพลงศิลปินป่า สมานัตตา คือการวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ได้แก่ เพลงลูกข้าวนึ่ง 3. ขรवास

ธรรม 4 ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือนได้แก่ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ พูดจริงทำจริง เช่น บางส่วนของ บทเพลงรางวัลแต่คนช่างฝัน เพลงภาพชีวิต เพลงเอื้องผึ้ง จันผา ทมะ คือ การข่มใจตนเอง การรู้จัก ควบคุมจิตใจ ได้แก่ เพลงหรือว่าฉันเหงา จาคะ หมายถึงการสละให้ป็นสิ่งของแก่คนที่ควรให้ ได้แก่ เพลงรางวัลแต่คนช่างฝัน ชนิด คือ ความอดทน อดกลั้นต่อปัญหาอุปสรรค เช่น เพลงเซาะว่าหากิน

หลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา เป็นความประพฤติที่อยู่ในศีล 5 มีระเบียบวินัย เช่น เพลงเอื้อง ผึ้ง จันผา อธิจิตตสิกขา มีจิตใจอ่อนน้อม ได้แก่ เพลงเจ็ดร้อยปีเชียงใหม่ อธิปัญญาสิกขา มีความเป็น อิศระไร้ทุกข์ เช่น เพลงร้องตามเพลง

หลักไตรลักษณ์ในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร คือ หลักอนิจจตา ความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง ได้แก่ เพลงตากับหลาน หลักทุกขตา ความรู้สึกเป็นทุกข์ เป็นสภาพที่ทนไม่ได้ ได้แก่ เพลงเจ้าดวง ดอกไม้ เพลงเจ้านาง หลักอนัตตา ความไม่ใช่ ไม่มี ไม่สามารถบังคับได้ สิ่งทั้งหลายแปรเปลี่ยนไปตาม เหตุปัจจัย เช่น เพลงควายหงาน เพลงตากับหลาน เพลงบ่มีหยิ่งสักอย่าง

หลักทฤษฎีธรรมิกัตถะหรือหัวใจเศรษฐี อุ อา กะ สะ บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร สอดคล้องกับ หลัก อุ อา กะ สะ คือ อุ อุภูฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น บางตอนของ เพลงเจ้าดวงดอกไม้ อา อารักษสัมปทา เป็นการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ รู้จักเก็บหอมรอมริบ ใช้จ่ายด้วยความประหยัด อดออม ใช้จ่ายเงินทองให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บางตอนของเพลงเจ้าดวงดอกไม้ กะ กัลยาณมิตรตา การคบเพื่อนดี คนดี น่ารัก น่าเคารพ รอบรู้ พูดเป็น พร้อมรับฟัง รู้สึกรู้จริง ไม่ชักจูงไป ทางเสื่อมเสีย ฉะนั้นมิตรที่คอยอุปการะ ร่วมทุกข์ร่วมสุข แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ถือเป็นมิตรแท้ ได้แก่ เพลงมิดะ สะ สมชีวิตา มีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย พอเพียง ได้แก่ เพลงน้ำแม่ปิง, เพลงบ้าน บนดอย

มนุษย์แต่ละคนได้สะสมบุญบารมีมาไม่เหมือนกัน ฉะนั้นจึงมีจริต มีอุปนิสัยแตกต่างกันออกไป ในพุทธกาลเวลาพระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมเทศนา จึงมักจะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาจริต หรือภูมิเดิม ของแต่ละคนเสมอ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจ พร้อมทั้งปล่อยวางจิตของตนเองเข้าสู่ความพ้นทุกข์ ฉะนั้นบท เพลงจึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีในพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีอยู่มากมายและมีความแตกต่างกัน ดังที่ปรากฏไว้ในพระไตรปิฎก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีเป้าหมายมุ่งไปที่เพื่อการศึกษาบทเพลงในสมัยพุทธกาลในพระไตรปิฎก ตลอดถึงศึกษาชีวิต ผลงานเพลง และเนื้อหาสาระในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชรและเพื่อวิเคราะห์หลัก พุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร แต่ไม่ได้วิเคราะห์เจาะลึกลงไปประเด็นใดประเด็น หนึ่ง ยังมีประเด็นอื่นที่น่าศึกษาอยู่อีกมา ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการศึกษาให้เข้าใจอย่างละเอียดชัดเจน ขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของเงินเงิน บุญสูงเนิน” ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์ว่าหลักการวิธีการแต่งเพลงและการร้องเพลงมีอยู่ในเนื้อหาของพระไตรปิฎกหรือไม่ เพื่อจะได้ศึกษาพัฒนาต่อยอด ตลอดถึงนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชนต่อไป

2. ควรมีการศึกษาเรื่อง “ศึกษาการแต่งเพลงและการร้องเพลงนำไปสู่การบรรลุนิพพาน” ซึ่งเป็นการศึกษาว่า การแต่งเพลงและการร้องเพลงจะใช้เป็นอุบายในการปฏิบัติจนกระทั่งบรรลุนิพพานพ้นจากกิเลสได้หรือไม่ เพื่อที่จะสรุปได้ว่า การแต่งเพลงและการร้องเพลงนั้นที่แท้จริงแล้วทำให้เกิดผลดี หรือผลเสียกับการปฏิบัติธรรมในแบบพุทธศาสนาเถรวาทหรือไม่อย่างไร จะได้ทำเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

References

- จินตนา ดำรงเลิศ. (2533). **วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนศวรร จรรย์เมือง. (2539). **เขียนแผ่นดินเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : ผางประดับ.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2531). **เพลงรักจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์ พรินติง กรุ๊ป จำกัด.
- พระมหาสมชาย สิริวัฑฒโน. (2527). **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรชร เรือนคำ. (2537). การศึกษาภาพสะท้อนสังคมล้านนาและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ จากบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อติมาภรณ์ มงคลหาว้า. (2555). **ดนตรีในพระพุทธศาสนา**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสาคร ศรีดี. (2559). **พุทธจริยธรรมกับดนตรี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaicadet.org/Buddhism/Buddhism/BuddhistEthics-Music.html>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). **บทสรุปสำหรับผู้บริหารการสำรวจสถานะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต (ความสุขของคนไทย พ.ศ. 2557)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/soc-culExc57.pdf>.

การอนุรักษ์และพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องเงิน ชุมชนศรีปันคร้ว ตำบลท่าศาลา

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

Conservation and Development of Lacquerware handicraft in Sripankrua

community, Tasala Sub-district, Muang District, Chiangmai

อัจฉริยา ด้ายมูล

รศ.ดร.ทิพวรรณ ทังมั่งมี

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

mj.mint.cn@gmail.com

บทคัดย่อ

ชุมชนศรีปันคร้วเป็นชุมชนที่มีการผลิตเครื่องเงินแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ มีการสืบทอดต่อมาตั้งแต่สมัยโบราณและปัจจุบันถึงแม้จะเหลือช่างลดน้อยลง แต่ยังได้รับความสนใจจากผู้ชื่นชอบและมีความต้องการของงานเครื่องเงินอยู่ไม่มากนักน้อย ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวกับเครื่องเงินทั้งในอดีตและปัจจุบันในประเทศไทยรวมทั้งศึกษาบริบททางด้าน

ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนศึกษาบริบทของเครื่องเงินบ้านศรีปันคร้วตั้งแต่ประวัติ ความเป็นมาเทคนิคการทำและรูปแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม โดยใช้วิธีการสำรวจทางกายภาพ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลของชุมชนและช่างฝีมือรวมไป ถึงข้อเสนอแนะจากประชาชนภายในชุมชน เพื่อทำการวิเคราะห์คุณค่าและสภาพการณ์และปัญหา ของงานหัตถกรรมเครื่องเงิน เพื่อนำมาหารูปแบบและวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เครื่องเงินบ้านศรีปันคร้ว

ผลการศึกษาพบว่าบ้านศรีปันคร้วเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงินที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทเขินแต่เดิมการทำเครื่องเงินมีไว้ใช้สำหรับในครัวเรือนของใช้ส่วนตัวที่มีแบบสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ต่อมาภายหลังจึงหันมาผลิตและส่งออกเพื่อเพิ่มรายได้ให้สำหรับคนในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป เช่น พาน ชันดอก ชันหมาก และทึบผ้าไหม เป็นต้น โดยมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการขึ้นโครงขาที่จะเห็นลวดลายการขดอย่างประณีตและสวยงาม อีกทั้งยังมีความโดดเด่นในด้านการทำ“ฮายดอก” และการเขียนลวดลายขึ้นมาโดยใช้รัก ชาด และสีพลาสติค แต่ปัจจุบันการทำเครื่องเงินของบ้านศรีปันคร้วได้ลดจำนวนลงจากเมื่อก่อน เนื่องด้วยช่างฝีมือในชุมชนมีอายุมากขึ้นและคนรุ่นใหม่ไม่ใคร่สนใจในการทำหัตถกรรมอาชีพนี้มากนัก ประกอบกับรูปแบบของงานมีเฉพาะแบบโบราณและไม่มีความทันสมัยจึงอาจไม่เป็นที่นิยมในยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายนั้นต้องอาศัยจากความร่วมมือ

มีจากภาคประชาชนเพื่อทำการสนับสนุน นำมาซึ่งการหารูปแบบและวิธีการอนุรักษ์และพัฒนา
หัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนศรีปันครัวเพื่อรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่าในทางเศรษฐกิจต่อไป

คำสำคัญ : เครื่องเงิน, ชุมชน, หัตถกรรม, อนุรักษ์

ABSTRACT

Sri Pan Krua community is one of Chiang Mai's lacquerware production communities. It has inherited since ancient times, even if there are fewer technicians but it still gets the attention from those who like and have the needs of lacquerware work. Therefore this study aims to study the context of lacquerware in past and present in Thailand. Moreover, this study studies the historical context society and culture, as well as the context of Ban Sri Pan Krua lacquerware history, techniques, making and product style which educates both the document and field by using physical survey methods, observations, and interviews to collect information of communities and craftsmen. Including suggestions from people within the community to analyze the value and circumstances and problems Of Baan Sri Pan Krua lacquerware to find patterns and methods for conservation and development of Baan Sri Pan Krua handicraft products in order to maintain and add value for the economic benefits.

The results of the study showed that Ban Sri Pan Krua is a source of lacquer ware that was descended from Tai Khin people. Originally, lacquerware was used for household use and personal items that are inherited from their ancestors. Later, it was turned to produce and export to increase income for people in the community which has different styles, such as flower bowl, crown and new fabric chest. The unique identity is the white frame that is the elaborate and beautiful curl pattern, and has a distinctive feature of "Ha Noi flower", the writing of the pattern using rakchad and plastic color which is an ancient pattern such as Kakok flower pattern. However, at the present, the lacquerware of Ban Sri Pan Krua has decreased because the craftsmen in the community are older and have health problems from sitting to make lacquer for a long time, and the new generation is not interested in making this handicraft profession. Furthermore, the style are only ancient so that this maybe one of the reasons that lacquerware is not popular today. In order to achieve that goal, it

relies on cooperation from everyone to support, bring to divide the form and method of conservation, develop Sri Pan Krua lacquer craft to maintain value and increase value in the economy.

Keywords: lacquerware, community, handicraft, conservation

บทนำ

เครื่องเงินเป็นของใช้ที่ชาวล้านนานิยมเป็นอย่างยิ่งและยังคงต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน แม้ว่า จะลดบทบาทลงไปบ้างโดยมีสิ่งอื่นเข้ามาทดแทน แต่ก็ยังมีแหล่งผลิตรายใหญ่มากกว่าภาคอื่นๆในอดีต คนไทยยังไม่ได้กำหนดชื่อเครื่องเงินเพื่อใช้เรียกอย่างเป็นทางการ การเรียกงานในสมัย ก่อนมักเรียก ตามหน้าที่หรือลักษณะรูปทรงของงานชิ้นนั้น เช่น โอ พาน ตะลุ่ม หากของใช้นั้นตกแต่ง อย่างประณีต อาทิ มีการประดับกระจก ประดับเปลือกหอยมุก ประดับลายทอง ก็จะเรียกเครื่องใช้ร่วม กับการ ตกแต่ง เช่น ตะลุ่มลงรักปิดทอง เป็นต้น ยุคการฟื้นฟูบ้านเมืองล้านนา(รัชสมัยของเจ้ากาวิละหรือ ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 23) การอพยพชาวไทหลายเผ่าให้เข้ามาอยู่ร่วมกันในเขตเมืองเชียงใหม่ ซึ่งในเวลานั้นแทบจะกลายเป็นเมืองร้างไร้ซึ่งคนอยู่อาศัย คนไทกลุ่มหนึ่งที่ได้เดินทางเข้ามาคือ ชาว ไทเขิน เป็นที่มาของคำว่าเครื่องเงิน

ไทเขินเป็นกลุ่มชนตระกูลไทลื้อ อาศัยอยู่ในเขตเมืองเชียงตุงและตั้งชุมชนหนาแน่นตรงบริเวณ แม่น้ำซันที่ในปัจจุบันเรียกว่าน้ำเงิน กลุ่มไทลื้อลุ่มน้ำเงินจึงถูกเรียกว่าชาวไทเขิน ซึ่งกลุ่มชาวไทเขินที่ อพยพมาอยู่เมืองเชียงใหม่ ล้วนแล้วแต่เป็นช่างฝีมือทั้งสิ้น มีความชำนาญในการทำเครื่องเงิน เครื่อง โลหะ งานทอผ้า งานกระดาษ งานจักสานและการลงรัก เมื่อมาถึงเชียงใหม่แล้วถูกจัดให้อยู่รวมกัน ด้านทิศใต้ของกำแพงเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันคือบริเวณบ้านช่างหล่อ ถนนวัวลาย และบ้านนันทาราม ชาวไทเขินกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีความถนัดในการทำเครื่องเงิน นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพกระจายตัวในเขตอื่นๆ เช่น บ้านเด่น บ้านเมืองสาทร บ้านดอนจั่น จนถึงสันกำแพง กลุ่มนี้มีความถนัดในงานกระดาษ ทอผ้า และงานจักสาน

คำว่า “เครื่องเงิน” หมายถึง ภาชนะ เครื่องมือของใช้ที่ผลิตขึ้นโดยชาวเชียงใหม่ที่มีเนื้อสาย สืบมาจากชาวไทเขินแต่โบราณ คำนี้น่าจะบัญญัติขึ้นโดยคนไทยภาคกลางและข้าราชการจากส่วน กลางที่ขึ้นมาอยู่เหนือเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่แล้ว เพราะว่าคำนี้ได้ปรากฏอยู่ในภาษาพื้นถิ่นในของ เมืองและชาวเชียงใหม่ แต่เดิมก็ได้มีศัพท์เรียกที่จำกัดเฉพาะเช่นนี้ที่ใกล้เคียงที่สุดจะเรียกเป็นวลี คำว่า “ควฮักควหาง” เครื่องเงินเป็นภาชนะของใช้ที่มีโครงเป็นเครื่องจักสานหรือไม้จริง เคลือบทา ด้วยยางรักเพื่อความคงทนกันน้ำและความชื้นและเพิ่มความสวยงามให้แก่ผิวของภาชนะ โดยหลักการ เครื่องเงินส่วนใหญ่มีโครงเป็นเครื่องไม้ไผ่สานทาดูด้วยยางรักหลายๆชั้น โดยที่ชั้นแรกๆจะทำหน้าที่ยึด โครงสร้างให้ เกิดความมั่นคง ชั้นต่อไปเป็นการตกแต่งผิวภาชนะให้เรียบและชั้นสุดท้ายเป็นการ

ตกแต่งให้สวยงาม เช่น การเขียนลวดลาย การปิดทอง หรือการชุผิวให้เป็นร่องลึกแล้วฝังรักสีที่ต่างกันเป็นลวดลาย สวยงาม ถ้าเป็นของใช้ทั่วไปจะมีน้ำหนักเบานิยมใช้รักสีดำและสีแดงตกแต่ง ถ้าเป็นของใช้ในพิธีหรือ งานตกแต่งเชิงศิลปะจะมีการใช้ทองคำเปลวประดับมากขึ้น บางครั้งมีการปั้นกดรักพิมพ์รักให้เป็น ลวดลาย เพื่อเพิ่มความงดงามให้แก่ภาชนะประเภทเครื่องเงินที่เป็นที่รู้จักและแพร่หลายได้แก่ เขียนมาก พาน ชันโอ ชันน้ำ ถาดและจาน ของที่ระลึก คุณสมบัติสำคัญของเครื่องเงินคือมีน้ำหนักเบา ยืดหยุ่นได้บ้าง ไม่แตกหักเสียหายในทันที ทนไฟ วัสดุการผลิตหาได้ง่ายโดยทั่วไปในท้องถิ่น เทคนิคประกอบและการตกแต่งไม่สลับซับซ้อนจน เกินไป อีกทั้งยังตอบสนองรสนิยมและหน้าที่ใช้สอยในชีวิตประจำวันได้อย่างดีเยี่ยม เช่น เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในพิธีกรรม เป็นรูปเคารพและงานศิลปะเครื่องเงินเป็นงานหัตถกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ไม่มีหลักฐานบันทึกว่าเครื่องเงินมีความเป็นมาอย่างไร แต่นักวิชาการหลายฝ่ายต่างก็มีความเห็นว่าเครื่องเงินคงจะถือกำเนิดในประเทศจีนมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นประเทศที่รู้จักพัฒนาไม้ไผ่เป็นเครื่องใช้สอยและเครื่อง เรือนได้มากกว่าที่อื่น หนังสือเอนไซโคลปิเดียบริเตนิกา ได้กล่าวว่าประเทศจีนนั้นเป็นต้นแบบในการทำเครื่องเงินมาไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ปีมีแหล่งผลิตมากมายในสมัยราชวงศ์หมิง โดยแหล่งผลิตส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ที่เขตยูนนานและเมืองตั้งเกีย และยังสันนิษฐานต่อไปอีกว่า จีนได้กระจายความรู้เรื่องเครื่องเงิน นี้ไปยังเกาหลี ญี่ปุ่น แต่ที่สำคัญคือการแพร่กระจายลงทางใต้สู่เมือง เชียงรุ่ง เชียงตุง รัฐฉาน ลาว พม่า เวียดนาม รวมถึงไทยที่มีการอพยพเข้ามาของชาวไทยเขินครั้งเมื่ออดีต

จากอดีตได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันทำให้ทราบว่าเครื่องเงินมีอิทธิพลและมีการใช้อยู่ในทุกยุคทุกสมัยและมีการเผยแพร่สืบทอดกันมาอย่างแพร่หลายในล้านนาหนึ่งในนั้นคือหมู่บ้านศรีป็นคร้ว จังหวัด เชียงใหม่ บ้านศรีป็นคร้วเป็นชุมชนที่มีการผลิตเครื่องเงินอีกแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ มาตั้งแต่สมัย โบราณสืบเชื้อสายมาจากชาวไทยเขิน แต่เดิมชุมชนศรีป็นคร้วจะมีอาชีพการทำไร่และทำนาเป็นหลัก การทำเครื่องเงินนี้ถือว่าเป็นงานอดิเรกหรืออาชีพเสริมภายในครอบครัว โดยในอดีตการทำเครื่องเงิน ของชุมชนศรีป็นคร้วนั้น จะทำขึ้นเพื่อเป็นของใช้ในครัวเรือน ของใช้ส่วนตัวที่มีแบบแผนการผลิตและรูปแบบที่สืบทอดกันมาของบรรพบุรุษ ต่อมาภายหลังยุคสมัยเปลี่ยนแปลงหันมาผลิตและส่งออกเพื่อ ส่งเสริมรายได้ของคนในชุมชน ซึ่งมีรูปแบบ เช่น พาน ตะลุ่ม ชันดอก ชันหมาก ชันโตก ชันโอ เอ็บหมากและหีบผ้าไหม เป็นต้น

บ้านศรีป็นคร้วมีเอกลักษณ์การทำเครื่องเงินที่โดดเด่นและแตกต่างจากที่อื่นคือ การขดไม้ขึ้นรูปภาชนะ เป็นการนั่งขดเส้นตอกที่ทำจากไม้ไผ่จนได้รูปแบบที่ต้องการ แล้วนำไปขัดแต่งให้เรียบเนียน ด้วยกระดาษทรายก่อนเคลือบผิวด้วยน้ำยาเคลือบไม้ประเภทแล็กเกอร์ใส จะได้ผลงานลักษณะหนึ่งที่ แสดงให้เห็นเทคนิคการขดวนเส้นตอกอย่างชัดเจนและสวยงามนอกจากนี้เอกลักษณ์การทำเครื่องเงิน ของบ้านศรีป็นคร้วยังมีความแตกต่างและโดดเด่นในการทำ “ฮายดอก” ซึ่งเป็นการใช้เหล็กชุบทำให้

เกิดลวดลายต่างๆตามที่ต้องการ แต่สำหรับการทำฮายดอกของบ้านศรีปันคร้วเป็นการทำเครื่องเงินที่ใช้เทคนิคในการเขียนลายขึ้นมา โดยใช้ รัก ชาต รวมไปถึงสีพลาสติกในการเขียนลวดลายขึ้นมา ซึ่งเป็นลวดลายโบราณเช่น ลายดอกกำกอก ลายเครือเถาและบางลายอาจประยุกต์ขึ้นมาตามจินตนาการหรือความถนัดของช่างเขียนลาย ปัจจุบันชุมชนบ้านศรีปันคร้วกำลังประสบปัญหาตลาดแคลงช่างฝีมือรุ่นใหม่ ๆ ในการสืบทอด องค์ความรู้เพราะงานหัตถกรรมเครื่องเงินเป็นงานที่ต้องใช้ทักษะความประณีตละเอียดอ่อน ในการขึ้นโครงและการทำลวดลายที่ต้องใช้ความอดทนและใจรัก คนรุ่นใหม่อาจเล็งเห็นว่าการทำงานฝีมือเป็น สิ่งที่ยากลำบาก จึงทำให้ไม่มีผู้สืบทอดและหันไปประกอบอาชีพอื่นแทนประกอบกับรูปแบบผลิตภัณฑ์ในชุมชนเป็นรูปแบบเดิม เมื่อครั้งในอดีตไม่น่าสนใจต่อกลุ่มตลาดหรือผู้ที่มีความต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบทันสมัยมากนัก ดังนั้นผู้ศึกษาจึงอยากศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน รูปแบบผลิตภัณฑ์และลวดลาย ทางศิลปกรรม ขั้นตอนเทคนิควิธีการในการทำเครื่องเงินมาตั้งแต่สมัยอดีตถึงปัจจุบัน รวมไปถึงสภาพปัญหาที่ทำให้เครื่องเงินยังเป็นรูปลักษณะเดิมและยังขาดการสืบทอดจากคนรุ่นใหม่ในชุมชน เพื่อนำไป วิเคราะห์ศึกษา เพื่อนำมาประกอบใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องเงินให้มีรูปแบบ ใหม่ที่ทันสมัยและสอดคล้องไปกับลวดลายทางศิลปกรรมบนตัวงาน เพื่อเพิ่มมูลค่าและความต้องการ ทางตลาด รวมไปถึงยังสามารถเสนอวิธีการอนุรักษ์หัตถกรรมเครื่องเงินเพื่อรักษาภูมิปัญญาของชุมชนในอนาคต

วัตถุประสงค์

- 1.เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องเงินทั้งในอดีตและปัจจุบันในดินแดน ประเทศไทย
- 2.เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนบ้านศรีปันคร้ว ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้ง ศึกษาบริบทของเครื่องเงินบ้านศรีปันคร้ว ตั้งแต่ประวัติความเป็นมา เทคนิคการทำและรูปแบบของ งานผลิตภัณฑ์ ตลอดจนคุณค่าและสภาพการณ์และปัญหาของงานหัตถกรรมเครื่องเงินบ้านศรีปันคร้ว ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 3.เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องเงิน บ้านศรีปันคร้ว เพื่อรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่าให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจต่อชุมชนต่อไป

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องเงิน ทั้งในอดีตและปัจจุบันในดินแดนประเทศไทย รวมทั้งศึกษาบริบทของชุมชนบ้านศรีปันคร้ว ทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ครอบคลุมไปถึงการศึกษางาน

เครื่องเงิน ตั้งแต่ประวัติความเป็นมา เทคนิคการทำและรูปแบบงานผลิตภัณฑ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึง คุณค่าและสภาพการณ์และปัญหาของงานหัตถกรรมเครื่องเงินเพื่อนำเสนอรูปแบบ และวิธีการอนุรักษ์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเงินบ้านศรีปันคริว เพื่อรักษาคุณค่าและเพิ่มมูลค่าให้เกิดประโยชน์ในทาง เศรษฐกิจต่อชุมชนต่อไป โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ(Interdisciplinary Research) และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

การอนุรักษ์และพัฒนาจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปโดยเริ่มจากประชาชน การอนุรักษ์ควรอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ ครอบคลุมและสงวนทรัพยากรที่หายากไว้ไม่ให้สูญหายไป ส่วนการพัฒนาควรยึดหลักความก้าวหน้า ความมั่นคงและความเป็นธรรม อีกทั้งการอนุรักษ์ยังหมายถึงการรักษาให้คงเดิมด้วยการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาตินั้นคือการรู้จักใช้ได้นานที่สุดและเป็นการรู้จักรักษาไม่ทำให้สูญสิ้นไปหรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม โดยสรุปว่าการอนุรักษ์นั้นหมายถึงการบำรุงรักษาการดูแลการสงวนรวมถึงการหวงแหนสิ่งที่ดีงามเอาไว้ไม่ให้สูญหาย การมองเห็นคุณค่าของความรู้ที่สั่งสมมาแต่อดีต เพื่อนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ต่อเศรษฐกิจและสังคม เช่น ศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ รวมไปถึงการส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติที่มีให้ยั่งยืนต่อไป อีกทั้งยังได้มีแนวทางดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์หัตถกรรมไทยในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การอนุรักษ์ช่างฝีมือ เป็นการให้เกียรติยกย่องในฐานะเป็นบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องในสังคม ซึ่งควรส่งเสริม และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ให้สามารถจำหน่ายได้ในตลาด เพื่อให้ช่างฝีมือได้มีรายได้ในระดับที่สามารถ เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ รวมไปถึงส่งเสริมและอบรมถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างช่างฝีมือรุ่นใหม่เพื่อ เป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ไม่ให้เลือนหายไป

2. การอนุรักษ์รูปแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรม โดยคงเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะท้องถิ่นไว้ด้วย การศึกษาลักษณะเฉพาะของหัตถกรรมแต่ละท้องถิ่น เพื่อหาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแล้วนำลักษณะ ดัง กล่าว มาเผยแพร่ให้มีการผลิตเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและยังคงคุณค่าไว้ไม่เปลี่ยน

3. การอนุรักษ์แหล่งผลิต ควรให้มีการจัดการประกวดผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวมถึงมีการจัดนิทรรศการเผยแพร่งาน ผลิตภัณฑ์และแหล่งผลิตภัณฑ์

4. การอนุรักษ์เทคนิคและกรรมวิธีการผลิต ควรจัดฝึกอบรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ช่างฝีมือรุ่นหลังเพื่อยังคงความรู้ไม่ให้สูญหายไป

5. การอนุรักษ์วัตถุโบราณ มีการแนะนำให้ความรู้แก่ผู้ผลิตหัตถกรรม การนำเอาวัตถุโบราณมาใช้ได้อย่างถูกวิธีและอย่าง ประหยัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งเสริมให้มีการสร้างขึ้นทดแทนวัตถุโบราณที่ได้ใช้ไปแล้วและให้ มีปริมาณเพิ่มขึ้น อีกทั้งควรให้มีการเพิ่มปริมาณวัตถุโบราณในแหล่งวัตถุโบราณที่มีคุณภาพดี เพื่อสนับสนุนให้ แหล่งผลิตที่ขาดแคลนวัตถุโบราณ

แนวคิดการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน

ศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปะที่เกิดขึ้นมาควบคู่กับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ตั้งแต่อดีตกาลถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของคนไทยรุ่นก่อนจนถึงคนไทยรุ่นปัจจุบัน จึงทำให้เราทราบว่า ศิลปินชาวบ้านเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา เฉลียวฉลาดและมีประสบการณ์ในชีวิตสูงจึงสามารถสร้างผลงานขึ้นไว้จำนวนมากมายหลายประการ แต่เนื่องจากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันมีผลกระทบต่องานศิลปะพื้นบ้านอย่างมากมาย การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม เกิดการผลิตสิ่งของมาจำนวนมากๆ โดยใช้เครื่องจักรแทนคน มีผลทำให้ศิลปะพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน่าห่วงใย เพราะพ่อค้าและนักออกแบบที่ขาดความรู้หลักการเรื่องศิลปะพื้นบ้านมุ่งแต่จะผลิตผลงานเพื่อการจำหน่าย ได้นำเอาศิลปะพื้นบ้านไปเป็นประโยชน์ทางธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ บางครั้งก็นำเอาศิลปะพื้นบ้านของต่างชาติมาทำเลียนแบบเอาดื้อๆ ทำให้ศิลปะพื้นบ้านเสื่อมด้อยคุณค่าไป อีกทั้งมนุษย์มักไม่ค่อยเห็นความสำคัญหรือยกย่องเหมือนศิลปะสาขาอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากความรู้สึกเคยชินที่มนุษย์พบเห็นอยู่ทุกวัน ความเรียบง่ายและความงามอย่างธรรมดาของศิลปะพื้นบ้าน ทั้งที่ศิลปินพื้นบ้านนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีความเข้าใจในเรื่องสุนทรียภาพเป็นอย่างดี จึงสามารถสร้างสรรค์งานประเภทต่างๆ ออกมาอย่างมีระบบและกฎเกณฑ์พอสมควร ดังจะเห็นได้ว่า ศิลปะพื้นบ้านจะมีเอกลักษณ์ ลักษณะเด่นเฉพาะตัว มีแบบอย่างของตนเอง จึงสร้างงานขึ้นมาอย่างสวยงามตามประเพณีนิยมและตามยุคสมัยด้วยเหตุนี้เอง เราจึงกล่าวได้ว่าศิลปะพื้นบ้านช่วยบอกประวัติศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมและบอกลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคต่างๆ ให้เราทราบเป็นอย่างดี เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนจะเกี่ยวข้องกับสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เป็นประดิษฐ์กรรมของช่างหรือศิลปินพื้นบ้านอยู่ตลอดเวลา ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ย่อมเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านว่าเป็นอย่างไรแต่ละยุคสมัย

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีพื้นที่อยู่ในหมู่บ้านศรีปิ่นคร้ว ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (1) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ ผลิตภัณท์เครื่องของบ้านศรีปิ่นคร้วและผู้เกี่ยวข้อง (2) กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในชุมชน ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ช่างฝีมือ ไม่จำกัดจำนวน โดยใช้วิธี การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณท์เครื่องเงินได้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล คือ

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับกลุ่มช่างฝีมือ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับความถนัด รูปแบบผลิตภัณฑ์ เทคนิควิธีการ ขั้นตอนการผลิต ลวดลาย การเลือกใช้วัสดุ เพื่อเป็นพื้นฐานข้อมูลการอนุรักษ์และพัฒนาผลิตภัณฑ์
2. แบบสัมภาษณ์(Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับผู้บริโภคและความต้องการผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องเงิน
3. การสังเกตการณ์(Observational) เพื่อสังเกตการณ์ทางกายภาพของชุมชน วิถีชีวิตและการทำงานหัตถกรรมเครื่องเงินภายในชุมชน

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร(Document study) ของการศึกษาวិทยานิพนธ์เรื่อง “การอนุรักษ์ และพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องเงินชุมชนศรีปิ่นคร้ว ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยทำการศึกษาค้นคว้า ทบทวน วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเงินในอดีตและปัจจุบัน ประวัติความเป็นมา สภาพสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และแนวคิดการออกแบบเพื่อพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องเงินของชุมชนศรีปิ่นคร้ว

การเก็บข้อมูลภาคสนาม การเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนวิธี การผลิต เทคนิคการทำลวดลาย สภาพชุมชน ตลอดจนศึกษาปัญหาและความเข้มแข็งของชุมชนใน การอนุรักษ์และพัฒนางานเครื่องเงิน โดยใช้เครื่องมือดังนี้ (1) การสัมภาษณ์(Interview) เป็นการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน สภาพ ปัญหาในการผลิตและการพัฒนางานเครื่องเงิน (2) การสอบถาม(Questionnaire) เป็นการสอบถามที่จะใช้ในการสอบถามช่างฝีมือ ประชาชน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อนำไปประกอบการนำเสนอรูปแบบวิธีการอนุรักษ์ และพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องเงิน (3) การสังเกตการณ์และการสำรวจ(observation & Survey) เป็นการบันทึกข้อมูล โดยการถ่ายภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องเงิน รูปแบบผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนการผลิต ตลอดจนสภาพแวดล้อมภายใน พื้นที่ของชุมชน (4) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม(Participative Observation) เป็นการสังเกตการณ์พร้อมกับ บันทึกข้อมูล โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงิน

การวิเคราะห์ข้อมูล(Analysis)และสังเคราะห์(Synthesis) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา(Description Analysis) ประกอบด้วยขั้นตอนและ วิธีการดังนี้ (1) จัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามที่เกี่ยวกับลักษณะทางสังคม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม รวมทั้งผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องเงิน รูปแบบ ลวดลาย ขั้นตอน การผลิต สภาพปัญหา เพื่อนำมา

วิเคราะห์คุณค่าและหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และพัฒนาการออกแบบเครื่องเงินของชุมชนศรีปันคร้ว (2) สังเคราะห์และเสนอวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาางานเครื่องเงิน โดยการพัฒนาการออกแบบเพื่อ เพิ่มมูลค่าให้แก่งานหัตถกรรมเครื่องเงิน

ผลการศึกษา

บ้านศรีปันคร้วเป็นแหล่งชุมชนที่มีการทำเครื่องเงินมาตั้งแต่สมัยอดีต แต่เดิมบ้านศรีบ้านคร้วนั้นทำอาชีพเกษตรกรรม การทำเครื่องเงินนั้นถือเป็นงานอดิเรกไว้ทำหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ได้มาจากทำไร่ทำสวน ภูมิปัญญาในการทำเครื่องเงินได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษครั้นเมื่อย้ายถิ่นมาจากเชียงตุง กระจายอยู่รอบตัวเมืองเชียงใหม่ เรียกพวกเขาเหล่านั้นว่าชาวไทเขิน ที่มีวิชาความรู้ในการทำเครื่องเงินติดตัวมาแต่สมัยเดิม โดยบ้านศรีปันคร้วก็ถือได้ว่าเป็นแหล่งทำเครื่องเงินรายใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่แต่น้อยคนนักที่ยังไม่ทราบว่ามีการทำอยู่ที่แห่งนี้ การทำเครื่องเงินของบ้านศรีปันคร้วนั้นเริ่มทำตั้งแต่วิธีการแรก คือการจักตอกจากไม้ไผ่เหลา เป็นเส้นบาง เพื่อนำมาใช้ในการขึ้นรูปภาชนะ โดยช่างฝีมือจากขตวนรอบเป็นวงกลมทับซ้อนเหลื่อมกันไปเรื่อยๆ จนขึ้นรูปภาชนะรูปทรงต่างๆที่เราต้องการ ช่วงการขึ้นรูปเสร็จเราจะได้เห็นเครื่องเงินที่มี โครงสร้างการขดอย่างสวยงามและประณีตของช่างฝีมือได้อย่างละเอียด หลังจากนั้นจะนำไปขัดด้วย กระดาษทรายและเคลือบด้วยขี้เถ้าเพื่อความคงทนและแข็งแรง และลงเคลือบด้วยรักหรือชาดเพื่อที่ จะได้นำมาเขียนลาย แต่ปัจจุบันรักนั้นเป็นสิ่งที่หายากและราคาสูงจึงได้ปรับเปลี่ยนมาใช้สีพลาสติก ในการเคลือบและเขียนลายแทน โดยการเขียนลายนั้นจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามความถนัด ของช่างเขียนลาย รวมไปถึงการทำลวดลายโดยการขุดที่ใช้เหล็กแหลม เรียกว่า “ฮายดอก” ลวดลาย ที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นลายกำกอก ลายเครือเถาและลายบ้าง เป็นต้น เครื่องเงินมีหลากหลายประเภทแตกต่างกันออกไปตามกันใช้งาน โดยบ้านศรีปันคร้วจะทำตาม ความต้องการของตลาดและผู้ที่ต้องการใช้เฉพาะทาง ซึ่งหัตถกรรมเครื่องเงินของชุมชนบ้านศรีปันคร้วที่ ยังทำกันมาจนถึงปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

(1) ชั้นดอก

เป็นเครื่องใช้รูปทรงคล้ายพาน ใช้ใส่ของ เช่น ดอกไม้ ข้าวตอก รูปเทียน เพื่อถวายพระหรือนำไปใช้ในงานนาฏศิลป์ เป็นของที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมจึงถือว่าเป็นของสูง ชั้นดอกส่วนใหญ่มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก มีน้ำหนักเบา ในครัวเรือนหนึ่งอาจมีชั้นดอกหลายชั้น โดยเฉพาะบ้านที่มีความเชื่อเรื่องผีปูย่า ผีบรรพบุรุษที่ต้องใส่เครื่องเช่นไหว้ โครงสร้างของชั้นดอกประกอบด้วยปากชั้น เอวชั้นและตีนชั้น ในส่วนของเอวชั้น มีหลายรูปแบบแต่นิยมคือ แบบทึบและแบบโปร่ง โดยมีการลงรททาชาดเพื่ออวดรูปทรงของชั้น นอกเหนือจากนี้ชั้นดอกสำหรับผู้มีฐานะหรือชนชั้นสูงจะมีการตกแต่งเป็นพิเศษ เช่น การลงรักแล้วจะทำการแต้มสี ปิดทอง ขูดลายและพิมพ์ลาย ประดับเปลือกมุกและกระจก เป็นต้น

(2) ชั้นหมาก

เป็นภาชนะสำหรับใส่หมากพลูและเครื่องกินหมาก เช่น เต้าปูน ชองหมาก ตลับขี้ผึ้ง อับยาฉุน ยาจืด ตะบันหมากและกรรไกรหนีบหมาก ซึ่งของเหล่านี้รวมกันเรียกว่า เครื่องเขียน ชั้นหมากมักจะถูกนำมาใช้ในหลายๆบริบท ไม่ว่าจะเป็นภาชนะในชีวิตประจำวัน เพื่อใส่เครื่องหมากของคนสมัยก่อน ในด้านพิธีกรรมทางความเชื่อและทางศาสนาได้ถูกนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมด้วย รวมทั้งใช้เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้หญิงในอดีตและยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องแสดงสถานภาพหรือบรรดาศักดิ์ของชนชั้นสูงอีกด้วย ชั้นหมากของทางเหนือมักนิยมสานด้วยตอก ลงรักทาชาด หากคนมีฐานะจะนิยมทำลวดลายที่ วิจิตรงดงาม ไม่ว่าจะเป็นการลงรักปิดทองประดับมุก ตัดกระจกและทำเป็นลายชุด รูปทรงประจำที่ นิยมทำกันมากจะเป็นรูปทรงกล่องสี่เหลี่ยมหรือทรงกระบอกซ้อนกันเป็นชั้น ลวดลายที่นิยมจะเป็น ลายดอก เช่น ดอกพุด พันธุ์พญา เป็นต้น

(3) ชั้นโตก เป็นภาชนะที่มีโครงสร้างและวัสดุเช่นเดียวกับชั้นดอก แต่ว่ามีขนาด การตกแต่ง และประโยชน์ ใช้สอยที่แตกต่างกันออกไป ชั้นโตกมีหน้าที่เป็นที่วางสำหรับอาหารถวายพระหรือเจ้านายและใช้กันเอง ภายในครัวเรือน ซึ่งถ้าเป็นของที่ชาวบ้านใช้เองมักจะทาเฉพาะสีดำเท่านั้นและไม่มีตกแต่งใดๆ หรือถ้ามีก็จะมีไม่มาก ส่วนชั้นโตกที่ทาสีแดงชาดใช้สำหรับเจ้านายและพระสงฆ์ บางที่อาจมีฝาชีครอบ เป็นชุดสำหรับอาหาร

(4) ทีบผ้าไหม ภาชนะสำหรับใส่เสื้อผ้าและสิ่งของ สานด้วยไม้ไผ่เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม มีฝาปิดนูนเหมือนหลังเต่า เชิงของทีบผ้าจะบานออกและผายออก เหตุที่นิยมมีฝาปิดเพื่อป้องกันมดหรือแมลงและความชื้น นิยม สานให้มีความแข็งแรงคงทน สะดวกต่อการดูแลรักษาและการเคลื่อนย้ายได้สะดวก โครงสร้างของทีบ ผ้าจะใช้ไม้ไผ่สานให้แน่น ทำให้มีความแข็งแรง ทาด้วยรักทั้งด้านนอกด้านในมากกว่าหนึ่งครั้ง โดยไม่ เขียนลวดลาย แต่จะเผยให้เห็นถึงลวดลายของการสานมากกว่า

(5) แอบหมาก เป็นเครื่องใช้ส่วนตัว มีลักษณะเป็นกล่องหมากขนาดกะทัดรัดคล้ายๆกระติบข้าวเหนียวสำหรับ พกพา เดิมทำจากเครื่องสานแล้วเคลือบยางรัก ตกแต่งลวดลายสีดำแดงตามแต่รสนิยม แต่ถ้าเป็นชน ชั้นสูงมักจะทำจากโลหะเงินดูนลาย

ปัจจุบันการทำเครื่องเงินของชุมชนบ้านศรีปันครัวเริ่มลดน้อยลงไปจากเมื่อครั้งในอดีตเนื่องด้วย ช่างฝีมือที่ทำงานหัตถกรรมเครื่องเงินเหล่านี้เริ่มมีอายุมากขึ้น และคนภายในชุมชนรุ่นใหม่ๆไม่มีใครให้ ความสำคัญของงานหัตถกรรมเหล่านี้มากนัก เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนความ ประณีต กว่าจะได้ชิ้นงานออกมาสักชิ้นนี้ จึงหันไปประกอบอาชีพอื่นแทนที่มาด้วยความมั่นคง ประกอบกับค่า นิยมของคนในสังคมสมัยนี้มองว่างานเครื่องเงินเป็นงานที่มีความล้าสมัยไม่เข้ากับยุค สมัยปัจจุบัน จึงมี ส่วนที่ทำให้ภูมิปัญญาการทำเครื่องเงินถูกละเลยจากคนในชุมชน เครื่องเงินเป็นภูมิ ปัญญาที่สืบทอดกันมานานจากบรรพบุรุษชาวไทยเชินที่ทำสืบเนื่องกันมา หลาย ร้อยปี มาตั้งแต่สมัย พระเจ้ากาวิละที่มีการอพยพเข้ามาของกลุ่มชาวไทยเชิน มีเอกลักษณ์เฉพาะในการ ทำทั้งเทคนิคและ

ลวดลาย โดยเครื่องเงินชุมชนบ้านศรีปันคร้วที่ยังเห็นผลผลิตและยังเป็นที่ต้องการของ ตลาดอยู่นั้นจะเป็น เครื่องเงินจำพวก ชันดอก ชันโตก แอ็บหมาก ที่ช่างฝีมือยังผลิตกันอยู่เป็นประจำ และยังมีเครื่องเงิน ประเภทโบราณอย่างอื่น เช่น ชันโอหาบ ชันน้ำ ปันโต หีบผ้าใหม่ ที่เคยผลิตเมื่อ สมัยก่อน แต่ปัจจุบัน เลิกผลิตไปแล้วเนื่องด้วยช่างฝีมือที่มีความถนัดได้เลิกทำไปแล้วอย่างเครื่องเงิน ประเภทปั้นโต นอกจากนี้ยังมีเครื่องเงินแบบสมัยใหม่ผลิตขึ้นมาเพื่อควบคุมไปกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ไปของสังคม มีการออกแบบให้เน้นไปทางประโยชน์ใช้สอย เป็นของตกแต่งบ้านหรือของที่ระลึก เช่น โคมไฟ ถาดใส่ ของ แจกกัน เป็นต้น โดยยังเน้นเทคนิคแบบดั้งเดิมในการขึ้นโครงสร้างภาชนะเหมือนสมัย โบราณ เพื่อ แสดงให้เห็นว่าเครื่องเงินนั้นสามารถประยุกต์เข้าได้กับยุคสมัยปัจจุบันได้

การทำเครื่องเงินภายในชุมชนยังเป็นที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาบทบาทในการพัฒนาเครื่องเงิน ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาให้ใหม่ขึ้น แต่ ยัง ไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าได้เท่าใดนัก และช่างฝีมือที่มีอายุมากส่วนใหญ่ก็ไม่ใคร่ ที่ จะหันมาทำเครื่องเงินแบบสมัยใหม่เพราะไม่เคยทำกันก่อนและยึดติดกับเครื่องเงินโบราณที่มีมาอยู่ แต่เดิมแล้ว ดังนั้นการพัฒนาเครื่องเงินควรจะควบคุมไปกับการอนุรักษ์ โดยการพัฒนารูปลักษณะที่ ทันสมัย และสอดคล้องกับการใช้งานในชีวิตประจำวันให้มากขึ้นประกอบกับการอนุรักษ์งานเครื่องเงิน ที่เป็นมา แต่โบราณให้คงความเอกลักษณ์ของงานหัตถกรรมเครื่องเงินภายในชุมชน เพื่อที่จะทำให้ภูมิ ปัญญา เหล่านี้ให้มีคุณค่าและเพิ่มมูลค่าต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

- 1.ควรส่งเสริมให้มีการจัดอบรมถ่ายทอดภูมิปัญญางานหัตถกรรมเครื่องเงิน เพื่อแสดงถึง คุณค่า และความสำคัญต่อการอนุรักษ์
- 2.ควรจัดตั้งแหล่งข้อมูลหรือพิพิธภัณฑ์ภายในชุมชน เพื่อจัดแสดงงานหัตถกรรมเครื่องเงิน เพื่อ ให้ประชาชนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของงานหัตถกรรม
- 3.ส่งเสริมและพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องเงินให้มีรูปลักษณะที่ทันสมัยและยังคงเอกลักษณ์ของ เครื่องเงินที่โดดเด่นมาสอดคล้องกับปัจจุบัน อาจให้หน่วยงานเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ของการออกแบบที่ทันสมัยเพื่อยกระดับงานหัตถกรรมให้ดียิ่งขึ้นไป

References

- กนิษฐา เขยกิจวงศ์.(2551). **มรดกทางวัฒนธรรมภาคเหนือ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- กฤตพงศ์ แจ่มจันทร์.(2552). **แอ่วสันป่าตอง มองวัฒนธรรม เลิศล้ำงานศิลป์** สำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนา เกียรติมนิรัตน์.(2546). **ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ**. กรุงเทพมหานคร

ไชแสง ศุขะวัฒน์.(2530). “การอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม”

วารสาร มหาวิทยาลัยศิลปกร(วังท่าพระ) 20.

นวนน้อย บุญวงษ์.(2552). **หลักการออกแบบ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย

นฤทธิ วัฒนภู.(2555). **ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วาดศิลป์.

พระนคร ปริงฤทธิ์.(2554). **ภูมิปัญญาเชิงช่างเชียงใหม่**. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พาศนา ตันทลักษ์ณ.(2529). **หลักการออกแบบ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทักษ์อักษร.

ประสงค์ แสงงาม.(2556). “การศึกษาเครื่องเงินศรีป็นคร้ว” **การวิจัยเบื้องต้น**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิถี พาณิชพันธ์.(2554). **ศิลปะเครื่องเงินในล้านนา**. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กระทรวงการศึกษาธิการ. (2538). **เครื่องเงิน**. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ กรมการ
ศึกษานอกระบบ

วิบูลย์ ลีสุวรรณ.(2540). **มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ต้นอ้อแกรมมี จำกัด.

วัฒน์ จุฑะวิภาต.(2552). **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.

วิเคราะห์ปัญหาและทางออกของธุรกิจแบบเครือข่ายเชิงพุทธจริยศาสตร์
An Analysis on Marketing Network's Problem and Solution in Buddhist Ethical
Perspectives

ณิชนน อุ่นตอนตอง, วิสิทธิ์ จิตวิสิทธิ์ และพูนชัย ปันธิยะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการดำเนินงานในธุรกิจเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาอยู่ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาบริบทการทำธุรกิจแบบเครือข่าย (2) เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในการทำธุรกิจเครือข่าย (3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและทางออกธุรกิจเครือข่ายเชิงพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งจากการศึกษาวิจัย พอจะสรุปได้ว่า

กลยุทธ์การบริหารที่ทรงประสิทธิภาพนั้น การกระตุ้นจากสิ่งเร้าแล้วทำให้เกิดพลังที่แสดงออกทางพฤติกรรม เพื่อจะนำไปสู่จุดประสงค์ของตนเอง หรือปัจจัยต่างๆ ที่เป็นพลังและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งแรงจูงใจนี้อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวหรือทั้งสองอย่างพร้อมกันก็ได้ “Networking” เป็นหัวใจที่ทำให้ประสบความสำเร็จ การสร้างเครือข่ายหมายถึง “การเชื่อมโยง” จุดมุ่งหมายธุรกิจเครือข่าย มีความอิสระในการทำงาน, มีรายได้ดี, มีความเป็นมิตรกับคนทั่วไป, มีความรู้รอบด้าน, ให้ประสบการณ์สูง, มีโอกาสก้าวหน้าเร็ว, ได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่, ได้รับความสำเร็จในรูปแบบต่างๆ และให้คนมีงานทำ แผนการตลาดแบบหลายชั้นเป็นระบบการตลาดและโครงสร้างของธุรกิจเครือข่าย ที่มีแผนการดำเนินงานในรูปแบบตามแผนการตลาดต่างๆ แต่ในส่วนของกฎหมายมักมีการระบุที่ชัดเจนว่าอะไรผิดอะไรถูก

คำสำคัญ : ธุรกิจ, ธุรกิจแบบเครือข่าย และจริยศาสตร์

Abstract

The thesis entitled “An Analytical Study of the Buddhist Ethics in Business Networks” has 3 objectives : 1) to study principles and process of business network, 2) to study of Buddhist ethics in doing business network, and 3) to analyze Buddhist ethics in business network. This is a documentary research.

The result of the study is that strategy for effective administration is to encourage stimulation which will be expressed through behavior in order to reach the aim. Such stimulation can be either intrinsic, extrinsic or can be both. Networking is the core to the success. To build networking is to have connection. The aims of

business network are, freedom at work, good paid, be friendly with people, well informed, highly experienced, good chance to success, challenge to use one own's skill, open job opportunity for all. There are different levels for the market plan. In the term of law, it was mentioned clearly about right and wrong.

Keywords : Business, Marketing network and Ethical.

บทนำ

ในโลกยุคสมัยปัจจุบันประชากรบนโลกในทุกภาคส่วนทุกหัวระแหง มีแต่การแข่งขันกันทั่วทุกมุมโลกทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ โดยเฉพาะการแข่งขันกันทางด้านธุรกิจ ส่งผลสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางการตลาดและเศรษฐกิจทำให้ความโลภของมนุษย์ที่เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรม คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นผลสะท้อนให้มีความแข่งกระต่างทางจิตใจ อันจะนำมาซึ่งการขาดถึงความรักความเมตตา ความสามัคคี ความสงบและสันติสุขในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นได้ตามข่าวสารต่างๆ ในบริบทของการอยู่ร่วมกันที่ไม่มีความปกติสุขทั้งสุขภาพกายและจิตใจ

ดังนั้น การทำธุรกิจที่จะไปสู่ทิศทางที่ดี ในการปฏิบัติควรคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีอริยธรรมในทุกๆ ในหมู่เหล่าควรจะต้องมีและจะต้องเป็นพลังผลักดันไปสู่ความเจริญของกายและใจ ส่วนในภาคอุตสาหกรรม ในทางธุรกิจจะถือว่าเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจให้เกิดแก่อารยธรรมมนุษย์ เป็นพลังการขับเคลื่อนสังคมโลกให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้งแต่ในขณะเดียวกันการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดของนักธุรกิจก็ได้สร้างปัญหาเป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกันอาทิเช่น การเอาไรต์เอาเปรียบ การแข่งขันที่ปราศจากความเมตตาปรานี และการแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่รู้จักรู้สึ้น จนก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้คนในสังคม และสิ่งแวดล้อมทำให้กลุ่มนักวิชาการ นักการศาสนา และนักธุรกิจจำนวนหนึ่งเห็นพ้องต้องกันว่า จำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินธุรกิจกระแสหลัก เพื่อให้ธุรกิจอำนวยประโยชน์และเกื้อกูลอารยธรรมมนุษย์ให้มากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดแก่คนในสังคมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกับสร้างความสุขแก่สถานที่ทำงาน โดยพยายามเสนอให้นำคุณค่าทางศาสนา และจิตวิญญาณเข้ามาเป็นรากฐานของกระบวนทัศน์ในการดำเนินธุรกิจ

โดยรูปแบบของธุรกิจในการประกอบกิจการยุคปัจจุบัน ซึ่งก็มีอยู่หลากหลายลักษณะทั้งในภาคธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ตลอดจนมีการขยายสาขาออกไปทั่วประเทศเพื่อให้เกิดความสะดวกในการควบคุมการประกอบกิจการทางธุรกิจในมิติต่างๆ ให้มีแนวทางการปฏิบัติตามหลักกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับ ด้วยการกำหนดรูปแบบธุรกิจออกเป็น ๕ ประเภท คือ

1. กิจการของคนเดียว (Sole or Single Proprietorship) เป็นการประกอบธุรกิจที่เป็นบุคคลคนเดียวเป็นเจ้าของกิจการและบริหารจัดการธุรกิจทุกเรื่องด้วยตนเอง การประกอบธุรกิจในรูปแบบนี้

จะใช้ต้นทุนต่ำ โดยมีวิธีดำเนินงานที่ง่ายไม่ยุ่งยาก การบริหารจัดการต่างๆ มีความคล่องตัวสูงและเป็นธุรกิจที่สามารถพบเห็นในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมากที่สุด เช่น หาบเร่ แผงลอย รถเข็น ร้านขายของชำ ร้านเสริมสวย และร้านขายเสื้อผ้า เป็นต้น

2. ห้างหุ้นส่วน (Partnership) เป็นรูปแบบของการประกอบธุรกิจที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และสามารถทำนิติกรรมตามกฎหมายได้ โดยการทำสัญญาด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรที่จะเข้าเป็นหุ้นส่วนกัน

3. บริษัทจำกัด (Corporation) เป็นการประกอบธุรกิจที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจัดตั้งเพื่อวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไรจากธุรกิจพาณิชย์ ซึ่งจะแบ่งทุนออกเป็นหุ้นที่มีมูลค่าหุ้นละเท่าๆ กัน และมีผู้ถือหุ้นตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปแต่ไม่ถึง 100 คน โดยผู้ถือหุ้นในแต่ละคนจะมีความรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนถือครองอยู่

4. สหกรณ์ (Cooperative) เป็นรูปแบบธุรกิจอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีคณะบุคคลตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปที่มีอาชีพความต้องการ ความสนใจที่คล้ายคลึงกันมาร่วมกันจัดตั้งขึ้นและจดทะเบียนถูกต้องตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพ การครองชีพของสมาชิกและครอบครัวให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่ให้ประโยชน์ทั้งต่อสมาชิกของสหกรณ์และต่อส่วนรวม

5. รัฐวิสาหกิจ (State Enterprise) เป็นองค์กรของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐบาลเป็นเจ้าของ รวมทั้งบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่มีส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจมีหุ้นเกินกว่าร้อยละ 50 มีระบบบริหารงานอยู่ระหว่างราชการและเอกชนโดยคำนึงถึงหลักสำคัญทางการบริหารให้เป็นไปตาม ขั้นตอน เพื่อป้องกันการทุจริตตลอดจนถึงความสงบสุขของประชาชนในประเทศเป็นหลักสำคัญ

ธุรกิจเครือข่าย (Multi-Level Marketing) ซึ่งก็จัดให้อยู่ในรูปแบบธุรกิจประเภทที่ 3 คือ MLM ที่ย่อมาจากคำว่า Multi-Level Marketing ที่เรียกกันเป็นภาษาไทยว่า “ธุรกิจขายตรงแบบหลายชั้นหรือธุรกิจเครือข่าย” เป็นระบบธุรกิจการตลาดรูปแบบใหม่ที่เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถได้เป็นเจ้าของธุรกิจที่จะมีโอกาสสร้างรายได้จำนวนมากขึ้น โดยไม่ต้องมีความเสี่ยงและไม่จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนมากเหมือนกับการทำธุรกิจทั่วไป เพียงเริ่มต้นจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ดีและเมื่อเกิดความประทับใจในตัวผลิตภัณฑ์ที่ใช้ ก็ทำการแนะนำบอกต่อกันไปให้คนที่รู้จักได้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ดีนั้น เหมือนกับตน ซึ่งก็เป็นการโฆษณาแบบปากต่อปาก (Word Mouth) เมื่อมีการซื้อผลิตภัณฑ์ใช้ตามคำบอกเล่าจากผู้แนะนำ ก็จะทำให้เกิดกระบวนการเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการโฆษณาและพ่อค้าคนกลางเหมือนกับการตลาดแบบเดิม การเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคจะต้องผ่านระบบพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับกำไรสูงถึง 60 % แนวคิดการขายตรงแบบหลายชั้นนี้ เกิดขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ. 1940 โดยแนวคิดนี้เป็นผลพวงมาจากการเกิดตามจากร้านลูกโซ่ (Franchise) ที่แพร่หลายกันอยู่ในขณะนั้น ในปี

ค.ศ.1940 วิธีการขายปลีกที่แพร่หลายที่สุด คือ การตั้งร้านลูกโซ่หรือบริหารแบบลูกโซ่ คือ การนำเอาธุรกิจหรือยี่ห้อหรือวิธีการค้าขายที่ประสบความสำเร็จในขณะนั้น (การสั่งซื้อสินค้าและโฆษณา) ตลอดจนรูปแบบการบริหารอื่นๆ ที่ถ่ายทอดให้แก่ร้านใหม่หรือร้านหนึ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อขายสินค้าประเภทเดียวกัน ซึ่งต่อมาก็ได้มีการแก้ปัญหาโดยสมาคม F.T.C. (Federal Trade Commission) ได้เปิดโปงบริษัทขายตรงที่ดำเนินการผิดกฎหมายพาณิชย์ที่ละบริษัทในปี ค.ศ. 1975 บริษัทแอมเวย์ถูก F.T.C. ฟ้องและยังส่งผลให้บริษัทขายตรง ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปี ค.ศ. 1970 ต้องชะลอการเกิด ต่อมาในปี ค.ศ. 1979 บริษัทแอมเวย์ได้ใช้เวลาในการต่อสู้คดีความกับ F.T.C. อยู่เป็นระยะ เวลาถึง 4 ปี และใช้เงินไปในการสู้คดีความทั้งสิ้นสี่ล้านเหรียญสหรัฐ จนเป็นฝ่ายชนะคดีความไปได้ในที่สุดชัยชนะในครั้งนี้ก็เป็นบทพิสูจน์ได้ว่า การตลาดขายตรงแบบหลายชั้นนั้น มีความแตกต่างจากพวก “บริษัทต้นตุน” อย่างสิ้นเชิง ภายหลังจากชนะคดีความแล้ว ธุรกิจขายตรงก็ทำให้สังคมต้องยอมรับในจุดนี้ คดีฟ้องร้องของบริษัทแอมเวย์ จึงได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง และทำให้ธุรกิจต้องหันกลับมามองในระบบขายตรงแบบหลายชั้นด้วยสายตาแบบใหม่

นิตยสาร Fortune ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับการตลาดขายตรงแบบหลายชั้น ดังนั้น จึงพอจะสรุปได้ว่าเป็นธุรกิจที่มีเอกลักษณ์ของสหรัฐอเมริกา การขายสินค้าด้วยระบบขายตรงแบบหลายชั้น เริ่มจะมีแพร่หลายแล้ว แต่ก็ยังมีสาเหตุสำคัญอีก 2 ประการ ที่จะช่วยให้ธุรกิจแขนงนี้แพร่หลายอย่างรวดเร็ว คือ

- 1) โดยพื้นฐานการขายตรงแบบหลายชั้น มุ่งเน้นที่จะนำเอาสินค้าราคาถูกลงมาจำหน่ายให้ กับลูกค้า ก็หมายความว่าต้องตัดพ่อค้าคนกลางออกไปค่าใช้จ่ายต่างๆ จะได้ถูกลง และให้ลูกค้ารับบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลางเสียเอง ระบบขายตรงแบบหลายชั้น คือระบบขายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคในราคาที่ค่อนข้างถูกมีเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การตลาดขายตรงแบบหลายชั้นได้แพร่หลาย
- 2) ผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อคุณภาพสินค้าและบริการ การซื้อสินค้าที่ใหม่โฆษณา และไม่มีค่าคอมมิสชั่นให้ผู้ซื้อ ย่อมสูญเสียการซื้อสินค้าที่ตนเห็นว่าพอจะมีคุณภาพดีอีกทั้งซื้อแล้วก็ยังจะได้ส่วนลดในรูปแบบเป็นคอมมิสชั่น

ปัจจุบันพฤติกรรมกรรมการบริโภคของผู้คนมีแนวโน้มเช่นนี้มากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2530 บริษัทแอมเวย์(ประเทศไทย) จำกัด ได้เข้ามาจัดรูปแบบธุรกิจขายตรงในประเทศไทยและทำการตลาดด้วยระบบธุรกิจเครือข่ายอย่างเต็มรูปแบบ โดยจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค ซึ่งธุรกิจขายตรงในประเทศไทยก็มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จึงได้เกิดการรวมตัวของผู้ประกอบการและก่อตั้งสมาคมการขายตรงไทย(Thai Direct Selling Association หรือ TDSA) ขึ้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2526 และสมาคมได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาพันธ์ สมาคมการขายตรงโลก(World Fed) สมาคมนี้นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อวงการขายตรงของไทยเรื่อยมาตลอด ทั้งต่อภาครัฐ ผู้ประกอบการ ผู้จำหน่ายและผู้บริโภค โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลและสนับสนุนให้เกิดพระราชบัญญัติการขายตรงและตลาด

แบบตรงในปี พ.ศ. 2545 ต่อมาจึงมีการนำเอาวิธีนี้ มาถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรขายตรง เรียกว่าวิธีนี้ว่า ขายตรงแบบหลายชั้น สมัยในปี ค.ศ. 1956 บริษัทขายตรงชาร์คเคิลได้ก่อตั้งขึ้น แม้ว่าในสมัยนั้นบริษัทนี้ยังไม่ใช่บริษัทขายตรงแบบหลายชั้นที่สมบูรณ์ แต่ในปี ค.ศ. 1934 ก็มีบริษัทแห่งหนึ่งชื่อว่า “วิตามินแคลิฟอร์เนีย” ได้นำเอาวิธีนี้มาใช้ โดยจำหน่ายวิตามินยี่ห้อ “นิวเทอร์รี่เทอร์” หลังจากในปี ค.ศ.1940 บริษัทขายตรงแบบหลายชั้น ก็เริ่มเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ พอเข้าสู่ในปี ค.ศ.1960 บริษัทเหล่านี้ก็ผุดขึ้นจนทั่วประเทศสหรัฐอเมริการาวกับดอกเห็ดในหน้าฝน แต่ในจำนวนนี้ก็มีบริษัทขายตรงประเภท “คิดจะโกยเอากำไรเท่าเดียวก็ตั้งขึ้นมาด้วย”

ในประเทศไทยเราก็ได้มีบริษัทหรือกลุ่มคนที่คิดจะโกยเอากำไรเกินความเป็นจริงเพราะว่าพยายามใช้รูปแบบธุรกิจเครือข่ายในการดำเนินธุรกิจเพื่อหาสมาชิกเข้ามายังบริษัทให้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น ธุรกิจเครือข่ายที่ปรากฏเป็นประเด็นทางด้านสังคมไทย และเป็นปัญหาด้านจริยธรรมทางธุรกิจและทางกฎหมาย ที่มีเป็นกรณีสำคัญๆ ซึ่งจะขอยกขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ดังกรณีต่อไปนี้

กรณีที่ 1 แชร่แม่ช้อย คดีแชร่แม่ช้อยหรือคดีนางช้อย ทิพย์โส คดีนี้ได้กล่าวหานางช้อย ทิพย์โส หรือประเสริฐศรีหรือที่ประชาชนเรียกกันติดปากว่า แม่ช้อยกับพวกรวม 10 คน ผู้ต้องหาในข้อหาร่วมกันฉ้อโกงประชาชน และฝ่าฝืนพระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน แต่นางช้อยกับพวกได้นำเงินกู้ยืมจากประชาชนและผู้เสียหายไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว โดยได้นำไปซื้อทรัพย์สินที่มีค่าเป็นจำนวนมากและได้ปกปิดอำพรางซุกซ่อนไว้ และในที่สุดก็ได้ร่วมกันเอาเงินและทรัพย์สินดังกล่าวหลบหนีไปวิธีการในการจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนให้ประชาชนในอัตราร้อยละ 6.5 ต่อเดือน ใช้วิธีการจัดคิวเงินโดยการนำเงินไปฝากธนาคารไว้ แล้วเอาเงินต้นและดอกเบี้ยมาทยอยหมุนเวียนจ่ายเป็นผลประโยชน์ตอบแทนในอัตราร้อยละ 6.5 ต่อเดือน ถ้าหากมีผู้นำเงินมาลงทุนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพียงร้อยละ 5-6 เท่า นั้นก็จะสามารถหมุนเวียนจ่ายเป็นดอกเบี้ยได้ตลอดไป แต่ถ้าไม่มีผู้นำเงินมาลงทุนเพิ่มก็จะจ่ายดอกเบี้ยได้แต่ในช่วงระยะแรกๆ เท่านั้น ในที่สุดเงินต้นที่สะสมไว้ก็จะหมดและไม่สามารถคืนเงินต้นให้แก่ประชาชนได้ในที่สุด

กรณีที่ 2 แชร่ลูกโซ่ข้าวสาร บริษัท ไทยเน็ตเวิร์ค-ไทยมาร์ทอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด ทั้งสองบริษัทได้ทำการโฆษณาให้บุคคลทั่วไปเพื่อชักชวนให้เข้าร่วมลงทุนกับบริษัท โดยใช้การขายตรงเป็นเครื่องบังหน้าและใช้เทคนิคในการหลอกลวงประชาชน ต่อมาบริษัททั้ง 2 ก็ไม่มีเงินจ่ายให้กับผู้ลงทุน จึงได้ปิดบริษัทและเปิดบริษัทใหม่ โดยใช้ชื่อบริษัทใหม่ว่า บริษัท สยามไลน์ เทรดิง จำกัด ซึ่งทำให้มีผู้หลงเชื่อมากกว่า 20,000 ราย รวมมูลค่าความเสียหายแล้วมากกว่า 72 ล้านบาท

ในสังคมปัจจุบันจึงเกิดกระแสการเรียกร้องถึงความมีคุณธรรมและจริยธรรมทางธุรกิจ ที่นับวันจะยิ่งมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นองค์กรธุรกิจต่างๆ มากมายได้เผชิญกับปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม จนถึงกับทำให้ต้องประสบกับภาวะล้มละลาย ทั้งยังส่งผลร้ายต่อประชาชนในวงกว้าง แต่ในขณะที่การแก้ไขปัญหาหรือการป้องกันประเด็นปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมทางธุรกิจที่

เกิดขึ้นเหล่านั้น ยังมีได้รับการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แม้จะมีความพยายามจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม

การที่ได้มีโอกาสศึกษาในเนื้อหา หลักเกณฑ์ และประเด็นด้านคุณธรรมและจริยธรรมทางธุรกิจที่มากขึ้นประเด็นปัญหาด้านคุณธรรมและจริยธรรมทางธุรกิจจะมีความชัดเจนมากขึ้นในอนาคต การดำเนินธุรกิจใดๆ ก็ตามจะไม่สามารถบรรลุผลที่ยั่งยืนได้ หากการดำเนินธุรกิจนั้น ปราศจากการพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจหรือเครือข่ายที่ต้องคำนึงถึงสังคม ประกอบกับการที่ทุกคนต่างพยายามอย่างเต็มที่ในการประกอบกิจการของตนให้ได้กำไรสูงที่สุด มีส่วนแบ่งตลาดในอันดับต้นๆ การที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตตามที่ตนใฝ่ฝันนั้น จะต้องมีประเด็นทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมในทางธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งด้วย คุณธรรมและจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์ที่ว่าด้วยศาสตร์ในมิติของความประพฤติหรือลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ว่าควรเป็นไปหรือปฏิบัติอย่างไร ทั้งกล่าวถึงความถูกต้องดีชั่วของพฤติกรรมและอารมณ์นั้นๆ อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว ที่ควรเว้นและควรทำ “จริยธรรม” จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการชี้แนะแนวในทางอุดมคติ ทางศีลธรรม นิสสัยอุปนิสัยและอธยาศัยของมนุษย์ในการทำอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งทางดีและทางชั่ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการทำธุรกิจแบบเครือข่าย
2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ในการทำธุรกิจแบบเครือข่าย
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและทางออกธุรกิจแบบเครือข่ายเชิงพุทธจริยศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยจะเน้นการวิจัยทางด้านเอกสาร (Documentary Research) ประกอบการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เป็นในรูปแบบสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ รวมไปถึงประสบการณ์จริงในการเก็บข้อมูล มีดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากบทความหนังสือ ตำรา สื่อออนไลน์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจแบบเครือข่าย
2. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ทำการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์เรียบเรียงผล งานการวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจแบบเครือข่าย โดยทำการศึกษาค้นคว้า วิทยานิพนธ์และวิเคราะห์ไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้
3. สรุปผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่เรียบเรียงมานำข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยธุรกิจเครือข่าย พอจะสรุปได้ว่า ในระบบธุรกิจเครือข่ายนั้น จะมีความเป็นอิสระในการทำงานสูง มีรายได้ดี มีความเป็นมิตรกับคนทั่วไป มีความรู้รอบด้าน ให้ประสบการณ์สูง มีโอกาสก้าวหน้าเร็ว ได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ได้รับความสำเร็จในรูปแบบต่างๆ และให้คนมีงานทำเป็นหลักเกณฑ์ในการเลือกธุรกิจเครือข่ายมีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ด้าน คือ (1) การดูบริษัทที่มีการจดทะเบียนถูกต้องตามระบบและมาตรฐานสากล (2) การดูสินค้ามีการขึ้นทะเบียนสินค้าที่ชัดเจนถูกต้องตามมาตรฐาน (3) การดูแผนการตลาด มีรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและโปร่งใส (4) การดูทีมงานออนไลน์ ที่เน้นการตามหลักการของการประกอบธุรกิจแบบเครือข่ายที่ชัดเจน

แผนการตลาดแบบหลายชั้นเป็นระบบการตลาดและโครงสร้างของธุรกิจเครือข่ายที่มีแผนการดำเนินงานในรูปแบบตามแผนการตลาดต่างๆ ที่สำคัญ 6 แผน คือ (1) แผนสแตร์สตีป (2) แผนเบรคอะเวย์ (3) แผนแมททริกซ์ (4) แผนยูนิเลเวล (5) แผนไบนารี ไตรนารี และ (6) แผนลูกผสม โดยแนวทางการเลือกแผนการทำธุรกิจเครือข่ายควรพิจารณาปัจจัยในหลายๆ อย่างประกอบกันเพื่อความชัดเจนและมีความเหมาะสมลงตัวกับการดำเนินการให้มากที่สุด

การทำธุรกิจเครือข่ายที่ดีนั้น ต้องมีปรัชญาในการทำธุรกิจที่มุ่งสร้างรายได้ที่สุจริตและเป็นธรรมธุรกิจเครือข่ายจึงจะเป็นธุรกิจที่มีคุณอนันต์ต่อทุกคนในระบบตลาด ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ ผู้บริหารเครือข่ายรวมทั้งผู้บริโภคการสร้างเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จ คือ (1) ต้องรู้จักออกไปพบปะคนอื่น (2) รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนเมื่อเข้าพบผู้อื่น (3) อย่าทำให้คนอื่นรู้สึกเกรงกลัวที่จะเข้ามาหาเรา และ(4) ต้องทำให้คู่สนทนารู้สึกดีกับตัวเรานั้นเอง การตลาดแบบเครือข่ายเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการนำระบบเครือข่าย หรือการสร้างเครือข่ายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจ การนำเสนอและการกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภคที่เติบโตเร็วที่สุด อันจะเห็นได้จาก ธุรกิจขายตรงที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในประเทศไทย

การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งการสร้างเครือข่ายต้องมี “การเชื่อมโยง” แนวคิดเชิงระบบ (1) เป้าหมายและทรัพยากร (2) องค์การและการประสานงาน (3) การแก้ไขปัญหาและแนวคิด สิ่งที่ทำให้ประโยชน์จะทำได้ย่อมรับความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสภาพแวดล้อมภายนอก ข้อจำกัดไม่สามารถให้คำแนะนำที่เฉพาะเจาะจงในหน้าที่ และงานของผู้บริหารแนวคิดและทฤษฎีในยุคปัจจุบันธุรกิจเครือข่ายเป็นส่วนสำคัญในระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากการเปิดโอกาสให้บุคคล ได้ใช้ความคิดในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาไปสู่ความมั่นคง โดยใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ดำเนินธุรกิจอย่างเต็มที่ จนกล่าวได้ว่าอาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของธุรกิจขนาดใหญ่

จุดมุ่งหมายธุรกิจเครือข่าย มีความเป็นอิสระในการทำงาน มีรายได้ดี มีความเป็นมิตรกับคนทั่วไป มีความรู้รอบด้าน ให้ประสบการณ์สูง มีโอกาสก้าวหน้าเร็ว ได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ได้รับความสำเร็จในรูปแบบต่างๆ และให้คนมีงานทำ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการเลือกธุรกิจเครือข่าย ที่มีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ด้าน คือ (1) การดูบริษัทที่มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามระบบ และได้มาตรฐานสากล (2) การดูสินค้า มีการขึ้นทะเบียนสินค้าที่ชัดเจนถูกต้องตามมาตรฐาน (3) การดูแผนการตลาด มีรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและโปร่งใส (4) การดูทีมงานออนไลน์ ที่เน้นการตามหลักการของการประกอบธุรกิจแบบเครือข่ายที่ชัดเจน เป็นต้น

จรรยาบรรณวิชาชีพเกิดจากความสมัครใจ ของผู้อยู่ในวิชาชีพนั้น โดยผู้อยู่ในวิชาชีพเดียวกัน สร้างจรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพของตนเองขึ้น ด้วยความสมัครใจ เพื่อควบคุมกันเอง ผู้ใดไม่เห็นด้วยและไม่สมัครใจ จะปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพก็สามารถทำได้ โดยไม่ทำงานวิชาชีพนั้น หยุดปฏิบัติวิชาชีพนั้น ต่างกับกฎหมายตรงที่บังคับว่า ทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหมาย อยู่ภายใต้กฎหมาย แม้ว่าจะไม่สมัครใจ ไม่เห็นด้วยกับกฎหมายนั้นๆ ก็ตามหลักการของระบบการตลาดหลายชั้นคือ การที่นักธุรกิจเครือข่ายได้รับผลตอบแทนทั้งจากรายได้เริ่มต้น ที่ตนเองขายปลีกและผลตอบแทนจากการขาย ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อนักขายในกลุ่มของตนชวนมาร่วมกันขาย จนมียอดขายรวมเป็นก้อนใหญ่ จากปัจจัยดังกล่าวมานี้ ทำให้เกิดโอกาสในการสร้างรายได้อย่างต่อเนื่องและไม่มีขีดจำกัด ซึ่งเกิดจากการสponsored หรือชักชวนผู้อื่นมาเข้าร่วมธุรกิจ อันทำให้ระบบการตลาดหลายชั้นเป็นระบบที่มีศักยภาพสูงสุดในธุรกิจเครือข่ายปัจจุบัน

ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมกับกฎหมายต่างก็เป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อที่จะควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ทั้งสองอย่างนี้มีความแตกต่างกันแต่มีบทบาทเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งกฎหมายและจริยธรรมจะบอกว่าประชาชนมีความรับผิดชอบ ที่จะทำในสิ่งที่ถูกและหลีกเลี่ยงการกระทำในสิ่งที่ผิด ในด้านจริยธรรมอะไรผิดอะไรถูกเป็นเรื่องของวัฒนธรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น แต่ในส่วนของกฎหมายมักมีการระบุที่ชัดเจนว่าอะไรผิดอะไรถูก

จริยธรรม คือ การชี้แนะ ให้นำให้พยายามหาคำตอบที่ว่า ความดีความชั่ว ถูก ผิด คือ อะไรมีมาตรฐานหรืออะไรที่ไม่มีมาตรฐาน หรือชี้แนะและตัดสินว่า การกระทำหรือความประพฤติดีหรือชั่ว ถูก หรือผิด ชีวิตที่ดีนั้นเป็นอย่างไร อะไรคือความดีสูงสุดของมนุษย์ ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงคุ้มค่ากับการเกิดเป็นมนุษย์ พุทธจริยธรรมเป็นหลักการความประพฤติที่ดีงาม มีความเหมาะสมของผู้ประพฤติ ปฏิบัติซึ่งจะมีหลักศีลธรรม คุณธรรม แน่นอนตายตัว มีกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ผิดถูก บุญ-บาป แยกส่วนกันอย่างชัดเจน แต่ในขณะที่จริยธรรมนั้น เป็นการเน้นถึงเรื่องการโต้แย้งและแสวงหาเหตุผล อันว่าด้วยความประพฤติของมนุษย์ โดยมีปลายทางอยู่กับคำว่า “ควร-เหมาะสม” พุทธจริยศาสตร์เป็น จริยศาสตร์และจริยธรรมที่สอนให้คนดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญาไม่ให้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาท จึงสอนให้ตื่นอยู่เสมอและให้เป็นอยู่ด้วยความเบิกบานกายเบิกบานใจ ไม่ว่าจะเป็นอย่างอยู่ในสถานะอย่างไร

กลุ่มแนวคิดสัมพัทธนิยม จึงมีทัศนะว่า ดีชั่วไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว การกระทำหนึ่งจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ล้วนขึ้นอยู่กับสิ่งอื่นมากำหนด จากคำนิยามนี้จะหมายความว่า ในทัศนะของชาวสัมพัทธนิยม ค่าทางจริยธรรมและเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมมิได้มีอยู่อย่างแน่นอนตายตัว แต่ขึ้นอยู่ กับบุคคลหรือสังคม เกณฑ์ที่จะใช้ตัดสินค่าทางจริยธรรมจึงแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลและสังคม ดังนั้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดจะดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร จึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและ ปัจจัยหลายอย่าง เช่น บุคคล เวลา สถานที่ สภาพแวดล้อม จารีตประเพณี สภาพทางเศรษฐกิจ เป็นต้น มนุษย์เอาตัวเองวัดทุกอย่าง “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง” ซึ่งหมายความว่า มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้ชี้ ขาดหรือตัดสินว่า อะไรดี อะไรชั่ว ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควร เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจของแต่ละบุคคล ประโยชน์นิยมจะถือว่า การกระทำที่ก่อให้เกิดความทุกข์น้อยกว่า เป็นการกระทำที่ถูกการที่ประโยชน์ นิยมถือว่า สิ่งที่ดีที่สุด คือสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุด แก่คนจำนวนมากที่สุด ย่อมหมายความว่าประโยชน์นิยมถือเอาผลของการกระทำเป็นตัวตัดสินว่าการกระทำนั้น ถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว ควรหรือไม่ควร ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรที่ตายตัว ถ้าจะมีอะไรที่ตายตัว ก็คงจะเป็นหลักความสุขที่ใช้เป็น เกณฑ์ในการตัดสินการกระทำของทุกการกระทำ

บรูณานิยม คือ แนวคิดที่เชื่อว่า ค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งมีลักษณะแน่นอนตายตัว และมีอยู่เป็น อิสระจากความคิด ไม่ขึ้นกับบุคคล สังคม สถานที่ กาลเวลา สภาพแวดล้อม แต่มีอยู่หรือเป็นอยู่ด้วยตัว ของมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยภายนอก การกระทำอย่างหนึ่ง ถ้ามันดี มันก็ดีในตัวมันเอง เจตจำนงนิยม ที่ถือเอาเจตนา คือ ความจงใจหรือตั้งใจกระทำ เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำของบุคคล และกรรมนิยม ที่ถือเอาตัวการกระทำ เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำของบุคคลมนธรรมนิยม ค่าทาง จริยธรรมเป็นสิ่งมีอยู่จริงตายตัว และมนุษย์ก็ใช้มนธรรม สำนึกของตนเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดี หรือชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ของการกระทำที่ตนจะทำหรือทำลงไปค่านิยมใช้ชีวิตที่มีความสุข แต่เป็นชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎศีลธรรม คืออยู่กับหน้าที่ มีใจอยู่ความสุข หรือความ รู้สึก ศีลธรรมจะเกิดขึ้น ได้ก็ต่อเมื่อความสำนึกในหน้าที่ชนะแรงผลักดันของอารมณ์ความรู้สึกได้ ชีวิตที่ดีคือชีวิตที่อยู่ภายใต้กฎ ศีลธรรมและคนดีก็คือคนที่ทำตามหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์“ดี” เป็นคำพูด คำพูดเป็น สัญลักษณ์ที่ใช้แทนอะไรบางอย่าง ปัญหา คืออะไรบางอย่าง คืออะไร นี่คือนิยามหลักของ จริยธรรม ประเด็นปัญหาทางจริยศาสตร์เกี่ยวข้องกับความดี และ ถูก นั้นเอง ในการพิจารณาเนื้อหาของจริย ศาสตร์ มีวิธีมองได้ 3 ด้าน ด้วยกัน คือ (1) อะไรคืออุดมคติ หรือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่มนุษย์ แสวงหา ในด้านการมีค่าในตัวเองและการมีค่านอกตัวและเพื่อผู้อื่น (2) อะไรคือสิ่งถูก เอาเกณฑ์อะไร ตัดสินการกระทำของมนุษย์ว่าสิ่งนี้ถูกหรือผิด และ(3) ปัญหาเกี่ยวกับนิยามของค่าทางจริยเรียกจริย ศาสตร์สาขาที่ศึกษาปัญหานี้ว่า อภิจริยศาสตร์นั่นเองความสุขและสุขเท่านั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา ความสุขสบาย ทางร่างกาย และจิตใจเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต เราเกิดมาพร้อมกับประสาทสัมผัส ที่มีศักยภาพในการรับความสุข จึงควรแสวงหาความสุข ธรรมชาติของเราก็จะมีความโน้มเอียงไปหา

ความสุข เราจึงไม่ควรฝันธรรมชาติส่วนนี้ เป้าหมายสุดท้ายของทุกอย่าง คือ ความสุขความสุขสบาย ไม่ใช่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ชีวิตของเราประกอบด้วยร่างกายและจิตวิญญาณ แต่จิตวิญญาณเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ ลักษณะเฉพาะที่ทำให้มนุษย์เป็นตัวของตัวเอง เป็นคุณสมบัติที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์อื่นๆ ในโลกนี้ คือ ปัญญา และปัญญา หมายถึงความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความจริง เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตคุณค่าสูงสุดของการใช้ชีวิตคือการเอาชนะตนเอง โดยการลดละกิเลสได้หมดสิ้น แล้วหลุดพ้นจากภาวะบีบที่คั้นทุกอย่าง ดำเนินชีวิตด้วยความสุข สงบ เย็น เต็มเปี่ยมกิเลส = ความรู้สึกด้านลบในจิตใจ เป็นความเร่าร้อนกระวนกระวาย อยากได้อะไรอยากเด่นเกินไปมองกว้าง มองไกล ไม่จำกัดคุณค่ามนุษย์ไว้ที่กฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่ง มนุษย์จึงมีความซับซ้อนเกินกว่าจะใช้เกณฑ์เพียงหนึ่งเดียวอธิบายได้มนุษย์คือผลผลิตจากวิวัฒนาการอันยาวนาน เราจึงควรตอบสนองทั้งด้านร่างกายและจิตวิญญาณ ทุกอย่างมีคุณค่าสำหรับชีวิตมนุษย์ชีวิตมนุษย์กลับซับซ้อนเกินไป ยากที่จะไปสรุปตามสูตรหนึ่งโดยอัตโนมัติ ถ้ามีคนถามว่าอะไรดีที่สุดในน้ำแข็ง ก็คงตอบได้ทันทีว่าตู้เย็น อะไรดีที่สุดในปลา สระน้ำ ส่วนอะไรดีที่สุดในคน คงตอบไม่ได้ง่ายๆ อย่างนั้น มนุษย์นิยมอาจจะถูกที่ยอมรับความซับซ้อนของมนุษย์ โดยไม่ทอนมนุษย์ลงไปเป็นสัตว์ และมีได้เชิดชูให้บริสุทธิ์ เหมือนพระเจ้า มนุษย์มิได้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งตายตัวลงไปอย่างนั้น ความสุขุม ความไม่วู่วาม การมองการไกล การหลุดพ้นจากประโยชน์ส่วนตัวและการพิจารณารอบๆ ด้านเท่านั้น ที่จะช่วยในการตัดสินใจโดยมีหลักต่างๆ เหล่านี้อยู่ในใจ มนุษย์เป็นผลผลิตของวิวัฒนาการอันกลับซับซ้อน ที่ไม่สามารถใช้ยาเพียงขนานเดียวเพื่อรักษาโรคทุกโรคได้ฉันใด ก็ไม่สามารถให้สูตรสำเร็จสูตรเดียวเพื่อเป็นหลักในการกระทำการต่างๆ ได้ฉันนั้น

สิ่งที่มีค่าและมนุษย์ควรแสวงหาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น คือ สิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในทุกๆ ด้านได้ ทั้งในทางร่างกายและจิตใจ แต่ก็ต้องรู้จักควบคุมความต้องการให้อยู่ในระดับที่พอเหมาะพอดีและเหมาะสมด้วย ไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง จะต้องทำให้สมดุลกัน จึงจะเป็นการใช้ชีวิตที่รอบคอบและสมบูรณ์มากที่สุด เหมือนแก้วน้ำที่มีปริมาณน้ำในแก้วที่พอดี ไม่ล้นและไม่น้อยเกินไป ซึ่งอาจเทียบได้กับหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธศาสนา

ลักษณะของความสุขแบ่งออกเป็นความสุขที่เกี่ยวข้องกับวัตถุผูกพันกับเรื่องทางโลก จึงเรียกว่าเป็นความสุขระดับโลกียสุขคือความสุขที่อยู่ในโลก ส่วนความสุขจากธรรมะหรือโมกษะนั้นเป็นความสุข ความอิมเอบ ความปิติทางด้านจิตใจล้วนๆ หลุดพ้นจากความยึดถือในวัตถุต่างๆ จึงเรียกว่าเป็นความสุขระดับโลกุตระสุข คือ ความสุขระดับเหนือโลก

อุดมคติชีวิต หรือการตอบคำถามว่าอะไรคือเป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์ ซึ่งแต่ละคนก็มุ่งที่จะก้าวไปให้ถึงเป้าหมายที่วางนี้ และเป็นเป้าหมายสูงสุดหรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย ที่มีใช่เป็นแค่เพียงเป้าหมายสั้นๆ หรือเป้าหมายระยะสั้นเพียงเฉพาะหน้าเป็นต้นว่า เรียนให้จบปริญญา หรือการมีงานทำ และได้เลี้ยงดูพ่อแม่ ฯลฯ เท่านั้น แต่ต้องเป็นเป้าหมายสูงสุดจริงๆ ที่เราคิดว่าอยากก้าวไปให้ถึงหรือ

อยากจะบรรลุถึงดั่งนั้น มนุษย์แต่ละคนควรมีการกำหนดเป้าหมายสูงสุดไว้ในชีวิตตนเองเพื่อจะได้มีเข็มมุ่ง หรือ “ธงคำตอบ” ในชีวิตจะได้มีกำลังใจในการแสวงหาวิธีการเพื่อฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคจนก้าวไปถึงฝั่งฝันดังกล่าว การรู้จักกำหนดเป้าหมายในชีวิตและพยายามดำเนินไปสู่เป้าหมายดังกล่าวให้ได้ เรียกว่าเป็นคนที่ “แผนที่ชีวิต” และมีชีวิตอย่างเป็นสาระ มิใช่แค่เพียงอยู่ไปวันๆ อย่างที่คนจำนวนมากน้อยปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันการพัฒนาดน นับว่าเป็นบันไดขั้นแรก ถือเป็นปฐมบทในการเตรียมความพร้อมให้แก่ตนเองในการจะก้าวไปสู่ชีวิตขั้นต่อไป คือการทำงาน การสร้างตัว สร้างครอบครัว สร้างสังคม สร้างชาติและสร้างโลก “ที่หนึ่งที่สบายที่สุดคือนั่งอยู่ในหัวใจคน” การครองใจคนไว้ให้ได้จึงนับเป็นกุญแจสำคัญประการหนึ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคม หลักจริยธรรมหรือจริยศาสตร์ที่ควรนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติในการทำงาน เพื่อให้งานหรือสิ่งที่ทำนั้นๆ บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพบริบูรณ์ และบรรลุเป้าหมายตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งเป็นหลักที่นักปราชญ์ได้วางเอาไว้และเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างมาก จะมีอยู่หลายอย่างที่ให้เลือกใช้ตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในสังคมนั้นๆ

สรุป

การทำธุรกิจเครือข่ายที่ดี ต้องมีปรัชญาในการทำธุรกิจที่มุ่งสร้างรายได้ที่สุจริตและให้เป็นธรรมธุรกิจเครือข่ายจึงจะเป็นธุรกิจที่มีคุณอนันต์ต่อทุกคนในระบบตลาด ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการธุรกิจผู้บริหารเครือข่ายรวมทั้งผู้บริโภคการสร้างเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จคือ (1) ต้องรู้จักออกไปพบคนอื่น (2) รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนเมื่อเข้าพบผู้อื่น (3) อย่าทำให้คนอื่นรู้สึกเกรงกลัวที่จะเข้ามาหาเรา และ(4) ต้องทำให้คู่สนทนารู้สึกดีกับตัวเรานั้นเอง การตลาดแบบเครือข่ายเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการนำระบบเครือข่าย หรือการสร้างเครือข่ายมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจ การนำเสนอและการกระจายสินค้าสู่ผู้บริโภคที่เติบโตเร็วที่สุด อันจะเห็นได้จากธุรกิจขายตรงที่เกิดขึ้นมากมายในประเทศไทย

การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งการสร้างเครือข่ายต้องมี “การเชื่อมโยง” แนวคิดเชิงระบบ (1) เป้าหมายและทรัพยากร (2) องค์กรและการประสานงาน (3) การแก้ไขปัญหาและแนวคิด สิ่งที่ทำให้ประโยชน์ทำให้ยอมรับความสำคัญของความสัมพันธ์ ระหว่างองค์กรกับสภาพแวดล้อมภายนอก ข้อจำกัดที่ไม่สามารถให้คำแนะนำที่เฉพาะเจาะจงในหน้าที่ และงานของผู้บริหารแนวคิดและทฤษฎีในยุคปัจจุบันธุรกิจเครือข่ายเป็นส่วนสำคัญในระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากจะเปิดโอกาสให้บุคคล ได้ใช้ความคิดในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาไปสู่ความมั่นคงและใช้ความรู้ความสามารถประสบการณ์ดำเนินธุรกิจอย่างเต็มที่ จนกล่าวได้ว่าอาจจะจุดเริ่มต้นของธุรกิจขนาดใหญ่ก็ได้

ข้อเสนอแนะ

1) ภาควิชาการธุรกิจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มี การศึกษาพุทธจริยธรรมในธุรกิจ เครือข่ายหรือในการดำเนินธุรกิจต่างๆ มาศึกษาอย่างเป็นระบบจัดลำดับความสำคัญให้เป็นระบบและ เผยแพร่ทางสื่อต่างๆ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ซึ่งควรมีการบันทึกหรือเพิ่มรายละเอียดและข้อมูล เนื้อหาสาระให้มากขึ้นทั้งนี้ “เพื่อให้ชาวพุทธได้รับความรู้อย่างเป็นระบบในบริบทของเรื่องจริยธรรม กับการดำเนินธุรกิจต่างๆ เพื่อเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน และเป็นข้อมูล การเผยแพร่พัฒนาพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานสากลในการนำเอาหลักการทาง พระพุทธศาสนาไปปรับใช้และแก้ไขสภาพปัญหาต่างๆ ทางด้านธุรกิจต่อไป”

2) รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนมีการศึกษาหลักพุทธ จริยศาสตร์มากขึ้น เพื่อปลูกฝังให้คนไทยได้ใกล้ชิดศาสนธรรมและสามารถนำหลักศาสนธรรมมาปรับใช้ ในวิถีชีวิตประจำวันของตนได้ และควรให้สถาบันพระสงฆ์ทั่วประเทศพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการ ได้ กำหนดนโยบายแผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการ บริหารจัดการองค์กรที่เป็นวัด เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาคิดใจและพัฒนาตนให้ ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจของคณะสงฆ์ รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชน สามารถปลูกฝังและ ฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิตที่งดงาม

3) วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุกคือจัดโครงการและกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยดึงเอาศาสนิก ชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด ให้พระเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาสังคมและชุมชนมี ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้การยุติในระบัพุทธพาดิษย์อันเป็นการลดการเสื่อมศรัทธาจาก ศาสนิกชนและการทำลายในระบัพุทธพาดิษย์อันเป็นการลดการเสื่อมศรัทธาจาก

4) ควรมีนโยบายให้พระสงฆ์นำแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยา เพื่อปลูกศรัทธาให้ เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น โดยดึงเอาองค์ความรู้ในพุทธจริยธรรมในธุรกิจต่างๆ ที่มีบทบาทให้การ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พัฒนาเยาวชนและศาสนิกชน ตามบทบาทหน้าที่ ภารกิจคณะ สงฆ์ โดยมีการสนับสนุนด้านงบประมาณ การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่คณะ สงฆ์ต่อไป

References

กัลยารัตน์ วีระธนชัยกุล. (2557). **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). **พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาสังคมร่วม- สมัย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2552). **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: หจก.พรอสเพอร์ เซอร์วิสซัพพลาย.
- ชิษณุ ชาตรีสวัสดิ์. (2555). การสกัดต่อตราสินค้าในธุรกิจเครือข่ายกรณีศึกษา: บริษัท ยูนิ ซิตี. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, เทพฤทธิ์ วิชญสิริ. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ระดับจริยธรรมทางธุรกิจกับในระดับความเครียดของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง. **รายงานการวิจัย**. ภาควิชาจิตวิทยาคณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรุทม์ บุญศรีตัน. (2556). **พุทธอภิปรัชญาความจริงเกี่ยวกับจักรวาลโลกมนุษย์และสังสารวัฏ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วี. พรินท์.
- พิภพ วังเงิน. (2545). **จริยธรรมวิชาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์.
- วศิน อินทสระ. (2529). **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ.
- ศักดิ์ชัย อนันต์ตรีชัย. (2550). **จริยศาสตร์ในการดำเนินธุรกิจของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภาวดี นัมคณิสร์ณ. (2539). **ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์**. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร พิศาลบุตร. (2545). **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินต์ติ้ง.
- อาบิดะ บริพันธ์. (2539). **ธุรกิจเครือข่าย: พัฒนาการขายตรงที่ก้าวไกล**. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

ศึกษาแนวคิดและรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ของวัดและชุมชนในล้านนา

Networking for Cultural Tourism Management

both Temples and Communities in Lanna

พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร., พระใบฎีกาธวัชชัย ชยวุฑโฒ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด และชุมชนในล้านนา 2) ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด และชุมชนในล้านนา 3) ศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เก็บข้อมูลจากตัวแทนของวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

วัดและชุมชนในล้านนา มีเอกลักษณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ มีศาสนวัตถุที่โดดเด่นมีวัฒนธรรม และมีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป วัดมีเครือข่ายภายใน คือ ประชาชนในชุมชน หน่วยงานราชการที่อยู่ใกล้วัด มีเครือข่ายภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย สถาบันสอนภาษา องค์การอิสระ และประชาชนทั่วไป

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา วัดใช้รูปแบบเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อุปสรรคและปัญหาการทำงาน ของเครือข่ายที่พบ คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง

แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา ควรเสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว การจัดสรรพื้นที่ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย วัดต้องนำเอกลักษณ์อันเป็นจุดเด่นเฉพาะตน เผยแพร่สู่สาธารณชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างต้อง

ช่วยเหลือผลักดันให้กิจกรรมสำเร็จ และควรใช้มาตรการ 3 ข้อ คือ 1) มาตรการทางกฎหมาย 2) มาตรการชุมชน และ 3) มาตรการวิชาการ และเครือข่ายต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนา ทั้งด้านการให้ความรู้แก่ประชาชน การสนับสนุนด้านการออกแบบเพื่อช่วยปรับภูมิทัศน์วัด ให้เครือข่ายเกิดการมีส่วนร่วม คือร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ

ABSTRACT

This research entitled “Networking for Cultural Tourism Management both Temples and Communities in Lanna” has the objectives 1) to study the concept of networking for cultural tourism management both temples and communities in Lanna, 2) to study the pattern of networking for tourism management both temples and communities in Lanna, and 3) to analyze the approach for cultural tourism management both temples and communities in Lanna. This study is the qualitative research by using focus group and collecting data from representatives of temples, community leaders and people in the area of 3 provinces, including Nan province, Chiang Rai province and Chiang Mai.

The findings of this research as follows:

Both temples and communities in Lanna has the historical identity, outstanding religious objects, cultures and architectures that has difference from general temple. The temples has an internal network, including people in the community, government sector is near the temple and an external network, including government sector and private sector consist of Local Administrative Organization, Provincial Administrative Organization, Office of Buddhism, Provincial Tourist Office, Cultural Office, University, Language Institute, Independent Organizations and general people.

Tourism management both temples and communities in Lanna, the temples use a participatory network model, the network with different kinds of activities, the network that members of different branches and activities in order to cooperate in the activities, collaborate to help each other. The working obstacles and problems are to support the activities that is discontinuous.

Cultural tourism management of temples and communities in Lanna should enhance knowledge for personnel within community in order to underlie the activities

of tourism management, to allocate a temple's area for maximum benefit and to develop a network to strengthen with various religious activities. The temples must bring a characteristic identity, to publicize. Various government and private sectors have to help and push forward successful activities and should use three measures, including 1) taking legal measures, 2) community, and 3) academic measures and various networks must have participation in helping development both education for people and design support to adjust the temple landscape. The network participation is to share ideas, collaborate, plan, receive benefits and share responsibility.

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทำให้เกิดโลกทัศน์กว้างไกล และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การท่องเที่ยวยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการ เป็นแหล่งรายได้อันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้สามารถกระจายรายได้ให้กับประชาชน ดังนั้นรัฐบาลทุกสมัยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520) จนถึงปัจจุบัน จึงมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อพุทธศักราช 2545 ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา เป็นต้น

จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลก (ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา. 2558.) (World Tourism Organization: WTO) คาดการณ์แนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกในปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ. 2563 ว่าจะมีนักท่องเที่ยวถึง 1,006 ล้านคนและ 1,561 ล้านคนโดยมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.15 ต่อปีและคาดการณ์ต่อไปอีกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะมีถึง 397 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563 เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 6.55 ต่อปี และการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 5.7 ต่อปีซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก (4.20%) จากการจัดลำดับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด 40 อันดับแรกของโลก ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ 21 ของโลก การพยากรณ์คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นจาก 8.59 ล้านคนในปี พ.ศ. 2542 เป็น 9.43 ล้านคนในปี พ.ศ. 2543 ในปี พ.ศ. 2544 มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยว 10.6 ล้านคนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 20.3 ล้านคนในปี พ.ศ. 2555 และในปี พ.ศ. 2556 23.1 ล้านคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538).

ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนากการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มสมรรถนะและขีดของการแข่งขันของประเทศไทยต่อประเทศคู่แข่งได้ อีกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2556 ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ในหัวข้อยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้ คือเพื่อเป็นการเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนโดยรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558).

การท่องเที่ยวได้ถูกกล่าวถึงในฐานะของธุรกิจการค้าบริการที่มีศักยภาพที่สามารถช่วยขยายการจ้างงาน การกระจายรายได้ และการหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุให้เป็น “แนวทางเร่งด่วนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม” ในประเทศไทยได้มีการจัดลำดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจโดยสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วยวิถีชีวิตพิพิธภัณฑ์ การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาได้แก่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ โบราณสถานศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑ์สถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่นสถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ งานหัตถกรรมและสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นต้น และประเทศไทยมีทรัพยากร “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (CULTURAL RESOURCES) มากเป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชีย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558). ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรงทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากเดิมโดยปรับระบบการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องตามแผนแม่บทการพัฒนาโลก Agenda 21 ซึ่งระบุว่าในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม

สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึง การรักษาเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน (ยุวดี นิรันดร์ตระกูล, 2547) และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) ได้กำหนดในแผนยุทธศาสตร์ การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.2555-2559) หน้า 3 ว่า “ประเทศไทยควรสนับสนุนการวิจัยการท่องเที่ยวที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ บนฐานการมีส่วนร่วมที่ผลการวิจัยเกิดจาก การปฏิบัติจริง” และต้องส่งเสริมพัฒนาให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเพราะต่างประเทศ ได้สนับสนุน แนวคิดการบริการภาครัฐด้วยเครือข่ายการทำงาน หรือ Government by Network นั้น ได้ถูกยอมรับในวงกว้างโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ว่าเป็น แนวโน้มการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้น (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, 2554) และกำหนดให้เป็นแผนในการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับภาคประชาสังคม นั้น จะเรียกได้ว่าเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น เนื่องจากแนวโน้มกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ มุ่งเน้นวิถีชีวิตท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนและชุมชนจึงเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและบริหารจัดการ การท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

อาณาจักรล้านนา มีประวัติยาวนานตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก อาณาจักรหริภุญ นครเงินยางหรือเชียงใหม่หลักฐานชัดเจนในสมัยอาณาจักรหริภุญชัยจนสู่ยุคคนพริตศรีนครพิงค์ เชียงใหม่เป็นราชธานีจนสู่ยุคปัจจุบันมี 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนยังคงอัตลักษณ์ประจำถิ่นชัดเจน ปรากฏให้เห็นทางด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ คติ ความเชื่อประเพณี และจารีต เป็นต้น เป็น วัฒนธรรมทั้งด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งปวงนี้กลายเป็นเอกลักษณ์ ทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรมยังคงดำรงอยู่ มีพัฒนาการไปทางธรรมชาติหรือเสริมแต่ง แต่ยังคง มนต์เสน่ห์ที่อยู่ในสายเลือดของคนในท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ และ แหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น วัด ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม อื่น ๆ มากมาย

ดังนั้นการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนาจึงมีความสำคัญเป็น อย่างยิ่ง ซึ่งนอกเหนือจากที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวแล้วยังต้องมีการส่งเสริมการศึกษา เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมเศรษฐกิจ ของชุมชน สังคมและประเทศชาติอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.ศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา
- 2.ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา
- 3.ศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา” เพื่อศึกษาแนวคิด และรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

สรุปผลการวิจัย

แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

จากการศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่าการเกิดขึ้นของเครือข่ายเกิดขึ้นจาก 3 ปัจจัย พอสรุปได้ดังนี้

1) เกิดจากเส้นทางการท่องเที่ยว คือ เกิดจากการกำหนดให้วัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่วัดเพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จ ทั้งนี้ เมื่อวัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวแล้ว วัดและชุมชนต่างต้องมีบทบาทในการพัฒนาเพื่อให้วัดและชุมชนเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ น่าดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว ซึ่งวัดและชุมชนจำเป็นจะมีกิจกรรมการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน รวมถึงศิลปวัฒนธรรมประเพณีเพื่อเป็นจุดขายของวัดและชุมชน

2) มีเอกลักษณ์ร่วมกัน เป็นเครือข่ายที่ต้องการร่วมกันอนุรักษ์วิถีปฏิบัติทั้งในด้านศาสนา ศาสนสถาน ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเอกลักษณ์ร่วมกันนั้น ต้องมีมาตรการการบริหารจัดการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเครือข่ายที่ต่างมารวมตัวกันนั้น อาจจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ดังนั้นการที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันเพื่อให้วัดและชุมชนได้รักษาวิถีปฏิบัติเหล่านั้นให้คงอยู่ เครือข่ายทั้งหลายต้องมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีจิตศรัทธาที่จะร่วมกันฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรค ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน

3) เป้าหมายเดียวกัน คือ วัด ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ต่างย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของเครือข่ายโดยมีเป้าหมายเดียวกันนั้น เป็นเครือข่ายที่กว้าง เพราะมีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภาคีเครือข่ายภายในชุมชนประกอบด้วยประชาชนในชุมชน โรงเรียน ในบริเวณใกล้เคียง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชนจะเป็นส่วนของหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรม

ศิลปกร มหาวิทยาลัยต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ ได้เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายด้วยเช่นกัน

รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

1) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของที่วัดที่จะดำเนินการ ทั้งนี้ เครือข่ายของวัดต่างเป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกัน ดำเนินกิจกรรมที่มีผลสืบเนื่องกันมา ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การรวมตัวกันระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปกร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เพื่อร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จ

กิจกรรมที่เครือข่ายร่วมกันดำเนินการกับวัดคือ การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม ต่าง ๆ อาทิ การสงฆ์น้ำพระธาตุ การไหว้พระ 9 วัด การตักบาตร การอบรมการเข้าค่าย กิจกรรมต่าง ๆ นี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ดังนั้น วัดและชุมชนต้องจัดเตรียมสถานที่ของตนเอง ให้มีความสะอาด สวยงาม และสะดวกต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ต้องมีการบริหารจัดการภายในให้ดีก่อน ต้องสร้างการตระหนักรู้ถึงความจำเป็นที่ต้องจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นจุดที่น่าสนใจเพื่อการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้แยกองค์ประกอบของเครือข่ายภายในและภายนอกได้ดังนี้

ภาคีเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย (1) ประชาชนในชุมชน (2) หน่วยงานภาครัฐในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน ประกอบด้วย (1) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปกร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์กรบริการส่วนจังหวัด

(2) ประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ

(3) เครือข่ายภาคเอกชน ได้แก่ สถาบันสอนภาษา

(4) เครือข่ายจัดตั้งอิสระ ได้แก่ เครือข่ายเมืองเก่า จังหวัดน่าน

2) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่า แต่วัดจะมีจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง วัดและชุมชนได้นำจุดเด่นหรือลักษณะเด่นของแต่ละวัดมีนั้น นำไปสู่การวางรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ คือ (1) มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เช่น เป็นสถานที่ค้นพบการประดิษฐ์ของพระบรมสารีริกธาตุ และค้นพบพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง เป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมถึงนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว หรือประชาชนทั่วไปที่สนใจให้เข้ามาศึกษา

จนเกิดเป็นองค์ความรู้ (2) มีศาสนวัตถุที่มีชื่อเสียง เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่ (3) มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป เช่น มีมหาเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุด และมีโบสถ์เป็นสีขาวทั้งหลัง หรืออุโบสถสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เป็นต้น (4) มีภูมิศาสตร์ที่ดี คือ อยู่ใจกลางเมือง และมีทางเข้า-ออก หลายทาง (5) มีจิตรกรรมฝาผนังอันเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ (6) มีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ การจัดงานในลักษณะอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานสลากภัต ประเพณีสงฆ์พระธาตุ ตักบาตรดอกไม้ สงกรานต์ เทศน์มหาชาติ สันทนาธรรม การฉันท์บิณฑบาต

แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีจุดแข็งของ คือการนำแผนแม่บทมาใช้ในการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด และแผนแม่บทดังกล่าวนี้ ยังสามารถช่วยลดความแข็งแรงแง้งอันเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด พระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ควรเป็นการดำเนินการตามแผนแม่บทที่ได้บันทึกไว้

วัดมิ่งเมือง มีจุดแข็งคือ เป็นวัดที่มียุทธศาสตร์อยู่ใจกลางเมือง การเดินทางสะดวก อีกทั้งวัดมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีจิตรกรรมที่เป็นมรดกเก่าแก่ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดมิ่งเมือง ควรเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมและสำนักงานพระพุทธศาสนา รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ มาให้การสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

วัดพระแก้ว มีจุดแข็งคือ มีการส่งเสริมพระสงฆ์ศึกษาดูงานนอกพื้นที่ มีพิพิธภัณฑ์ที่จัดเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ มีป้ายบรรยายประวัติของวัด มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน วัดพระแก้วยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่า วัดจะขาดมัคคุเทศก์ที่จะทำหน้าที่ในการนำเสนอประวัติของวัด แต่วัดพระแก้วได้แก้ไขปัญหามาโดยการจัดทำป้ายบรรยายประวัติของวัดและให้ไกด์ที่นำพานักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นผู้อธิบายความให้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้วัดพระแก้วเป็นวัดที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระแก้ว ต้องเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานภาครัฐอื่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุผลสัมฤทธิ์

วัดพระสิงห์มีจุดแข็งคือ มีวิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้เป็นวัดเก่าแก่ และอยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดอันเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต และยังคงเป็น

สถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญ อีกรังยังมีการจัดกิจกรรมงานของวัด และจัดงานแห่พระสิงห์ประจำปี ขณะเดียวกัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว จึงเป็นเหตุให้วัดพระสิงห์มีส่วนร่วมได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วัดด้วย อย่างไรก็ตาม จากโอกาสของการใช้หลักบริหารของจังหวัดโดยการใช้ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างเครือข่ายให้แก่วัดพระสิงห์ด้วย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ เป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของกลยุทธ์การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุสำเร็จต่อไป

วัดสวนดอกมีจุดแข็งคือ มีคณะกรรมการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับบ้าน วัด และโรงเรียน มีการจัดเก็บข้อมูลของวัดเพื่อการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียแล้วนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง มีแผนการพัฒนาหนองน้ำโบราณและกำแพงดินเก่า อีกทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลด้วย ขณะเดียวกัน จุดอ่อนของวัดสวนดอกคือ ขาดเยาวชนที่จะร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ และนโยบายการบริหารระหว่างวัดกับชุมชนยังไม่สอดคล้องกันไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดสวนดอกต้องจัดทำนโยบายที่ทั้งวัดและชุมชนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่กว้างขึ้น

วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารมีจุดแข็งคือ มีการประชุมประชุมเดือน มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก มีพระสิงห์เป็นจุดเด่นของวัดและปัจจุบันมีแนวทางที่จะนำพระสิงห์มาประดิษฐานยังโบสถ์ใหม่ที่กำลังสร้างเพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่ช่วยผลักดันให้เกิดถนนสายวัฒนธรรมอันเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มากเที่ยวมากขึ้นดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ต้องมีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้าใช้สถานที่ของวัดในการจัดการประชุม ทั้งนี้ เพื่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้เครือข่ายมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน โดยใช้แนวทางของคำว่า “บวร” หมายถึง ความร่วมมือ ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ขณะเดียวกัน ต้องมีการพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ในพื้นที่ร่วมด้วย คือจะต้องพัฒนาพระสงฆ์ให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน จะใช้

แนวทางของการมีส่วนร่วม โดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการวางแผน เขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จ

ปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยพบ อุปสรรค ปัญหาการทำงานของเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา คือ เครือข่ายภายในชุมชนขาดแคลน บุคลากรที่จะช่วยเหลืองานกิจกรรมของวัดมีไม่เพียงพอ เช่น กลุ่มเยาวชน หรือมัคคุเทศก์ที่จะให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่ทางเครือข่ายภายนอกจัดส่งช่วย และเมื่อหมดระยะเวลาของโครงการ จะถูกยกเลิกการให้ความช่วยเหลือ ทำให้วัดไม่สามารถที่จะสร้างมัคคุเทศก์มารองรับได้ทันเวลา และมีข้อจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกิดจากข้อกฎหมาย วัตถุประสงค์การประชาสัมพันธ์เชิงรุก และนโยบายของรัฐบาลบางคณะ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัด

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การเกิดขึ้นของเครือข่าย เป็นการเกิดขึ้นด้วย 3 ปัจจัย คือ การถูกจัดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยว การมีเอกลักษณ์ร่วมกัน และมีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้เกิดการทำงานในรูปแบบเครือข่าย ที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป ที่เข้ามาสนับสนุนให้กิจกรรมได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา ประกอบด้วย 2 รูปแบบ คือ การจัดการเชิงวัฒนธรรม และการจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งการจัดการเชิงวัฒนธรรมเป็นการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายใน และเครือข่ายภายนอกในการวางนโยบายการขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ สำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ เป็นกิจกรรมของวัดและชุมชน ซึ่งได้นำจุดเด่นของวัดและชุมชนมาเป็นจุดนำเสนอเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อาทิ การชูด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนวัตถุ ด้านศาสนสถาน ด้านจิตรกรรม ด้านความเชื่อ ฯลฯ

แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีรายละเอียดนี้

1) ต้องมีการใช้แผนแม่บท ซึ่งการจัดทำแผนแม่บทนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายวัดและชุมชนด้วย การใช้แผนแม่บทมีข้อดีคือ เป็นการวางแผนปฏิบัติที่มีบรรทัดฐาน ช่วยลดความขัดแย้งกรณีเกิดความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน

2) โครงการ บ-ว-ร (บ้าน วัด โรงเรียน) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสเทคโนโลยีที่จะทำให้พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง กระทั่งต่อวิถีชีวิต ดังนั้น การใช้บ้าน ประสานกับวัด และโรงเรียน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของวัดและของชุมชนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะเป็นสถานที่

เบื้องต้นที่จะกล่อมเกลาพฤติกรรมและสร้างสำนึกรักของบ้านเกิด ให้รู้จักห่วงแหนทรัพยากรที่ตนมีอยู่ในชุมชน

3) การพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ในด้านการพัฒนา และได้นำความรู้ที่กลับมาพัฒนาวัดที่ตนเองพำนักอยู่

4) พัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดและชุมชน ทั้งนี้ หากวัดและชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่น่าดู ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวได้ จะไม่เป็นสถานที่ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ ไม่เกิดการกระจายข่าวสาร ดังนั้น วัดและชุมชนต้องมีการปรับปรุงพัฒนา หาข้อดี ข้อเสียของตนเอง เพื่อวางแผนปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

5) ประสานความร่วมมือเครือข่ายภายในและภายนอก เครือข่ายภายใน ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ภายในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับวัด สำหรับเครือข่ายภายนอกได้แก่ หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปที่ต่างเข้ามาร่วมส่งเสริมกิจกรรมของวัดและชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

References

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2538). รายงานการประชุมประจำปี 2536. กรุงเทพมหานคร: ประภาสการพิมพ์.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา. 2558. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. กรุงเทพมหานคร.
- ยุวดี นรินทร์ตระกูล. (2547). การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติ พ.ศ. 2548-2549. รายงานฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ..
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. 2554. โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานการวิจัย. ผู้แก้ไข: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ

ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556

Desirable Characteristics of Nakhom Phanom Buddhist College Students Based on
Criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, Academic Year 2013

พระมหาสนอง ปจฺโจปการี

ดร.ประยูร เทพพิทักษ์ศักดิ์

ประกาศิต จันทศ เอื้อ มูลสิงห์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

sanong250909@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรับผิดชอบ และด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมชั้นปีที่ 1-4 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 236 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย เบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีของ เชฟเฟ่ (Schffe' Method)

ผลการวิจัย พบว่า

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ รวม 5 ด้าน โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก (3.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (3.99) รองลงมาคือด้านคุณธรรมจริยธรรม (3.92) ด้านความรู้ (3.82) ด้านทักษะทางปัญญา (3.82) ส่วนอันดับสุดท้ายคือด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ (3.๗4) ตามลำดับ

2. ผลการวิจัยเปรียบเทียบความคิดเห็นของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) พบว่า 1. นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้าน

ทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีอายุต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน ในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีระดับชั้นปีที่ศึกษาแตกต่างกัน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม จำแนกตามประเภทของนิสิต พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5. นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: คุณลักษณะที่พึงประสงค์; มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ; นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม,

ABSTRACT

The research aimed to study and compare desirable characteristics of Nakhornphanom Buddhist College students based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, Academic Year 2013 in 5 aspects namely aspect of Ethics and Moral behavior, aspect of knowledge, aspect of Cognitive skill, aspect of relationship between Interpersonal skills and responsibility, and aspect of Numerical analysis skills, communication and information technology skills. The sample group used in this research were 1st-4th year students studying in academic year 2016, altogether 236. The tool used in this research was questionnaire. The statistics used in this research were percentage, standard deviation, t-test, One-way ANOVA, and Scheffé.

The results revealed as follows:

1. Desirable characteristics of Nakhon phanom Buddhist College students based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, Academic Year 2013 in 5 aspects (TQF.) found that all aspects had high level of opinion (\bar{x} =3.85). While considering each aspect, aspect of relationship between individual and responsibility had highest value (\bar{x} =3.99) followed by aspect of moral and ethical behavior (\bar{x} =3.92),

aspect of knowledge ($\bar{x}=3.82$), aspect of intellectual skill ($\bar{x}=3.82$), and aspect of numerical analysis, communication, and information technology ($\bar{x}=3.74$) respectively.

2. Comparing the opinion of students about desirable characteristics of Nakhornphanom Buddhist College students based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education (TQF.) found that 1. Nakhornphanom Buddhist College students with different status had no different opinion toward the desirable characteristics based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, in overall and each aspect which is statistical significant at level of 0.5. 2. Nakhornphanom Buddhist College students with different age had no different opinion toward the desirable characteristics based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, in overall and each aspect which is statistical significant at level of 0.5 3. Nakhornphanom Buddhist College students with different studying year had no different opinion toward the desirable characteristics based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, in overall and each aspect which is statistical significant at level of 0.5 4. Nakhornphanom Buddhist College students with different kind of student had no different opinion toward the desirable characteristics based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, in overall and each aspect which is statistical significant at level of 0.5 5. Nakhornphanom Buddhist College students with different educational achievement had no different opinion toward the desirable characteristics based on criteria of Thailand Qualification Framework for Higher Education, in overall and each aspect which is statistical significant at level of 0.5

Keyword: Desirable Characteristics; Nakhorn Phanom Buddhist College Students; Thailand Qualification Framework for Higher Education.

บทนำ

สถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ก็คือสถาบันอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการศึกษาาระดับอุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาต่อจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2543) คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญาโดยมีจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในมาตราที่ 6 ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา

คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วนการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีที่เรียกว่าระดับบัณฑิตศึกษานั้นเป็นการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ได้มุ่งเน้นการพัฒนาวิชาการวิชาชีพขั้นสูงและการค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือสร้างความรู้ขึ้นเป็นหลักสำคัญ และเพื่อพัฒนาสังคม (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2528: ๗)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (สกอ.) ได้กล่าวถึงกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thailand Qualification Framework for Higher Education; TQF: HEd) รวม 5 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, มคอ.พ.ศ.2552, 30 กันยายน–2 ตุลาคม 2552) คือ

1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม (Ethics and Moral) หมายถึง การพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม ความสามารถในการปรับวิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตามศีลธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม

2. ด้านความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจ การนึกคิดและการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์และจำแนกข้อเท็จจริงในหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนกระบวนการต่างๆ และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้

3. ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และใช้ความรู้ ความเข้าใจ ในแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และกระบวนการต่างๆ ในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน

4. ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal skills and responsibility) หมายถึง ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงถึงภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ความสามารถในการวางแผนและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical analysis skills, communication and information technology skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ความสามารถในการใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์และสถิติ ความสามารถในการสื่อสารทั้งการพูด การเขียน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐที่มีการพัฒนาก้าวหน้าภายใต้ปรัชญา “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” มาจนถึงปัจจุบัน โดยมหาวิทยาลัยมีความมุ่งมั่นในการผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้คู่คุณงามความดี ปรารถนาดีและเพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรม ผนวกกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยระยะที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ตรงกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ที่กล่าวถึงการผลิต

บัณฑิตและการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้บัณฑิตที่ได้รับการศึกษาเป็นผู้มีภูมิคุ้มกัน มีคุณธรรม จริยธรรม ทักษะทางปัญญา มีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความรับผิดชอบ มีทักษะวิเคราะห์เชิงคณิตศาสตร์และการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ทุกแห่งทั่วโลก (กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี, 2555: 29)

บัณฑิตที่พึงประสงค์ตามความต้องการของสังคม ควรเป็นบัณฑิตที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ด้านวิชาการควบคู่กับการมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จ และต้องมีคุณธรรมในการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ขยันพากเพียร อดทน หนักเอาเบาสู้อยู่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค แต่ที่มีปัญหาก็มีบ้าง เพราะทุกสังคมย่อมมีปัญหาเป็นเรื่องธรรมดา ประเด็นนี้ ศาสตราจารย์สำเนา ขจรศิลป์ (<http://www.hu.ac.th/academic/article/100/>: 11 เมษายน 255๗) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า

“ปัญหาความเสื่อมโทรมทางคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต ปัญหาการขาดความรับผิดชอบและเกียจคร้าน และปัญหาการขาดการประมาณตนและความยับยั้งชั่งใจ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในทางที่นำวิกฤตกังวล และจะเป็นปัญหาอย่างยิ่งต่อการพัฒนานักศึกษาในอนาคต”

อนาคตของประเทศไทยขึ้นอยู่กับเยาวชนในวันนี้ หากเยาวชนของชาติมีพลังมุ่งมั่นในอภายมุขและสิ่งเสพติด ประเทศจะมั่นคงได้อย่างไร สถาบันการศึกษาควรปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้เยาวชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นมีทักษะในการจัดการ มีคุณธรรมและมีค่านิยมที่ดีงาม รักการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง เห็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเป็นประชาธิปไตยและรู้จักสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม สถาบันอุดมศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม แต่ปัจจุบันจากงานวิจัยของ สุธรรม อารีกุล และคณะ ได้พบว่ามีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพบัณฑิต ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถทางภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในส่วนของภาษาไทยพบว่า การสื่อข้อความทางการเขียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ อยู่ในระดับไม่น่าพอใจ ในส่วนภาษาอังกฤษพบว่า การพูดเพื่อสื่อข้อความอยู่ในระดับอ่อน บัณฑิตที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีมีไม่มากนัก

2. ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งพบว่า มีค่านิยมหลายประการที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต เช่น ขาดความอดทน

3. ปัญหาทางด้านความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ เช่น ขาดความสามารถในการประยุกต์วิชาการสู่สภาพความเป็นจริงของสังคม ขาดการสร้างสรรค์ในทางวิชาการ แสดงออกถึงความไม่เท่าทันในวิทยาการใหม่ ๆ ในศาสตร์สาขานั้น ๆ

4. ปัญหาด้านการขาดความสามารถในเชิงการวิเคราะห์ และการคิดในเชิงบูรณาการ การมองประเด็นปัญหา ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหา มักจะมีความคิดแบบแยกส่วน

5. ปัญหาในด้านการขาดการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

6. ปัญหาการขาดนิสัยของการใฝ่รู้ ซึ่งพบว่า ความรู้รอบตัวหรือความรู้ทั่วไปทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของบัณฑิตยังมีไม่มากพอ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญและปัญหาดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะของนิสิตที่พึงประสงค์ในวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ รวม 5 ด้าน เนื่องจากนิสิตวิทยาลัยสงฆ์มีลักษณะที่เห็นเด่นชัดก็คือนิสิตล้วนเป็นพระภิกษุ สามเณรทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันนี้นิสิตมีทั้งพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป หากได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วจะได้นำผลของการศึกษาไปบริหารจัดการเรียนการศึกษามีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 5 ด้าน ในแต่ละด้านและโดยภาพรวม จำแนกตามสถานภาพ อายุ ระดับชั้นปี ประเภทของนิสิต และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556” ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา: ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร (Population) หมายถึง นิสิตที่เป็นพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ (จันทร์-ศุกร์) และภาคปกติ (เสาร์-อาทิตย์) ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2556 รวมจำนวนทั้งสิ้น 403 รูป/คน มีดังนี้ ก. นิสิตภาคปกติ (วันจันทร์-วันศุกร์) หมายถึง นิสิตที่เป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตคฤหัสถ์ที่เรียนในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 รวมจำนวน 206 รูป/คน ข. นิสิตภาคปกติ (วันเสาร์-วันอาทิตย์) หมายถึง นิสิตที่เป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตคฤหัสถ์ที่เรียนในวันเสาร์ถึงวันอาทิตย์ ที่กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึง ชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 รวมจำนวน 197 รูป/คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ชั้นปีที่ 1-4 ภาคปกติ (จันทร์ - ศุกร์) และภาคปกติ (จันทร์ - ศุกร์) ที่ลงทะเบียนเรียนภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 โดยใช้สูตรสำเร็จรูปของเครซซี่และมอร์แกน (R.V.Krejcie and D.W.Morgan) จึงได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 350 รูป/คน

3. ด้านตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

3.1 ตัวแปรต้น (Independent variables) ได้แก่ สถานภาพ อายุ ชั้นปีที่กำลังศึกษา ประเภทนิสิต และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent variables) ได้แก่ คุณลักษณะของนิสิตที่พึงประสงค์ในวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 5 ด้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้น โดยอาศัยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบ เป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check-List) โดยกำหนดสถานภาพ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา ประเภทของนิสิต และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นลักษณะแบบประมาณค่า (Rating Scales)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS 10.0 for Windows (Statistical Package for the Social Sciences for Windows Version 10.0) ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานภาพ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา ประเภทของนิสิต และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ
2. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามตอนที่ 2 เพื่อประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1. เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 ตามความคิดเห็นของนิสิต จำแนกสถานภาพ โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ระหว่างระดับของตัวแปร ด้วยค่าสถิติที ที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระจากกัน (Independent t-test) แล้วอ้างอิงประชากรด้วยการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ส่วนการจำแนกตามสถานภาพ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ระหว่างระดับของตัวแปร ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) แล้วอ้างอิงประชากรด้วยการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพบความแตกต่างทำการเปรียบเทียบภายหลังรายคู่ (post hoc comparison) ด้วยเทคนิคของ Scheffe'

ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีจำนวน 234 รูป/คน ด้านสถานภาพนิสิตส่วนมากเป็นพระภิกษุสามเณร จำนวน 126 รูป คิดเป็นร้อยละ 40.4 มีอายุระหว่าง 21-30 ปีมากที่สุด จำนวน 110 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 3.53 รองลงมาอายุน้อยกว่า 1๗-20 ปี จำนวน 89 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.03 กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 2 จำนวน 91 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 38.๗๗ เป็นนิสิตภาคปกติ (จ-ศ) มากที่สุดจำนวน 135 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 5๗.69 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ระดับปานกลางมาก จำนวน 204 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 8๗.1๗ ส่วนเหตุผลในการเลือกเข้า

ศึกษาต่อวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีจำนวนมาก คือ มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ใกล้บ้านและอยู่ใกล้วัด จำนวน 92 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 39.13 รองลงมาคือค่าเล่าเรียนถูกมีจำนวน ๗8 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 33.33

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (3.85) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ รองลงมาคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ส่วนอันดับสุดท้ายคือด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถสรุปแต่ละด้านได้ดังนี้

2.1 ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรับผิดชอบ พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม พร้อมทั้งจะปรับปรุงตนเองเมื่อได้รับคำชี้แนะจากอาจารย์ ให้ความสำคัญกับคนอื่นอย่างเสมอภาคกันโดยไม่เลือกเชื้อชาติ เพศ และฐานะทางเศรษฐกิจ และมีภาวะความเป็นผู้นำ

2.2 ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม เมื่อมีโอกาสจะตอบแทนบุญคุณผู้ที่เคยช่วยเหลือข้าพเจ้าในเรื่องต่างๆ มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งตนเองและผู้อื่น มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว และมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนในการทำงานท่ามกลางความขัดแย้งทางค่านิยม

2.3 ด้านความรู้ พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม สามารถทำงานส่งตามที่อาจารย์มอบหมายให้ได้ สามารถทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนดให้ มีความพยายามใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และสามารถอธิบายทฤษฎีหรือความรู้พื้นฐานที่ศึกษามาให้ผู้อื่นเข้าใจได้

2.4 ด้านทักษะทางปัญญา พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดจากการทำงานของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ มีสามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และสามารถประเมิน เลือกรับข้อมูล ข้อเสนอ แนวคิด/หลักฐานใหม่ ๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง

2.5 ด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มีความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมไทย มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกและวัฒนธรรมไทย มีความสามารถในการเลือกใช้รูปแบบของการนำเสนอที่เหมาะสม และรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของแอสังคมโลกด้านข้อมูลข่าวสารทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

3.1 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม

ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1) นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านคุณธรรม/จริยธรรม ไม่แตกต่างกัน

2) นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านความรู้ ไม่แตกต่างกัน

3) นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านทักษะทางปัญญา ไม่แตกต่างกัน

4) นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ไม่แตกต่างกัน

5) นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพเป็นพระภิกษุสามเณรและนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่แตกต่างกัน

3.2 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีอายุต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน ในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน

3.3 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ที่มีระดับชั้นปีที่ศึกษาแตกต่างกัน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = .292$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรับผิดชอบ และทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.4 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม จำแนกตามประเภทของนิสิต พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.5 ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 ผู้วิจัยได้นำเอาประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่า นิสิตมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีค่าเฉลี่ยระดับมาก แต่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเพียงข้อเดียว ได้แก่ เมื่อมีโอกาสจะตอบแทนบุญคุณผู้ที่เคยช่วยเหลือข้าพเจ้าในเรื่องต่างๆ มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งตนเองและผู้อื่น ส่วนข้อที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตนในการทำงานท่ามกลางความขัดแย้งทางค่านิยมตามลำดับ ทั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุพิน ชินนะปัด (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า 1) พระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีคุณลักษณะด้านการเรียน ด้านความสัมพันธ์กับสังคม และด้านคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมและรายด้านทั้ง 3 อยู่ในระดับมาก

2. ด้านความรู้ พบว่า นิสิตมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมคอ. โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ สามารถทำงานส่งตามที่อาจารย์มอบหมายให้ได้ มีความพยายามใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และสามารถอธิบายทฤษฎีหรือความรู้พื้นฐานที่ศึกษามาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิมานพร รูปใหญ่ (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พบว่าบัณฑิตมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ในเรื่องการเรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่และนำมาใช้ในการทำงาน มีความรู้ ความสามารถทางวิชาการตามสาขาที่เรียนมา มีความพยายามใฝ่หาความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนางานและพัฒนาตนเอง ส่วนผู้ใช้บัณฑิตมีความคิดเห็นในเรื่องบัณฑิตจะต้องสร้างงานใหม่ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นกับหน่วยงาน ทำงานได้เสร็จตามกำหนดเวลา สามารถทำงานได้ตามที่หน่วยงานต้องการ มีความรู้ ความสามารถทางวิชาการตามสาขาที่เรียนมาหรือที่เกี่ยวข้อง

3. ด้านทักษะทางปัญญา พบว่านิสิตมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมคอ. โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ นิสิตยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดจากการทำงานของตนเอง, มีความรู้ความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่, มีสามารถทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และสามารถประเมิน เลือกข้อมูล ข้อเสนอ แนวคิด และหลักฐานใหม่ ๆ จาก

แหล่งข้อมูลที่หลากหลายในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เป็นเพราะนิสัยได้รับการฝึกฝนอบรม ให้อยู่ในกรอบเป็นอย่างดี และมีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนถึงสามารถ แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิมานพร รูปใหญ่** (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติฯ ผลการวิจัยพบว่า ในรายชื่อทั้งบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของ บัณฑิตที่พึงประสงค์สอดคล้องกันในเรื่องบัณฑิต ต้องสามารถประเมินเลือกข้อมูล ข้อ เสนอแนวคิด และหลักฐานใหม่ๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ในการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง และยังสอดคล้อง กับ ธิติมา พลปลั่ง และคณะ (2551: 1๗-18) ที่กล่าวว่า บัณฑิตต้องเป็นนักแก้ปัญหาที่สามารถประ ยุกต์ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์การคิดเชิงเหตุผลและการคิดเชิงสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาที่แตก ต่างกันด้วยตนเอง

4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรับผิดชอบ พบว่านิสิตมีคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ตามกรอบมคอ. โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ นิสิตพร้อมที่จะปรับปรุง ตนเองเมื่อได้รับคำชี้แนะจากอาจารย์, ให้ความสำคัญกับคนอื่นอย่างเสมอภาคกันโดยไม่เลือกเชื้อชาติ เพศ และฐานะทางเศรษฐกิจ และภาวะความเป็นผู้นำเป็นข้อที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ **วิมานพร รูปใหญ่** (2555: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตาม กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติฯ ผลการวิจัยพบว่า บัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตมีความ คิดเห็นต่อคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์สอดคล้องกันในเรื่องบัณฑิตสามารถทำงานร่วมกันเป็น ทีม และมีมนุษยสัมพันธ์มากที่สุด และในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตมี ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ในเรื่องสามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมมากกว่า บัณฑิต และยังสอดคล้องกับ จุฑารัตน์ ศรีวณะวงศ์ และคณะ (2554:12) ที่กล่าวว่า ต้องการให้ บัณฑิตสามารถทำงานเป็นทีม ทั้งนี้ผู้ใช้บัณฑิตเห็นว่า ลักษณะงานในองค์กรยุคปัจจุบันเน้นการทำงานร วมกันเป็นทีม เช่น TQM KM การจัดการความเสี่ยง รวมถึงบัณฑิตต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ มีน้ำใจ และเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ดีอีกด้วย

5. ทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่านิสิตมี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ มีความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมไทย, มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ มรดกและวัฒนธรรมไทย, มีความสามารถในการเลือกใช้รูปแบบของการนำเสนอที่เหมาะสม ตามลำดับ ส่วนการรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกด้านข้อมูลข่าวสารทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ เป็นข้อที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะนิสิตมีความรักและหวงแหนภาษาและ วัฒนธรรมไทย และเป็นคนทันสมัยรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก แต่ก็ยังอ่อนด้าน ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วิมานพร รูปใหญ่**(2555: บทคัดย่อ) ที่ศึกษา

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมคอ. ผลการวิจัยพบว่า บัณฑิตมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ในเรื่องมีความสามารถในการเลือกใช้รูปแบบของการนำเสนอที่เหมาะสม และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้ใช้บัณฑิตมีความคิดเห็นว่าเป็นบัณฑิตมีความสามารถในการสื่อสารด้านการพูด และมีความสามารถในการแก้ปัญหาการทำงาน มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบัณฑิตและผู้ใช้บัณฑิตมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ผู้ใช้บัณฑิตเห็นว่าในเรื่องทักษะในการพูดภาษาอังกฤษ และความสามารถในการแก้ปัญหาการทำงานมีความสำคัญมากกว่า

6. การเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมคอ. ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความรับผิดชอบ และด้านทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยจำแนกตามตัวแปร ได้แก่ สถานภาพ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา ประเภทของนิสิต และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พอสรุปได้ดังนี้

6.1 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีสถานภาพต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ รวม 5 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.2 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนมที่มีอายุต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2556 รวม 5 ด้าน ในแต่ละด้านและโดยรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.3 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ที่มีชั้นปีที่ศึกษาแตกต่างกัน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.4 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ที่มีประเภทของนิสิตแตกต่างกัน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.5 นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน พบว่า นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ในแต่ละด้านและโดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1) วิทยาลัยสงฆ์นครพนมสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) มากยิ่งขึ้น

2) วิทยาลัยสงฆ์นครพนมสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรแต่ละหลักสูตรให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3) วิทยาลัยสงฆ์นครพนมสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านภาษาอังกฤษให้นิสิตทุกภาคการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนิสิต

2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตในวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

3) ควรศึกษาปัญหาการปรับตัวของนิสิตในวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

4) ควรศึกษาปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจในการตัดสินใจศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม

5) ควรศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนิสิตทั้งภาคปกติ (จ-ศ) และภาคปกติ (ส-อา) วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.)

References

- กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี. (2555). **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ระยะที่ 11** (พ.ศ.2555-2559). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมหาสุพิน ชินนะปัด.(2546). **การศึกษาคุณลักษณะของพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย**. ปริญญาโท กศษ.มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บทคัดย่อ.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2543). กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุคส์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). **คู่มือนิสิตระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2552**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิมานพร รูปใหญ่. (2555). **การศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ของสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, บทคัดย่อ.
- วิจิตร ศรีสอาน. **หลักสูตรการศึกษาไทย**. (2528). กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). **กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552** (Thai Qualifications Framework for Higher Education), เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติ เรื่อง “กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ : การพัฒนารายละเอียดของหลักสูตรและรายวิชาให้มีคุณภาพ” วันที่ 30 กันยายน – 2 ตุลาคม 2552 ณ โรงแรมเรติสัน กรุงเทพมหานคร.

สำเนาวิ ขจรศิลป์, ศาสตราจารย์. (2558). **ปัญหาความเสื่อมโทรมทางคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน**, อังใน สุภาภรณ์ โกสิย์, แหล่งสืบค้น
<http://www.hu.ac.th/academic/article/100/> (11 เมษายน 2558)

มูทรา : รหัสยนิยมของพุทธปรัชญายุคต้น
Mudrā : Code of Early Buddhists Philosophy

พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล, ดร.

พระมหาวิเชียร วชิรเมธี, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

monkasian@gmail.com

บทคัดย่อ

ภาพของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ล้วนแสดงรหัสยนิยมเอาไว้เรียกว่า “มูทรา” เป็นหนึ่งในรูปแบบที่สวยงามที่สุดในการแสดงออกโดยการใช้นิ้วมือและนิ้วหัวแม่มือของมนุษย์ เป็นอากัปกิริยาเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงคติธรรมที่สำคัญ การทำสัญลักษณ์ด้วยการจับนิ้วมือในลักษณะต่างๆ ไม่ได้เป็นเพียงคติทางศาสนาที่นำมาใช้สร้างพระพุทธรูปมาให้เกิดสุนทรียภาพเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาใช้ในการเจริญสติ สมาธิและปัญญาได้ด้วย กล่าวกันในหมู่ชาวพุทธว่า เมื่อฝึกสมาธิจนกลายเป็นนิสัยแล้วจะเข้าถึงวิถีจิตแห่งพุทธะที่เที่ยงแท้ บุคคลนั้นจะมีท่าทางอากัปกิริยาที่เชื่องช้าเนิบนาบอ่อนนุ่มมีสติสมบูรณ์ แต่ในขณะที่เดียวกันจะหนักแน่นมั่นคง อากัปกิริยาเคลื่อนไหวของผู้ที่เต็มไปด้วยสติสัมปชัญญะที่กล่าวนี้จะเป็นตัวกำหนดอาการของ “มูทรา” ซึ่งก็คืออากัปกิริยาของพระพุทธเจ้าและพระสาวกของพระองค์ ผู้รักษาศีล สติ สมาธิและปัญญา จนเกิดต่อกันเป็นลูกโซ่ อากัปกิริยามูทรานี้จึงซ่อนองค์คุณที่สำคัญที่สุดไว้คือ ศีลและการฝึกสติ เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาธิเอาไว้อย่างลึกซึ้งซึ่งแนบเนียน

คำสำคัญ : มูทรา, รหัสยนิยม, พุทธปรัชญายุคต้น

Abstract

Every Buddha image has a code or “Mudrā” as one of the most beautiful expressions through the human thumb and index finger. This is a symbolic gesture with underlying ethics. Aside from instilling aesthetic qualities in Buddha images, various hand gestures may be used to improve morality, concentration and wisdom. It is said among Buddhists that if one trains concentration regularly, one can reach the true path of Buddha. That person will have a slow, soft and perfect yet bold and stable gesture. Movement and gesture of those with wisdom define “Mudrā”—gesture of Buddha and his disciples, which can radiate to others. This “Mudrā” this

has a subtly hidden but most important quality that is morality and consciousness training to obtain concentration.

Keywords : Mudrā, Code, Early Buddhists Philosophy

ความนำ

เมื่อกล่าวถึง พระพุทธศาสนาตั้งเดิม(Early Buddhism)มีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ คือ “มุทรา” เพื่อปฏิบัติสมาธิ แม้จะผ่านกาลเวลาอย่างยาวนาน จนถึงปัจจุบันที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคที่เรียกว่า “พุทธศาสนากึ่งเถรวาท” (คำแดง, 2544 : 24) แล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีการปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ผู้ปฏิบัติธรรมชั้นสูง ต้นกำเนิดของรหัสย่นัยเหล่านี้รวมถึงคติการสร้างท่าทางอันเชื่อมโยงกับการปฏิบัติสมาธิรวมถึงลักษณะเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ ล้วนมีความหมายที่แอบแฝงอยู่แทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็น มุทราไม่ใช่สิ่งที่สักแต่จะทำตามความเชื่อถือของเหล่านักปฏิบัติธรรมเท่านั้น หากแต่มีความหมายเชิงพุทธปรัชญาที่ส่งผลทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถสลัดบาปอกุศล มีจิตเป็นหนึ่งเดียวกับพระพุทธเจ้า จนเข้าถึงแก่นของคำสอนของพระพุทธองค์ได้ การไม่เข้าใจถึงความหมายของ ท่าทางการนั่งและการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ทางกายที่ซ่อนหลักธรรมคำสอนเอาไว้อย่างแยบยล ย่อมไม่อาจเข้าใจโลก ชีวิตและความลึกลับของจักรวาลได้

มุทรา คืออะไร (What is mudrā)

ตามวัฒนธรรมเวทของอินเดียโบราณโลกทั้งโลกของเราสร้างจาก 'ห้าองค์ประกอบ' เรียกว่า The Panch-Maha-Bhuta's ธาตุทั้งห้าคือ ดิน น้ำ ไฟ ลมและอวกาศ / สุญญากาศ ธาตุเหล่านี้เรียกว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมและธาตุดวงอากาศ **มุทรา(mudras)** หรือ ท่าทางมือ มีบทบาทสำคัญในแนวคิดโยคะและปรัชญาอินเดียที่ได้รับการอธิบายเพิ่มเติมว่ามีรายละเอียดเชื่อมโยงกับธาตุของโลกและจักรวาลเหล่านี้ ความรู้นี้อาจเป็นประโยชน์กับพวกเราชาวพุทธทุกคนในการหาความหมาย แล้วยกขึ้นไปสู่การแสดงออกของเรา มือเป็นส่วนสำคัญของสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าเราเกี่ยวข้องกับชีวิตและวิธีการที่เราสัมผัสโลก เมื่อพลังงานของเรามีความเข้มข้นและมีความคิดสร้างสรรค์ มือ จะแสดงถึงความมีชีวิตชีวาและความใส่ใจของเรามีพลังและกำกับอย่างใกล้ชิดในทิศทางบวก (Carroll, 2012 : 120-121)

มุทรา (สันสกฤต: **मुद्रा** mudrā) เป็นท่าทางแสดงสัญลักษณ์ทางพิธีกรรมในศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธในยุคต้น (Encyclopædia Britannica., 2010) ส่วนมากเน้นที่ลักษณะมือและนิ้ว มุทราแต่ละท่าจะแฝงนัยความหมายทางจิตวิญญาณแตกต่างกันไปตามประติมานวิทยาและการฝึกจิตที่พบในศาสนาแบบอินเดีย ในพิธีกรรมของลัทธิตันตระมีมุทรากำหนดไว้ถึง 108 ท่า (Woodroffe, 1951 : 45-47) ทางฝ่ายโยคะ มีการใช้มุทราจะควบคู่ไปกับการฝึกปรณายาม (การควบคุมลมหายใจ)

มุทราที่สำคัญได้แก่ ปัทมาสนะ สุขาสนะ และวัชราสนะ ซึ่งแสดงท่าหนึ่งแตกต่างกันไปเพื่อเสริมพลังปราณในร่างกาย

ตามปกติคนเรามักจะไม่สนใจท่าทางของร่างกายตนเองเท่าใดนัก ผู้ที่ไม่ใคร่ใส่ใจกับการเคลื่อนไหวร่างกาย ก็จะกลายเป็นคนที่ไร้ลีลา จะยืน เดิน นั่ง นอน หรือขยับเขยื้อนร่างกายก็ไม่สวยงาม เป็นไปโดยปราศจากสติและสัมปชัญญะ แตกต่างจากผู้ที่มีสติสมบูรณ์ สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวร่างกายของตนให้เป็นไปด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ได้ ผู้นั้นย่อมมีกาย อ่อนช้อยงดงาม การเดิน ยืน นั่ง และนอนของเขาก็เป็นสิ่งที่น่าดูน่าชม นอกจากนี้ในทางพุทธปรัชญาก็มีความเชื่อในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างนั้นร่างกายกับจิตวิญญาณอยู่ด้วย กายที่บริสุทธิ์ ย่อมเกิดจากจิตที่มีศีลบริสุทธิ์ และย่อมทำให้เกิดปัญญาอันบริสุทธิ์ตามมาด้วย ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดเรื่อง “มุทรา” ขึ้นตั้งแต่ยุคต้นของพระพุทธศาสนาและมีการปฏิบัติเรื่อยมา

ภาพที่ 1 “มุทรา” (symbolic gestures) จากคัมภีร์พุทธโบราณ (Pelliot Chinois 3835) ที่ค้นพบที่ถ้ำตุนหวง มีอายุราวพันปี

Mudras ที่เป็นแบบดั้งเดิมในอินเดียมี 6 แบบ ซึ่งครอบคลุมเรื่องราวทั้งหมดในบทความนี้ ในยุคดั้งเดิม มุทรา เป็นที่รู้จักในนาม “การฝึกโยคะ” เพื่อเพิ่มพลังให้กับร่างกายและจิตใจมากขึ้น มุทรา มีบทบาทร่วมกับ อาสนะ (pranayama) มนต์ และการทำสมาธิ ในราชโยคะ (Raja Yoga) และ หัตถโยคะ (Hatha Yoga) มุทรา กลายเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนโยคะที่ต้องฝึกฝนเป็นประจำ (Carroll, 2012 : 25)

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นในอินเดียคำว่า “มุทรา” (symbolic gestures) ได้ถูกนำมาใช้ในความหมายว่า การแสดงท่าด้วยพระหัตถ์ว่า พระพุทธเจ้ากำลังทรงกระทำอะไร คือทั้ง

ท่าทางของร่างกาย หรือสัญลักษณ์ของพระหัตถ์(bodily posture or symbolic gesture) (TravelAround, 2552)

เมื่อตีความหมายในเชิงรหัสยัญในพุทธปรัชญา “มูทรา” จึงหมายถึง การแสดงมือเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ได้ทรงแสดงไว้เป็นความหมายถึงพระธรรมธาตุในพระโพธิสัตว์ โดยผู้ทำจะต้องใช้สมาธิจิตเป็นการทำความกลมกลืนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ทวยเทพ ธรรมบาล อภิเชกตนเองสมมุติให้เป็นเทพเป็นโพธิสัตว์ ถึงเป็นพระพุทธเจ้า เพื่ออาราธนาคุณมาช่วยโปรดสรรพสัตว์ ซึ่งผู้ทำต้องมีสมาธิจิตสูงมาก และมีศีลสะอาดบริสุทธิ์ ด้วยปัญญาจึงจะสัมฤทธิ์ผล (Zigcer, 2561 : 4)

กล่าวกันว่า สื่อสัญลักษณ์มูทราในพิธีโยคะต้นตระกูลของคณะสงฆ์จีนซึ่งมีพื้นฐานมาจากอนุตรตันตระในทิเบตที่เป็นฐานที่แปดนั้น จัดเป็นฐานรองสุดท้ายของพุทธญาณทั้งเก้าเป็นรองเพียงอทิโยคะ เป็นฐานพิเศษของฉินมาปะเท่านั้น ซึ่งการเจริญสตันั้นห่างไกลจากการบรรลุพุทธภาวะอีกนับกัลป์ไม่ได้ แต่กระนั้นก็ตาม อากัปกริยามหามูทราในพิธีโยคะต้นตระกูลนั้นคือ เป็นการรวมสมาธิกระทั่งเป็นหนึ่งเดียวกับพุทธะโดยผ่านมูทราผู้เรียนรู้ฝึกฝนปฏิบัติใช้เวลาไม่เกิน 3 ชาติในการบรรลุเป็นพระพุทธเจ้า

ภาพที่ 2 มูทรา แบบต่างๆ

ความหมายของ มุทรา แบบต่างๆ 6 มุทรา (ดิศกุล ศ' , 2556 : 9) ได้แก่

ธยานิมุทรา(Dhyani Mudra or Samadhi Mudra : gesture of meditation) สัญลักษณ์แทนสมาธิ การหลุดพ้นของจิตสู่นิพพาน หรือการตรัสรู้

ตรรกมุทรา (Vitarka Mudra : teaching gesture The Gesture of Debate) สัญลักษณ์ทรงแสดงธรรม เดียวนี้จะได้ยินศัพท์ใหม่เขาบอกว่า ปางดีดน้ำมนต์ผมยังคงไม่เจอแต่ทรงแสดงธรรมนี้ถูกต้องแน่นอน มุทราเนี่ยยังต้องประกอบกันด้วยสองหัตถ์ คือพระหัตถ์ขวาจับยกขึ้นระดับไหล่ พระหัตถ์ซ้ายหงายห้อยลงระดับสะโพก ถ้าเป็นปางนั่งสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายจะวางหงายบนพระเพลา

ธรรมจักรมุทรา (Dharmachakra Mudra : gesture of turning the wheel of the teaching) สัญลักษณ์ทรงแสดงปฐมเทศนา มุทราแบบนี้ มีการนำไปสร้างเป็นพระพุทธรูปทั้ง 3 อริยาบถ คือยืน นั่งห้อยพระบาท และนั่งสมาธิ

ภูมิผัสสมุทรา (Bhumisparsha Mudra : gesture of touching the earth) สัญลักษณ์ทรงพิชิตมาร หรือมารวิชัย ที่ทรงใช้พระหัตถ์ ยืนลงไปแตะพระธรณี เพื่อให้พระธรณีเป็นพยาน มุทราเนี่ยยังแสดงถึงความมั่นคง ไม่หวั่นไหวอีกด้วย

อภัยมุทรา ทรงประทานอภัย (Abhaya Mudra : gesture of fearlessness and granting protection or the Gesture of Renunciation) สัญลักษณ์แสดงพลังแห่งการปกป้องคุ้มครอง เป็นมุทราที่พระพุทธองค์ทรงกระทำภายหลังจากทรงตรัสรู้ ประทานแก่สัตว์โลกทั้งหลาย

วรมุทรา ทรงประทานพร (Varada Mudra : gesture of granting wishes or The Gesture of Compassion) สัญลักษณ์แสดงประทานพรที่ขอ หรือการสละให้

ประเด็นปัญหาในด้านความหมายคือ ผู้ที่แสดงมุทราแต่ละแบบนี้ ควรมีความหมายถึงการแสดงตามแบบของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด หรือถ้าเป็นพระพุทธเจ้าศากยมุณี หมายถึงพุทธประวัติในช่วงใด ซึ่งยังไม่มีเอกสารหลักฐานใดๆ ได้กล่าวถึงไว้เลย ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป ยกตัวอย่างเช่น “**วิตรรกมุทรา**” บางท่านบอกว่า “**วิตรรกมุทรา**” หมายถึง ตอนที่พระพุทธเจ้าศากยมุณีเสด็จกลับมาจากดาวดึงส์ (ดิศกุล ส' , 2538 : 6) ในขณะที่บางท่านเชื่อว่าอาจหมายถึงพระพุทธเจ้าอมิตาภะ ในตอนเสด็จมารับดวงวิญญาณของผู้ศรัทธาขึ้นสู่สุขาวิพุทธเกษตร (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2528 : 31-33) หรือ **ธรรมจักรมุทรา** ก็อาจไม่ได้เป็นมุทราที่ใช้สำหรับตอนแสดงปฐมเทศนา เพราะจากหลักฐานทางศิลปะสมัยคันธาระเล่าเรื่องพุทธประวัติตอนแสดงปฐมเทศนา กลับไม่ปรากฏพระพุทธรูปองค์ใดเลยที่แสดงธรรมจักรมุทรา ดูเหมือนว่า จะเป็นการแสดงอภัยมุทรา หรือแสดงการทรมนธรรมจักรมากกว่า นอกจากนี้ภาพแสดงมหาปาฏิหาริย์ทุกภาพพระพุทธรูปองค์กลางล้วนแต่แสดงธรรมจักรมุทราทั้งสิ้น (ดิงส์ลูชลี, 2544 : 25)

ภาพที่ 3 วิตรรกมูทรา

การแสดงวิตรรกมูทรานี้มีปรากฏขึ้นในพระพุทธศาสนาทั้งสองนิกายคือ เถรวาท และ มหายาน จึงเกิดประเด็นที่น่าสนใจต่อไปว่าการแสดงวิตรรกมูทรา นี้ควรมีความหมายว่าอย่างไร ซึ่งอาจ แบ่งได้สองแนวคิดหลักๆ กล่าวคือ

1. แนวความคิดที่เชื่อว่าหมายถึงตอนที่พระพุทธเจ้าได้จลลงจากดาวดึงส์ สาเหตุที่ทำให้ นักวิชาการหลายท่านเชื่อว่าการแสดงวิตรรกมูทราสองพระหัตถ์ หมายถึงตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จลง จากดาวดึงส์นั้น เพราะมีการค้นพบพระพุทธรูปที่แสดงวิตรรกมูทราขนาบข้างด้วยพระอินทร์และพระ พรหม

2. แนวความคิดที่เชื่อว่าหมายถึงพระพุทธเจ้าอมิตาภะ สาเหตุเพราะมีการค้นพบ พระพุทธรูปขนาบข้างด้วยพระโพธิสัตว์และหนึ่งในพระโพธิสัตว์นั้นเป็นบริวารของพระพุทธเจ้าอมิ ตาภะ จึงทำให้สันนิษฐานว่า พระพุทธเจ้าที่แสดงวิตรรกมูทราอยู่นั้นคือ พระพุทธเจ้าอมิตาภะนั้นเอง

“มูทรา” ในพุทธปรัชญายุคต้น

จากการหาความหมายอันสูงส่งของการทำ “มูทรา” ทำให้มีผู้เลื่อมใสในการทำมูทรา และ พยายามปฏิบัติตาม แต่การจะแสดงมูทราตามอย่างพระพุทธเจ้านั้น กล่าวกันว่าผู้ฝึกฝนจะต้องฝึก สมาธิจนกลายเป็นนิสสัยจะเข้าถึงวิจิตแห่งพุทธะที่เที่ยงแท้แล้ว บุคคลเหล่านั้นจะมีท่าทางอากัปกริยาที่ เชื่องช้าเนิบนาบอ่อนนุ่มมีสติแต่ในขณะเดียวกันจะหนักแน่นมั่นคงเพราะเป็นอาการของคนมี สติสัมปชัญญะ อากัปกริยาเคลื่อนไหวของผู้ที่เต็มไปด้วยสติสัมปชัญญะนี้แหละที่กำหนดอาการมูทรา การเคลื่อนไหวเช่นนี้คืออากัปกริยาของพระพุทธเจ้าและพระสาวกของท่าน คือพระสงฆ์ผู้รักาศิล ฝึก สติ สมาธิและปัญญา จนเกิดต่อกันเป็นลูกโซ่ ฉะนั้นผู้ที่ฝึกสติ สมาธิแล้วการเคลื่อนไหวของผู้นั้นจะ ตรงกันข้ามกับผู้ไม่ได้ฝึกซึ่งมักจะมีอาการเร่รืบ หยาบ กระโดด กระเดก นอกจากคนที่มีอาการสงบ

โดยธรรมชาติและนิสัยเท่านั้น อากัปกริยามุทราที่จึงซ่อนองค์คุณที่สำคัญที่สุดไว้คือ เรื่องศีล เรื่องการฝึกสติ เพื่อให้ได้มาซึ่งสมาธิเอาไว้อย่างลึกซึ้ง

ในฝ่ายมหายานำการฝึกสมาธิด้วยมุทราของอมิตาภะพุทธเจ้า 9 ท่า มาใช้ฝึกสติและสมาธิอย่างกว้างขวาง เป็นเรื่องที่มีกายต่างๆ ก็สามารถทำตามได้มีขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมของตน เช่นเดียวกับการนั่งสมาธิที่กระทำกันได้เป็นสากล มุทรา (Mudra) จึงเปรียบเหมือนเป็นการประทับตรา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพลังงานชีวิต เป็นหนึ่งในรูปแบบที่สวยงามที่สุดในการแสดงออกโดยการใช้นิ้วมือและนิ้วหัวแม่มือของมนุษย์ การทำมุทรา(Mudra) เป็นการกระทำต่อประสาทและกล้ามเนื้อโดยสมัครใจ ท่าที่พลังจะถูกควบคุมและกำกับผ่านนาฏกรรม แม้ในระดับกายภาพ มุทรา(Mudra) ยังหมายถึง การตรา หรือก่อตัวของพลัง,การประทับ, การแสดงผลท่าทางตำแหน่งของร่างกายซึ่งมีความสุข และความสงบซึ่งเป็นสัญลักษณ์และการดำเนินการกับการแสดงออกบางอย่างบนใบหน้า

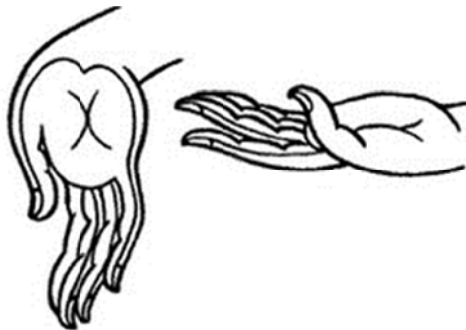
นอกจากนี้ยังเป็นที่ยึดมั่นในฐานะท่าทางพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่มีประสบการณ์จากครั้งเก่ามากในพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู มุทรา(Mudra) กระตุ้นให้มีการมีส่วนร่วมของร่างกายทั้งหมดและจะมีการดำเนินการโดยใช้นิ้วมือทั้งสองข้างและมือได้เป็นอย่างดีถือว่าเป็นพลังหรือ “ตราประทับที่แท้จริง” ที่ใช้ในการปฏิบัติทางจิตวิญญาณทางศาสนาในอินเดีย มีการอ้างอิงถึง มุทรา(Mudras) ในปรัชญาของโลกตะวันออกและยังเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติโยคะ

มุทรา คือ กิริยาอาการของพระพุทธเจ้า เป็นอาการเป็นอยู่ของผู้บรรลุความจริงอันสูงสุดแล้ว หลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหาแล้วอย่างสิ้นเชิง การแสดงออกทางกาย วาจาและใจ จึงเป็นไปติดต่อกันเป็นลูกโซ่ รูปแบบอากัปกริยาการจับนิ้วทำมุทราเป็นการแสดงออกของสภาวะจิตที่เข้าถึงและร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับพระพุทธเจ้า เช่น ธรรมจักรมุทราอภัยปราณี, มุทรามารวิชัย, มุทรา ฯลฯ ซึ่งเมื่อทำมุทราแล้วจะมีมนต์กำกับเฉพาะมุทรานั้นเชื่อกันว่า มีบุญญาภิบาลอันไพบูรณ์มาก ทำหนึ่งมุทราสามารถชำระบาปซึ่งสั่งสมอยู่ในสันดานเป็นเวลากว่า 30 อสงไขยแสนมหากัลป์ให้หมดสิ้นไปและยังเป็นที่ยึดมั่นของเทวดา อินทร์ พรหมทั้งหลาย บางท่านสงสัยว่า มุทรา เกี่ยวข้องกันกับท่า ฤาษีตัดตนหรือไม่ นักวิชาการบางท่านกล่าวว่ามีส่วนเชื่อมโยงกัน แต่ผู้เขียนคิดว่า พุทธปรัชญาไปไกลกว่า เพราะอากัปกริยาของมุทรานั้นเป็นอันเดียวกับของพระพุทธเจ้าที่ปฏิบัติจนเกิดต่อกันเป็นลูกโซ่ เป็นอาการของผู้หลุดพ้นจากอำนาจกิเลส มุทรา จึงเป็นเรื่องทางอภิปรัชญาในพุทธปรัชญาคืออาการเป็นอยู่ของผู้บรรลุความจริงอันสูงสุด มิใช่เพียงแค่ระดับโลกียะต่างๆ ไป อย่างฤาษีตัดตน

สรุป/วิพากษ์

มุทราทั้ง 6 ท่า ต่างก็มีความสัมพันธ์กันบ่งบอกรหัสลับต่างๆ ตามความหมายที่ซ่อนอยู่ เช่น อภัยมุทรา แสดงออกถึงจิตของผู้ละโทสะได้หมดจดสิ้นเชิงแล้ว จึงแสดงออกด้วยท่วงท่าแห่งมหาเมตตา ไม่ผูกอาฆาตพยาบาทจองเวรผู้ใด ปลดปล่อย ปลอ่ยวางจิตของท่านได้แล้ว หรือ ภูมิสปรรตมุทรา สื่อ

ให้เห็นถึงความหนักแน่นมั่นคงในคุณงามความดี ตลอดระยะเวลาอันยาวนานไม่เคยย่อท้อ มุ่งมั่นทำแต่คุณงามความดีเรื่อยมาโดยตลอด จนสั่งสมเป็นพลวะปัจจัย เป็นอุปนิสัยของผู้เต็มเปี่ยมด้วยบุญบารมีธรรมจักรมูทรา เป็นอากัปภิกิริยาของผู้มีมหากรุณาต่อสัตว์โลก โดยไม่เลือกชนชั้น วรรณะ สติปัญญา หรือกำเนิดใดๆ เป็นอากัปภิกิริยาของผู้ที่จิตใจสงบแล้ว ดับแล้วซึ่งโลภะ โทสะ โมหะ ลิ่นเชิงไม่กลับมาเกิดอีก ย่อมมีอาการกิริยาที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับปุถุชนธรรมดาผู้ยังงมงายไปด้วยกิเลส จะนำมาเปรียบเทียบไม่ได้ แม้จะแสดงมูทราถูกต้อง ตามตำรา แต่หากบุคคลนั้นจิตใจยังห่อหมุ้ม ชุ่มอยู่ด้วยกาม แล้วไซ้ไร ก็ไม่ทำให้อากัปภิกิริยานั้นเป็น "มูทรา" ไปได้เลย คงเป็นเพียงการเลียนแบบท่าทางของพระพุทธเจ้า และเหล่าพระอรหันต์เท่านั้นเอง

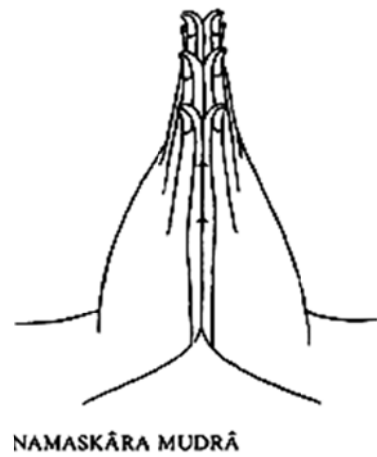

รูปที่ 4 อภัยมูทรา

รูปที่ 5 ธรรมจักรมูทรา

" มูทรา " จึงใช้ว่าสักแต่ว่าอยากทำก็ทำ มูทราต้องเกิดจากการรักษาศีลจนบริสุทธิ์ ไม่กลับไปแปดเปื้อนด้วยมลทินแล้วเท่านั้น จากนั้นศีลจะไปพัฒนาจิตจนเป็นสมาธิขั้นสูง เมื่อกาย วาจา สงบระงับดับกิเลสได้แล้ว ดวงปัญญาของผู้รู้แจ้งโลก จะสว่างไสวขึ้นจนสามารถควบคุมอาการเคลื่อนไหว อิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นไปอย่างละมุลละไม อ่อนนุ่มเนิบนาบ แต่มั่นคงด้วยสติสมบุรณ์ จนทำให้ผู้ที่พบเห็นสัมผัสและเข้าถึงความสงบของจิตบริสุทธิ์นั้นได้ด้วยตนเอง ในปัจจุบันมูทราในศาสนาพุทธมักปรากฏเป็นปางต่าง ๆ ของพระพุทธรูป โดยแต่ละปางจะมีอิริยาบถและท่ามือแตกต่างกันไป ทั้งประวัติความเป็นมาของแต่ละปางก็มีที่มาจากพุทธประวัติ ดังที่ศิโรตม์ ปิระศรีได้กล่าวไว้ว่า" ภาพลักษณ์พระพุทธเจ้าสร้างโดย ปฎิมากรสุโขทัย นั้นเปล่งประกายความสงบเจียบออกมาให้เห็นเป็นพิเศษและมีพลังวิญญานที่รู้สึกได้ แม้จะไม่ใช่ชาวพุทธ” (อาทิจจพโล, 2560 : 8-9)

NAMASKĀRA MUDRĀ

178

มีข้อสงสัยเกิดขึ้นว่า พระพุทธศาสนาดั้งเดิม มีมูทรา อยู่เพียง 6 มูทราเท่านั้น ไม่ปรากฏ มูทราที่ 7 คือ นมัสการมูทรา (Namaskara Mudra) ท่าแห่งการสวดมนต์ ภาวนาหรืออาการพนมมือ เป็นดอกบัวตูม มูทรานี้นิยมใช้กับเหล่าพระสาวกของพระองค์ เช่น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ ไม่ นิยมใช้กับพระพุทธเจ้า เพราะเหตุใดถึงไม่มีการใช้ "มูทราที่ 7" ในการสร้างพระพุทธรูป เรื่องนี้มาจาก พุทธประวัติตอนหลังจากที่ทรงตรัสรู้ใหม่ๆ ทรงเสด็จปลีกเร้นอยู่ในที่สงบเกิดความรำพึงอย่างนี้ว่า

"บุคคลผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรง ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เราพึงสักการะ เคารพ อาศัยสมณะหรือ พราหมณ์คนไหนหนอแลอยู่" ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้มีพระดำริดังนี้ว่า “เราพึงสักการะเคารพ อาศัยสมณะหรือพราหมณ์อื่นอยู่ เพื่อความบริบูรณ์แห่งศีลชั้นที่ยังไม่บริบูรณ์แต่เราไม่เห็นสมณะหรือ พราหมณ์อื่นในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่มสัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ที่มีศีลสมบูรณ์กว่าเรา ที่เราจะพึงสักการะ เคารพ อาศัยอยู่” (ส.ส.(ไทย)15/1๗3/233-234) (พระพรหมบัณฑิต, 2561 :121-123)

มูทราที่ 7 นี้แม้ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ก็สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ ในฐานะเป็นแบบแห่งการ ฝึกฝนตนเองให้รู้จักอากัปกิริยาของผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เพื่อยกระดับจิตใจของตนให้สูงส่งขึ้นไป แม้ศีล สมาธิ และปัญญายังไม่เต็มเปี่ยมอย่างเช่น พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ จนกว่าจะถึงซึ่งศีลบริสุทธิ สมาธิ และปัญญาบริสุทธಿಯ่างเช่นที่เราท่านทั้งหลายใช้กันอยู่ในทุกวันนี้ เพื่อทำการสักการบูชาพระ รัตนตรัย สวดมนต์ไหว้พระ หรือแม้แต่ยกมือไหว้ผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้มีพระคุณ และไหว้ซึ่งกันและกัน จน กลายเป็นวัฒนธรรมการไหว้ของไทยในที่สุด

References

- เชษฐ ติงส์กุลลี. (2554). การวิเคราะห์การแสดงวิถีกรรมทูตราสองพระหัตถ์ของพระพุทธรูปศิลปะ ทวาราวดี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นวรรณและคณะนักวิจัย DIRI. (2561). สมาธิ ทางรอดวิกฤตติดถ้ำ. อยู่ในบุญ, 20-22.
- พระพรหมบัณฑิต. (2561). พระไตรปิฎกฉบับสากล : วิถีธรรมจากพุทธปัญญา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล. (18 มิถุนายน 2560). สนธิศาสนาศาสตร์กับศีลธรรม.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://phraadirek.blogspot.com/201๗/06/blog-post_8.html
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2528). ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ฉบับคู่มือนักศึกษา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์
- วิกิพีเดีย. (15 ตุลาคม 2018). บทความ มูทรา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/มูทรา>
- ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2556). ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

- สนิท คำแดง. (2544). **ปรัชญาเกวาท**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2538). **ศิลปในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
เอกอนันต์เผยแพร่วรรณ. (ม.ป.ป.). ไตรรัตน์: แก้ววิเศษ 3 ประการ.
- Cain Carroll. (2012). **Mudras of India: A Comprehensive Guide to the Hand Gestures of Yoga and Indian Dance**. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Encyclopædia Britannica. (11 October 2010). **mudra (symbolic gestures)**. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา : <https://www.britannica.com/topic/mudra>
- Sir John George Woodroffe. (1951). **Shakti and Shākta: Essays and Addresses on the Shākta Tantrashāstra**. London: Ganesh.
- TravelAround. (26 August 2552). **bloggang.com**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<https://www.bloggang.com/viewblog.php?id=travelaround&date=10-04-2009&group=21&gblog=>
- Zigcer. (5 กรกฎาคม 2561). **มูทรา รหัสยัญที่ซ่อนความหมายขององค์คุณแห่งการเจริญมหาสติ** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://koidoo.com/2018/07/05/>

มัชฌิมาปฏิปทา กับ เศรษฐกิจพอเพียง ของ ในหลวงรัชกาลที่ 9

MIDDLE PATH AND SUFFICIENCY ECONOMY OF THE KING RAMA IX

พระครูภาวนาโสภิต วิ.,ดร. (บุญญวิศิษฐ์ เมืองวงศ์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

boonyavisit@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาประเทศโดยไม่ใส่ใจในการวางรากฐานที่เหมาะสมลงตัวบุคคล ความเจริญที่ผิดทางย่อมทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงเป็นหนทางสู่ความอยู่รอดของประชาชน เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาหลักคิดที่ตัวบุคคล สร้างเสริมให้บุคคลมีความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิต รู้จักความพอประมาณ มีเหตุผลในการใช้จ่าย มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี

มัชฌิมาปฏิปทา กับ เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้น สอดคล้องกันด้วยหลักการใช้ชีวิตที่เหมาะสมเพื่อความสงบ ไม่ฟุ้งซ่านหรือมีเหตุอื่นใดมากระทบทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดทางสายกลางคือ อริยมรรคมีองค์แปด หมายถึง ความเห็นถูกต้อง ความคิดถูกต้อง คำพูดถูกต้อง การงานถูกต้อง อาชีพถูกต้อง ความพยายามถูกต้อง ความระลึกถึงถูกต้อง ความตั้งใจถูกต้อง ดังนั้น การมีหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์แปดประการจะกล่าวได้ว่ามีทางสว่างทั้งทางกายทางใจ เพื่อเป็นเครื่องมือในดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างไรรู้การเบียดเบียนยอมทำให้เกิดสันติสุข อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของสรรพชีวิตที่สันติสุขย่อมต้องมีการบริหารจัดการที่ดีทุกมิติของทุกชีวิตในสังคม

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, มัชฌิมาปฏิปทา, ในหลวงรัชกาลที่ 9

Abstract

A Country development that does not care to lay the foundation for individuals appropriately. The prosperity that wrong way will cause an economic crisis. The concept of sufficiency economy of the King Rama IX is therefore a way to survive for the people. Because the sufficiency economy is the development concept of the individual, to strengthen people in way of life, moderation, there are reasons to spend and good self-immunity

Middle path and sufficiency economy of the King Rama IX is consistent with the principles of proper living for peace, do not be distracted or other causes affect the change that Buddha determined the middle way, including Noble Eightfold Paths

mean right view, right intention, right speech, right action, right livelihood, right effort, right mindfulness and right concentration. Therefore, having the principles of middle path or Atthangika – magga can be said to have the light both physical and mental in order to be a tool in living and living together without exploiting that will cause peace. However, the existence of life that peace must have good management in all dimensions of every life in the light society.

Key words: sufficiency economy, Middle path, King Rama IX

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ปกติสุข ด้วยรูปแบบของความพอดีในการดำเนินชีวิต คือ การรู้จักพออยู่ พอกิน พอประมาณ ตามความเหมาะสมกับการใช้ชีวิต ไม่ยึดติดกับวัฒนธรรมของทุนนิยม ดังที่พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงชี้แนะแนวทางไว้

1. เศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 21)

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้ประมวลและกลั่นกรองกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548, หน้า 6-7) จากการประมวลและกลั่นกรองจนได้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ และความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้อง

อาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สมพร เทพสิทธา (2550: 14-15) ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาของเกี่ยวกับการพออยู่พอกิน

เกษม วัฒนชัย (5 (2): 164-165) ได้กล่าวถึงการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จะต้องมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1) เงื่อนไขหลักวิชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการนำหลักวิชาความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ทั้งในชั้นวางแผนและปฏิบัติ เป็นเศรษฐกิจบนพื้นฐานของความรู้ (Knowledge Base Economy) และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society)

2) เงื่อนไขคุณธรรม การสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมโดยกลไกการเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา และการฝึกจิตข่มจิตของตนเอง ซึ่งบุคคลครอบครัว องค์กรหรือชุมชนที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จะต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน

3) เงื่อนไขในการดำเนินชีวิต ต้องมีความรอบรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต มีความเข้มแข็ง อดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและมีความรอบคอบ

พระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้รวบรวมพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ ดังนี้

1) มิติด้านการทำงาน

“การทำงานอย่างให้มีคุณภาพ ให้ได้ผลบริบูรณ์ จะทำอย่างไรเบื้องต้น ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องในงานที่จะทำเสียก่อน โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองให้เห็นเหตุที่แท้ ผลที่แท้ที่ถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่มุ่งหวัง แล้ววางแผนการอันแน่นอนที่จะดำเนินการต่อไป ด้วยหลักวิชา ด้วยความร่วมมือปรองดองกัน และสำคัญที่สุด ต้องมีความพากเพียรไม่ย่อหย่อนในอันที่จะกระทำต่อไป จนกว่าจะเป็นผลสำเร็จ”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 19 กรกฎาคม, 2516)

2) มิติด้านการลงทุน

“การลงทุนอย่างมากมายนั้น บอกให้เขาทราบว่า ไม่ค่อยเห็นด้วยเพราะว่าเคยทำโรงงานเล็ก ๆ ที่ทางภาคเหนือ ใช้เงินสามแสนบาท เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านเขามาใส่กระป๋องแล้วขาย ก็ได้ผลเป็นโรงงานเล็ก ๆ บอกว่าที่เขาลงทุนเป็นล้าน รู้สึกว่าเสี่ยง เขาบอกว่าต้องทำอย่างนั้น เขาก็ลงทุนทำไปทำมาล้มพับที่อำเภอบ้านบึง ทางชลบุรี ก็มีไม่พอ เมื่อไม่พอต้องไปสั่งล้มพับมาจากปราณบุรี ล้มพับจากปราณบุรีต้องขนส่งมา ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำไปทำมาโรงงานก็ล้ม อย่างนี้ก็แสดงให้เห็นว่า ทำโครงการอะไรก็ต้องนึกถึงขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่าอัตราหรือกับสิ่งแวดล้อม”

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : 5 ธันวาคม 2540)

3) มิติด้านการประกอบอาชีพ

“ขอให้ทุกคนจงรำลึกถึงอุดมคติของวิชาชีพที่มุ่งหวัง จะบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชนเหนือสิ่งอื่นใด และรักษามรรยาทของการประกอบอาชีพโดยเคร่งครัด จนหมั่นฝึกฝนตนเองให้ทันสมัยในวิทยาการประกอบโรคศิลปะอยู่เสมอ”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 1 เมษายน 2498)

4) มิติด้านความเจริญของประเทศ

“สมัยนี้ เป็นสมัยพัฒนาประเทศ เรากำลังร่วมกันดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเร่งรีบ และได้รับผลดีจากโครงการเหล่านั้นแล้วอย่างน่าพอใจ หลายประการ ความเจริญของประเทศนั้นหมายถึงความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวม สม่่าเสมอทั้งประเทศ”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 20 กรกฎาคม 2510)

5) มิติด้านความเป็นตัวของตัวเอง

“ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในบ้านเมืองของเรา ทำให้เกิดความรู้สึกว่าประเทศไทยและคนไทยกำลังเสื่อมลงกำลังจะถูกกลืนหายไปกับอิทธิพลแห่งความเสื่อมในโลกปัจจุบัน ความรู้สึกเช่นนี้ ไม่ตรงกับความจริงนัก เพราะคนไทยเรามีความเป็นตัวของตัวเอง มีสมบัติทั้งทางวัตถุและจิตใจอย่างอุดมสมบูรณ์ มาแต่เดิม เป็นการยากที่จะถูกกลืนหรือถูกทำลายอย่างที่เกิดขึ้น”

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : 5 สิงหาคม 2514)

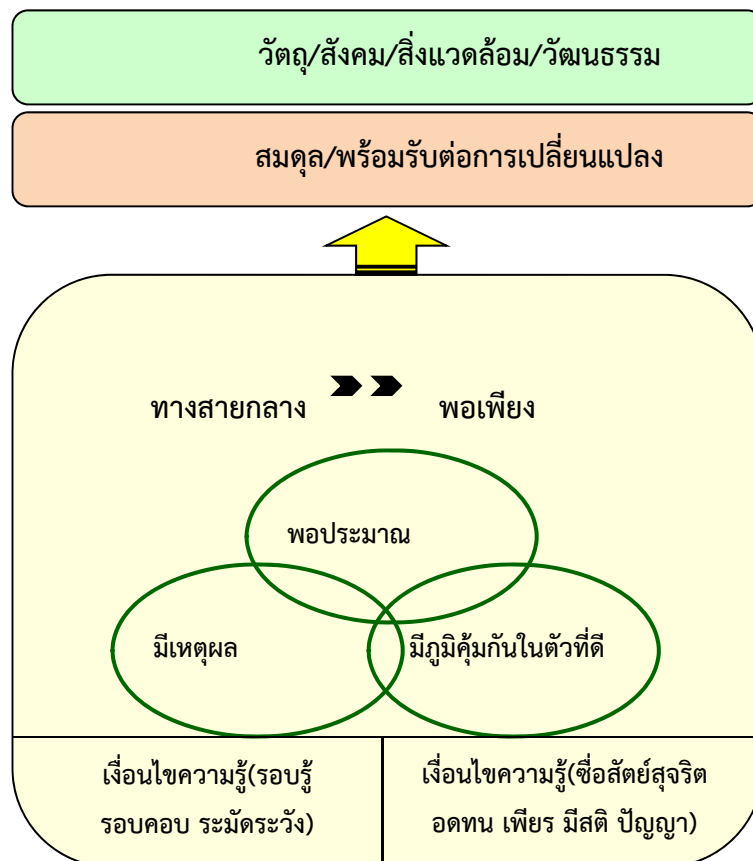
6) มิติด้านความสุข

“ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย

(พระบรมราชาวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : 10 กรกฎาคม 2518)

นิยามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมกลั่นกรองพระราชดำรัสฯ ประมวลสรุปเป็นนิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542

คำนิยาม ความพอเพียงถือได้ว่าเป็นพื้นฐานไปสู่ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภายนอกได้ ซึ่งความพอเพียง หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำซึ่งประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 23) ในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 40) และหมายความรวมถึงการพึ่งตนเองและการชีวิตที่เรียบง่าย (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP, 2550, หน้า 31)

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 23) และยังรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์ การรู้จักตนเอง การมองการณ์ไกลตลอดจนมีความเมตตาเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP, 2550, หน้า 31)

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550, หน้า 23) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความสามารถในการพึ่งตนเองและความมีวินัยในตนเอง (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP, 2550, หน้า 31) ภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุมมิติการจัดการความเสี่ยงเชิงพลวัต จึงจะนับได้ว่าเป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์ (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 41)

4) เงื่อนไข การตัดสินใจ การกระทำและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ กล่าวคือ

4.1) เจาะไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อยากรอบคอบ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เจาะไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยการพัฒนาคนให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่เข้มแข็งพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอันจะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม (2) ด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2546, หน้า 42)

5) แนวทางปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างกว้างขวางทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี สามารถรับผลกระทบ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันต้องมีพื้นฐานจิตใจที่ดี มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา เพื่อให้มีความสมดุลต่อการเปลี่ยนแปลงของ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

2. มัชฌิมาปฏิปทา

คำว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” เป็นภาษาบาลี แปลว่า “ข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง” มาจากศัพท์ 2 ศัพท์ คือ มัชฌิมา + ปฏิปทา

มัชฌิมา มาจาก คำว่า มชฌ ศัพท์+อิม ปัจจัยในชาตาติตฺทิตฺติ วิเคราะห์ว่า มชฌเ ฉชาติ มชฌิโม (มคฺโค) ว่า มชฌเ อตฺถิติติ = มชฌิโม (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2544, หน้า 141). (มคฺโค) แปลว่า หนทางเกิดในท่ามกลาง หรือว่ามีในท่ามกลาง ชื่อว่า มัชฌิมะ

ปฏิปทา มาจาก คำว่า ปฏิ อุปสัค เป็นบทหน้า ปท ธาตุในความถึง อ ปัจจัย ในกิตฺติกิจจปัจฉิจ นามกิตฺต เป็นกิตฺตฺรูป กรณสาธนะ วิเคราะห์ว่า ปฏิปชฺชติ เอตยาติ = ปฏิปทา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2542, หน้า 197). แปลว่า บุคคลย่อมนำไปด้วยปัญญานั้น เหตุ นั้นปัญญานั้น ชื่อว่า ปฏิปทา (ปัญญาเป็นเครื่องดำเนินไปเฉพาะ)

รวม 2 ศัพท์ เข้าด้วยกัน จึงสำเร็จรูปเป็น “มัชฌิมาปฏิปทา” แปลว่า ปัญญาเป็นเครื่องดำเนินไปเฉพาะสู่หนทางอันมีในท่ามกลาง ซึ่งหมายถึงข้อปฏิบัติด้วยปัญญาที่เป็นกลาง เพื่อให้ถึงความดับแห่งปัญหา และดับทุกข์ (ช.ธ. (ไทย) 25/24/369).

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่พึงถึงวิธีการหรือทางดำเนินชีวิตที่เป็นกลาง ๆ ตามธรรมชาติ สอดคล้องกับกฎธรรมชาติพอเหมาะพอดีที่จะให้เกิดผลตามกระบวนการดับทุกข์ของธรรมชาติ โดยเรียกสั้น ๆ ว่า มรรค ซึ่งแปลว่า ทาง มีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ, สัมมาวาจา การเจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ, สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ, สัมมาสติ ความระลึกชอบ และ สัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ (ส.สพ. (ไทย) 18/364/420-421).

3. อริยมรรค

มรรค แปลว่า ทาง หนทาง ว่าโดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่า อริยัญ्ञคิกรมรรค แปลว่า ทางมีองค์ 8 อริยมรรคมีองค์ 8 (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), 2536, หน้า 215).

1) สัมมาทิฐิ คือ มีความเห็นถูกต้อง หมายถึงการเห็นว่าวิถีการดำเนินชีวิตด้วยการเลี้ยงชีพที่ถูกต้องชอบธรรม ถูกกฎหมายและถูกศีลธรรมนั้น สามารถทำประโยชน์สุขแก่ตนเองได้อย่างแท้จริง

2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริที่ถูกต้องมองเห็นคุณและโทษในอาชีพนั้น ๆ ทำหน้าที่ให้เกิดความแน่นแฟ้น เกิดความตั้งมั่นที่จะเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูกต้อง

3) สัมมาวาจา คือ หาเลี้ยงชีวิตด้วยความสัตย์ ซื่อสัตย์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

4) สัมมากัมมันตะ คือ หาเลี้ยงชีวิตในทางที่ถูก ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

5) สัมมาอาชีวะ คือ หาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชอบธรรม ถูกกฎหมายและถูกศีลธรรม

6) สัมมาวายามะ คือ การเริ่มตั้งความเพียร กำจัดความเกียจคร้าน บากบั่น อดทนในการหาเลี้ยงชีวิต

7) สัมมาสติ คือ ความไม่พินเพื่อน รู้ตัวอยู่เสมอ แม้จะมีสิ่งยั่วยุก็มีสติไม่ปล่อยไปตามอำนาจของกิเลส

8) สัมมาสมาธิ คือ ความแน่นแฟ้นตั้งมั่นในการหาเลี้ยงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต

สรุปได้ว่า อริยมรรค 8 การเลี้ยงชีวิตที่ถูกต้องย่อมเกิดจากความคิดที่ถูกต้องเป็นเบื้องต้น เมื่อมองเห็นคุณ และโทษจากการประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้อย่างถ่องแท้แล้ว กระบวนการของมรรคย่อมดำเนินไปอย่างเป็นระบบ

สรุป

จากสถานการณ์ของโลกในระบบทุนนิยม ประเทศต่าง ๆ มุ่งแสวงหาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง ประเทศไทยรับแนวทางของระบบทุนนิยมเข้ามา มีการนำเสนอเพื่อบริโภคตลอดเวลา มีการส่งเสริมให้เกิดความอยากในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการบริโภค ประชาชนใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย อดร่ำ อดรววย โดยไม่ตระหนักถึงความสมดุลของรายได้ว่าจะเพียงพอต่อการดำรงชีพ

หรือไม่ ท้ายสุดทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมาจำนวนมาก ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศโดยไม่ใส่ใจในการวางรากฐานที่เหมาะสมลงตัวบุคคล กับความเจริญที่ผิดทางย่อมทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ดังเช่น ฟองสบู่แตกในปี พ.ศ. 2540 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงเป็นหนทางสู่ความอยู่รอดของประชาชน เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาหลักคิดที่ตัวบุคคล สร้างเสริมให้บุคคลมีความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิต รู้จักความพอประมาณ มีเหตุผลในการใช้จ่าย มีภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี รู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นและสมฐานะ

มัชฌิมาปฏิปทา กับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 นั้น สอดคล้องกันด้วยหลักการใช้ชีวิตที่เหมาะสมเพื่อความสงบไม่ฟุ้งซ่านหรือมีเหตุอื่นใดมากระทบทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และผู้เขียนคิดว่าแนวทางสายกลางที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้เมื่อสองพันกว่าปีที่ลี้ลับปฏิบัตินี้ยังคงมีอานุภาพอยู่เสมอ ทางสายกลางในพุทธศาสนา หมายถึง การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง 2 ได้แก่ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป การเกี่ยวเนื่องในความสบาย พระพุทธเจ้าทรงกำหนดทางสายกลางคือ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งหมายถึง ความเห็นถูกต้อง ความคิดถูกต้อง คำพูดถูกต้อง การงานถูกต้อง อาชีพถูกต้อง ความพยายามถูกต้อง ความระลึการู้ถูกต้อง ความตั้งใจถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม การดำรงอยู่ของสรรพชีวิตที่สันติสุขย่อมต้องมีการบริหารจัดการที่ดีทุกมิติของทุกชีวิตในสังคม ซึ่งมีมิติด้านการงานนั้น ควรใช้ปัญญาในการไตร่ตรอง ให้เป็นการทำงานที่มีคุณภาพให้ได้ผลลัพธ์ที่บริบูรณ์ มิติด้านการลงทุน ต้องนึกถึงความเหมาะสมของการลงทุน ทั้งเงินและสิ่งแวดล้อม มิติด้านการประกอบอาชีพ ต้องคำนึงถึงอุดมคติของวิชาชีพที่ตนเองยึดถือและให้หมั่นฝึกฝนตนเองให้ทันสมัยในอาชีพนั้น มิติด้านความเจริญของประเทศ ให้ตระหนักถึงความเจริญของประชาชนเป็นส่วนรวมโดยสม่ำเสมอทั้งประเทศ มิติด้านความเป็นตัวของตัวเอง ให้ยึดมั่นในวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งที่ดีงามต่อจิตใจ มิติด้านความสุข คือการแสวงหาความสุขความเจริญที่ได้มาด้วยความเป็นธรรม มิใช่การเบียดเบียนหรือแย่งชิงมาจากผู้อื่น ดังนั้น การมีหลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์แปดประการจะกล่าวได้ว่ามีทางสว่างทั้งทางกายทางใจอย่างแน่นอนและเป็นเครื่องมือในดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกันอย่างไร้การเบียดเบียนย่อมทำให้เกิดสันติสุข

References

เกษม วัฒนชัย. (2550). “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ”. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของ
รัฐสภา, 5(2): 155-156

กลุ่มพัฒนากอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2546). **กรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

(2548). เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย UNDP. (2550). รายงานการพัฒนาดนของประเทศไทย ปี 2550 เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2536). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2560). “กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. 17(3): 212 – 213.

พระมหาธนิต สิริวัฒนโน. (2558). “รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม”. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่. 16(2): 23..

พระเลิศพิพัฒน์ จนทปญโญ (แก้ววันทอง). (2554). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์”. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 7(2): 32 – 33.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2542). บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ 2 อาขยาดและกิตก์ หลักสูตรเปรียญธรรมตรี. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2544). บาลีไวยากรณ์ วจิวภาค ภาคที่ 2 สมาสต์ทิต หลักสูตรเปรียญธรรมตรี. พิมพ์ครั้งที่ 37. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย

สมพร เทพสิทธา. (2550). การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สมชาติการพิมพ์.

การบริหารจัดการองค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธ

ENTERPRISE MANAGEMENT COMMUNITY AS A NETWORK OF BUDDHIST

สุขสันต์ เขียวพลอย

ณัฐชยา วงษา

หลักสูตรพุทธศาสตร์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ,

หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดท่านา จังหวัดตาก

Mahapo.tak@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการองค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธ เป็นกระบวนการของการวางแผนการ จัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ ร่วมกันจาก หน่วยงานที่มีความพร้อม เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ การบริหารจัดการองค์กร ชุมชนแบบภาคีเครือข่ายนั้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำการ บริหารจัดการองค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธ ต้องเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม มี ความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคน ซึ่งความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและ ทิศทางในการตัดสินใจ ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้ คนพัฒนาความต้องการของตน มีการประสานความร่วมมือเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน มีแนวทางการ พัฒนามนุษย์อย่างสร้างสรรค์ ควรนำแนวทางการบริหารจัดการตามวิถีพุทธผสมผสานระหว่างแนวทาง ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แนวทางการอื่น ๆ และแนวทางของพระพุทธศาสนา เพื่อการปรับปรุง ผลงาน เพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงานและแนวทางการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์จะมีความ เหมาะสมในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนมากขึ้น

คำสำคัญ : การบริหารจัดการองค์กรชุมชน, แบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธ

Abstract

Enterprise management community as a network of Buddhist Is the process of planning, organizing and command and control efforts of the members of the organization and using other resources together. Units are ready. For success in the goals of the organization are determined. Enterprise management community network. One of the more important factors of success. Act the leading enterprise management community as a network of Buddhist Need to contain the appropriate features. Have the ability to modify the requirements of people.

Which needs determine the goals and direction in decision making. If the changing needs of people's changing of that person. A good leader will help people to develop their own needs. The cooperation is one; the one is development of human creative. The management according to the Buddhist way of combination between human resource development guidelines and guidelines of the Buddha and other religious. In order to improve the performance. Add expertise in practice and the development of creativity have the proper management of community organization. To make more.

Key words: Enterprise Management Community, Network Of Buddhist

บทนำ

ภาคีเครือข่าย เป็นเรื่องสำคัญที่ทุกองค์กรให้ความสำคัญและพยายามที่จะพัฒนาบุคลากรให้มีภาวะผู้นำ บางองค์กรจัดส่งบุคลากรฝึกอบรมหลักสูตรภาวะผู้นำ เพื่อที่จะหล่อหลอมให้บุคลากรเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำมากกว่าที่จะเป็นแค่เพียงผู้ปฏิบัติงานไปวันๆ ลักษณะของบุคคลที่มีภาวะผู้นำ ต้องเป็นผู้ที่สร้างทีมงานที่แข็งแกร่งได้ มีความน่าเชื่อถือ ทำให้บุคลากรทุกคนในทีมงานยินดีที่จะทำงานร่วมกัน ไม่มีความลำเอียง และเลือกปฏิบัติต่อใครบางคนเป็นพิเศษ เพราะถ้าทำแบบนั้นทีมงานที่ดีก็จะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน การมอบหมายและจัดสรรงาน ผู้นำที่ดีไม่ใช่แค่เพียงมอบหมายงานให้กับสมาชิกในทีมอย่างเดียว แต่จะต้องพิจารณาเสมอว่า ใครที่เหมาะสมกับงานต่างๆ ก็จะมอบหมายที่เขาถนัด เพื่อให้เกิดผลงานที่ดีที่สุด นั่นแสดงว่าผู้นำจะต้องศึกษาและรู้จักจุดแข็งจุดอ่อนของสมาชิกของทีมงานตนเองเป็นอย่างดี ควรจะต้องมองไกล คิดไกล มองเห็นเป้าหมายในอนาคตข้างหน้า และไม่ใช่แค่มองเห็นอย่างเดียวเท่านั้น จะต้องช่วยให้ทุกคนในทีมงานมองเห็นภาพอนาคตอย่างผู้นำเห็นด้วย ผู้นำที่ดีจะไม่หยุดสร้างสรรค์อนาคตใหม่ๆ ให้กับองค์กร และพัฒนาวิธีการทำงานใหม่ๆ อยู่เสมอ มีการสร้างและพัฒนาคนทุกคนที่อยู่ในการดูแล เพื่อให้ทุกคนเก่งขึ้น และมีความสามารถในการทำงานมากขึ้น ไม่ใช่แค่บริหารแบบเดิมๆ ไม่มีอะไรใหม่เกิดขึ้นในตัวพนักงานเลย ต้องเป็นคนที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในทีมงาน ทำให้สมาชิกเกิดความฮึกเหิมและมุ่งมั่นที่จะทำงานและฟันฝ่าอุปสรรคไปพร้อมๆ กัน

องค์กรชุมชนทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการทำงานและการจัดการ ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและรู้ความต้องการของตนเอง และมีพลังอย่างหลากหลาย เป็นการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่แต่มารวมกันบนฐานปัญหาร่วมกัน ก่อเกิดการค้นหาคิดค้นวิธีการในการแก้ไขและจัดการ โดยในการรวมตัวกันนั้นต้องมีกระบวนการจัดการให้ผู้คนหรือสมาชิกนั้นๆ อยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียม และมีส่วนร่วม เกิดความตระหนักร่วมยึดเหนี่ยวร่วมและรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ดำเนินไปได้อย่างลุล่วง คนที่สามารถ

ที่จะเป็นผู้นำได้นั้นจะต้องมีความต้องการที่จะเป็นผู้นำเป็นพื้นฐาน คือ มีความต้องการที่จะนำผู้อื่น ต้องการทำให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อมั่นในการเป็นผู้นำ จะหยิบเอาสิ่งที่เรียนรู้มาปรับใช้ในชีวิตการทำงานจริงๆ ซึ่งแปลว่า ภาวะผู้นำนั้น เป็นเรื่องของการกระทำ ไม่ใช่เป็นเรื่องของตำแหน่ง ท่านที่ต้องการจะเป็นผู้นำจริงๆ ก็คงต้องเริ่มต้นลงมือกระทำอย่างจริงจังในสิ่งที่ผู้นำเขาทำกัน แล้วจากนั้น เราจะเป็นผู้นำตลอดเวลา

ความหมายขององค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธ

การที่คนเราจะเป็ผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดประสิทธิผลในองค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธนั้น ผู้เขียนคิดว่าต้องเป็น “องค์กรที่มีแผนงานและการตัดสินใจแก้ปัญหาไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายมีกระบวนการในการโน้มน้าวและชักจูงความคิดเห็นและพฤติกรรมของบุคคลอื่นให้คล้อยตาม ให้มีความกระตือรือร้นที่จะหาทางบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายปฏิบัติการขององค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในการบริหารจัดการได้ดีด้วย”

คำว่า การบริหารจัดการองค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธนั้น หมายถึง การพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำชุมชน หรือเป็นลักษณะพิเศษของผู้นำทั้งที่อยู่ภายนอกและอยู่ภายในที่ผู้นำสามารถนำเอาทักษะหรือเทคนิคและวิธีการในนำมาใช้ ซึ่งการบริหารจัดการนี้ยังหมายถึง ต้องมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา ที่อยู่ภายในจิตใจของผู้นำคนนั้นด้วย เป็นผู้นำทั้งเทคนิควิธีการและศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม สติปัญญา เป็นต้น ซึ่งจะพบว่าผู้นำนั้นใคร ๆ ก็เป็นได้ แต่จะได้รับการยอมรับจากคนในสังคมหรือไม่ขึ้นอยู่กับที่ความเป็นผู้นำของคนที่เราเรียกกันว่า “ภาวะผู้นำ” เท่านั้น หากผู้นำไม่มีภาวะผู้นำก็อาจ จะถูกสังคมปฏิเสธได้ แต่ถ้าผู้นำที่มีภาวะผู้นำก็จะเป็นที่ยอมรับจากสังคมเช่นกัน และสามารถนำพาองค์กร ชุมชน และสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายหรือประสบความสำเร็จได้ (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2527 : 635-637)

ลักษณะขององค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธอย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะที่สำคัญของนักการบริหารจัดการงานชุมชน ต้องมีการบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่า ผู้บริหาร มีการบริหารเป็นงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่า ในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย มีการบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายใน และภายนอกองค์กร ดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก็อาจได้โดยการจัดหา เครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้ จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็น

ผลคือ ต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้นๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาคเงิน ก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพา ต่อความเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่นสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหาร อันมีอิทธิพลต่อ ชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการจัดการตนเองโดยเป็นความต้องการของชุมชน ที่ ต้องการจัดการตนเองให้สัมพันธ์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่ ดังนั้นในการแก้ไขปัญหา และการจัดการจึงต้องเกิดจากฐานชุมชน ไม่ได้เกิดจากกลไกของรัฐมาทำให้การจัดการใดๆที่เกี่ยวพัน กับชีวิตจึงต้องมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีชาวบ้านเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นโดยกระบวนการ เตรียมตัวในการทำงานของขบวนการองค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่าย ควรมีการสำรวจรวบรวมและ จัดระบบข้อมูล (ทั้งภายในและภายนอกองค์กรหน่วยงานต่างๆ) สสำรวจคนทำงานครอบครัวผู้เดือดร้อน ข้อมูลพื้นฐานและความต้องการ สสำรวจที่ดิน ขนาดที่ดิน ผังเมือง แผนที่ทางอากาศ ที่ตั้งชุมชน ขอบเขตที่ดินทั้งเก่าและใหม่ที่มี (อยู่ในพื้นที่แก้ไขปัญหาและศึกษาระเบียบของเจ้าของที่ดิน)

การรวมกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้มีเป้าหมายทิศทางแผนการดำเนินงานร่วมกัน สร้างความ เข้าใจกระตุ้นให้เห็นความสำคัญให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและเข้าร่วมโครงการ บ้านมั่นคง ชุมชนจัดบทบาทการทำงาน การแบ่งกลุ่มย่อยเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วม การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย ตั้งคณะทำงานชุมชนร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาคี ในเมือง (คณะกรรมการเมือง) จัดทำผังเก่า ผังใหม่ ออกแบบระบบสาธารณูปโภค ออกแบบบ้านและ จัดผังเมืองร่วมกับท้องถิ่น วิเคราะห์แยกประเภทผู้เดือดร้อน การพิจารณาและรับรองสิทธิ (รายชื่อผู้รับ ผลประโยชน์) เตรียมเอกสารเพื่อเสนอโครงการในการขอใช้ที่ดิน(แต่ละประเภทของที่ดิน) การ ดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ (นิติบุคคล) เพื่อทำสัญญาเช่า สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นลักษณะขององค์กรชุมชน แบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาชุมชน คือ ขบวนการที่มุ่งส่งเสริมประชาชนให้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทุกด้านโดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยการพึ่งพาตนเอง ให้มากที่สุดและเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2531 : 6)

การพัฒนาชุมชน อาจกล่าวได้ดังนี้ 1) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ในการ พัฒนาชุมชนต้องเชื่อมั่น และศรัทธาของมนุษย์เพราะมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองและชุมชนจนมี มาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2) การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ ชุมชนได้ร่วมแสดงแนวคิด ร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นหน้าที่ของ ประชาชนเพราะการพัฒนาเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน โดยประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุข ต่อตนเองและสังคม 3) การช่วยเหลือตัวเองและชุมชน ในการพัฒนาเป็นการเสริมสร้างขีด ความสามารถของประชาชนและชุมชนให้สามารถพัฒนาตัวเองและชุมชน การขอความช่วยเหลือจาก ภายนอกชุมชนต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของประชาชนในชุมชน 4) การใช้ทรัพยากรในชุมชน

การพัฒนาที่ย่อมเกิดประโยชน์แก่ชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรในชุมชน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และ ทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง โดยไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่นๆ ก็ต้องมีการนำทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนเช่นกัน และเป็นการผลักดันเพื่อปลูก จิตสำนึกการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตน 5) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน การพัฒนา เป็นสิทธิเสรีภาพของคนในการพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการพัฒนาอย่างแท้จริง โดย ประชาชนได้ริเริ่มในการจัดการโครงการ 20 ต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถที่จะคิดเป็น ทำ เป็น และแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง โดยมีหวังจะพึ่งพาอาศัยองค์กรจากรัฐหรือชุมชนภายนอก 6) ชีต ความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นพัฒนาคนและทรัพยากรในท้องถิ่น เพราะ รัฐบาลมีความจำกัดด้านขีดความสามารถทั้งบุคลากร งบประมาณหรือทรัพยากร ส่วนขีดจำกัดของ ชุมชนในเรื่องความไม่พร้อมของคน และทรัพยากรไม่เพียงพอ 7) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับ ประชาชน การพัฒนาชุมชนจำเป็นที่จะต้องมีการประสานงานในระหว่างชุมชนและรัฐบาลเพื่อจะ ให้ การพัฒนาประสบความสำเร็จ โดยไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบงานเพียงฝ่ายเดียว เพราะ รัฐบาลและชุมชนต่างมีขีดจำกัดความสามารถในการพัฒนาที่แตกต่างกัน 8) การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมกัน หลายด้านจะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะการ พัฒนามีหลายกิจกรรมทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อ ประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้การพัฒนาจึงต้องประสานงานกันหลายด้าน ทั้งตัวบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ 9) การสมดุลในการพัฒนา การพัฒนามีกิจกรรมต้องทำอยู่หลายด้าน ไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียว ทำให้การดำเนินการต้องเป็นไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่ให้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะเพราะกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนา ด้วย 10) การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชนมีลักษณะที่ทำให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีลักษณะที่เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องต่อ ปฏิบัติการของชุมชน เป็นวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เป็น โครงการที่มีแผนงานมุ่งเน้นความคิดของชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเป็นขบวนการทาง สังคมที่คอยกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา (สนธยา พลศรี, 2545 : 44-45)

สรุปได้ว่า ลักษณะขององค์กรชุมชนแบบภาคีเครือข่ายเชิงพุทธอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้อง กำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายทุกครั้ง การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร ต้องปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มี ประสิทธิภาพอยู่เสมอ ต้องพัฒนาศักยภาพของผู้นำควรมีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ พร้อมทั้งมีปฏิสัมพันธ์ทางความคิดที่เป็นบวกและเปิดใจรับฟังความคิดของผู้อื่น จึงจะมีภาคีเครือข่ายที่ แข็งแรงและแข็งแกร่งที่พร้อมจะให้ความร่วมมืออยู่เสมอ

ภาคีเครือข่ายเชิงพุทธ

การบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนา ทางพระพุทธศาสนามองว่าการบริหารเป็นการดำเนินไปให้แก่งานที่กระทำด้วยปัญญา กระทำด้วยความหวัง และต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุด ทำเพื่อตัวเองต้องมีการป้องกันและแก้ไขปัญหายุ่งยากด้วยสติปัญญา (พุทธศาสนิกฯ, ม.ป.ป. : 9-10) ผู้นำที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้ปกครอง จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระงานของตน ดังนั้นผู้บริหารที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคลากรในองค์กร (พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), 2550 : 25)

แนวการบริหารตามแนวพุทธวิธี โดยนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเป็นแนวทาง มีหลักของกระบวนการการบริหารนำมาประยุกต์ใช้กันหลักคำสอน ซึ่งล้วนเป็นหน้าที่ของงานที่จำเป็น ที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ในองค์กรปฏิบัติอยู่ให้ สำเร็จผลโดยมีประสิทธิภาพ การวางแผน การกำหนดนโยบาย และมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผน จะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้หนทางที่จะทำได้ตาม ตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหาร จะทำการคาดการณ์อนาคต และจะมีการคิด วิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายต่างๆ ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารได้ใช้ดุลยพินิจต่างๆ ว่าองค์กรจะต้อง ทำอะไร ให้ได้ผลอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไหร่ ก็จะทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามที่วาง ไว้โดยกล่าวไว้ว่า ในการวางแผนนี้พระพุทธเจ้าทรง กำหนดวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ทรง ประทานการอุปสมบทแก่อัญญาโกณฑัญญะ พระภิกษุรูปแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วยพระดำรัส ว่า “เธอจงเป็นพระภิกษุมาเถิดธรรมอันเรา กล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่า พระพุทธดำรัส นี้มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจน ว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่ง ทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกให้ปฏิบัติให้หลุดจากทุกข์ส่วนตัว หรือแนะนำคนอื่นให้ หลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินชีวิต การบริหารเป็นวิธีการทำงานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่า หน้าที่ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มีการวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร มีการจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ มีงานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน การอำนวยความสะดวก เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำการกำกับดูแล เป็นการควบคุม

คุณภาพของ การปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร (พระธรรมโกศ จารย (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554 : 3-5) โดยหลักธรรมสำคัญที่บ่งถึงความเป็นผู้บริหารนั้น มีดังต่อไปนี้

พรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม คือ มีเมตตา (ความรัก) คือ ความปรารถนาดี มิไม่ตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข มีความกรุณา (ความสงสาร) คืออยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์โศกเศร้าที่ประสบอยู่ เปลี่ยนลบความทุกข์ยาก เดือดร้อน ของคน และสัตว์ทั้งปวง มีความเป็นมูทิตา (ความเบิกบาน พลอยยินดี) เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีความสุขก็มีความสุขชื่นเบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองกามยิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย มีอุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือ มองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม (ที.ม. (ไทย)10/184/226).

หลักอคติ เมื่อมีคุณธรรมสมบูรณ์ การทำงานจะถูกต้องเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น ก็ด้วยละอคติ ความลำเอียงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเพราะสร้างความแตกแยกจนเกิดไร้ความสามัคคีกันได้โดยง่าย เพราะฉะนั้นจึงเชื่อว่าไม่ถึงความลำเอียงในธรรมทั้งหลาย อคติมี 4 ประการ ที่นักปกครองที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วพึงละเว้น คือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง โมหาคติ ลำเอียงหลงหรือเขลา ภยาคติ ลำเอียงเพราะขลาดกลัว (ที.ปา. (ไทย) 11/176/196).

ในทางพระพุทธศาสนานั้น คนเรานั้นเมื่อมาอยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม เป็นชุมชนเป็นสังคม แต่ที่เราพูดว่าอยู่รวมกันนั้น ความจริง ถ้าดูลึกลงไปจะเห็นว่าตัวคนรวมกันจริง แต่มีจะรวมกันแค่เพียงภายนอก ส่วนข้างในนั้นค่อนข้างจะกระจัดกระจายที่ว่ากระจัดกระจาย ก็คือ มีความแตกต่างกันหลายอย่างหลายประการ ต่างจิตต่างใจ ต่างความรู้สึก ต่างความนึกคิดต่างความต้องการต่างความรู้ความสามารถ ต่างระดับของการพัฒนาเป็นต้น รวมกันอยู่ และร่วมกันทำ เพื่อจะให้อยู่กันด้วยดี และทำการด้วยกันได้ผลบรรลุจุดหมายประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมใน การดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และนโยบายการ พัฒนาที่กำหนดไว้ คือ 1. ร่วมทำการวิจัยค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน 2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบงานและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน 3. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดแก้ไขปัญหาและ สนองความต้องการของชุมชน 4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม 5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผล 6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง 7.ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 8. ร่วมควบคุม ติดตาม

ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้จากบุคคลภายนอกหรือองค์กรต่างๆ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ต่อไป (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527 : 13) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ การควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 8)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมแบบภาคีเครือข่าย เป็นกระบวนการที่ประชาชนของหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของชุมชน ในลักษณะบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร ซึ่งเป็นการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล และเป็นการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ ประชาชน จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ต้องเริ่มมาจากความศรัทธาและความสมัครใจในการที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยได้แสดงความคิดเห็น และสิทธิเสรีภาพในการร่วมคิดร่วมทำเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมกระทำ โดยการยอมรับ กฎและกติกาของสังคมชุมชนนั้น

บทสรุป

“องค์กรชุมชน” คือ ส่วนสำคัญหากองค์กรชุมชนเข้มแข็งชัดเจนเกาะเกี่ยวรวมกันเป็นขบวนการที่ชัดเจนเห็นปัญหามีเป้าหมายความร่วมมือจากภาคีท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องยากและสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและแก้ไขปัญหาต่างๆโดยเอาฐานล่างเป็นตัวตั้งเป็นตัวขับเคลื่อนงานพัฒนาจัดการโดยชุมชนเป็นแกน หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนระดับกลไกเมือง การขับเคลื่อนกลไกเมืองคือกระบวนการทำงานของเมืองที่ชาวบ้านเดินร่วมกัน เป็นการทำงานที่เชื่อมโยงคนกลุ่มหน่วยงานและศักยภาพที่หลากหลายเพื่อร่วมกันวางแผนและดำเนินการพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วม เห็นเป้าร่วมกันทำแล้วต้องเห็นการเปลี่ยนแปลงจากการวางแผนร่วมกันของทั้งเมืองทำให้ชุมชนสามารถกำหนดและจัดวางแผนของชุมชนอย่างสอดคล้องกับแผนของเมืองสามารถกำหนดทิศทางการจัดการชีวิตตัวเองและชุมชนได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนตามแผนของเมือง ไม่หยุดนิ่ง ต้องมีการขยายผล ยกระดับพัฒนาและสร้างการเรียนรู้ของคณะกรรมการสมาชิกที่เกี่ยวข้อง เป็นการสร้างและยกระดับชุมชนคนจนเมืองตามขบวนการของบ้านมั่นคง โดยมีรูปธรรมการเปลี่ยนแปลงอย่างบ้านมั่นคงที่ชุมชนลงมือจัดการเอง

จากรูปธรรมความสำเร็จต่างๆ ทำให้ชุมชนคนจนเมืองมีสถานภาพและฐานะทางสังคมที่ได้รับการยอมรับมีที่ยืนทางสังคม ก่อเกิดเวทีการขยายผลที่ทำให้เกิดการร่วมมือเชื่อมร้อยเครือข่ายเชื่อมร้อยหน่วยงาน เชื่อมกับท้องถิ่นก่อเกิดพลังในการทำงานในระดับที่สูงขึ้น เกิดการขยับจากเรื่องบ้านสู่กระบวนการวางแผนร่วมกัน เพื่อจัดการเมืองทั้งระบบอย่างรอบด้าน เราไม่ได้ทำแค่เรื่องบ้าน

เท่านั้น แต่เราจะร่วมกันวางแผนจัดการทั้งชีวิต เป็นการแก้ไขปัญหาทั้งเมืองด้วยเหตุผลและความจำเป็น ชุมชนสามารถกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหาได้หลากหลาย เช่น สามารถแก้ไขทั้งที่เดิมและที่ใหม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ คือเหตุผลท้องถิ่นผู้อยู่และความคุ้มค่า ใช้ปริมาณเป็นพลังในการต่อรองกับหน่วยงานรัฐ เช่น กรมที่ดินกรมธนารักษ์รวมถึงสามารถผลักดันสู่ระดับนโยบายได้ เชื่อมโยงสู่การสร้างเครือข่ายชาวบ้านโดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ เป็นการเติมเต็มกันระหว่างช่องว่างของชุมชนและท้องถิ่น เกิดความต่อเนื่องในการแก้ปัญหาและการดำเนินงานอย่างเป็น “พลวัตร” การแก้ไขปัญหาชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ถ้าทำเพียงชุมชนเดียวจะไม่มีเพื่อนในการร่วมต่อสู้ต้องรวมกลุ่มกันและพัฒนาทั้งเมือง ภาคีกรรมการเมืองต้องประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทุกด้าน และหลากหลายเพื่อรองรับการแก้ไขปัญหาเมืองทั้งระบบไม่เฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง การแก้ไขปัญหาทั้งเมืองจะทำให้คนในชุมชนรวมพลังร่วมแรงร่วมใจในการแก้ปัญหาทั้งหมดการทำงานวางอยู่บนแนวคิดการได้ประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย การพัฒนาท้องถิ่นควรมองให้เป็นระบบและมองระยะยาวไม่ควรมองเป็นบุคคล มีเป้าหมายทางสังคม มุ่งสร้างทุนทางสังคมโดยอาศัยการพัฒนาการเรียนรู้จัดสวัสดิการชุมชนการพัฒนาคนรุ่นใหม่และศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป้าหมายทางเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาศักยภาพในระดับครัวเรือนเพื่อเพิ่มรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เป้าหมายในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม การสร้างเมืองภาคพลเมืองบนฐานความร่วมมือหลายฝ่าย ทั้งขบวนภาคประชาชน ขบวนเมือง ขบวนความร่วมมือเมืองกับชนบท วางแผนการแก้ปัญหาตามลำดับความเร่งด่วนของปัญหา จัดบทบาทของคณะกรรมการเมืองโดยเอาปัญหาเป็นตัวตั้งแล้ววางบทบาทที่สอดคล้องกับปัญหา แล้วนำไปสู่การแก้ปัญหาแล้วเชื่อมโยงสู่การแก้ปัญหาทั้งระบบอีกด้วย

References

- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2527). *ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม*. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ หน่วยที่ 11 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2554). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). (2550). *คนสำราญงานสำเร็จ.พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พุทธสาสิกขุ. (ม.ป.ป.). *การบริหารธุรกิจแบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทูลอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันรักข มิ่งมณีนาคิน. (2531). **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สนธยา พลศรี. (2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์

..

การบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

THE ADMINISTRATION IS A SOURCE OF LEARNING COMMUNITIES.

พระครูวินัยธรปัญญา ปญญาโวโร (ศรีสมุทร)

อำนาจ สาเขตร์

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จ.ตาก

panya.1979@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการวัดในพุทธศาสนา มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดและศาสนสถานนั้นเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการดูแลศาสนสถาน วัดและศาสนสถานมักตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน หรือบรรพชิตกับคฤหัสถ์ในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล ต่างๆ ตลอดถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดโดยการมีส่วนร่วมของผู้นำหรือบุคคลในชุมชนนั้น ๆ ให้มีบทบาทในการบริหารจัดการวัดเกื้อกูลช่วยเหลือหรือดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน ต้องได้ความร่วมมือจากผู้นำชุมชนตลอดถึงประชาชนในชุมชนนั้น ๆ จึงจะได้ผลดีมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การบริหาร, แหล่งการเรียนรู้, ชุมชน

ABSTRACT

This article is intended for the management of measurement in the Buddhist condition is a juristic person under the law by the management of the properties of measurement and places of worship is the authority of the abbot or maintain the abbot of or authorized by the laws in the place of worship, measure and places of worship are usually located near the community to the relationship between the measured with the home or a priest with a layman in all aspects of the cultural traditions festivals throughout the day important Buddhist temples. So the abbot or maintain a instead. You must have a vision of the management of measured by the participation of the leader or a person in the community is to have a role in managing the

measure to lend support or take action instead. In Particular related to the management of measurement, is the source of the Community learning to be the cooperation from the leader of the community to the people in the community and will be the best performance

Keyword : Administration, Learning, community

บทนำ

ตั้งแต่อดีตโบราณกาล คงไม่มีใครปฏิเสธว่า "วัด" เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่ง หลากหลายกิจกรรมอยู่ที่วัด แม้แต่เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน จนเป็นที่มาของคำว่า บวชเรียน แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่า "วัด" กลับมีบทบาทต่อชุมชนลดน้อยลง เหลือเพียงแค่ภาพของการเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาท อื่น ๆ ดูจะเลือนรางและนึกยากขึ้นทุกที ในอดีต ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระและวัด ทำให้ได้มีโอกาสซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระผู้ทรงศีล แต่ในสังคมปัจจุบัน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะป็นการจราจรที่แออัด ช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย ฯลฯ ทำให้การเข้าวัดของคนไทย กลายเป็นเรื่องยาก บางครั้งการเข้าวัดแต่ละครั้ง ต้องมีการวางแผน ไขว่คว้าโอกาสจะเข้าก็เดินเข้าไปได้ทันทีเหมือนก่อน แม้บางวัดพยายามรณรงค์ให้คนเข้าวัด ถึงกับมีการเปิดให้เข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดช่วงเย็นหรือค่ำหลังเลิกงาน แต่คนส่วนหนึ่งก็ยังลำบากที่จะเข้าวัดอยู่ดี. ศิริทิพย์ อิศาสะวิน, (26 กุมภาพันธ์ 2562).

ความหมายของการบริหารจัดการวัด

การบริหารจัดการวัดในพุทธศาสนานั้น มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ทำให้วัดและ ศาสนสถาน สามารถถือครองสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ได้ เช่นเดียวกับบุคคลหรือนิติบุคคลทั่วไป โดยการบริหารจัดการทรัพย์สิน ของวัดและศาสนสถานนั้นเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทน เจ้าอาวาส หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมายในการดูแลศาสนสถาน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวัดและศาสนสถานมักตั้งอยู่ใกล้กับ ชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน หรือบรรพชิต กับคฤหัสถ์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านที่เกื้อกูลกันหรือขัดแย้งกัน การที่เจ้าอาวาส ผู้รักษาการ หรือผู้มีอำนาจต้องแสดงบทบาทในการ ดูแลจัดการผลประโยชน์ทรัพย์สินของวัดด้วยการเจรจาต่อรอง ประนีประนอมยอมความ หรือฟ้องร้องนั้น ถือเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ที่จะดำเนินการด้วยตัวเอง

ดังนั้นเจ้าอาวาสควรมีคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ หรือ ดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและศาสนสถานโดยเฉพาะด้านภาระงาน บุคลากร และ การ

บริหารจัดการทรัพย์สิน ซึ่งเหมาะสมตามหลักธรรมของศาสนา และเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2559 : 231)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) ได้กล่าวถึงแนวความคิดการบริหารวัดว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

1. สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปลาตะแคงผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน
2. สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตาม ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด
3. สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550 : 26-27)

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชน ดังต่อไปนี้

1. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
2. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา
3. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลง
4. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2542 : 9)

คะนิงนิตย จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้สรุปหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ ไว้ดังนี้

1. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม
2. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่างและหลังการบวชด้วย
3. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน
4. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วย มิใช่รอให้ผู้มานิมนต์เท่านั้น
5. กิจกรรมการศึกษาธรรมของประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาท และหลักการแห่งการพึ่งตนเอง
6. ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้นการปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรม และการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระพุทธรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระพุทธรูปในสังกัดมี

ภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธา ถือเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเบื้องต้นแล้ว

7. พระครูยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก 6 ประการ ดังนี้ (1) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล (2) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล (3) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (4) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ (5) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยเมตตา ปราบณาติ (6) บอทางสวรรค์ คือ ทางดำเนินชีวิตที่ดี ถูกต้อง ให้ประชาชน

8. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรม ให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

9. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

10. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณ เหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

11. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

12. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่ยังเชื่อโชคลาง ของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ตาหนักการกระทำเหล่านั้น แต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝนพัฒนา และการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแผ่ โดยให้เครื่องราง ของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคล เป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

13. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดก็ครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้าน อื่น ๆ จะทำให้ความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่

พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้อามิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกัน
อย่างถูกต้องเพื่อการมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

14. การจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องจัดให้ประชาชนใน
ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา
ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่
แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในดำเนินการ
ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจ พุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

15. กรมการศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนพระพุทธ
ศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานการ
ดำเนินงาน ให้เกิดการพัฒนพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

16. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่น ร่วมจัดโครงการป่าชุมชน
โครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น จะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือ
ในการเผยแผ่ธรรมต่อไปด้วย

17. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริม
สนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแผ่ธรรม และพัฒนพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตาม นโยบาย ถูก
ทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนายิ่งขึ้น

18. หลักการบริการ การดำเนินงานต่าง ๆ ควรมีการวางแผนระยะสั้น ระยะยาว เพื่อการ
ปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้พระสงฆ์
สามารถค้นคว้าให้เกิดความรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และ
หลักการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

19. สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรม
และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่าง ๆ ดำเนินอยู่ขณะนี้จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน
สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

20. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมาก ยิ่งในฤดูพรรษายิ่งมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า
ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระบวช
ใหม่เป็นกลุ่ม ๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัย และการศึกษาของสงฆ์ได้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาสงฆ์
พัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่ของสงฆ์ จนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง
คะเนิงนิตย จันทรบุตร และสุบรรณ จันทรบุตร, 2545 : 22-26)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดสมัยใหม่ ดังนี้

1. การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด
2. จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน
3. จัดระบบงาน ได้แก่ การจัดการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ
4. จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ
5. บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม
6. เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน
7. กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546 : 46-48).

หลักธรรมสำหรับการบริหารจัดการ

การบริหารจะมีประสิทธิภาพนั้น ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร ในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้น มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับการบริหารองค์การไว้ ดังนี้

ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการดังกล่าวมานั้นแล้วคือ อุตตहितสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การของคน

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอุตตहितสมบัติและปรหิตตปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อุตตहितสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้ง

พระพุทธเจ้าใช้หลัก 4 ส. (ที.สี. (ไทย) 9/198/160). ซึ่งมีคำอธิบายเป็นประยุกต์เข้ากับการบริหารดังต่อไปนี้

1. สันติสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย
2. สมาทปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าต้องฝืนให้ไกลและไปให้ถึง
3. สมุตเตชนา (แก้วักล้า) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย
4. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน

ความสามารถในการจูงใจคนของพระพุทธเจ้า ตรงกับพระสมัญญาว่า ตถาคต หมายถึง คนที่พูดอย่างไรแล้วทำอย่างนั้น (ที.ม. (ไทย) 10/211/254). พระพุทธเจ้าทรงมีภาวะผู้นำสูงมากเพราะทรงสอนให้รู้ (ยถาวาที) ทำให้ดู (ตถากาโร) และอยู่ให้เห็น (ยถาวาที ตถากาโร)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปริหานิยธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปริหานิยธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญ ฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า : พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหงหรือฉุดคร่าขึ้นใจ 6. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก ซึ่งอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากนี้ จะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหยกให้แตกสามัคคี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 211-212).

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ 4 ประการ คือ 1. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด 2. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร 3. อนวัชชพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต และ 4. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์ เพราะพละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ช่วยทำให้ให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดีต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมนุษยสัมพันธ์ ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้ มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใด ขาดคุณธรรมทั้ง 4 ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549 : 44-45).

วัดกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชน

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวิทยาการที่ชาวบ้านจากชุมชนรอบ ๆ วัดหรือแม้จากสถานที่ห่างไกลได้เดินทางเข้ามาเพื่อศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ และรับการสั่งสอนอบรมทางด้านจิตใจ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อการศึกษาของประเทศได้พัฒนาเจริญมากขึ้น และการศึกษาได้แยกตัวออกจากวัด โดยตั้งเป็นสถานศึกษาเป็นเอกเทศ และครูผู้สอนก็ได้เป็นพระสงฆ์ ดังนั้นเด็กไทยในยุคปัจจุบัน จึงมิได้มีความใกล้ชิดกับวัด และพระสงฆ์เฉกเช่นเมื่อก่อนแต่ถึงกระนั้น วัดก็ยังคงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เพียงแต่เปลี่ยนจากการเข้าวัดเพื่อศึกษาวิชาการศึกษาแขนงต่าง ๆ มาเป็นเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม และสนทนาธรรมจากพระสงฆ์ ดังนั้น ผู้ที่เข้าวัดในปัจจุบันจึงเปลี่ยนจากเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียนมาเป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนที่ผ่านร้อนผ่านหนาว และเข้าวัดเมื่อมีความทุกข์ใจหรือไม่ก็เข้าวัดในวันเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น ทั้งหมดคือวัดที่ผู้คนในสังคมไทยยังคงอาศัยในปัจจุบันแต่วัดยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณีสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่มีโบราณวัตถุและโบราณสถานอันงดงาม และมีคุณค่าทางศิลปะ เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ และวัดอรุณราชวรารามฯ เป็นต้น. สามารถ มั่งสัง (15 ธ.ค. 2557).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของ ความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวมที่สามารถศึกษา

ย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา วัดเป็นสถานที่มาทำบุญ มีผู้คนมานมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบศาสนกิจ เพื่อความเป็นสิริมงคล ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจบรรดาเสนาสนะ อันทรงคุณค่าและมีรูปแบบศิลปกรรมอันงดงามทั้งหลายภายในวัด ก็ทำให้วัดที่มีเสนาสนะอันงดงามและมีความเป็นมาที่บ่งบอกถึงอดีต อันรุ่งเรืองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาในปัจจุบันนี้บทบาทด้านการท่องเที่ยวของวัดมีมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกิจกรรมของวัดมากขึ้น อีกทั้งวัดก็พยายามจัดกิจกรรมทางศาสนาและก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนเช่นกัน ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พบเห็นได้ในวัด เช่น ศึกษาประวัติความเป็นมา ชมศิลปกรรม นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญทำทานตามความเชื่อ ฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิ เพื่อมาพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับการชมทัศนียภาพของธรรมชาติ และการจับจ่าย ซื้อสินค้าท้องถิ่นที่ผู้คนในชุมชนรอบข้างวัดนำมาจำหน่าย ตามที่แต่ละวัดจะมีกิจกรรมที่กล่าวข้างต้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543 : 83-84).

บทสรุป

การบริหารวัด หมายถึง การทำให้วัดและศาสนสถานเป็นไปตามกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ มติต่าง ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากร เงิน คน วัสดุ แผนงาน ภายในวัด หรือการปกครอง ดูแล รักษาหมู่คณะ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพานักอยู่ในวัด และทั้งการจัดกิจการของวัดเพื่อให้งานต่าง ๆ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีบุคคลในชุมชนเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ หรือ ดำเนินการแทนในบางเรื่อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดและศาสนสถานต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงจะทำให้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารงานจะทำให้ผู้บริหารองค์การนั้นๆ มีประสิทธิภาพ ในทุกองค์กรก็ต้องการให้มีบุคลากรที่เป็นทั้งคนเก่งและคนดีไปพร้อมๆ กัน ถ้าหากเป็นไปได้ก็คงจะเป็นเรื่องที่ดีมาก ๆ แต่หากเป็นไปได้การจะคัดสรรเอาไว้ก็คงจะหนีไม่พ้นการเลือกคนดีเอาไว้ เพราะคนเก่งสามารถเรียนรู้และพัฒนาจนเกิดความชำนาญได้ แต่คนดีมันต้องสร้างมาจากภายในไม่มีใครสามารถบังคับได้ ผู้บริหารหลายคนพยายามหาวิธีการบริหารจัดการแบบใหม่ๆ มากมายเพื่อที่จะสร้างให้บุคลากรภายในองค์กรเป็นทั้งคนเก่งและคนดี

ความสัตย์จริงในเรื่องของการดำเนินชีวิตรวมถึงหลักธรรมในการบริหารคนของพระพุทธเจ้า ยังคงใช้ได้อยู่ทุกยุคทุกสมัย หากท่านใคร่ครวญดูท่านจะพบว่าเราไม่จำเป็นต้องเอาการบริหารจัดการ

ของต่างประเทศเข้าใช้มาเลย เพราะหลักการบริหารจัดการของพุทธศาสนานี้แหละชัดเจนที่สุดและใช้ได้จริง

หลักการบริหารจัดการวัดตามแนวทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดต้นแบบวิถีพุทธ สร้างแนวทางการพัฒนาเชิงพุทธและให้เป็นแบบอย่างองค์กรหรือหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาองค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพ การบริหารวัดทำให้เป็นที่แหล่งการเรียนรู้ชุมชน จะต้องอาศัยบุคคลในชุมชนเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี ในสังคมไทย โดยเฉพาะงานด้านศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัด ประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติ รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พุทธศาสนาจึงเป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมไทย นำไปสู่กระบวนการของการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาจะทำให้ครอบครัว ชุมชน สังคม อยู่กันอย่างปกติสุข

References

- กองพุทธศาสนสถาน. (2542). กรมการศาสนา. **ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). **วัดพัฒนา 43**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- คะเนิงนิตย์ จันทบุตรและสุบรรณ จันทบุตร. (2545). **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิรินทีพย์ อิศาสะวิน. (30 พ.ย. 2553). วัดต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน. **หนังสือพิมพ์เดลินิวส์**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา, <https://www.thaihealth.or.th/Content/19247>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). **วัดพัฒนา 46**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทูลอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2559). **คู่มือการดูแลศาสนสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สามารถ มั่งสั้ง (15 ธ.ค. 2557). วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์. **ผู้จัดการรายวัน**. [ออนไลน์]
แหล่งที่มา, <https://mgronline.com/daily/detail/9570000143892>.

วิทยาการการบริหารสมัยใหม่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Modern management science for sustainable development

ดร.วีระ จุฑาคุปต์

บุญเดือน ทรัพย์เพชร

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดท่านา จังหวัดตาก

Weer.law@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ และแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ ประชาชนตกงาน เพิ่มมากขึ้น ความเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรถูกทำลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรม เกิดมลภาวะ เป็นพิษ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น มนุษย์เกิดความเครียดจากปัญหาต่าง ๆ ที่มาลุ่มเร้า รู้สึกไม่มั่นคง รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต ขาดความอบอุ่นในการดำเนินชีวิต บางคนหาทาง ออกไม่ได้ หันไปพึ่งยาเสพติด ทำร้ายครอบครัว รวมถึงตัวเองด้วย ครอบครัว ประสบความล้มเหลว ต้องแก้ไขปัญหาด้วยการบูรณาการผสมผสานทั้ง 3 ศาสตร์นี้ นั่นก็คือ

ศาสตร์ภูมิปัญญา เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริง ศึกษาถึงต้นสายปลายเหตุของปัญหาว่าอยู่ที่ใด ต้องแก้ไขที่จุดใดก่อน พร้อมจัดการกับความเชื่อมโยงที่มีอยู่ในใจตน

ศาสตร์พระราชาศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความสุขกับการทำงาน เดินขึ้นสู่บันได 9 ขั้น พอกิน พอใช้ พออยู่ พอมี พอร่มเย็น บุญ ทาน เก็บ ขยาย ช่วย แล้วจะพบกับความอบอุ่นและมีความสุข รู้สึก มั่นคงและปลอดภัยในชีวิต

ศาสตร์สมัยใหม่ในยุคนี้ มนุษย์ต้องมีสัญชาตญาณเรียนรู้ในช่วงวิกฤต ค้นหาและแก้ไข ข้อบกพร่องของตัวเองอย่างทันท่วงทีในสถานการณ์โลกปัจจุบันนี้ เพื่อที่จะพัฒนาต่อไปในทิศทางที่ดี ยิ่งขึ้น เหมือนที่ Bill Gates พูดไว้ว่า "change, otherwise it will be changed". “เปลี่ยนก่อนที่จะ ถูกบังคับให้เปลี่ยน”

คำสำคัญ : ศาสตร์ภูมิปัญญา, ศาสตร์พระราชาศาสตร์สมัยใหม่

Abstract

This article aims to learn and solve these problems, including increasing unemployment. More debt Resources destroyed Mental health deteriorated Causing pollution, etc. These problems are caused by all human hands Humans are stressed

from various problems that come to provoke Feel insecure Feel unsafe in life Lack of warmth in life Some people can't find a solution Turned to rely on drugs Hurt the family Including myself, with family failing Must solve the problem by integrating all 3 sciences, that is

Wisdom science Understand the real problem Study the origin of the problem where it is located Must be fixed at any point first Ready to deal with the laziness that is in your heart

King of Science Systematically study information I'm happy with my work Walking up to the stairs 9 Step enough to eat enough. Enough, cool, merit, eat, sell, network, will find warmth and happiness. Feel secure and safe in life

Modern science in this era, humans must have instinct to learn in times of crisis. Find and solve your own shortcomings in today's world. In order to continue to develop in a better direction, as Bill Gates says, "change, otherwise it will be changed".

Keywords : Wisdom science, King of Science, Modern science

บทนำ

เบิกอรุณแห่งการเรียนรู้ปัญหาสนุกกับชีวิตในวิถีชุมชนและสนุกกับการรับรู้ปัญหา ในวิถีชุมชนโลกปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และน่ากลัวสังคมขาดความอบอุ่น มนุษย์บางกลุ่มอยากย้อนกลับไปสู่อดีตที่มีความอบอุ่น และมีความสุข สังคมปัจจุบันนี้ตกอยู่ในสถานการณ์ ประชาชนตกงานเพิ่มมากขึ้น มนุษย์ก็ต้องมีการปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์โลกปัจจุบัน ปรับตัวด้านการเรียนรู้ พัฒนาความสามารถ พัฒนาฝีมือ ความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เพื่อเปิดทางให้ตนเองมีโอกาสสร้างงานให้กับตนเองได้ ชุมชนห่างเหินกันมากขึ้น ทุกวันนี้ชุมชนชนบท ก็มีความคล้ายกับชุมชนเมือง ต่างคนต่างอยู่ การแข่งขันมีความรุนแรงมากขึ้น ความเอื้อเฟื้อต่อกันมีน้อย ความเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น กระแสแห่งวัตถุนิยมทวีความรุนแรงมากขึ้น ชุมชนด้านลัทธิบริโภคนิยมไม่ไหว เมื่อมีความต้องการก็แสวงหาให้ได้อย่างที่ต้องการ คนไทยชอบพึ่งพาอาศัยคนอื่น ตั้งแต่เด็ก อยากรได้อะไรที่มันได้มาง่าย ๆ มีนิสัยขี้เกียจ จนนายทุนใหญ่ที่อยู่ในเมืองไทยรู้ถึงพฤติกรรมของคนไทย คือ รู้จุดอ่อนของคนไทย ชอบลองของใหม่ ใช้ชีวิตด้านการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อ สร้างสื่อโฆษณา ครอบงำทางด้านความคิด รู้พฤติกรรมของคนไทย รักสนุก จะกี่เทศกาลคนไทยก็มาได้หมดจด แม้แต่ในชนบท บวชลูกชายทั้งที่ ต้องสร้างหนี้เป็นแสน

คุณค่าความเป็นมนุษย์น้อยลง มนุษย์หลงใหลในวัตถุนิยมมากขึ้น อย่าลืมน่าพินิจตัวเอง มนุษย์ กำลังทำร้ายมนุษย์ด้วยกัน วัตถุประสงค์ความเป็นมนุษย์ด้วยอะไร สังคมปัจจุบัน อวดกันที่ทรัพย์สิน

เงินทอง ยึดติดกับวัตถุที่จับต้องได้ หลงใหลกับรัศมีภายนอก แก้วแหวนเงินทองมีค่า อันบันดาลสุขให้เกิดขึ้นได้ชั่วขณะลิ้มไปว่ารัศมีแก้วสามประการ รัตนตรัย ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจด้านในก็มีค่าบันดาลสุขให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงถาวร ทรัพย์ากรถูกทำลาย จำนวนประชากรมนุษย์เพิ่มขึ้น การทำลายทรัพย์ากรก็เพิ่มตามไปด้วยเหมือนเงาตามตัว เปลี่ยนป่าไม้ให้เป็น บ้าน เครื่องเฟอร์นิเจอร์ เปลี่ยนภูเขา ให้เป็นตึก บ้าน อารามหลังใหญ่ เปลี่ยนสัตว์ป่าให้เป็นอาหารจานเด็ด หนึ่งไว้รองนั่ง เขาไว้ประดับบ้าน กระตุกแขวนคอ สุขภาพจิตเสื่อมโทรม อันเป็นผลงานด้านวิทยาศาสตร์ สร้างสรรค์ วัตถุอันเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ไว้เป็นของเล่น ของเด็กและผู้ใหญ่ นั่งก้มหน้า สายตาจับจ้อง เวลานอน ก็ไม่ค่อยได้นอน เวลาพักผ่อนก็มีน้อย เกิดมลภาวะเป็นพิษ เกิดฝุ่นพิษ PM. 2.5 สิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพราะต้องนำเอาวัตถุดิบทางธรรมชาติ ไปแปรรูปให้มันเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ โรงงานอุตสาหกรรม เกิดขึ้นเหมือนดอกเห็ดในป่า เพื่อสร้างความร่ำรวยด้านเศรษฐกิจให้ทันต่อประเทศที่ร่ำรวยในโลก โลกพัฒนาไปในทางเสื่อมลง เกษตรกร เสียดสมตุล (เสียดศูนย์) ถูกนายทุนใหญ่ครอบงำทางด้านความคิด ด้านการเกษตรพืชถูกตัดต่อทางพันธุกรรม เมล็ดพันธุ์ก็ต้องซื้อ หวานปลูกแล้วจะเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในฤดูการเพาะปลูกครั้งต่อไปก็ไม่ได้ ต้องซื้ออีก ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารเคมีต่าง ๆ ดินถูกทำลาย ด้วยสารเคมี สถานการณ์เหมือนจะฆ่าเกษตรกรทางอ้อม ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวถึงในบทหานี้ ต้องแก้ไขทันที

ศาสตร์ภูมิปัญญา

มนุษย์ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา อย่าหยุดเพื่อจะเรียนรู้ พร้อมทั้งจะสนุกกับการเรียนรู้ด้วย Abraham Lincoln กล่าวไว้ว่า "คนทุกคน ต้องการเรียนรู้ แต่ก็ต้องการความสนุกสนานในการเรียนรู้ นั้นด้วย" หมายความว่า คนทุกคนจะต้องมีกิจกรรม หรือมีความสนุกสนานในการเรียนรู้ด้วย และยังมีผู้รู้ได้กล่าวไว้ว่า "รากฐานของตึกคืออิฐ รากฐานของชีวิตคือการศึกษา" ว่า "ต้นไม้ที่ไร้แสงอาทิตย์ เหมือนชีวิตที่ไร้การศึกษา" และว่า "การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา" ข้อความเหล่านี้สื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา หรือ การเรียนรู้มีประโยชน์มากมายมหาศาล เมื่อมนุษย์ได้ศึกษาเรียนรู้แล้ว มนุษย์ต้องรู้จักหน้าที่ของตน และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด มนุษย์ต้องมีความสุขในการทำหน้าที่ของตนอย่างนี้

การทำงานอย่างมีความสุข

การทำงานอย่างมีความสุข ก็เป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินชีวิต สมดังพระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ในมรคที่ 56 (พระธรรมโกศาจารย์, (พุทธทาสภิกขุ, 2538 : 23) ว่า

“จงทำให้งานของท่าน ทุกชิ้น ทุกอนุภาค กลายเป็นธรรมะ ด้วยความมีสติสัมปชัญญะรู้สึกอยู่ ว่าหน้าที่นั้นแหละคือธรรมะ ปฏิบัติหน้าที่นั้นแหละคือปฏิบัติธรรมะ แล้วท่านก็จะมีธรรมะอยู่ทุก

อิริยาบถ ทุกเวลา ทุกสถานที่ แล้วทำงานทุกอย่างได้สนุกเหมือนเล่นกีฬา มีความสุขเสียแล้วในขณะที่ทำงาน ไม่ต้องไปหาสถานเริงรมย์ อบายมุข หรือยาเสพติด."

รุ่งอรุณแห่งความสุข สนุกกับชีวิตในวันใหม่ เมื่อตื่นนอนในยามเช้ามนุษย์ต้องออกไปทำงาน ทำหน้าที่ของตนเป็นกิจธุระประจำวัน จัดการกับความขี้เกียจในใจตนกันก่อน พุทระ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ควรใช้หลัก ของพุทระ คือ ผู้รู้ปัญหา ผู้ตื่น ตื่นตัว ตื่นจากความหลงใหล มีความขยัน ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ผู้เบิกบาน มีจิตแจ่มใส สร้างโชคลาภ คือทรัพย์สินให้ทวีคูณในแต่ละวัน ชุมชนเมืองก็ดี ชุมชนชนบทก็ดี เกิดความตึงเครียดจากปัญหาต่างๆ ที่มาลุ่มเร้า รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต ขาดความอบอุ่นในการดำเนินชีวิต อยากย้อนกลับไปสู่วิถีชีวิตแบบเก่าก่อน มีวัฒนธรรมแบบสมัยก่อน จึงสมมติสถานการณ์ย้อนอดีต เช่น งานอุ่นไอรัก คลายความหนาว งานตลาด 800 ปี สุโขทัย และการจัดงานย้อนยุคต่างๆ เป็นต้น โดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน ได้จัดขึ้น เพื่อย้อนรำลึกถึงวิถีชีวิตที่อบอุ่นและมีความสุขเหมือนในอดีตที่ผ่านมา แต่ก็ก็เป็นเพียงการจัดงานชั่วคราวเท่านั้น เพื่อให้จิตใจสงบและมีความสุข กับบรรยากาศของวัฒนธรรมแต่เก่าก่อน

บทความในส่วนนี้มุ่งเน้นให้มนุษย์มีความสุขกับการทำงาน อันเป็นวิทยากรอย่างหนึ่ง และได้ยกเอาหลักการทรงงาน 23 ข้อ ของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ข้อที่ 21 ว่า "ทำงานอย่างมีความสุข" พระองค์ทรงใส่ใจในเรื่องนี้ เรื่องของการทำงานอย่างมีความสุข สนุกในการทำงาน หรือ ทำหน้าที่ของตน ๆ โดยพระองค์ทรงทำเป็นตัวอย่าง แล้วถ่ายทอดมาสู่พสกนิกรของพระองค์

อำนาจ เจริญศิลป์ (อำนาจ เจริญศิลป์, 2536 : 79) ได้บันทึกถึงความสำเร็จในชีวิตของเขามี 5 ประการ คือ 1) จงมีความสุขในการทำงาน 2) จงเห็นคุณค่าของการค้นคว้าวิจัยและการทำงานหนัก 3) จงมีความใฝ่ฝันและแจ่มใสอยู่เสมอ 4) จงสร้างจังหวะในการทำงานให้ราบรื่นและกลมกลืนกัน 5) จงยึดมั่นในหลักการ ค้นหาความคิดใหม่ และอุทิศเวลาเพื่อพัฒนางานอย่างเต็มที่ มีอยู่ข้อที่ 1 ว่า "จงมีความสุขในการทำงาน" ซึ่งได้ยกไว้เป็นข้อที่ 1 เพื่อต้องการให้ตนเองและเพื่อนร่วมงานได้ทำงานกันอย่างมีความสุข เมื่อพนักงานมีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของตน ๆ แล้ว ผลงานที่ออกมา ก็จะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้อย่างเต็มที่

จัดการกับความขี้เกียจ

1) หาแรงจูงใจเรียนรู้ ติดตามข่าวสาร สังเกต ศึกษาจากคนที่เขาประสบความสำเร็จ นำมาเป็นแบบอย่าง ศึกษาไว้เป็นครู

2) ตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน มีความกระตือรือร้น เห็นความสำคัญของการทำงานหนัก ตั้งเป้าหมายชีวิตไว้อย่างชัดเจน ข้อคิดดีๆ จากซีริส เรื่องพระพุทธเจ้า มหาศาสดาโลก ในตอนหนึ่งมีประโยคว่า “เส้นทางนี้ผิดพลาดได้ 2 ประการ คือ ไม่เดินไปจนสุดทาง และ ไม่เริ่มเดินตั้งแต่ต้น” ก็สามารถนำมาเป็นคติเตือนใจได้

3) ร่างกายต้องพร้อมอยู่เสมอ หมั่นดูแลสุขภาพ สถานที่อยู่อาศัย อาหารการกินสะอาดถูก สุขอนามัย

4) เลิกนิสัยผัดวันประกันพรุ่ง ชีวิตนี้สั้นนัก แต่สำคัญนัก มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ชีวิตนี้อาจอยู่ไม่ถึงพรุ่งนี้ก็อาจเป็นไปได้ เลิกชะล่าใจอย่าให้ความขี้เกียจครอบงำ

5) สร้างตารางการทำงานอย่างมีระเบียบ งานไหน ควรเสร็จก่อนหรือหลัง งานหลัก งานรอง หรือ องค์ความรู้หลักเศรษฐศาสตร์ การเงิน การบัญชี รายรับ รายจ่าย ต้องให้สมดุลกัน มองข้ามเรื่องเหล่านี้ไม่ได้เด็ดขาด

6) นึกถึงผลแยกๆ ของความขี้เกียจ ความขี้เกียจดูเหมือนเป็นมิตรสหายที่แสนดี แต่ถ้าพิจารณาดีๆ ความขี้เกียจมันเป็นศัตรูตัวฉกาจที่แท้จริงต่างหาก ให้เตือนตนเองอยู่เสมอว่าคนทำงานทุกคนมีค่า คนไม่ทำงานไร้ค่า

7) โฟกัสไปที่ละอย่าง ตั้งเป้าหมายไว้ให้สำเร็จไปที่ละอย่าง เช่น เดือนนี้จะทำสิ่งนี้ เดือนต่อไปจะลงมือทำสิ่งนั้น หรือ ภายในปีนี้ โครงการนี้ต้องสำเร็จ และต้องทำให้ได้อย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้

8) จัดสิ่งของรอบตัวให้เป็นระเบียบ ข้าวของเครื่องใช้จัดไว้เป็นระเบียบง่ายและสะดวกต่อการหยิบจับมาใช้งาน และประหยัดเวลาด้วยไม่ต้องเสียเวลาไปค้นหาว่าเอาไว้ตรงไหน

9) มีความรักในสิ่งที่ทำ จะลงมือทำอะไร หรือประกอบอาชีพอะไร ต้องรักในสิ่งนั้น อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ได้กล่าวไว้ว่า “ทุกอาชีพไม่มีไส้แห้ง ไม่ว่าอาชีพใดทั้งสิ้น ที่มีไส้แห้งเพราะมีงมหามาไม่แตก มีงกระจอกใจ ...มีงไม่ต้องมาคิดเหยื่ออะไร มันอยู่ที่ใจมีง ใจมีงสูง มีงก็รอด ใจมีงกระจอก มีงก็จน”

10) มองโลกในแง่บวกอย่ากัมหนำรับกรรม แต่ให้เงยหน้ามองไปให้ไกลและสุดขอบฟ้าดูว่า คนเก่งและคนดี คนรวย คนฉลาด เขาทำอะไรกันอยู่ มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล เพราะวิสัยทัศน์เป็นเรื่องของความรัก ความหลงใหล ความทุ่มเท อย่างบ้าคลั่ง

11) พักร่างกายและสมอง สนุกกับการใช้ชีวิต ต้องใช้สมองและร่างกายที่มีอยู่ให้สมดุลกัน เมื่อใช้ทั้งสองสิ่งอยู่เสมอมันก็จะแข็งแรง ถ้าไม่ใช้เลย หรือใช้มันน้อย มันก็อ่อนแอ เหนื่อยล้าก็พักหาย เหนื่อยก็หยุด

12) ตอนเช้าให้รีบลุกจากเตียง มีผู้รู้ปจฺฉา กล่าวไว้ว่า "อะไรหนอ? "พวยเถาะ หนาพ้อพวย ตะวันจะสาย ตลาดจะวาย สายบัวจะเนา" มีผู้วิเศษชา กล่าวแก้ไว้ว่า "ก็โซ่ไม่แก้ ประแจไม่ไข จะพวยไปไหนหรือพ่อเจ้า..." เป็นคำสอนที่พร่ำสอนกันมาแต่โบราณ ประโยคแรกสอนให้รีบตื่นนอน แล้วออกไปทำงานแต่เช้าเดี่ยวจะสายไม่ทันการณ์ ประโยคที่สอง สอนเป็นลักษณะปริศนาธรรม ก็โซ่ไม่แก้ ประแจไม่ไข โซ่ กับ ประแจ ในที่นี้หมายถึงกิเลสที่รังรัดใจไว้ เมื่อโดนรังรัดไว้จะพวยไปไหนหรือพ่อเจ้า (เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ : 2556)

ศาสตร์พระราชา

บันได 9 ขั้น สู่ความพอเพียง มั่งคั่ง ยั่งยืน (มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ, 2 กุมภาพันธ์ 2558)

โดยบันไดขั้นที่ 1-4 คือ เศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 พอกิน

พื้นฐานที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย 4 และประการสำคัญที่สุดของปัจจัย 4 คือ อาหาร ขั้นที่ 1 ของแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “ทำอย่างไรจึงจะพอกิน” โดยให้ความสำคัญกับ **ข้าวปลาอาหาร** ไม่ให้ความสำคัญกับเงิน ซึ่งเป็นเพียงแค่ “ตัวกลาง” ในการแลกเปลี่ยนตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักว่า “เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาสินของจริง” เกษตรกรต้องเริ่มจากการอยู่ให้ได้โดยไม่ใช้เงิน มีอาหารพอกิน พอกิน ด้วยการปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้พอกิน ชาวนาต้องเก็บข้าวไว้ให้เพียงพอสำหรับการมีกินทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร นอกจากนั้น หัวใจสำคัญของ “พอกิน” ยังมีความหมายรวมไปถึงความปลอดภัยในอาหาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดี ไม่สะสมเอาความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้ในร่างกาย นี่คือความหมายของบันไดขั้นที่ 1 ที่เกษตรกรต้องก้าวข้ามให้ได้

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น

บันไดขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “**ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง**” ซึ่งป่า 3 อย่างจะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรสำหรับรักษาโรค ทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัย และให้ความร่มเย็นกับบ้าน กับชุมชน กับโลกใบนี้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย ซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่า สามารถแก้ปัญหาได้จริง และยังสามารถย้อนกลับไปแก้ไขปัญหานี้สินซึ่งสะสมพอกพูนจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาความขาดแคลนน้ำ ภัยแล้ง ทั้งหมดล้วนแก้ไขได้จากแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

บันไดขั้นที่ 5-9 คือ เศรษฐกิจพอเพียงขั้นก้าวหน้า ประกอบด้วย

ขั้นที่ 5-6 บุญและทาน

เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทาน ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เน้นการทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของส่วนตัว แต่เน้นการให้ทานและสะสมโดยมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนรวมโดยวัด หรือ ศาสนสถานตามแต่ละศาสนาเป็นศูนย์กลาง เป็นการฝึกจิตใจ ให้ละซึ่งความโลภ และกิเลสในการอยากได้ ใครมี ลดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือได้มา และเชื่อมั่นในฤทธิ์ของทาน ว่าทานมีฤทธิ์จริง และจะส่งผลกลับมาเป็นเพื่อน เป็นกัลยาณมิตร เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

ขั้นที่ 7 เก็บรักษา

ขั้นต่อไปหลังจากสามารถพึ่งตนเองได้ พอมี พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือการรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อนซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉาง เพื่อให้พอมีกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา “ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป ซึ่งผิดกับวิถีชาวนาในปัจจุบันที่ใช้วิธีการขายข้าวทั้งหมด แล้วนำเงินที่ขายได้ไปซื้อพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกในปีต่อไป ส่งผลให้เกิดการขาดความมั่นคงและเปรียบเสมือนการใช้ชีวิตอยู่บนเส้นทางสายความประมาท เพราะหากเกิดภัยแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ ย่อมหมายถึงปัญหาหนี้สินและการขาดแคลนพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในปีต่อไป นอกจากเก็บพันธุ์ข้าวแล้ว ยังเน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสมอาหารไว้กินในยามหน้าแล้ง ด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด อาทิ ปลาจ๋า ปลาแห้ง มะขามเปียก พริกแห้ง หอม กระเทียม เพื่อเก็บไว้กินในอนาคต "การพัฒนาต้องทำพื้นฐานให้มั่นคงก่อน ให้ทั้งประเทศไม่อด แล้วจึงพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นขั้น เป็นตอน จึงจะแน่นอน"

ขั้นที่ 8 ขาย

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับ โดยของที่ขาย คือของที่เหลือจากทุกขั้นแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลผลิตเก็บไว้พอกิน เก็บไว้ทำพันธุ์ ทำบุญ ทำทาน แล้วจึงนำมาขายด้วยความรู้สึกของการ “ให้” อยากรที่จะให้สิ่งดีๆ ที่เราปลูกเอง เพื่อแผ้วแผ้วกับคนอื่นๆ ได้รับสิ่งดีๆ นั้นๆ ด้วย การค้าขายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการค้าที่มองกลับด้าน “เพราะรักคุณจึงอยากให้คุณได้รับในสิ่งดีๆ” พอเพียงเพื่ออุ้มชู เพื่อแผ้ว แบ่งปัน ไปด้วยกัน

ขั้นที่ 9 (เครือ) ข่าย กองกำลังเกษตรโยธิน

คือการสร้างกองกำลังเกษตรโยธิน หรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิวัติแนวคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ อันได้แก่ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ (Environmental Crisis) วิกฤตการณ์โรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช (Epidemic Crisis) วิกฤตเศรษฐกิจ ขว้ายากหนักแพ่ง (Economic Crisis) วิกฤตความขัดแย้งทางสังคม/สงคราม (Political/Social Crisis)

ทฤษฎีบันได 9 ขั้น สู่ความพอเพียง เป็นแนวทางที่ใช้ลำดับขั้น เพื่อเดินตามไปที่ละขั้น ค่อย ๆ ก้าวไปแบบยั่งยืนและมั่นคง หากใครทำตามได้รับรองว่าไม่มีจน

ศาสตร์สมัยใหม่

สถานการณ์ของโลกปัจจุบัน ในทุกๆ ด้าน เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ ธุรกิจ การเมือง สังคม ฯลฯ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ก็ต้องพยายามปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ของโลกปัจจุบัน ต้องมีทักษะในการดำเนินชีวิต คือ สร้างอาชีพได้ เข้าใจปัญหา เรียนรู้ปัญหา แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ โดยใช้ทั้ง 3 ศาสตร์ คือ ศาสตร์ภูมิปัญญา ศาสตร์พระราชา และ ศาสตร์สมัยใหม่ ผสมผสานบูรณาการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้อย่างชาญฉลาด

การปรับตัว ยุค Disruption

มนุษย์ จะต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติเพิ่มขึ้น หรือเพิ่มศักยภาพตนเอง มีทักษะพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ปรับตัวให้มีวิสัยทัศน์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ลงมือทำเพื่อจะสร้างตนให้เป็นผู้ประกอบการรายใหม่ สร้างเครือข่ายให้กับตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน และหน่วยงานต่างๆ เพราะยุคนี้การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เดินหน้าไปแบบไม่หยุด นวัตกรรมและเทคโนโลยีล้ำหน้าที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงต้องหันมาให้ความสำคัญกับการวางแผนอาชีพของตน ธุรกิจของตน เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ แตกต่าง สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยและสภาวะของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

Innovation กับ Disruption : สองคำฮิตที่ใช้ผิดมาตลอด นั่นคืออินโนเวชันและดิสรัปชัน โดย โบทันนา เคซาล่า ศิลปินและผู้อำนวยการ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล ซัมมิท แห่ง Singularity University กล่าวไว้ว่า สองคำนี้ก็กลับมีความหมายต่างกันอย่างสุดขีด โดย Innovation หมายถึง การทำสิ่งเดิมให้ดีขึ้นมาเล็กน้อย Disruption หมายถึง การลบสิ่งเดิมออกจากหน้าประวัติศาสตร์

ทุกความสำเร็จ เริ่มต้นที่วิสัยทัศน์ และ ทุกสิ่งล้วนเป็นทักษะ

ต้องมองการณ์ไกล หากดูรวม ต่อยอด งานวิจัย และองค์ความรู้ ไปสู่การขยายผลเชิงพาณิชย์ ให้ได้ ถ้าสมมุติว่ามีคนมาเสนองาน (Job) และธุรกิจ (Business) ให้กับเรา เราจะเลือกอะไร ? ระหว่าง งาน กับ ธุรกิจ มุมมองของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน บางคน อาจเลือกงาน ทำงานเลย เมื่องานเสร็จ หรือ สิ้นเดือนก็รับค่าตอบแทนไป บางคนอาจเลือกธุรกิจ เพราะธุรกิจสามารถต่อยอดได้ สร้างมูลค่าได้ สร้างผลกำไรได้ เมื่อทำสำเร็จ แล้วแต่มุมมองของแต่ละบุคคล เพราะทุกสิ่งล้วนเป็นทักษะ การเป็นนายตนเองนั้น ต้องผลิตสินค้า หรือ ขายบริการแบบอาชีพอิสระ (freelance) ต้องหาตัวเองให้เจอแล้วทำในสิ่งที่ชอบให้ดีที่สุด ศึกษาหาความรู้เรื่อง Technology เพราะเราต้องอยู่กับมัน เรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อเปิดโลกทัศน์และต้องคำนึงถึงปัจจัยหลักของการประกอบอาชีพด้วย คือ 1) **ทุน** 2) **ความรู้** 3) **การจัดการ** 4) **การตลาด** ซึ่งจะสอดคล้องกับ 3 ศาสตร์ คือ ศาสตร์ภูมิปัญญา ศาสตร์พระราชา และศาสตร์สมัยใหม่ ที่ได้ระบุไว้ในบทความนี้

สรุป

เมื่อได้เรียนรู้ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่ ประชาชนตกงานเพิ่มมากขึ้น ชุมชนห่างเหินกันมากขึ้น ความเป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ทรัพยากรถูกทำลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรม เกิดมลภาวะเป็นพิษ และเกษตรกรรมเสียหาย ปัญหาเหล่านี้เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น มนุษย์เกิดความตึงเครียดจากปัญหาต่างๆ ที่มีลุ่มเร้า รู้สึกไม่มั่นคง รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต ขาดความอบอุ่นในการดำเนินชีวิต บางคนหาทางออกไม่ได้ หันไปพึ่งยาเสพติด ทำร้ายครอบครัว รวมถึงตัวเองด้วย ครอบครัวพังทลาย ประสบความล้มเหลว มนุษย์จะต้องบูรณาการผสมผสานทั้ง 3 ศาสตร์นี้ เพื่อแก้ไขปัญหาดังที่กล่าวมาได้ นั่นก็คือ

ศาสตร์ภูมิปัญญา เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริง ศึกษาถึงต้นสายปลายเหตุของปัญหาว่าอยู่ที่ใด ต้องแก้ไขที่จุดใดก่อน พร้อมจัดการกับความเชื่อที่มีอยู่ในใจตน มีความสุขกับการทำงาน

ศาสตร์พระราชาศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ เดินขึ้นสู่บันได 9 ขั้น พอกิน พอใช้ พออยู่ พอมีเงิน บุญ ทาน เก็บ ขาย ข่าย แล้วจะพบกับความอบอุ่นและมีความสุข รู้สึกมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต

ศาสตร์สมัยใหม่ในยุคนี้ มนุษย์ต้องมีสัญชาตญาณเรียนรู้ในช่วงวิกฤต ค้นหาและแก้ไขข้อบกพร่องของตัวเองอย่างทันท่วงทีในสถานการณ์โลกปัจจุบันนี้ เพื่อที่จะพัฒนาต่อไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น เหมือนที่ Bill Gates พูดไว้ว่า "change, otherwise it will be changed" “เปลี่ยนก่อนที่จะถูกบังคับให้เปลี่ยน” ให้รู้ว่า ทุกความสำเร็จ เริ่มต้นที่วิสัยทัศน์ หากไร้วิสัยทัศน์เสียแล้ว ก็ไร้ทิศทางที่ชัดเจนและทุกสิ่งล้วนเป็นทักษะ หมายความว่า สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา ล้วนเป็นห้องเรียนรู้ และเป็นโอกาส ของเราทั้งสิ้น ต้องชวนขวย แสวงหาด้วยตนเอง จะรอแต่ให้ผู้อื่นหยิบยื่นให้นั้นอย่าหวัง

References

พระธรรมโกศาจารย์. (พุทธทาสภิกขุ). (2538). **มรดกธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

อำนาจ เจริญศิลป์. (2536). **ห้องญี่ปุ่น**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสง.

มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ. (2 กุมภาพันธ์ 2558). **บันได 9 ขั้น เครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ สถาบัน**

เศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์] : [http://www.agrinature.or.th/category/ %E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%84%](http://www.agrinature.or.th/category/%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%84%).

คุณธรรม : แนวคิดและกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์

Morality: The concept and process of developing the volunteer spirit of monks.

พระครูโกวิทอรธวาที,ดร.

ดร.ไพรินทร์ ณ วันนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

คุณธรรมในการสร้างกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์ ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ซึ่งการวิเคราะห์ได้กระบวนการออกมาดังนี้ การหมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือคุณธรรมในตัวเอง คงไว้ซึ่งการปฏิบัติคือการสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นการรวบรวมคนที่มีจิตอาสา และผู้ที่จะสนับสนุนให้เกิดจิตอาสาให้กับพระสงฆ์และผู้อื่น เหมาะสมพอประมาณคือการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาระวังความอยากไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป กระบวนการดังกล่าวมาจะพัฒนาให้เกิดจิตอาสาไม่เพียงแคในตัวละครสงฆ์เท่านั้น ยังทำให้เกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือและเป็นกลุ่มคนที่มาร่วมกันแสดงออกถึงความมีจิตอาสาในการให้ส่งต่อไปเรื่อยๆ กระบวนการดังกล่าวมีหัวใจหลักคือ “เพิ่ม คน พอ” เพิ่มคือเพิ่มคุณธรรมในตัว คงคือคงไว้ไม่ให้หายไป คนคือคบคนสร้างเครือข่าย และพอคือพอดีพอประมาณ กระบวนการนี้จะสร้างคุณธรรมให้เกิดกับสังคมต่อไป

คำสำคัญ : คุณธรรม, แนวคิดและกระบวนการ, การพัฒนา, จิตอาสา, พระสงฆ์

Abstract

The moral of Promoting a volunteer development process for the monks. The principle of Buddhism was applied to analyze the application to the development of volunteerism for the monks. The analysis process is as follows the additional internal property means moral in oneself, Maintaining practice means making standards in practice, Social network development is a gathering of people who have public mind and who will support to be public mind in monks and others. The reason for this is that it is not a good idea to use it. This process will develop volunteerism not only in the Sangha. It also has a network of supporters and a group of people who come together to express their volunteer spirit to continue. The process has the main focus

is to "add enough people" is added is added virtue. This is not to disappear. People are networking people. And enough is enough fit. This process will create morality for society.

Keywords : morality, concepts and processes, development, volunteerism, clergy

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันนี้เป็นสังคมแบบทุนนิยม ทำให้คนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อที่จะได้มีและให้ได้มาซึ่งวัตถุ ลาภ สักการะ สิ่งเหล่านี้มนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้นเองจนกระทั่งลึมนึกถึงเรื่องจิตใจและคุณธรรม พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ที่มีความสำคัญเป็นศูนย์รวมแห่งกิจกรรมความเชื่อต่างๆ พระสงฆ์จึงเป็นที่เคารพรัก และศรัทธาเชื่อถือของประชาชนเป็นอย่างมาก คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้นเพราะได้อาศัยพระสงฆ์อบรมสั่งสอน สืบทอด เป็นประเพณีทั้งในระดับราชภัฏและระดับหลวง สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่อดีต พระสงฆ์คือผู้ที่เลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นพระสงฆ์ที่ได้รับการบวชอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ประพฤติดี ปฏิบัติชอบด้วยตนเอง ทำหน้าที่สั่งสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) (Davis Kinsey, 1966 : 344) เป็นกระบวนการส่วนหนึ่งซึ่งมาจากพระพุทธศาสนาโดยการเรียนรู้จากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้เบื้องต้น หลังจากเริ่มเรียนรู้จากครอบครัว เรียนรู้จากสังคม ระดับประเทศ จนถึงระดับโลก เป็นส่วนสำคัญที่จะนำคนเข้าหาพระพุทธศาสนา ปัจจุบันใช้รูปแบบที่ก้าวหน้าทันสมัยมากขึ้นเรื่อยมาโดยลำดับ นับเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่ง ในด้านการนำเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาท แสดงให้เห็นในภาวะความเป็นผู้นำ ในการพัฒนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ประสิทธิภาพ มีปรากฏจนถึงปัจจุบัน ด้วยวิธีการใช้สื่อต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุน นับเป็น สิ่งสำคัญที่พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทและหน้าที่ที่จะนำคนเข้าหาพระพุทธศาสนาเป็นกลยุทธ์ของการเผยแผ่เชิงรุก (พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2548 : 25)

ปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่ประชาสัมพันธ์ วิทยากร ครู อาจารย์ นักเทศน์ นักเขียน สังคมสงเคราะห์ เจ้าอาวาส พระธรรมทูต นักบริหาร นักวิชาการ เป็นต้น มีภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการตอบแทนสังคมช่วยเหลือเด็กกำพร้าและยากจน ไม่ทอดทิ้งสังคมเหมือนอย่างที่เราทั่วไปเข้าใจ ทำให้ประชาชนและสังคมมองเห็นคุณค่าของพระสงฆ์มากขึ้น เพราะฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารจัดการ ตลอดจนการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ทำให้พระสงฆ์จำเป็นต้องมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ตามเหตุและผล ตลอดจนสังคมและสภาพแวดล้อม ทั้งในด้านการประกอบพิธีกรรม สันทนาการ การปฏิบัติธรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นหลักในการดำรงชีวิตและการพัฒนาจิตใจ ตลอดจนกระทั่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นหนึ่งในพุทธบริษัทสี่ ที่มีบทบาทและหน้าที่

สำคัญในยุคปัจจุบันในการที่จะดำรงไว้ซึ่งการสืบต่อพระพุทธศาสนา อันก่อให้เกิดประสิทธิผลให้พระพุทธศาสนายั่งยืนสืบต่อไป (จรรยา จัตุพร, 2554 : 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 2 แนวทางคือ (1) บทบาทหลัก หรือ บทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางด้านจิตใจส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน เป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง เป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง (2) บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์อาจจำเป็น และควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้รับแรงศรัทธาจากชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นช่องทางในการพัฒนาด้านวัตถุที่เหมาะสม หรือเป็นผู้ประสานรวมตัวชาวบ้านในการพัฒนาและอาจใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น (พระราชาธรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2527 : 66)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จิตอาสาทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นสังคมที่มีการให้และแบ่งปันซึ่งกันและกัน คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ เพราะจิตอาสาและจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างหนึ่งที่พระสงฆ์ควรจะมี เพื่อการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมผ่านการสอนด้วยหลักธรรมหรือการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ซึ่งกระบวนการในการสร้างเสริมจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีแนวทางที่หลากหลาย เพื่อให้พระสงฆ์เกิดความรู้และความเข้าใจที่สามารถนำมาใช้ได้ ในลักษณะการมีจิตอาสาต่อตนเอง และต่อผู้อื่นในชุมชน ซึ่งในการเสริมสร้างให้กับผู้เรียนรู้ก็มีหลากหลายวิธีการที่จะช่วยให้ได้เรียนรู้และเรียนรู้ได้อย่างถูก ธรรมเนียมคลองธรรม เพื่อไปสู่การมีพฤติกรรมในการช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนต่อไป พระสงฆ์เป็นตัวแทนที่เปรียบเสมือนเครื่องหมายของพระพุทธศาสนา สามารถบำเพ็ญประโยชน์สนองความต้องการโดยธรรมแก่สังคมด้วยเมตตาธรรมตามหน้าที่ สังคมก็มองเห็นความจำเป็นของพระศาสนา เมื่อใดการปฏิบัติของพระสงฆ์ไม่เป็นไปตามหน้าที่ก็จะไม่สามารถที่จะชักนำให้สังคมไปสู่ความสงบสุขได้ พื้นฐานสำคัญจึงอยู่ที่ความมีจิตอาสาของพระสงฆ์ในการเข้าไปสร้างความเข้าใจและเป็นแบบอย่างให้กับคนในชุมชนตลอดจนสังคมต่อไป

หลักคุณธรรม

คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกายและวาจา ที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้สรุปหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (วิทวัฒน์ ชัตติยะมาน, 2549 : 111-112)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่า วินัยกับความรับผิดชอบเป็นเรื่องเดียวกันจึงเลือกคุณธรรม “วินัย” มาใช้ในการ สื่อสาร คำว่า “ซื่อตรง” แม้จะมีความหมายที่ดีแต่อาจ

สื่อความหมายกับคนทั่วไปได้ยากกว่าคำว่า “สุจริต” ซึ่งเป็นคำที่สังคมไทยคุ้นเคย ดังนั้นจึงเลือกส่งเสริม ด้วยคำว่า “สุจริต” และคุณธรรม “จิตอาสา” ให้หมายรวมถึงการมีจิตสาธารณะด้วย เพื่อให้การรณรงค์เข้าใจและจดจำง่ายจึงกำหนดคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” เป็นคุณธรรมเป้าหมายที่จะปลูกฝังส่งเสริมให้คนไทยตระหนักและประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุผล การเน้นคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีการส่งเสริม คุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถาบันและพื้นที่ที่แตกต่างกันด้วย ดังนี้ (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2561 : 24.)

พอเพียง	ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทาง สายกลาง มีเหตุมีผล ใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความ พอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม
วินัย	การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัย ต่อดตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตาม จริยธรรม จรรยาบรรณ และเคารพต่อกฎหมาย
สุจริต	ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง กล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะก่อให้เกิด ความเสียหายต่อส่วนรวม
จิตอาสา	การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและ อาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมีใช้หน้าที่ของตน ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม และของประเทศชาติ โดย มิได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

ดังนั้นสรุปได้ว่าหลักคุณธรรมเป็นหลักในการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมอันดี เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติรู้ว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ หรือเป็นการกระทำ การแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จึงต้องมุ่งเสริมสร้างและปลูกฝังความรู้และความเข้าใจในหลักคุณธรรม เพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติตนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมอันเหมาะสมกับการพัฒนาให้สังคมก้าวหน้ายิ่งขึ้น

แนวความคิดการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่มุ่งไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ด้วยการกล่อมเกลา ประสพการณ์ผ่านพระอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์หรือพระรูปอื่นที่คนรู้จัก และเป็นแนวทางแห่งการได้รับ ลากสักการะ จึงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ถ้าในฐานะที่เป็นสถาบันสังคม จะพบว่า โดยธรรมชาติของ

ศาสนามีความปรารถนาให้ศาสนิกชนเป็นคนดี อีกประการหนึ่งคือ บทบาทพระสงฆ์ขึ้นอยู่กับความศรัทธาที่แตกต่างกันไป การแสดงบทบาทในวัดในชุมชนส่วนใหญ่เป็นของเจ้าอาวาส พระลูกวัดจะไม่ค่อยมีบทบาทจึงก่อให้เกิดการรวมตัวของพระหนุ่มจากวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่ายจัดกิจกรรมจนได้รับการยอมรับจากผู้บริหารสถานศึกษา ประชาชนในการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ครูสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเป็นต้น (จรินทร์ ยังสังข์, 2541 : 102) เพื่อจะทำให้ประชาชนหันมาสนใจศีลธรรม สนใจวัดวาอาราม พระสงฆ์ต้องเปลี่ยนบทบาทของตนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพยายามฟื้นฟูบทบาท สถานภาพในสังคมทั้งในด้านศีลธรรมจรรยาและบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มขึ้น (พระตาล ญาณโร (สิงห์ทอง), 2546 : 10) กระบวนการในการสร้างเสริมจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ มีแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้พระสงฆ์เกิดความรู้และความเข้าใจที่สามารถนำมาออกมามีใช้ได้ในลักษณะการมีจิตอาสาต่อตนเอง และต่อผู้อื่นรวมถึงชุมชน ซึ่งในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับพระสงฆ์ก็มีหลากหลายวิธีการที่จะช่วยให้ได้รับรู้และเรียนรู้ได้อย่างถูกธรรมเนียมของคลองธรรม เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมในการช่วยเหลือและเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนต่อไป

แนวคิดในการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง หรือ หัวใจเศรษฐี "อุ อา กะ สะ" อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ (เนื่องจากอตัระ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้) หรืออาจเรียกเต็มๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2543)

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่นขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบภาระงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุปายในการทำงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ
3. กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคนชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุษสุร่ายพุ่มพายนัก ไม่ให้ผิดเคื่องนึ่ง ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

ซึ่งบทความนี้เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ซึ่งในปัจจุบันการมีจิตอาสาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในสังคมที่จะช่วยสร้างให้เกิดสังคมแห่งความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงต้องเริ่มจากพื้นฐานจากการพัฒนาที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ และยังเป็นผู้นำทางความเชื่อที่จะสร้างแนวทางการปฏิบัติให้กับคนในสังคม ซึ่งหลักทฤษฎีธัมมิกัตถะเป็นหลักที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในการสร้างจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ทั้งในส่วนของตัวบุคคลและในส่วนของสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์

พระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาตน พัฒนาสังคม ในหลากหลายรูปแบบ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมย่อมเป็นตัวช่วยในการสร้างจิตอาสาให้แก่คณะสงฆ์ เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการปลูกสำนึกจิตสาธารณะให้แก่คณะสงฆ์ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาจึงเป็นขั้นตอนหรือวิธีการสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความมีจิตอาสาของพระสงฆ์ ทั้งนี้ผู้เขียนก็ได้นำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นจุดสำคัญในการวิเคราะห์ร่วมกับหลักคุณธรรมเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์ ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. **หมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายใน** การได้มาของทรัพย์ควรเป็นไปในทางที่สุจริต ถูกต้องชอบธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น การใช้จ่ายทรัพย์ก็เช่นเดียวกันควรเป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์ให้ตนเองและควรแบ่งปันเพื่อบำรุง หรือสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมและไม่ลืมหืมที่จะทำนุบำรุงพระศาสนา ทรัพย์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเงินทองสิ่งของ แต่เป็นทรัพย์ภายในหมายถึงคุณธรรมประจำใจซึ่งเป็นทรัพย์ที่จะติดตัวเราไปทุกที่ไม่มีใครมาแย่งชิงไปได้ ดังนั้นการหมั่นสร้างหรือเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือการขยันแสวงหาคุณธรรมความดีให้กับตัวเองและเพื่อส่งต่อให้กับผู้อื่นที่จะเป็นการสร้างประโยชน์สังคม ทรัพย์ภายในก็อย่างเช่นอริยทรัพย์ซึ่งเป็นทรัพย์ที่เกิดจากคนเกิดจากภายในจิตใจไม่สามารถหาซื้อหรือคิดเป็นมูลค่าได้ ซึ่งอริยทรัพย์ประกอบไปด้วย ความศรัทธาซึ่งก็คือความเชื่อมั่นในการทำดีเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาด้วยเหตุและผล การงดเว้นจากการประพฤติดีด้วยกายวาจาใจเป็นกรอบในการป้องกันการกระทำสิ่งที่ไม่ดี ความละเอียดรอบาปทุจริตละเอียดต่อการจะทำบาปเห็นบาปหรือการกระทำที่ส่งผลไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำ ความกลัวต่อบาปไม่กล้าที่จะเข้าไปมีส่วนในการสร้างบาปเพียงแคเห็นก็ทำให้รู้สึกไม่อยากทำหรือเข้าใกล้ หมั่นศึกษาหาความรู้เพื่อให้เข้าใจ รอบรู้อย่างลึกซึ้งในสิ่งที่ทำ การเสียสละมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม และรู้จักคิดมีเหตุมีผล รู้เท่าทันโลกใช้ชีวิตตามความจริงไม่หลงไปตามอารมณ์หรือสิ่งยั่วยวนรอบตัว พระสงฆ์จึงควรขยันหมั่น

สร้างและรักษาทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์นี้ไว้ได้ ความทุกข์จากการดิ้นรน แสวงหาเพื่อให้ได้ครอบครองทรัพย์ภายนอกก็จะลดลงได้ ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดความโลภความอยากได้อะไรและมีและจะไม่พยายามสร้างความทุกข์ในการแก่งแย่งชิงดีทั้งกับตนเองและผู้อื่น การเพิ่มเติมทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์เป็นสิ่งที่พระสงฆ์ควรหมั่นในการสร้างหรือเพิ่มทรัพย์ภายในนี้ให้เกิดกับตนเองเพื่อที่จะเป็นแบบอย่างในการสร้างจิตอาสาและยังเป็นการส่งต่อความมีจิตอาสาให้กับผู้อื่นอีกด้วย

2. คงไว้ซึ่งการปฏิบัติ การรักษารธรรม เป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องรักษาพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ อีกทั้งเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในหลายๆ วิธีการ แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือ ความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนา การไม่ทำให้กฎระเบียบนั้นเปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง เช่นเดียวกันนั้นเองกับการรักษารธรรมก็คือการรักษากฎปฏิบัติให้คงอยู่ การคงไว้ซึ่งการปฏิบัตินั้นเปรียบเสมือนการคงไว้ของระเบียบวินัย การเคารพต่อกฎเกณฑ์ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติจะรักษาไว้ของการปฏิบัตินั้น ต้องสร้างความเข้าใจให้กับพระสงฆ์ถึงเรื่องแนวทางการปฏิบัติในการมีจิตอาสา ซึ่งก็คือการสร้างความรู้สึกรักคิดถึงการเป็นเจ้าของในสิ่งที่เป็นสาธารณะร่วมกัน การใช้สิทธิและหน้าที่ที่จะดูแล รวมทั้งการบำรุงรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมร่วมกัน ซึ่งในเรื่องของการสร้างจิตอาสาเป็นการทำให้พระสงฆ์ได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของจิตอาสา ซึ่งในที่นี่ไม่ได้เป็นเพียงแค่ประโยชน์กับตนเองแต่ยังส่งผลต่อผู้อื่นด้วย เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจทำให้เกิดเป้าหมายร่วม ต่อมาก็คือการเข้ามามีส่วนร่วมที่เปรียบเสมือนกับการคิด การลงมือทำร่วมกัน ร่วมรับผิดชอบ เป็นส่วนหนึ่งกับการสร้างจิตอาสา การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมไม่ทำให้ผู้อื่นหรือสังคมเดือดร้อนยินดีช่วยเหลือสังคม สำหรับการลงมือปฏิบัติจะทำให้เกิดจิตสำนึก เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ที่มีจิตอาสาที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมกระบวนการนี้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้นกับพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องและมั่นคง

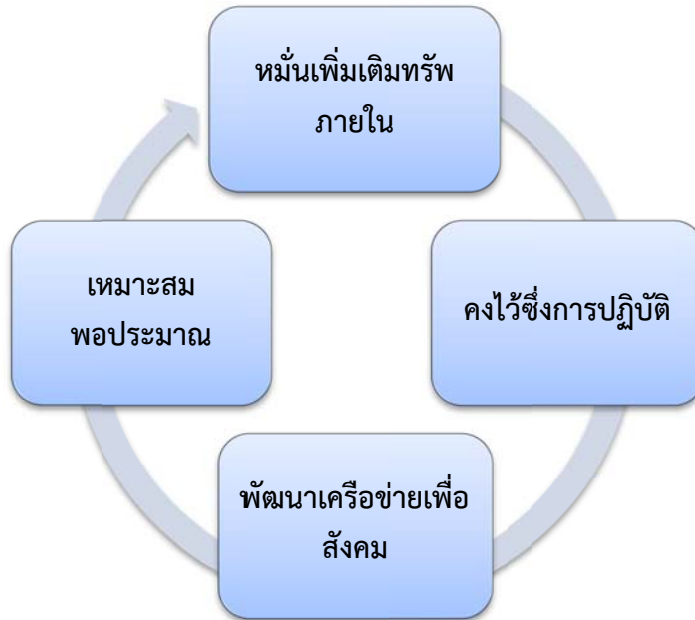
3. พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคม การสร้างเครือข่ายดูเหมือนจะเป็นอีกหนึ่งทางออกของการทำงานเพื่อสังคมในประเทศไทยในอนาคต สมาชิกในเครือข่ายควรได้รับการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งซึ่งอย่างแรกก่อนการสร้างเครือข่ายก็คือการคบคนหรือกัลยาณมิตรที่ดี การดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มิตรสหายและพวกพ้องบริวารมีส่วนอย่างสำคัญยิ่งที่จะช่วยเหลือสนับสนุนชีวิตของเราให้มีความราบรื่น และสามารถสร้างความดีได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นเราจึงควรผูกมิตรไว้กับทุก ๆ คน ให้มีความรู้สึกไว้ว่า เมื่อหันไปรอบทิศก็มีแต่กัลยาณมิตรรอบตัว มิตรที่ดีจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่เจริญก้าวหน้า เราจะต้องรู้จักคบหาสมาคม เพื่อประคับประคองกันในการทำ ความดี เราต้องรู้จักวิธีสังเกตดูคนให้เป็นที่ว่า ผู้ที่เราคบหาสมาคมด้วยนั้นเป็นบุคคลเช่นไร ชีวิตเราจะได้อำนาจไปบนเส้นทางที่ถูกต้องปลอดภัย พระพุทธองค์ทรงสอนให้รู้จักมิตรแท้เอาไว้ว่า มีลักษณะของผู้ให้ เป็นผู้มึนอุปการคุณ คอยป้องกันไม่ให้ได้รับภัยอันตรายใด ๆ ทั้งร่างกายและทรัพย์สิน เมื่อยามมีภัยตกอยู่ในห้วงอันตรายก็ไม่ทอดทิ้งกัน สามารถเป็นที่พึ่งพิงได้ ยินดีให้ความช่วยเหลือ ขอน้อยก็ให้มาก

หรือแม้ไม่เอ่ยปากขอก็ให้ด้วยความเต็มใจ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีเรื่องอะไรก็ไม่ปิด ไม่มีความลับ แต่ให้ความไว้วางใจซื่อสัตย์ต่อกัน อีกปัจจัยหนึ่งในการจะทำให้เกิดการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์ก็คือการคบถ้อยมิตรซึ่งจะช่วยส่งเสริมในการทำดีการสร้างจิตอาสา ไม่พากันไปทำในสิ่งที่ไม่ดีซึ่งจะขัดกับการสร้างจิตอาสาตนเอง ซึ่งถ้อยมิตรประกอบไปด้วยปัจจัยคือ ผู้ที่เป็นที่รักใคร่ มีคุณธรรมน่าเคารพ น่าชื่นชม ฉลาดพูด อุดหนุนต่อถ้อยคำที่ไม่ดีได้ สามารถอธิบายสิ่งที่เข้าใจได้ยากให้เข้าใจได้ง่าย ไม่ชักนำในทางที่ไม่ดี มิตรเช่นนี้เองที่จะช่วยสนับสนุนความเป็นจิตอาสาของพระสงฆ์และจิตอาสาของคนในสังคมต่อไป

4. เหมาะสมพอประมาณ เป็นความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ต้องรู้จักพอประมาณ เพราะถ้าคนเรารู้จักพอในความต้องการของตน ความโลภก็จะเริ่มน้อยลง แต่คำว่าพอประมาณก็ไม่ได้หมายถึงน้อยเกินไป บางคนอ้างว่าพอประมาณจึงกินน้อยจนเกิดโรค ซึ่งนั่นไม่ได้แปลว่าพอ แต่หมายถึงการเบียดเบียนตนเอง ดังนั้นความหมายของพอประมาณจึงแปลได้ว่า ความพอดี ไม่มากเกินไป หรือ น้อยเกินไปจนสุดโต่ง และที่สำคัญคือต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ ไม่เอาเงินนำหน้า ใช้ปัญญาในการพิจารณา ทุกการกระทำต้องคำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และถ้าเราสร้างการมีเหตุและผลให้ติดตัวแล้วต่อไปถ้าจะกระทำการใดที่ไม่ดีความยับยั้งชั่งใจก็จะเกิดตามมาเป็นอัตโนมัติในทันที ความเหมาะสมพอประมาณเป็นสิ่งที่พระสงฆ์พึงควรปฏิบัติ ซึ่งหลักพุทธธรรมที่ควรนำมาใช้ก็คือ หลักสังวร 5 ซึ่งประกอบไปด้วย การรักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัด การระวังไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี การระงับความอยากด้วยการใช้ปัญญาพิจารณา การอดทนต่อสิ่งยั่วชวน และการแสวงหาในทางที่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้เองที่จะทำให้พระสงฆ์รู้จักความพอประมาณเหมาะสมไม่กระทำการที่จะเกินเลยไปจนนำไปสู่การเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ความเหมาะสมพอประมาณเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์ในด้านการพิจารณาถึงความเหมาะสม และลดความอยากได้อยากมีในจิตใจลงอีกด้วย

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์จึงมีปัจจัยทั้ง 4 อย่างที่จะช่วยสร้างจิตอาสาให้เกิดความมั่นคง ซึ่งจะต้องเริ่มจากการหมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือคุณธรรมในตัวเอง คงไว้ซึ่งการปฏิบัติคือการสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นการรวบรวมคนที่มีจิตอาสา และผู้ที่สนับสนุนให้เกิดจิตอาสาทั้งพระสงฆ์และผู้อื่น เหมาะสมพอประมาณคือการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาระงับความอยากไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป ไม่ใช่เป็นเพียงแค่สิ่งที่จะทำให้เกิดจิตอาสาทั้งพระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งต่อความเป็นจิตอาสาไปยังบุคคลทั่วไปในสังคมอีกด้วย

สรุป

สรุปได้ว่าแนวคิดและกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของพระสงฆ์จะช่วยสร้างจิตอาสาให้เกิดความมั่นคงทั้งในตัวพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป หลักคุณธรรมเป็นหลักในการสร้างจิตสำนึกที่ดีที่จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมอันดี ซึ่งคำว่าจิตอาสาเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาจิตอาสาให้กับพระสงฆ์ ซึ่งการวิเคราะห์ได้กระบวนการออกมาดังนี้ การหมั่นเพิ่มเติมทรัพย์ภายในคือคุณธรรมในตัวเอง คงไว้ซึ่งการปฏิบัติคือการสร้างมาตรฐานในการปฏิบัติ พัฒนาเครือข่ายเพื่อสังคมเป็นการรวบรวมคนที่มีจิตอาสาและผู้ที่จะสนับสนุนให้เกิดจิตอาสาให้กับพระสงฆ์และผู้อื่น เหมาะสมพอประมาณคือการรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาระวังความอยากไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป กระบวนการดังกล่าวมาจะพัฒนาให้เกิดจิตอาสาไม่เพียงแคในตัวละครสงฆ์เท่านั้น ยังทำให้เกิดเครือข่ายในการช่วยเหลือและเป็นกลุ่มคนที่มาร่วมกันแสดงออกถึงความมีจิตอาสาในการให้ส่งต่อไปเรื่อยๆ กระบวนการดังกล่าวมีหัวใจหลักคือ “เพิ่ม คง คน พอ” เพิ่มคือเพิ่มคุณธรรมในตัว คงคือคงไว้ไม่ให้หายไป คนคือคบคนสร้างเครือข่าย และพอคือพอดีพอประมาณ กระบวนการนี้จะสร้างคุณธรรมให้เกิดกับสังคมต่อไป

References

- จรียา จัตุพร, ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระมหาไพเราะ จิตสีโล, ดร. (กฤษณา). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2541.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การเผยแผ่เชิงรุก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด. 2548.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **สถาบันและสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2527.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง), “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2546.
- วิวัฒน์ ชัตติยะมาน. **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยทักษิณ , 2549.
- Davis Kinsey, **Human Society**, New York : The Macillan Company, 1966, p. 344.

ศึกษาประโยชน์และคุณค่าของเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

ตามแนวสติปัฏฐาน 4

A STUDY OF BENEFITS AND VALUES OF VEDANA BASED ON THE FOUR FOUNDATION OF MINDFULNESS

พระพัฒนา ปวตฺตโน (ไชยพันธ์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่

pawattanoway@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาเวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาหลักการและวิธีการกำหนดเวทนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 และ 3) ศึกษาประโยชน์และคุณค่าของเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิต เป็นการวิจัยเอกสาร เสริมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า

เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกเป็นสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ สติกำหนดเวทนา ต้องการให้เห็นความจริงตามสภาพที่ปรากฏ เช่น มีอาการ เจ็บ ปวด เป็นต้น เห็นความจริงตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา บรรลุความพ้นทุกข์ คือ พระนิพพาน

วิธีการกำหนดเวทนา มีหลักสำคัญคือ เวทนาเป็นเรื่องการเสวยอารมณ์ทางกายและทางใจ การกำหนดจึงมีความยิ่งย่อนแตกต่างกัน สำนักปฏิบัติธรรม 3 สำนัก คือ วัดท่าเปิง วัดพระธาตุศรีจอมทอง และศูนย์ปฏิบัติธรรม ตาฉิ่งเลฉิ่ง ที่ใช้แนวปฏิบัติตามนัยแห่งอรรถกถา ต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ส่วนศูนย์วิปัสสนากรรมฐานธรรมสัมพันธ์ เห็นว่าเวทนานุปัสสนา คือ ที่รวมลงของธรรมทั้งหลาย (กาย จิต ธรรม) จึงเน้นการกำหนดรู้เวทนาทั้งอนุโลมและปฏิโลม วางใจให้เป็นอุเบกขา ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิบัติสำนักนี้

ประโยชน์ของเวทนา คือ เป็นสิ่งบ่งชี้ความก้าวหน้าของการปฏิบัติ เพราะปรากฏชัดเจนอยู่ตลอดเวลา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสุขภาพกายสุขภาพจิต คุณภาพการเรียนรู้ คุณภาพชีวิต และคุณภาพสังคม เป็นอุปกรณ์ในการบริหารอารมณ์ ทำให้ใจเป็นกลาง ไม่ขึ้นไม่ลงต่ออารมณ์ที่เข้ามากระทบ ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี สุขหรือทุกข์ ชอบหรือไม่ชอบ คุณค่าของการกำหนดเวทนาเป็นเครื่องประคองชีวิตให้ตั้งอยู่ด้วยสติ สุขมากขึ้นทุกข์น้อยลง ทำให้ชีวิตมีความกลมกลืนและสมดุล

คำสำคัญ: เวทนานุปัสสนา; วิปัสสนากรรมฐาน; สติปัฏฐาน 4

Abstract

This research has of 3 objectives:1) to study Vedanā(sensation) in Theravada Buddhist Texts 2) to studythe principles and methods of mindfulness in Vedanā according to 4 Foundations of Mulness and 3) to study the benefits and values of Vedanā in the Insight Meditation practice and the life living. It is a documentary research supplemented with in-depth interview. The results are found that :

Vedanā means the feeling of happiness, suffering or equanimity.The sensational mindfulness is focusing to see the empirical truth such as pain and sore, etc.; to see the truth according to the Three Characteristics; impermanence, suffering and Selflessness for attainment the escape from suffering; Nibbana.

Duce to Vadanāis thephysically and mentally emotionalfeeling,the methods of sensational mindfulness practice are different in details.The three Meditaion Centers such as WatRampoeng, WatPhra That Si Chom Thong, and TanangLenang Dharma Practice Center have followed the methods of practice as appeared in Pali Commentaries. Some differences in technique are found in these three places. But the Sri Manta Meditation Center having practice Vedanānupassanāasa combination of all Dharma (Kāyajitta and Dhamma). Therefore it is emphasizing on both respectively and reversely sensational mindfulness meditation. This is considered as the heart technique of this place.

The benefits of Vedanānupassanā is the progress of the practical indicator. Because it appears clearly in all times while practice. It is also a tool of thephysical and mental healthdevelopment, thequality of learning, quality of life and social. It is a device for controlling emotions. It set the neutralized mind. That is, it does not rise or down when having affected by emotions whether being good or bad, happy or suffering, likes or dislikes. The value of Vedanānupassanā is the life support to live mindfully. It is the happier life and the less suffering life.It sets the harmonious and balancedlife.

Keywords:Vedanā;Vipassana;The four foundation of mindfulness

บทนำ

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทยมีอยู่หลายแนวทางหลายวิธีการและหลายสำนัก ในการปฏิบัติ สำนักส่วนใหญ่ที่ดำเนินการอบรมการสอนอยู่ก็จะใช้สติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นหลัก บางสำนักก็ใช้วิธีการปฏิบัติของพระโสมณมหาเถระ(มหาสียาตอ) หรือที่รู้จักกันในนาม สายพองยุบ บางสายก็ใช้อานาปานสติเป็นบาทฐานเบื้องต้นแล้วค่อยเลื่อนระดับเป็นการปฏิบัติสืบทอดวิปัสสนากรรมฐาน บางสำนักก็อาศัยการดูจิตสังเกตจิต บางสำนักก็ใช้วิธีนั่งสังเกตสภาวะธรรมและกำหนดรู้หรือพิจารณาไปตามสภาวะธรรมที่เกิดขึ้น บางสำนักก็ใช้การเคลื่อนไหวด้วยการสร้างจังหวะ (หลวงพ่อเทียน) บางสำนักก็ใช้การหมุนตัว(สมาธิหมุน) และบางสำนักก็ใช้เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นฐานกลางเพื่อรู้อีก 3 ฐาน แต่ละสำนักมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือ ขจัดทุกข์ เห็นธรรม รู้แจ้งพระนิพพาน และทุกสำนักก็นับการปฏิบัติของตนว่าเป็นสติปัฏฐาน 4 อันมีกายเวทนาจิตธรรมเป็นบาทฐานในการปฏิบัติทั้งสิ้น

ในบรรดาบาทฐานทั้ง 4 นั้น เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการปฏิบัติที่มีสติตามรู้ความรู้สึกทางกายว่าเป็นความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ในบางที่รวมเอาความรู้สึกทางใจเข้าไปด้วยแต่ใช้คำต่างออกไป เช่น สุขทางใจเรียกโสมนัส ทุกข์ทางใจเรียกโทมนัส รู้สึกเฉยๆเรียกอุเบกขาเวทนา และยังมีแบ่งเวทนาอย่างพิสดารเป็นเวทนา 9 บ้าง เวทนา 36 บ้าง จนถึงเวทนา 180

ในเวทนาทั้งหลายสุขเวทนาเป็นที่พอใจที่พอใจของเหล่าสัตว์ทำให้เสาะแสวงหา ส่วนทุกข์เวทนามักจะเป็นความไม่พอใจไม่พอใจของเหล่าสัตว์ทั้งที่เป็นมนุษย์ และเดรัจฉานทำให้ปฏิเสธผลักไสไม่ปรารถนาที่จะประสบ แม้สุขก็ตามทุกข์ก็ตามจะเป็นสภาวะธรรมที่เหล่าสัตว์ต้องประสบอยู่เป็นธรรมดาที่ไม่มีใครปรารถนาจะให้หายไปหรือเกิดขึ้น หาวิธีการในการรักษาในส่วนที่พอใจพอใจและหาวิธีการกลบเกลื่อน หลีกเลี่ยง ปฏิเสธ ผลักไส แม้แต่ในหมู่ผู้ประพฤติธรรมเพื่อแสวงหาสันติภาวะอันนิรันดร เมื่อประสบกับทุกข์เวทนาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติก็มักจะเห็นว่า เป็นทุกข์ เป็นอุปสรรค เป็นสิ่งที่ต้องกำจัดไป เป็นสิ่งรบกวนสภาพจิตใจในการปฏิบัติอย่างใหญ่หลวง

แม้ในมหาสติปัฏฐานสูตร สติปัฏฐานสูตร สติปัฏฐานสังยุต ปฐมเวทนาสูตร เวทนาสูตร เวทนาปริคคหสูตร สมาธิภาวนาสูตร ตลอดพระสูตรต่างๆเมื่อกล่าวถึงการกำหนดในสภาวะธรรมก็มักจะยกเวทนาขึ้นมาเป็นองค์แห่งธรรมที่จะต้องกำหนด เพราะเป็นความจริงที่จะต้องประสบ เป็นความจริงที่ปรากฏอยู่ตลอดเวลาแม้จะมีสติหรือใส่สติก็ตาม เป็นองค์ธรรมที่บ่งบอกถึงความก้าวหน้า เป็นปากประตูสู่พระนิพพาน เป็นองค์ธรรมที่ทำให้ประจักษ์ถึงการดับไปหายไปของทุกข์กายทุกข์ใจ แต่ผู้ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะผู้ปฏิบัติในมหาสติปัฏฐานไม่น้อยที่มองไม่เห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของเวทนาซึ่งเป็นเรื่องที่จะทำให้พลาดโอกาสจากประโยชน์คุณค่าอันสูงสุดในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งในการที่จะศึกษาประโยชน์และคุณค่าของเวทนา ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวแนวสติปัฏฐาน 4 ทั้งการศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส เอกสารตำรับตำรา ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกจากวิปัสสนาจารย์และผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อนำเสนอผลการศึกษาให้เป็นประโยชน์ในการดำรงพระสัทธรรมและก่อให้เกิดสัทธาปสาทะในการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการกำหนดเวทนาของสำนักปฏิบัติธรรม 4 แห่ง
3. วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยศึกษาจากเอกสาร(Documentary research)และการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลโดยเริ่มจากเก็บข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานที่เป็นชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
2. สัมภาษณ์เชิงลึกวิปัสสนาจารย์ และผู้ปฏิบัติสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดไร่เปิง(ตะโปทาราม) อ.เมือง วัดพระธาตุศรีจอมทอง อ.จอมทอง ศูนย์วิปัสสนากรรมฐานเฉลิมพระเกียรติ ตาฉิ่งเลณัง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ และศูนย์วิปัสสนาธรรมสีม้นตะ ตาบลมะกอก อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน
3. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารหลักฐานและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนรายงานวิจัยพร้อมนำเสนอแนวคิดของผู้วิจัย โดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ
4. สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลที่ได้จากการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 ชุด มี 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับอาจารย์ผู้สอน หรือ วิปัสสนาจารย์ และประเด็นคำถามสำหรับอาจารย์ผู้สอน 7 ข้อ ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติ และประเด็นคำถามสำหรับผู้ปฏิบัติ 6 ข้อ โดยการนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปหาผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย เมื่อผ่านการตรวจแล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์ได้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1.ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทางเอกสาร ด้วยการศึกษาค้นคว้า

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ก.) ศึกษาจากอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น วิสุทธิมรรควิมุตติมรรค วิปัสสนาที่ปณี ฯ ข.) งานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา หนังสือ ตำรา คู่มือ เอกสารคำสอน สื่อคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ค.) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. สัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ผู้สอน(วิปัสสนาจารย์)และโยคีผู้ปฏิบัติธรรม โดยได้แยกประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ก.บทสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ผู้สอนหรือวิปัสสนาจารย์ มี ๗ ประเด็นคำถาม ดังนี้ 1.แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนาของสำนัก/ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้เป็นอย่าง 2. ทางสำนัก/ศูนย์ปฏิบัติธรรมมีวิธีการกำหนดอารมณ์กรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร หรือมีวิธีการเฉพาะของตนเองอย่างไร 3.ทางสำนัก/ศูนย์ปฏิบัติธรรมมีความเห็นอย่างไรต่อเวทนาที่เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติหรือโยคีบุคคล และมีวิธีการกำหนดอย่างไร 4.ระหว่างการทำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผู้ปฏิบัติหรือโยคีบุคคลมักจะประสบปัญหาทุกขเวทนาบ้าง สุขเวทนาบ้างและอทุกขมสุขเวทนาบ้าง ท่านมีอุบายวิธีในการแก้ไขปัญหให้แก่ผู้ปฏิบัติหรือโยคีบุคคลเหล่านั้นอย่างไร 5.ท่านเห็นว่าเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานหรือเวทนา มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิตหรือไม่อย่างไร 6.ท่านเห็นว่าเวทนามีคุณค่าต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อตัวผู้ปฏิบัติในด้านใดบ้าง 7.ท่านจะมีข้อเสนอแนะพิเศษสำหรับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเมื่อประสบกับสุขเวทนาทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา จนหลงผิด ท้อถอย หรือไม่เพ่งเพียรในการปฏิบัติจนเป็นประสบผลสำเร็จ ข.บทสัมภาษณ์สำหรับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 1.ท่านมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพราะมีเหตุจูงใจใดหรือไม่อย่างไร 2.เมื่อเริ่มปฏิบัติใหม่มีอุปสรรคปัญหาหรือไม่อย่างไร 3.เมื่อประสบกับเวทนา ทั้งสุขเวทนา ทุกขเวทนาและอทุกขมสุขเวทนา 4.ท่านคิดว่าเวทนามีประโยชน์หรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือไม่อย่างไร 5.ท่านคิดว่าเวทนามีคุณค่าต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิตอย่างไร 6.ท่านมีข้อคิดเห็นเสนอแนะในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับอาจารย์ผู้สอน และผู้ปฏิบัติอย่างไร

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ เมื่อมีประชากรที่พร้อมให้สัมภาษณ์ จึงนัดเวลาสถานที่ขอหนังสือ ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ จากศูนย์บัณฑิต มจร. วิทยาเขตเชียงใหม่แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ได้ ทำการอัดเสียง และถ่ายภาพขณะสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม มีบางข้อมูลที่ไม่เพียงพอในการวิเคราะห์ ได้เดินทางไปสัมภาษณ์ซ้ำอีกครั้งส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและทำการตรวจสอบข้อมูลครบถ้วนถูกต้อง ทำการจำแนกตามวัตถุประสงค์พร้อมทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง หากข้อมูลยังไม่ตรงประเด็น ผู้วิจัยต้องเดินทางไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมและวิเคราะห์ข้อมูลซ้ำอีกครั้ง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษา มาทำการวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เป็นภาพรวมเพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้อง แล้วจึงเขียนเป็นรายงานในลักษณะพรรณนาวิจัย

สรุปผลการวิจัย

เวทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษาเวทนาในพระไตรปิฎก พบว่ามีปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร ในสติปัฏฐานสูตร สติปัฏฐานสังยุต เวทนาปริคคหสูตร รวมถึงเวทนาในสูตรเล็กสูตรน้อยที่กระจายอยู่ในนิกายต่างๆ เช่น สมาธิภาวนาสูตร ในสังยุตตนิคายสฬายตนะวรรค เวทนาสูตร ในสังยุตตนิคาย มหาวรรคในหลักธรรมต่างๆ เช่น ชั้น 5 ปฏิจจสมุปบาท พระสูตรที่พระเถระสมัยพุทธกาล มีพระเสริบุตรเถระ และพระอนุรุทธะ เป็นต้น ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง 1.ที่มาของเวทนา ได้แก่ อวิชชา ตัณหา กรรม ผัสสะ 2.ที่เกิดของเวทนา คือ กาย (ปฐมอากาศสูตร) 2.เหตุเกิดและปัจจัยแห่งเวทนา ก็คือผัสสะ 3.องค์ประกอบของเวทนามี อายตนะ(ภายในภายนอก) วิญญาณธาตุ ผัสสะ 4.การดับไปของเวทนา เมื่ออวิชชา ตัณหา กรรม และผัสสะ ดับไปเวทนาจักดับ 5.ความสำคัญของเวทนา เวทนาเป็นทางแยกที่จะนำพาสัตว์ไปสู่การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และทางแยกไปสู่ความสิ้นภพจบชาติ

ส่วนที่ศนะเรื่องเวทนาของปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา 3 ท่าน พบว่า พระธรรมโกษาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)และพระพรหมคุณาภรณ์มีทัศนะไปในทิศทางเดียวกันทั้งในเรื่องความสำคัญของเวทนา คือเห็นว่าเวทนาเป็นเรื่องสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนาเวทนาเป็นต้นเหตุของตัณหาเป็นสมุทัยของทุกข์เป็นสิ่งสำคัญในโลกเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตเป็นต้นเหตุแห่งสันตสุขและหายนะแก่โลก เวทนาเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญในการพัฒนาทางธรรมสู่ความหลุดพ้น และมองว่าเวทนาเป็นบันไดสู่พระนิพพานส่วนองค์ธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทั้ง 2 ท่านมีความเห็นสอดคล้องกัน คือใช้ปิติและสุขในองค์ฌานเป็นสิ่งกำหนดรู้ เพื่อให้เกิดวิปัสสนาปัญญาที่ศนะอาจารย์สตยานารายณ์ โกวเ็นก้า เห็นว่าเวทนาคือฐานใหญ่ฐานกลางของสติปัฏฐานเวทนาเป็นที่รวมลงของธรรมทั้งหลาย เป็นศิลปะในการบริหารชีวิตให้มีความสมดุลสอดคล้อง ใช้เวทนาหรือความรู้สึกทางกายเป็นปฏิฐานในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

หลักการและวิธีการกำหนดเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐานของสำนักปฏิบัติธรรม 4 แห่ง

จากการศึกษาหลักการและวิธีกำหนดรู้เวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 4 แห่ง พบว่า สำนักปฏิบัติธรรม 3 แห่ง ได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง(ตโปทาราม) สำนัก

ปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร และศูนย์ปฏิบัติธรรมตามถ้ำเฉลิมราช 60 ปี มีหลักการวิธีการกำหนดเหมือนกัน คือ 1) กำหนดแบบเผชิญหน้า คือ ตั้งใจกำหนดแบบไม่ทอดยถาย เป็นตาย โดยเอาจิตไปจดจ่อที่อาการปวด 2) กำหนดแบบลอบทำร้าย คือ ตั้งใจกำหนดแบบจู่โจมในตอนแรกๆ พอรู้สึกว่าการปวดหรือเจ็บมีน้อยก็ถอยออกมาเตรียมความพร้อมใหม่ 3) กำหนดแบบเฝ้าดูหรือสังเกตการณ์ คือ เมื่อรู้สึกว่าการปวดหรือเจ็บมากก็ไม่ได้ไปกำหนดตอกย้ำลงไปอีก เพียงแต่กำหนดรู้ดูด้วยสติปัญญาอยู่เฉยๆ เช่น กำหนดว่า ปวดหนอยๆเจ็บหนอยๆ เมื่อยหนอยๆ เป็นต้น

ส่วนศูนย์ปฏิบัติธรรมตามถ้ำเฉลิมราชยังมีรายละเอียดปลีกย่อยในการกำหนดเวทนาของตน คือ นอกจากให้กำหนดด้วย 3 วิธีเบื้องต้นนั้นแล้วยังมีสิ่งที่จะต้องเว้นในการกำหนดเวทนา 4 ประการ ได้แก่ 1.อย่าอยากให้เวทนานั้นหายไป 2.อย่าคิดเอาแพ้อาชนะกับเวทนา 3.อย่าอยากรู้ว่าเวทนาจะหายไปแบบไหน 4.พึงกำหนดรู้เวทนาด้วยใจเป็นกลาง เพื่อตัดข้อวิตกกังวลในการกำหนดเวทนาท่านก็แนะนำให้ยกเลิกเวลาเสีย หากจะหยุดกำหนดเวทนามกลางคืนก็ด้วยเหตุ 4 ประการคือ 1.ตรงกับเวลารับประทานอาหาร 2.ตรงกับเวลาไปสวดอารมณ์ 3.ตรงกับเวลาที่จะฟังธรรม และช่วงกำลังฟังธรรม 4. มีอาการท้องหนักท้องเบา ให้ไปปลดทุกข์ได้

ส่วนสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานธรรมสัมพันธ์ นั้น มีวิธีการที่แตกต่างออกไปเนื่องจากสำนักนี้เป็นสำนักที่ใช้เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นแนวทางในการปฏิบัติ สำนักนี้จะเริ่มการปฏิบัติด้วยการสังกตมหายใจ หรือ อานาปานสติ จนจิตตั้งมั่นระดับหนึ่งแล้วจึง หันมาสังเกตความรู้สึกทางกายตามลำดับจากศีรษะไปเท้า จากเท้าสู่ศีรษะ โดยสำรวจกวาดไปให้ทั่วร่างกายทุกซอกทุกมุม โดยมีใจเป็นกลางและวางอุเบกขาต่อเวทนาต่างๆที่พบ ใช้เวลา 1 ชั่วโมงต่อการปฏิบัติแต่ละครั้ง หากมีทุกขเวทนาถากก็ขอให้เพียรกำหนดไปแล้วจะประจักษ์แจ้งต่อความจริงไปโดยลำดับ จากหายบ กลางละเอียด

ประโยชน์และคุณค่าของเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิต

จากการศึกษาประโยชน์และคุณค่าของเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและการดำเนินชีวิตพบว่า มีการกล่าวถึงประโยชน์ของเวทนาทั้งส่วนที่เป็นพระสูตรใหญ่ อย่างมหาสติปัฏฐานสูตร พระสูตรกลางอย่างสติปัฏฐานสูตร และสังยุตตต่างๆ รวมทั้งหลักฐานเอกสารงานวิจัย ตำราและบทสัมภาษณ์เชิงลึกพอสรุปเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ประโยชน์ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีอยู่ 5 ประการ คือ 1.เวทนาเป็นปัญญาใหญ่ปัญญาหลักในการปฏิบัติตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 2.เวทนาเป็นองค์ธรรมหรือสภาวะธรรมที่ปรากฏอยู่ในกายง่ายต่อการรับรู้อยู่ตลอดเวลา 3.เวทนาเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความก้าวหน้าการ ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 4.เป็นเครื่องบ่งบอกถึงสภาวะมรรค ผล นิพพาน ส่วนที่ 2 ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต มีอยู่ ประโยชน์ด้านการพัฒนาสุขภาพกายและจิต พบว่าผู้ที่ผ่านการอบรมกายอบรมจิตด้วยวิปัสสนากรรมฐานแล้วชีวิตจะมีคุณภาพพัฒนาขึ้น 3 ด้าน คือ 1.ด้านคุณภาพจิต 1.ทำให้มีสมาธิมั่นคงความทรงจำแม่นยำแจ่มชัด 2. เจนจัดจับประเด็น 3.เห็นเรื่องราวลุ่มลึก

กว้างขวางหลายนัย 4.ไม่มากด้วยอหังการสำคัญตน 2.ด้านคุณภาพชีวิต 1.จิตมีพลังสงบ แจ่มใส
นุ่มนวลควรแก่งาน 2.สุขสำราญในปัจจุบันขณะ 3.ได้ญาณทัศนะพิเศษเห็นอริยสัจ4. มีสติสัมปชัญญะ
แจ่มชัดสมบูรณ์ 5.กิเลสเหตุแห่งทุกข์ไม่เพิ่มพูน 3.ด้านสังคม 1.ไม่เป็นภัยเป็นพิษ(มีศีล) 2.มีชีวิตเป็น
แบบอย่าง(มีสมาธิ) 3.ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง(มีปัญญา)

คุณค่าของเวทนาในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้นพอสรุปได้ ดังนี้ 1.คุณค่าสูงสุด คือ ดับ
เหตุแห่งทุกข์ 2.ดำเนินชีวิตอย่างผาสุกในปัจจุบัน 3.มีหลักประกันในชีวิต 4.ไม่หลงผิดต่อปรากฏการณ์
(ของรูป-นาม) 5.มีพระนิพพานเป็นที่สุด

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของเวทนานุปัสสนาในการปฏิบัติวิปัสสนา
กรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ขึ้นมาโดยได้ทำการเสนอแนะ 2 ประการ คือ 1) ข้อเสนอแนะที่ได้
จากการวิจัย 2) ข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของเวทนานุปัสสนาในการ
ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 โดยได้ศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ กอปร
กับการลงพื้นที่สัมภาษณ์สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้กำหนดไว้ รวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ให้ตรงกับ
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย ทว่าข้อมูลวิจัยที่ได้พบนอกจากกรอบของเวทนานุปัสสนาที่กำหนดขึ้น ได้พบ
ข้อมูลประโยชน์และคุณค่าของเรื่องกายานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา ซึ่งอยู่ในสติปัฏ
ฐานเช่นเดียวกัน และวิเคราะห์ครั้งนี้เวทนาเป็นต้นต่อที่สำคัญในการศึกษาเรื่อง จิตวิญญาน ความรู้สึก
การเกิดตัวตนขึ้นใหม่ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงข้อเสนอแนะที่ว่า นอกจากการวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่า
แล้ว เวทนาเป็นบาทฐานสำคัญในการเรียนรู้ชีวิต และสามารถดำเนินชีวิตอย่าง “ปกติตามธรรมชาติ
(ไตรลักษณ์)” เมื่อเริ่มเจริญเวทนานุปัสสนา

ข้อเสนอแนะ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์การศึกษาประโยชน์และคุณค่าของเวทนานุปัสสนาในการปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 อย่างไรก็ดีตามยังมีประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเวทนา
นุปัสสนาอยู่อีกมาก ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาให้เข้าใจลงลึกในรายละเอียดบางประเด็นให้
ชัดเจนและการศึกษาเวทนานุปัสสนาในแง่อื่นๆ ด้วย ดังนั้นผู้วิจัยได้ตั้งข้อเสนอแนะการวิจัยเพื่อเป็น
ประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรให้มีการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่เน้นการปฏิบัติในปฏิฐานนั้นๆ เช่น ศึกษา
สำนักที่เน้นการปฏิบัติกายานุปัสสนากรรมฐาน ศึกษาสำนักที่เน้นการปฏิบัติจิตตานุปัสสนากรรมฐาน
ศึกษาสำนักที่เน้นการปฏิบัติธัมมานุปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น

2. ควรให้มีศึกษาการนำเวทนานุปัสสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน : กรณีศึกษานักปฏิบัติที่ผ่านการปฏิบัติในสำนักที่เน้นการปฏิบัติเวทนานุปัสสนากรรมฐาน เช่น สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแนวอาจารย์อุบาชิน โดยการสอนของอาจารย์โกเอ็นก้า เป็นต้น

3. ควรศึกษาเวทนานุปัสสนาที่ปรากฏในการปฏิบัติตามแนวทางของพุทธศาสนาหายาน เช่น การศึกษาแนวทางนิกายตันตระยาน เป็นต้น

References

จิรศักดิ์ แสงพลสิทธิ์. (2551). ศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมชาติในทัศนะของ สัตยา นารายัน โกเอ็นก้า.

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิรโชติ สวงวนปิยะพันธ์.(2551) ศึกษาผัสสะเจตสิก กับการปฏิบัติวิปัสสนา เฉพาะกรณีการปฏิบัติ

วิปัสสนา ๗ เดือน. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

ฉัตรนคร องคสิงห์. (2554) ศึกษาคำสอนวิปัสสนาภาวนา : เฉพาะกรณีคำสอนพระปัญญาโร

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัชชา ธารสนธยา.(2549) ศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลुพระนิพพาน. **วิทยานิพนธ์พุทธ**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดั่งตฤณ. (2548) **มหาสติปัฏฐานสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : ธรรมดา.**

ดิชนันท์. (2536) **ปาฏิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอ. พิมพ์ครั้งที่ 9. แปลโดย พระประชา ปสนนธมโม.**

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคีมทอง.

ปิยทัสสีภิกขุ.(2540) **วิมุตติมรรค. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.**

ฝ่ายวิชาการอภิธรรมโชติกะ.(2539) (หลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาอาภิธรรมิกะโท). **วิปัสสนากรรมฐาน.**

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ.

พวน ไชยศักดิ์.(2557) ศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติกรรมฐาน ตามแนวอานาปานสติของพุทธทาส

ภิกขุ กับ เอ็ส. เอ็น. โกเอ็นก้า.. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

พรรณราย รัตนไพฑูรย์. (2544) การศึกษาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 : ศึกษา

แนวการสอนของพระธรรมธีรราชมหามุนี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทูลอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัลโปละ ราหุละ.(2553). พระพุทธองค์ทรงสอนอะไร. พิมพ์ครั้งที่ 3. แปลโดย ดร. สุนทร พลามินทร์.

กรุงเทพมหานคร : จันทรเพ็ญ.

การพัฒนาศักยภาพของตนเองตามหลักนาถกรณธรรม

Natkarntamtham and the development of their own potential

พศุพัลลภ ทิพย์เลิศ

ปิ่นปิ่นท์ เหลืองพิทักษ์

พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปัญญา,ผศ.,ดร.

สำนักงานจัดการกรรมสิทธิ์ที่ดิน ฝ่ายบริหารโครงการพัฒนาที่ดิน

การรถไฟแห่งประเทศไทย.

บทคัดย่อ

ในยุคปัจจุบันผู้คนมุ่งแสวงหาที่พึ่งให้กับตนเอง บ้างก็พึ่งพาคน บ้างก็พึ่งพาสิ่งต่างๆ ที่พอจะยึดเป็นหลัก เป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองได้ เพื่อให้ตนเองนั้นประสบกับความ สุข ความสำเร็จ อย่างที่ตั้งใจ ซึ่งการพึ่งพาสิ่งต่างนั้นไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้กับตนเองได้อย่างแท้จริง ซึ่งทางพระพุทธศาสนานั้น มีคำกล่าวว่า “อตตาทิ อตตโนนาโถ” หมายถึง ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน การพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ดียิ่งๆขึ้นไปเพื่อไปสู่เป้าหมายความสำเร็จและความสุขทางกาย ใจ นั้น จึงต้องเริ่มที่ตนเอง มิใช่เริ่มจากผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใด ดังนั้นจึงต้องเริ่มจากการปรับใจให้พร้อมที่จะพัฒนาและดึงเอาศักยภาพของตนเองออกมาอย่างเต็มที่เนื่องจากความสำเร็จนั้นเริ่มต้นโดยการเตรียมพร้อม เป็นผู้ที่ไม่รู้ และพัฒนาทักษะตัวเองอยู่ตลอดเวลา เปลี่ยนแปลงตนเองทั้งในด้านความคิด การกระทำ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และทัศนคติให้เจริญงอกงามขึ้น มีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น ช่วยให้ตัวเองมีความสุข ความเจริญ อีกทั้งเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม โดยมีการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก เริ่มจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ของตนเอง และพัฒนาพฤติกรรมให้มีความเหมาะสม โดยใช้หลักนาถกรณธรรม 10 ประการ คือธรรมที่เป็นที่พึ่ง มาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง การนำหลักนาถกรณธรรมไปใช้ส่งเสริมการพึ่งตนเองทั้งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจนั้น จะช่วยส่งเสริมให้มีความสุขตามฐานะของตน การมีครอบครัวที่ดี การมีอาชีพที่ดี และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน การมีกัลยาณมิตรหรือการมีเพื่อนที่ดี แวดล้อมด้วยคนดี มีสังคมที่ดี ทำให้ประสบความสำเร็จและความสุขและความสำเร็จในชีวิต

คำสำคัญ : การพัฒนา,ศักยภาพตนเอง,นาถกรณธรรม

Abstract

In modern times, people focus on seeking refuge for themselves. Some rely on people. Some rely on things that can be hold as a refuge for themselves. So that

they will experience happiness, success as intended. However, dependence on things cannot truly be relied on. In Buddhism, it has said that "Attahi attanonatho" means that one is self-reliant. The development of their own better potential in order to achieve the goal of success and physical happiness must start at their own pace, not from others or anything else. Therefore, one must start from adjusting the mind to be ready to fully develop and pull out their potential. The success begins by preparing one-self as a curious person and develop own skills all the time, change one-self in terms of thoughts, actions, knowledge, abilities, skills and attitudes. With more work efficiency helping one-self to be happy, prosperous and beneficial to one-self and society. The development from the inside to the outside started by changing their attitude and develop behavior to be appropriate by using the 10 principles of Nāthakarana-dhamma to be a guideline for self-development. The use of Nāthakarana-dhamma to promote self-reliance, both as a way of life and a way of psychological dependence will help promote happiness according to their status, have a good family, have a good career, succeed in the job, have a good friend or be surrounded by good people, good society, experiencing happiness and success in life.

บทนำ

ในยุคปัจจุบันผู้คนมากมายแสวงหาที่พึ่งจากคน หรือสิ่งต่างๆ เพื่อให้มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย อีกทั้งเพื่อให้ตนเองนั้นประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจมากกว่าการพึ่งพาตนเอง เนื่องจากจิตใจอยู่ในสภาวะตึงเครียด มีความวิตกกังวล เมื่อมีภาวะเช่นนี้จึงไม่อาจแก้ไขปัญหา หรือตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้ การยึดในสิ่งของหรือผู้คน เกิดจากการรู้สึกที่ว่าตนเองไม่มีพลังมากพอที่จะยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเองลำพัง จึงต้องไปพึ่งพาสีงภายนอกเพื่อให้รู้สึกว่ามีคุณค่าในชีวิตและจะสามารถประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนาได้ ซึ่งความเชื่อที่ไม่ใช่เหตุผลพิจารณา ก็อาจกลายเป็นความเชื่อ ที่เป็นไปในลักษณะงมงายได้ (พิไลรัตน์ รุจิวิณิชย์กุล, 2524 หน้า 51)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “มนุษย์จำนวนมากผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างยึดภูเข ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นั้นมิใช่สรณะอันเกษม นั้นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง” ทางพระพุทธศาสนานั้นยังกล่าวถึง “อดีตชาติ อดีตน โนนานา” หมายถึง ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน การพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ดียิ่งๆขึ้นไปเพื่อไปสู่เป้าหมายความสำเร็จและความสุขทางกายใจ นั้น จึงต้องเริ่มที่ตนเอง มิใช่เริ่มจากผู้อื่นหรือสิ่งอื่นใด ดังนั้นจึงต้องเริ่มจากการปรับใจให้พร้อมที่จะพัฒนาและดึงเอาศักยภาพของตนออกมาอย่างสูงสุด

การที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น เป็นการกำหนดจากการกระทำของตนเอง แน่แน่นอนว่าเราต่างมีพื้นฐานแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องชาติกำเนิด เผ่าพันธุ์ พื้นฐานครอบครัว ฐานะ รูปร่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเลือกไม่ได้ แต่เราทุกคนสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ว่าอยากที่จะเป็นคนแบบไหน เป็นคนดีหรือไม่ดี อยากเป็นคนที่จะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จ อยากเป็นคนที่อยู่อยู่กับที่หรือเปลี่ยนแปลงชีวิตตัวเองให้ดีขึ้น เราเท่านั้นที่สามารถกำหนดจุดหมายปลายทางของตนเองได้ ซึ่งการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งในด้านความคิด การกระทำ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และทัศนคติให้เจริญงอกงามขึ้น มีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น เพื่อช่วยให้ตนเองมีความสุข ความเจริญ เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม โดยสอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ ศักยภาพและความสามารถของตนเอง หากยังไม่พัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจส่งผลเสีย และเกิดผลกระทบต่อตนเอง เนื่องจากไม่สามารถ รุก รับ ปรับ เปลี่ยนต่อความต้องการขององค์กร หรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ บุคคลที่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้มีความรู้ทักษะและมีศักยภาพ เป็นการเพิ่มคุณค่าเพิ่มทางเลือกและสร้างโอกาสความก้าวหน้าให้กับตนเอง พาตนเองไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งทางด้านอาชีพการงาน ชีวิต อีกทั้งประเทศชาติก็จะเจริญก้าวหน้าไปด้วย ในขณะที่ผู้ที่ไม่รู้จักพัฒนาตนเองก็จะกลายเป็นคนที่ไม่พัฒนาไม่มีความพร้อมในการรับโอกาสต่างๆที่เข้ามา รวมถึงไม่สามารถปรับตัวให้การเปลี่ยนแปลงต่างๆได้ การหยุดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเส้นทางอาชีพของตนเอง จึงถือว่าเป็นความเสี่ยง เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ก็มีโอกาที่จะเกิดปัญหา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมกระทบต่อการทำงาน กระทบต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ไม่ได้ตระหนักและไม่ได้เตรียมตัว อีกทั้งไม่ได้เพิ่มมูลค่าให้กับตนเอง ไม่ได้พัฒนาตนเองให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น อีกทั้งอาจถึงขั้นเป็นตัวถ่วงหรือภาระของผู้อื่นเนื่องจากประพัตติตนไม่มีประโยชน์ต่อองค์กรและบุคคลรอบข้าง การหาประสบการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน ความสัมพันธ์ หรือการใช้ชีวิต การลองทำสิ่งใหม่ๆ การหาประสบการณ์ใหม่ๆ ให้ตัวเอง เป็นผู้ที่มีความกล้า มีความเชื่อมั่น และสนุกกับการเรียนรู้ แม้ประสบการณ์นั้นอาจจะประสบการณ์ที่ไม่ประสบความสำเร็จเกิดความผิดพลาด แต่ก็อย่าหยุดที่จะหาประสบการณ์เพื่อการพัฒนาตนเอง เพราะประสบการณ์เหล่านั้นจะเป็นส่วนสำคัญในการที่จะช่วยพัฒนาชีวิตของตนให้ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจ หากเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีขึ้น รวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะ จึงควรตระหนักให้เห็นถึงความเป็นไปได้และเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ เหล่านั้น และเริ่มต้นลงมือพัฒนาศักยภาพของตนเองตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป การที่บุคคลหนึ่งจะสามารถพึ่งตนเองได้นั้นต้องผ่านกระบวนการฝึกฝน อบรม หล่อหลอม จนกลายเป็นผู้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด โดยสามารถใช้หลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่เป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองและผู้อื่นได้ นั่นคือหลักนาถกรรมธรรมมาเป็นแนวทางให้เกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน

นาถกรรมธรรมกับการพัฒนาศักยภาพตนเอง

แนวทางการพัฒนาตนเองมีกระบวนการพัฒนาตนเองเป็นขั้นตอนโดยเริ่มจากสำรวจ

และประเมินตนเองเพื่อวิเคราะห์ตนเองเป็นอันดับแรก ทางพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการปรับพื้นฐานจิตใจให้ดีเป็นลำดับแรก มีคุณธรรม ศีลธรรม มีสติให้พร้อมที่จะรู้ว่าควรตัดดวง เรียนรู้หรือหลีกเลี่ยงสิ่งใด เมื่อจิตใจพร้อมแล้ว ก็สามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้ จึงควรที่จะพัฒนาจิตใจก่อนเป็นอันดับแรก การจะพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติ มีความพร้อมที่จะยกระดับจิตใจให้เป็นบุคลากรเชิงพุทธพัฒนาให้มีจิตใจที่สมบูรณ์พัฒนาศักยภาพของตนเองได้ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีมากมายหลายประการ การพัฒนาศักยภาพตนเองตามทัศนะแห่งพุทธศาสนาได้กล่าวถึงธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีที่พึ่งอยู่เถิด อย่าเป็นผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่เลย เพราะว่าบุคคลผู้ไม่มีที่พึ่งย่อมอยู่เป็นทุกข์...”

ดังนั้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญกับการมีที่พึ่ง ซึ่งที่พึ่งในที่นี้ คือ ธรรมะ เพราะผู้ที่มีธรรมะจึงจะสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งตรงกับสุภาษิตที่ว่า “อิตตา หิ อิตตโน นาโถ” แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน และทรงตรัสต่อไปอีกว่า “อิตตา หิ สุนเตนะ นาถัง ลภติ ทูลลัง” แปลว่า คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งที่แท้จริง มีตนที่ฝึกดีแล้วนั่นแหละชื่อว่าได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ชี้ให้เห็นว่า ในแท้ที่จริงแล้ว ใจความสำคัญคือ การฝึกตนจนเป็นที่พึ่งได้ ซึ่งเป็นความจริงที่ว่า บุคคลยังไม่สามารถพัฒนาตนได้ ย่อมไม่มีความสามารถในการเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ทั้งที่เป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต ,2549,หน้า187) ซึ่งธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเองนั้น เรียกว่า นาถกรรม 10 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต,2548 หน้า 35-36)

“นาถ” แปลว่า ที่พึ่ง

“กรรม” คือ กระทำ

นาถกรรมธรรม คือ ธรรมะอันกระทำให้เป็นที่พึ่ง 10 ประการ ซึ่งคนที่กระทำตาม 10 อย่างนี้ชื่อว่า ได้เอา พุทธโธ ธัมโม สังฆโม เป็นที่พึ่งแน่นอน 10 อย่างนี้ได้แก่

1. ศิล คือความประพฤติดีงาม สุจริต รักษาระเบียบวินัย ดำเนินชีวิตโดยสุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ ซึ่งความประพฤติ และวินัยเป็นขั้นต้นในการที่จะพัฒนาศักยภาพตนเอง การพัฒนาความสัมพันธ์ทางกาย วาจา กับบุคคลอื่นในทางที่ดีงามและเกื้อกูล เช่น ไม่เบียดเบียน หรือมุ่งทำลายประโยชน์ของผู้อื่น บรรณาติต่อตนเองและผู้อื่น เราต้องรักษาศีลให้ดี เพราะศีลเป็นบ่อเกิดแห่งความดี เป็นที่ตั้งของความประพฤติอันดีงาม เป็นเกราะคุ้มครองภัยไม่ให้หลงไปในทางเสื่อมเป็นอย่างไรดี เนื่องจากการรักษาศีลนั้นจะช่วยลดกิเลสลงไปได้ทั้งโลก โกรธ หลง ซึ่งการรักษาศีล 5 นั้น คือการรักษาความเป็นปกติของใจและดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 การพัฒนาให้ตนเองมีบุคลิกภาพดี นามอง นำเข้าใกล้ สุขภาพร่างกายแข็งแรง

ขั้นที่ 2 การพัฒนาตนเองให้มีอัธยาศัยดี การมีนิสัยดี เช่น เป็นกันเอง ยิ้มแย้ม อารมณ์ดี
จริงใจ มีน้ำใจ เป็นที่ชื่นชอบ

ขั้นที่ 3 การพัฒนาตนเองให้มีความประพฤติดี คือ ไม่พูดร้าย ไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งทางตรง
และทางอ้อม มีความปกติกาย วาจา เว้นจากความชั่วทุกประการ ผีกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ให้มีความ
สุจริต ซึ่งเมื่อทำได้ดังนั้นในทุกๆขณะของชีวิต ย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเอง และผลดีอีกสิ่งหนึ่ง
คือ ทำให้ได้เรียนรู้ว่าสิ่งที่ถูกต้องที่สุดคือการเป็นคนดี เพราะคนดีย่อมได้รับการยอมรับ การยกย่อง
สรรเสริญ ความรัก มีความสุขในชีวิตและประสบความสำเร็จ เจริญก้าวหน้าในชีวิต

พหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง ผู้มีความรู้มาก
ผู้คงแก่เรียน นักปราชญ์ เกิดจากการศึกษา และการศึกษาที่ดีเกิดจากการศึกษา 4 แบบ คาถาที่ถือว่า
เป็น หัวใจนักปราชญ์ คือ "สุ จิ ปุ ลิ วินมุตโต ถล โส ปนฺนทิต ภาเว" แปลว่า ผู้ปราศจาก สุ จิ ปุ ลิ คือ
ศึกษาด้วยการฟัง ด้วยการคิด ด้วยการสอบถาม และด้วยการจดจำบันทึก หนังสือบางฉบับเรียกว่า
"หัวใจนักปราชญ์" (วิกิพีเดีย,2562) ซึ่งปัจจุบันหากนำหลักนี้มาใช้ก็จะทำให้เป็นผู้มีความรู้กว้างใน
ศาสตร์ต่างๆ และรู้สึกในศาสตร์ของตน ซึ่งจะทำให้สามารถใช้ความรู้ความสามารถของตนได้อย่าง
เต็มที่ สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในการทำงานต่างๆได้เป็นอย่างดี ทำให้สามารถจัดการในส่วน
ของตนเองและสามารถบริหารจัดการงานในองค์กรต่างๆได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 เรียนรู้ด้วยการฟัง การจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องเริ่มจากการเป็นผู้ฟังที่ดี
เพราะการฟังมากขึ้นจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อชีวิตเรา ไม่ว่าจะในการพัฒนาความสัมพันธ์กับ
ผู้อื่น หรือพัฒนาความคิดของตนเองให้เกิดความแตกต่างแปลกใหม่ และนำไปสู่โอกาสที่จะประสบ
ความสำเร็จมากขึ้น

ขั้นที่ 2 เรียนรู้ด้วยการอ่าน การอ่านจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้พัฒนาตนเอง ทำให้มี
ความรู้มากขึ้น อีกทั้งได้พัฒนาทักษะในการพูด การอ่านเป็นกระบวนการที่จะทำให้ทักษะต่างๆพัฒนา
มากขึ้น และการอ่านหนังสือช่วยสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง ชี้นำแนวทางในการสร้าง
ความสำเร็จ หรือมีข้อมูลเชิงธุรกิจต่างๆที่เราสนใจ ยิ่งอ่านมากขึ้นเท่าไร ยิ่งทำให้สามารถพัฒนา
ตนเองไปสู่ความสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น

ขั้นที่ 3 เรียนรู้ด้วยการถาม และเรียนรู้จากคนที่เก่งกว่า รู้มากกว่า มีประสบการณ์
มากกว่า ประสบความสำเร็จมากกว่า อะไรที่ไม่รู้ หรือรู้น้อยกว่า ให้ถามจากบุคคลเหล่านั้น เพราะการ
ที่ต้องเรียนรู้ด้วยตัวเองทุกอย่างนั้นใช้เวลานานเกินไป ดังคำพูดของสตีฟ จอบส์ เคยกล่าวไว้ว่า “ศิลปิน
ที่ดีจะเลียนแบบ ศิลปินที่ยอดเยี่ยมจะขโมย”

กัลยาณมิตรตา ความมีกัลยาณมิตร การคบคนดี ได้ที่ปรึกษา และผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี การได้มีที่ปรึกษาที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้การคิดหรือการตัดสินใจของเรานั้นทำได้ดีขึ้นและพลาดน้อยลง เนื่องจากจะได้รับการมุมมองที่หลากหลายในการพิจารณา อีกทั้งเมื่อเกิดความผิดพลาดหรือเจออุปสรรคก็จะสามารถผ่านพ้นไปได้จากการช่วยกันคิด คอยแนะนำทางที่ถูกที่ควรให้แก่กัน ดังนั้นคำแนะนำที่ปรารถนาดีของกัลยาณมิตรนั้นจึงมีค่ามาก ดังสุภาษิตที่ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำตนเป็นมิตรที่ดี

ขั้นที่ 2 คบหาคนดีเป็นมิตร

ขั้นที่ 3 รับฟังคำแนะนำของกัลยาณมิตร

โสวจิตตตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย รับฟังเหตุผล ใคร่ครวญไตร่ตรองพิจารณาด้วยปัญญาเห็นถูกตามความเป็นจริง ว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด แล้วน้อมประพฤติในสิ่งที่ถูก ละเว้นในสิ่งที่ผิด เป็นผู้ถ่ายทอดพระธรรมคำสอน ง่ายต่อการที่จะเป็นกุศล เมื่อได้รับคำพร่ำสอนที่ดี เป็นประโยชน์ก็อภิวินิจฉัยรับในคำพร่ำสอนนั้น แล้วน้อมประพฤติตาม ความเป็นผู้ว่าง่ายนั้นเป็นมงคล เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างแท้จริง เป็นเหตุให้กุศลธรรมเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งจะตรงกันข้ามกับผู้ว่ายาก ด้วยเหตุว่าบุคคลผู้ว่ายาก ไม่ว่าจะบุคคลอื่นผู้เห็นประโยชน์จะแนะนำอย่างไร ก็ไม่ฟัง และยังเกิดความโกรธแก่ผู้แนะนำการทำงานร่วมกันในองค์กรใหญ่น้อย ย่อมต้องรับฟังเสียงของผู้อื่น ยิ่งหากอยู่ในฐานะหัวหน้า การรับฟังเสียงของลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาคือสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะนั่นคือเสียงสะท้อนถึงปัญหา ซึ่งเราต้องมีแนวทางในการแก้ปัญหาหรือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นในภายหลัง ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้องค์กรผลิตผลงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าประสงค์ที่วางไว้

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 จะต้องปรับตัวเพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการปรับตัวนี้ย่อมรวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อคนอื่นด้วย

ขั้นที่ 2 เรียนรู้ที่จะมองเห็นข้อดีของคนอื่น ไม่ใช่มองเห็นแต่ข้อเสีย ยอมรับในสิ่งที่คนอื่นเป็น ไม่ใช่คาดหวังในสิ่งที่เราอยากจะทำให้เขาเป็นตามที่ปรารถนา และเข้าใจในความแตกต่างของคนแต่ละคนให้มากขึ้น

ขั้นที่ 3 การเคารพกฎ การที่ไม่มีมารยาทและไม่รู้จักเคารพกฎจะทำให้เป็นคนที่มีบุคลิกภาพที่ไม่ดีและไม่น่าคบหา หากเคารพกฎ เราก็สามารถอยู่ร่วมกับทุกคนได้อย่างมีความสุข

กิงกรณียะสุ ทักขตา ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่น้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่
คณะ รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง สามารถจัดทำให้สำเร็จเรียบร้อย มีจิตสาธารณะ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักยอมทำให้การทำงาน และบรรยากาศในที่ทำงานดีตามไปด้วย เนื่องจาก มิได้เที่ยงว่ามีใบหน้าที่ การทำงานเพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือผู้อื่นเท่าที่ตัวเองสามารถช่วยได้ เป็นสิ่งที่ดีและยังก่อให้เกิดการทำงานแบบครอบครัว อยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน พึ่งพากันและกัน ประารถนาดีต่อกัน

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นรอบข้าง

ขั้นที่ 2 เอาใจใส่ช่วยเหลืองาน มีจิตอาสา มีน้ำใจ ทำตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

ขั้นที่ 3 สร้างบรรยากาศในที่ทำงานให้มีบรรยากาศเป็นมิตร อยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว

ธัมมกามตา ความเป็นผู้ไครธรรม คือ รักธรรม ใฝ่ความรู้ ใฝ่ความจริง รู้จักพูด รู้จักฟัง ทำให้เกิดความพอใจ นำร่วมปรึกษาสนทนา ชอบศึกษา ยินดีปรีดาในหลักธรรมหลักวินัยที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งการพัฒนาตนเองให้มีการพัฒนาทางด้านจิตใจ โดยอาศัยธรรมะ เป็นการหล่อหลอมให้ตนเองนั้นเป็นผู้ที่มีธรรมะ มองสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล มองอย่างตรงไปตรงมา ทำให้เป็นที่น่าคบหา น่าเชื่อถือ และนำสนทนาด้วย

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำความดีทางกาย เรียกว่า กายกรรม คือ มีความประพฤติทางกายเรียบร้อย แสดงกิริยาสุภาพ อ่อนโยนต่อคนรอบข้าง มีความเอื้ออาทร ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น เท่าที่จะทำได้

ขั้นที่ 2 การทำความดีทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม คือ มีการใช้คำพูดที่เป็นปิยวาจา คือพูดดี พูดถูกต้อง พูดอ่อนหวาน พูดถูกกาลเทศะ พูดเป็นประโยชน์ พูดแล้วทำให้คนฟังสุขใจ สบายใจ ไม่พูดให้คนอื่นเสียหาย ไม่กล่าวร้ายทับถมผู้อื่น

ขั้นที่ 3 การทำความดีทางใจ เรียกว่า มโนกรรม คือ มีความคิดที่ถูกต้อง คิดดี มีความหวังดี มีเมตตาต่อผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์

อีกทั้งมีความยินดีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ยินดีที่ได้มาพบพระพุทธศาสนา และยินดีที่ตนเองเป็นคนที่มีสัมมาทิฐิ ที่สำคัญคือยินดีที่เป็นผู้ที่มีศรัทธาต่อธรรมะของพระพุทธองค์ ยึดมั่นในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า ให้ละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียร คือ มีความมุ่งมั่นบากบั่น ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ เมื่อมีงานใด ๆ ก็เร่งทำ อย่าให้ค้างคา ไม่ทิ้งไว้ ไม่ผัดวันประกันพรุ่งจนกลายเป็นดินพอกหางหมู ซึ่งจะส่งผลให้กลายเป็นคนที่ไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากไม่สามารถบริหารเวลา ไม่สามารถบริหารงานได้

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผนอย่างเป็นระบบขั้นตอน คนที่จะประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานได้นอกจากมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องรู้จักการวางแผนงานอย่างชาญฉลาดด้วย การฝึกตัวเองให้เคยชินกับการวางแผนก่อนลงมือทำ การร่างวิธีและขั้นตอนคร่าว ๆ การระบุเป้าหมายและสมมติอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น ควบคุมกันกับการหาแนวทางวิธีการรับมือและการแก้ไขไว้ล่วงหน้า หากทำได้ดังนี้ก็จะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

ขั้นที่ 2 กำหนดเวลาให้ตัวเองและทำให้สำเร็จตามกำหนด การกำหนดเวลาในการทำงานให้สำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายนั้น เป็นเทคนิคสำคัญในการสร้างความกระตือรือร้นและพัฒนาระดับความสามารถของตัวเอง เนื่องจากว่าหากมีเป้าหมายชัดเจนแล้ว มีการวางแผนไว้เป็นอย่างดี แต่ขาดความกระตือรือร้น เอาจริงเอาจังและไม่ได้พยายามใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

ขั้นที่ 3 มีความอดทนและรับผิดชอบงาน สิ่งสำคัญที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำนั้นคือความอดทนและความรับผิดชอบ เพราะความสำเร็จไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นง่าย ๆ และไม่ว่าจะทำสิ่งใดก็ตาม สิ่งที่ยั่งยืนไม่ได้คือ อุปสรรค และหากว่าไม่มีความอดทนมากพอ ก็ไม่อาจที่จะต่อสู้ฟันฝ่ากับปัญหาและอุปสรรคทั้งหลายเหล่านั้น ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

สันตภูมิตี ความสันโดษ คือ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย 4 ที่หามาได้ด้วยความสามารถของตนเอง ไม่คิดละโมภ ไม่ทูลุจริต ไม่ประพฤติมิชอบต่อหน้าที่ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดความสุขตามอัตภาพของตน

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่เดิม

ขั้นที่ 2 พอใจในสิ่งที่ตนได้

ขั้นที่ 3 พอใจในสิ่งที่ตนไม่ได้

การมีความสุขอยู่กับปัจจุบัน การมีความสุขจากสิ่งต่างๆที่มีอยู่รอบตัว และเรียนรู้จากสิ่งต่างๆเหล่านั้น คนที่สามารถคว้าความสุขระหว่างทางเหล่านี้ไว้ได้ สามารถตัดกังวลสิ่งต่างๆจากชีวิตได้มากที่สุด ความสุขที่อยู่กับปัจจุบัน เป็นสิ่งที่หลายคนมองข้ามไป เนื่องจากโฟกัสความสุขที่ปลายทางคือความสำเร็จเพียงเท่านั้น สิ่งสำคัญคือ จงมองหาความสุขในที่ที่คุณอยู่ ไม่ว่าจะทำอะไรจงมองหาความสุขจากสิ่งเหล่านั้น ใช้ชีวิตกับปัจจุบันและอยู่อย่างมีความสุขกับปัจจุบัน โดยที่ไม่ลืมเป้าหมายในชีวิต

สติ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำ คำที่พูดไว้ได้ ไม่มีความประมาท ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติอยู่ตลอดเวลา ทุกๆการพูด การคิด การกระทำ มีสติเป็นประกอบอยู่ทุกขณะ

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 การอยู่กับปัจจุบัน ไม่หมกมุ่นอยู่กับอดีตหรืออนาคตมากเกินไป ดึงตัวเองออกมาอยู่กับปัจจุบันให้ได้ นั่นคือการมีสติอยู่กับปัจจุบัน

ขั้นที่ 2 การมีเป้าหมายอยู่ในใจจะทำให้ในทุกๆขั้นตอนของการคิดและการทำ จะมีประสิทธิภาพและทรงพลัง

ขั้นที่ 3 การเรียนรู้จากความผิดพลาด เรียนรู้จากความผิดพลาดเป็นเรื่องธรรมดา ให้คิดว่านั่นคือประสบการณ์ ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น ตอบตัวเองให้ได้ว่าเราได้เรียนรู้อะไรจากความผิดพลาดในครั้งนี้ การเติบโตเกิดขึ้นได้จากการกล้าตัดสินใจ กล้าลองผิดลองถูก และกล้ายอมรับผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการตัดสินใจเรื่องต่างๆในชีวิต แต่ต้องให้แน่ใจว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้อง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน รอบด้าน

ปัญญา ความมีปัญญายังรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยไม่ได้คิดเข้าข้างตัวเอง พิจารณาตามสภาวะที่เป็นไป รู้ว่าสิ่งไหนดี ไม่ดี สิ่งไหนให้โทษ สิ่งไหนให้คุณ เป็นประโยชน์หรือไม่ หากเป็นผู้บริหารควรวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่มีอคติ พิจารณาราววัลหรือลงโทษตามเหตุแห่งการกระทำ ไม่ลำเอียงเพราะรักหรือชัง ซึ่งการคิดพิจารณาเรื่องต่างๆให้ถ่องแท้ นำไปสู่ปัญญา

มีแนวทางในการพัฒนาดังนี้

ขั้นที่ 1 ยอมรับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นได้ มองทุกสิ่งที่เกิดขึ้นตามหลักเหตุผล ว่าตนเองมีคุณค่า ยอมรับและเข้าใจในตัวตนของผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นและเหตุผล รวมถึงการให้เกียรติต่อผู้อื่นด้วย

ขั้นที่ 2 เห็นประโยชน์และคุณค่าในสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะดีหรือร้ายที่เกิดขึ้นมาในชีวิต ทุกๆเหตุการณ์ ทุกๆสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีด้านดี มีด้านที่เกิดประโยชน์และในวิกฤติย่อมมีโอกาสเสมอ

ขั้นที่ 3 สามารถหยุดยั้งความทุกข์และดำรงชีวิตด้วยจิตใจที่มีความสุข เมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น สามารถวิเคราะห์และประเมินได้ว่า เรื่องนี้มีผลเช่นนี้ เนื่องจากประกอบเหตุเช่นไร สามารถวิเคราะห์ได้ตามหลักเหตุผล

นาถกรณธรรม (มหาจุฬาฯ,2539) นี้ เป็นธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นหลักธรรมที่จะเป็นที่พึ่งให้กับตนเองและผู้อื่นได้ จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาตนเองเชิงพุทธนั้นจะมีทั้งความเก่ง ความดี และมีความสุข ซึ่งเมื่อพัฒนาตนเองแล้วย่อมจะส่งผลในด้านต่างๆ คือ สามารถรองรับความรู้ ทักษะ ความสามารถในหน้าที่ ของตนได้ดีขึ้น และเกิดการพัฒนากุศลลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการพูด นั่ง เดิน มารยาทการเข้าสังคมอีกทั้งมีทัศนคติที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การพัฒนาตนเองต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุข การพัฒนาศักยภาพตนเองเป็นกระบวนการที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งในด้านความคิดการกระทำความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และทัศนคติให้เจริญงอกงามขึ้น มีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น ช่วยให้ตัวเองมีความสุข ความเจริญ อีกทั้งเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมโดยตรงกับความถนัด ความสนใจและความสามารถของตนเอง โดยมีการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก เริ่มจากการปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยใช้หลักกฏธรรม 10 ประการ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง

ดังนั้นการพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ ดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา ก็ทำให้ชีวิตสามารถพัฒนาให้สามารถใช้ศักยภาพของตนเองอย่างสูงสุด และสามารถนำชีวิตให้ประสบแต่ความสุข มีความสำเร็จอยู่เบื้องหน้า อีกทั้งยังสามารถแบ่งปันความสุขให้แก่องค์กรและบุคคลรอบข้าง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาตนเอง อย่างมีเป้าหมายและตรงจุด เมื่อตนเองได้รับการพัฒนาทางร่างกายและจิตใจดีแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีการพัฒนาตนเอง สามารถปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความพร้อมในการเรียนรู้อยู่เสมอ เมื่อสุขภาพร่างกายพร้อมก็สามารถทำงานได้ดี อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้รอบข้าง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสังคมได้อย่างปกติสุข เกิดความกล้าหาญและความเชื่อมั่น ซึ่งเป็นส่วนจำเป็นมากเนื่องจากการแสดงออกนั้นสามารถสื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจสารที่เราส่งได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ส่งผลให้การทำงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่ตนเองต้องการ การเรียนรู้หรือการศึกษาอย่างต่อเนื่องนั้นจะช่วยเตรียมความพร้อมสำหรับโอกาสในอนาคต ช่วยให้สามารถมีตนเป็นที่พึ่ง อีกทั้งเป็นผู้ที่พึ่งได้ มีสติควบคุมสถานการณ์ต่างๆ ได้แม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงใดๆก็ตาม

เมื่อพยายามสร้างโอกาสให้ตัวเอง เราก็จะได้รับโอกาส ถ้าเราพยายามไขว่คว้าความสำเร็จ เราจะได้รับความสำเร็จนั้น ถ้าเราพยายามเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้น เราจะมีชีวิตที่ดีขึ้น เราคือผู้กำหนดโชคชะตาตนเอง ทุกอย่างขึ้นอยู่กับเราทั้งสิ้น การสร้างคุณค่าและเพิ่มคุณค่าตนเอง ทำให้ตนนั้นเป็นตัวขับเคลื่อนขององค์กรที่สำคัญ ผลจากสิ่งที่ทำและมีคุณค่าอย่างมากต่อองค์กร ก็จะส่งผลให้สามารถประสบความสำเร็จ มากกว่าการเลื่อนขั้น การขึ้นเงินเดือนคือการรู้สึกว่าคุณค่าและมีความสุขกับการทำงานและการใช้ชีวิต สามารถปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ได้

References

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ วิฑูรย์กุล), (2542). *โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”
วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 13, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). **วิสัยธรรมเพื่อเบิกนำวิสัยทัศน์**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย.

วิกิพีเดีย. **พาสจจะ**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9E%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%B8%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%88%E0%B8%88%E0%B8%B0> วันที่สืบค้น 2 มกราคม 2562.

ไพโรจน์ รุจิณชัยกุล. (2524). การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมอดู : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้มารับบริการจากหมอดูของสมาคมโหรแห่งประเทศไทย. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) :นักปรัชญาการเมืองแห่งอาณาจักรล้านช้าง
Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom): The Political Philosopher of Lan
Xang Kingdom.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรีชา บุญทวี

หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต, วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

pelekb@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาประวัติของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ซึ่งเป็นพระเถระที่มีบทบาททั้งทางด้านพุทธจักร และศาสนจักร มีคุณูปการต่อองค์พระธาตุพนม อันเป็นที่เคารพบูชาของบรรพชนตั้งแต่สมัยโบราณ ยาวนานมาถึงปัจจุบัน เพราะท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กเป็นผู้ที่ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ครั้งที่ 4 โดยการนำชุมชนชาวลาวเดินทางมาเป็นจำนวนมากถึง 3,000 คน ทำให้เกิดเป็นชุมชนการเมืองและวัฒนธรรมขึ้นสองฝั่งโขง และทำให้เกิดความเชื่อมโยงของอาณาจักรล้านช้างทั้งสามอาณาจักรเข้าด้วยกัน คืออาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์ และอาณาจักรจำปาศักดิ์ อันเป็นรากฐานสำคัญของอาณาจักรศรีโคตรบูรณ และอาณาจักรสยามในเวลาต่อมา

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือเพื่อศึกษาปรัชญาการเมืองที่ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) นำมาใช้ในการปกครองชาวล้านช้าง และสร้างความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังแผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางโดยที่ไม่มีการใช้วิธีการแบบสงคราม หรือใช้ทฤษฎีพลกำลังในการปกป้องหรือแผ่ขยายอาณาจักร ให้เกิดความสูญเสียเกิดขึ้นแต่อย่างใด ดังเช่นอาณาจักรอื่น ๆ ในสมัยนั้นกระทำกัน อันเนื่องมาจากท่านมีความเป็นพระภิกษุที่มีความปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามหลักของสมณจริยวัตรแห่งสาวกในพระพุทธศาสนา จนได้รับสมญานามว่า “วีรบุรุษทั้งทางโลกและทางธรรมสองฝั่งโขง” (สุนทรชัย ชอบยศ, 2561 : 44)

คำสำคัญ: เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม), นักปรัชญาการเมือง, อาณาจักรล้านช้าง

Abstract

This academic article aims to study the autobiography of Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom) who was the leader both religious authority state and secular state. In the other hand, also he was the most importance historical person

who renovated the Phrathat Phranom Pagoda which is the holiest and faithful from the ancient period till now

Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom) and his more than 3,000 followers moved forward from the Vientiane Lan Xan Kingdom to the Champasak Kingdom. On the way of journey their established the political communities and created the prosperity of culture to connect with the others communities to be the friendship and interrelations among with the 3 Lan Xan Kingdoms such as Luang Prabang Lan Xan kingdom, Vientain Lan Xan Kingdom and Champasak Kingdom are all the foundation on the Sri khotraboorn Kingdom and Siam Kingdom.

One more importance objective of this article to study the political ideology and political philosophy of Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom) during governed the Lan Xan Kingdom to make the security and unity of the kingdom and expended the territory to annex the Mekong Sub Region abstain from the usage of force theory or Military war under his monkhood in Buddhism. All the historians name to Chao Rajakru luang Ponsamek as the “Hero of Worldly and religious ways in Mekong River Area”(Sunthornchai Chobyos, 2018 : 44)

Keywords: Chao Rajakru luang Ponsamek (Yaku Kheehom), Political Philosopher, Lan Xan Kingdom

บทนำ

มนุษย์โดยพื้นฐานแล้วเป็นสัตว์ประเภทที่มีความกลัวเป็นที่ตั้ง กลัวอดอยาก จึงมีการสะสมอาหาร กลัวทุกข์ร้อนจากภัยพิบัติ จึงมีการสร้างที่อยู่อาศัย กลัวอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงรวมตัวกันอยู่เป็นพหุสังคม ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีชีวิตร่วมกับผู้อื่น มีความผูกพันรักใคร่ซึ่งกันและกัน มีความเห็นใจกัน รวมทั้งมีความใส่ใจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยอาศัยผู้นำที่เข้มแข็ง สามารถปกป้องคุ้มภัยจากการรุกรานของกลุ่มชนอื่นได้ ตัวผู้นำจึงมีความสำคัญและมีบทบาทในการกำหนดบทบาท รูปแบบ และวิธีการในการปกป้องคุ้มภัยพลเมืองของตนมาตั้งแต่การก่อตั้งอาณาจักรโบราณทุกส่วนของโลก(ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2560 : 4)

ในสมัยของอาณาจักรล้านช้างที่เริ่มมีความเข้มแข็งภายหลังจากอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์เสื่อมสลายลง มีผู้นำกษัตริย์ขึ้นครองอำนาจตั้งแต่มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม สืบทอดมาโดยบูรพมหากษัตริย์ จนมาถึงรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ความระส่ำระสายอันเริ่มจากความสั่นคลอนของราชบัลลังก์ มีการแย่งชิงราชสมบัติเพื่อครองความเป็นใหญ่ ก็เกิดขึ้นตามกาลเวลา

แต่เป็นความโชคดียิ่งของพลเมืองชาวล้านช้าง ที่มีเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) นักรัฐศาสตร์ที่มีแนวคิดทางปรัชญาการเมือง เป็นผู้นำฝ่ายพุทธจักรที่ทรงคุณธรรมที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความพรหมวิหารธรรม ไม่นิยมความรุนแรงและการสู้รบ พาไพร่พลของตนให้รอดพ้นจากการฆ่าฟันและทำลายล้าง โดยใช้การบูรณะองค์พระธาตุพนม จนทำให้วัดพระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมศรัทธาของคนในอาณาจักรล้านช้างทั้งภูมิภาค นำมาใช้เป็นกุศโลบายในการอพยพพลเมือง และหน่อเนื้อกษัตริย์ จนสามารถสร้างอาณาจักรจำปาสักให้เข้มแข็งและยิ่งใหญ่ในกาลต่อมา

ประวัติเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม)

ประวัติและชาติภูมิ เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม)

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ของกลุ่มชนสองฝั่งโขงมีหลายชื่อ เช่น ญาคูขี้หอม (หรือญาคูขี้หอม), ราชครูขี้หอม, เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก¹ (เพราะท่านเป็นเจ้าของาวาสวัดโพนสะเม็ก ซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองเวียงจันทน์), พระครูโพนสะเม็ก (บางทีก็เรียก โพนสะเม็ด), หรือพระครูยอดแก้วโพนสะเม็ก เป็นต้น ท่านเป็นพระเถระที่ทรงคุณงามความดี เป็นที่เคารพศรัทธาของคน ทั้งอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรศรีโคตรบูรณ และอาณาจักรสยาม จนถึงกับกล่าวว่า แม้แต่อุจจาระของท่านก็ยังหอม ท่านจึงได้รับสมญานามว่า “ญาคูขี้หอม”

ไม่ว่าจะเรียกชื่อไหน ย่อมหมายถึงพระสงฆ์สำคัญรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง อันเป็นเหตุให้เกิดรัฐลาวใต้ชื่อ จำปาสัก หรือ จัมปาสัก (สุจิตต์ วงษ์เทศ, (ออนไลน์) 1 มีนาคม 2562)

ชาติภูมิของท่าน ยังไม่สามารถระบุสถานที่บ้านเกิดเมืองนอนดั้งเดิมของท่านได้ว่าอยู่ที่ใดกันแน่ บ้างก็กล่าวว่า ท่านอยู่ที่เมืองลาว (โพนสะเม็ก คือเนินผักเม็ก เป็นภาษาลาว) บ้างว่าอยู่เมืองเขมร (กะลิม หรือ ลิมบอง เป็นภาษาเขมร) บ้างว่าอยู่เมืองเว้ แต่ตามหลักฐานที่พอปรากฏอ้างอิงได้ว่า ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก เกิดเมื่อปีมะแม พ.ศ.2174 (ค.ศ.1631) ท่านเกิดที่บ้านกะลิมหรือกาลิม เมืองพาน อยู่เชิงภูพาน ที่ประดิษฐานพระบาทบัวบก อยู่ในเขตเมืองผือ แขวงอุดรธานี ตรงกับสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เมื่อท่านอายุได้ 13-14 ปี จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนทางธรรมอย่างแตกฉานมาตั้งแต่อายุน้อย จนได้รับการสถาปนาเป็น "ชาจิว" หรือราชาเณร และได้มอบตัวเป็นศิษย์ของพระครูยอดแก้ว สมเด็จพระสังฆราชแห่งกรุงศรีสัตนาคณหุต

¹ เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก คือ ตำแหน่งพระสังฆราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ที่ทำหน้าที่ปกครองพุทธจักรของอาณาจักรล้านช้าง เป็นตำแหน่งที่ได้รับการสถาปนาจาก “เจ้ามหาชีวิต” คือพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช แห่งล้านช้างเวียงจันทน์ (ในสมัยนั้นมีอาณาจักรสำคัญ ๆ 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และ อาณาจักรจำปาสักดี)

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ในฐานะผู้สร้างเมืองจำปาสัก

ในระหว่างปีพุทธศักราช 2187 –2233 เจ้ามหาชีวิต พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชา เสด็จ ทิวศต มีพระโอรส คือ พระเจ้าองค์หล่อ มีพระนางสุมังคลา (เจ้าชมพู) เป็นพระมเหสี ขณะกำลังทรง พระครรภ์ พระยาแสนเมือง เสนาบดีฝ่ายขวาทำการแย่งชิงราชสมบัติ ผู้จงรักภักดีคุ้มครองเจ้าองค์ หล่อหนีไปพึ่งญวนที่เมืองแกวตาเปียง ส่วนพระนางสุมังคลา พร้อมข้าราชการบริวารบางส่วน หนีไปพึ่ง บารมีเจ้าราชครูโพนสะเม็ก ท่านได้ให้พระนางสุมังคลาไปอยู่ที่ภูสะง้อคำ หรือภูสะง้อหอคำ เมื่อพระ นางคลอดพระโอรส โดยได้ตั้งพระนามว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์” หรือ “เจ้าหน่อกษัตริย์กายลุน” (ฤทธิ์ ศิริ มาตย์ และคณะ, 2544 : 66-67)

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เป็นระยะที่บ้านเมืองไม่เป็นปกติ บรรดาอดีตราชวงศ์ และผู้จงรักภักดี ได้พา กันหลบหนีราชภัย ไปซุกซ่อนอยู่ในที่ต่าง ๆ ในเวลานั้น ท่านราชครูโพนสะเม็ก ซึ่งเป็นอาจารย์บอก อรรถธรรมกัมมัฏฐาน แก่ชาวเมือง และเจ้านายในราชตระกูล จึงมีผู้คนนับถือมากมีเกียรติคุณโด่งดัง เป็นที่เคารพของสามัญชนคนทั่วไป และเจ้านายในราชตระกูล

ครั้นต่อมา ท่านราชครูก็เป็นที่ระแวงของกษัตริย์ มีผู้ทูลยุยงว่าจะไปกบฏแก่ราชสมบัติ ท่าน เห็นว่าจะอยู่ในเวียงจันทน์ ไม่ผาสุก จึงคิดอุบายพาศิษย์ ญาติโยม อพยพ ได้ถวายพระพรลา พาญาติ โยอพยพ ลงมาบูรณะพระธาตุพนม เพื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงอพยพครอบครัวชาวเวียงจันทน์ ได้นำ พระนางสุมังคลา และเจ้าหน่อกษัตริย์ไปหลบภัยอยู่ที่ บ้านจิวพันลำโสมสนุก (บ้างเรียกว่าเมือง โพน พันลำจิวสมสนุก) แล้วคณะของท่านราชครูพร้อมผู้ติดตามจำนวน 3,000 คน (บุญยงค์ เกศเทศ, มติชน , 1 มิถุนายน 2555 ปีที่ 24 ฉบับที่ 528) เดินทางต่อไปจนถึงดินแดนเขมร โดยในระหว่างทางท่าน ราชครูและสานุศิษย์ได้สร้างบ้านเมือง ก่อตั้งวัดวาอารามหลายแห่งเพราะมีผู้ศรัทธาสวามิภักดิ์มากมาย จนทำให้เกิดบ้านเมืองชุมชนลาวตามสองฝากฝั่งแม่น้ำโขง จนมาถึงภูกำพำธาตุพนม อันเป็นจุดหยุดพัก หลักที่สำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

เมื่อการซ่อมพระธาตุพนมเสร็จแล้วท่านได้แบ่งครอบครัวชาวเวียงจันทน์ไว้อุปฐากเป็นข้าโอกาส พระธาตุพนมบางส่วน ที่เหลืออพยพไปตามลำแม่น้ำโขง จนถึงเมืองบรรทายเพชร² เมืองหลวงกัมพูชา ถูกราชการเขมรเก็บส่วยกับชาวครัว คนละ 8 บาท ถือว่าแพงมากในสมัยนั้น ท่านราชครูเห็นว่าเดือน ร้อนแก่ศิษย์โยม จึงได้อพยพ กลับคืนเขตล้านช้าง มาตั้งพักอยู่เมืองแตงอันเป็นปลายเขตแดน รวบรวม เต้าปูนและเศษทองจากครัวหล่อพระพุทธรูปองค์หนึ่งเรียกว่า “พระองค์แสน”³ ไว้เป็นที่ระลึก

² เมืองบรรทายเพชร หรือ บันทายเพชร คือเมือง อุดงดาชัยหรืออุดงมีชัย เมืองหลวงกัมพูชา ต่อมาเปลี่ยน ชื่อเป็น “พนมเปญ” คือตั้งชื่อตามพระธาตุเจดีย์ที่ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กก่อไว้บนเขา และบรรจุพระบรม สารีริกธาตุแล้วตั้งชื่อไว้ว่า “พระธาตุนางเปม”

³ รัชกาลที่ 4 ได้อัญเชิญมาไว้ที่ วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร เลขที่ 72 ถนนวังเดิม แขวงวัดอรุณราชวราราม ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ครั้นแล้วได้ย้ายมาอยู่ดอนโขง ท่านผู้มีเมตตาพรหมวิหาร นอกจากจะเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวล้านช้าง ก็มีชาวเขมร ข่า กวยชาวป่าเขาเป็นอันมาก พวกติดตามไปทุกหนทุกแห่ง

สมัยนั้นนครจำปาศักดิ์⁴ มีนางพญาข่า 2 คน เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองอยู่ คือนางเพากับนางแพง 2 พี่น้อง สืบตระกูลมาจากผู้มีตระกูลชาวล้านช้างที่อพยพ ลงมาแต่คราวก่อน สืบต่อจากพระเจ้าสุทนต์ราชาผู้ครองเมือง ราวจุลศักราช 1,000 ปี

นางเพา นางแพงผู้ครองนครจำปาศักดิ์ เห็นว่าเจ้าราชครูมาพักอยู่ดอนโขง มีศิษย์โยมมากหลาย ก็เลื่อมใสในคุณธรรมจึงอาราธนามาอยู่จำปาศักดิ์ และมอบเมืองถวายให้ท่านปกครอง ท่านราชครูได้ปกครองเมืองจำปาศักดิ์อยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาท่านราชครูได้มอบให้ศิษย์ผู้ใหญ่ดูแลแทน ถ้ามีการลงโทษก็ใช้จารีต ธรรมะแบบศิษย์กับอาจารย์ คือทัณฑ์กรรมที่ไม่ผิดพระวินัย

ต่อมาประชาชนกระด้างกระเดื่องขึ้นเกิดมีกบฏปล้นสะดม ท่านเห็นว่าจะปราบด้วยอาชญาร้ายแรง ก็จะทำหามองแก่ครองสมณเพศ จึงให้ศิษย์ผู้ใหญ่คือจารย์เสียง ไปอัญเชิญเอาเจ้าหน่อกษัตริย์และนางสุมังคลา ซึ่งให้พักหลบตัวอยู่บ้านจิวพันลำสมสนุก⁵ เวลานี้มีพระชนมพรรษา 20 ปี บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ลงไปถึง ท่านให้อภิเษกขึ้นเป็น “เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” เป็นเจ้าปกครองนครจำปาศักดิ์ ในปีพ.ศ. 2257 ประกาศเป็นเอกราช ไม่ขึ้นกับเวียงจันทน์ มีอาณาเขตปกครองโดยแบ่งเขตแดนจากเวียงจันทน์ฝักแม่น้ำโขง ทางฝั่งขวานับแต่เมืองมุกดาหารไปทางตะวันตก ถึงเขตเมืองสุวรรณภูมิ ทุ่งกุลาร้องไห้ และสายน้ำยั้ง ซึ่งไหลผ่านดงหมากอีใต้เมืองนครพนม ไปถึงแม่น้ำชีทางตอนเหนือเมืองยโสธรเป็นเขตแดน

ส่วน ท่านราชครูโพนสะเม็ก ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น “เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก” มีอำนาจฝ่ายพุทธจักร เป็นราชครูของราชตระกูลจำปาศักดิ์สืบมา ท่านราชครูหลวงมรณภาพด้วยโรคชรา ณ วันพุธ ขึ้น 5 ค่ำเดือน 7 พ.ศ.2263 (ค.ศ.1720) สิริอายุได้ 90 พรรษา (พระเทพโมลี (แก้ว กนฺโตภาโส/อุทุมมาลา, 2537 : 33-36)

คุณูปการของเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ที่มีต่อองค์พระธาตุพนม

ประวัติการก่อสร้างองค์พระธาตุพนม

พระธาตุพนมหรือเรียกตามแผ่นทองจารึกซึ่งจารึกไว้ในสมัยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก แห่งนครเวียงจันทน์ มาบูรณะใน พ.ศ. 2236 - 45 ว่า "ธาตุปะนัม" เป็นพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระอัฐิธาตุ (

⁴ นครจำปาศักดิ์, จำปาสัก หรือจามปาศักดิ์ หรือ นครจำปาคณาบุรี หรือ ชื่อในพงศาวดารลาวว่า เขตแคว้นของนครกาลละจำบากนาคะบุรีสี ชื่อในพงศาวดารเขมรว่า สะมะพูประ

⁵ บ้านจิวพันลำสมสนุก บ้างว่าอยู่เขตอำเภอบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬในปัจจุบัน บ้างว่าอยู่ที่เมือง บอลิคำไซ แขวงบอลิคำไซ มีเมืองปากซันเป็นเมืองหลวงในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอาณาเขตบริเวณเดียวกันในสมัยนั้น ยังไม่ได้แยกเป็นประเทศไทย - ลาว

กระดุกส่วนพระอุระ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีรูปทรงสี่เหลี่ยม ประดับตกแต่งด้วยศิลปะลวดลายอันวิจิตรประณีตทั้งองค์ มีความหมายทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง สูงจากระดับพื้นดิน 53 เมตร ฉัตรทองคำสูง 4 เมตร รวมเป็น 57 เมตร ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนม รวมหาวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากแม่น้ำโขงอันเป็นเส้นกั้นแดนระหว่างประเทศลาวกับประเทศไทยประมาณ 500 เมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 800 กิโลเมตร ในตำนานพระธาตุพนมกล่าวไว้ว่า องค์พระธาตุพนมสร้างครั้งแรกในราว พ.ศ. 8 ในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรณกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ โดยท้าวพญาทั้ง 5 อันมีพญาศรีโคตรบูรณ เป็นต้น และพระอรหันต์ 500 องค์ อันมีพระมหากัสสปะเถระเป็นประมุข ลักษณะ การก่อสร้างในสมัยแรกนั้น ใช้ดินดิบก่อขึ้นเป็นรูปเตาสี่เหลี่ยม แล้วเผาให้สุกที่หลัง กว้างด้านละสองวาของพระมหากัสสปะ สูงสองวา ข้างในเป็นโพรง มีประตูเปิดทั้งสี่ด้าน เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็ได้อัญเชิญพระอรังคะธาตุของพระพุทธเจ้าที่พระมหากัสสปะเถระนำมาจากประเทศอินเดียประดิษฐานไว้ข้างใน แล้วปิดประตูทั้งสี่ด้าน แต่ยังไม่สนิททีเดียว ยังเปิดให้คนเข้าไปสักการบูชาได้อยู่บางโอกาส ในตำนานพระธาตุพนมบอกว่า "ยังมีได้สถาปนาให้สมบูรณ์" นี้ก็หมายความว่า ยังมีได้ปิดประตูพระธาตุให้มิดชิดนั่นเอง พึงมาสถาปนาให้สมบูรณ์ในราว พ.ศ. 500 ท้าวพญาทั้ง 5 ผู้มาเป็นประมุขประธานในการก่อสร้างพระธาตุพนมในครั้งนั้น เป็นเจ้าผู้ครองนครในแคว้นต่าง ๆ คือ

1. พญาจุลณีพรหมทัต ครองแคว้นจุลณี ก่อด้านตะวันออก
2. พญาอินทปัตถนคร ครองเมืองอินทปัตถนคร ก่อด้านตะวันตก
3. พญาคำแดง ครองเมืองหนองหานน้อย ก่อด้านตะวันตก
4. พญานันทเสน ครองเมืองศรีโคตรบูรณ ก่อด้านเหนือ
5. พญาสุวรรณภิงคาร ครองเมืองหนองหานหลวง ก่อขึ้นรวมยอดเข้าเป็นรูปฝ่าละมู

การบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม

องค์พระธาตุพนม ได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ในยุคต่อมาโดยลำดับ ซึ่งจะได้นำมาเขียนไว้โดยสังเขปดังนี้ (คณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม, 2518-2522 : 27-42)

1. การบูรณะครั้งที่ 1 ในราว พ.ศ. 500 โดยมีพญาสุมิตธรรมวงศา แห่งเมืองมรุกขนคร และพระอรหันต์ 5 องค์ เป็นประธาน ในการบูรณะครั้งนั้น ได้เอาอิฐซึ่งเผาให้สุกดีแล้วมาก่อต่อเติมจากยอดพระธาตุพนมองค์เดิมให้สูงขึ้นไปอีกประมาณ 24 เมตร แล้วอัญเชิญพระอรังคะธาตุออกจากอุโมงค์เดิม ซึ่งทำการบรรจุตั้งแต่สมัยพระมหากัสสปะเถระ ขึ้นไปประดิษฐานไว้ใหม่ที่ใจกลางพระธาตุชั้นที่สอง แล้วปิดประตูอย่างมิดชิด หรือสถาปนาไว้อย่างสมบูรณ์

2. การบูรณะครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2157 โดยมีพระยานครหลวงพิชิตราชธานีศรีโคตรบูร แห่งเมืองศรีโคตรบูร เป็นประธาน ได้โบกสะทายดินพระธาตุทั้งสี่ด้าน และสร้างกำแพงรอบพระธาตุ พร้อม

ทั้งซุ้มประตู และเจดีย์หอข้าวพระทางทิศตะวันออกพระธาตุ 1 องค์ (ถูกพระธาตุหักพังทับยับเยินหมดแล้ว)

3. การบูรณะครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2236 – 45 (บ้างว่า พ.ศ.2233-2235) โดยมีเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กแห่งนครเวียงจันทน์เป็นประธาน (พระธรรมราชานุวัตร, 2537 : 129) การบูรณะครั้งนี้ได้ใช้อิฐก่อต่อเติมจากพระธาตุชั้นที่สองขึ้นไปยอด ได้หล่อเหล็กเปียก (ไหล) สวมยอด (อยู่ข้างในองค์ปัจจุบัน) พร้อมด้วยฉัตร ให้สูงขึ้นอีกประมาณ 43 เมตร ได้มีการปรับปรุงที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุใหม่ โดยสร้างอุบสาริตครอบเจดีย์ศิลาอันเป็นที่บรรจุขุบขก และผอบพระอุรังคธาตุไว้ และได้บรรจุพระพุทธรูปเงิน ทอง แก้ว มรกต และอัญมณีอันมีค่าต่าง ๆ ไว้ภายในอุบสาริตและนอกอุบสาริตไว้มากมาย มีจารึกพระธาตุพนมว่า "ธาตุปะนม" (ประนม)

4. การบูรณะครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2350 - 56 โดยมีเจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์เป็นประธาน ได้ทำฉัตรใหม่ด้วยทองคำ ประดับด้วยเพชรพลอยสีต่าง ๆ ประมาณ 200 เม็ด และได้ทำพิธียกฉัตรขึ้นสู่ยอดพระเจดีย์ในปีพ.ศ. 2356

5. การบูรณะครั้งที่ 5 โดยมีพระครูวิโรจน์รัตโนบล วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นประธาน ได้ซ่อมแซมโบกปูนองค์พระธาตุพนมใหม่ ลงรักปิดทองส่วนบนประดับแก้วติดดาวที่ระฆัง แผ่นทองคำหุ้มยอด ซ่อมแซมกำแพงชั้นในและชั้นกลาง

6. การบูรณะครั้งที่ 6 ใน พ.ศ. 2483 - 84 รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ชุมจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้ให้กรมศิลปากรอันมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นหัวหน้า สร้างเสริมครอบพระธาตุพนมองค์เดิมด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ชั้นที่ 3 ขึ้นไป และต่อยอดให้สูงขึ้นไปอีก 10 เมตร รวมเป็น 57 เมตร

7. พ.ศ. 2497 รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทำฉัตรใหม่ด้วยทองคำ ฉัตรทองคำนั้น มีเนื้อทองของวัดอยู่ประมาณ 7 กิโลกรัม นอกนั้นเป็นโลหะสีทองหนักประมาณ 20 กิโลกรัม ฉัตรหนักทั้งหมด 110 กิโลกรัม (พระเทพรัตนโมลี, 2537 : 3-63)

หลังจากที่ ท่านราชครูหลวงมรณภาพด้วยโรคชรา ณ วันพุธ ขึ้น 5 ค่ำเดือน 7 พ.ศ.2263 (บ้างว่าวันพฤหัสบดี ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 7 พ.ศ.2264 ปีวอก) เจ้าสร้อยสมุทราภรณ์ ได้แบ่งอัฐิท่านส่วนหนึ่งมาบรรจุไว้ในธาตุ ณ บริเวณกำแพงฝั่งขวาทางทิศเหนือขององค์พระธาตุพนม ซึ่งเรียกว่าธาตุญาติห้อม บ้าง ธาตุอาญาท่านโพนฝักเม็กบ้าง พระธาตุฝุ่นบ้าง พระธาตุหุ่นบ้าง หรือธาตุอรหันต์กายซ้อยบ้าง (เจริญ ตันมหาพราน, 2550 : 221-222)

ญาติห้อม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก) ก็กับการบูรณะองค์พระธาตุพนม

ญาติห้อม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก) เป็นพระผู้ทรงคุณยิ่งต่อองค์พระธาตุพนมเพราะเป็นผู้นำผู้คนชาวลาวเวียงจันทน์ มาร่วมบูรณะองค์พระธาตุพนม ในสมัยพระเจ้าอนันทราชา ขณะที่ทรง

ครองราชย์สมบัติเมืองเวียงจันทร์ ได้เพียง 1 ปี ก็ถูกเจ้าไชยวงศ์เว้ โอรสเจ้าขมภู ซึ่งเนรเทศไปอยู่เมืองเว้ ยกทัพมาปลงพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. 2243 (ประวิทย์ คำพรม, 2558 : 8-10)

เมื่อภัยเกิดขึ้นกับประชาชนชาวเวียงจันทร์ ด้วยกลอุบายทางการเมืองของท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก จึงได้รวบรวมผู้คนชาวเวียงจันทร์ ได้จำนวนประมาณ 3,000 คน หนีราชภัยมาบูรณะวัดพระธาตุพนม เป็นการสื่อสารทางการเมืองไปยัง พระเจ้าไชยวาทกลุ่มคนเหล่านี้ มิได้เป็นปรปักษ์กับพระองค์เพียงแต่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้รวมตัวกันเพื่อเดินทางไปบูรณะองค์พระธาตุพนมเท่านั้น ทั้งๆ ที่เรื่องดังกล่าวเป็นเพียงเรื่องรอง ส่วนเรื่องหลักนั้น คือความปลอดภัยของ เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กและประชาชนชาวเวียงจันทร์ที่กำลังประสบภัยสงคราม และความวุ่นวายที่เกิดขึ้นของอาณาจักรล้านช้าง และท่านต้องการปกป้องเจ้าหน่อกษัตริย์ที่ท่านสนับสนุน โดยท่านคิดหาทางช่วยให้เจ้าหน่อกษัตริย์ได้ครองราชย์บัลลังก์ หรือเป็นเจ้าแผ่นดินในอาณาจักรจามปาศักดิ์ นั่นเอง

ปรัชญาการเมืองของญาคูขี้หอม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก)

ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ถือว่าเป็นนักปรัชญาการเมืองที่ได้นำแนวทางพระพุทธศาสนา มาใช้เป็นกลยุทธ์ในการปกครองชาวล้านช้างที่มีศรัทธาเลื่อมใส ในบารมีของท่าน และได้อพยพหลบหนีราชภัยเพื่อสร้างอาณาจักรแห่งใหม่ ซึ่งกลยุทธ์ที่ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กนำมาใช้นั้นพอสรุปได้ 3 ทฤษฎี คือ

แนวคิดด้านทฤษฎีเทวสิทธิ์เพื่อการปกครอง Divine Right Theory

ทฤษฎีเทวสิทธิ์" (Theory of the Divine Right) เป็นแนวคิดทางรัฐวิวัฒนาการ (State Evolution) ที่ว่าด้วยการกำเนิดรัฐ หรือการสร้างรัฐใหม่โดยใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมกลุ่มชนที่แตกแยก จนไร้ที่พึ่งพิง มารวมกันเพื่อสร้างเมือง หรือสร้างอาณาจักรใหม่ ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ก็ได้ใช้แนวคิดนี้ ในการรวบรวมสมัครพรรคพวก และป่าวประกาศสื่อให้ทุกคนทราบว่าเป็นการรวมตัวกันเพื่อกระทำภารกิจกันศักดิ์สิทธิ์ในการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นมหาเจดีย์ที่ประดิษฐานพระอรุณธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือเสมือนหนึ่งว่าพระองค์เป็นพระเจ้า ของชาวพุทธนั่นเอง ในการสื่อสารทางการเมืองดังกล่าว ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กหวังประโยชน์ทางการเมือง 2 ประการคือ

ปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัย Security

เมื่ออาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์เริ่มละส่ำละสาย มีการก่อกบฏ มีการแตกแยกของกลุ่มอำนาจเก่า และอำนาจใหม่ เพื่อปกครองคุ้มครองกลุ่มอำนาจเก่า และประชาชนพลเมืองที่จงรักภักดีต่อกษัตริย์ ให้รอดปลอดภัยจากการปราบปรามของกลุ่มที่ก่อการรัฐประหารเพื่อครอบครองอำนาจแทนพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชา เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ได้สื่อสารไปยัง พระยาแสนเมือง ว่ากลุ่มของท่านราชครูมิได้ทำตัวกระด้างกระเดื่องต่อพระองค์แต่อย่างใด ขอพระองค์อย่าได้กังวลใจ ท่านราชครูเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้แจ้งข่าวให้ญาติโยมที่ต้องการเดินทางไปเมืองมรุกขนครเพื่อ

บูรณะองค์พระธาตุพนม เท่านั้น ทำให้ผู้คนเหล่านั้นได้รับการปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัย โดยไม่ได้ใช้พลังกำลังในการต่อสู้ให้เสียเลือดเนื้อ และชีวิตของผู้คนแต่อย่างใด

สร้างความเป็นปึกแผ่น Unity

ด้วยเหตุที่เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก แม้จะเป็นที่เคารพ ศรัทธาและเลื่อมใสในจริยวัตรของท่าน แต่ท่านก็เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นนักบวช ท่านไม่ใช่เป็นนักรบ แม่ทัพ ทหาร นายกอง ท่านจึงไม่มีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่จะไปสู้รบกับกลุ่มกบฏได้ ทำให้ประชาชนยังขาดความเชื่อมั่นในการเป็นผู้นำของท่านราชครู ดังนั้นท่านจึงวางกลยุทธ์ด้วยการไม่ปะทะหรือสู้รบโดยตรงกับ พระยาแสนเมือง หัวหน้ากบฏ แต่วางกลยุทธ์บายว่าจะเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม เพื่อรวบรวม และสร้างความเป็นปึกแผ่นของผู้จงรักภักดี และเชื่อมั่นในความเป็นผู้นำของท่านเจ้าราชครู อีกทั้งเป็นการสื่อสารทางการเมืองไปยังพระยาแสนเมืองว่า ท่านเจ้าราชครูไม่ได้รวบรวมกำลังพลเพื่อทำสงครามแย่งชิงอำนาจคืน จึงไม่มีเหตุจำเป็นต้องยกทัพไปปราบ ส่งผลให้กลุ่มคนมารวมตัวกันได้มากถึง 3,000 คน เป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเชื่อมั่นสามัคคีอย่างแยกย่อยถึงนัก ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก มักจะสั่งสอนลูกศิษย์อยู่เสมอว่า คนที่เกิดอยู่ในภูมิภาคแห่งอาณาจักรล้านช้าง นั้นเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน คือเชื้อชาติ “ลาว” ที่มีจากคำว่า “ดาว” หมายถึงกลุ่มคนผู้สูงส่งด้วยคุณธรรม มีพระยาแสนที่อยู่บนชั้นฟ้าดาวดิงส์เป็นผู้ประทานให้กำเนิดมาทั้งสิ้น จะมารบราฆ่าฟันกันไปทำไม เพื่อประโยชน์อันใดเมื่อ “ลาวฆ่าลาว” ก็มีแต่ความเจ็บปวด และสูญเสียเพื่อความเป็นปึกแผ่น สามัคคีกลมเกลียว และความเป็นหนึ่งเดียวของลาวแล้ว แม้ในคราวที่พระยาแสนเมืองจะยกทัพมาปราบ เพราะมีกระแสข่าวว่า เจ้าราชครูหลวงช่องสุขกำลังปลุกเพื่อแย่งชิงบัลลังก์คืน บรรดาจารย์สุต และจารย์หวด และญาติโยมที่ศรัทธาท่านเจ้าราชครู จะขอสู้และยอมตายถวายชีวิตเพื่อปกป้องเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ก็ตามที่ ท่านเจ้าราชครูหลวง ก้อยอมอพยพพาผู้คนที่มีภักดี ศรัทธาเลื่อมใสเดินทางลงไปทางใต้เสียจะปลอดภัย และเกิดสันติภาพในดินแดนของอาณาจักรล้านช้างมากกว่า

แนวคิดด้านการปกครองแบบศาสนจักรนำ อาณาจักรตาม Non-Secularizations

เมื่ออาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์ล่มสลาย ผู้นำด้านอาณาจักรสันคลอน เสื่อมอำนาจ ท่านเจ้าราชครูหลวง ไม่ได้สถาปนาตัวเองเป็นกษัตริย์เพื่อเป็นผู้นำด้านอาณาจักรแทน แต่เห็นว่ถึงคราวที่จะต้องแก้เกมสงครามด้วยการปกครองโดยใช้ศาสนจักรนำ และอาณาจักรตาม เพราะสมัยนั้น ทั้งกลุ่มอำนาจเก่า และอำนาจใหม่ ต่างก็ยังเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่นับถือและศรัทธาของฝ่ายผู้มีอำนาจรัฐของอาณาจักรและประชาชนพลเมืองอยู่

อีกประการหนึ่ง เมื่ออาณาจักรแย่งชิงอำนาจกันยอมส่งผลให้ประชาชนแยกพวกแยกฝ่าย แต่เมื่อมองถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาประชาชนยังเป็นหนึ่งเดียวไม่ได้แตกแยกตามอำนาจของอาณาจักรแต่อย่างใด ท่านเจ้าราชครูหลวงในฐานะที่เป็นผู้นำของฝ่ายศาสนจักร คือเป็นสังฆราชของ

อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์อยู่จะเป็นผู้นำของรัฐ เป็นหลักทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง และศาสนา จึงได้ใช้บารมีของตนเองในการขยายชุมชนไปสร้างเมืองใหม่ ตามเส้นทางระหว่างสองฝั่งโขง ตั้งแต่เวียงจันทร์จนถึงเมืองมรุกขนคร และแผ่ขยายไปถึงเมืองพนมเป็ญ และเมืองสุรินทร์ปัจจุบัน

แนวคิดด้านการกระจายอำนาจ Decentralization

สมัยนางพญาข้า เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครจำปาศักดิ์ อยู่ คือนางแพง⁶ เห็นว่าเจ้าราชครูมาพักอยู่ดอนโขง มีศิษย์โยมมากมาย ก็เลื่อมใสในคุณธรรมจึงอาราธนามาอยู่จำปาศักดิ์ และมอบเมืองถวายให้ท่านปกครอง ท่านราชครูได้ปกครองเมืองจำปาศักดิ์ ด้วยหลักทศพิธราชธรรม สร้างความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองอยู่นานถึง 16 ปี ต่อมาท่านราชครูได้มอบให้ศิษย์ผู้ใหญ่ดูแลแทน ถ้ามีการลงโทษก็ใช้จารีต ธรรมะแบบศิษย์กับอาจารย์ คือทัณฑ์กรรมที่ไม่ผิดพระวินัย ต่อมาประชาชนกระด้างกระเดื่องขึ้นเกิดมีนักเลงปล้นสะดม ท่านเห็นว่าจะปราบด้วยอาชญาร้ายแรง ก็จะเศร้าหมองแก่ครองสมณเพศ จึงให้ศิษย์ผู้ใหญ่คือจารย์เสียง ไปอัญเชิญเอาเจ้าหน่อกษัตริย์ และนางสมังคลา ซึ่งให้พักหลบตัวอยู่บ้านจิวพันลำสมสนุกเวลานี้มีพระชนมพรรษา 20 ปี บรรลุนิติภาวะแล้ว เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ลงไปถึง ท่านให้อภิเษกขึ้นเป็น “เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร” เป็นเจ้าปกครองนครจำปาศักดิ์ ในปีพ.ศ. 2257 ประกาศเป็นเอกราช ไม่ขึ้นกับเวียงจันทร์ มีอาณาเขตปกครองโดยแบ่งเขตแดนจากเวียงจันทร์ ผากแม่น้ำโขง ทางฝั่งขวานับแต่เมืองมุกดาหารไปทางตะวันตก ถึงเขตเมืองสุวรรณภูมิ ท่งกุลาร้องไห้ และสายน้ำยัง ซึ่งไหลผ่านดงหมากอีใต้เมืองนครพนม ไปถึงแม่น้ำชีทางตอนเหนือเมืองโยธธระเป็นเขตแดน

ขณะที่ท่านราชครู และ เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ได้ร่วมกันปกครองเมืองจำปาศักดิ์แล้ว ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธา ต่อท่านทั้งสองยิ่งนัก ทำให้เมืองจำปาศักดิ์ มีความเข้มแข็งและเจริญสูงสุด จนแผ่ขยายการปกครองมาถึงดินแดนธาตุพนมที่เป็นเมืองชายแดนระหว่างจำปาศักดิ์และเวียงจันทร์นอกจากนี้ ท่านทั้งสองยังได้ร่วมกันส่งเจ้านาย และศิษย์คู่ใจไปปกครองเขตแดนอื่น ๆ อีกอย่างกว้างไกล คือ (คำพูน บุญทวี, 2544 : 108-109)

1. สถาปนาท้าวสุต เป็น พระศรีไชยเชษฐา ไปปกครองบ้านทางโขง คือเมืองเชียงแตง
2. สถาปนาจารย์แก้ว ไปปกครองบ้านทุ่งภายหลังเรียกบ้านเมืองทุ่ง รักษาเขตแดนฝ่ายเหนือตั้งแต่ ยางสามต้น อันสามขวาย หลักทอดยอด ยังเขตตะวันออก แล้วข้ามโขงเขตตะวันออก ถึงแดนเวียตนาม ข้างฝ่ายตะวันตกนับแต่ปากห้วยก้าก วากถึงปากขูง เมืองพิมาย
3. สถาปนาจารย์หวด ไปรักษาบ้านแพะ รวมกับบ้านดอนโขง ต่อมาคือเมืองโขง ครอบคลุมไปถึงแก่งหลี่ผี สีพันดอน หรือสีทันดร

⁶ นางแพง เป็นบุตรของ นางเกา กับเจ้าปางคำ ซึ่งเป็นหัวหน้าก๊กคล้องช้างจากเมืองหนองบัวลุ่มภู หรือหนองบัวลำพูในปัจจุบัน และเป็นผู้ประพันธ์วรรณกรรม เรื่อง “สินไซ”

4. สถาปนาใช้ ท้าวเชียงสาบ ไปตั้งรักษาบ้านกุดหวาย หรือสี่คอนเตา คือเมืองรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์นั่นเอง
5. สถาปนาให้ท้าวมั่น เป็นข้าหลวงเอก ข้าหลวงเดิมนางแพง ไปรักษาบ้านโพนภายหลัง เรียกเมืองมั่น ต่อมาคือเมืองสาละวัน
6. สถาปนาให้จารย์โสม ไปรักษาเมืองอิตกระบือ เป็นเมืองร้างสมัยขอมมาก่อน เรียกว่า เมืองโคก เมืองซุง หรือเมืองเพี้ยด อันเป็นเมืองฝักข้างพลเมืองเป็นชาวข่า ปัจจุบันคือ เมือง อิตตะปือ และให้ท่านปกครองเมืองคง เมืองตะโปน (เซโปน)
7. สถาปนาให้ท้าวจันทร์สุริยวงศ์ ปกครองเมืองพิน เมืองนอง เมืองสิม
8. สถาปนาให้ท้าวพรหม เป็นชาบุตรโคตร ปกครองบ้านแก่งอาฮี ซึ่งมีเจดีย์หรือธาตุ กำเดาที่กอยู่ที่นั่น ต่อมาคือเมืองทองคำหลวงหรือเรียกเมืองทองคำใหญ่ (น่าจะเป็นเมือง สะหวันเขตหรือ สุวรรณเขตในปัจจุบัน)
9. สถาปนาให้ท้าวหลวง บุตรพระละงุม เป็นขุนพักเฒ่า ปกครองบ้านโหลงเจียม ต่อมาคือเมืองโหลงเจียมอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง

เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ไม่ได้ปกครองแบบรวบอำนาจการปกครอง(Centralization) แต่เน้นกระจายอำนาจการปกครอง(Decentralization) โดยมอบหมายให้บุคคลสำคัญที่สวามิภักดิ์และร่วมสร้างบ้านแปลงเมืองกันมาอย่างจงรักภักดี อีกทั้งเป็นการสร้างเมืองลูกหลวง และขยายอาณาเขตของอาณาจักรจำปาศักดิ์ให้กว้างใหญ่ไพศาล และเพื่อมอบอำนาจในการปกครองเมืองเป็นการตอบแทนให้กับผู้ที่เป็นเสนาอำมาตย์ของ “นางแพง” และผู้สร้างคุณประโยชน์ให้กับราชวงศ์แห่ง”นครจำบากนาคบุรีศรี”

บทสรุป

เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก หรือญาคูขี้หอม นั้นเป็นผู้ที่มีบทบาททางด้านศาสนจักร ที่เป็นบุคคลสำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์ และมีส่วนในการสร้างบารมีแห่งความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และความเลื่อมใสที่มีต่อองค์พระธาตุพนมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง อันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ อาณาจักรล้านช้าง และมาสู่อาณาจักรสยาม และสืบทอดมาถึงคนไทย คนลาว คนเวียตนัม และคนเขมร และกำลังแผ่ขยายไปทั่วโลกจนทำให้องค์พระธาตุพนมมีการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อันจะเป็นสถานที่สำคัญของโลกเป็นลำดับต่อไป

ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กนอกจากจะเป็นผู้นำทางศาสนจักรแล้ว ท่านราชครูยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ปกครองอาณาจักรอีกด้วย โดยท่านมีอำนาจบารมีในการปกครองตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้าน

ช้าง ทั้งอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์

ในการปกครองของท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็กนั้นท่านได้นำรูปแบบในการปกครองรัฐมาใช้ในการปกครอง โดยการเน้นการผสมผสานทั้งทฤษฎีเทวสิทธิ์ เพื่อรวบรวมและสร้างความสามัคคีความเป็นปึกแผ่นแห่งรัฐ แล้วนำทฤษฎีการปกครองโดยศาสนาจักรนำอาณาจักรในยามที่รัฐกำลังเกิดความระส่ำระสายแย่งอำนาจประชาชนชาติที่พึ่ง ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และสร้างความเจริญแห่งรัฐด้วยการใช้ทฤษฎีการกระจายอำนาจในการปกครองไปยังหัวเมือง เขตแดนบริวาร ส่งอำมาตย์ ข้าราชการบริหารไปปกครอง เพื่อสร้างเมืองกันชน และ สร้างความเจริญมั่งคั่งให้กับอาณาจักรของตนเอง อีกทั้งท่านเจ้าราชครูหลวงไม่ได้ใช้อำนาจในการปกครองแบบเผด็จการ ไม่สืบทอดอำนาจ และมอบอำนาจให้กับบุคคลที่มีความเหมาะสมในการปกครองรัฐ ท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ยังดำรงจริยาวัตรแห่งความเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาได้อย่างงดงาม นำศรัทธาเลื่อมใส โดยมีเสื่อมคลาย สมควรอย่างยิ่งที่จะยกย่องท่านเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ญาคูขี้หอม) ว่า เป็นนักปรัชญาการเมืองแห่งอาณาจักรล้านช้าง ที่มีคุณูปการ ต่อปวงชนชาวล้านช้าง ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงสืบไป

References

- คณะกรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม, (2518-2522), **จดหมายเหตุการณบุรณะปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม** ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- คำพูน บุญทวี, **สารคดี ยาคุขี้หอม**. (2544), นนทบุรี: สำนักพิมพ์ไต้ฝุ่น
- เจริญ ต้นมหาพราน. (2550), **ไหว้พระธาตุเจดีย์ 12 ปี นักขัต**, กรุงเทพมหานคร, บริษัทพิมพ์ดีการพิมพ์จำกัด
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2560), **ปรัชญาการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุญยงค์ เกศเทศ,รศ.ดร. (2555), **เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก : พระครูยอดแก้ว "ญาคูขี้หอม"** matichon.co.th วันที่ 01 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ปีที่ 24 ฉบับที่ 528
- ประวิทย์ คำพรหม. (2558), **องค์พระธาตุพนม เป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของชาวอีสาน**, นครพนม: โรงพิมพ์พรประสิทธิ์พาณิชย์
- พระเทพรัตนโมลี (แก้ว กนฺโตภาโส/อุทุมมาลา). (2537), **ประวัติย่อพระธาตุพนม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพื่อนนคร
- พระธรรมราชานุวัตร. (2537), **อรัญคันทาน ตำนานพระธาตุพนม(พิสดาร)**, พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: นิลนาราการพิมพ์

สุจิตต์ วงษ์เทศ,[ออนไลน์] หลวงพ่อชี้หอม เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง, แหล่งข้อมูล: https://www.matichon.co.th/columnists/news_156950 [วันที่ 1 มิถุนายน 2559]

สุนทรชัย ขอบยศ. (2561), ตามรอย...ญาครุชี้หอม (เจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก): ผู้นำทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลในกลุ่มแม่น้ำโขง, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฤทธิ ศิริมาตย์ และคณะ. (2544), หลวงพ่อชี้หอม (เจ้าราชครูโพนสะเม็ก) พระสงฆ์ผู้นำชุมชนและการเมืองสองฝั่งโขง, จากวารสาร ศิลปวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน

สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาคนในยุค Thailand 4.0 เป็นขุมปัญญาของประเทศ

Higher Education Institutions for the development of People in

Thailand 4.0 as the wisdom of the country

พระวิระพันธ์ ดิกขปญโญ (เสียงเย็น)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

nawakawirapan008@gmail.com

บทคัดย่อ

สภาพการณ์ที่มีผลต่อความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาการศึกษานั้นมีหลายประการ อาทิ ความก้าวหน้า ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแบบก้าวกระโดดที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) ต่อการเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม 4.0 ผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียนต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งการศึกษา “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาคนในยุค Thailand 4.0 เป็นขุมปัญญาของประเทศ” ได้ประเด็นหลักสำคัญในการนำเสนอ ดังนี้ 1) กระบวนการพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษาในยุค Thailand 4.0 2) เสนอแนวทางกระบวนการพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่ Thailand 4.0 นั้น จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการขับเคลื่อนไปทั้งระบบ ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีหลายประการ ได้แก่ การพัฒนาด้านการศึกษาแก่คน ทุกวัย ทุกระดับชั้น ทุกคนจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ลักษณะสำคัญของการศึกษา 4.0 ตามแนวคิดของนักการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ เป้าหมายสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ ความเชื่อมโยงของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 กับยุทธศาสตร์ชาติ เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติด้านการศึกษา และแนวทางการพัฒนา กล่าวได้ว่าถ้าผู้นำด้านการศึกษา บุคลากรทางการศึกษาทั้งของภาครัฐและเอกชนต่างทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา 4.0 และร่วมมือกันปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบแล้วย่อมส่งผลให้เกิดการศึกษา 4.0 นำไปสู่ Thailand 4.0 ได้อย่างแท้จริง (สุนทร สิ้นธพานนท์, 2560 : 11)

คำสำคัญ : กระบวนการพัฒนา, สถาบันอุดมศึกษา และ Thailand 4.0

ABSTRACT

There are many vital situations that affect the need for educational development, such as the advancement of the information technology affecting

economic system, the Digital Revolution toward the transition to the industrial revolution 4.0, the impact of being an ASEAN Community on the economic and social system. The main issues presented in this article are as follows: 1) the development process of higher education institutions in Thailand 4.0 and 2) propose the development process of higher education institutions.

The study found that entering 4.0 era of Thailand needs cooperation from all parties to drive the entire system. The important factors that will lead to gain the effective goals rely on different aspects such as education for people of all ages, levels. Everyone should understand the important aspects of education 4.0 along with the concept of educational experts in National Education Commission. The goal of National Education Commission is associating National Education Act B.E. 2560 – 2579 with National Strategies for Education and Development. It can be said that if education leaders and educational personnel, both public and private sectors, understand the aspect of education 4.0 and cooperate to act in accordance with their roles and responsibilities, it will truly lead to Education 4.0 and finally Thailand 4.0 (Sukon Sinphanon, 1980: 11)

KEYWORDS: development process, Higher Education Institutions, Thailand 4.0

บทนำ

เมื่อการศึกษาของประเทศได้ก้าวเข้าสู่ยุคที่ต้องเชื่อมต่อกับภาคเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม รวมทั้งเทคโนโลยี และนวัตกรรม สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพคนให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น ปัญหาผลิตภาพการผลิต ความสามารถในการแข่งขัน คุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาที่มีความท้าทายที่จะตามมา คือ การสร้างคุณภาพการศึกษาที่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลง และผลิตพลเมืองที่เข้มแข็ง ช่วยแก้ไขวิกฤติความขัดแย้ง และพัฒนาประเทศที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนคนส่วนใหญ่ได้ ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา ปัจจุบัน ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทางด้านสมอง สติปัญญา ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข ภายใต้ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ในยุค Thailand 4.0

การเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ และการเปลี่ยนแปลงของโลก

นวัตกรรมนี้ว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทั้งด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสถาบันการศึกษาเอง (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2558 : 525) ชนิตา รักษ์พลเมือง (2534 : 79) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคมและความต้องการของสมาชิกต้องคำนึงถึงสภาพพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม เพื่อประโยชน์ในการกำหนด รูปแบบ เป้าหมาย และแนวการดำเนินการ ดังนั้นสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมเป็นสถาบันหลักที่รับผิดชอบหน้าที่ในการจัดการศึกษาแก่ทุกคนในสังคมจึงต้องตระหนักและหาวิธีการในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในยุคนี้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือการศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งมีมหาวิทยาลัยรับผิดชอบหน้าที่หลักในการจัดการศึกษา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาสำหรับประเทศไทย พัฒนาการของอุดมศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความทันสมัยให้แก่ประเทศอันเป็นความจำเป็นเพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติ (จรัส สุวรรณเวลา, 2551 : 20)

ในศตวรรษที่ 21 สถาบันอุดมศึกษาควรปรับตัวให้รองรับอาชีพที่หลากหลาย ปรับรูปแบบการเรียนรู้จาก 1.0 ที่เรียนรู้จากอาจารย์อย่างเดียว ให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง (2.0) และสร้างองค์ความรู้ (3.0) นำไปสู่การอุดมศึกษาไทยในยุค 4.0 ที่มีหัวใจสำคัญ คือ "การสร้างนวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพมนุษย์" ให้มีคุณภาพสูงขึ้น เน้นการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ เป็นสังคมของการแบ่งปันและปรับตัวสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ นพ.อุดม คชินทร กล่าวว่า ในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสิ่งต่าง ๆ แม้แต่ระบบการเงินก็เกิดความเปลี่ยนแปลงไปมาก อาทิ Bitcoin หรือระบบบล็อกเชน เป็นต้น และมีการคาดการณ์กันว่าในปี 2030 จะเกิดการพลิกโฉมในเรื่องของ Health care และการศึกษา ประกอบกับข้อมูลของ World Economic Forum ที่พบว่าในอนาคตเทคโนโลยีด้านสุขภาพจะมีความก้าวหน้า และสามารถแทนคนได้ ทั้งการใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้ ใช้หุ่นยนต์ผ่าตัด การตรวจพบความผิดปกติของ Gene ที่บ่งบอกการเกิดโรค ตลอดจน Biotechnology เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้การรักษาเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว และประชากรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น (อรพรรณ ฤทธิ์มั่น, 2561, ออนไลน์)

การพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษาในยุค Thailand 4.1

การคิดค้นและตั้งคำใหม่ขึ้นมาอยู่อย่างมากมาย ซึ่ง Thailand 4.0 ก็เป็นคำหนึ่งที่ได้ยินบ่อยครั้งในวงการการศึกษา และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยลงแรงน้อยกว่าการใช้สมอง, การเป็นยุคของ Knowledge Economy, การพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ เพิ่มขึ้น เป็นต้น

เมื่อโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก จึงเป็นความท้าทายสำหรับสถาบันอุดมศึกษา ในฐานะที่เป็นหน่วยงานผลิตกำลังคนที่จะออกไปเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกที่ต้องแข่งขันกับนานาชาติประเทศ ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้เราสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลง และความท้าทายเหล่านั้นได้คือ การมีพื้นฐานการศึกษาที่ดี รัฐบาลมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทุกกระดับ โดยสถาบัน อุดมศึกษาเปรียบเสมือนตัวแปรสำคัญในการพัฒนากำลังคนของประเทศให้มีศักยภาพและสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ โดยได้มุ่งเน้นการประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และการศึกษาเพื่อการมีงานทำและสร้างงานได้ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความเป็นพลวัต ภายใต้สังคมแห่งปัญญา (Wisdom-Based Society) สังคมแห่งการเรียนรู้ (Lifelong Learning Society) และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Learning Environment) เพื่อให้พลเมืองสามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วในอีก 15 ปีข้างหน้า (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ: 2559: 3)

สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นภาคการผลิตบุคลากร ต้องเผชิญกับความท้าทายและเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งวัยแรงงาน วัยเด็ก และประชากรเด็กที่เข้าสู่มหาวิทยาลัยมีจำนวนน้อยลง ซึ่งสวนทางกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีการแข่งขันในระดับนานาชาติ ตลอดจนการเพิ่มจำนวนมหาวิทยาลัยต่างชาติที่มีศักยภาพสูง ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษา ควรมีทิศทางการปรับตัวให้รองรับพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ การศึกษาอาชีพในโลกอนาคต การปรับรูปแบบการเรียนรู้จาก 1.0 ที่เรียนรู้จากอาจารย์อย่างเดียว ให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง (2.0) และสร้างองค์ความรู้ (3.0) นำไปสู่การอุดมศึกษาไทยในยุค 4.0 ที่มีหัวใจสำคัญ คือการสร้างนวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น เน้นการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ เพื่อลดการนำเข้า รวมทั้งเป็นสังคมของการแบ่งปันและปรับตัวสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ยุคโลกาภิวัตน์

ในการพัฒนานคนของสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องเตรียมจัดหลักสูตรให้เรียนหลายศาสตร์หลายแขนง และสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก โดยอาจารย์มีหน้าที่ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในสิ่งที่คุณเรียนอยากรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กับอาชีพที่หลากหลายได้ พร้อมเตรียมปรับให้มีการเรียนแบบ Non-Degree มากขึ้น เช่น การเรียนระยะสั้น 6 - 12 เดือน เพื่อรับประกาศนียบัตรเฉพาะทางหรือเฉพาะทักษะและนำไปประกอบอาชีพได้ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานระดับสากลของ Google และ Microsoft ที่เปิดสอนแบบออนไลน์เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตร และมีหน่วยงานรองรับในการเข้าทำงาน

การเรียนรู้ในยุคนี้ต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ ผ่านกระบวนการเรียนการสอนจิตปัญญาศึกษา และส่งเสริมทักษะ Soft skills พร้อม ๆ กับการ Share resources ระหว่างสถาบัน ปรับระบบให้โอนหน่วยกิตระหว่างคณะหรือสถาบันได้ สิ่งสำคัญคือมีมาตรการ "บัณฑิตไม่ตกงาน" จัดเพิ่มพูนทักษะให้คนวัยทำงาน และดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีคุณค่า (อรพรรณ ฤทธิ์มั่น, 2561, ออนไลน์)

การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา

การศึกษากระบวนการพัฒนานโยบายการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาโดยการวิเคราะห์เอกสารต่างๆซึ่งมีองค์ประกอบในการจัดทำแผนดังนี้

1) เสนอการปรับระบบอุดมศึกษา เพื่อให้มีศักยภาพตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาประเทศ เช่น ระบบการจัดสรรงบประมาณ ระบบการบริหารงานบุคคล ระบบธรรมาภิบาล และประสิทธิภาพของระบบ เป็นต้น

2) วิเคราะห์ศักยภาพของอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน ตามพันธกิจ ๔ ด้าน ได้แก่ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมว่าจะสามารถรองรับหรือขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาประเทศได้หรือไม่

3) วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน ที่ส่งผลกระทบต่อระบบอุดมศึกษาและการพัฒนาประเทศ

4). การศึกษาเป้าหมายการพัฒนาของประเทศในอนาคต อาทิเช่น ยุทธศาสตร์ประเทศ (country strategy) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ของ สศช. นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ของ สวทช. นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 ของ วช. และแผนหรือนโยบายสำคัญที่เกี่ยวข้องจากกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ (ดร.สุเมธ แย้มมนุญ, 2558 : 6)

ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องมีความรู้และปัญญา ตลอดจนมีคนที่มีความรู้และใช้ความรู้ได้ อันเป็นผลที่ได้มาจากอุดมศึกษา ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องยนต์ที่ขับเคลื่อน พัฒนาประเทศ สถาบันเหล่านี้จึงมีพันธกิจในการสนองความจำเป็นของภาคเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม รวมทั้งเทคโนโลยี ซึ่งศ.คลินิก นพ.อุดม คชินทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานเปิดการประชุมสัมมนาวิชาการด้านพัฒนานักศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 7 "การพัฒนานักศึกษาเพื่อสนับสนุนการเดินทางประเทศไทย" ณ ห้องแกรนด์บอลรูม ชั้น 3 โรงแรม เซ็นจูรี่ พาร์ค กรุงเทพฯ โดยมีนายสุภัทร จำปาทอง เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา กว่า 400 คน เข้าร่วมประชุม กล่าวถึงสถาบันอุดมศึกษาในตอนหนึ่งว่า

สถาบันอุดมศึกษาต้องมีเป้าหมายเดียวกันทั้งประเทศ

เป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษา คือเป้าหมายการตอบโจทย์ของประเทศและโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะมีความท้าทายตลอดเวลา รวมทั้งการยกระดับประเทศสู่ Thailand 4.0 เพื่อเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ยุคโลกาภิวัตน์ ปรับนโยบายและเส้นทางการผลิตไปสู่การเพิ่มมูลค่าของทรัพยากร และมุ่งเน้นด้านผลิตภัณท์และบริการที่อาศัยองค์ความรู้ ตลอดจนเป้าหมายในการสร้างงานวิจัยที่มุ่งเป้า โดยสถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์บ่มเพาะเพื่อสร้างนวัตกรรมการวิจัยที่ต่อยอดไปสู่เชิงพาณิชย์ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักกลุ่มประเทศรายได้ปานกลาง

นอกจากนี้ ขอให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 โดยเฉพาะเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้แข่งขันกับนานาประเทศได้อย่างยั่งยืน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการยกระดับประเทศให้เป็นไทยแลนด์ 4.0 พร้อมทั้งปรับ Mindset ของอาจารย์มหาวิทยาลัย ที่เมื่อค้นพบสิ่งใหม่หรือความรู้ใหม่ ให้นำสิ่งนั้นไปให้ประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่เพียงแค่การค้นพบเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการ เช่น รองศาสตราจารย์และศาสตราจารย์เท่านั้น ตลอดจนการสร้างสังคมอุดมปัญญาที่มีการเรียนรู้อยู่ตลอด และการส่งเสริมให้นักศึกษาได้เรียนรู้ศาสตร์ในแขนงต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อให้มีความรู้เพียงพอที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในโลกอนาคต

ส่งเสริมการเรียนรู้ยุคใหม่

การเรียนรู้ยุคใหม่ คือ การเรียนและการทำงานจะกลายเป็นสิ่งเดียวกัน นักเรียนนักศึกษาสามารถเรียนรู้นอกสถานศึกษาได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ ไม่จำกัดเฉพาะนักศึกษา แต่ต้องเปิดรับประชาชนทั่วไปและคนทำงานให้เข้ามาเรียนรู้เพิ่มเติมในรูปแบบบทเรียนออนไลน์ (Online Courses) ซึ่งเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่ตอบสนอง ความต้องการของเด็กยุคใหม่และบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้ พร้อมทั้งสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และสร้างการเปลี่ยนแปลงในทุกที่ที่ไปอยู่ โดยต้องปรับการเรียนการสอนให้หลากหลาย มากขึ้น ไม่เน้นการบรรยายเพียงอย่างเดียว จากสิ่งที่กล่าวมานี้หากสถาบันอุดมศึกษายังไม่ปรับตัวให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลก ก็อาจจะนำไปสู่การควมคุมหรือการปิดตัวของสถาบันอุดมศึกษาได้ ดังนั้น ขอให้สถาบันอุดมศึกษาตระหนักในส่วนนี้และนำไปพิจารณาเปิดหลักสูตรสายพันธุ์ใหม่ที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศในอนาคต

บัณฑิตในศตวรรษที่ 21

สิ่งที่บัณฑิตหรือผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ฟังมีประกอบด้วย

1) การรู้กว้างและรู้ลึก (T-Shaped, breadth and depth) คือการรู้ลึกในเชิงวิชาการและรู้กว้างในทักษะต่าง ๆ ที่เป็น Soft Skill อาทิ การคิดวิเคราะห์ การเป็นผู้นำ ทักษะการสื่อสาร คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

2) ส่งเสริมให้บัณฑิตเก่งในระดับโลก (Globally Talented) ไม่ใช่เก่งแคในประเศไทยเท่านั้น

3) บัณฑิตที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้สถานที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ ด้วยการพัฒนาชุมชนและสังคมให้เจริญขึ้น (Entrepreneurially Minded)

4) เมื่อเป็นคนเก่งมีความสามารถแล้วควรตอบแทนสังคม (Socially Contributing)

5) มีความสามารถด้านทักษะภาษาอังกฤษ (English Proficiency Skill)

6) มีทักษะการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัลอย่างถูกต้องเหมาะสม (Digital Skill)

7) มี STEM Skill กล่าวคือ มีทักษะความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ เนื่องจากโลกในยุคนี้และในอนาคตจะขับเคลื่อนด้วยศาสตร์เหล่านี้เป็นส่วนมาก

ร.ม.ศ.ศึกษาธิการ กล่าวถึงการพัฒนาเพื่อเปลี่ยนแปลงในระดับอุดมศึกษาว่า ควรจะเริ่มเปลี่ยนแปลงจากระดับนโยบายคือสภามหาวิทยาลัยก่อน เพราะเป็นส่วนสำคัญอย่างมากต่อทิศทางการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่จะต้องผลิตคนออกมารับการพัฒนาประเทศ โดยควรปรับองค์ประกอบของกรรมการสภามหาวิทยาลัยให้มีขนาดเล็กลง โดยการลดจำนวนกรรมการ เพื่อให้การดำเนินงานมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนควรคงไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการสรรหาบุคคลที่เหมาะสมมาดำรงตำแหน่งด้วย เมื่อทำได้เช่นนี้การขับเคลื่อนงานในระดับอุดมศึกษาก็จะมีทิศทางที่ชัดเจนและตอบสนองความต้องการของประเทศมากขึ้น

ดร.อรสา ภาววิมล ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา กล่าวถึงการจัดประชุมในครั้งนี้ว่า ปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย พ.ศ. 2558 – 2563 “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ภายใต้โมเดล Thailand 4.0 เพื่อผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การวิจัยและการพัฒนา ตลอดจนการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีบทบาทในการผลิตบัณฑิต เชื่อมโยงกับความต้องการการพัฒนากำลังคนในยุค Thailand 4.0 จึงต้องปรับบทบาทจากการสอนเพื่อให้ความรู้ เป็นการพัฒนานักศึกษาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ผ่านกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และการจัดการศึกษาที่สามารถลงมือปฏิบัติและสร้างคุณค่าจากสิ่งที่เรียนรู้ด้วย เพื่อให้การพัฒนานักศึกษาสอดคล้องและเชื่อมโยงกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ (อรพรรณ ฤทธิ์มั่น, 2561, ออนไลน์)

ร.ม.ศ.ศึกษาธิการ "นพ.อุดม คชินทร" ได้แนะทิศทางของสถาบันอุดมศึกษาว่า ควรมีทิศทางในการปรับตัวให้รองรับพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ การศึกษาอาชีพในโลกอนาคต การปรับรูปแบบการ

เรียนรู้จาก 1.0 ที่เรียนรู้จากอาจารย์อย่างเดียว ให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง (2.0) และสร้างองค์ความรู้ (3.0) นำไปสู่การอุดมศึกษาไทยในยุค 4.0 ที่มีหัวใจสำคัญ คือการสร้างนวัตกรรมและพัฒนา ศักยภาพมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น เน้นการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ เพื่อลดการนำเข้า รวมทั้งเป็นสังคมของการแบ่งปันและปรับตัวสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ยุคโลกาภิวัตน์ (อรพรรณ ฤทธิ์มั่น, ๒๕๖๑, ออนไลน์)

ดังนั้น การจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในยุค Thailand 4.0 เป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มีคุณค่าต่อผู้เรียน ต่อสังคมในสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเทศชาติ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องมุ่งเน้นพัฒนาคนให้มีทั้งความรู้ ทักษะการคิดเป็น วิเคราะห์เป็น ทักษะการใช้ชีวิต ตามทักษะในศตวรรษที่ 21 ก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เกิดรูปธรรมในการศึกษา ก่อให้เกิดผลผลิตขึ้นในวงการศึกษาก่อน แล้วให้ผลผลิตนั้นเป็นผลผลิตในทางสร้างสรรค์ เป็นผลผลิตใหม่ๆ ที่เกิดจากความคิด สติปัญญา วิธีการของการศึกษานั้นๆ สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องสร้างคนให้มีลักษณะ การคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ สร้างนวัตกรรม และคิดรับผิดชอบ เพื่อสร้างคุณค่าให้กับตนเอง สังคม และประเทศชาติ

บทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษา คือ สถาบันที่จัดการศึกษาที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา มีทั้งที่เป็นระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี คือ ระดับบัณฑิตศึกษา โดยทั่วไปส่วนใหญ่ใช้คำว่า "มหาวิทยาลัย" ซึ่งใช้สำหรับสถาบันที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป มหาวิทยาลัยจึงมีบทบาทหน้าที่ในการให้วิชาความรู้แก่ผู้ที่มาเรียน ดังที่ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก มีพระราชหัตถเลขาไว้ว่า "มหาวิทยาลัยเป็นสมอต้นความคิด ของชาติ" การจัดตั้งมหาวิทยาลัยต่างๆ ขึ้นมานั้น ล้วนมีบทบาทหน้าที่หลักในการดำเนินการกิจสำคัญ ๔ ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา การบริการ ทางวิชาการ และการทะนุบำรุงศิลปะและ วัฒนธรรม

การผลิตบัณฑิต

การผลิตบัณฑิตถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย เพราะวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง มหาวิทยาลัย ก็เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีความรู้ในวิชาการและวิชาชีพตาม ศาสตร์และสาขาวิชาที่จัดขึ้น ให้มีคุณลักษณะ ตามหลักสูตรที่กำหนด กระบวนการการผลิตบัณฑิตมี ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ คือ มีคณาจารย์ที่มีปริมาณและคุณภาพ ตามมาตรฐานหลักสูตรของ คณะ สาขาวิชาต่างๆ ทำหน้าที่หลักในการสอน มีระบบและกลไกการบริหารจัดการหลักสูตร และการ เรียนการสอนที่มีการควบคุมคุณภาพตามองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาในสาขาวิชา ต่างๆ คณาจารย์ และระบบการพัฒนาอาจารย์ สื่อการศึกษาและเทคนิคการสอน ห้องสมุดและแหล่ง การเรียนรู้อื่นๆ อุปกรณ์การศึกษา สภาพแวดล้อม ในการเรียนรู้และบริการการศึกษา การวัดผล

การศึกษาและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของผู้เรียน และองค์ประกอบอื่น ที่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง กำหนดขึ้น ตามที่เห็นเหมาะสม

การวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมผู้มีความรู้สูงของชาติ มหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่สำคัญ คือ การวิจัย เพื่อการสร้างองค์ความรู้ใหม่ มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งส่งเสริมให้คณาจารย์และบุคลากรของ มหาวิทยาลัยทำงานวิจัย เพื่อแสวงหาความรู้มาใช้ประโยชน์ ในการเรียนการสอน และการพัฒนางาน ของมหาวิทยาลัย และยังเป็นที่พักพิงทางวิชาการของหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งส่งผลรวมถึงการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ มหาวิทยาลัยต้องมีระบบและกลไก ที่จะทำให้ สามารถดำเนินงาน ผลิตรายงานวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การมีแผนงานการวิจัย มีการบูรณา การงานวิจัยกับการเรียนการสอน และมีการเผยแพร่สู่การใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

การบริการทางวิชาการ

โดยที่มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมสรรพวิชา ทั้งยังมีคณาจารย์และบุคลากรที่ทำหน้าที่ สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ที่มีความรู้หลากหลาย มหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่สำคัญอีกประการ หนึ่ง คือ การให้บริการวิชาการแก่สังคม ผลผลิตทางวิชาการ อาจมีทั้งวิชาการต่างๆ ที่เปิดสอนตาม หลักสูตรอยู่แล้ว หรือการนำความรู้มาจัดกลุ่มเป็นชุดความรู้ เพื่อวัตถุประสงค์อื่นให้เหมาะสม กับผู้รับ ความรู้ เช่น การให้ความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรม การสัมมนา การบรรยาย ล้วนเป็นการให้การศึกษา ต่อเนื่องแก่ประชาชน ผู้สนใจ รวมไปถึงการวิจัยเพื่อตอบคำถามต่างๆ ให้แก่ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ การจัดบริการทางวิชาการแก่สังคม ยังเป็นประโยชน์ในการพัฒนาทางวิชาการให้แก่ บุคลากรอีกทางหนึ่ง และเป็นโอกาสสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อสร้างความ ยอมรับและความมีชื่อเสียงในการช่วยเหลือสังคมมาสู่สถาบันด้วย

การทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

ชาติไทยเป็นชาติที่มีประวัติศาสตร์ ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ประจำ ชาติ ที่ประชาชนชาวไทยต้องตระหนัก รู้รัก และร่วมกันเชิดชู ตลอดจนช่วยกันอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่ชาติ ไทยตลอดไป มหาวิทยาลัยนอกจากดำเนินภารกิจ ในการผลิตบัณฑิต การวิจัยและการพัฒนา และการ บริการวิชาการแก่สังคมแล้ว ยังมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การทะนุบำรุงศิลปะ และ วัฒนธรรม ซึ่งการดำเนินภารกิจตามบทบาทนี้ มหาวิทยาลัยอาจกำหนดให้อยู่ในส่วหนึ่ง ของการ เรียนการสอนตามหลักสูตร หรือการบูรณาการเข้ากับกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อฟื้นฟู สืบสานพัฒนา สร้างสรรค์ และการส่งเสริม สนับสนุนหัวข้อการวิจัย รวมทั้ง การบริการวิชาการแก่สังคมในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับศิลปะ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเผยแพร่ยกย่องผู้มีผลงานการอนุรักษ์ เพื่อให้ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ และซึมซับศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้ชาวไทย

เข้าใจรากเหง้า อันเป็นต้นทุนที่สำคัญ ในการร่วมเป็นส่วนหนึ่ง ของการพัฒนาชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, ๒๕๖๒ : ออนไลน์)

แนวทางการพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษา

เมื่อมีความเห็นที่ตรงกันว่า “การศึกษา” เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ประเทศกำลังก้าวเข้าสู่ยุคที่ต้องเชื่อมต่อกับภาคเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม รวมทั้งเทคโนโลยี นวัตกรรมจำเป็น อย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาศักยภาพคนให้มีความทันสมัยสอดคล้องในการขับเคลื่อนประเทศ

การขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยก้าวไกลตามยุทธศาสตร์ชาติและเป็นมหาวิทยาลัย ๔.๐ อย่างแท้จริงนั้น ในปัจจุบันทุกมหาวิทยาลัยไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชนต่างเตรียมพร้อมและ ดำเนินการไปแล้วในระดับหนึ่ง แต่เพื่อให้การเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบและเป็นมหาวิทยาลัยที่แท้จริงนั้น ผู้เขียนได้ศึกษาจากตำราเอกสาร ได้มีการเสนอแนวทางให้มหาวิทยาลัยได้พิจารณาก่อนเข้าสู่ มหาวิทยาลัย 4.0 อย่างแท้จริง ซึ่งทุกมหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่พร้อมไปด้วยทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคน เงิน เครื่องมือ และอุปกรณ์ ดังนั้น การเดินตามพันธกิจอย่างครบวงจร และมีคุณภาพจึง จำเป็นต้องตระหนักดังนี้

ประการแรก พันธกิจด้านการจัดการศึกษา ทุกมหาวิทยาลัยต้องให้ความสำคัญกับการผลิตบัณฑิตหรือจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองตลาดแรงงานและความต้องการของผู้ประกอบการอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงศาสตร์ที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก ตลอดจนความพร้อมและความถนัดของตนเอง รัฐบาลมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่อาศัย นวัตกรรมใหม่ และความคิดสร้างสรรค์ การที่มหาวิทยาลัยปรับปรุงหลักสูตรเพื่อตอบโจทย์สังคมโลก และรัฐบาลจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจวางเฉยได้ พร้อมกันนั้น การกำหนดแผนรับสมัครหรือผลิตบัณฑิตใน สาขาวิชาจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ มหาวิทยาลัยที่เสนอแผนการรับนักศึกษา โดย ความเห็นชอบของสภาวิชาการ และสภามหาวิทยาลัยควรดำเนินตามจำนวนที่กำหนด ไม่ควรที่จะมี การรับเกินและรับเพิ่มแบบรับตรงหลายรอบ การจัดทำแผนการรับนักศึกษาที่สอดคล้องกับ ตลาดแรงงานจะส่งผลดี ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองมีทางเลือกในการกำหนดทิศทางการศึกษาของตนเองและบุตรหลานได้

ประการที่สอง พันธกิจด้านการวิจัย หัวใจสำคัญของมหาวิทยาลัยในการแสวงหาองค์ความรู้ และนวัตกรรมใหม่คงหนีไม่พ้นการวิจัย มหาวิทยาลัยมีนักวิชาการที่พร้อมไปด้วยศักยภาพการ ขับเคลื่อนให้อาจารย์และนักวิชาการตลอดจนนักศึกษา ศึกษาวิจัยเพื่อมาต่อยอดการพัฒนาประเทศ เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมยิ่ง ในประเด็นนี้ต้องเห็นใจมหาวิทยาลัยที่เพิ่งเกิดใหม่ มีคนพร้อมแต่ขาด งบประมาณในการดำเนินการ ในหลายปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยทั้งหลายได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาล จัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาการวิจัยให้มากกว่าที่เป็นอยู่ แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองได้ อาจเป็น เพราะรัฐจำเป็นต้องทุ่มเทงบประมาณเพื่อการพัฒนางานที่จำเป็นและสำคัญกว่า แต่ก็ต้องชื่นชม

อาจารย์และนักวิชาการในแต่ละมหาวิทยาลัยที่ตื่นรนในการขอสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจากองค์กรภาครัฐและเอกชน งานงานในแต่ละชิ้นที่ผ่านการศึกษาวิจัยสามารถต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น หากรัฐบาลจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยอาศัยงานวิจัยจากมหาวิทยาลัย งบประมาณด้านนี้รัฐจึงไม่ควรมองข้าม

ประการที่สาม พันธกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคม เมื่อมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบริการทางวิชาการด้วยมิติต่างๆ มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาได้ตามความต้องการของสังคม โดยเฉพาะอุตสาหกรรม 4.0 หรือการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ให้ผู้คนในชุมชน ตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจต่างๆ ที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้จากนักวิชาการและนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยหลายๆ โครงการที่มหาวิทยาลัยดำเนินการในลักษณะบริการโดยไม่คิดมูลค่าเป็นตัวเงิน วันนี้การบริการเหล่านั้นสามารถสร้างคน สร้างงาน และสร้างเงินให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9

ประการที่สี่ พันธกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม มีความสำคัญยิ่งที่ทุกมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องตระหนักและให้ความสำคัญในระดับต้นๆ ทั้งนี้เพราะปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไปมากจนทำให้คนรุ่นใหม่ลี้มเลือนในเรื่องของความเป็นไทย มหาวิทยาลัยคงจะจัดงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมแบบเดิมๆ ในลักษณะให้เป็นไปตามประเพณีและขนบธรรมเนียมมิได้ การสร้างการเรียนรู้โดยให้คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยในมิติที่แตกต่างจากในอดีต จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของสำนักศิลปะและวัฒนธรรมของแต่ละสถาบันที่จะต้องคิดค้นนวัตกรรมที่สำคัญ ทำอย่างไรที่จะให้นักศึกษาและคณาจารย์ ตลอดจนบุคลากรซึ่งเป็นประชาคมในองค์กรจะได้เป็นต้นแบบในด้านการมีวัฒนธรรมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะนักศึกษาต้องให้ความสำคัญในการเคารพต่อวัฒนธรรมประเพณีที่คนรุ่นเก่าได้ปลูกฝัง เช่น มหาวิทยาลัยจะอย่างไรให้นักศึกษาแต่งกายได้ถูกต้องตามระเบียบ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอเพียงบนพื้นฐานของเยาวชนต้นแบบ

การที่มหาวิทยาลัยจะมีความพร้อมกับการเป็นมหาวิทยาลัย 4.0 เพื่อตอบโจทย์และสนองนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีคุณภาพ มหาวิทยาลัยควรที่จะต้องมองไปในอนาคต โดยเฉพาะการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ตามแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560-2574) ซึ่งการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศในอนาคต ถือเป็นพันธกิจหรือบทบาทหน้าที่หลักที่ทุกมหาวิทยาลัยต้องคำนึงถึงให้มากที่สุด และในประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พล.อ. ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ อธิการบดีว่า การกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้ออกมาแสดงทรรศนะก่อนหน้านี้ว่า สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการผลิตคนให้ออกมาเป็นกำลังสำคัญของชาติ และแผนอุดมศึกษาฉบับที่ 3 ต้องตอบโจทย์การพัฒนาประเทศอย่าง

แท้จริง คำนี้ถึงการสร้างพลเมืองที่ดีของชาติที่มีวินัย เคารพต่อกฎหมาย อย่างมุ่งแต่ผลิตบัณฑิตที่ต้องการแต่ปริญญา

แผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560-2574) ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษา ดำเนินการจะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้มหาวิทยาลัยก้าวไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัย 4.0 ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ เพราะรศ.คุณหญิงสมณฑา พรหมบุญ ประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้เน้นให้เห็นถึงหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ อุดมศึกษาต้องเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ การปฏิรูปอุดมศึกษาต้องเป็นไปภายใต้แนวคิดของอุดมศึกษาเป็นหัวใจในการปรับการศึกษาทั้งระบบตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา และปรับระบบอุดมศึกษาอย่างเป็นขั้นตอนและมองอย่างบูรณาการ ทั้งนี้ แผนอุดมศึกษาฉบับที่ ๓ จะเน้นการทำงานเชิงรุก โดยกำหนดให้อุดมศึกษาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยระยะแรกต้องปรับระบบอุดมศึกษา วิเคราะห์ศักยภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกำหนดการผลิตบัณฑิตที่ตรงกับยุทธศาสตร์ของชาติ แต่ยังไม่ให้อิสระแก่สถาบันอุดมศึกษาจัดทำแผนตามความเหมาะสม และบริบทของแต่ละสถาบัน (รัฐพงศ์ บุญญานวัตร, 2562, มติชนออนไลน์)

ดังนั้น การทำหน้าที่ตามบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพของคน โดยเฉพาะการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนสามารถเข้าถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาถือเป็นภาระหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการ ทางปัญญา ที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

กระบวนการพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาถือได้ว่าเป็นเครื่องมือการพัฒนาประเทศและพัฒนาชุมชนที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งสร้างความรู้ในการพัฒนาประเทศ เป็นแหล่งสร้างคนออกไปพัฒนาประเทศ และเป็นแหล่งช่วยเหลือประเทศในการแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งมีกระบวนการปฏิรูประบบอุดมศึกษาดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดนิยามอุดมศึกษาใหม่ให้เป็นสมองในการคิด สามารถสร้างนวัตกรรม
2. สถาบันอุดมศึกษาต้องครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาทุกกลุ่ม ทุกสังกัด สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม

3. สถาบันอุดมศึกษาต้องมีลักษณะ Proactive มีวิสัยทัศน์เชิงรุก เน้นยุทธศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนา

4. สถาบันอุดมศึกษาต้องให้อุดมศึกษามีส่วนช่วยในการออกแบบการศึกษาของชาติทุกระดับ

5. สถาบันอุดมศึกษาต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบ ทั้งการปรับโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และระบบการจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งทบทวนการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา

6. สถาบันอุดมศึกษาต้องมีลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับตัวได้ตลอดเวลา รองรับแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงของบริบทโลก

7. สถาบันอุดมศึกษาต้องวางแนวทางการสร้างคน องค์กรความรู้ให้กับภาคการผลิต ภาคสังคม ชุมชน ท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล

8. สถาบันอุดมศึกษาควรทบทวนสภาพแวดล้อม วิเคราะห์ข้อจำกัดในด้านต่างๆ ทั้งภายนอก และภายในที่ส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษามาเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนอุดมศึกษาฯ 15 ปี ฉบับที่ 3 (ดร.สุเมธ แยมน์นุ่น, 2558 : 5)

การที่สถาบันอุดมศึกษาจะสามารถพัฒนาคนเพื่อเป็นขุมกำลังของประเทศได้นั้น กระบวนการพัฒนาคนของสถาบันอุดมศึกษาต้องมีนโยบายในเชิงสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม จำเป็นจะต้องกำหนด คุณลักษณะของผู้เรียนขึ้นใหม่ให้ก้าวหน้า อุดมศึกษาต้องจัดหลักสูตรในแนวสร้างสรรค์ จัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผลผลิต และปรับองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม เป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษาในแนวทางการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม คือ การที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องสร้างคนรุ่นใหม่ของสังคมไทยให้ได้คนรุ่นใหม่ที่จะมีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ

1. Critical Mind เป็นคนที่รู้จักคิดวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ รู้จักที่จะเลือกหรือไม่เลือกสิ่งใด ด้วยเหตุผล ไม่หลงตามกระแสข้อมูลต่างๆ ไม่หลงตามกระแสของโฆษณาชวนเชื่อ ไม่ตามกระแสสังคม โดยไม่มองตนเอง

2. Creative Mind สามารถที่จะคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นได้ในสังคมไทยเอง เมื่อคิดแล้วก็พัฒนาทำตามความคิดของตนเองหรือพัฒนาผลงานจากความคิดของต่างประเทศให้เป็นของตน และเหมาะสมกับชุมชน และของประเทศให้ได้

3. Productive Mind สถาบันอุดมศึกษาต้องสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึกที่จะสร้างผลผลิตที่เป็นรูปธรรมขึ้นมาให้ได้ เพื่อจะได้สร้างสิ่งของและคุณค่าในสังคมไทยขึ้น ให้สังคมไทยมีนวัตกรรมมากมายที่จะใช้ในชุมชน และสังคมได้ และเป็นผลงานที่เกิดจากการคิดค้นขึ้นใหม่บนพื้นฐานของสังคมไทยเอง หรือคิดต่อยอดจากผลงานของต่างประเทศก็ได้ การพัฒนาสังคมจึงจะยั่งยืนและคงทน

4. Responsible Mind คนรุ่นใหม่ของสังคมไทยจะต้องมีความรับผิดชอบ มีความรู้สึกร่วมได้ ร่วมเสียกับสังคม มีสำนึกทางสังคมเห็นว่าปัญหาและทางออกของสังคมไทยจะต้องเป็นความรับผิดชอบ

ร่วมกัน การปลูกฝังจิตสำนึกของสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ คนรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (Thai Pride) ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขสังคมไทยเองและสังคมโลกด้วยพร้อมกัน (ไพฑูริย์ ลินลารัตน์, 2558 : 86 – 87)

สรุปได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาไทยควรแสดงบทบาท และบทบาทแนวทางเพื่อการพัฒนา เสนอกระบวนการ ทางเลือกที่หลากหลาย สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องไม่เป็นอุดมศึกษาที่พึ่งพาแต่ต่างประเทศเท่านั้น แต่ต้องเป็นอุดมศึกษาที่เติบโตและพัฒนาในชุมชนของไทยเองด้วยการแสดงบทบาทเชิงสร้างสรรค์และมีผลงานให้ได้ คือ

1. สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนรากฐานที่ดีให้นักเรียนได้เรียนรู้ ฝึกฝนให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไทย รวมทั้งทักษะใหม่สำหรับการเรียนรู้ของเยาวชนในยุคปัจจุบัน เพื่อให้ใช้ทักษะเหล่านี้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยมากที่สุด

2. สถาบันอุดมศึกษาจัดกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากนักวิชาการผ่านกระบวนการวิจัย บริการวิชาการ นำไปสู่การถ่ายทอดเทคโนโลยี นวัตกรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนก่อเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ของวิถีชีวิต การสร้างอาชีพ การเป็นชุมชนต้นแบบแห่งการเรียนรู้

3. สถาบันอุดมศึกษาจัดแสดงนวัตกรรมทางสังคมที่สร้างขึ้นโดยสถาบันอุดมศึกษาของไทย มีการแข่งขัน การนำเสนอผลงานนวัตกรรมของนักศึกษา เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้สร้างสรรค์พัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในอนาคต และทำให้ได้เห็นตัวอย่างและเข้าใจคำว่า “Social Innovation” รวมทั้งบทบาทของอุดมศึกษาไทยในการขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อสังคม ผ่านการใช้ นวัตกรรมทางสังคม ซึ่งจะเป็พลังที่ขับเคลื่อนธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศอย่างยั่งยืน

4. สถาบันอุดมศึกษาไทยควรเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงภาครัฐและภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากความพร้อมทางด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ บุคลากร สถานที่ เครื่องมือ อุปกรณ์ กิจกรรม บริการที่สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาประเทศไปสู่โมเดล Thailand 4.0 อย่างแท้จริง

5. สถาบันอุดมศึกษาผลักดันให้งานวิจัยจากสถาบันการศึกษา หรือสถาบันวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ โดยสนับสนุนมหาวิทยาลัยที่มีศักยภาพให้เป็นศูนย์กลางนวัตกรรม ด้วยการส่งเสริมให้มีเครื่องมือขนาดใหญ่ที่จะขยายผลงานสู่ระดับต้นแบบ ทุนพัฒนานวัตกรรม เพื่อต่อยอดงานวิจัย

6. สถาบันอุดมศึกษาไทยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ทั้งด้านวิชาการ งานวิจัย กิจกรรมของนิสิตนักศึกษา เพื่อส่งเสริมพัฒนานิสิต เช่น การจัดทำโครงการเกษตร เทคโนโลยีทางการแพทย์ โครงการด้านปัญญาประดิษฐ์ ดิจิทัลเทคโนโลยีหุ่นยนต์ โครงการด้านอุตสาหกรรม สร้างสรรค์วัฒนธรรม เป็นต้น

สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาคนในยุค Thailand 4.0 เป็นขุมปัญญาของประเทศ

การศึกษาในยุค Thailand 4.0 มีความหมายมากกว่าการเตรียมความพร้อมด้านความรู้เท่านั้น แต่เป็นการเตรียมมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ โดยมีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนและมีแผนในการเตรียมความพร้อมของคนทุกด้าน ให้สามารถมีชีวิตที่ดี อยู่รอดในสังคม และทำมาหากินเป็น โดยเฉพาะในส่วนของนักเรียนนักศึกษาต้องสอนให้มี "ความรู้คู่คุณธรรม และมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑" ในเรื่องของความรู้ กระทรวงศึกษาธิการมียุทธศาสตร์ตามแผนปฏิรูปการศึกษาในทุกระดับอยู่แล้ว แต่ในเรื่องของความรู้หรือคุณธรรมนั้น เชื่อว่าควรเริ่มสั่งสอนและสร้างสมมาตั้งแต่วัยเด็ก เพราะจะได้ผลสะท้อนกลับคุ้มค่ากับต้นทุนที่ทุ่มลงไปมากกว่าวัยอื่น ๆ ในส่วนของการส่งเสริมการเรียนรู้ การเรียนการสอน STEM Education (Science, Technology, Engineering, Mathematics) ก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความเข้าใจและรู้เท่าทันโลกยุค Thailand ๔.๐ โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของโลกและวัตถุต่าง ๆ และเมื่อมีการตระหนักรู้เกี่ยวกับ STEM อย่างถ่องแท้แล้ว ก็จะนำมาซึ่งนวัตกรรม (Innovation) ที่จะพื้นฐานในการพัฒนาประเทศต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการได้ขับเคลื่อนและส่งเสริม STEM Education มีความก้าวหน้าไปมาก พร้อมทั้งมีแผนที่จะบูรณาการ การทำงานของหน่วยงานที่จัดการเรียนการสอน STEM Education ทั้ง 7 หน่วยงาน ได้แก่ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.), สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.), สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.), สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.), สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ในรูปแบบของคณะกรรมการนโยบายการจัดการเรียนการสอนสะเต็มศึกษาในสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตร และขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางเดียวกันด้วย

นอกจากนี้ ต้องยอมรับว่าภาษาอังกฤษ ยังเป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารกับนานาชาติ ทั้งเพื่อการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความรู้ การประสานความร่วมมือ และการค้าขาย ซึ่งที่ผ่านมา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการยกระดับภาษาอังกฤษของประเทศผ่านโครงการสำคัญต่าง ๆ อาทิ การพัฒนาครูภาษาผ่านกระบวนการ Boot Camp, จัดทำแอปพลิเคชัน Echo Hybrid, Echo English เป็นต้น ในส่วนของเรื่องครุภัณฑ์ พบว่าครุภัณฑ์ใหม่บางส่วนยังประสบปัญหาไม่มีความมั่นใจในการสอนเท่าที่ควร จึงหันไปสอนตามตำราและสื่อที่มีอยู่ ซึ่งก็แน่นอนว่าต้องส่งผลถึงคุณภาพเด็กและเยาวชนด้วย ดังนั้นหากต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง (Change) การสอนของครู ก็ควรที่จะพัฒนา

ปรับปรุงตำราเรียนให้มีมาตรฐานและตอบสนองต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง เพราะตำราที่ดีจะช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กอยากรู้ อยากเห็น อยากตั้งคำถาม ซึ่งองค์ประกอบของตำราที่ดีมีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นรูปเล่มสวยงาม มีภาพประกอบที่ดี มีหัวเรื่องบทเรียนและเป้าหมายที่ชัดเจน ตลอดจนมีวิธีการและตัวอย่างในการแก้โจทย์ - แก้ปัญหา เป็นต้น

บทสรุป

การที่สถาบันอุดมศึกษาจะมีความพร้อมกับการพัฒนาคน ในยุค 4.0 เพื่อตอบโจทย์และสนองนโยบายของรัฐบาลได้อย่างมีคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาควรที่จะต้องมองไปในอนาคตโดยเฉพาะการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ตามแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 3 (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๔) ซึ่งการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศในอนาคตถือว่าเป็นพันธกิจหรือบทบาทหน้าที่หลักที่ทุกมหาวิทยาลัยต้องคำนึงถึงให้มากที่สุด ประเด็นสำคัญคือสถาบันอุดมศึกษาจะขับเคลื่อนพันธกิจดังกล่าวไปได้อย่างไร เพื่อให้สามารถดำเนินไปพร้อมกับการผลิตบัณฑิตอย่างบูรณาการ ในการศึกษายุค Thailand 4.0 การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้เป็นการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งให้ประเทศมีรายได้สูง ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม Thailand 4.0 ที่จะสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้กับประเทศไทยในศตวรรษที่ 21

ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้สร้างนวัตกรรม มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ ทักษะการใช้ชีวิต และการค้นคว้าวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างสรรคและการสร้างนวัตกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง สถาบันอุดมศึกษา จึงจะเป็นที่พึ่งของสังคมในฐานะที่สถาบันอุดมศึกษาเป็นขุมปัญญาของประเทศ

References

- กระทรวงศึกษาธิการ, (2562). **แผนปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้ประจําปีงบประมาณ**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- จรัส สุวรรณเวลา. (2551). **ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2534). **พื้นฐานการศึกษา หลักการแนวคิดทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2558). **80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. นนทบุรี : พีบาลานซ์ดีไซน์แอนปรินติ้ง.
- ดร.สุเมธ แยม์นุ่น. เอกสารนำเสนอเรื่อง การดำเนินการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 3

(พ.ศ. 2560 – 2574). เมื่อ 28 สิงหาคม 2558 ณ โรงแรมราม่า การ์เด็นส์.

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน. (2559). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

_____. (2558). การอุดมศึกษากับสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (2543). รายงานการเสวนาทางวิชาการ มิติใหม่ของการประเมินผล : การเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ..

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). (ร่าง) กรอบทิศทางแผนการศึกษาแห่งชาติ(พ.ศ. 2560 – 2574) ฉบับปรับปรุง 1 เมษายน 2559. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ..

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2560). ครูยุคใหม่กับการจัดการเรียนรู้ สู่การศึกษา 4.0, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพรินต์ติ้ง.

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. (16 มีนาคม 2562). มติชนออนไลน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.matichon.co.th/columnists/news_414150

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. เล่มที่ 38. เรื่องที่ 3 การอุดมศึกษา. บทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา. (15 มีนาคม 2562). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=38&chap=3&page=38-3-infodetail09.html>

อรพรรณ ฤทธิ์มั่น. (14 มีนาคม 2562). ทิศทางพัฒนาบัณฑิตไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=50496&Key=news_Terakiat

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์
Guidelines of Cultural Tourism Management of Bagan, Myanmar

พระศุภเทพ โสสันตา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ทวีวรรณ ศรีสุขคำ

มหาวิทยาลัยพะเยา

thadsathep@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์ และ 2. ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองโบราณพุกาม ประเทศเมียนมาร์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในท้องถิ่น จำนวน 19 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) มีการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของเมืองฮอยอันมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านภูมิทัศน์ของเมืองพุกาม เช่นทิวทัศน์พระอาทิตย์ขึ้นและลับขอบฟ้า ด้านสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาเช่นวิหารและเจดีย์ ด้านศิลปกรรม เช่นภาพเขียนดินทรายและเครื่องเงิน และอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และวิถีชีวิตแบบอดีตกาล และ 2) แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกามที่สำคัญ คือ การให้บริการท่องเที่ยวในเมืองพุกามของหน่วยงานรัฐ การขายบัตรชมเมืองพุกาม การมีหน่วยงานหลากหลายที่สนับสนุนการจัดการจัดการรายได้ การจัดโครงสร้างเมือง การประชาสัมพันธ์และการตั้งจุดตรวจผู้เยี่ยมชมเพื่อนำมาอนุรักษ์เมืองพุกาม

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การจัดการ, เมืองพุกาม, เมียนมาร์

ABSTRACT

The purposes of this qualitative research were 1. to study the cultural identity of cultural tourism of Bagan Ancient Town of Myanmar; and 2. to study the guidelines of cultural tourism management of this ancient town. The data was collected by documentary research, participant observation, and in-depth interviews with 19 key informants. The results showed that: 1) the unique cultural identity of Bagan Ancient Town was used in cultural tourism in 4 aspects, i.e., firstly, the scene of

Bagan site such as sunrise and sunset, secondly, the Buddhist architecture such as Zedi and Gu Hpaya, thirdly, art such as sand painting and lacquer were , and fourthly, ways of life such as respect to Buddhist and former lifestyle, 2) Guidelines of cultural tourism management of this town were: services for tourists by the government, entrance tickets in Bagan Ancient Town and the management from selling tickets, public relation and check point tickets in order to preserve to this ancient town, budget for preserving the town, and zoning management for cultural tourism.

Keywords: Cultural Tourism, Management, Bagan, Myanmar

บทนำ

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่เติบโตอย่างรวดเร็วและสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) จัดว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือกที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน โดยเน้นให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังมีความพิเศษตรงที่นักท่องเที่ยวจะเน้นที่การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศสมาชิกในอาเซียนพบว่า ปัจจุบันแต่ละประเทศมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นการท่องเที่ยวแสวงบุญ (pilgrimage tourism) ที่เน้นเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น วิหารบายน (กัมพูชา) เมืองหลวงพระบาง (ลาว) บุโรพุทโธโบ (อินโดนีเซีย) นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (ไทย) และพุกาม(เมียนมาร์)

สำหรับเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์ เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรพุกามซึ่งเป็นอาณาจักรแรกของเมียนมาร์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาว่า 1,500 ปี ยังเป็นเมืองที่มีความรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาอย่างมากในช่วงพุทธศักราชที่ 17-18 มีการติดต่อกับหลากหลายประเทศเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น อินเดีย ศรีลังกา และเกาะสุมาตราในอินโดนีเซีย จุดเด่นของเมืองพุกามคือ ยักรักษาความเป็นเมืองศูนย์กลางทางศาสนาที่มีวิหารและเจดีย์มากกว่าหนึ่งพันองค์จนถึงปัจจุบัน ในปี 2529 เป็นปีท่องเที่ยวของประเทศพม่า พุกามเป็นเมืองที่ได้ถูกเสนอชื่อเพื่อเป็นเมืองมรดกโลก แต่ยังไม่ได้รับการประกาศหลังจากการประกาศเมืองท่องเที่ยว ได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาวัฒนธรรมทางเมืองพุกามาตลอดจากการช่วยเหลือของ UNESCO ปัจจุบันเมืองพุกามกำลังเตรียมจัดทำร่าง

รายงาน เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการมรดกโลกใน พ.ศ. 2562 หากได้รับการรับรองจากคณะกรรมการมรดกโลก พุกามจะกลับมาเป็นเพชรเม็ดงามทางด้านศาสนาอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นงานวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกาม และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกามที่เป็นเมืองโบราณที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศเมียนมาร์ ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้เข้าใจถึงการคงอยู่ การปรับตัว และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันซึ่งจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำวิธีการเชิงคุณภาพมาใช้ในการเก็บข้อมูลในภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลที่เมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์ 2 ช่วงดังนี้ ช่วงที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 7-11 พฤษภาคม 2560 ช่วงที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 21-26 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2560

ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาครั้งนี้ แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล มาจากสองแหล่งคือ

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของเมืองพุกาม
2. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 19 คน ในเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ระดับนโยบายระดับจังหวัดจำนวน 3 คน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวในพุกาม และข้อมูลการจัดการการท่องเที่ยวในพุกาม เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติตติงงานจำนวน 5 คน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความปลอดภัยในวัดและการจัดการวัดและโบราณสถานในพุกาม ตัวแทนผู้ประกอบการค้าขายในเมืองโบราณ 6 คน และประชาชนที่อาศัยในเมืองพุกามและนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 5 คน นอกจากนี้ ยังใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองพุกาม

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองฮอยอัน และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองฟูกาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยวิธีการสัมภาษณ์มาให้รหัสข้อมูล (coding) และนำข้อมูลจากการสังเกตมาเขียนสรุปเรียบเรียง รวมถึงเขียนสรุปอธิบายภาพถ่ายที่บันทึกในขณะที่สังเกต หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสังเกต สัมภาษณ์ และการทบทวนเอกสารให้เชื่อมโยงกันด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และหาข้อสรุปเกี่ยวกับการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองฟูกาม และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองฟูกาม

ผลการศึกษา

การนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองฟูกาม ประเทศเมียนมาร์

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยประจำไปยังท้องถิ่นอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อประกอบการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับอัตลักษณ์ความงามทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมไปจากตน เช่น ศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อศาสนา ประเพณีและขนบธรรมเนียมต่างๆ ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเมืองฟูกาม ประเทศเมียนมาร์ พบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองฟูกามแบ่งได้เป็น 4 ด้านหลักๆ ได้แก่

อัตลักษณ์ด้านภูมิทัศน์ ที่มีสัญลักษณ์สำคัญคือพระอาทิตย์ขึ้นและลับขอบฟ้า ท่ามกลางจำนวนเจดีย์และวิหารมากมาย ในพื้นที่สี่ต้นไม้ที่แปลกตา ภาพพระอาทิตย์ขึ้นพระอาทิตย์ลับขอบฟ้าที่บ่งบอกเจดีย์ หรือแม้แต่พระอาทิตย์ตกดินที่ริมแม่น้ำอิรวดี ภาพทุ่งทะเลเจดีย์ในช่วงเวลากลางวัน และในยามพลบค่ำภาพธม্ম์วิ้งผ่านอารามสงฆ์ในยุคอดีต และภาพแสงไฟที่วิหารในยามค่ำคืนสวยงามมาก ที่พระจันทร์เหน้อยอดวิหารและเจดีย์เป็นภาพแปลกตาสวยงาม

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทูลอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”

วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ 1 พระอาทิตย์ขึ้นที่

เจดีย์บันเลตี

วัด

ภาพที่ 2 พระอาทิตย์ตกดินที่ริมแม่น้ำอูร์

ภาพที่ 3 ทุ่งทะเลเจดีย์เมื่อมอง

จากยอดเจดีย์

ภาพที่ 4 รถม้าวิ่งผ่านอารามสงฆ์

อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา ที่แสดงออกทั้งเอกลักษณ์ของคนเฉพาะกลุ่ม เช่น สถาปัตยกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชาวพยู ชาวมอญ ชาวอินเดีย รวมถึงสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานอัตลักษณ์ระหว่างชาวพยู ชาวมอญ ชาวอินเดีย ในเจดีย์บุพญาที่สะท้อนศิลปะของชาวพยู วิหารอนันดาที่สะท้อนถึงศิลปะของมอญและอินเดีย ภายนอกวิหารในพุกามที่ยังคงแฝงศิลปกรรมของอินเดียโดยเฉพาะคติเกี่ยวกับยอดศิขร เจดีย์ชเวชิกองที่สะท้อนศิลปะแบบพม่าที่มีกลิ่นอายของมอญ สำหรับวิหารที่มีสถาปัตยกรรมเป็นแบบพม่าคือวิหารทัตตบิณญู และวิหารสถาปัตยกรรมเป็นแบบมอญคือวิหารมะนูฮาดัง นอกจากนี้ยังมีวิหารที่ภายในที่มีภาพแกะสลักหินที่เป็นสถาปัตยกรรมแบบอินเดียคือเป็นรูปพระพรหมหันเข้าแทนบุชา คือวิหารนันพญา

ภาพที่ 5 เจดีย์บุพญา

ภาพที่ 6 วิหารอนันดา

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”

วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพที่ 7 เจดีย์ชเวดสิกอง

ภาพที่ 8 วิหารทัตตปิณฺญ

ภาพที่ 9 ภายนอกและภายในวิหาร

ภาพที่ 10 ภายนอกและภายในวิหารนันทพญา

4. **อัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิต** ของคนในพุกามที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงจากอดีต เช่น การปฏิบัติทางศาสนกิจอย่างลึกซึ้งด้านพุทธศาสนาของคนพุกาม การดำรงรักษาพุทธศาสนาด้วยการจัดพิธีในวันอาสาฬหบูชาที่เจดีย์ชเวดสิกอง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หมู่บ้านตองยี (Taung Bi Village) ที่ยังคงความเป็นอดีต วิถีชีวิตหมู่บ้านเมียงกาบา (Myinkaba village) การดำรงรักษาการทำเครื่องเงินตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่บ้านเรือนที่ยังคงใช้ชีวิตอย่างอดีตที่นักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวทางยุโรปและอเมริกาไม่อาจพบได้เห็นอีกแล้ว การทำประมงที่แม่น้ำอิรวดียังคงดำรงวิถีการยังชีพด้วยการจับปลาที่ใช้อุปกรณ์ แบบโบราณ

ภาพที่ 11 การปฏิบัติศาสนกิจของคนพุกาม

ภาพที่ 12 หมู่บ้านตองยี

ภาพที่ 13 การทำเครื่องเงินที่หมู่บ้านมิงกาบา

ภาพที่ 14 หมู่บ้านประมงริมอิรวดี

5. อัตลักษณ์ศิลปกรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพุกามเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธประวัติชาดก 550 ชาดก ภาพจักรวาลในศาสนาเป็นเขาพระสุเมรุ เทวดาในพระพุทธศาสนา พระอัครสาวกของพระพุทธเจ้า มักเขียนภาพขนาบข้างองค์พระพุทธเจ้าในท่าพนมมือคุกเข่า และนอกจากนี้ยังพบว่ามีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นแบบลวดลายอุษะ ศิลปกรรมที่เป็นสินค้าเฉพาะ คือภาพเขียนหินทราย บางส่วนมีการลอกลายมาจากวิหารในพุกาม เครื่องเงินมีการวาดลวดลายลงในเครื่องเงินที่เป็นลายนักกษัตริ์ และพิพิธภัณฑิ์โบราณคดีพุกามที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์บางอย่างที่เคยรุ่งเรืองในอดีตของเมืองพุกาม เช่น การทำอิฐเพื่อสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนา การจักรสาน การแกะสลักไม้ การจักสานการปั้นหม้อ การจัดแสดงวิถีชีวิตของชาวพุกามในอดีต

ภาพที่ 15 จิตรกรรมฝาผนังภายในวิหาร

ภาพที่ 16 พิพิธภัณฑิ์โบราณคดีพุกาม

สุลามณี

ภาพที่ 17 การแกะสลักไม้ที่หน้าวัดชเวสิกองและการทำภาพเขียนดินทรายที่วิหารฮีโลมิโล

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองพุกาม ประเทศเมียนมาร์

เมืองพุกามเป็นเมืองที่กำลังจะเข้าสู่การเป็นมรดกโลกซึ่งมีการเตรียมการก่อนเข้าสู่มรดกโลก ได้มีการเตรียมการที่จะเข้าสู่มรดกโลก ดังนั้นผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งมรดกโลก มาใช้พบว่า พบว่า ปัจจุบันการจัดการมรดกโลกทางวัฒนธรรมมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงประเด็นต่างๆ ในการจัดการเมืองพุกามเน้น การดำเนินการที่เน้นให้ทุกภาคส่วน รวมถึงคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อการเข้าสู่การเป็นแหล่งมรดกโลกของตนพบว่า รัฐบาล ชาวชุมชนพุกาม องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรทั้งในประเทศและต่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ และผู้ประกอบการร้านค้ามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยว เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์เมืองพุกาม และการจัดการในเมืองในการ

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 “ต้นทุนอารยธรรม ตามรอยวิถีครูบา และเส้นทางบุคคลสำคัญของโลก”

วันที่ 7 เมษายน 2562 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อนุรักษ์เมืองพุกามจากหลากหลายแหล่ง โดยรายละเอียดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองโบราณ ที่ยังคงสนับสนุนให้เกิดการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในเมืองโบราณพุกาม ดังนี้

การให้บริการท่องเที่ยวในเมืองพุกามของหน่วยงานรัฐ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่า หน่วยงานรัฐท้องถิ่นที่ทำงานอยู่ขึ้นตรงกับกระทรวงการท่องเที่ยวและโรงแรมของเมียนมาร์ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวพุกามอันมี 1 แห่ง ตั้งอยู่ในเมืองพุกามใหม่ มีบริการข้อมูลเกี่ยวกับ แผ่น แผ่นพับของเมืองพุกาม รำกุ่ม ทะเลสาบอินเล

การจัดเก็บเงินนักท่องเที่ยวในการชมเมืองพุกาม จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีหน่วยงานภาครัฐมี 2 หน่วยงานคือ กระทรวงการท่องเที่ยวและโรงแรมเมียนมาร์ โดยสหภาพการท่องเที่ยวเมียนมาร์เป็นผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ในการเก็บเงิน การขายบัตรท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว จุดเก็บค่าเข้าชมเมืองโบราณพุกามไว้ 5 จุด ค่าเยี่ยมชมเมืองพุกามทุกแห่งสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติยกเว้นที่พิพิธภัณฑ์โบราณคดีพุกามลักษณะตัวเป็น “Packet Ticket” ราคา 25,000 จ๊าดหรือประมาณ 20 เหรียญสหรัฐ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวเมียนมาร์ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และหน่วยงานกรมศิลปากรและพิพิธภัณฑ์แห่งชาติขึ้นตรงต่อ กระทรวงการศาสนาและวัฒนธรรมดูแลพิพิธภัณฑ์โบราณคดีพุกามที่ นักท่องเที่ยวต่างชาติต้องเสียค่าเข้าชมคนละ 5,000 จ๊าด นักท่องเที่ยวชาวเมียนมาร์ผู้ใหญ่เสียค่าเข้าชม 500 จ๊าด ส่วนเด็กเสียค่าเข้าชม 250 จ๊าด

ภาพที่ 18 บัตรเข้าชมที่เมืองโบราณพุกาม

ภาพที่ 19 บัตรเข้าชมพิพิธภัณฑ์โบราณคดีพุกาม

การจัดการท่องเที่ยวเพื่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ในแหล่งท่องเที่ยวเมืองพุกาม เมืองพุกาม มีหน่วยงานและวิธีการจัดการ ดังนี้

1. หน่วยงานและองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองพุกามเป็นที่ได้รับการสนับสนุนหน่วยงานหลายแห่งดังนี้ (1) หน่วยงานรัฐบาลได้แก่ กระทรวงการศาสนาและวัฒนธรรมของสหภาพเมียนมาร์สนับสนุนในด้านการดูแลพิพิธภัณฑ์โบราณคดีพุกาม และกระทรวงการท่องเที่ยวและโรงแรมของสหภาพเมียนมาร์ ทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวในพม่า (2) องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรในประเทศคือ สหภาพการท่องเที่ยวเมียนมาร์ (Myanmar Tourism Federation :

MTF) ทำหน้าที่ในการจัดเก็บตัวเข้าชมเมืองโบราณพุกามโดย ร้อยละ 90 จัดส่งให้รัฐบาล คงเหลือร้อยละ 10 นำมาใช้เกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรม ความร่วมมือการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมในพุกาม ดังนี้ ร้อยละ 2 นำไปใช้เกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 2 การรักษาวัฒนธรรม และร้อยละ 6 MTF นำมาใช้ในการบริหารจัดการและโครงการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (3) องค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์กรชาติด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) ทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านการบูรณะเมืองโบราณพุกาม และการสนับสนุนในการรักษาวัตถุในพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีในพุกาม และ Japan International Cooperation Agency (JICA) ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดทำเวปไซด์ การฝึกอบรมคนในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และสนับสนุนการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในการชมภูมิทัศน์ในเมืองโบราณพุกาม (4) บริษัทเอกชนในประเทศพม่าได้แก่ บริษัทนาคาตะ ที่ทำหน้าที่ของ CSR ให้การสนับสนุนเมืองโบราณพุกาม เกี่ยวกับการรณรงค์เกี่ยวกับพลาสติก การดูแลสภาพแวดล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ (5) คหบดีและกลุ่มประชาชน ให้การสนับสนุนงบประมาณในการบูรณะ โบราณสถานและโบราณวัตถุในเมืองโบราณพุกาม (6) กอพะกะ เป็นประชาชนที่มีจิตอาสาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเงินบริจาคในวัดและวิหารเพื่อที่ทำการซ่อมแซมเจดีย์และวิหารที่ทรุดโทรมและพังทลายลง (7) กลุ่มพ่อค้าและแม่ค้า ที่ทำหน้าที่ในดูแลความสะอาดบริเวณวิหารในเมืองโบราณพุกาม

2.การจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเมืองโบราณพุกาม ได้แก่ (1) จุดชมพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า (2) แผนที่ บอกเส้นทางท่องเที่ยวเมืองโบราณพุกาม (3) ถังขยะ ที่เป็นพลาสติกและถังขยะ (4) ป้ายต่างๆ เป็นป้ายเตือนเรื่องการแต่งกาย ป้ายห้ามถ่ายรูป ป้ายอธิบายประวัติโบราณสถาน และป้ายกั้นเขตรถเข้าบริเวณโบราณสถาน (5) ห้องสุขา บริเวณวิหารขนาดใหญ่ (6) ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวเอกชน เป็นตัวเชื่อมให้นักท่องเที่ยวได้ไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงกับเมืองโบราณพุกาม

ภาพที่ 20 จุดชมพระอาทิตย์

ภาพที่ 21 แผนที่ในพุกาม

ภาพที่ 22 ถังขยะที่พุกาม

ภาพที่ 23 ป้ายห้ามการแต่งกาย

ภาพที่ 24 ห้องสุขาที่พุกาม

ภาพที่ 25 หลักรั้วเขตโบราณสถาน

3.การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยวพุกามให้เป็นที่รู้จักในสื่อออนไลน์ ทั้งเว็บไซต์และแผ่นพับ มีทั้งภาษาพม่า ไทย กัมพูชา จีน ลาว เวียดนามและภาษาอังกฤษ สำหรับภาษาไทยได้แก่ <http://tourism.gov.mm/th/>

4.การจัดการด้านจุดสำคัญที่ควรดู เพื่อป้องกันกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้จ่ายค่าเข้าชมที่จุดหลักใหญ่ 5 จุด MTF จึงตั้งจุดเก็บเงินที่วิหารขนาดใหญ่ และวิหารหรือเจดีย์ที่มีการชมภาพทิวทัศน์พระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า

ภาพที่ 26 จุดเก็บเงินที่ สนามบินของอู วัตอนันดา และวิหารกุนีได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้

จากข้อค้นพบในเมืองโบราณพุกาม ประเทศเมียนมาร์ ผู้วิจัยขอให้ข้อเสนอแนะต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ ดังนี้

ด้านการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยว

1. ควรอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น โบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการอนุรักษ์ให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญประการหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มผลงานด้านศิลปหัตถกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น งานภาพเขียนดินทราย งานแกะสลักไม้ การทำเครื่องเงิน โดยเปิดให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงขั้นตอนต่างๆ ในการผลิตผลงาน และผลิตเป็นสินค้าที่ระลึกของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน

3. ควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชนในแต่ละวัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

ด้านแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. หน่วยงานของรัฐควรมีการขายบัตรเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และนำเงินที่ได้จากการขายบัตรมาบริหารจัดการอย่างคุ้มค่าเพื่อการอนุรักษ์ซ่อมแซมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และควรแบ่งรายได้เพิ่มขึ้นให้ท้องถิ่น เพื่อนำเงินไปปรับปรุงทัศนียภาพของเมืองโบราณพุกาม

เช่น การปรับปรุงถนน ปรับปรุงป้ายต่างๆ ที่ทรุดโทรม สร้างห้องสุขาเพิ่มมากขึ้น และระบบการจัดการขยะในเมืองโบราณ เส้นทางเชื่อมต่อการท่องเที่ยวโดยรถม้า

2. ภาครัฐและภาคเอกชน/ผู้ประกอบการ ควรมีงบประมาณสนับสนุนให้ชาวชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้จัดการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. ควรจัดสถานที่อำนวยความสะดวก เช่น ที่นั่งพัก และห้องน้ำให้นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยจัดสถานที่ให้มีลักษณะที่สอดคล้อง/กลมกลืนกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นๆ และควรมีบริการ Wi-Fi ฟรีสำหรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองโบราณพุกาม ประเทศเมียนมาร์

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งมรดกโลกของประเทศไทยและประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะในอาเซียนซึ่งมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม

References

กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และ ศรันยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. วารสารนักบริหาร, 32(4), 139-146.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2540). **วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

เพียงกานต์ นามวงศ์. (2552). การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรม ชุมชนไหล่หิน อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดลำปาง. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว**. คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ASEAN Up. (2017). **The 37 World Heritage Sites in Southeast Asia**. Retrieved March 2, 2017, from <https://aseanup.com/world-heritage-sites-in-southeast-asia/>

The Center for Culture and Sports of Hoi An City. (2014). **Up-Dated Information on Managing tourist Activities in the Hoi An Ancient Town Site**. Retrieved March 2, 2017, from <http://hoianworldheritage.org.vn>

UNESCO. (2013). **Managing World Cultural Heritage**. Retrieved March 2, 2017, from <http://22whc.unesco.org/document/125839>.

ทาสเจดีย์: สัญลักษณ์รัฐศาสนาที่เมืองพุกาม ประเทศเมียนมา
Dasacetiya (The Slave in Pagoda): The Symbolic of Religious State at Pagan,
Myanmar

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
วาสนา แก้วหล้า
สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
thanarat.sa@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประเด็น คือ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องทาสและทาสเจดีย์ในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาเมืองพุกามด้านประวัติศาสตร์และความสำคัญ และ (3) เพื่อศึกษาบทบาทของทาสเจดีย์ด้านพระพุทธศาสนาที่เมืองพุกาม นำเสนอในเชิงเอกสาร ข้อมูลหลักจากพระไตรปิฎกและหนังสือวิชาการ เพื่อมาสนับสนุนในการวิเคราะห์ข้อมูล และใช้วิธีการศึกษาแบบวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (content analysis)

ผลการศึกษาพบว่า เมืองพุกามเป็นราชอาณาจักรที่รุ่งเรืองด้วยอารยธรรมแบบพระพุทธศาสนาในประเทศเมียนมา ในอดีตพุกามมีโครงสร้างการปกครองที่ประกอบด้วย (1) พระมหากษัตริย์ (2) เจ้าเมือง คือพวกเมียวทุกยี (Myothugyi) และ (3) ทาส คือคยูน (Kyun) และทาสที่นายอุทิศให้พระพุทธศาสนาเรียกว่า พยาคยูน (Paya Kyun) ทาสนั้นเป็นชนชั้นกรรมาชีพมีฐานะทางสังคมที่ต่ำสุด กลุ่มทาสนั้นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทาสที่เกิดขึ้นในภาวะปกติ ได้แก่กลุ่มทาสที่เป็นมรดก, ทาสสินไถ่, ทาสในเรือนเบี้ย เป็นต้นและกลุ่มทาสที่เกิดขึ้นในภาวะสงคราม ซึ่งถูกจับในฐานะเชลยศึก ในจำนวนทาสเหล่านี้ ทาสที่นายทาสอุทิศให้กับพระพุทธศาสนามีหน้าที่ในการสร้างและทำนุบำรุงศาสนสถาน เรียกว่า “ทาสเจดีย์” ในความเป็นรัฐของอาณาจักรพุกามนั้น มีเอกลักษณ์ความเป็นรัฐศาสนา ซึ่งมีทาสเจดีย์เป็นกลไกในสร้างรัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ประเด็น คือ (1) สร้างอัตลักษณ์รัฐด้วยพุทธศาสนา (2) ขจัดลัทธินอกรีต (3) ยึดมั่นในพระรัตนตรัย (4) สร้างระบบศักดินา (Feudalism) ที่เอื้อต่อความมั่นคง และ (5) กระจายอำนาจการปกครองในระบบศักดินา (Feudalism) ทาสเจดีย์เหล่านี้ จึงเป็นผู้ปิดทองหลังองค์พระเจดีย์แห่งเมืองพุกาม กลุ่มทาสเหล่านี้ถึงแม้มีฐานะทางสังคมที่ต่ำ แต่ทรงคุณค่าคือได้สร้างสรรค์พุทธศิลปะให้อนุชนได้ชื่นชม และฝากไว้เป็นมรดกให้กับอารยธรรมของประเทศเมียนมาตราบเท่าทุกวันนี้

คำสำคัญ: ทาสเจดีย์, รัฐศาสนา, เมืองพุกาม, ประเทศพม่า

Abstract

The three purposes of this academic article were: (1) to study the concept of slaves and slaves in the Buddhist pagodas (2) to study Pagan city, history, and importance and (3) to study the role of Buddhist pagoda slaves in Pagan. In this paper is used the documentary presentations from the Tipitaka and from academic works, for supporting the data analysis by using the method of data analysis.

The results found that the former Pagan capital city that flourished with the Buddhist civilization of Myanmar. In the past, Pagan has a governance structure that consists of (1) king (2) the ruler (myutugyi) and (3) slaves (kyun) and slaves which the owner dedicated to Buddhism called paya kyun. The slave is a working class, has the lowest social status. The group of slaves is divided into 2 groups: groups that occur in normal conditions, including the group of inherited slaves, slaves, fines, slaves in the prison etc. and the slave groups that occurred at war, who was arrested as a prisoner of war. Among those slaves, the slaves that the owner devoted to Buddhism was responsible for creating and preserving religious places called “Dasacetiya (the slave in pagoda)” in the state of the Pagan kingdom. With a unique state of religion which has Dasacetiya (the slave in pagoda)" as a mechanism of the creation of the state that has 5 elements, namely (1) creating a state identity with Buddhism, (2) eliminating heresy, (3) adhering to the triple gem, (4) create a feudalist system for contributing to the stability of the state and (5) decentralizing power in feudalism. Therefore, the Dasacetiya (the slave in pagoda) is the people who stand in behind of the golden pagoda in all over the Pagan field. These people, even though they have a low social status but they are still valuable for the creation of the Buddhist arts for the new generations to appreciate and deposited as a heritage for the civilization of Myanmar up until today.

Keywords: Dasacetiya (the slave in pagoda), Religious State, Pagoda, Myanmar

บทนำ

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ในพุทธศตวรรษที่ 3 ในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งดินแดนสุวรรณภูมิในยุคนั้น เป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม และเมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับและมีศาสนิกชนมีจิตศรัทธา ได้นำเอาหลักพุทธธรรมไปประพฤติในวิถีชีวิต ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรม

ท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม กระทั่งกลายเป็นพหุวัฒนธรรมเชิงพุทธ หมายความว่า พระพุทธศาสนาช่วยสร้างวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible culture) และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible culture) ให้กับนานาชาติอารยประเทศ และช่วยการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และประวัติศาสตร์โดยใช้โครงสร้างของกลุ่มชน (ethnicity) เชื้อชาติ (race) สถานะของครอบครัว (socioeconomic status) เพศ (gender) ความสามารถพิเศษ (exceptionalities) ภาษา (language) ศาสนา (religion) บทบาททางเพศ (sexual orientation) และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (geographical area)” (ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, 2557:11) ของแต่ละอารยธรรม ซึ่งในอดีตนั้น พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในชมพูทวีป ที่มีวัฒนธรรมเดียวคือเกษตรกรรม แต่เมื่อมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมของแต่ละถิ่นเข้าไป ทำให้พระพุทธศาสนามีลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นพหุวัฒนธรรมที่เชิงพุทธมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นในที่สุด

เมืองพุกาม หรือเมืองปากาน (Pagan) เป็นอาณาจักรโบราณของประเทศเมียนมา ในช่วง พ.ศ.1587-1830 (นวลจันทร์ คำปิงสุ, 2551: 213) และได้ชื่อว่าเป็นราชธานีแห่งแรกของประเทศเมียนมา เอกลักษณะอย่างหนึ่งของเมืองพุกามที่สื่อสารต่อชาวโลก และเป็นที่ยู่อักของนักท่องเที่ยวก็คือ “เมืองแห่งทะเลเจดีย์” หรือ “ดินแดนแห่งเจดีย์สี่พันองค์” เมืองพุกามเป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธศาสนา เคยเจริญรุ่งเรือง กระทั่งพระราชกษัตริย์ครองราชย์ในราชธานีพุกาม คือพระเจ้าอโนรุธ มีการปกครองแบบราชาธิปไตย (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2553: 100) โดยการนำระบบศักดินามาใช้ ทั้งนี้ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการปกครองประเทศที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ และพื้นแผ่นดินเป็นจำนวนมาก ผลแห่งการปกครองแบบราชาธิปไตยและยึดระบบการบริหารแบบศักดินา ส่งผลเชิงบวกต่อพระพุทธศาสนา โดยตรง นั่นคือการสร้างศาสนสถาน คือ “พระเจดีย์” เป็นจำนวนมาก ซึ่งในการก่อสร้างพระเจดีย์และ การทำนุบำรุงรักษาพระเจดีย์ที่มีจำนวนมากนี้ สิ่งหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดในประวัติศาสตร์ของเมืองพุกาม คือ การมี “ทาสเจดีย์” ผู้คอยทำหน้าที่ก่อสร้างและทำนุบำรุงพระเจดีย์อย่างสม่ำเสมอ (สุธิตา ตันเลิศ , 2555:237) ความเป็นทาสเจดีย์ของประชาชนเมืองพุกามในยุคนั้น ย่อมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ารูปแบบการปกครองที่นำเอาศาสนาช่วยส่งเสริมการปกครอง หรือเรียกว่า “รัฐศาสนา” นั้นได้เกิดขึ้นใน ราชอาณาจักรพุกาม ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระพุทธรศาสนามากับกลุ่มทาสเจดีย์ ที่เอื้อต่อการ สร้างรัฐศาสนาแบบพุกาม ดังที่ผู้เขียนจึงขอนำเสนอรายละเอียดเป็นลำดับดังต่อไปนี้

ทาสเจดีย์ คือ ผู้ปิดทองหลังองค์พระเจดีย์

แนวคิดเกี่ยวกับระบบทาส

แนวคิดเรื่องทาสนั้น มีมาตั้งแต่บรรพกาลในทุกสังคมมนุษย์ทั้งฝั่งโลกตะวันตกมีกรีก เป็นต้น และฝั่งโลกตะวันออกมีอินเดีย เป็นต้น ซึ่ง “ระบบทาส (Slavery)” นี้ เป็นการบังคับใช้แรงงาน (Compulsive Labor) ของบุคคลที่ตกอยู่ในสถานต่ำกว่าในสังคม และถูกลดทอนสถานภาพจนถึงขั้น ต่ำกว่ามนุษย์โดยถูกระบุในทางกฎหมายว่าเป็นทรัพย์สิน (Chattle/Property) ใต้อำណัติการถือครอง

ของบุคคลอื่น ไร้ซึ่งอิสรภาพและถูกใช้กำลังบังคับขู่เข็ญกักขังอยู่ตลอดเวลา ทาสยังถูกใช้แรงงานอย่างหนักจนเจ็บป่วยบาดเจ็บพิการตลอดจนตกเป็นเหยื่อการประทุษร้ายจนถึงแก่ความตายได้โดยนายทาส ในกรณีที่ทาสนั้นมีฐานะเป็นทรัพย์สินสมบัติ รูปแบบการบังคับใช้แรงงานเช่นนี้มีอยู่คู่สังคมมนุษย์มาอย่างยาวนาน...(ทักษสา อุมะวิชนี, 2557: 15) ซึ่งในส่วนของโลกซีกตะวันตกนั้น ปรากฏหลักฐานว่ามีอยู่ตั้งแต่ในยุคอารยธรรมกรีกโบราณ ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของ Aristotle ซึ่งเขาเห็นว่า “ทาสคือเครื่องจักร (Machine) ที่มีชีวิต” สังคมจำเป็นต้องมีทาสเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ (อธยา โกมลกาญจน์, 2541: 71) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่ายุคกรีกโบราณนั้นพวกทาสได้แก่บุคคลที่มีหนี้สินและยอมขายตนเองลงเป็นทาส รวมทั้งเชลยศึกที่ถูกกวาดต้อนมาจากการทำสงคราม (เจษฎา ทองขาว, 2560: 85) ดังนั้น แนวความคิดเรื่องทาส จึงเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับระบบการใช้แรงงานคนผู้มีสถานะทางสังคมต่ำที่สุด และเป็นระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อระบบเจ้าขุนมูลนายหรือระบบศักดินา (Feudalism) เพื่อใช้ในการปกครองดูแลข้าทาส แรงงาน ทั้งนี้เพื่อการมีทาสไว้สำหรับใช้แรงงาน เพื่อช่วยกิจการต่าง ๆ ทั้งระดับประเทศชาติและระดับปัจเจกบุคคล

ความหมายและประเภทของ “ทาส” ในทางพระพุทธศาสนา

ความหมาย: ทาส ตรงกับศัพท์ภาษาบาลีว่า “ทาสี” และ “ทาโส” ซึ่งแปลว่า หญิงบ่าว และชายบ่าว ตามลำดับ ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “a Female slave, a maid-servant, and a slave a servant” (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, 2537: 358) ดังนั้น บุคคลผู้เป็นทาส มีทั้งเพศหญิงและเพศชาย มีทั้งเป็นเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งทาสเหล่านั้นมีหน้าที่ในการรับใช้บุคคลผู้เป็นเจ้านายของทาส ทั้งในรูปขององค์กร เช่นรัฐหรือราชสำนัก และปัจเจกชนมีอำนาจเป็นต้น

ประเภท: ในวรรณคดีของพระพุทธศาสนามีปรากฏศัพท์บาลีว่าด้วยคำว่า “ทาส” ไว้หลายประเภท เช่น ทาสเชลย ศัพท์บาลีคือ กรมมานิต, ทาสติดที่ดิน ศัพท์บาลีคือ กสสกทาส และ ภูมิตาส, ทานในเรือน ศัพท์บาลีคือ อนโตชาต, ทาสในเรือนเบี้ย ศัพท์บาลีคือ อามายทาส. อามายทาสี. และอนโตชาต, ทาสรับใช้ ศัพท์บาลีคือ วิเสสิตเสวก, ทาสสมครใจ ศัพท์บาลีคือ ทสพโยปคค และ ทาสสินไถ่ ศัพท์บาลีคือ ธนุกิต และอีกคำหนึ่ง คือ ทาสทาน ศัพท์บาลีคือ ทาสทาน (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี), 2559: 296) และในอรรถกถาธรรมบทก็ปรากฏมีศัพท์บาลีว่าด้วย “ทาส” อีกพอประมาณ เช่น “ทาสกมมกรโปริส แปลว่า ประชุมแห่งบุรุษผู้เป็นทาสและกรรมกรทั้งหลาย, ทาสกมมกรา แปลว่า อันว่าทาสและกรรมกรทั้งหลาย, ทาสกมมราทีหิ แปลว่า อันชนทั้งหลายมีทาสและกรรมกรเป็นต้น, ทาสทารก แปลว่า เด็กผู้เป็นทาส, ทาสทาสีโย แปลว่า อันว่าทาสและทาสีทั้งหลาย เป็นต้น” (บุญสืบ อินสาร, 2555: 364-365) ดังนั้น ในสมัยพุทธกาลนั้น ได้มีการแบ่งทาสออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทาสเกิดภายใน คือ ลูกที่เกิดจากทาส (ทาสี) ย่อมเป็นทาสเช่นเดียวกับมารดาผู้ให้กำเนิด, ทาสที่ช่วยมาด้วยทรัพย์ คือ ทาสที่นายทาสซื้อตัวมาจากนายเงินผู้อื่นแล้วนำทาสนั้นมาเป็นทาสของตน, ทาสที่เขานำมาเป็นเชลย คือ ทาสที่ถูกกวาดต้อนมาภายหลังจากที่กษัตริย์เป็นผู้ชนะสงคราม ฝ่ายที่แพ้

สงครามก็จะถูกจับลงเป็นทาส และบุคคลที่ยอมเป็นทาสเอง คือ ทาสที่ยอมขายตนเองลงเป็นทาส เพื่อให้ได้รับการเลี้ยงดูหรือคุ้มครองจากผู้เป็นนาย (เจษฎา ทองขาวและคณะ, 2560 :90-91) และใน วิรุทธาคกได้ระบุทาสไว้จำนวน 4 ประเภทด้วยกัน คือ (1) ทาสในเรือนเบี้ย (2) ทาสที่ซื้อมาด้วยทรัพย์ (3) ทาสที่ยอมตนเข้าเป็นข้าเฝ้า และ (4) ทาสเชลย (ช.ช.ม.(ไทย) 28/1445/409, อ้างใน พระศรี คัมภีร์ญาณ, รศ.ศ., 2557: 673)

ความหมายและประเภทของ “ทาส” ในบริบททั่วไป

ความหมาย: ในวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทาส หมายถึง บุคคลซึ่งถูกนับ สิทธิเสมือนสิ่งของของผู้อื่น ไม่มีอิสระในการดำรงชีวิต และมีหน้าที่รับใช้ผู้อื่นโดยมิได้รับการตอบแทน จากเจ้าของ (นายทาส) เช่น การรับใช้ทางด้านแรงงาน และหากไม่เชื่อฟังคำสั่ง อาจถูกลงโทษได้ ตามแต่นายทาสจะกำหนด ยกเว้นเป็นการกระทำอันทำให้ถึงแก่ความตาย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี <https://th.wikipedia.org/wiki/ทาส>)

ประเภท: จากข้อมูลของวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรีได้ระบุว่า ในประเทศไทย ทาสได้ถูกแบ่ง ออกเป็น 7 ชนิด (ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา โดยในสมัยก่อนหน้านั้นยังเป็นข้อถกเถียงของ นักวิชาการ) ได้แก่ (1) ทาสสินไถ่- เป็นทาสที่มีมากที่สุดในบรรดาทาสทั้งหมด โดยเงื่อนไขของการเป็น ทาสชนิดนี้ คือ การขายตัวเป็นทาส เช่น พ่อแม่ขายบุตร สามียขายภรรยา หรือขายตัวเอง ดังนั้น ทาส ชนิดนี้จึงเป็นคนยากจน ไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวหรือตนเองได้ จึงได้เกิดการขายทาสขึ้น โดย สามารถเปลี่ยนสถานะกลับไปเมื่อมีผู้มาไถ่ถอน และทาสชนิดนี้ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยคือนางสาย ทองซึ่งขายตัวให้กับนางศรีประจันนั่นเอง (2) ทาสในเรือนเบี้ย-เด็กที่เกิดขึ้นระหว่างที่แม่เป็นทาสของ นายทาส ทาสชนิดนี้ไม่สามารถไถ่ถอนตนเองได้ (3) ทาสที่ได้รับมาด้วยมรดก - ทาสที่ตกเป็นมรดกของ นายทาส เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนายทาสคนเดิมเสียชีวิตลง และได้มอบมรดกให้แก่ทายาทคนต่อไป (4) ทาส ทานให้ - ทาสที่ได้รับมาจากผู้อื่นอีกทีหนึ่ง (5) ทาสที่ช่วยไว้จากทัณฑ์โทษ - ในกรณีที่บุคคลนั้น เกิด กระทบความผิดและถูกลงโทษเป็นเงินค่าปรับ แต่บุคคลนั้น ไม่มีความสามารถในการชำระค่าปรับ หาก ว่ามีผู้ช่วยเหลือให้สามารถชำระค่าปรับได้แล้ว ถือว่าบุคคลนั้น เป็นทาสของผู้ให้ความช่วยเหลือในการ ชำระค่าปรับ (6) ทาสที่ช่วยไว้ให้พ้นจากความอดอยาก - ในภาวะที่ไพร่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองให้ ประกอบอาชีพได้แล้ว ไพร่อาจขายตนเองเป็นทาสเพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือจากนายทาส และ (7) ทาสเชลย - ภายหลังจากได้รับการชนะสงคราม ผู้ชนะสงครามจะกวาดต้อนผู้คนของผู้แพ้สงครามไปยัง เมืองของตน เพื่อนำผู้คนเหล่านั้นไปเป็นทาสรับใช้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี <https://th.wikipedia.org/wiki/ทาส>) ส่วนสุธิดา ต้นเลิศ ได้แบ่งประเภททาสออก 5 ประเภท คือ ทาสเชลย ทาสวัด ทาสในเรือนเบี้ยหรือทาสมรดก และทาสสินไถ่ รวมถึงทาสแบบใหม่ คือ ทาสที่ถูกไล่ ล่า (สุธิดา ต้นเลิศ, 2555: 236)

ดังนั้น จากการแบ่งประเภททาสทั้งจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่นั้น โดยสรุปแล้วทาสนั้นมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ทาสเกิดในสภาวะปกติ คือ กลุ่มทาสที่เป็นมรดก, ทาสสินไถ่, ทาสในเรือนเบี้ย เป็นต้น และกลุ่มที่ 2 ทาสเกิดในภาวะสงคราม คือ กลุ่มทาสที่เกิดขึ้นจากผลของสงคราม มีอยู่ในรูปของผู้แพ้สงคราม ถูกจับในฐานะเชลยศึก เป็นต้น

ทาสเจดีย์ คือ ใคร?

ประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาลนั้นได้มีการแบ่งทาสออกเป็น 4 ประเภทดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น การนำเอาคนลงเป็นทาสในสมัยพุทธกาลเป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากระบบวรรณะ ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ทาสจึงมีลักษณะเป็นเหมือนทรัพย์สินอย่างหนึ่งของนายทาส และมีหน้าที่รับใช้และทำตามคำสั่งของนายทาสอย่างเดียวกันนั้น (เจษฎา ทองขาวและคณะ, 2560:91) และเมื่ออิทธิพลแนวคิดระบบวรรณะของอินเดียได้แผ่ขยายไปยังอาณาจักรโบราณในทวีปเอเชีย การขายตนเองลงเป็นทาสหรือการขายคนในครอบครัวลงเป็นทาสเป็นประเพณีที่ชาวเอเชียให้การยอมรับโดยทั่วไปว่าสามารถทำได้ ทาสจึงกลายเป็นแรงงานที่สำคัญและกลายเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบชนชั้นทางสังคมที่ยังปรากฏอยู่กับวิถีในการดำเนินชีวิตของชาวเอเชียที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอารยธรรมอินเดียโบราณมาอย่างช้านาน (เจษฎา ทองขาวและคณะ, 2560 : 90) ดังนั้น ในบรรดาทาสทั้งหลาย ทาสที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ “ทาสวัด ซึ่งคำว่า หมายถึงสมาชิกสังคมกลุ่มที่รับใช้ศาสนสถาน เรียกชื่อต่างกัน เช่น เลกวัต ทาสจันทน์ ข้อยโอกาส พวกเขาได้รับอภิสิทธิ์มากที่สุดซึ่งไม่ต้องเข้ารับการเกณฑ์แรงงานหรือออกทัพจับศึก” (สุธิดา ต้นเลิศ, 2555: 237) ซึ่งทาสเหล่านี้เรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ ‘ทาสเจดีย์’ ซึ่งมาจากคำว่า ทาส+เจดีย์ ซึ่งแปลว่า ทาสของพระเจดีย์ อันหมายถึง บุคคลที่คอยดูแลเอาใจใส่พระเจดีย์ในพระพุทธศาสนา และทาสเหล่านี้เกิดขึ้นจากการอุทิศของพระมหากษัตริย์ที่มอบหมายให้ทาสเหล่านี้ดูแลรักษาพระเจดีย์องค์สำคัญแต่ละแห่ง ซึ่งทาสเหล่านี้พวกเขาได้อภิสิทธิ์มากที่สุดซึ่งไม่ต้องเข้ารับการเกณฑ์แรงงานหรือออกรบทัพจับศึก (สุธิดา ต้นเลิศ, 2555: 237) ในแต่ส่วนของประเทศเมียนมาในอดีตนั้น ได้ปรากฏหลักฐานว่า ในระยะเวลาเดียวกันนี้เองหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ระบุถึงการขยายอำนาจของเมียนมาจากตะวันตกเฉียงเหนือ ดังนั้น กษัตริย์ จึงเป็นผู้มีอำนาจเพียงผู้เดียวในการรับสั่งให้ทาสวัดเข้าทำงานรับใช้กองทัพคราวศึกสงคราม ทาสวัดเป็นทาสที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมากที่สุด ทาสวัดประเภทหนึ่งอาจจะได้รับการตีความเป็นทาสกษัตริย์ เนื่องจากพวกเขาแม้จะต้องโทษแต่พวกเขาต้องอาศัยศาสนาเป็นเกราะป้องกันอันตราย ดังที่ หลุย เดอร์ คาร์เนออร์ (Louis de Carne) ได้แสดงทรรศนะต่อทาสประเภทนี้ว่า “...ทาสกษัตริย์ คือ ทาสที่แท้จริง ไม่ว่าพวกเขาจะถูกจับเป็นเชลยศึกในการสงคราม หรือผู้ที่ได้รับอภัยโทษจากคติความต่าง ๆ ทุกคนที่เป็นอาชญากรนั้นสามารถเป็นไทได้หากพวกเขาสามารถหลบหนีเข้าไปในเขตวัดวาอารมได้ นี่คือการป้องกันศาสนาจักรในเงื่อนไขที่ได้กลายมาเป็นทาสหรืออาจเป็นนักบวชตลอดชีวิต...” (Carne, 2000: 83 อ้างใน สุธิดา ต้นเลิศ, 2555: 238) ดังนั้น ทาสเจดีย์ คือ บรรดาทาสผู้เป็นเจ้าของ

หรือเจ้านาย ทั้งกษัตริย์และเจ้านายระดับต่าง ๆ อุทิศถวายให้เป็นทาสวัด หรือ เลกวัตในพุทธศาสนา ซึ่งทาสเจดีย์เหล่านี้มีหน้าที่ในการรับใช้ดูแลพุทธศาสนสถาน ทั้งก่อสร้าง ทำนุบำรุง และเอาใจใส่ดูแลศาสนสถานต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย บางยุคกลุ่มทาสเจดีย์เหล่านี้ได้รับอภิสิทธิ์ไม่ต้องเข้าไปเป็นเกณฑ์แรงงานและเป็นทหารเพื่อออกช่วยรบกับทางการ แต่บางอาณาจักรก็ต้องออกไปเป็นแรงงานและออกไปช่วยรบกับทางการด้วย ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับพระราชอำนาจผู้ครองอาณาจักรต่าง ๆ ในยุคนั้นว่ามี ราชอาณาจักรในเรื่องนี้อย่างไร

สังคมชนชั้นของเมียนมาในยุคก่อนอาณานิคม

ก่อนที่อังกฤษจะยึดครองเมียนมาเป็นอาณานิคม เพื่อให้เมียนมาเปลี่ยนแปลงตามแบบที่อังกฤษมาปกครองนั้น เมียนมามีโครงสร้างทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเมียนมา คือ มีระบบกษัตริย์ และพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลในสังคมอย่างมาก มีขุนนางข้าราชการปกครองดูแลประชาชนตามระบบไพร่ ทาส เครือญาติอุปถัมภ์ ดังนั้น องค์ประกอบของโครงสร้างสังคมเมียนมาในยุคก่อนอาณานิคมนั้น ได้แก่ พระมหากษัตริย์ ศาสนาพุทธ เมียวทุกยี (Myothugyi เจ้าเมือง) และประชาชน ซึ่งมีทั้งเสรีชนและทาส เสรีชนมี 2 พวก คือ อามูดัน (Ahmudan) กับ อธิ (Athi) ส่วนทาสจะมีทาสที่รับใช้นายเรียกว่า คยูน (Kyun) และทาสวัดเรียกว่า พยากยูน (Paya Kyun) องค์ประกอบทั้งหมดนั้นคือ โครงสร้างของสังคมเมียนมา และทำให้สังคมเมียนมารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (บุญเทียม พลายชมพู, 2559: 53) และในส่วนของ การควบคุมพลเมืองเมียนมาในสมัยโบราณก่อนตะวันตกเข้ามา คือ การจัดระเบียบเกณฑ์แรงงานประชาชนเป็นเสรีนิยมและทาส รวมทั้งหมด 3 ประเภท คือ

1.อามูดัน (Ahudan) คือ พวกที่ต้องรับใช้ราชการเพื่อแลกเปลี่ยนกับสวัสดิการในด้านการชลประทานจะโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม พวกนี้มีหน้าที่ต้องรับใช้หลวงและได้รับการยกเว้นจากการเสียภาษีรายหัว (Per Capital Tax) ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน 3-4 เดือนต่อปี เพื่อรับใช้กษัตริย์

2.อธิ (Athi) คือ ไพร่ที่สังกัดมูลนาย (ตรงกับไพร่สมของไทย) พวกนี้ต้องให้แรงงานของตนกับนายคนใดคนหนึ่งที่ดินขึ้นอยู่โดยเฉพาะ และต้องเสียภาษีรายหัวให้แก่รัฐแทนการเกณฑ์แรงงาน พวกนี้รวมทั้งพวกช่างฝีมือและพ่อค้าด้วย

3.คยูน (Kyun) คือ ทาส มีทั้งแบบตกทอดในสกุล คือ ลูกหลานที่เกิดมาต้องเป็นทาสด้วย และแบบไม่ต้องทอดในสกุล ได้แก่ลูกหนี้ หรือเชลยศึก ราคาซื้อขายทาสในเมียนมามักตกลงกันในตลาดประมูล ทาสที่หลบหนีมูลนายมีความผิดฐานฝ่าฝืนกฎหมาย ผิดสัญญาแพ่งชำระหนี้ แต่มิใช่เป็นอาชญากร จารีกของเมียนมาสมัยพุกาม มีกล่าวถึงคดีเกี่ยวกับทาสว่า มักเกิดจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมของทาสเกือบทั้งหมด เช่น ทาสหนีจากนายเก่าไปหานายใหม่ การดำเนินคดีก็ดำเนินคดีกับนายใหม่มิใช่ตัวทาสเอง ทาสมีสิทธิ์ที่จะได้อาหารและเสื้อผ้า ตลอดจนการดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วย และสวัสดิการที่ดีจากนายของตน ในเมียนมาสมัยก่อนตะวันตกเข้ามามีทาสอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า พยากยูน (Paya Kyun) คือ ทาสที่สมัครใจอุทิศเป็นข้าของสงฆ์ โดยหวังจะได้บุญกุศล หรือมิฉะนั้นก็เป็นทาส

ที่มาจากการบินที่เรียกว่า การกัลปนาของผู้เป็นนาย โดยยกทั้งที่ดินและผู้คนให้ไว้ เพราะหวังในผลบุญ พยาคยูนได้รับการยกเว้น ไม่ต้องเว้น ไม่ต้องเสียภาษีรายหัว และการเกณฑ์แรงงานหลวง จึงทำให้ทาสพวกนี้มีมากกว่าพวกอื่น (บุญเทียม พลายชมพู, 2559: 55-56) จากหลักฐานที่ปรากฏนั้น ทำให้เห็นเชิงประจักษ์ว่า ทาสผู้ทำหน้าที่ในงานด้านพุทธศาสนาในราชอาณาจักรพุกาม ก็คือพยาคยูน (Paya Kyun) หรือเรียกว่า ทาสเจดีย์ที่ใช้ในบริบทงานชิ้นนี้ ซึ่งกลุ่มทาสเหล่านี้เป็นแกนหลักในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เปรียบดังผู้ปิดทองหลังองค์พระเจดีย์จำนวนมากภายในราชอาณาจักรพุกาม

เมืองพุกาม: ดินแดนแห่งเจดีย์สี่พันองค์

คำว่า “พุกาม” นี้เป็นชื่อเรียกอาณาจักรโบราณแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเอยาวตีในประเทศเมียนมา คำว่า “พุกาม” นี้มีชื่อเรียกที่แตกต่างด้วยสำเนียงและภาษาที่แตกต่างกันออกไปเช่น คำว่า ‘ปะกัน’ (นวลจันทร์ คำปิงสุ, 2551 :213) บ้าง หรือใช้ในภาษาอังกฤษปัจจุบันว่า ‘Pagan’ ในประวัติของประเทศเมียนมานั้น ในปี “พ.ศ.1587 (ค.ศ.1044) พระเจ้าอนูรุธมหาราช (อนูรุธ แปลว่าผู้สงบ) หรืออโนรธามังช่อ ในภาษาเมียนมาออกเสียงว่า “อโนยะธา” (Anowrahta) ตั้งอาณาจักรพุกาม ปราบมอญ รวมเมียนมาเป็นอันเดียวได้ครั้งแรก” (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2553:100) สำหรับพระเจ้าอนูรุธมหาราช หรือ อโนรธามังช่อ หรือ พระเจ้าอโนรธา พระองค์ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์บัลลังก์ในปี ค.ศ.1044 ทรงพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์พุกามด้วยการพิชิตราชธานีของมอญลงในปี 1507 จากข้อมูลทางเอกสารชี้ชัดว่า “อาณาจักรพุกามถือว่าเป็นอาณาจักรแรกของชนชาวเมียนมา” (ภพพล จันทรวิวัฒน์กุล, 2558: 93) โดยพระเจ้าอนูรุธแห่งเมืองพุกาม นั้น เป็นกษัตริย์ของชนชาวมัธยมที่รุนแรง นับถือพุทธศาสนาแบบตันตระ แต่ได้เปลี่ยนพระทัยมานับถือพุทธศาสนาเถรวาท หลังจากพบกับพระเถระชาวตะเลง (คือรามัญหรือมอญ) แห่งเมืองสะเทิม (คือสุวรรณนครหรือสุวรรณปุระ) นามว่าอรหันต์ (ชื่อเดิมสุวรรณทัสสี) ต่อมาเมื่อพระเจ้า อนูรุธไปตีเมืองสะเทิมได้ ก็ขนพระไตรปิฎกมาเมืองพุกาม แม้พุกามจะเป็นผู้ชนะในการศึกสงคราม แต่มอญก็ชนะในการศึกษา เพราะพุกามได้รับเอาวัฒนธรรมตะเลงมาเป็นของตนตั้งแต่ภาษา วรรณคดี และศาสนา เป็นต้นไป” (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2553: 100) เมื่อพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้เข้ามามีอิทธิพลในราชอาณาจักรพุกาม ทำให้เมืองพุกามมีความเจริญรุ่งเรืองในหลายด้าน โดยเฉพาะหลักฐานที่เด่นชัดที่สุดก็คือเจดีย์จำนวนมากที่ถูกต้องสร้างขึ้น และจากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า “โบราณสถานในพุกามมีจำนวนมาก บางเอกสารกล่าวว่ามีถึงหมื่นแห่ง บ้างก็ว่าถึง 5 พันแห่ง แต่ในเอกสารของปีแอร์ ปีชาร์ด (Pierre Pichard, 1992-1995) ที่ได้เข้ามาสำรวจ ทำผัง และเก็บรายละเอียดไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 ได้กล่าวว่าในสมัยอองวะ พระเจ้าโมหะยิน (Mohnyin) (เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 21) เคยไปให้คนนับได้ถึง พันแห่ง และในเอกสารที่ปีแอร์ ปีชาร์ด (Pierre Pichard, 1992-1995) และยูเนสโก (Unesco) เข้ามาสำรวจ ทำผัง และถ่ายรูปแบบรายละเอียด ระบุว่ามีความ

โบราณสถานเกือบ 25,000 แห่งแล้ว ปัจจุบันเชื่อกันว่าน่าจะมีโบราณสถานถึง 4,000 แห่ง...” (ภาพพล จันทรวิวัฒน์กุล, 2558: 93)

ทาสเจดีย์กับความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่เมืองพุกาม

ในความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรพุกามนั้น สถาบันที่มีความสำคัญและเป็นแกนกลางให้ชาวพุกามมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและสามารถสร้างรัฐศาสนาในแบบของชาวพุกามได้นั้นคือสถาบันพระพุทธศาสนา ในความเป็นสถาบันของพระพุทธศาสนานั้น เนื่องมาจากพระพุทธศาสนาช่วยค้ำจุนโครงสร้างนามธรรมของสังคมพุกามเอาไว้อย่างมั่นคง ในประเด็นนี้ ผู้เขียนขอเสนอปัจจัยที่ส่งผลให้ความเป็นรัฐศาสนาของพุกามประสบความสำเร็จในการสร้างอาณาจักร โดยมีชนชั้นกรรมมาชีพผู้ใช้แรงงาน กรรมกรแบกหาม คือ ‘ทาส’ แต่ทาสที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรงนั้น ในบทความจริงใช้คำว่า “ทาสเจดีย์” ซึ่งทาสเจดีย์นี้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนให้อาณาจักรพุกามเจริญเติบโตกระทั่งเป็นรัฐศาสนา โดยผู้เขียนขอแยกไว้เป็น 5 ประเด็นซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.สร้างอัตลักษณ์รัฐด้วยพุทธศาสนา: ในการปกครองแผ่นดินให้มีเอกภาพนั้น สิ่งที่เป็นและเป็นกลไกของการหลอมรวมใจของคนในชาติก็คือ ‘ศาสนา’ ซึ่งศาสนานั้นเป็นสถาบันสำคัญที่ค้ำจุนโครงสร้างทางนามธรรมของสังคมเอาไว้ โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอโนรธา มหาราชผู้ปกครองเมืองพุกาม ได้ทรงมีจิตศรัทธาและรับเอาพระพุทธศาสนาจากเมืองสะเทิม ด้วยการมีชัยชนะต่อพระเจ้ามหนูหะ ซึ่งเมื่อการรบก็เสร็จสิ้น...เมื่อสะเทิมยอมแพ้...กองทัพเมียนมาเข้าคั้นเมืองได้พระไตรปิฎก จับพระเจ้ามหนูหะใส่ตรวนทองคำและจับข้าราชการสำนักใส่หลังช้าง แห่แผนขบวนทัพที่ได้ชัยชนะไปตลอดทางจนถึงเมืองพุกาม พวกเขลยที่ถูกกวาดต้อนไปกรุงพุกามในครั้งนั้นมีทั้งพระสงฆ์ นักปราชญ์ นักเขียน จารึก และช่างฝีมือ ...ในส่วนของข้อมูลของดี.จี.ฮอลล์ (D.G.E.HALL) ให้ข้อมูลเสริมตรงนี้ไว้ว่า...ความสำเร็จที่สำคัญยิ่งของพระองค์ได้แก่ชัยชนะเหนืออาณาจักรมอญแห่งสะเทิม เชื่อกันว่าพระองค์ทรงอุปการะภิกษุมอญรูปหนึ่ง คือ ชินอรหันต์ ผู้ที่ทรงมอบหมายให้ชักจูงชาวเมียนมามานับถือพุทธศาสนานิกายหินยาน การกระทำก่อให้เกิดการชิงชัยกับคณะสงฆ์ซึ่งเรียกกันว่า อารี ซึ่งมีอำนาจทางตอนเหนือ พวกนี้นับถือนิกายมหายาน ปฏิบัติพิธีกรรมตามลัทธิตันตระและพิธีกรรม ทางเพศอื่นๆ พระองค์ต้องการพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่ถูกต้องมาสั่งสอนประชาชนพลเมือง จึงทรงเข้าตีและยึดครองสะเทิม เพราะที่นั่นมีพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่ครบชุด (อังกใน มัลลิกา ภูมะธน พระระพิน พุทธิสาร, 2559: 60) ดังนั้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลในราชอาณาจักรพุกาม และได้รับราชูปถัมภ์จากราชชา ส่งผลให้เจริญรุ่งเรือง และพระสงฆ์ในนิกายพุทธศาสนาแบบเถรวาทในยุคนั้นมีอิทธิพลต่อราชสำนักพระเจ้าอโนรธาเป็นอย่างมาก “พระสงฆ์เป็นครูสอนหนังสือแก่เยาวชนในระดับต้น พระสงฆ์จะได้รับของถวายที่ให้อย่างท่วมท้นจากเศรษฐีที่หวังในส่วนผลบุญ จนกระทั่งภูมิประเทศของเมียนมาสมัยอาณาจักรพุกามเต็มไปด้วยเจดีย์ สถานสักการะนับเป็น ๑ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมชาวพม่าในเรื่องความเชื่อในผลบุญเป็นอย่างมาก (บุญเทียม พลายชมภู, 2549: 58) และนอกจากนี้ยัง

มีข้อมูลที่สอดคล้องกันคือ “ในการศึกษาขั้นต้นจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างแนวความคิดต่าง ๆ พระสงฆ์จะได้รับของที่บรรดาเศรษฐีที่หวังในผลบุญกุศลถวายให้อย่างท่วมท้น ที่เรียกว่า “การกัลปนา” มีทั้งถวายที่ดินอันกว้างใหญ่ พร้อมทั้งอาคารเช่น วัดวาอาราม เจดีย์ สถานสักการะต่าง ๆ ผู้คนข้าทาสบริวารข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ทำให้มีเจดีย์และสถานสักการะนับพัน ๆ ในพุกาม ผู้คนข้าทาสบริวารที่เป็นของวัด ก็เพาะปลูกทำมาหากินในที่ดินที่กัลปนา ทรัพย์สมบัติรายได้ต่าง ๆ ก็เป็นของวัด สิ่งเหล่านี้ อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อำนาจของกษัตริย์ลดน้อยลง เพราะการที่หมู่บ้านเป็นหมู่ ๆ รวมทั้งคน และที่ดินถูกยกให้แก่สถาบันทางศาสนา มีผลทำให้กษัตริย์ต้องขาดคนรับใช้งานหลวง ขาดรายได้ ซึ่งแต่เดิมเคยได้รับจากแหล่งดังกล่าว ทำให้สถานภาพของกษัตริย์และรัฐคลอนแคลนลง อาจถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความอ่อนแอของรัฐพุกามก็ได้” (วิรัช นิยมธรรม, 2551: 93) ดังนั้น ในช่วงท้ายของสมัยพุกาม กษัตริย์พุกามจึงต้องปรับปรุงทางศาสนาใหม่ โดยได้ออกระเบียบว่าด้วยการยึดครองที่ดินของวัด จัดการทำบุญเสียใหม่ แต่ความพยายามดังกล่าว เพื่อสนองความมั่นคงของรัฐ และลดอำนาจทางศาสนาได้รับผลสำเร็จพอสมควรเท่านั้น ดังนั้น จึงเป็นเชิงประจักษ์ว่าเมื่อพุกามเข้าครอบครองดินแดนของมอญ ซึ่งอยู่ในแผ่นดินตอนล่าง มีผลให้วัฒนธรรมมอญแผ่ไปในวังหลวง ทั้งทางด้านศึกษาศาสนา ศิลปกรรม ตัวอักษร และวรรณกรรม การสร้างวิหารเจดีย์ต่าง ๆ สมัยพุกาม ล้วนได้รับอิทธิพลจากมอญทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์มีบาทสำคัญยิ่ง เช่น กำหนดคำสาบานอันน่าสะพรึงกลัวที่ใช้ในกันในการพิจารณาสอบสวนคดี พระเป็นผู้สอนหนังสือให้แก่เด็ก (หม่อง ทิน อ่อง. เพ็ชรี สุมิตร, 2519: 40) รูปแบบการปกครองแบบราชาอาณาจักรพุกามยุคต้น จึงเป็นรูปแบบการปกครองที่เป็นรัฐศาสนาโดยตรง ซึ่งเมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์โดยตรงจากราชอาณาจักร ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองโดยมีหลักฐานคือเจดีย์น้อยใหญ่เป็นจำนวนมากที่ถูกสร้างขึ้น และเจดีย์เหล่านี้ ผู้ที่อยู่เบื้องหลังการก่อสร้างและสร้างสรรค์พุทธศิลปกรรมให้กับชาวเมียนมา ก็คือทาสเจดีย์ ซึ่งเปรียบดังผู้ปิดทองหลังองค์พระเจดีย์ ซึ่งอาจจะว่ามีบทบาทเพียงน้อยนิด แต่มีผลกำลังมหาศาล ในการสร้างองค์พระเจดีย์อย่างมากมาย

2. ขจัดลัทธิอนกรีต: จากข้อมูลหลักฐานพบว่า ตอนต้นของสมัยพุกามมีการนับถือพุทธศาสนาแบบตันตริที่เชื่อไสยศาสตร์ควบคู่ไปกับการนับถือและเช่นสรวงภูตผีปีศาจ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นเมืองดั้งเดิม มีการเช่นสรวงประจำปี พระเจ้าแห่งท้องฟ้า ซึ่งเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ยอดเขาโปปา (Mount Popa) มีการบูชาศาลซึ่งเป็นที่เร่ร้อนของผี 36 ตัว ที่เรียกว่า การนับถือผีชนิด มีการใช้เวทมนต์คาถา (หม่อง ทิน อ่อง. ประวัติศาสตร์เมียนมา. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร, 2519: 40) ด้วยเหตุและผล เมื่อพระเจ้าอโนรธาต้องการปกครองแผ่นดินของพระองค์ให้มั่นคง ราชกิจแรกที่พระองค์พึงปฏิบัติคือการชำระราชาอาณาจักรของพระองค์ให้บริสุทธิ์ โดยเฉพาะในลัทธิความเชื่อเก่าแบบเก่าๆ ที่ยังมีอิทธิพลต่อชาวพุกาม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งการขจัดลัทธิอนกรีตเหล่านี้ จึงเป็นราโชบายในการสร้างชาติ โดยใช้พุทธศาสนาเป็นแกนกลางของสังคมในการปกครองราชาอาณาจักร ในการขจัดลัทธิอนกรีตนี้มีผลอาจจะ

ไม่มีผลโดยตรงต่อบรรดาทาสเจดีย์ และมีผลโดยอ้อม คือผ่านมาทางสถาบันพระพุทธรศาสนา ซึ่งสถาบันพระพุทธรศาสนานี้เป็นสถาบันทางสังคมที่โอบอุ้มความเป็นรัฐศาสนาของพุกามเอาไว้ และทาสเจดีย์ก็ยังคงทำได้รับผลจากการเข้าไปมีส่วนในการสร้างและดูแลเจดีย์ในพระพุทธรศาสนานั้นเอง

3. ยึดมั่นในพระรัตนตรัย: เมื่อพระเจ้าอโนรธา เกิดจิตศรัทธาและได้รับเอาพระพุทธรศาสนาแบบเถรวาทจากเมืองสะเทิมซึ่งอยู่ทางตอนใต้ พร้อมกับกวาดต้อนพระเจ้ามनुหะพร้อมอัครมเหสีเป็นเชลยศึก แต่ในความเป็นเมียนมาในยุคนั้น ถึงแม้จะมีการรับเอาพระพุทธรศาสนาแบบเถรวาทเข้ามาแล้วแต่ยังคงนับถือศาสนาท้องถิ่นที่เรียกว่า “ผินัต” อย่างมิเสื่อมคลาย สมดัง ดร.ต้นทูน นักประวัติศาสตร์ชาวเมียนมา ได้เคยแสดงทัศนะเกี่ยวกับทัศนะของชาวเมียนมาว่า “...เมียนมานั้นแม้จะได้รับอิทธิพลต่อต่างชาติ แต่ก็ยังรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้ ดังเช่น สังคมเมียนมากลายเป็นสิ่งศรัทธาที่เหนียวแน่นเพราะอิทธิพลจากอินเดียก็จริง แต่ชาวเมียนมาก็มีอภิมหาความเชื่อในเรื่องผินัตซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาพุทธกลับเป็นหลักยึดในชีวิต และวัดก็เป็นหัวใจของชุมชน โดยเฉพาะตามหมู่บ้าน แม้แต่ความเจริญทางอุตสาหกรรมก็ไม่อาจทำลายวิถีพุทธของชาวเมียนมา อีกทั้งเมียนมาเคยรับเอาวัฒนธรรมแขกและจีนมาก่อนด้วยซ้ำ เห็นได้จากงานศิลปะ สถาปัตยกรรม และค่านิยมชาวเมียนมา...” (วิรัช นิยมธรรม, 2551: 135) ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า “ตอนต้นของสมัยพุกามมีการนับถือพุทธศาสนาแบบตันตริที่เชื่อไสยศาสตร์ควบคู่ไปกับการนับถือและเซ่นสรวงภูตผีปีศาจ ซึ่งเป็นความเชื่อพื้นเมืองดั้งเดิม มีการเซ่นสรวงประจำปี พระเจ้าแห่งท้องฟ้า ซึ่งเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ยอดเขาโปปา (Mount Popa) มีการบูชาศาลซึ่งเป็นที่เร่ร้อนของผี 36 ตัว ที่เรียกว่า การนับถือผินัต มีการใช้เวทมนต์คาถา และดวงดาวเป็นหลัก ให้ชาวพุกามมีความมั่นใจในการต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ โศคร้าย และการเก็บเกี่ยวที่ไม่ได้ผล มีการสักตามตัว และการดื่มยาวิเศษที่ใช้เวทมนต์ผสม เชื่อว่าทำให้อยู่ยงคงกระพัน (หม่อง ทิน อ่อง, เพ็ชรี สุมิตร, 2519 :40) ดังนั้น เพื่อให้ความเป็นรัฐที่มั่นคงและมีความเป็นเอกเทศจากอำนาจการครอบงำจากอิทธิพลของลัทธิความเชื่อที่เก่าแก่พระเจ้าอโนรธาจึงได้ทำการลดความสำคัญของ “ผินัต” ลงให้เหลือแค่ 36 ตัว แล้วเอาพระอินทร์เป็นไปหัวหน้าของผินัต และเอาผินัตเหล่านี้มาเป็นผู้คอยดูแลรักษาปกป้องเจดีย์ ดังที่อุกองตั้ง ได้เขียนเอาไว้ว่า “พุกามแห่งเมียนมา” โดยมองประวัติศาสตร์บนฐานคิดของพุทธศาสนาที่ตันตริและให้ค่าไว้สูงยิ่งจึงเสนอข้อคิดให้ชาวเมียนมารู้สึกเกิดทุนมรดกทางวัฒนธรรมของชาวเมียนมา เพื่อให้สำนึกที่จะรักษา ศาสนา เผ่าพันธุ์ และประเพณีของชาติตน และด้วยพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชาติ จึงให้ความสำคัญต่อสำนึกในหน้าที่ตอบแทนและปกป้องประเทศชาติ เพื่อพิทักษ์แผ่นดินพุทธศาสนา ท้ายสุด คือ ให้บังเกิดความปิติยินดีที่เกิดเป็นชาวเมียนมาและเป็นชาวพุกามของอุกอง พุกามจึงมีกลิ่นไอของธรรมะอันงดงามตรึงใจแต่ก็แฝงแนวคิดทางการเมืองแบบชาตินิยม ตามแนวทางของรัฐบาลเมียนมาไว้อย่างลงตัว (วิรัช นิยมธรรม, 2551: 95-96) ดังนั้น การนำเอาพระพุทธรศาสนาขึ้นมาใช้อิทธิพลเหนือศาสนาพื้นบ้านหรือผินัตก็เพื่อเป็นการสร้างจุดยืนทางบ้านเมืองโดยการนำเอาพระพุทธรศาสนาเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดรวม

ใจของคนพุกามทั่วทั้งประเทศ ซึ่งในความเป็นจุดศูนย์รวมของจิตจิตหรือความมั่นคงในพระรัตนตรัยนี้ จึงเป็นเครื่องสะท้อนได้ชัดเจนว่า พระพุทธศาสนานี้เป็นศาสนาแห่งรัฐพุกาม หรือเมืองพุกามเป็นรัฐศาสนาโดยปริยาย

4.สร้างระบบศักดินาที่เอื้อต่อความมั่นคง: ทางด้านการปกครอง อำนาจในการบริหารของพุกามรวมอยู่ทางเมียนมาตอนบน ประชากรของเมียนมาตอนบนมีไม่มากนัก และอยู่กันอย่างกระจุกกระจาย ที่ดินมีอยู่มากมาย กษัตริย์แห่งพุกามจึงใช้การปกครองระบบศักดินา หรือระบบกินเมือง ที่เรียกว่า เมียวซา (Myosa) โดยทรงพระราชทานศักดินาแก่เจ้านาย พระราชวงศ์ ขุนนางข้าราชการ เพื่อให้คนเหล่านั้นมีสิทธิถือครองที่ดินจำนวนหนึ่ง เป็นการบำเพ็ญความดี ความชอบในหน้าที่ราชการ ที่ดินเหล่านั้นมักอยู่ไกลจากเมืองหลวง หรือมอบหมายให้ไปปกครองดูแลหัวเมืองหรือหมู่บ้าน” (บุญเทียม พลายชมภู, 2549: 46) “ผู้มีศักดินาดังกล่าวจะได้รับรายได้จากการเก็บภาษีผลผลิตพืชผลต่าง ๆ ในเมือง หรือหมู่บ้านที่อยู่ใต้ปกครอง เป็นการช่วยให้พวกเจ้านายขุนนางข้าราชการที่มีอยู่มากมายขณะนั้นสามารถดำรงชีพอยู่ได้ และในระบบเมียวซามีการจัดชนชั้น คือ พวกข้าราชการ เรียกว่า อามูดัน (Ahmudan) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่หลวง ซึ่งมีการชลประทาน” (บุญเทียม พลายชมภู, 2549: 47) “กลุ่มชนอีกพวก คือ คนสามัญเรียกว่า อธิ (Athi) อาศัยอยู่ในที่ของตน...ส่วนมากจะเป็นทาสที่ดินอยู่ใกล้วัด ที่เจ้านายข้าราชการ เศรษฐีอุทิศให้กับวัด จึงมีหน้าที่ปฏิบัติต่อวัด โดยไม่เกี่ยวข้องกับรัฐมากนัก” (บุญเทียม พลายชมภู, 2549: 47) ดังนั้น ระบบการปกครองแบบศักดินาหรือระบบกินเมือง ที่เรียกว่า เมียวซา (Myosa) นี้ ส่งผลให้มีข้าทาสบริวารที่ขึ้นตรงกับเจ้านาย หรือผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน และข้าทาสรับใช้ และข้าทาสบริวารนี้มีหน้าที่หลักในการช่วยเมียวซาทำงาน รวมทั้งช่วยเมียวซาในการก่อสร้างพระเจดีย์องค์น้อย องค์ใหญ่ตามกำลังหรือสิทธิแห่งศักดินาที่เมียวซาผู้เป็นเจ้านายได้รับนั่นเอง

5.กระจายอำนาจการปกครอง: เนื่องจากระบบการเมืองสมัยพุกาม เป็นระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ปกครองสูงสุดเพียงพระองค์เดียว แต่เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลง คือ หลังจากที่เมืองพุกามมีการขยายอาณาเขตการปกครอง ในสมัยของพระเจ้าอโนรธา ส่งผลให้ไม่สามารถปกครองและดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง ทำให้ราชอาณาจักรมีความอ่อนแอ ในประเด็นนี้ บังอร ปิยะพันธุ์ ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “...เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐขาดแคลนแรงงานและอ่อนแอลง ในด้านการควบคุมคน กษัตริย์แห่งพุกามจะแต่งตั้งหัวหน้า เรียกว่า เมียวทุกยี่ (Myotukyi) ให้ควบคุมดูแลราษฎรที่เป็นชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีเชื้อชาวเมียนมา ตำแหน่งเมียวทุกยี่นี้เป็นตำแหน่งตกทอดสายโลหิตกันได้ ชาวบ้านมีหน้าที่ต้องเสียภาษีนอกเหนือไปจากการไปรับใช้หลวง เช่นการเกณฑ์แรงงาน และการเป็นทหาร...” (บังอร ปิยะพันธุ์, 2537 อ้างใน บุญเทียม พลายชมภู, 2549: 47) ซึ่งเมื่อมีการกระจายอำนาจการปกครองในระบบศักดินา (Feudalism) โดยการแต่งตั้งหัวหน้าผู้ทำหน้าที่ดูแลหัวเมืองต่าง ๆ ที่เรียกว่า เมียวทุกยี่ (Myotukyi) ซึ่งตำแหน่งนี้ย่อมมีสิทธิในการครอบครองพื้นดินที่ตนเองได้รับในฐานะของหัวหน้าเมือง และมีสิทธิในการมีข้าทาสสำหรับใช้หรือช่วยใช้แรงงาน

ในกิจการต่าง ๆ และหากสังเกตได้จากจำนวนและขนาดเจดีย์ในเมืองพุกามนั้น มีขนาดใหญ่ เล็ก ตามลำดับ ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ขนาดของเจดีย์ที่แตกต่างเหล่านี้ เกิดขึ้นจากการสร้างของผู้ดำรงตำแหน่ง ‘เมียวทุกยี’ ที่เกิดจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและสร้างเจดีย์โดยการบัญชาให้ข้าทาสบริวารของตนเองเป็นแรงงานสำคัญในการสร้าง ในบรรดาเจดีย์ในเมืองพุกาม หากเป็นเจดีย์องค์ใหญ่สุดจะเป็นเจดีย์ที่กษัตริย์สร้าง และองค์ที่มีขนาดเล็กถัดมาเป็นการสร้างโดยเหล่าขุนนาง อำมาตย์ ถดหล่นลงมาตามบรรดาศักดิ์ นอกจากเจดีย์ชเวซีโกนแล้ว ยังมีเจดีย์สำคัญ ๆ อีกหลายองค์และวัดสำคัญ ๆ อีก เช่น เจดีย์ชเวซันตอ, อานันทวิหาร, เจดีย์ตะเปียงนิว, วัดพะยาตองซู, วัดติโลมินโล, เจดีย์อัมมะยงจี, เจดีย์ตะบิณญูพยา เป็นต้น” (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2562) ดังนั้น ข้าทาสที่ทำหน้าที่ดูแลเจดีย์เหล่านี้ หรือที่เรียกว่า “ทาสเจดีย์” จึงมีบทบาทสำคัญอย่างเด่นชัดในการการสร้างเจดีย์ในเมืองพุกาม กระทั่งเมืองพุกามกลายมาเป็นเมืองแห่งทะเลเจดีย์ทางพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานที่คงเหลือในปัจจุบัน

สรุปรูปแบบของบทบาททาสเจดีย์ต่อความเป็นรัฐศาสนาของเมืองพุกาม

]

เมืองพุกาม ดินแดนแห่งท้องทะเลเจดีย์ เป็นเมืองที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นราชธานีแห่งแรกของประเทศเมียนมา และเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ในความเป็นเมืองที่มีอารยธรรมเป็นของตนเองของพุกาม สิ่งหนึ่งที่ขาดมิได้เลยก็คือ สถาปัตยกรรม เพราะศาสนาเป็นสถาบันสำคัญที่ค้ำจุนโครงสร้างทางนามธรรมของสังคมเอาไว้ และเมื่ออาณาจักรพุกามได้รับเอาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาสู่อาณาจักรของตนเอง หลังจากที่พระเจ้าอโนธาได้ยกทัพไปตีเมืองสะเทิมหรือเมืองสุธรรมวดีทางตอนใต้ แล้วอัญเชิญพระไตรปิฎก พร้อมกวาดต้อนเอาพระเจ้ามหนูหะและอัครมเหสี เจ้าผู้ครองนครสุธรรมวดี พร้อมด้วยพระสงฆ์ นักปราชญ์ ราชบัณฑิต ช่างฝีมือ ช่างศิลปะสกุลต่าง ๆ ส่งผลให้อาณาจักรพุกามนี้ เป็นอาณาจักรที่มีความรูปแบบการปกครองแบบรัฐศาสนา คือ มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางการปกครอง ในท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรพุกามนี้ ผู้ที่อยู่เบื้องหลังการช่วยสรรสร้างศิลปกรรมเชิงสกุลช่างพุกาม ให้มีเอกลักษณ์และ

แสดงความเป็นอาณาจักรที่มีอารยธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง กลุ่มชนเหล่านี้ก็คือ ทาสเจดีย์ หรือ เมียนมาเรียกว่า พายาคยูน (Paya Kyun) ซึ่งเป็นเชลยศึกบ้าง เป็นข้าทาสบริวารบ้างที่เจ้าของหรือนาย ยกมอบให้เป็นทาสในพระเจดีย์ ทาสเจดีย์เหล่านี้ จึงเป็นผู้ปิดทองหลังองค์พระเจดีย์แห่งเมืองพุกาม ให้ เหลืองอร่ามทั่วห้องทุ่งพุกาม กลุ่มชนเหล่านี้ถึงแม้มีฐานะทางสังคมที่ต่ำ แต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังทรงคุณค่า คือเป็นผู้สร้างสรรค์พุทธศิลปะให้อนุชนได้ชื่นชม และฝากไว้เป็นมรดกให้กับอารยธรรมของประเทศเมียน มา トラบเท่าทุกวันนี้

References

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2542). **พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อ.
- เจษฎา ทองขาวและคณะ. (กรกฎาคม 2560). พระพุทธศาสนากับศักดิ์ความเป็นมนุษย์: ท่าทีและการ ปฏิบัติต่อทาส, **วารสารนิติสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 10(2).
- ทศสกา อุมะวิชนี. (มกราคม 2557). “การปะทะกันของแนวคิดอุดมการณ์สมัยใหม่ในงาน ประวัติศาสตร์นิพนธ์ทาสยุคโบราณ”, **วารสารประวัติศาสตร์**, 1(1).
- นวลจันทร์ คำปิงสุ. (2551). **เมียนมา**. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- บุญเทียม พลายนภ. (2549). **เมียนมา: ประวัติศาสตร์ อารยธรรม และความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- บุญสืบ อินสาร. (2555). **พจนานุกรมบาลี-ไทย ธรรมบทภาค 1-4 ร่วมฉลองจตุรมงคล**, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ประพันธ์ กุลวิจิฉัย. (มกราคม 2557). “วิเคราะห์เรื่องพระพุทธรูปในฐานะปูชนียวัตถุของชาวพุทธ”, **วารสารวิจัยพุทธศาสตร์ Buddhist Research Journal**, 1 (1).
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.(2556).พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. (2537). **พจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต**, พิมพ์ ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). **กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**, นครปฐม: วัดญาณเวศวัน.
- พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี ป.ธ.9). (2559) **พจนานุกรมไทย-บาลี**, กรุงเทพมหานคร: วัดราช โอรสารามราชวรวิหาร.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ. (2557). **รายงานการวิจัยเรื่องพจนานุกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2545). รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ.
กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
- ภภาพล จันทน์วัฒนกุล.(2555). ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะเมียนมา, กรุงเทพมหานคร:
เมืองโบราณ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัลลิกา ภูระชน พระระพิน พุทธิสาโร. (มกราคม 2559). “เมียนมา: พระอิตต์ที่วัดมุนุหะ การสื่อสาร
ทางการเมืองและตัวตน”,วารสารพุทธศาสนาเอเชียศึกษา, 1(1).
- วิรัช นิยมธรรม. (2551). คิดแบบเมียนมา ว่าด้วยชาติและวีระบุรุษในตำราเรียน, มหาสารคาม:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุธิดา ดันเลิศ. (กรกฎาคม 2555) “ข้า: ทาสในมณฑลลาวตะวันออกเฉียงเหนือและมณฑลลาว
ตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง ค.ศ.1779-1904”. วารสารวิจัยศิลป์, 3(2).
- หม่อม ทิน อ่อง. (2549). ประวัติศาสตร์เมียนมา. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร. พิมพ์ครั้งที่ 3,
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.
- อัยยา โกมลกาญจน์. (2541). ประวัติศาสตร์อารยธรรมกรีก-โรมัน, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จารึกวัดสุทัศน์: ที่มา หลักพุทธธรรมและคุณค่าทางสังคม

Wat Suthat's Inscription, Buddhadhamma and Its Social Value

ดร.บูรกรณ์ บริบูรณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

Boorakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาและเนื้อหาของจารึกวัดสุทัศน์ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในจารึกวัดสุทัศน์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและการสร้างสรรค์ของจารึกวัดสุทัศน์ที่มีต่อสังคมไทย วิธีการศึกษาด้วยการคัดจารึกวัดนำมาตรวจสอบแหล่งที่มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาและคัมภีร์ชั้นหลังอรรถกถาและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความหมายทางพุทธธรรมและคุณค่าทางสังคม

ผลการศึกษาพบว่า จารึกชุดแรกมีแหล่งที่มาจากคัมภีร์หลายคัมภีร์ตั้งแต่คัมภีร์พระไตรปิฎกลงมา การปรากฏแหล่งที่มาหลายแหล่งนี้อาจเพราะคัมภีร์เหล่านั้นมีเนื้อหาเหมือนกัน คัมภีร์หลักที่ถูกอ้างอิงถึงมีหลายคัมภีร์ทั้งนี้เพราะมากที่สุดคือพระไตรปิฎก เป็นหลัก และคัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์หลังอรรถกถาตามลำดับ จารึกชุดที่สอง มีเนื้อหาจากคัมภีร์อรรถกถาเป็นหลัก และชุดที่สาม แหล่งที่มาจากอรรถกถาและคัมภีร์ชั้นหลังอรรถกถา

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในจารึก จารึกที่แสดงประวัติอดีตพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า หลักพุทธธรรมคือ 1) หลักอุตมคติ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีสถานเท่าเทียมกันแสดงภาวะเหนือตัวบุคคล อดีตพระพุทธเจ้าแสดงพุทธภาวะของพระพุทธเจ้าที่เป็นนามธรรมไม่ใช่พระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง 2) หลักความเป็นสากล ภาวะความเป็นพระพุทธเจ้ามีความเป็นสากลที่ทุกคนสามารถจะทำได้ถ้ามีคุณสมบัติเพียงพอด้วยการบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวด 3) คุณธรรมความเป็นพระพุทธเจ้า จารึกทั้งสามชุด แสดงแรงบันดาลใจและเป้าหมายของผู้สร้างที่ประสงค์จะใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงจักรวาลวิทยา ประกอบด้วยสวรรค์ภูมิ มนุษย์ภูมิ และอบายภูมิ และคุณสมบัติของผู้ที่อยู่ในภูมิทั้งสาม บุคคลที่เป็นอุตมคติในภูมิทั้งสามคือพระปัจเจกพุทธและพระพุทธเจ้านั้น

คำสำคัญ: จารึกวัดสุทัศน์, หลักพุทธธรรม, คุณค่าทางสังคม

ABSTRACT

The objective of this research are 1) to study history and content of Wat Suthat's Inscription 2) to study of Buddhadhamma appearing on it and 3) to analyze it's value influenced Thai society.

The result of study found that many sources of first Wat Suthat's Inscription could be more referred to Tipitaka, exegesis and others respectively. Its more sources because of content of books were same. PacceBuddhas (ปัจเจกพุทธ) in exegesis was referred in second Inscription and lastly exegesis and others were referred in world landscape of inscription.

Buddhist teachings appeared in the inscriptions of the Lord Buddha and the PacceBuddha were 1) Idealism: event through many more of Lord Buddha (in the past and becoming in future) but the Buddhahood or qualification and way to fulfill the Buddha are similarity and , such as high status of family, ordain as a monk, perform meritorious acts, against evil etc. 2) Universal principles: The status of the Lord Buddha is universal, which everyone can be, if possessing sufficient qualities by performing great acts in above 3) property of Buddhahood. Contents of three inscription sectors were separated but one meaning as a whole was 'Buddhist cosmology'. This same as wall painting appeared on Wat Suthat' Uposatha hall, sculpture and architecture in shrine landscape. It's contents were similar to Buddhist world landscape books contents. First and second content were ex-Buddhas and PacceBuddhas who were ideal persons of worlds and third content referred to three worlds; paradise, human being world and evil world.

Key words: Wat Suthat's Inscription, Buddhadhamma, Social Value

บทนำ

จารึกวัดสุทัศน์ฯ เป็นจารึกที่มีเนื้อหาอธิบายเรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังของพระวิหาร ฝาผนังพระอุโบสถ และที่ต้นเสาพระวิหารได้อย่างสมบูรณ์เท่าที่ปรากฏมา อีกทั้งภาพจิตรกรรมมีความละเอียดชัดเจนในการแสดงเนื้อหาที่มีความหมายอย่างสัมพันธ์ปรากฏเป็นเรื่องเดียว ตามที่ผู้จารึกประสงค์จะให้ความหมายบางประการด้านศาสนา ซึ่งเป็นการสืบทอดจารีตการเขียนงานทางจิตรกรรมจากอดีต อีกทั้งจารึกวัดสุทัศน์มีความพิเศษที่งานจารึกถูกเขียนขึ้นอย่างเป็นระบบ และจากการรวบรวมเนื้อหาจากคัมภีร์จำนวนมากโดยตรงสู่กรอบหินชนวนสีเหลี่ยมผืนผ้าเพียง 28 แผ่นอธิบายประวัติพระพุทธเจ้า 28 แผ่นอธิบายประวัติพระปัจเจกพุทธเจ้า และ 32 แผ่นอธิบายเรื่องโลกสี่นฐานได้อย่างครบถ้วนเท่าที่เคยมีมา

ดังนั้นงานวิจัยเรื่องที่มาของเนื้อหาและความหมายของจารึกวัดสุทัศน์ จึงวางกรอบงานวิจัยไว้สองระดับที่มีความเกี่ยวข้อง คือ ประการแรกคือ “เนื้อหา” หรือบท (text) ของจารึกที่

รวบรวมไว้อย่างสมบูรณ์และมีเนื้อความชัดเจนมากที่สุดจารึกหนึ่ง เพราะมีบรรณานุกรมที่ใช้ในการรวบรวมปรากฏอยู่ด้วย จะแสดงจาริตของการเขียนงานจารึก ประการที่สองคือ “ความหมาย” (social context) บริบททางสังคมของจารึกชุดนี้ เช่น แนวความคิดของผู้เขียนในการเรียบเรียง และการเลือกหยิบยกในบางส่วนของคัมภีร์หนึ่งๆ ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเขียนจารึกที่เป็นแรงบันดาลใจส่วนบุคคลและคติทางสังคมที่สะท้อนออกมาทางจารึก นอกจากนี้จารึกวัดสุทัศน์ยังสะท้อนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านพระจริยวัตรของพระพุทธเจ้า การถ่ายทอดพระจริยธรรมเหล่านี้สู่สังคม เป็นการสร้างคุณค่าทางสังคมอีกทางหนึ่งด้วยเช่นเดียวกับคัมภีร์ทางศาสนา ด้วยสาเหตุทั้งสามประการข้างต้น จึงเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาและเนื้อหาของจารึกวัดสุทัศน์
- 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในจารึกวัดสุทัศน์
- 3 เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและการสร้างสรรค์ของจารึกวัดสุทัศน์ที่มีต่อสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

- 1 ขอบเขตพื้นที่และข้อมูล พื้นที่ในการศึกษาคือ พระวิหารวัดสุทัศน์
- 2 ขอบเขตเนื้อหา ที่ต้นเส้าพระวิหารขอบเขตเชิงเนื้อหา ชุดที่หนึ่ง จารึกอธิบายเรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีทั้งหมด 28 แผ่น เนื้อความอธิบายเรื่องราวประวัติอดีตพระพุทธเจ้า 27 พระองค์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน (ภาพจิตรกรรมมีคำอธิบายใต้ภาพ ผู้วิจัยคัดคำอธิบายใต้ภาพเหล่านี้มา) ชุดที่สอง เป็นจารึกอธิบายภาพจิตรกรรมที่ต้นเส้า ซึ่งปรากฏอยู่ที่ด้านล่างของภาพ ทั้งหมดมี 8 ต้นๆ ละ 4 ด้าน รวม 32 ด้าน จารึกใต้ภาพแต่ละแผ่นจะแสดงเนื้อความอย่างสมบูรณ์ ความหมายของเรื่องมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกันอย่างอดีตพระพุทธเจ้า และขอบเขตที่ใช้เทียบเคียงกับจารึก คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาและคัมภีร์ไม่เกินช่วงพุทธศตวรรษที่ 21

การรวบรวมข้อมูล

- 1 คัดลอกจารึกที่มีเนื้อหาอธิบายเรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนังของพระวิหาร ฝาผนังพระอุโบสถ และที่ต้นเส้าพระวิหาร คำจารึกนี้เป็นภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีบางส่วนชำรุดชำรุดทางกรรมศิลปากร ได้คัดสำเนาจารึกไว้ ซึ่งคำจารึกชัดเจนและคงทนกว่าจารึกตัวจริง ผู้วิจัยจึงขอคัดสำเนาจากฝ่ายอักษรโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งขณะนั้นมีอาจารย์เทิม มีเต็มเป็นผู้ดูแลและเป็นผู้เชี่ยวชาญอักษรโบราณของหอสมุดแห่งชาติ

2 รวบรวมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทตั้งแต่พระไตรปิฎกลงมาจนคัมภีร์ถึงพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งมีจารีตการเขียนคัมภีร์จักรวาลวิทยาแบบแผนเดียวกัน

วิเคราะห์ข้อมูล

1 ตรวจสอบเนื้อหาจารึกกับเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์ข้างต้นและเปรียบเทียบเนื้อหาจารึกกับเนื้อหาในคัมภีร์ เปรียบเทียบเนื้อหาในระหว่างคัมภีร์ที่ปรากฏจารึกของความเหมือนและความแตกต่างกันด้วย

2 อภิปราย วิเคราะห์ที่มาของจารึก ความหมายจารึกในทางพุทธธรรมและคุณค่าทางสังคมไทยเพื่อตอบโจทย์วิจัยทั้ง 3 ข้อ และเสนอแนะต่อไป

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็นสามส่วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1 **ที่มาของจารึกวัดสุทัศน์** จารึกวัดสุทัศน์ฯ ที่บริเวณฝาผนังแสดงเนื้อหาพระประวัติพระพุทธเจ้าในอดีต 27 พระองค์, บริเวณฝาผนังพระอุโบสถแสดงประวัติพระปัจเจกพุทธเจ้า และจารึกที่บริเวณต้นเสาพระวิหารแสดงภูมิโลกสันฐานหมายถึงชมพูทวีป และจารึกทั้งสองบริเวณมีความเกี่ยวข้องกันในความหมายแรก จารึกที่บริเวณฝาผนังแสดงเนืองอดีตพระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีในอดีตตอนเกชาตินับไม่ถ้วนแต่ที่ครบสมทาน 8 ประการที่เป็นคุณสมบัติพร้อมที่จะบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตได้นั้น อยู่ชาติที่ได้รับพยากรณ์ในสำนักพระพุทธเจ้า 27 พระองค์ สถานที่เป็นที่รองรับการบำเพ็ญบารมีในอดีตนั้นได้แก่โลกมนุษย์ หรือชมพูทวีป ซึ่งแสดงที่จารึกต้นเสาพระวิหาร ในอีกความหมายหนึ่งการแสดงจารึกต้องการเน้นที่เสาพระวิหารเป็นหลักซึ่งแสดงภูมิโลกสันฐานตามที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์โลกสันฐาน ไตรภูมิโลกวินิจจยกถา จักกภาพทีปนิ โลกบัญญัติ หรือไตรภูมิ ส่วนที่จารึกที่ฝาผนังเป็นดาดกรแสดงพุทธคุณในการอารัมภบทขึ้นต้นคำนำก่อนที่จะแสดงเนื้อหาชมพูทวีป การแสดงอดีตพระพุทธเจ้าขึ้นก่อนจึงเป็นเหมือนการขึ้นบทปณามคาถา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูลแล้ว จะเห็นความสัมพันธ์ของแหล่งข้อมูลทั้งสองแหล่งว่าสืบเนื่องมาจากเค้าโครงการดำเนินเรื่องอย่างเดียวกัน แล้วพัฒนาการแยกออกจากกันในคัมภีร์รุ่นหลัง ที่พยายามจะให้กรอบแสดงเนื้อหาแคบลง เป็นเรื่องเฉพาะมากขึ้น และรายละเอียดชัดเจนมากขึ้น จึงดูเหมือนมีรายละเอียดของเนื้อหาแยกออกจากกันสิ้นเชิง ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สำคัญเช่นพระไตรปิฎก แสดงพระประวัติของพระพุทธเจ้าในอดีต 24 พระองค์ที่พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันได้ผ่านการบำเพ็ญพระบารมีมา และได้รับพยากรณ์ในสำนักพระพุทธเจ้าเหล่านี้ว่าพระองค์จักได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในคัมภีร์ชั้นหลังที่ขยายความพระไตรปิฎกคือคัมภีร์อรรถกถาขยายเนื้อหาพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันอย่างชัดเจน อย่างไม่เคยมีมาในพระไตรปิฎก น่าจะมาจากที่พระพุทธเจ้าทรงเล่าเรื่องพระองค์อย่างที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธวงศ์ในพระสูตรต่าง ๆ อย่างกระจัดกระจาย พระอรรถ

กถาจารย์จึงได้รวบรวมประวัติพระพุทธรูปเจ้านั้นให้สมบูรณ์ชัดเจนในคัมภีร์อรรถกถา ในส่วนอีกคัมภีร์หนึ่งซึ่งอยู่ในสุดตันตปิฎก พระอรรถกถาจารย์ได้เรียบเรียงคำสอนของพระพุทธรูปเจ้าในพระไตรปิฎกให้อยู่ในหมวดของชาดก ซึ่งแสดงเรื่องราวในอดีตพระพุทธรูปเจ้าครั้งทรงบำเพ็ญบารมีในชาติต่าง ๆ นับไม่ถ้วนด้วยการกำหนด 550 ชาต ในคัมภีร์ชั้นหลังที่อธิบายอรรถกถาขยายความเนื้อหาของประวัติพระพุทธรูปเจ้าด้วยการบำเพ็ญพระบารมีผ่านสำนักพระพุทธรูปเจ้าต่างอย่างปรากฏในอรรถกถาในพระไตรปิฎก แต่ได้ขยายรายละเอียดเพิ่มขึ้นเป็น 27 พระองค์และเพิ่มเนื้อหาเกินกว่า 27 พระองค์ออกไปอีก คัมภีร์เล่มแรกเท่าที่ปรากฏคือโสติดถกิมหานิทาน และคัมภีร์ดังกล่าวมีความสำคัญต่อคัมภีร์รุ่นหลังที่นำมาเป็นแบบอย่างการเขียนคัมภีร์ตนแต่ได้แบ่งตอนของการบำเพ็ญบารมีแตกต่างกันไป แต่เนื้อหาที่ปรากฏเช่นเดิม ด้วยการผนวกเนื้อหาจากคัมภีร์เล่มที่เกิดก่อนมาไว้ในคัมภีร์ของตน เช่น พระสัมภารวิบาก ชินกาลมาลีปกรณ์ ชินมหานิทาน เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยความคิดว่าพระประวัติไม่ว่าจะปรากฏในคัมภีร์ใด ๆ ย่อมปรากฏอย่างเดียวกันเพราะมิใช่การแต่งเรื่อง แต่เป็นการสืบทอดประวัติพระศาสดา ผู้เขียนจึงระมัดระวังด้วยการเขียนอย่างรอบคอบ แต่อย่างไรก็ยังคงมีความคลาดเคลื่อนในการสืบทอดเข้าใจว่ามาจากเทคนิคการเขียน และการแปลภาษาจากภาษาบาลีสู่ภาษาไทย ซึ่งแปลได้หลายสำนวน นอกจากนี้อาจจะเกิดจากพิมพ์จำนวนหลายครั้ง ก็มีส่วนทำให้ทำให้มีความผิดพลาดของศัพท์ทางเทคนิคได้

ในคัมภีร์ชั้นหลังอรรถกถา ได้มีการเรียบเรียงเนื้อหาจากอรรถกถาโดยเน้นเรื่องที่แตกต่างกันออกไป คัมภีร์บางคัมภีร์ได้เขียนงานที่เน้นพุทธประวัติที่แสดงการบำเพ็ญพระบารมีในอดีตชาติ กับการได้รับอภินิหารจากแนววิมุตตมหายานที่เน้นพระโพธิสัตว์ แต่มีความแตกต่างกันตรงที่มหายานพระโพธิสัตว์มีความยิ่งใหญ่เกือบเท่าพระพุทธรูปเจ้าเพียงแต่ยังไม่ตรัสรู้ ในเถรวาทแนวความคิดเรื่องการบำเพ็ญพระบารมีปรากฏมีมาตั้งแต่พระไตรปิฎกและได้รับการเน้นย้ำถึงการบำเพ็ญพระบารมีในมหายาน ทำให้ขยายเรื่องพระโพธิสัตว์ให้เด่นออกไป แต่อยู่ภายใต้กรอบของความคิดแบบเถรวาทที่มีคัมภีร์ต่างหากต่างจากคัมภีร์มหายาน การเน้นพระโพธิสัตว์จึงขยายเนื้อหาจากที่ปรากฏในคัมภีร์เถรวาทอยู่แล้วตั้งแต่พระไตรปิฎกเป็นต้นมา

ในอีกสายหนึ่ง คัมภีร์ชั้นหลังได้ขยายคัมภีร์อรรถกถาเฉพาะที่เป็นชาดก ภายใต้กรอบใหม่ ซึ่งไม่ใช้การบำเพ็ญพระโพธิสัตว์ที่จะเข้าสู่กระแสความเป็นพระพุทธรูปเจ้าโดยตรงแต่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปเจ้าตรงที่เป็นอดีตชาติที่ไม่อาจจะคำนวณได้ 500 กว่าชาติตามที่ปรากฏในชาดกจึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของจำนวนชาติที่ไม่อาจจะคำนวณได้นั้น ความสำคัญของชาดกจึงมีน้อยกว่าพระโพธิสัตว์ที่ได้รับพยากรณ์แล้ว ชาดกจึงมีความคลี่คลายและเปิดโอกาสให้ตีความได้มากขึ้น โดยเฉพาะในคัมภีร์ชั้นหลังได้แสดงเนื้อหาของชาดกแยกความสัมพันธ์กับพระพุทธรูปเจ้าออกจากกัน คัมภีร์เหล่านี้ได้แก่ ไตรภูมิ โลกที่ปณี โลกที่ปัสสาร โลกสัมมฐาน จักกาวทที่ปณี เป็นต้น ซึ่งคัมภีร์เหล่านี้จะมีรูปแบบการเขียนคล้ายคลึงกัน เพราะสืบทอดจารีตการเขียนและการดึงข้อมูลจากแหล่งเดียวกัน และยังสืบทอดคัมภีร์ที่เกิดก่อนด้วยโดยเฉ

พาเนื้อหาที่ปรากฏ ซึ่งมีบ้างที่พยายามตรวจเนื้อหาของคัมภีร์ที่เกิดก่อนคัมภีร์ที่ตนเขียนเช่นจักกวัตถ์ที่ปณี

ในเนื้อหาจารึกจึงพยายามสืบทอดคัมภีร์ทั้งสองสาย โดยที่จารึกที่บริเวณฝาค้างสืบทอดคัมภีร์ที่เป็นพุทธประวัติ ตั้งแต่สมัยลานนาเป็นต้นมา ซึ่งยึดถือพุทธประวัติอย่างธรรมกาย (แม้ในสมัยลานนาจะปรากฏคัมภีร์ปฐมสมโพธิ แต่เป็นการแยกอธิบายพระพุทธรูปองค์ปัจจุบันแยกออกจากเนื้อหาของอดีตพระพุทธเจ้าในอดีตไว้ต่างหาก ซึ่งมีใตหมายถึงการไม่ให้ความสำคัญของพระอดีตพระพุทธเจ้าอย่างในคัมภีร์อรรถกถาก็แยกพระพุทธรูปองค์ปัจจุบันออกต่างหากเช่นเดียวกัน เพื่อขยายเนื้อหาแต่ละส่วนให้สมบูรณ์) และอีกสายหนึ่งคือคัมภีร์ที่อธิบายภูมิโลกสถฐาน หรือจักรวาลสถฐานโดยเน้นลักษณะทางกายภาพของโลกตามที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาหรือชาดก ส่วนอีกจารึกหนึ่งคือพระปัจเจกพระพุทธเจ้าไม่มีสืบทอดทางคัมภีร์ เพราะไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปโดยตรงเช่นเดียวกับชาดกหรือสาวก พระปัจเจกพระพุทธเจ้าจึงไม่ค่อยมีความสำคัญที่คัมภีร์ต่าง ๆ จะนำมาขยายความนอกจากปรากฏในอรรถกถาที่ปรากฏความหลากหลายของแต่ละพระองค์น้อย และไม่ค่อยมีความสัมพันธ์พระพุทธรูปปัจจุบันเลย การกล่าวถึงพระปัจเจกพระพุทธเจ้าจึงมักแสดงถึงธรรม มากกว่าเป็นบุคคล เช่นเดียวกับจารึกที่พระวิหารที่เกี่ยวข้องกับหลักอุคตคติที่สังคมยัตถ์

เนื้อหาของชาดกและพระโพธิสัตว์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยนั้น มีความสำคัญกับคติของสังคมในยุคนั้น อย่างพระอดีตชาติของพระพุทธรูปเจ้าในคัมภีร์พระสัมภารวิภาค มีเนื้อหาเน้นตัวบุคคลที่มีอิทธิพลมากกว่าธรรมประวัติที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ของสังคมในยุคนั้น และคตินี้สืบทอดมาในสมัยอยุธยา และโลกทัศน์เช่นนี้มีผลทำให้สังคมอ่อนแอ และเป็นผลทำให้เสียกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามความหลากหลายของคัมภีร์ในสมัยนั้นก็ปรากฏเช่นกัน เช่น ชินมหานิทานแต่ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เพราะมีเนื้อหาแสดงชื่อเรื่องของพระพุทธรูปเจ้าเป็นธรรมประวัติมากกว่าเป็นเรื่องราวของนิทาน

ความแตกต่างของคัมภีร์พุทธประวัติและโลกสถฐานปรากฏในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คัมภีร์ที่เรียบเรียงในสมัยนี้โดยตรง (มิใช่งานแปล หรือชำระใหม่) ได้แก่ไตรภูมิโลกวิจิตรกถา และจารึกวัดสุทัศน์มีเนื้อหาเปลี่ยนแปลงจากคัมภีร์สายเดียวกันก่อนหน้านี้

สายพุทธประวัติได้แก่คัมภีร์จารึกที่ฝาค้าง มีความเปลี่ยนแปลงจากเนื้อหาจากสมัยอยุธยา ระดับหนึ่ง จะเห็นได้จากที่มีการหยิบยกเฉพาะเนื้อหาของพระพุทธรูปเจ้าที่สำคัญ 27 พระองค์ที่มีการรองรับจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา. (แม้ 3 พระองค์แรกจะไม่มีรายละเอียดก็ตาม) อีกสายหนึ่งก็คือความรู้ทางกายภาพของโลก ก่อนหน้านั้นเสนอลักษณะกายภาพของโลกจากเนื้อหาที่ปรากฏในชาดกในข้อมูลอีกชุดหนึ่ง เช่น จักกวัตถ์ที่ปณี ไตรภูมิพระร่วง จารึกที่ต้นเสาเสนอลักษณะกายภาพของโลกจากชาดกอีกชุดหนึ่ง ที่เลือกเนื้อหาที่เน้นโลกมนุษย์มากขึ้น แม้เนื้อหาของโลกอื่นจะปรากฏก็เพียงเสริมความหมายของโลกมนุษย์เชื่อมสัมพันธ์กับโลกอื่นโน้มนำความเป็นไปของสังสารวัฏ

เท่านั้น นรกปรากฏเพียงครั้งเดียว เปรตปรากฏสองครั้ง สวรรค์ปรากฏจำนวนหนึ่งแต่ไม่มาก จารึก
วัดสุทัศน์แม้จะพยายามแสดงเนื้อหาบอกเรื่องราวของการสืบทอดมาจากกระแสจารีตเดิมและ
แนวความคิดร่วมสมัยในขณะนั้น ถึงแม้จารึกวัดสุทัศน์จะสืบทอดจารีตรูปแบบ โครงสร้างในอดีตแต่ก็มี
ความคลี่คลายของเนื้อหาซึ่งเป็นการแสดงโลกทัศน์ใหม่ในการตีความคัมภีร์ในอดีตได้อย่างดี

2 หลักธรรมที่ปรากฏในจารึก

1) หลักธรรมที่สะท้อนในจารึกอดีตพุทธก็คือคุณลักษณะความเป็นพระพุทธเจ้า

(1) **หลักอุดมคติ** การให้ความสำคัญแก่อดีตพุทธแสดงถึงการแสดงหลักอุดมคตินามธรรม
เหนือตัวบุคคล การแสดงพระพุทธเจ้าในอดีตซึ่งแต่ละพระองค์มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกันแสดงพุทธ
ภาวะของพระความเป็นสากลของพระพุทธเจ้าที่ไม่เน้นพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง การยึดถือหลักอุดมคติ
จะยึดนอกเหนือตัวบุคคลและการยึดถือนั้นก็ไม่มีเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างเช่น การยึดถือพระสงฆ์
ว่าเป็นตัวแทนของพระอริยสงฆ์และเป็นหลักชัยสู่ความเป็นอรหันต์ ส่วนพระสงฆ์ตามความจริงเป็นตัว
บุคคลจะเป็นอย่างไรนั้น จะเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์หรือไม่จะไม่กระทบต่อการยึดถือภาวะความ
เป็นสงฆ์ในหลักอุดมคตินั้น

หลักอุดมคติสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนร่วมสมัยที่เป้าหมายของการดำเนินชีวิตคือโลกหน้าซึ่ง
เป็นโลกอุดมคติ การที่จะมีชีวิตอยู่ในโลกหน้าได้ด้วยการกระทำดีในโลกปัจจุบันตามหลัก
พระพุทธศาสนา การยึดถือโลกในอุดมคติทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมมีความขัดแย้งน้อยลง
หลักการยึดถืออุดมคติอาจจะตีความได้อีกว่าการจารึกอดีตพุทธในสมัยตอนต้นรัตนโกสินทร์ของ
ราชวงศ์จักรี สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสืบเชื้อสายมาจากสามัญชน มิใช่มาจากการสืบสกุล
จากกษัตริย์แบบสายเลือด การสร้างสัญลักษณ์อันแสดงความเป็นเทพแบบท้าวสักกะจึงมีความจำเป็น
อย่างยิ่งด้วย สัญลักษณ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้แก่ พระราชากรณียกิจการอุปถัมภ์
พระพุทธศาสนาตั้งข้อความที่ทรงขึ้นเสวยราชย์ใหม่ว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์พระพุทธศาสนา จะ
ป้องกันขอบขันฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี” พระองค์ทรงอุปถัมภ์สังคายนพระพุทธศาสนา
สร้างศาสนสถาน เป็นต้น พระราชากรณียกิจการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบเดียวกันกับ
สมเด็จพระเจ้าตากสินและกษัตริย์ในสมัยอยุธยาได้ทรงปฏิบัติเป็นธรรมเนียมสืบต่อกันมาโดยเฉพาะ
พระมหากษัตริย์ที่มีได้มีเชื้อราชวงศ์จะให้คำสำคัญกับการสร้างสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเป็น
พิเศษ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีสัญลักษณ์ที่เน้นโลกเทวดาอย่างมาก ทั้งการสร้างเมือง
“กรุงเทพมหานคร” การสร้างแบบจำลองจักรวาลวิทยาที่วิทยาที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม การใช้
ปฏิมากรรม จิตรกรรมที่วัดสุทัศน์เทพวรารามแล้วให้ความหมายโลกอุดมคติ เน้นสถานภาพและจริย
วัตรของผู้มีรัฐ จารึกอดีตพุทธก็อยู่ในความหมายเดียวกัน

(2) **ความเป็นสากล** พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนามีมากกว่าหนึ่งพระองค์ใน
ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน คติทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าไม่มีจำกัด ไม่ได้ผูกขาดสำหรับบุคคลใด

บุคคลหนึ่ง ทุกคนสามารถที่จะปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้าและบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตได้ถ้าบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดตามหลักคุณสมบัติความเป็นพระพุทธเจ้า ความเป็นพระพุทธเจ้าเปิดให้แก่ทุกคนถ้ามีคุณสมบัติสมบูรณ์ก็จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ คุณสมบัติสำคัญคือ ปรารถนาอย่างแน่วแน่ที่จะเป็นพระพุทธเจ้า กล่าววาจาที่จะเป็นพระพุทธเจ้า บำเพ็ญเพียรอย่างอุกฤษฏ์ประกอบด้วยหลักธรรมทุกอย่างได้อย่างยิ่งยวดในระยะเวลาที่ยาวนานหลายอสงไขย หลายภัป ซึ่งไม่สามารถคำนวณเป็นตัวเองได้แต่ระยะเวลามีการเปรียบเทียบ ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ก่อนหน้าว่าผู้บำเพ็ญบารมีจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า การแสดงอดีตพระพุทธเจ้าจึงหมายถึงการแสดงคุณสมบัติความเป็นพระพุทธเจ้ามากกว่าบุคคล คุณสมบัติและหลักการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ความเป็นพระพุทธเจ้านั้นซึ่งมีเป็นหลักเดียวกันที่พระโอริสัตว์ทุกพระองค์จะดำเนินตาม หลักปฏิบัตินั้นจึงมีความเป็นสากลและเป็นสัจธรรมดำรงอยู่นอกเหนือความเป็นบุคคล

(3) คุณธรรมความเป็นพระพุทธเจ้า จาริกเขียนถึงอดีตพระพุทธเจ้า ซึ่งการจาริกอดีตพระพุทธเจ้ามาพร้อมกับคุณธรรมของความเป็นพระพุทธเจ้า กล่าวอีกนัยหนึ่ง พระพุทธเจ้ากับหลักธรรมทั้งมวลเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อบุคคลตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธเจ้าจะปรากฏทั้งความเป็นตัวบุคคลและปรากฏเป็นหลักธรรม เพราะหลักธรรมกับพระพุทธเจ้าจะหลอมเป็นสิ่งเดียวกัน หลักธรรมที่พระองค์ตรัสสอน พระจริยวัตรจะสะท้อนหลักธรรมหลักนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน หลักธรรมที่ปรากฏชัดที่สุดที่แสดงผ่านพระจริยวัตรก่อนเป็นพระพุทธเจ้า

สรุปก็คือ พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ทรงถึงพร้อมด้วยวิชา คือ ความรู้ และจรณะ คือ ความประพฤติ เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” (ขุ.ชา 25/1/132)

2) หลักธรรมที่ปรากฏในโลกสันฐาน ชัดเจนที่สุดได้แก่ หลักกรรมโลกสันฐานเป็นเนื้อหาของจาริกชุดที่ 3 เหมือนกับเนื้อหาในคัมภีร์จักรวาลวิทยาบทที่ 3 โดยทั่วไปเนื้อหาจักรวาลประกอบด้วยหลายส่วนหลัก ได้แก่ โลกสันฐาน ภูมิที่อยู่ของผู้อาศัยในโลกและคุณสมบัติของผู้ที่อยู่ในภูมินั้น คัมภีร์โลกศาสตร์ทั่วไป เช่น จักกวาฬปิณี โลกพีที่ปกสาร เป็นต้น จะแยกบทโลกสันฐานและภูมิที่อยู่ของผู้อาศัยออกจากกัน แต่อาจจะเนื่องด้วยข้อจำกัดของพื้นที่จาริกในพระวิหารหลวงจะแสดงโลกสันฐาน ภูมิและผู้อยู่ในภูมิทั้ง 3 ไว้แห่งเดียวกัน หลักธรรมที่ปรากฏในจาริกโลกสันฐานจึงแตกต่างกับหลักธรรมที่ปรากฏในจาริกอดีตพุทธและจาริกพระปัจเจกพุทธ จาริกดังกล่าวแสดงหลักกรรมโลกุตระหรือหลักธรรมสำหรับผู้ที่จะเข้าไปสู่ความหลุดพ้น ซึ่งเป็นการหลุดพ้นปัจเจกเฉพาะตน

ส่วนโลกสันฐานแสดงภูมิทั้ง 3 และผู้อาศัยอยู่ในภูมิทั้ง 3 แสดงหลักธรรมที่เป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อไปสู่ภูมิทั้งสาม คือ เทวดา มนุษย์และอบายภูมิ ในจาริกจะแสดงเนื้อหาอบายภูมิ ได้แก่ นรก

เปรตและอสุรกาย เพราะฉะนั้นหลักธรรมที่จารึกจะสื่อถึงโดยตรงก็คือ หลักกรรม หรือหลักแห่งการกระทำ ตัวอย่างเรื่องกรรมกรเป็นเปรต เนื้อหาในจารึกแผ่นที่ 13 ว่า “เรื่องโลภยัถยานเหยี่ยมนี้ มีนิคมแห่งหนึ่งบุรุษผู้หนึ่งชื่อมิตวินทุลามารดาจะโดยสารพานิชไปค้าสำเภา มานดาห้ามมิตวินทุก็เอาเท้าประหารมานดาล้มลง แล้วก็มาลงสำเภาแล่นไปในมหาสมุทรต้องพายุใหญ่ถึง 7 วันนายสำเภาให้พานิชในลำเรือจับฉลาก มิตวินทุจับต้องฉลากกาลกีนีถึง 3 ครั้งพานิชหังปวงก็จับมิตวินทุใส่แพลอยเสียดกลางมหาสมุทร มิตวินทุขึ้นเกาะหนึ่งได้เที่ยวไปในเกาะได้นางเวมานิกเปรตในวิมานแก้ววิมานเงินวิมานทองเพนภรรยา 32 นางแล้วไปพบเปรตอันงจักรพัดผืนอยู่บนศีสะ มิตวินทุเห็นจักรจุดดอกบัวก็ขอจักรแก่เปรตนั้นมาผัดอยู่บนศีสะแห่งตนเสวยเวทนาอยู่ ปลายเสวยอดเขาวันันตค” สรุปรกรรมที่เกิดเป็นเปรตมาจากการทำร้ายมารดาที่ห้ามบุตรออกเรือไปค้าขายกับเพื่อนบ้าน เป็นต้น

3. ความหมายและคุณค่าต่อสังคมไทย

การหยิบยกของเนื้อหาจารึกนั้นปรากฏว่ามาจากที่มาจากคัมภีร์ต่างๆ จำนวนมาก ซึ่งการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลแตกต่างกันนี้ ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าเหตุใดชาดกบางเรื่องจึงหยิบยกมาจากอรรถกถาและบางเรื่องมาจากคัมภีร์หลังในหลายๆ เล่ม ในคัมภีร์ชั้นหลังเหล่านี้ อย่างเช่น โลกที่ปกสาร ก็มีเนื้อหาคล้ายๆ จะสมบูรณ์ น่าจะหยิบมาจากคัมภีร์หนึ่งก็พอเพียง การเลือกหยิบยกในหลายๆ คัมภีร์ดังกล่าว แสดงถึงผู้จารึกมีกรอบและวัตถุประสงค์และกรอบนั้น และข้อมูลนั้นมีการคลี่คลายระดับหนึ่ง บางเนื้อหาของจารึกที่พระองค์ที่ต้องการเน้นย้ำพอที่จะตีความกับปรากฏการณ์ทางสังคมความคิดของผู้จารึกได้ระดับหนึ่ง ตัวอย่างจารึกที่พระองค์ทรงเน้น และให้รายละเอียดค่อนข้างมากจนมีลักษณะเนื้อหาที่โดดเด่นเป็นพิเศษ เนื้อหาที่จารึกมีรายละเอียดเท่ากับเนื้อหาที่ปรากฏกับคัมภีร์ บางเนื้อหาของจารึกมีรายละเอียดมากกว่าคัมภีร์ชั้นต้น (อรรถกถา) เช่น เรื่องเทवासुरสงคราม เรื่องชมพูทวีป เรื่องช้างไอรารวรรณ ช้างสีลวานาค ช้างฉัตตันต์ ทวีปทั้ง 4 แม่น้ำทั้ง 5 ภูเขาหิมพานต์ และการค้าขายทางสำเภา, การที่ผู้จารึกจำลองพระวิหารสี่สัญลักษณ์ของชมพูทวีปอันเป็น จากความหมายแสดงสัญลักษณ์ดังกล่าวในสิ่งยืนยันว่าตัวพระวิหารและจารึกน่าจะมีความหมายทางสังคมอันมีผลต่อโลกทัศน์ต่อระบบการจัดการ การปกครองด้วยอีกระดับหนึ่ง จากภาพจิตรกรรมแม้จะยึดถือจารีตเดิมในการเขียนงานตามข้อมูลเดิมแต่ก็มีอิสระในการเลือกระดับหนึ่ง โดยที่ตัวสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมแสดงถึงความหมายทางศาสนาแล้วยังมีความหมายของสังคม ถ้ายทอดจากประสบการณ์และโลกทัศน์การปกครองสู่งานจารึก ภาพจิตรกรรมทวีปทั้ง 4 ลักษณะหน้าตาของผู้คนเน้นผู้เขียนได้ใส่ประสบการณ์หน้าตาต่างชาติลงไปด้วย เรือสำเภามีใบกางรับลมที่กว้างรูปร่างตามความเป็นจริงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่างจากรูปร่างของเรือที่ปรากฏในภาพเขียนที่สมุทโฆษสมัยธนบุรี ซึ่งมีใบเล็กคล้ายรูปมคว่าความหมายขอเรือสำเภาในศาสนาตามที่ปรากฏในคัมภีร์ศาสนานั้นหมายถึงการข้ามพ้นวิญญูสงสารสำเภาจึงหมายถึงหลักธรรม ในจารึกนี้สำเภาที่แสดงด้วยเรือของชาดกที่เน้นย้ำบ่อยครั้ง มีความหมายถึงการเดินทางค้าขายทางสำเภาของพระหากษัตริย์และขุนนางในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ซึ่ง

กำลังขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าขาย โดยเฉพาะการติดต่อกับจีน ซึ่งส่งอิทธิพลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมอย่างมาก ทวีปทั้งสี่ในคัมภีร์มิได้หมายถึงคัมภีร์ตามที่ปรากฏเป็นจริง แต่พัฒนาการ การคลี่คลายของชาดกเรื่องราวเหล่าพยายามจะให้เป็นจริงมากขึ้นโดยใส่เนื้อหาประสบการณ์ร่วมสมัยเพิ่มเติมเข้าไป งานเขียนภาพจิตรกรรมที่ดูเหมือนจะพยายามให้สื่อความหมายของความเป็นจริงของโลกประสบการณ์เชิงประจักษ์ แม่น้ำทั้ง 5 ยังหมายถึงแม่น้ำต่างๆ ที่แวดล้อมกรุงเทพฯ ฯ หรือแวดล้อมศูนย์วัดสุทัศน์ ถึงผู้เขียนจารึกจะมีได้สื่อโดยตรงแต่สภาพแวดล้อมมีความหมายสัมพันธ์อาจจะสื่อความหมายเช่นนั้น โดยเฉพาะพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงมีพระอัจฉริยภาพทางด้านศาสนาอย่างมาก จากพระราชปณิธานประสงค์เรื่องพระโพธิสัตว์และชาดก ซึ่งแสดงว่าการสร้างวัดสุทัศน์และจารึกมิได้มีความหมายตามที่จารึกแสดงโดยตรง เพราะองค์มีพระปริชาสามารถจารึกต้องมีความหมายรหัสนัยภาษาอย่างแน่นอน แม้จะปรากฏความหมายที่จะแสดงเพียงน้อยนิดย่อมมีความหมายมาก เพราะกรุงเทพมหานครแวดล้อมด้วยแม่น้ำคือแม่น้ำเจ้าพระยาแม้จะมีสายเดียวแต่ไหลมาจากแม่น้ำเหล่าอื่นด้วย นอกจากนี้ในสมัยรัชกาลที่สองได้มีการขุดคลองกันมากขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อเป็นเขตเมือง และสร้างกำแพงพระนครขึ้น รอบวัดเทพธิดาและวัดสุทัศน์ และมีการขุดคลองเพื่อการคมนาคมขนส่งและการเกษตร นอกจากนี้ได้มีการสร้างป้อมขึ้น 14 แห่ง เช่นป้อมพระเมรุ อยู่มุมกำแพงด้านตะวันตกข้างเหนือใต้ปรากฏคลอง บางลำพูบน ป้อมยุคนธร อยู่บริเวณบนกำแพงด้านเหนือของวัดบวรนิเวศ ป้อมอิสินธร ระหว่างป้อมพระสุเมรุ กับป้อมพระอาทิตย์ ฯลฯ ป้อมเหล่านี้จึงเปรียบเสมือนภูเขาซึ่งเป็นกำแพงจักรวาลหรือเมืองข้างที่ปรากฏในคัมภีร์จารึกจะแสดงสัตว์ที่เป็นมงคลประดับบารมีพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ไทยในทุกสมัยรับเอาคติจารัตดังกล่าวด้วยการหาช่างมาเป็นเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระมหากษัตริย์ทรงมีช่างคู่พระบารมีจำนวนมาก เช่น ช่างไกรสรซึ่งได้มาจากนครราชสีมา ชื่อของช่างมีความหมายถึงช่างของท้าวสักกะตามที่ปรากฏในชาดก ช่างต้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังใช้เป็นพาหะในการทำสงครามกบพม่า ซึ่งเปรียบเสมือนการรบกับอสูร ในทิวาสวรรค์ในชาดกและเนื้อหาเชิงเปรียบเทียบนี้ รามเกียรติที่เป็นวรรณคดีมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ได้ขยายเนื้อหาให้รายละเอียดขึ้นก็มีความหมายเช่นเดียวกับชาดกทิวาสวรรค์ด้วยเช่นกัน

เนื้อหาของชาดกมีอิทธิพลฝังรากลึกอยู่ในสังคม ในระเบียบวิถีคิดและการกระทำจะเห็นได้จากส่วนหนึ่งของงานกิจกรรมทางสังคม ผู้นำ นำมาประยุกต์ใช้ได้ระดับหนึ่ง ถึงแม้จะไม่มีคุณสมบัติขององค์ประกอบทุกส่วนของชาดกที่จะถูกสร้างให้เป็นจริง การสร้างเมืองของพระมหากษัตริย์ในยุคต้นก็มีความหมายสื่อที่พยายามจะสร้างเมืองให้อยู่ในอุดมคติระดับหนึ่ง แม้จะไม่สมบูรณ์ของเนื้อหาที่ปรากฏในชาดกภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งหมด เพราะข้อมูลที่ยึดถือและสืบทอดกันมาเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นข้อจำกัดในการแสดงงานจิตรกรรมให้ได้ตามชอบใจ เพื่อให้ปรากฏสื่อถึงงานด้านกิจกรรมของบ้านเมืองให้ตรงกับกรหีบยกของข้อมูลให้สื่อถึงกันทุกชาดก แต่ความเป็นอิสระปรากฏ

อยู่ที่การขยายและการเน้นบางชาดกที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้หยิบยกแม้จะไม่ใช่ความจริงก็ตาม ความคุ้นเคยระหว่างประสบการณ์จริงผลโดยตรงที่จะเป็นตัวเลือกข้อมูล เช่นประสบการณ์ของผู้จารึกคุ้นเคยกับการเดินเรือเมื่อจะเลือกข้อมูลในคัมภีร์ต่าง ๆ ชาดกที่เกี่ยวกับการเดินเรือจึงมักจะมีส่วนกระตุ้นประสบการณ์ของผู้จารึกและทำให้เกิดความประทับใจในชาดกเรื่องนี้มากกว่าชาดกที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การประสบการณ์นี้ยังหมายถึงการมีประสบการณ์ทางความเคยชินในการอ่านคัมภีร์จำนวนมากจนเกิดความคุ้นเคย หรือประสบการณ์ในชีวิตจริง ทั้งสองกรณีจึงมีผลต่อการเลือกหยิบยกอย่างมาก เมื่อผู้จารึกพิจารณางานชาดกที่หลากหลาย ความเคยชินในงานที่คุ้นเคยทำให้เกิดความประทับใจในชาดกบางเรื่องมากกว่าอีกชาดกอีกเรื่องหนึ่ง ความอิสระอีกประการหนึ่งของการเขียนงานจารึกก็คือการขยายภาพด้วยการวาดให้งานซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในมโนภาพสู่งานเขียนตามประสบการณ์ เช่นภาพของเรือ มนุษย์ในทวีปต่าง ๆ เป็นต้น

References

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2538). **พระไตรปิฎกและอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2539). **สัญลักษณ์งานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 ถึง 24**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระรัตนปัญญาเถระ เรียบเรียง., รตท.แสง มนวิฑูร แปล. (2530). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- พระสิริมังคลาจารย์ เรียบเรียง. (2523). **จกกวาทิปปินี**. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- พระสัทธรรมโฆษเถระ (รจนา), นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง (แปล). (2528) **โลกบัญญัติ**. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- พญาลิไท เรียบเรียง. (2520). **ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ.
- พระสังฆราชเมธีจักร เรียบเรียง. (2529). **โลกที่ปसार**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- พระยาธรรมปรีชา (แก้ว). (2535). **ไตรภูมิโลกวินิจยกถา**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- สีปพงษ์ ธรรมชาติ. (2542). **วรรณคดีชาดก**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- กรมศิลปากร.(2515). **ศิลาจารึกภาคที่ 1 จารึกสุโขทัย 1**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. (2471). **สัมภารวิบาก**. กรุงเทพมหานคร: ส.ธรรมภักดี.
- จุฬพทุธโฆส.(2526). **โสตัดถกิมหานิทาน**. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานออกเมรุ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เสงี่ยม จนทสิริมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และกรรมการมหาเถรสมาคม ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 17 ธันวาคม 2526.

อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแหล่ง
มรดกโลกเมืองอยุธยา

Identity and Tourism : The Study of Applying Identity for Cultural Tourism of
Ayutthaya, Thailand

ดร.บุรกรณ์ บริบูรณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ผศ.ดร.ณกมล ปุญชเขตต์ทิกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

รศ.ดร.ณัฐจิตา โรจนประศาสน์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตตรัง

boorakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และการสืบสานอัตลักษณ์ของเมืองอยุธยา ประเทศไทยภายใต้ความเป็นยุคโลกาภิวัตน์ และ 2) เพื่อศึกษาบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการสนับสนุนและส่งเสริม ให้เกิดการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์และวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของความเป็นชาวอยุธยาที่หลากหลายตามความหลากหลายของชาติพันธุ์ แต่สาระสำคัญที่เป็นลักษณะร่วมของชาวอยุธยา คือ 1) อัตลักษณ์ความรู้สึกความเป็นชาวอยุธยาที่มีความผูกพันกับประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นเมืองหลวงของไทยที่มีความรุ่งเรืองและอุดมสมบูรณ์ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงร่วมสมัยเดียวกันนั้นและรู้สึกเกี่ยวข้องกับการสูญเสียเอกราชให้แก่พม่า ความเป็นชาวอยุธยาจึงสัมพันธ์กับความเจริญรุ่งเรืองในขณะเดียวกันก็ผสมผสานกับการสูญเสียเอกราช อัตลักษณ์ดังกล่าวยังได้รับการสืบทอดในอดีตตำรา เรื่องเล่า ภาพยนต์และละคร 2) อัตลักษณ์ที่แสดงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความเจริญรุ่งเรืองและความสูญเสียนั้นคือ ศิลปกรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและศิลปกรรมที่ทิ้งร่องรอยในอดีตไว้ในความทรงจำ อัตลักษณ์ทั้งสองถูกอธิบายความเป็นชาวอยุธยาโดยชาวอยุธยา คนนอกที่มีเชื้อชาวอยุธยาและชาวอยุธยารับเอาคติคนนอกมานิยามชาวอยุธยาเพื่อปฏิสัมพันธ์กับคนนอกผ่านการความตกลึกของการสัมผัสกันทั้งสองไว้ในตนเอง เป็นชาว “อยุธยา”

ทั้งสองอัตลักษณ์ชาวอยุธยาพยายามอนุรักษ์ไว้โดยการร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกประเทศ การอนุรักษ์อัตลักษณ์อันแรกที่เกี่ยวข้องกับคนจะผ่านการละเล่นกิจกรรมการแสดงในเนื่องในประเพณีที่คนในชุมชนร่วมกันสืบสาน การอนุรักษ์อัตลักษณ์เป็นการสร้าง

สิ่งใหม่หรือการจำลองให้เหมือนอดีต การอนุรักษ์อัตลักษณ์ประการคือศิลปกรรมหลังผ่านหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชน ระยะเวลาเพื่ออนุรักษ์ให้คงความศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาเพื่อแสดงคุณค่าความเป็นอารยะและปัจจุบันเพื่อการท่องเที่ยวตามลำดับ

คำสำคัญ: ท่องเที่ยว, อัตลักษณ์, ออยุธยา

ABSTRACT

The purpose of the study is 1) to study the existence and continuity of the identity of Ayutthaya. 2) to study the role of cultural tourism; to support and promote the existence of identity and culture in the ancient city of Ayutthaya, Thailand

The results show that the identity of Ayutthaya has diverse of ethnic groups. The essence of the Ayutthaya identity is 1) the identity of Ayutthaya is related to the history of Thailand's rich capital and related to the Burmese city. Ayutthaya is associated with prosperity and loss. 2) Identities that are historical traces of prosperity and loss are fine arts such as architecture, sculpture and fine arts that leave traces in the past in memory.

Both two identities of Ayutthaya were described as adopted an outsider to define the Ayutthaya people for interaction with outsiders through the crystallization of the two perspectives on their own as “the people of Ayutthaya”. Those are preserved by the cooperation of relevant agencies both inside and outside the country. Conservation of the first identity involves people going through the play. Performances in the traditions shared by the people in the community. Conservation of identity through government agencies. Enterprises and private sector. The first step is to conserve the sacred. Later, to show the value of civilized and current tourism

Keywords: Cultural Tourism, Identity, Ayutthaya

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจโดยการใช้ต้นทุนน้อยที่สุด แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 8 (2540-2544) (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540: 54) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเป็นฐานในการพัฒนาประเทศจากที่ประเทศได้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจในช่วงนั้น ด้วยการนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา ดังเนื้อหาใน ส่วนที่ 3 บทที่ 4 ของแผนว่า “ส่งเสริมวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและ

สังคม” และ “สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและท้องถิ่นในการทำนุบำรุงสร้างสรรค์และ พัฒนาโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน หอสมุด ฯลฯ อีกทั้งข้อความว่า ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการ สัจจรทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกความรู้ ความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่เป็นรากเหง้าของวิถีชีวิตภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนเองและผู้อื่น (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2540: 55-56) รวมทั้งดูแลป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งเป็นฐานแม่บทของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติและแผนพัฒนาด้านต่างๆใช้เป็นแนวทางในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาต่อมา ข้อความ ในรัฐธรรมนูญบางตอนว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 ความว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย บัญญัติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในปี 2554-2559 ได้วางวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวของไทยคือ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีด ความสามารถ ในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน” และได้กำหนด 5 ยุทธศาสตร์ในการพัฒนายุทธศาสตร์ ที่สำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของงานวิจัยนี้ก็คือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การ พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2554: 26)

ในด้านปรากฏการณ์ของปริมาณการท่องเที่ยวของประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและน้อยลงตามสถานการณ์การเมืองและภัยวิบัติของโลกและประเทศ ไทย อย่างไรก็ตาม ปริมาณจำนวนนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยว เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยเฉลี่ยปีละประมาณ 3 ล้านคน มีอัตราเติบโตเฉลี่ยสะสมร้อยละ 5 ต่อปี อัตรา การเติบโตเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวเป็นอันดับ 7 ของเอเชีย โดยมาเลเซียและพม่ามีการเติบโตเฉลี่ยอันดับ ที่ 1 และ 2 ตามลำดับ โดย พ.ศ. 2553 เป็นปีที่ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวสูงสุดจำนวน 15.8 ล้าน คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554: 10) ในภาพรวมของอาเซียน องค์กรการท่องเที่ยวโลก แห่งสหประชาชาติ (United Nations World Tourism Organization, UNWTO) ได้ประเมินไว้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเพิ่มขึ้นจาก 21 ล้านคนในปี ค.ศ.1990 เป็น 133.3 ล้านคนในปี ค.ศ. 2020 นั้น ในจำนวนของกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ดังกล่าว มีแนวโน้มจะ แสวงหารูปแบบของการท่องเที่ยวใหม่ด้วยสุดแดน วิสุมิติลักษณะ และคณะ., 2556:

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ ความหมายอัตลักษณ์เน้นตัวบุคคลที่แสดงออกทั้งปรากฏให้เห็นทางรูปธรรมและผ่านสัญลักษณ์ทางนามธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยุธยา ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเน้นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ กล่าวคือศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านโบราณวัตถุและโบราณสถานที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นเมืองหลวงมรดกทางวัฒนธรรมจะมีความสัมพันธ์กับความเป็นชาวอยุธยา โลกทัศน์ ชีวทัศน์ของชาวอยุธยา การท่องเที่ยวอยุธยาไม่เพียงแต่นักท่องเที่ยวจะศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์เท่านั้น ในอีกมิติหนึ่ง ความเป็นชาวอยุธยาที่เป็นลักษณะเฉพาะตนมีการสร้างวัฒนธรรมใหม่ เช่น ประเพณี กิจกรรม พิธีกรรม เป็นต้นที่สะท้อนความเป็นชาวอยุธยา การสร้างอัตลักษณ์ใหม่เป็นผลผลิตของอัตลักษณ์การสร้างสรรค์ที่ได้หล่อหลอมคนอยุธยาอย่างยาวนาน การท่องเที่ยวอยุธยาเป็นประเด็นน่าสนใจในแง่ของการสร้างอัตลักษณ์ใหม่จากอัตลักษณ์สอดคล้องกับการกระแสนักท่องเที่ยวในปัจจุบันอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และการสืบสานอัตลักษณ์ของเมืองอยุธยา ประเทศไทยใต้ความเป็นยุคโลกาภิวัตน์ และ เพื่อศึกษาบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในเมืองโบราณอยุธยา ประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

- 1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากการค้นคว้าเอกสารทางประวัติศาสตร์ของเมืองหลวง พระบาง
- 2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ในพื้นที่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ดังนี้ ระเบียบนโยบาย จำนวน 2 คน และ เจ้าหน้าที่รัฐด้านการดูแลรักษามรดกโลก 1 คน

เครื่องมือในการศึกษา ระดับปฏิบัติตามแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของเมืองโบราณ จำนวน 10 คน ระดับผู้ประกอบการ จำนวน 6 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้ประกอบการค้าขาย 5 คน ได้แก่ ร้านขายของที่ระลึก สินค้าพื้นเมือง ผู้ประกอบการวัสดุก่อสร้างพื้นถิ่นจำนวน 1 คน โดยมีเครื่องมือในการศึกษา คือ 1 แบบสังเกต และ 2 แบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้อาจจัดระบบ เพื่อให้ง่ายต่อการแปรผล และนำข้อมูลที่จัดระบบมาวิเคราะห์ และตีความเพื่อสรุปผล

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

1 การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์และการสืบสานอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ของชาวอยุธยาปรากฏอยู่ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ประการแรก ปรากฏในวิถีคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของชาวอยุธยาผ่านกิจกรรมอื่น ๆ ที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน และ แต่ลักษณะที่เป็นรูปธรรมแสดงร่องรอยปรากฏในโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ประการแรก อัตลักษณ์วิถีคิด เป็นสำนึกร่วมการปฏิสัมพันธ์กับพม่าระยะยาวนานก่อให้เกิดประวัติศาสตร์และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ความเป็นชาวอยุธยาแตกต่างจากชาวสุโขทัย ชาวล้านนาและชาวนครศรีธรรมราชอย่างชัดเจน การปฏิสัมพันธ์กับพม่าในฐานะคู่แข่งอันยาวนานก่อให้เกิดผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเชิงลบก่อให้เกิดการทำลายล้างชีวิตและอารยธรรมของมนุษย์อย่างมหาดศาล ก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมของชะตากรรมชีวิตมนุษย์ทั้งสองฝ่าย ในเชิงบวกก่อให้เกิดการแข่งขันด้านทหาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยีและการเคลื่อนย้ายประชากร

ประชากรชาวอยุธยาที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์อย่างมากสืบเนื่องมาจากอยุธยาที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ ในสมัยพระนารายณ์เชื่อกันว่าชาวอยุธยาประมาณ 1,900,000 คน ชาติพันธุ์หลักคือ ไทยสยาม และมีชาติพันธุ์อื่นเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เช่น มลายู มอญ เขมร ญวน ลาว ทั้งที่มาเองและโดนกวาดต้อน นอกจากนี้ยังมี จีน อินเดีย ญี่ปุ่น เปอร์เซีย โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษ สเปน กลุ่มหลังมาค้าขายและมาเป็นทหาร ตลอดจนเป็นผู้เชี่ยวชาญ ต่อมาได้ทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหลงเหลือในปัจจุบันคือ สถาปัตยกรรม กล่าวได้ว่าในสมัยอยุธยาเป็นสมัยที่รุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจที่สุดในเอเชีย

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวอยุธยาเมื่อนำกรอบทางชาติพันธุ์ปัจจุบันอธิบายแล้ว ชาวอยุธยาเป็นคนไทย แต่คนไทยอาจจะไม่ใช่ชาวอยุธยา เพราะรัฐชาติในสมัยก่อนประกอบด้วยหลายหัวเมืองไม่ขึ้นต่อกันอย่างที่ได้อธิบายแล้ว ชาวล้านคือชาวล้านนา ชาวนครศรีธรรมราชคือชาวนครศรีธรรมราช ชาวสุโขทัยคือชาวสุโขทัย และชาวอยุธยา ก็คือชาวอยุธยา แต่หลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาไทยได้รวมศูนย์อำนาจในบางกอกจึงเรียกชาวเมืองดังกล่าวทั้งหมดและนอกเหนือจากนี้ว่าชาวสยาม และย้อนสำนึกในอัตลักษณ์ว่าเราเป็นคนไทยและชาวอยุธยาเป็นคนไทย อยุธยาจึงเป็นเมืองหลวงของไทยในอดีตเป็นตัวแทนของคนไทยทั้งหมด

อัตลักษณ์ภายในสำนึกของชาวอยุธยาในปัจจุบันเป็นสำนึกร่วม หมายถึง คนไทยมีความสำคัญเดียวกับชาวอยุธยา คือ เสียกรุงเมื่อปี พ.ศ. 2310 ความเป็นชาวอยุธยาคือความเจริญรุ่งเรืองและเป็นคู่ต่อสู้กับพม่าตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เมื่ออธิบายของความรักชาติหรือความสามัคคีจะใช้พม่าเป็นสัญลักษณ์ของการสร้างความสามัคคี เพลงชาติไทยก็ใช้เนื้อหาอิงอยู่กับสถานการณ์การเสียกรุงอยุธยา

การเสียดวงอยุธยาได้ทั้งประวัติศาสตร์และโบราณสถานสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นชาวอยุธยาที่แสดงความเจริญรุ่งเรืองทุกด้าน ได้เป็นมรดกและและใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ในเวลาต่อมา

ประการที่สอง อัตลักษณ์ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ ด้านพุทธศิลป์ แยกออกเป็น ปฏิมากรรม สถาปัตยกรรมและจิตรกรรม

ปฏิมากรรมทางศาสนา หมายถึง สิ่งที่เกิดการก่อสร้าง การปั้น ซึ่งเห็นได้สามมิติ เช่น พระพุทธรูป ภาพแกะสลักครึ่งตัวที่ยื่นออกมา เป็นต้น

สถาปัตยกรรม หมายถึง สิ่งก่อสร้าง เช่น อาคาร โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป คูเมือง เป็นต้น
จิตรกรรม ภาพวาดที่ฝาผนัง

ในงานชิ้นนี้เลือก สิ่งที่โดดเด่นที่สุดของพุทธศิลป์เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ชาวอยุธยา คือ สถาปัตยกรรม และอยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกที่โดดเด่นที่สุดคือสถาปัตยกรรมนั่นเอง

สถาปัตยกรรมในยุคร่วมสมัยของชาวอยุธยาขณะที่สร้างขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อ ความคิด พฤติกรรม บรรทัดฐานของการจัดระเบียบทางสังคมและต่อระบบการเมืองในสมัยนั้นด้วย

งานจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมจึงทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวทางจักรวาลวิทยาเช่นเดียวกับวรรณกรรมอื่น เพียงแต่เสนอในรูปแบบใหม่ที่ทำให้ผู้ทำความเข้าใจได้ศึกษาผ่านสายตา สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมจึงเป็นการรับจารีตและเชื่อมต่องานวรรณกรรมเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่ง

งานสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยาไม่มีความแตกต่างกันมากนักกับสมัยสุโขทัย จะแตกต่างเพียงเล็กน้อยที่ในสมัยสุโขทัยให้ความสำคัญแก่สถูป (จารีตนี้ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเถรวาทสมัยพระเจ้าอโศก ในอินเดียต่อเนื่องมาถึงอินเดีย พม่าและไทย) ในสมัยอยุธยาให้ความสำคัญกับเจดีย์มากกว่าสถูป

ความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมสะท้อนอัตลักษณ์ชาวอยุธยาสถานะที่ถือว่าเป็นเมืองของคนดี และสถานะของพระมหากษัตริย์ในยุครัตนโกสินทร์จึงเป็นทั้งความเป็นเทพ ผู้ทรงธรรม พระอริยะและตัวแทนของสื่อสัมพันธ์กับธรรมชาติและจักรวาลอยู่ในบุคคลเดียวกัน จะเห็นได้ว่าบางพระราชกรณียกิจพระองค์อยู่ในฐานะความเป็นเทพ บางพระราชกรณียกิจพระองค์อยู่ในฐานะพระโพธิสัตว์ บางพระราชกรณียกิจพระองค์เป็นตัวแทนของโลกธรรมชาติ ทั้งนี้การแสดงในความหมายได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ อย่างไรก็ตามคุณสมบัติสามประการจะไม่แสดงลักษณะใดลักษณะโดยเฉพาะแต่มีลักษณะสอดประสานเป็นเนื้อเดียวกันตรงกับความหมายสถาปัตยกรรมจะสื่อ และคติอีกชุดหนึ่งที่เพิ่มเข้ามานอกเหนือจากคุณสมบัติสามประการก็คือพระราชวินิจฉัยการตัดสินพระทัยส่วนพระองค์เหตุการณ์ซึ่งอาจจะไม่ยึดคติใดๆ สามประการข้างต้น หรืออาจจะปฏิเสธคุณสมบัติดังกล่าวก็ได้ แต่ได้ประวัติศาสตร์ไม่ปรากฏพระมหากษัตริย์ปฏิเสธคุณสมบัติดังกล่าว

สถาปัตยกรรม (โบสถ์ วิหาร เจดีย์) ที่สำคัญของชาวอยุธยาที่หลงเหลือในปัจจุบันที่เป็นตัวแสดงอัตลักษณ์คือสถานะภาพของพระมหากษัตริย์ในอดีตและแสดงอัตลักษณ์ของชาวอยุธยาในฐานะเป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่ชาวอยุธยาได้อ้างอิงถึงความมีอารยธรรมและเป็นอัตลักษณ์ใหม่ภายใต้ความหมายการแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้แก่

1) วัดพระศรีสรรเพชญ์ 2) วัดมหาธาตุ เป็นวัดที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) โปรดให้สถาปนาขึ้น 3) วัดราชบูรณะ เป็นวัดที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 โปรดให้สถาปนาขึ้นใน 4) วัดพระราม เป็นวัดที่สมเด็จพระรามาเมศวร โปรดให้สถาปนาขึ้น (พระเจ้าอู่ทอง) 5) วิหารพระมงคลบพิตร พระมงคลบพิตร เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ 6) วัดสุวรรณดาราราม เป็นวัดสำคัญประจำราชวงศ์จักรี 7) 7 วัดใหญ่ชัยมงคล เป็นวัดที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) โปรดให้สร้างขึ้น

วัดในสมัยอยุธยาที่มีสถาปัตยกรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญ คือ เจดีย์ เป็นวัดประจำรัชกาล และเป็นแม่แบบของวัดในสมัยรัตนโกสินทร์ยึดถือ คือ วัดภูเขาทอง และวัดมหาธาตุ (ซึ่งชื่อนี้มีทุกสมัย)

2 การรักษาและดำรงอัตลักษณ์

ตามที่วิจัยได้ตัวอย่างอัตลักษณ์ชาวอยุธยา 3 ประการที่เด่นๆ เป็นตัวแทนอัตลักษณ์ของชาวอยุธยาทั้งหมดคือ 1) สถาปัตยกรรมทางศาสนา 2) สถาปัตยกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์และสถานที่เป็นหลัก ทั้งสองอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่อยุธยาได้รับการยกเป็นมรดกโลก หากไม่มีสองอัตลักษณ์ดังกล่าว อยุธยาจะไม่สามารถเป็นมรดกโลกได้ และ 3) ประเพณี ซึ่งเป็นประเพณีประดิษฐ์ในปัจจุบัน พัฒนาการของอัตลักษณ์จึงเน้นการอธิบายอัตลักษณ์ของประการข้างต้นที่เป็นอัตลักษณ์ที่ได้ยกย่องเป็นมรดกโลก

การดำรงอัตลักษณ์ดังกล่าวมีพัฒนาการเริ่มจากการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา สภาพบ้านเมืองในขณะนั้นคือ “วัดวาอารามก็ร้างไปหมดเพราะพวกพระสงฆ์ได้หนีทิ้งวัดไปสิ้น ผ่าเหลืออยู่เดี๋ยวนี้ไม่มีใครนับถือเหมือนแต่ก่อนแล้ว ถ้าใครขึ้นครองผ้าเหลืองในเวลานี้ต้องอด การที่เป็นเช่นนี้ไม่เฉพาะแต่ในกรุงและตำบลใกล้เคียง แต่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จยกทัพไปแห่งใดก็เป็นเช่นนี้ทั่วไป... การที่วัดวาอารามร้างว่างเปล่า และพระพุทธรูปถูกทำลายลงเช่นนี้ เป็นการกระทำที่เราหวังดีสำหรับศาสนาของเราในภายภาคหน้า...” (ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 23, 2511: 95-96) สภาพการณ์เช่นนี้ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูแต่กระทำไม่ได้ตลอดก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน ในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระพุทธรูปศาสนาจึงได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่ง

การดำรงอัตลักษณ์ของอยุธยา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็นยุค มีเนื้อหาสรุปสาระสำคัญ ดังนี้

ในยุคอดีต

1 ยุครธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 1 การฟื้นฟูอัตลักษณ์ในกรอบในสมัยนั้นคือการปฏิสังขรณ์ให้เหมือนดังเดิม อิฐหรือสิ่งของบางก่อสร้างส่วนหนึ่งได้ถูกเคลื่อนย้ายมาสร้างบางกอก การดำรงอัตลักษณ์โดยปฏิสังขรณ์ในระยะแรก เน้นศาสนสถานเป็นหลัก ได้แก่วัด เพราะเชื่อว่าได้ทำกุศลยิ่งใหญ่

สมัยนี้มีกฎหมายตราสามดวงลงโทษผู้ขโมยหรือทำลายสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ถือว่ามีนโยบายครั้งแรกในการอนุรักษ์ เป้าหมายคือ “รักษาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เอาไว้” แนวคิดคือซ่อมให้เหมือนเดิมด้วยวิธีการแบบช่างผู้เป็นตัวตั้งตัวตีคือ พระมหากษัตริย์

2 ยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ศึกษาและเดินทางดูงานต่างประเทศ และดูงานการอนุรักษ์มรดกในประเทศเยอรมัน พระองค์จึงมีแนวคิดการฟื้นฟูอัตลักษณ์ การอนุรักษ์ของพระองค์จึงเป็นการอนุรักษ์แบบแนวคิดตะวันตกที่เน้น “สถานที่ศักดิ์สิทธิ์” เป็น “โบราณสถานของชาติ” แนวคิดการซ่อมจึงเป็นแนวคิดที่ใช้เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ มีผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะทาง ผู้รับผิดชอบคือ พระมหากษัตริย์

3 หลังสมัยรัชกาลที่ 5 การอนุรักษ์เป็นการอนุรักษ์โบราณสถานที่เช่นเดียวกับสมัยรัชกาล แต่ผู้รับผิดชอบงาน “หัวเมืองมณฑล” อยู่ชยาเป็นหัวเมืองของมณฑลภาคกลาง ผู้รับผิดชอบคือเจ้าเมือง สมัยนี้การอนุรักษ์มีเป้าหมายชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีอารยะประเทศ อัตลักษณ์ในสมัยนี้เป็น การต่อรองกับประเทศตะวันตก เพื่อให้ประเทศอยู่รอด

4 สมัยปรีดี พนมยงค์ การอนุรักษ์ในสมัยนี้เกิดพร้อมกับการเติบโตของเมือง การวางผังเมืองให้ชุมชนเข้ามาอยู่ในเขตรัฐฐาน มีการปฏิรูปที่ดิน สถานศึกษาและสถานที่ราชการได้ผุดขึ้นจำนวนมาก ได้มีการนำโรงงานมาตั้งในเขตเมือง ผู้รับผิดชอบคือกระทรวงการคลัง (ปรีดี เป็นรัฐมนตรีคลัง) ที่ดินถือว่าเป็นที่ราชพัสดุ

5 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการรื้อฟื้นประเพณี การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมถือว่าเป็นมรดกของแผ่นดิน บอกความเป็นอารยะ ย้ายโรงกลั่นสุระออกจากเขตเมือง ผู้รับผิดชอบคือ กรมศิลปกรและผู้ว่าราชการจังหวัด โดยเฉพาะกรมศิลปกรที่ได้รับยกฐานะขึ้นในสมัยนี้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง

ในปัจจุบันการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์มีหน่วยงานราชการ หน่วยงานท้องถิ่น สถานศึกษา ภาคเอกชนเป็นผู้ดูแล และอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือกระแสการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ส่งผลต่อการให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องรู้สึกหวงแหนและเห็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ ทั้งนี้เพราะเห็นทั้งมูลค่าและคุณค่าขององค์ประกอบทั้งหมดที่รวมเป็นอยู่ชยานั้นเอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานศึกษาต่อไป ควรศึกษาความวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวของอยู่ชยา โดยศึกษาทำที่ต่อการจัดการท่องเที่ยว ประโยชน์และการเสียประโยชน์ของคุณค่า มูลค่าของคนในชุมชน สะท้อนละทัศนยะของคนในระดับจุลภาคต่อการนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเรามีส่วนและไม่มีส่วนร่วม และเป็นผู้ได้ผลกระทบเชิงบวก เชิงลบต่อการท่องเที่ยวที่เลือกไม่ได้

References

- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559.**
- ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 23. (2511). จดหมายเหตุ คณะบาทหลวงฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2556). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.** กรุงเทพมหานคร: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน..
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559.** กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.
- Filipova, M. **Challenges before the achievement of a sustainable cultural tourism.** Tourism and hospitality management, 14(2), 311-322, 2008.
- Murphy, P.E. (1994). “**Tourism and sustainable development**” in W.F. Theobald (Ed.), Global Tourism: The Next Decade. Oxford: Butterwoth-hwinemann.

กระบวนการสืบสานเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

Process of Buddhist Monk Social Network Transformation
for Community Empowerment

ดร.บุรกรณ์ บริบูรณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

boorakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และการสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์ 2) เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานเครือข่ายทางสังคมพระสงฆ์ในการสร้างสังคมเข้มแข็งและ 3) เพื่อสังเคราะห์การดำรงอยู่ การสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์กับสังคมภายนอกในการสร้างสังคมเข้มแข็ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 1) พระสงฆ์แกนนำเครือข่าย 4 รูป 2) ผู้นำชุมชน/เจ้าหน้าที่/ผู้ประสานงานชุมชน 20 คน และ 3) สมาชิกคนในชุมชน 20 คน เครื่องมือการศึกษาคือการพูดคุย

ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายของพระสงฆ์ดำรงอยู่กว่า 30 ปี โดยมีพระสงฆ์สี่รูปเป็นแกนเครือข่ายในพื้นที่สองตำบลจากที่เคยมีสมาชิกเครือข่ายทั้งจังหวัดผ่านกิจกรรมการลงอุโบสถสังฆจร การดำรงอยู่และการสืบสานอยู่อย่างเข้มแข็งต่อเนื่องมีความเชื่อมโยงของเครือข่ายผลของความเชื่อมโยงตามลำดับ ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ของแกนนำเครือข่ายกิจกรรม 4 รูป บนพื้นฐานความเป็นศิษย์ร่วมสำนักและความเป็นอาจารย์-ลูกศิษย์มากกว่าความสัมพันธ์ในเชิงการปกครอง เครือข่ายพระสงฆ์ในสองตำบลร่วมกันลงอุโบสถสังฆจรในพื้นที่ก่อให้เกิดเกิดการปรึกษาหารือกิจการของคณะคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง ด้านการศึกษาได้อย่างทั่วถึงรวดเร็วตามสถานการณ์และด้านสังคมสังเคราะห์และร่วมกิจกรรมใหม่ๆ อันตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ ผลของกิจกรรมการลงอุโบสถทำให้พระสงฆ์เกิดการการเรียนรู้ การจัดการความรู้ ถอดบทเรียนสถานการณ์พุทธศาสนาในพื้นที่ก่อให้เกิดสามัคคีพร้อมร่วมมือกันทำกิจกรรมอื่นๆ 2) การดำรงอยู่ของกิจกรรมลงอุโบสถเป็นกิจกรรมพุทธประเพณีรองรับ แกนอันเป็นตัวเชื่อมเครือข่ายของพระสงฆ์กับชุมชนคือบุญกุศลและประเพณี การที่ชุมชนทั้งสองตำบลมีส่วนร่วมสังฆกรรมด้วยการทำบุญกับพระสงฆ์ทั้งสองตำบลในคราวเดือนถือว่าเป็นโอกาสหาได้ยาก ก่อให้เกิดกิจกรรมการแสดงธรรม การพูดคุยของพระสงฆ์กับชาวบ้าน นอกจากธรรมะแล้วยังพูดคุยสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนทำให้เกิดความคุ้นเคยต่อยอดไปสู่การทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันในสองตำบลกิจกรรมอื่นๆ 3) สมาชิกต่างชุมชนในสองตำบลได้พบปะกันนำมาสู่ความร่วมมือกันในการสร้างกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณี รื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างโอกาสในการทำมาหากิน โดยเฉพาะ

ยางพารา ต่อรองและแก้ไขปัญหอันเกิดจากมลภาวะโรงงานยางพารา กิจกรรมเครือข่ายทำให้กระบวนการเรียนรู้และนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

คำหลัก : สืบสาน, เครือข่าย, พระสงฆ์, ชุมชนเข้มแข็ง

ABSTRACT

This purpose of research were: 1) to study the existence and inherit of monks 'social networks, 2) to study the progress of monks' social networks in building a community empowerment and 3) to synthesize inheritance of the social network of monks and the external society to create a community empowerment. Key informants include: 1) 4 abbots and 10 community members, 3) community leaders / staff / community coordinators; and 4) 20 community members.

The study indicated that the monks' network has been in existence for more than 30 years, that four abbots serving as the network members in the two sub-districts. The existence and continuity of the monks network depend on. 1) The relationship of the four monks activity on the basis of a cohort and a teacher - disciple relationships. The network of monks provided to main aspects, first an administration and the second education. Uposatha participation in 3 month of Pansa period took place in each village, leading more opportunity to discussion of the Sangha affairs, exchange idea social situation in state and community level. The result of Sangha meeting, the Sangha and community problems had been taken to solve. Future more, Uposatha participation brought about to knowledge management among monks and with community.. 2) The existence of those Buddhist activities upon on Buddhist tradition support as it appeared in Tipitaka.. So, The link between the network of monks and the community also upon on merit making. 3) Communities that Uposatha took place had opportunity to make merit, to discuss a living. Especially the rubber plantation which the one tambon is the most planted in the province. The meeting between monks and monks, monks and community members, community member and another leading to and solve all problems in occurring community. So these networking activities lastly led to learning process and led to strong community.

Key Word : Inherit, network, Monk, Community Empowerment

บทนำ

ในสภาวะการณ์ที่สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมเมืองเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทันสมัย ขณะที่สังคมตะวันตกเข้าสู่ยุคหลังทุนสมัย (Postmodern) ซึ่งเป็นสังคมที่ไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ Foucault, Michel. 1980) สังคมไทยได้นำวาทกรรม (Discourse) รูปแบบการพัฒนาจากตะวันตกเมื่อครั้งได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่แรกมาเป็นแบบในการพัฒนา ผลพวงคือหน่วยสังคมแยกย่อยหลากหลาย ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกความแยกย่อยของหน่วยสังคมเกิดโครงสร้างเอื้อต่อการพัฒนาหน่วยแต่ละหน่วยให้ทำหน้าที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในเชิงลบ ความแยกย่อยเกิดค่านิยมที่หลากหลายมีช่องว่างของหน่วยสังคมที่ไม่สอดคล้องประสานกัน ความแยกย่อยนั้นได้แบ่งหน้าที่ทางสังคมที่แตกต่างกันและหากสอดคล้องประสานกันอย่างสมดุล การพัฒนาจะเป็นการพัฒนาเป็นองค์รวม/เครือข่ายครอบคลุมในทุกมิติ บุคคลที่ได้ผลิตแนวคิดเครือข่าย คือ คาปรา เห็นว่าการพัฒนาปัจจุบันที่มีฐานคิดกลไก แยกส่วนระหว่างสิ่งภายใน (Subject) กับสิ่งภายนอก (Object) แยกร่างกายออกจากจิตใจ แยกสังคมมนุษย์ออกจากสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ก่อให้เกิดนานาปัญหาประการไม่มีที่สิ้นสุดกลับมาสู่มนุษย์ เขาเห็นว่าโดยพื้นฐานธรรมชาติของสรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สิ่งหนึ่งเป็นเหตุ สิ่งหนึ่งเป็นผลกระทบต่อกันย้อนไปมาเป็นลูกโซ่เช่นเดียวกับใยแมงมุม (Capra, Fritjof, 1996) เขาจึงได้เสนอแนวคิดองค์รวม (Holistic) และเครือข่าย (เป็นคนแรก ต่อมา Wilber สานต่อแนวคิดของเขา) การพัฒนาครบรอบด้านคือการพัฒนาจากฐานมนุษย์และเป้าหมายที่มนุษย์ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้และแนวคิดทุนปัญญา (ซึ่งเกิดที่หลังแนวคิดเครือข่าย)

พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากความแยกย่อยของหน่วยสังคมนั้นและเป็นผู้สร้างผลกระทบเชิงบวกในแง่สร้างความเชิงบวกในการสร้างความเชื่อมโยงของหน่วยสังคมที่แยกย่อยนั้นบนแกนความสัมพันธ์ทางจารีตประเพณีทางพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมนั้น พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งที่ยังยึดในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์สะท้อนต่อการจัดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านผ่านประเพณีบางประการในการยึดเหนี่ยวหน่วยสังคมน้อยเข้าด้วยกันอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะในสังคมชนบทยังมีปรากฏอยู่ในสังคมชนบทพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันในการสร้างสังคมให้เข้มแข็งและยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเป้าหมายการดำเนินชีวิตปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและหน่วยของสังคมมีความกลมกลืนภายใต้ประเพณีที่พระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อน

การเรียนรู้ร่วมกันสะท้อนสู่การแก้ปัญหาของชุมชนทั้งทางด้านการพัฒนาอาชีพ การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่นๆที่ชุมชนประสบ จึงนำเสนอว่าการรวมกลุ่มและการสืบสานเครือข่ายของพระสงฆ์ตั้งแต่บรรพกาลตามจารีตประเพณีภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบัน (พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) ที่จัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับพระสงฆ์ พระสงฆ์กับชุมชน คณะสงฆ์กลุ่มดังกล่าวจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันตามจารีตประเพณีสืบทอดมาอย่าง

เห็นยวเนนวางอยู่บนฐานคิดและเงื่อนไขอย่างไรและนำไปสู่การสร้างคุณภาพและเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และการสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์
- 2 เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานเครือข่ายทางสังคมพระสงฆ์ในการสร้างสังคมเข้มแข็ง
- 3 เพื่อสังเคราะห์การดำรงอยู่ การสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์กับสังคมภายนอกในการสร้างสังคมเข้มแข็ง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ พระสงฆ์และคนในชุมชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก คือ พระสงฆ์ ประกอบด้วย พระสงฆ์ที่เป็นแกนนำของเครือข่าย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการทำหน้าที่ในการปกครองในคณะสงฆ์ระดับอำเภอ ในงานศึกษานี้ ผู้เป็นแกนนำเป็นพระสงฆ์ระดับรองเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 1 รูป พระสงฆ์ที่เป็นแกนประสานงานในเครือข่าย จำนวน 1 รูป พระสังฆาธิการระดับตำบล ซึ่งสังกัดอำเภอเมือง จำนวน 3 รูป พระสังฆาธิการเข้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสระดับหมู่บ้านจำนวน 8 รูป พระสงฆ์ที่ลูกวัดแต่มีบทบาทในเครือข่าย จำนวน 2 รูป

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สองคือ สมาชิกของคนในชุมชน ประกอบด้วย กำนัน จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 5 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 คน มัคทายก จำนวน 3 คน และสมาชิกในชุมชน จำนวน 20 คน

เครื่องมือในการวิจัยคือสนทนา พูดคุยและประชุมกลุ่ม (group discuss)

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

เครือข่ายของพระสงฆ์ในจังหวัดมุกดาหารเป็นเครือข่ายประเภทพื้นที่และเครือข่ายกิจกรรมเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อราวปี พ.ศ. 2530 เมื่อครั้งอดีตเจ้าคณะจังหวัดมุกดาหารรูปแรกได้มีนโยบายให้พระสงฆ์ในพื้นที่ปกครองประชุมกันในรูปแบบพุทธประเพณีรองรับคือ การทำอุโบสถร่วมกัน 2 ครั้งต่อเดือนในช่วงเข้าพรรษา เพราะในช่วงดังกล่าวมีพระสงฆ์ใหม่จำนวนมาก การพบปะพูดคุยทำให้ทราบสภาพการเป็นอยู่และป้องกันปัญหาคณะสงฆ์ที่จะเกิดขึ้นได้ และเหตุผลประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เพื่อได้พบปะกับคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ทำบุญกับพระสงฆ์หมู่ใหญ่ อีกทั้งคนในชุมชนแต่ละแห่งได้พบปะเรียนรู้และเปลี่ยนข่าวสารการทำมาหากินอีกด้วย

หลังจากอดีตเจ้าคณะจังหวัดมณฑลภาพการลง กิจกรรมลงอุโบสถร่วมกันของคณะสงฆ์ในจังหวัดยังถูกยึดถือเหนียวแน่นในสองตำบล คือ ตำบลคำป่าหลายและตำบลบางทรายทรายใหญ่ เนื่องจากเครือข่ายพระสงฆ์สองตำบล เพราะทั้งสองตำบลมีเงื่อนไขพิเศษ กล่าวคือ 1) ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำมีความสัมพันธ์ด้านจิตใจ เป็นเพื่อนและอาจารย์ที่มีความเคารพนับถือกัน มีการไปมาหาสู่กันบ่อยครั้ง 2) พระที่เป็นแกนนำเป็นพระกิจกรรมและชอบทำงานกับสังคม 3) พระสงฆ์แกนนำเป็นพระในพื้นที่และมีพรรษามาก จึงเป็นพระอุปถัมภ์ของพระสงฆ์ทุกรูปในเขตพื้นที่ พระสงฆ์ที่เป็นแกนนำพิจารณาเห็นว่า ความหมายของ “สงฆ์” แปลว่าหมู่คณะ การรวมตัวของคณะสงฆ์ นอกเหนือจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น แล้วยังเป็นการขัดเกลา ถักทอความสืลสัมมุตตาและทิวฐิสามมุตตา ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันด้วย ตามแนวทางปธานิยธรรมคือหลักธรรมที่วางไว้เพื่อให้พระสงฆ์ยึดถือในการสร้างสามัคคีกันและการดำรงพระธรรมวินัยให้มีความมั่นคง

1 เครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์

เครือข่ายของพระสงฆ์เป็นที่ประจักษ์ที่ว่าพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกันโดยโครงสร้างองค์กร ด้วยสายสัมพันธ์ระหว่างสหธรรมิกหรือเพื่อนต่อเพื่อน ระหว่างเจ้าอาวาสและลูกวัด ระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง การรวมกลุ่มเป็นไปตามประเพณีและโอกาส แต่ไม่มีเป้าหมายการรวมกลุ่มที่ชัดเจน การรวมกลุ่มของพระสงฆ์เชิงเครือข่ายที่ยาวนานมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มชัดเจนคือ ทั้งเพื่อความเข้มแข็งของคณะสงฆ์ติดตามเหตุการณ์บ้านเมืองและปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ โดยมีฐานการยึดพระธรรมวินัยเป็นแกน และเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีของพระสงฆ์กับชุมชน ระหว่างพระสงฆ์สองตำบลด้วยกันมีช่วงเวลาพูดคุยกันสองช่วง คือ ช่วงเช้าและช่วงหลังสังฆกรรมอุโบสถเสร็จสิ้น ช่วงเช้าก่อนฉันเพลสองชั่วโมงพระสงฆ์สนทนาและเปลี่ยนข่าวสาร กิจกรรมของคณะสงฆ์ที่จะร่วมกันทำในปัจจุบันและอนาคต ในการสนทนามีแนวความคิดใหม่ๆที่พระสงฆ์หัวก้าวหน้าเสนอ เช่น วัดปลอดอบายมุข แนวทางและการปฏิบัติให้วัดในสองตำบลร่วมมือกันปฏิบัติไปในทำนองเดียวกัน การร่วมมือในงานกิจกรรมบุญตามประเพณีที่พระสงฆ์ในเครือข่ายทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเชิงก้าวหน้าของวัดที่อยู่ในเครือข่ายดำเนินการมาขยายแนวคิดและการปฏิบัติสู่สังฆมณฑล เช่น โครงการธนาคารขยะที่บ้านหนองแอก โครงการผู้สูงอายุ โครงการสมุนไพรร

หลังทำการทำอุโบสถพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำมอบนโยบายการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ที่สามารถลงมือปฏิบัติได้จริง การทำกิจกรรมทำให้พระสงฆ์รู้จักและคุ้นเคยกันนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันอื่นๆต่อมา

2 การสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์กับชุมชน

หัวข้อก่อนหน้าเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กันเองนำมาสู่สังฆมณฑลมีความเข้มแข็ง ความรัก ความสามัคคีในกลุ่ม ตามตารางภาพแสดงให้เห็นว่าการสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์นำไปสู่การสร้างเครือข่ายเชื่อมสู่ชุมชน กล่าวคือเครือข่ายขยายไปสู่ชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือ

การให้ชุมชนมีโอกาสได้ทำบุญ การร่วมมือของพระสงฆ์กับชุมชน พระสงฆ์มีโอกาสได้แสดงหลักธรรม และหลักการดำเนินชีวิตต่อชุมชน การพบปะของคนในชุมชนไม่เพียงแต่พบปะกับพระสงฆ์แต่เป็นการพบปะระหว่างสมาชิกชุมชนต่างหมู่บ้านด้วย นอกจากนี้มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาร่วมปรึกษาหารือ ประเด็นปัญหาสังคมที่มีอยู่หรือไม่ให้มี (ป้องกัน) โดยใช้หลักธรรมเข้าไปสู่จิตใจของคน

3 ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ความเข้มแข็งตามกรอบแผนภาพ (ตามข้อกำหนดของคณะกรรมการสังคมและเศรษฐกิจ แห่งชาติ) ประกอบด้วย 1) ความเข้มแข็งด้านสังคม 2) ความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรม 3) ความเข้มแข็ง ด้านเศรษฐกิจ รายได้ หรือปัจจัยสี่ 4) ความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งดัชนีชี้วัด 4 ประการที่เหมาะสม กับบริบทชุมชนสองตำบลหรือความต้องการของชุมชน คือ ความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรมมีผล เชิงประจักษ์ การรวมกันทำกิจกรรมเป็นการสร้างความร่วมมือของคนในสังคมระหว่างพระสงฆ์กับ ชุมชนและระหว่างสมาชิกภายในกับภายนอกชุมชน ปัญหาการทะเลาะระหว่างวัยรุ่นระหว่างหมู่บ้าน ได้รับการแก้ไขจากการพูดคุยเมื่อได้พบปะกันในงานกิจกรรมของชุมชน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมอันเป็น ภูมิปัญญาของชุมชนได้เริ่มก่อตัวขึ้นมาใหม่ เช่น มัคทายก พิธีกรทางพระพุทธศาสนา มัคทายกมีหน้าที่ สนับสนุนงานกิจการของวัดและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัด ส่วนสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุและ ผู้นำชุมชน โครงการของพระสงฆ์แก่นำมีเป้าหมายให้กลุ่มเหล่านี้นำไหว้พระสวดมนต์หรือนำพิธีการ ได้ทุกคน กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนและสมาชิกภายในกับภายนอกชุมชนถือว่าเป็น กระบวนการทางวัฒนธรรมที่เสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนมีวิถีคิด วิถีการ ดำเนินชีวิตสอดคล้องไปด้วยกันตามหลักคลองธรรมของชุมชนเพื่อเคลื่อนไปสู่เป้าหมายชุมชนร่วมกัน คือสันติสุขส่วนบุคคลและสันติสุขส่วนร่วม ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งอีกสองข้อที่เหลือ คือ ชุมชนมีรายได้ เศรษฐกิจชุมชนที่ดี และสิ่งแวดล้อมดีนั้น บริบทชุมชนของสองตำบลมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี (กว่า ตำบลอื่น) และเคยมีปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติคือมลภาวะทางกลิ่นจากโรงงานยาง ด้วยกระบวนการ ชุมชนเครือข่ายปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขด้วยความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง ถือว่า พื้นฐานของเครือข่ายสร้างความเข้มแข็ง

4 กระบวนการสืบทอดเครือข่ายของพระสงฆ์และชุมชน

กระบวนการสืบทอดเป็นการทำงานของกลไกเครือข่ายซึ่งเป็นแบบธรรมชาติเมื่อเครือข่าย พระสงฆ์มีความเข้มแข็งจากความสัมพันธ์ระหว่างกันทางด้านจิตใจอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดความ เรียนรู้ การจัดการความรู้ในสมาชิก การเรียนรู้ต่อสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้กิจกรรม ของเครือข่ายพระสงฆ์ทำงานไม่หยุดนิ่ง กิจกรรมที่มีแกนทางวัฒนธรรมคือบุญกุศลรองรับ ชุมชนเข้ามา มีร่วมกิจกรรมเพราะต้องการส่งสมบุญกุศลเครือข่ายได้ขยายไปยังมวลสมาชิกของชุมชนทั้งหมด เพราะ โครงสร้างเครือข่ายมีความสัมพันธ์เหมาะสมมีหน้าที่ของเครือข่ายเปรียบเหมือนการทำงานของร่างกาย

ที่มีจิตใจและชีวิตทำงานอย่างสอดประสานอย่างไม่หยุดนิ่ง เครือข่ายมีหน้าที่คล้ายสิ่งมีชีวิตดำเนินไป โดยตัวมันเองไม่หยุดนิ่ง ตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลาที่สามสิบปี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการพบในงานวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การสร้างเครือข่ายการลงอุโบสถของพระสงฆ์สองตำบลในจังหวัดมุกดาหารสร้างความเข้มแข็งของคณะสงฆ์และชุมชนสืบเนื่องจากกิจกรรมสอดคล้องกับพุทธวัฒนธรรมและพื้นฐานความสัมพันธ์ของแกนนำเครือข่าย ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุนกิจกรรมของพระสงฆ์ เช่น วัดประชารัฐ ควรมีกิจกรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและขับเคลื่อนจากคณะสงฆ์ท้องถิ่นและชุมชนเป็นฐาน อาจจะมีชื่อและกิจกรรมที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละแห่ง จะทำให้งิจกรรมหรือโครงการนั้นสืบเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ

1) การปรึกษาหารือกันแต่ละครั้งยังไม่มีการบินทักช่วยจำ และไม่มีข้อมูลในการตัดสินใจจากแหล่งข้อมูลเชิงสถิติ เช่น เครือข่ายจะดำเนินนโยบายจัดการศึกษาให้พระนวกะโดยให้วัดใดวัดหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ควรมีข้อมูลสถิติ เช่น จำนวนพระสงฆ์ในหมู่บ้านและระแวกใกล้เคียง จำนวนประชากรในหมู่บ้าน

2) การประเมินโครงการและกิจกรรมที่ผ่านมา และการวางแผนโครงการในรอบระยะหนึ่ง เช่น ห้าปี สิบปี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในเชิงกิจกรรม

ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด สองตัวชี้วัดคือ สังคมเข้มแข็งและวัฒนธรรมเข้มแข็ง ปรากฏผลเชิงรูปธรรมชัดเจนมาก แต่ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในสถานการณ์โลกปัจจุบันส่งผลกระทบต่อชุมชนและจะมีแนวโน้มจะประสบปัญหามากขึ้น เช่น การใช้ถึงพลาสติก ผลกระทบการพัฒนาเศรษฐกิจโรงงานส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมของพระสงฆ์ควรเน้นกิจกรรมสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่าเดิม

References

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ .กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.2542 ,

บูรกรณ์ บริบูรณ์, วิบูลย์ แมนสถิตย์. รูปแบบการนำตนเข้าไปผูกพันกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2554.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2548). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2: กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

พริตจ็อฟ คาปรา (เขียน). วิศิษฐ์-ณัฐพส วังวิญญูและสว่าง พงศ์ศิริพัฒน์ (แปล). (2548). **โยงโยที่ซ่อนเร้น**. กรุงเทพมหานคร; สวนเงินมีมา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สนง.พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,

Capra, Fritjof. (1996). **The Web of Life**. New York, Anchor Book.

Foucault, Michel., Colin Gordon, editor. (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977**. New York: Pantheon Books.

อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา

Identity for Cultural Tourism of of Angkor, Kingdom of Cambodia

พระมหาคาวิ ญาณสาโร/สร้อยสาครำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

ดร.บัญชา พร้อมดิษฐ์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจันทบุรี

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำรงอยู่ และการสืบสานอัตลักษณ์ 2) เพื่ออธิบายหน่วยงานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสนับสนุนให้เกิดการสืบสานอัตลักษณ์ของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ทำการศึกษาเอกสาร ร่วมกับเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1.ปราสาทนครวัดมี 3 อัตลักษณ์ที่ดำรงอยู่คือภาพปราสาทนครวัด นางอัปสรและระบำอัปสรา
2.การสืบสานอัตลักษณ์ “ภาพปราสาทนครวัด” ผ่านช่องทาง 1) การสร้างชาติ 2) การจัดการจากภายนอกและภายในประเทศ 3) แผนการจัดการการท่องเที่ยว และพัฒนาพื้นที่ 4) การสร้างอาชีพ 5) สัญลักษณ์หรือโลโก้ 6) การประชาสัมพันธ์ภาพถ่าย 7) ของที่ระลึกและของประดับ 8) ความเชื่อทางศาสนา 9) การแสดงและการจัดงาน 10) การสัก

3.การสืบสานอัตลักษณ์ “นางอัปสร” ผ่านช่องทาง 1) การอนุรักษ์ภาพสลัก 2) การสร้างความเชื่อด้านวิญญาณ และมีคุณสมบัตินางอัปสรที่ดี 3) ของที่ระลึก เครื่องประดับและของใช้ในบ้าน 4) โลโก้หรือสัญลักษณ์ 5) การสัก

4.การสืบสานอัตลักษณ์ “ระบำอัปสรา” ผ่านช่องทาง 1) การคิดค้นท่ารำและการแต่งกายที่เป็นมาตรฐาน 2) การสร้างอาชีพ 3) สัญลักษณ์หรือโลโก้ 4) ของที่ระลึก 5) เหตุผลด้านเศรษฐกิจครัวเรือนจิตสำนึกและการสอน 6) การแสดงในชุมชน ร้านอาหาร โรงแรมและอื่นๆ และการจัดงานภายนอกประเทศ 7) การสัก

5.การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสืบสานอัตลักษณ์ ภาพปราสาทนครวัด นางอัปสร และระบำอัปสรา ยังไม่ครบองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ 1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์ 2) การให้ข้อมูลและความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการเข้าชมมีน้อย 3) มีการจัดการทั้งสนับสนุนและไม่สนับสนุนอัตลักษณ์ 4) ชุมชน/ท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมยกเว้นระบำอัปสราที่ชุมชน/ท้องถิ่นสอนการรำ

แก่เด็กและเยาวชน จัดงานหรือการแสดงในชุมชน5) การอนุรักษ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยง 6) นักท่องเที่ยวยังไม่เคารพในอัตลักษณ์แต่มีความพึงพอใจในการได้ชมอัตลักษณ์ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูง

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปราสาทนครวัด

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were to study the existing and inheriting identity of Angkor Wat, and, to study the role of cultural tourism that supported the inheriting identity of Angkor Wat. Data was collected by studying the documents, non-participation observation and in-depth interview from 12 key informants. Data was analysed by content analysis.

The Result found that:

1. The existing identity of Angkor Wat was Angkor Wat image, an angle on the wall or Apsara and Apsara dance.

2. The inheriting identity of Angkor Wat image go through 1) the ways of Khmernization, 2) management in and out of country, 3) tourism management plan, 4) create a career, 5) symbol or logo, 6) picture advertisement, 7) souvenir and decoration, 8) belief in religious, 9) acting and 10) tattoo.

3. The inheriting identity of Apsara go through the ways of 1) engraving conservation, 2) belief in the existing and lady model of Apsara spirit, 3) souvenir and decoration, 4) symbol or logo and 5) tattoo.

4. The inheriting identity of Apsara dance go through the ways of 1) dancing pose and bodysuit standard, 2) create a career, 3) symbol or logo, souvenir, 4) poverty reason, 5) teaching, 6) showing in community or restaurant or hotel, acting event and 7) tattoo.

5. In general, the role of cultural tourism that supported the inheriting identity of Angkor Wat was incomplete in cultural tourism element because lake of the tourism knowledge giving and community participation, risk of business operator's identity conservation and unrespect identity of some tourist.

Keywords: Identity, Cultural Tourism, Angkor Wat

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ (กาญจนา แสงลี้มสุวรรณและศรินยา แสงลี้มสุวรรณ, 2555) ซึ่งอัตลักษณ์ (Identity) จัดเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่มีจะถูกกำหนดหรือถูกศึกษาในสถานที่ท่องเที่ยวและนำมาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา มีปราสาทพระนคร หรือนครวัด (Angkor Wat) เป็นโบราณสถานที่เคยมีประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองเป็นปราสาทหินที่ใหญ่ที่สุดในโลก และมีอัตลักษณ์หลายสิ่งในตัวเองโดยรัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชาได้นำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นตัวชูโรง สร้างภาพ และประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลก ทำให้นักท่องเที่ยวกว่าร้อยละ 50 ต้องเดินทางมาชมความยิ่งใหญ่อลังการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2553) แต่อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้การท่องเที่ยวด้านอัตลักษณ์ของนครวัดยังไม่ทราบแน่ชัดว่าปัจจุบันอัตลักษณ์ของนครวัดที่นักท่องเที่ยวมาชมโดยเฉพาะที่เป็นจุดเด่นคืออะไร และนักท่องเที่ยวได้ชมอัตลักษณ์หรือไม่ รวมถึงมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างไร

จากลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาอัตลักษณ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งผลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทยด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ และการสืบสานอัตลักษณ์ของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา
2. เพื่ออธิบายบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการสนับสนุนให้เกิดการสืบสานอัตลักษณ์ของปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาจากสองแหล่งคือ

1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของปราสาทนครวัด เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสังเกตแบบไม่เป็นทางการ (Informal observation) ในตัวปราสาทนครวัด และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษา (Non-participative Observation) ในพื้นที่ตัวเมืองเสียมเรียบ (Siam Reap City) รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 12 คน ได้แก่เจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่ บริเวณปราสาทนครวัด 2 คน

ผู้ประกอบการใน APSARA Dance 1 คน ผู้ประกอบการโรงแรม 1คน ผู้ประกอบการด้านการแกะสลัก 1คน ร้านขายของที่ระลึก 1 คน มัคคุเทศก์ชาวแกมพูชา 1 คนนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นชาวต่างชาติ 2 คน ประชาชนชาวแกมพูชาที่ขายของในปราสาทพระนครหรือนครวัด 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้างเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของปราสาทนครวัดโดยเก็บข้อมูลที่ปราสาทนครวัด เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรแกมพูชา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์มาให้รหัสข้อมูล (coding) และนำข้อมูลจากการสังเกตมาเขียนสรุปเรียงเรียงรวมถึงเขียนสรุปอธิบายภาพถ่ายที่บันทึกในขณะที่สังเกตหลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสังเกต สัมภาษณ์ และการทบทวนเอกสารให้เชื่อมโยงกันด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ในปราสาทนครวัด ในการศึกษาครั้งนี้ มี 3อัตลักษณ์ คือ ภาพปราสาทนครวัด นางอัปสร และระบำอัปสรา

2. การสืบสานอัตลักษณ์ “ภาพปราสาทนครวัด”มีดังต่อไปนี้1) สืบสานผ่านแนวคิด “การสร้างชาติ”2) สืบสานผ่านช่องทาง “การจัดการจากภายนอกประเทศ”3) สืบสานผ่าน “กฎหมายและการบังคับใช้”4) สืบสานผ่าน “แผนการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Plan: TMP)”5) สืบสานผ่าน “การบูรณะ ซ่อมบำรุง และพัฒนาพื้นที่”6) สืบสานผ่านช่องทางการสร้าง “มัคคุเทศก์”7) สืบสานผ่าน “สัญลักษณ์ หรือโลโก้ต่างๆ”8) สืบสานผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ภาพถ่าย9) สืบสานผ่าน “ของที่ระลึก” และ “ของประดับ”10) สืบสานผ่าน “การสร้างอาชีพ”11) สืบสานผ่าน “ความเชื่อทางศาสนา”12) สืบสานผ่าน “การแสดง และการจัดงาน”13) สืบสานผ่านช่องทางที่มองว่าเป็น “ศิลปะ” คือ การสัก

3. การสืบสานอัตลักษณ์ “นางอัปสร”มีดังต่อไปนี้

1) สืบสานผ่านการอนุรักษ์ภาพสลักนางอัปสราในปราสาทนครวัด โดย 1.1) มีเจ้าหน้าที่คอยเฝ้าดูพฤติกรรมนักท่องเที่ยว1.2) มีการจัดการโดยมีการชิงเชือกกั้นระหว่างผนังกับนักท่องเที่ยว1.3) มีข้อห้าม7ประการในการท่องเที่ยวในนครวัด1.4) มีการสร้างความเชื่อว่าภาพสลักนางอัปสรมีวิญญานเพื่อให้เกิดการเคารพ

2) สืบสานผ่านความเชื่อในคุณสมบัติของนางอัปสร ในสตรีของแกมพูชาว่านางอัปสรเป็นคนที่มีความงามทั้งรูปร่าง จิตใจ และพฤติกรรมที่ดีที่ควรเอาเป็นแบบอย่าง และมีการสอนคุณสมบัตินี้กันอย่างต่อเนื่องอยู่ในโรงเรียนและครัวเรือนของคนแกมพูชา

3) สืบสานผ่านของที่ระลึก เครื่องประดับ และของใช้ในบ้านที่นำไปสู่การสร้างคุณค่าในเชิงการค้าเพื่อช่วยสืบสานอัตลักษณ์

4) สืบสานผ่านโลโก้หรือสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น สัญลักษณ์หน่วยงาน องค์กร หรือสัญลักษณ์ของมัคคุเทศก์ที่ออกให้โดยอัญญาธรรมอัสรา เป็นต้น

5) ผ่านช่องทางที่มองว่าเป็น“ศิลปะ” คือ การสัก

4. การสืบสานอัตลักษณ์ “ระบอัสรา” มีดังต่อไปนี้ 1) สืบสานโดยการคิดค้นทำรำที่เป็นมาตรฐานของคนกัมพูชา 2) สืบสานจากการแต่งกายของนางรำระบอัสราที่มีลักษณะเฉพาะ 3) สืบสานด้วยการสร้างอาชีพเช่น โรงเรียนสอนรำอัสรา และศูนย์ศิลปาชีพ เป็นต้น 4) สืบสานโดยทำเป็นสัญลักษณ์หรือ โลโก้ทั้งของภาครัฐ และภาคธุรกิจ/การค้า 5) สืบสานผ่านทางสินค้าของที่ระลึก เช่น ภาพวาด เสื้อยืด เป็นต้น 6) สืบสานผ่านเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจครัวเรือนคือ ความยากจนของครัวเรือนในกัมพูชาที่ผลักดันให้เด็กหญิงเข้าสู่การรำอัสรา 7) สืบสานผ่านเหตุผลทางด้านรำเพื่ออนุรักษ์และด้านการสอนเพื่ออนุรักษ์ 8) สืบสานผ่านการแสดงในชุมชน ในร้านอาหาร โรงแรม และอื่นๆ ในประเทศ และการจัดงานส่งเสริมการท่องเที่ยวภายนอกประเทศ 9) สืบสานผ่านช่องทางที่มองว่าเป็นศิลปะ คือ การสัก

5. การนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในอัตลักษณ์ “ภาพปราสาทนครวัด” สรุปได้ คือ 1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์โดยมีองค์กรต่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือในการซ่อมแซมและบูรณะปราสาทนครวัดมีหน่วยงานรัฐที่จัดการควบคุมและดูแลมีการสอนมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในประวัติศาสตร์ 2) การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าชมยังมีน้อย และยังไม่สนับสนุนให้เกิดการสืบสานในอัตลักษณ์ 3) การจัดการด้านการท่องเที่ยวมีทั้งส่วนการสนับสนุน (สิ่งแวดล้อม การจราจร การขายของภายนอกปราสาท การกำหนดข้อห้าม) และไม่สนับสนุนในอัตลักษณ์ (การมีวัด และการขายของภายในปราสาท รวมถึงการควบคุมด้านการแต่งกายของนักท่องเที่ยว) 4) ชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์น้อย 5) มีความเสี่ยงในเรื่องการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มักจะทำตามใจนักท่องเที่ยว 6) นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่มีความเคารพในอัตลักษณ์โดยมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในหลายลักษณะ 7) นักท่องเที่ยวทั่วไปไม่มีความพึงพอใจในอัตลักษณ์ 8) นักท่องเที่ยวที่มาชมนครวัดจะมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินสูง

6. การนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอัตลักษณ์ “นางอัสรา” นั้นสรุปได้ คือ 1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์โดยห้ามจับต้องมีหน่วยงานรัฐที่จัดการควบคุมและดูแลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีข้อบังคับให้มัคคุเทศก์ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว 2) การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวของนางอัสรายังมีน้อย 3) การจัดการด้านการท่องเที่ยวยังไม่เฉพาะเจาะจง เพราะรวมอยู่กับการจัดการภาพรวมของปราสาทนครวัด 4) ชุมชน/ท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานอัตลักษณ์ที่ชัดเจน 5) มีความเสี่ยงในเรื่องการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มักจะทำตามใจนักท่องเที่ยว 6)

นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่มีความเคารพในอัตลักษณ์โดยมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในหลายลักษณะ 7) นักท่องเที่ยวทั่วไปมีความพึงพอใจในอัตลักษณ์

7.การนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของ“การรำอ้อปรา หรือระบำอ้อปรา” สรุปลได้ คือ 1) มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์ โดยภาครัฐและเอกชนมีโรงเรียนสอนการรำอ้อปราที่เป็นมาตรฐาน 2) ภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจไม่มีการให้ความรู้เกี่ยวกับท่ารำและความหมายแก่นักท่องเที่ยว โดยมีเพียงการแสดงการรำอย่างเดียวเท่านั้น 3) ผู้ประกอบการธุรกิจระบำอ้อปรามีการจัดการระบำอ้อปราในลักษณะการควบคุมพฤติกรรมกรรำให้มีการรำที่ถูกต้อง และอนุญาตให้นักรำสามารถไปรำที่ร้านอื่นได้ในกรณีที่เวลารำไม่ตรงกันรวมถึงกำหนดเวลาการแสดงในช่วงหัวค่ำที่สอดคล้องกับเวลารับประทานอาหารของนักท่องเที่ยว 4) ผู้ประกอบการธุรกิจระบำอ้อปรามีแนวคิดที่จะหานางรำและการรำที่ดีหรือที่สวยงามที่สุดให้กับนักท่องเที่ยวได้ชม โดยคัดเลือกนางรำที่มีจิตสำนึกที่ดีต่อการรำ 5) ผู้ประกอบการธุรกิจยังไม่มีความชัดเจนในการดูแลเรื่องทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวขณะมารับประทานอาหารและชมการรำ 6) ชุมชน/ท้องถิ่นมีส่วนร่วมโดยการสอนการรำแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงการจัดงาน/การแสดงในชุมชน 7) นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปมีความพึงพอใจในการชมการรำอ้อปราแต่ไม่ค่อยเคารพในอัตลักษณ์ “รำอ้อปรา หรือระบำอ้อปรา” โดยแสดงลักษณะที่ไม่ตั้งใจชม ไม่ปรบมือและเวลาขึ้นไปถ่ายภาพก็มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น โอบกอด หรือจับมือถือแขน เป็นต้น

อภิปรายผล

อัตลักษณ์ภาพปราสาทนครวัด

1.ภาพปราสาทนครวัดที่สะท้อนผิวน้ำที่สระน้ำมณฑลนั้น เป็นจุดถ่ายภาพที่สำคัญที่สามารถเห็นภาพปราสาทนครวัดที่ชัดเจนครบทั้ง 5 ปรangk ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายภาพกัน ณ ตรงจุดนี้ แต่พบว่า ยังไม่ได้มีการจัดการและการควบคุมที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวหลายคนเกิดความไม่พึงพอใจ เช่น มีการปลุกบัวของชาวบ้านที่ใช้เนื้อที่ของผิวน้ำเกือบครึ่งสระทำให้ได้มุมสะท้อนผิวน้ำที่ไม่ครบถ้วน มีคนหรือสัตว์หรือมีการโยนสิ่งของลงไปในสระทำให้ผิวน้ำกระเพื่อมจนไม่สามารถถ่ายภาพที่สะท้อนบนผิวน้ำได้ชัด รวมไปถึงการไม่ดูแลบริเวณรอบสระให้สะอาดและสวยงาม เป็นต้น

2.การอนุรักษ์ปราสาท และภาพสลักต่างๆ โดยการชิงเชือกกันนั้น ในทุกที่ที่มีการชิงเชือกจะพบว่ามีความสูงโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับเอวผู้ใหญ่ (สูงประมาณ 70-80เซนติเมตร)และระยะห่างจากผนังไม่มากพอที่จะพันระยะช่วงแขนที่จะสัมผัสกับผนัง เนื่องจากจะต้องเว้นระยะให้เป็นทางเดินชม ณ จุดนั้น หรือโดยรอบปราสาทซึ่งทางเดินในปราสาทก็มีลักษณะค้ำแคบอยู่แล้ว ดังนั้น การกันเชือกภายในปราสาทนครวัดจึงมีลักษณะที่เป็นไปในเชิงสัญลักษณ์ว่า “เป็นจุดที่ต้องระวังถึงพฤติกรรม” มากกว่า “ห้ามจับหรือห้ามเข้าใกล้” เพราะนักท่องเที่ยวสามารถเอื้อมมือไปจับต้องได้

3.การจัดการท่องเที่ยวของปราสาทนครวัด ในภาพรวมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของBurkart&Medlink (1981)ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจว่าต้องประกอบไปด้วยสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึง (Accessibility) และสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (Amenity) เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่สำคัญที่ควรกล่าวถึง ดังนี้

1) การจัดการที่มีการสนับสนุนจากต่างประเทศ กฎหมาย และมีโครงสร้างการทำงานโดยองค์กร เช่น APSARA นั้น สอดคล้องกับ มาโนชพรหมปัญญา และคณะ (2556) ที่พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวถูกดำเนินการภายใต้นโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับองค์การ

2) การจัดการที่เกิดขึ้นยังไม่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่เป็น “ผู้สูงอายุ” ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น จุดแวะพักมีน้อย พื้นทางเดินไม่เรียบ และต้องเดินขึ้นบันไดบ่อยครั้ง เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุมีข้อจำกัดหรือไม่เหมาะสมในการเที่ยวชม

3) การจัดการท่องเที่ยวของปราสาทนครวัดที่มีการกำหนดข้อห้าม และการดูแลโดยจัดเจ้าหน้าที่โดยรอบปราสาทนั้น สอดคล้องกับบุญเลิศจิตตั้งวัฒนา (2548: 64)ที่กล่าวว่าแนวทางในการอนุรักษ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมีการออกกฎข้อบังคับให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆโดยจัดเจ้าหน้าที่ดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามระเบียบ4) มีการจัดการที่ไม่เสริมสร้างการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เช่น จุดจัดรวมขบวนกลางปราสาทชั้นกลาง ที่เป็นที่ประทับของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7เพื่อหยุดดูความพร้อมและความภักดีของทางข้าราชการที่จะอยู่ทางมุขด้านซ้าย (เมื่อยืนหันหน้าเข้าหาปราสาทชั้นใน) และทางนักบวช/พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีที่จะอยู่ทางมุขด้านขวา ก่อนที่จะเริ่มการทำพิธีกรรม โดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะมาวางโทรศัพท์กับพื้นตรงจุดประทับและถ่ายภาพย้อนไปผนังเพดานที่เป็น 4แฉกที่ดูแปลกตา โดยที่ไม่รู้ว่าตรงจุดนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

4) ไม่มีการให้ความรู้ในลักษณะที่เป็นคู่มือ/เอกสาร (ที่นักท่องเที่ยวไม่เสียค่าใช้จ่าย) ไม่สอดคล้องกับบุญเลิศจิตตั้งวัฒนา (2548: 64) ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้น จะต้องมีการจัดทำคู่มือและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบถึงความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในการเข้าไปท่องเที่ยวสถานที่แห่งนั้นแต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายในปราสาทนครวัดไม่มีจุด หรือเอกสารที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเลยแม้ว่ามัคคุเทศก์จะให้ข้อมูลว่านักท่องเที่ยวมีการสอบถามบ้าง แต่ก็เป็นคำถามทั่วไป เช่น สร้างปราสาทได้อย่างไร เอาหินมาจากไหน แกะสลักอย่างไร เป็นต้นซึ่งแม้ว่าจะเกิดความเข้าใจแต่ก็เป็นความเข้าใจแบบตื้นเขินในลักษณะที่เป็นที่มาและเหตุผลของการสร้างของการสร้างปราสาทเท่านั้น ยังไม่เกิดความเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และศิลปะของผู้คนในสมัยนั้นเท่าที่ควร ทำ

ให้การสืบสานอัตลักษณ์ที่จะผ่านนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ชัดเจนในความรู้ของการถ่ายทอด ซึ่งไม่สอดคล้องกับยุวดีนรินทร์ตระกูล (2538) ที่กล่าวถึงแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึก(Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว

5) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปราสาทนครวัดยังมีน้อยและไม่ชัดเจนถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนท้องถิ่น เนื่องจากการจัดการทั้งหมดดำเนินงานโดยองค์กรของรัฐ สอดคล้องกับพลอยศรีโปษณานนท์ (2544) ที่พบว่า การดำเนินงานวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มักจะถูกเตรียมการโดยหน่วยงานกลางของรัฐเป็นการกำหนดนโยบายและดำเนินการวางแผนจากส่วนกลางลงไปสู่ท้องถิ่น(Top down)โดยภาครัฐของกัมพูชาเน้นไปที่การอนุรักษ์ตัวปราสาท และรายได้จากการท่องเที่ยว โดยเสนอภาพความยิ่งใหญ่ของนครวัดในด้านต่างๆ เป็นหลักซึ่งอาจจะเกิดผลเสียดังที่เมธาวิ ศิริวงศ์ (2556)พบว่า การจัดการที่มุ่งเน้นไปที่การสร้างภาพลักษณ์เพื่อเสนอตัวตนต่อสาธารณะชนมากกว่าการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มคนท้องถิ่น ทำให้เป้าหมายของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปจากการส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจร่วมกันของชุมชนกลายเป็นการช่วงชิงบทบาทเพื่อผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มคนแทนการร่วมมือระหว่างกลุ่มคนท้องถิ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะสืบสานอัตลักษณ์

6.นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่มีความเคารพในปราสาทนครวัด และนางอัปสร โดยมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในหลายลักษณะ เช่น 1) มีการจับหรือสัมผัส รวมถึงการทำท่าทางจับภาพสลักที่ไม่เหมาะสม 2) ถ่ายภาพโดยใช้ท่าทางที่ห้ามทำซึ่งมักจะทำแบบที่เลียนแบบภาพสลัก 3) การแต่งกายของนักท่องเที่ยวบางคนแสดงถึงการไม่ให้ความเคารพในวัฒนธรรมเช่น นุ่งสั้น กางเกงสั้น เป็นต้น

7.พบความเสี่ยงของการสืบสานอัตลักษณ์ภาพปราสาทนครวัด

1) ภาพวาดที่เป็นของที่ระลึกเสี่ยงต่อการถูกปนเปื้อนและเข้าใจผิด เพราะมีทั้งที่เป็นภาพของปราสาทนครวัดเพียงปราสาทเดียวที่ชัดเจน และภาพที่มีรายละเอียดปะปนกับปราสาทอื่น ซึ่งในตลาดขายของที่ระลึกจะพบว่าภาพที่ปะปนกับปราสาทอื่นมีมากกว่า ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในอัตลักษณ์หรือมีความรู้ในลักษณะผิดปราสาท ดังนั้น เมื่อนำภาพไปแสดงหรือถ่ายทอดรายละเอียดให้กับผู้อื่น ก็อาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดในอัตลักษณ์ได้

2) ความเสี่ยงที่เกิดจากการสักภาพปราสาทนครวัดที่ผิดเพี้ยนไป โดยพบว่า มีการนำภาพของปราสาทนครวัดมาดัดแปลง เช่น ตัดต่อจนคล้ายคลึงกับปราสาทอื่น หรือเพิ่มเรื่องราว หรือภาพของปราสาทอื่นเข้าไปโดยเน้นในมิติของความคิดในด้านความสวยงามเป็นหลัก มากกว่าที่จะคำนึงถึงอัตลักษณ์ภาพปราสาทนครวัดที่แท้จริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่สักไม่ได้มุ่งหวังหรือคำนึงถึงปราสาทนครวัด

เพียงอย่างเดียว แต่จะผสมผสานจุดเด่นของแต่ละปราสาทให้อยู่ในภาพเดียวกัน เช่นเดียวกับภาพเขียนหรือภาพวาดที่เป็นของที่ระลึก

อัตลักษณ์นางอัปสร

เมื่อนางอัปสรออกจากผนังหินของปราสาทและเข้าสู่การเป็นประเด็นหนึ่งของการท่องเที่ยว งานวิจัยนี้ได้มีประเด็นที่เป็นข้อสังเกต ดังนี้

1.ของที่ระลึกที่เป็นตุ๊กตามีลักษณะของใบหน้าที่แตกต่างกันนางอัปสรบนภาพสลักหิน และมีการประยุกต์เครื่องแต่งกายให้ดูสวยงาม และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่งนั้นก็ทำให้เกิดการปนเปื้อนหรือทำลายอัตลักษณ์นางอัปสรแบบดั้งเดิมด้วยเช่นกัน

2.ความเสี่ยงของการสืบสานอัตลักษณ์ “นางอัปสร” เป็นความเสี่ยงที่ภาพนางอัปสรจะผิดแผกไปจากมาตรฐานที่กำหนด โดยมีความเสี่ยงที่เกิดจากการสืบสานผ่าน 1) “การสัก” โดยภาพนางอัปสรจะผิดแผกไปจากเดิมและไม่เหมาะสม เช่น การสักนางอัปสรในลักษณะกึ่งเปลือย โดยสักบนบริเวณแขน ขา หัวไหล่ด้านหลัง และแผ่นหลัง 2) “ภาพวาด” นางอัปสรของนครวัดเสี่ยงต่อการถูกปนเปื้อนและเข้าใจผิด จากนางอัปสรจากปราสาทอื่น ที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในอัตลักษณ์ หรือมีความรู้ในลักษณะผิดสถานที่หรือผิดปราสาท

อัตลักษณ์ระบำอัปสรา

1.มีการอนุรักษ์อัตลักษณ์โดยกรมศิลปากรกัมพูชาที่อยู่ที่กรุงพนมเปญ และที่เป็นของเอกชนจะมีการสอนการรำที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ในอีกมุมมองหนึ่งนั้น อาจไม่มีการพัฒนาการรำของระบำอัปสราให้แตกต่างจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ที่จะสร้างแรงดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวได้มากกว่าเดิมนอกจากนั้น ระบำอัปสรามักจะจัดเป็นชุดที่แสดงรวมกับการแสดงชุดอื่นๆ ที่แต่งกายและมีท่าทางการรำที่คล้ายคลึงกัน จนนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะคนต่างชาติแยกกันไม่ออกว่าการแสดงชุดใดเป็นการรำอัปสรา ทำให้เป็นเพียงการชมการรำประกอบการรับประทานอาหารเท่านั้น

2.ท่ารำแต่ละท่ามีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ที่ผู้ชมควรต้องมีความเข้าใจ เพื่อเข้าถึงคุณค่าและจิตวิญญาณที่นางรำได้ถ่ายทอดออกมา แต่พบว่านักท่องเที่ยวก็เพียงแค่มองแค่ความสวยงามในเครื่องแต่งกายและการรำเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีความเข้าใจในความหมายของการรำหรือท่ารำแต่อย่างใด ทำให้การสืบสานมีข้อจำกัด

ในมิติของการแสดงการรำอัปสราในท้องถิ่นนั้น พบว่า มีการสื่อสารเชิงวัฒนธรรม (ระบำอัปสรา) เพื่อให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงอยู่โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมระบำอัปสราอยู่บ้างเช่นการให้วัดเป็นเวทีพื้นที่แสดงในงานประเพณีต่างๆ การให้โรงเรียนเป็นหน่วยงานสนับสนุนการฝึกอบรมให้เด็กเยาวชนมีทักษะในการรำอัปสราเป็นต้น ซึ่งแนวทางนี้ ถือว่าเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการรำ และถือว่าสามารถทำให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของประเทศ (สุธีระอะทะวงษา, 2560) และสอดคล้อง

กับเอื้องฟ้าถาวรรักษ์ (2555)ที่พบว่า การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงต้อง1) จัดทำหลักสูตรเพื่อเด็กเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้ในสถานศึกษา2) จัดฝึกอบรมให้แก่เด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจ3) จัดลานวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับเป็นเวทีการแสดงของเด็กเยาวชนและประชาชนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะการแสดงของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้พบว่า มีนางรำอัสราจำนวนหนึ่งได้ไปเป็นครูสอนการรำให้กับเด็กและนักท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีมีการเข้มงวดในเรื่องการขึ้นทะเบียนครูผู้สอนแต่ประการใด ดังนั้นความรู้ที่นักเรียนได้รับนั้น จึงมีความเสี่ยงที่จะผิดเพี้ยน หรือเกิดความไม่เข้าใจในการรำตามมาตรฐานอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคนที่จะเป็นผู้สอนนั้นต้องมีความรู้ความสามารถในการเรียนการสอนที่จึงจะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดหรือนักศึกษาสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง(ปานจันทร์แสงสวัสดิ์, พรชัยเทพปัญญา และอาคมเจริญสุข,2557)เพราะครูหรือผู้สอน จะต้องจับท่าทางหรือจัดระเบียบอวัยวะของร่างกายผู้ปฏิบัติตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าให้อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้องและต้องแก้ไขท่าทางในการรำให้ถูกต้องสวยงามตามเกณฑ์มาตรฐานที่ได้ปฏิบัติสืบเนื่องต่อมา(สุภาวดีโพธิเวชกุล, 2552).

3. เมืองเสียมเรียบจะมีสินค้าของที่ระลึก หรือของที่ทำให้นักถึงหรือคิดถึง(ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ที่ผลิตจากภูมิปัญญาพื้นบ้านจากชาวบ้านในชุมชนหลากหลายรูปแบบ การได้ซื้อไปเป็นของฝากก็จะมีผลเรื่องการเล่าเรื่อง ซึ่งจะช่วยให้สืบสานอัตลักษณ์ได้อีกทางหนึ่ง รวมถึงเปรียบเสมือนตัวแทนของแหล่งท่องเที่ยวที่เผยแพร่ไปทั่วโลก มีส่วนช่วยเผยแพร่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของประเทศ

4.พบความเสี่ยงของการสืบสานอัตลักษณ์ “ระบำอัสรา” ดังนี้

1) ความเสี่ยงจากการประยุกต์ในลักษณะการรวมตัวกันของระบำอัสราของกัมพูชาและจีน (Cambodian and Chinese APSARA Fusion)โดยผู้คิดทำและผู้รำไม่ใช่คนกัมพูชา โดยเป็นการแสดงที่อ้างว่าเป็นการรำแบบคลาสสิกที่อยู่บนพื้นฐานการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิมที่ย้อนกลับไปในยุคสมัยโบราณซึ่งมีความแตกต่างกันกับระบำอัสราของกัมพูชาทั้งในด้านของการแต่งกายและการรำรำ

2) ความเสี่ยงจากการแสดงบนเวทีของนักรำอัสราที่เป็น“ชายหรือสาวประเภท 2” โดยใน Website ชื่อ Adventurousmiriam (2015)กล่าวว่า อัสราในอดีตมีความหมายที่สื่อไปถึงผู้หญิงที่งดงามและอยู่เหนือธรรมชาติ แต่ในปัจจุบัน พบว่า มีคาบาเร่ย์โชว์ของสาวประเภทสองในด้านการรำอัสราซึ่งมีข้อสังเกตว่าเมื่อมีการผูกเรื่องของการรำอัสรากับนางอัสราที่ปรากฏอยู่บนผนังของปราสาทนครวัด ซึ่งแสดงสถานะที่เป็นผู้หญิงทั้งหมด และโดยแต่เดิมนั้นนางรำทั้งหมดจะเป็นผู้หญิงด้วยกัน แต่การที่มีนักรำชายที่เป็นเพศที่ 3มารำอัสรา ที่แสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีบทบาทในการสร้างความหมายของระบำอัสราที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่สวยงาม อลังการยิ่งใหญ่ และน่าประทับใจในการแสดงให้กับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะจากต่างประเทศได้ชมมากกว่าการคำนึงถึงคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งมีนัยยะที่กระทบถึงอัตลักษณ์ โครงสร้างทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์และนางใน

ราชสำนัก และเรื่องราวของนางอัปสร รวมถึงวัฒนธรรมการรำดั้งเดิมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดความสูญเสียบรรยากาศความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมไป

3) ความเสี่ยงที่เกิดจากการสืบสานผ่าน “การสัก” ซึ่งผิดเพี้ยนไปจากภาพการรำ และการแต่งกายแบบดั้งเดิม ซึ่งยังไม่พบถึงการควบคุมจากภาครัฐของกัมพูชาแต่อย่างใด โดยเฉพาะการสักที่เกิดขึ้นในเมืองเสียมเรียบ

ในภาพรวมของทั้ง 3 อัตลักษณ์

อัตลักษณ์ทั้ง 3 ที่เกิดขึ้น (ภาพปราสาทนครวัด อัปสร และระบำอัปสรา) ได้แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในเมืองเสียมเรียบเป็นปกติอยู่แล้ว เพราะเป็นอัตลักษณ์ในเชิงสัญลักษณ์ความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชาติ(ภาพปราสาทนครวัด) และเป็นวัฒนธรรมการแสดงที่อยู๋ในการดำรงชีวิต (ระบำอัปสรา) แต่ในเชิงการท่องเที่ยว นั้น จะมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ กลุ่มนางรำ กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มผลิตสินค้าของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งไม่พบการนำการประยุกต์วิถีชีวิตของผู้คนในเมืองเสียมเรียบมาร่วมหรือประกอบการท่องเที่ยวแต่อย่างใด

ในมิติของการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์นั้น สามารถกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทั้ง 3 ได้ถูกนำมาประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวทั้งจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยผ่านสื่อทั้งสื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อการเรียนการสอน และสื่ออื่นๆ โดยผ่านองค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ สอดคล้องกับเบญจวรรณ สุพันธ์ทอง (2554) ที่พบว่า อัตลักษณ์ในแหล่งมรดกโลกและอุทยานประวัติศาสตร์ มักจะถูกนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์โดยบุคลากรทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ผ่านสื่อ 5 ประเภท แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การประชาสัมพันธ์ หรือการโฆษณาเพื่อการท่องเที่ยวโดยบริษัทนำเที่ยวนั้น จะมีรูปแบบและเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นไปในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจมากกว่าที่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะไม่มีความชัดเจนและไม่ได้ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิต และการมีส่วนร่วมของคน/ชุมชนในการอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ แม้ว่าในมิติเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในแผนการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Plan) ก็ตาม

การผลิตของที่ระลึกเพื่อสืบสานอัตลักษณ์ในมิติขององค์กรรัฐ พบว่ามีการใช้ภูมิปัญญาที่มีการสอนสืบต่อกันมา และผลิตภัณฑ์ที่ได้ก็มีความหลากหลาย แต่น่าสังเกตว่าผลิตภัณฑ์จะเป็นแบบซ้ำๆ กันอยู่เป็นจำนวนมากเพราะจะมีแม่แบบเฉพาะ เช่น แบบการแกะภาพปราสาทนครวัดในแผ่นเงินหรือภาพต้นแบบของการแกะสลักหินเป็นภาพนางอัปสร เป็นต้น นอกจากนั้น ปริมาณที่ผลิตได้จะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความขยัน และช่วงเวลาที่ทำการผลิตตามความต้องการของตลาดซึ่งราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์จะมีราคาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ขายในร้านค้าขององค์กรจะมีราคาต่ำกว่าที่ขายในตลาดหรือที่ขายเป็นส่วนใหญ่ผ่านพ่อค้าคนกลาง (ขายส่ง)

ข้อเสนอแนะ

ภาพปราสาทนครวัด

1. ในจุดขายหรือมุมที่เป็นที่นิยมถ่ายภาพ คือ สระน้ำมรกตที่เป็นมุมสะท้อนภาพปราสาทในผิวน้ำนั้น ควรมีการจัดสถานที่เพื่อการถ่ายภาพที่ดีกว่านี้ เช่น จัดทำขอบหินไว้ริมบึง ขุดลอกวัชพืชและพืชที่ปกคลุมผิวน้ำไม่ให้กระทบกับภาพสะท้อนบนผิวน้ำและการควบคุมผิวน้ำให้นิ่งที่สุดโดยคนควบคุมคนสัตว์ และสิ่งอื่นๆ ที่จะลงไปในน้ำ เป็นต้น

2. การอนุรักษ์ปราสาท และภาพสลักต่างๆ โดยการขึงเชือกกันนั้น ควรมีระยะของความสูงของเชือกจากพื้นให้มากขึ้นและควรขึงโดยใช้เชือกมากกว่า 1 เส้น เพื่อแสดงนัยยะของห้ามเข้าใกล้ได้ชัดเจนมากขึ้น

การรำอัปสรา หรือระบำอัปสรา

1. การพัฒนาด้านการรำของระบำอัปสราให้แตกต่างหรือเพิ่มเติมจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นประเด็นหนึ่งของผู้ที่เกี่ยวข้องควรพิจารณา นอกจากนั้นควรเข้มงวดในเรื่องการขึ้นทะเบียนครูผู้สอนการรำอัปสรา

2. ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการรำอัปสรา ในร้านอาหาร หรือในสถานที่การแสดงอื่นๆ ให้มากกว่านี้ โดยอาจให้ความรู้ที่แสดงถึงท่าทางการรำ หรือการแสดงนิ้วมือที่สื่อถึงความหมายต่างๆ นอกจากนั้น ควรมีคำอธิบายถึงชุดการแสดงในภาษาอื่นๆ ด้วยว่าเป็นการแสดงชุดใดมีความหมายและสำคัญอย่างไร

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาครัฐที่ต้องให้ความสำคัญกับการรำอัปสราโดยนักรำที่เป็นชาย โดยพิจารณาทบทวนผลกระทบกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และหาข้อสรุปเพื่อไม่ให้กระทบกับคุณค่าของอัตลักษณ์ที่มีการสืบสานกันมานอกจากนั้น ต้องไม่ให้มีการรำที่ผสมผสานกับการรำอื่น (APSARA Fusion) เกิดขึ้นในเมืองเสียมเรียบ เพราะจะทำให้ลายอัตลักษณ์การรำอัปสราอย่างมากไม่ผลิดของที่ระลึกและไม่สักที่ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของอัตลักษณ์ในอดีตปัจจุบันก่อนนำมาสู่การท่องเที่ยว และอัตลักษณ์เหล่านี้มีการประดิษฐ์และมีผลต่อความสำนึกของคนในชาติอย่างไร

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งมรดกโลกของประเทศไทยและประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะในอาเซียนซึ่งมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม

References

- มาโนชพรหมปัญญา และคณะ. (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย. 8 (2) (กรกฎาคม - ธันวาคม 2556); 36-47.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพรสแอนด์ ดีไซน์จำกัด.
- เมธาวี ศิริวงศ์. (2556). ประเพณีประดิษฐ์กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม กรณีศึกษา งานเทศกาลประเพณีแซนโฎนตา อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุธีระอะทะวงษา. (2560). การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหมและแนวทางการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. วารสารสมาคมนักวิจัย. 22 (1); 137-149.
- เอื้องฟ้าถาวรรักษ์. (2555). การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “รำตง” อำเภอศรีสวัสดิ์จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี.
- ปานจันทร์แสงสวัสดิ์, พรชัยเทพปัญญา และอาคมเจริญสุข. (2557). การสืบสานนาฏศิลป์ไทยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. วารสารวิชาการVeridian E-Journal, 7 (3); 559-570.
- สุภาวดีโพธิเวชกุล. (2552). การแก้ไขท่าทางในการปฏิบัติท่ารำให้ได้มาตรฐานนาฏศิลป์ไทยแบบหลวง รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

การประยุกต์อัตลักษณ์เทศกาลและพิธีกรรมท้องถิ่นนครพนมกับการเรียนการสอน
รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา
Applying Local Festivals and Traditions' Identity in Nakhon Phanom Province into
Buddhist Festivals and Traditions Subject

หมง อภัยโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อนำอัตลักษณ์เทศกาลและพิธีกรรมมาสู่เนื้อหาวิชา เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อเทศกาลและพิธีกรรมของชาวบ้านตามหลักพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) เพื่อประยุกต์อัตลักษณ์เทศกาลและพิธีกรรมมาสู่รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า

ผลของการศึกษาทราบถึงพัฒนาการของเทศกาลและพิธีกรรมของแต่ละประเภท พบว่า เทศกาลและพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นที่รู้จักในวงกว้างคือ 1) เทศกาลไหลเรือไฟ และ 2) เทศกาลนมัสการพระธาตุพนม เดิมเทศกาลทั้ง 2 รายการ เป็นพิธีกรรม หมายถึง การกระทำความดี ศักดิ์สิทธิ์และจริงจังการดำเนินการเป็นเรื่องภายใน หมายถึง เป็นเรื่องของผู้ทำพิธีกรรมและผู้ร่วมพิธีกรรมเฉพาะคนท้องถิ่น ที่มีความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและธาตุพนม ต่อมา พิธีกรรมได้คลี่คลายเป็นเทศกาลมีการเสริมการเล่น และความบันเทิงแทรกในงานกิจกรรมด้วย สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์อย่างอื่นของคนในท้องถิ่นจังหวัดนครพนมได้แสดงออกในงานดังกล่าว เช่น การฟ้อนรำ ศรีโคตรบูรณ การแต่งตัวและขับร้องชาวเรณูนคร และสินค้าที่ระลึกของชนพื้นเมือง เป็นต้น

เมื่อพิธีกรรมได้คลี่คลายเป็นเทศกาล ประกอบกับความเชื่อมโยงของผู้คนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะการคมนาคมและการสื่อสารง่ายและทั่วถึง ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในช่วงเวลาทศวรรษ 2520s ประเทศไทยมีความเฟื่องฟูเรื่องการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทางฝ่ายภาครัฐและหลายภาคส่วนกำหนดนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยว เทศกาลและพิธีกรรมสองรายการเป็นกิจกรรมอันเป็น “พิธีกรรม” และ “วัฒนธรรมท้องถิ่น” เปลี่ยนเป็น “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ตอบสนองกระแสการท่องเที่ยวได้อย่างดี เทศกาลจึงได้รับการประสมพันธ์ในวงกว้างโดยเฉพาะไหลเรือไฟเป็นกิจกรรมระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการเน้นการท่องเที่ยวการเป็นช่วยในด้าน

แรงจูงใจการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ขณะเดียวกันวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของงานก็อาจจะถูกลดลงเพราะการทำกิจกรรมเน้นตอบสนองผู้ดูมากกว่าเน้นเนื้อหากิจกรรม

เทศกาลและพิธีกรรมของงานตรงกับรายวิชาเทศกาลและพิธีกรรม และโดยเนื้อหาในรายวิชานี้อธิบายกว้างๆให้นิสิตทราบถึงคุณค่า ความหมายของเทศกาลและพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพิธีกรรมท้องถิ่นจึงสามารถแทรกหรือบูรณาการได้อย่างลงตัว ลักษณะการบูรณาการจึงบูรณาการโดยการแทรกสาระลงในคำอธิบายวิชา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทดลองเพิ่มเติมนอกเหนือวัตถุประสงค์การวิจัยที่ต้องการเพียงการประยุกต์ใช้เท่านั้น การบูรณาการจึงเพิ่มเป็นขั้นที่สอง โดยการลงไปใช้ในชีวิตจริงให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

คำสำคัญ: เทศกาล, พิธีกรรม, อัตลักษณ์

ABSTRACT

The purpose of this research is to: 1) to bring the festive and ritual to the content of Buddhist festivals and rituals; 2) The festivals and rituals of local people according to Buddhism and local wisdom. 3) to apply festive and ritualistic identities to Buddhist festivals and rituals and

The research found that the development of festivals and rituals of each type are unique and widely known are: 1) The fireworks festival and 2) Phra That Phanom worship festival. Original two festivals rooted to the act of holiness and seriousness. Worshiper went to participate by aspiration of really believe in sacred of stupa. And then festival of Thatphanom worship has slowly developed to combine entertain activities in holiness that ritual. Identity of Nakhon Phanom people had performed in the event, such as local Srikottrabun dancing. These identities reflected on their dancers dress, local songs and local souvenir. etc,

In the time, rituals (sacred) became festival (sacred and entertain) and, different people in different places are easy communicate. In the decade of 19720s, Thailand is flourishing tourism, especially cultural tourism. The government and many sectors set a policy to support tourism. Two festivals and rituals are "ritual" and "local culture" as "tourism resources". The festival has been widely connected, especially the fireworks. However, those involved in culture and Buddhism who provide information that the emphasis on tourism

Festivals and rituals of the festival match the festivals and rituals. The content in this course is very broad. The meaning of festivals and rituals in Buddhism. Local rituals can be inserted or integrated. Thus the subject can be added festival into course outline. Future more Nakhon Phanom Buddhist students can participate in those festival which they study by integrate in their experience.

Keywords: Identity, Festival, Ritual

บทนำ

เทศกาลที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวนครพนมเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะเดียวกันก็มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันในแง่ครพนมมีภูมิศาสตร์และมรดกที่เป็นสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น เช่น นครพนมตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง มีพระธาตุพนมเป็นเจดีย์อันเป็นศูนย์ทางรวมด้านจิตใจของคนในจังหวัด เทศกาลท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แสดงความเป็นตัวตนของคนกลุ่มหนึ่งๆ นอกจากแสดงจากอาชีพ การศึกษา ตระกูล เป็นต้นแล้ว อัตลักษณ์ที่เป็นทั้งตัวแสดงบุคคลหนึ่งเฉพาะตนและกลุ่ม คือ ความเชื่อทางนามธรรมที่ฝังอยู่ในของมนุษย์แล้ว กิจกรรมร่วมของกลุ่มที่แสดงออกเนื่องในช่วงเวลาต่างๆจะแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มทั้งทางด้านชาติพันธุ์ และด้านความเชื่อ อัตลักษณ์ของคนนครพนมที่มีสื่อผ่านกิจกรรมหลัก ได้แก่ การไหลเรือไฟ การนมัสการพระธาตุพนม นอกจากนี้ พิธีกรรมอันเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าในจังหวัดจะมีความแตกต่างกัน การสืบสานอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรมจะพิธีกรรมบางอย่าง ซึ่งเป็นประเด็นที่รายวิชาที่เกี่ยวข้องจะเชื่อมโยงมาสู่กิจกรรมการเรียนการสอน

เทศกาลดังกล่าวจะเป็นเทศกาลของชาวไทย บอกความเป็นมาและอัตลักษณ์ของความเป็นไทยได้อย่างดี อย่างไรก็ตาม เทศกาลท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันตามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของแต่ละท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแต่ละแห่ง เทศกาลจะเป็นตัวสะท้อนหรืออธิบายการคิด ความเชื่อ วิถีชีวิตที่มาจากการจัดตนเองสัมพันธ์กับลักษณะแวดล้อมทางด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรม เพื่อจะดำรงชีวิตอย่างมีความเชื่อมั่นมีเป้าหมาย และยังเป็นการจัดความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง อีกทั้งยังเป็นการปลอบประโลมที่สังคมและชีวิตปัจเจกประสบกับปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในเชิงตรรกทั่วไป เทศกาลของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะถูกจัดขึ้นทุกเดือน เรียกกันว่า “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” เป็นวัฒนธรรมที่จะยึดถืออธิบายเพื่อเป็นการจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคมและวางเป้าหมายการดำเนินชีวิตของปัจเจกนั่นเอง ฮีตสิบสอง เป็นทั้งจารีตการปฏิบัติและเป็นทั้งกติกาของสังคม หรือธรรมานุญชีวิตของคนในสังคมนั่นเอง

เทศกาลที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวนครพนมเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในแง่ที่ผูกพันกับพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันในแง่ นครพนมมีภูมิศาสตร์และมรดกที่เป็นสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น เช่น นครพนมตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง มีพระธาตุพนมเป็นเจดีย์อันเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในจังหวัด เทศกาลท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แสดงความเป็นตัวตนของคนกลุ่มหนึ่งๆ นอกจากแสดงจากอาชีพ การศึกษา ตระกูล เป็นต้นแล้ว อัตลักษณ์ที่เป็นทั้งตัวแสดงบุคคลหนึ่งเฉพาะตนและกลุ่ม คือ ความเชื่อทางนามธรรมที่ฝังอยู่ภายในของมนุษย์แล้ว กิจกรรมร่วมของกลุ่มที่แสดงออก เนื่องในช่วงเวลาต่างๆจะแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มทั้งทางด้านชาติพันธุ์ และด้านความเชื่อ อัตลักษณ์ของนครพนมที่มีสื่อผ่านกิจกรรมหลัก ได้แก่ การไหลเรือไฟ การนมัสการพระธาตุพนมประจำปี นอกจากนี้ พิธีกรรมอันเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าในจังหวัดจะมีความแตกต่างกัน การสืบสานอัตลักษณ์ผ่านพิธีกรรมจะพิธีกรรมบางอย่าง ซึ่งเป็นประเด็นที่รายวิชาที่เกี่ยวข้องจะเชื่อมโยงมาสู่กิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อนำอัตลักษณ์เทศกาลและพิธีกรรมโดยเฉพาะเทศกาลและพิธีกรรมไหลเรือไฟและเทศกาลนมัสการพระธาตุพนมในจังหวัดนครพนมมาสู่เนื้อหารายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา
2. เพื่อประยุกต์อัตลักษณ์เทศกาลและพิธีกรรมดังกล่าวมาสู่รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธรูปศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นหน่วยในการศึกษาเพื่อตอบโจทย์งานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ดังนี้

1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มแรก ได้แก่ พระสังฆาธิการ จำนวน 10 รูป และพระสงฆ์ผู้มีบทบาทในการจัดงานเทศกาลหรือให้คำแนะนำในการจัดงานเทศกาล จำนวน 10 รูป

2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่สอง วัฒนธรรมจังหวัด ประกอบด้วย วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเทศกาล จำนวน 3 คน สองกลุ่มเป็นการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจ และประยุกต์

3 กลุ่มตัวอย่างที่สาม นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครพนม ประกอบด้วย นิสิตที่เป็นบรรพชิต จำนวน 10 รูป นิสิตที่เป็นฆราวาส จำนวน 10 คน กลุ่มที่สาม เป็นการวิจัยแบบทดลอง

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการศึกษาและการรวบรวมเพื่อจะได้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 (phrase แรก)

1 ดำเนินการเก็บข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือ (การสังเกต พูดคุย สันทนา) เมื่อมีโอกาสอันควรหรือเหมาะสมตามสภาพบริบทของชุมชน เพราะการพูดคุยจะเป็นไปตามธรรมชาติ เครื่องมือจะไม่ถูกสร้างเป็นทางการ

2 นัดสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (เพราะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ)

3 ดำเนินการสัมภาษณ์

4 การดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต พูดคุย สันทนาและสนทนากลุ่มจะไม่มีการบินที่กขณะที่เก็บข้อมูล จะบันทึกหลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ส่วนเครื่องมือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจะบันทึกทั้งการจดและใช้เครื่องอัดเทปบันทึกขณะสัมภาษณ์ และจะถอดเทปในเวลาต่อมา5 นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุป

ตอนที่ 2 (Phrase สอง)

นำข้อมูลตอนแรกมาสู่การประยุกต์ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ตีความและอภิปรายภายใต้กรอบแนวคิดทุนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่จะสะท้อนบทบาทของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ผลการศึกษา

การศึกษาพบว่าเทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวนครพนมสรุปพัฒนาการเชื่อมโยงกับฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ฮีตสิบสองและคลองสิบสี่เป็นหลักจารีตปฏิบัติของคนในชุมชน ความแตกต่างของฮีตสิบสองกับคลองสิบสี่คือ ฮีตสิบสองเป็นหลักการปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน คลองสิบสี่เป็นหลักปฏิบัติระดับบุคคล ความเหมือนกันคือ ทั้งสองอย่างเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ เป็นกิจกรรมที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนานั้นเอง

หน้าที่หลักของจารีตและหลักปฏิบัติคือเป็นธรรมนุญชีวิตของคนในชุมชนที่ปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้เกิดความสงบสุข โดยที่คลองสิบสี่เป็นหลักปฏิบัติเฉพาะอันเป็นรูปธรรม เป็นการค้ำจุนสังคมเสมือนกฎหมาย ผู้ไม่ปฏิบัติตามมีบทลงโทษโดยกระบวนการของชุมชนคือการตำหนิและการนิทาสส่วนฮีตสิบสองเป็นกระบวนการกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่มีบทลงโทษหรือสรรเสริญ เป็นกิจกรรมทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี หน้าที่ประการที่สองคือ หน้าที่ทางจิตใจเฉพาะบุคคล เกิดความสุข ความปิติทางด้านจิตใจเมื่อได้ร่วมทำบุญกุศลหรือร่วมกิจกรรมทางศาสนาเชื่อว่าจะได้รับผลในโลกหน้า และหน้าที่ประการที่สาม คือ มีคำอธิบายความสัมพันธ์ของตนเองกับโลกภายนอก เช่น

การทำเกษตร ทำนาได้ผลหรือไม่ได้ผลเกิดสิ่งใด เช่น ทำพิธีกรรมถูกต้องหรือไม่อย่างไร เป็นต้น บางเทศกาลและพิธีกรรม เช่น ออกพรรษาในอีตลีสองเป็นรากฐานที่มาของประเพณีอันเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนครพนม คือ ไหลเรือไฟ

1 งานไหลเรือไฟ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง พัฒนาการมาจากการบูชาพระพุทธเจ้าซึ่งโดยทั่วไปกระทำกันในวัดโดยการบูชาด้วยการจุดเทียนบนต้นกล้วยที่ทำรูปเสมือนเรือในวันพระสวนออกพรรษาแล้วขยับไปสู่การบูชาด้วยการจุดเทียนบนเรือขนาดและรูปลักษณะเหมือนจริงในริมแม่น้ำโขง ต่อมาพิธีกรรมหรือเทศกาลนี้ได้มีผู้เข้าร่วมในฐานะผู้บูชามากขึ้นและมีการประกวดเรือขึ้นโดยมีขอบเขตการประกวดคือตัวอำเภอ ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้รับการตอบรับจากภาคส่วนต่างๆโดยการเข้าร่วมชมและนำไปสู่การสนองตอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่ง

เทศกาลไหลเรือไฟมิใช่เป็นการดำเนินการของท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่เป็นการถูกจัดการจากกระแสภายนอกคือผู้คือกระแสการท่องเที่ยวขณะเดียวกันที่คนพื้นที่ได้มีโอกาสแสดงอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม การดำรงอยู่และการสืบทอดจึงมาจากแรงผลักดันของกระแสภายนอกคือการท่องเที่ยว ทำให้เทศกาลไหลเรือไฟได้ตอบสนองคือการแสดงให้ผู้ชื่นชมได้อย่างต่อเนื่อง เทศกาลไหลเรือไฟไม่ได้มีแต่การแสดงไหลเรือไฟเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการแสดงกิจกรรมบันเทิงอื่น เช่น การจ้างการแสดงหมอลำ วงดนตรี การลงตลาดสินค้า เป็นต้น ทำให้เกิดการสะพัดเงินจำนวนหลายร้อยล้านบาทต่อปี เทศกาลก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจ สร้างโอกาสให้คนในท้องถิ่น และคนนอกท้องถิ่นมีรายได้ เทศกาลวางอยู่บนฐานเศรษฐกิจทำให้ยุ่งเทศกาลมีความสำคัญและดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันผลกระทบอีกด้าน เทศกาลถูกนำมาปรับใช้การท่องเที่ยวทำให้จุดมุ่งหมายของเทศกาลเปลี่ยนแปลงไป การซึมซับด้านความหมาย โดยเฉพาะความหมายทางพุทธศาสนาและจริยธรรม เช่น การแสดงความเคารพพระพุทธเจ้า การให้เกิดความสงบและการปฏิบัติธรรมได้ถูกลดทอนลง รากเหง้าเดิมได้ถูกตัดแปลงจากอัตลักษณ์เดิมคือศาสนาปรับเป็นอัตลักษณ์ใหม่คือการท่องเที่ยว

2 งานนมัสการพระธาตุพนม เป็นงานที่แสดงออกของการบูชาพระธาตุของพระพุทธเจ้าและตัวแทนของพระพุทธเจ้าเชื่อว่ากันว่าศักดิ์สิทธิ์ที่จะดลบันดาลให้ผู้ขอพรได้บรรลุสมความปรารถนาที่ตนเองปรารถนา พระธาตุพนมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศเพื่อนบ้านในอดีตทั้งเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจและการผูกมัดของคนในชุมชน และที่สำคัญเป็นตัวที่สังคมใช้สัญลักษณ์ทางจริยธรรมในการดำเนินชีวิตทั้งส่วนตนและกลุ่มในแง่ที่ว่าหากทำผิดพระธาตุพนมจะลงโทษ พระธาตุพนมจึงให้ทั้งคู่ต่อผู้อยู่ในทำนองคลองธรรมและให้โทษแก่ผู้ไม่ประพฤติกรรม ต่อมาพระธาตุพนมถูกนำไปใช้ในการท่องเที่ยวว่าเป็นพระธาตุประจำวันเกิดของคนเกิดวันอาทิตย์

การมานมัสการพระธาตุพนม สะท้อนรูปแบบการปกครองในอดีตที่ว่า ปกติทั่วไปราษฎรจะถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารรับใช้ชาติ หรือหากใครไม่ไปก็สามารถส่งส่วยแทนได้ อีกกลุ่มหนึ่งคือข้าโอกาสพระธาตุพนม เป็นผู้ดูแลพระธาตุพนมไม่ต้องส่งส่วย นอกจากการปกครองแล้ว การมานมัสการพระธาตุพนม สะท้อนการจัดความสัมพันธ์ของคนในอดีตที่แสดงชาติพันธุ์ของผู้บูรณะ บุคคลสำคัญคือญาติผู้หอม เป็นพระชาวเวียงจันทน์ ต่อมาย้ายไปอยู่เมืองจำปาสัก เป็นผู้นำผู้คนมาบูรณะเป็นคณะใหญ่ ทั้งชาวไทย และชาวลาว พระธาตุพนมจึงแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการรวมอัตลักษณ์ของคนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มนำไปสู่การทำกิจกรรมอื่นๆอีกด้วย

3 การมีอัตลักษณ์เชิงหัตถ์วัฒนธรรม มีชนเผ่าจำนวน 7 เผ่า แต่นครพนมมีชนเผ่าในส่วนที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นในแง่ที่วิถีชีวิตของชนเผ่าได้รับการแสดงและสะท้อนออกสู่การรับรู้ของคนในวงกว้างด้วยการอิงกับพระธาตุพนมและไหลเรือไฟ กล่าวคือเมื่อมีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและงานนมัสการพระธาตุพนม มีงานไหลเรือไฟ เอกลักษณ์ของชนเผ่าจะได้รับการชื่นชมด้วยการแสดงออก กล่าวคืออัตลักษณ์สองประการแรกเปิดเวลาให้เกิดอัตลักษณ์ที่สามในวงกว้างนั่นเอง ให้ทำให้การให้ความสำคัญเพราะถือว่าการมีเวลาในการแสดงอัตลักษณ์ทำให้อัตลักษณ์คงอยู่และการสืบทอดต่อไปได้ แม้อาจจะแตกต่างจากอัตลักษณ์ดั้งเดิมก็ตาม

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์งานวิจัยคือการค้นหาอัตลักษณ์และพิธีกรรมของชาวนครพนมมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในเนื้อหาวิชาเทศกาลและพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สอน โดยการหาข้อมูลและแสวงหาความรู้จากผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่น

ผลของการศึกษาทราบถึงพัฒนาการของเทศกาลและพิธีกรรมของแต่ละประเภท พบว่าเทศกาลและพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นที่ยึดมั่นในวงกว้างคือ 1) เทศกาลไหลเรือไฟ และ 2) เทศกาลนมัสการพระธาตุพนม เดิมเทศกาลทั้ง 2 รายการ เป็นพิธีกรรม หมายถึง การกระทำความดี ศักดิ์สิทธิ์และจริงจังการดำเนินการเป็นเรื่องภายใน หมายถึง เป็นเรื่องของผู้ทำพิธีกรรมและผู้ร่วมพิธีกรรมเฉพาะคนท้องถิ่น ที่มีความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและธาตุพนม ต่อมาพิธีกรรมได้คลี่คลายเป็นเทศกาลมีการเสริมการเล่น และความบันเทิงแทรกในงานกิจกรรมด้วย สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์อย่างอื่นของคนในท้องถิ่นจังหวัดนครพนมได้แสดงออกในงานดังกล่าว เช่น การฟ้อนรำศรีโคตรบูรณ์ การแต่งตัวและขบร้องชาวเรณูนคร และสินค้าที่ระลึกของชนพื้นเมือง เป็นต้น

เมื่อพิธีกรรมได้คลี่คลายเป็นเทศกาล ประกอบกับความเชื่อมโยงของผู้คนเป็นไปอย่างกว้างขวางเพราะการคมนาคมและการสื่อสารง่ายและทั่วถึง ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในช่วงเวลาทศวรรษ 2520s ประเทศไทยมีความเฟื่องฟูเรื่องการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทางฝ่ายภาครัฐและหลายภาคส่วนกำหนดนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยว

เทศกาลและพิธีกรรมสองรายการเป็นกิจกรรมอันเป็น “พิธีกรรม” และ “วัฒนธรรมท้องถิ่น” เปลี่ยนเป็น “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ตอบสนองกระแสการท่องเที่ยวได้ดี เทศกาลจึงได้รับการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างโดยเฉพาะไหลเรือไฟเป็นกิจกรรมระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้อง กับวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการเน้นการท่องเที่ยวการเป็นช่วยในด้าน แรงจูงใจการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ขณะเดียวกันวัตถุประสงค์ที่ แท้จริงของงานก็อาจจะถูกลดลงเพราะการทำกิจกรรมเน้นตอบสนองผู้ดูมากกว่าเน้นเนื้อหากิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะในงานชิ้นนี้มีข้อเสนอแนะเพียง ข้อเดียว ส่วนข้อเสนอแนะเชิงกิจกรรมและ ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการได้มีการมีการดำเนินการอยู่แล้ว ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

เชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานเทศกาลและพิธีกรรมนอกจากจะเน้นการ ท่องเที่ยวแล้ว ควรเน้นรากฐานหรือคุณค่าอันเป็นที่มาของเทศกาลและพิธีกรรมโดยการให้ความรู้แก่ คนพื้นที่และนอกพื้นที่โดยมีคู่มืออธิบายความเป็นมาและควรแทรกในเนื้อหาการเรียนการสอนใน ระดับประถมและมัธยมได้จะเป็นการสืบสานอย่างยั่งยืน

References

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คำล่า มุสิกกาและคณะ. (2552)ใ **การอนุรักษ์พิธีกรรมและการแต่งกายในการพือนกลองตุ้มจังหวัด อุบลราชธานี**. กรุงเทพมหานคร: สกว.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). **สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร :กรณีศึกษา ครอบครัวไทยโซ่ง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2549.) **รัฐชาติและชาติพันธุ์:การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ ปัญหาและ ข้อเสนอแนะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนทางวิชาการ กรมพัฒนา สังคม และสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์.
- นภสมน นิจรันดร์. (2554) **โนรา: สัญลักษณ์ พิธีกรรม อัตลักษณ์คนใต้รอบลุ่มทะเลสาบสงขลายุค โลกาภิวัตน์**. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 17. ฉบับที่ 2. มี.ค.- เม.ย. 2554.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นคนชายขอบ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แปลน พรินต์ติ้ง.